

संस्कृत—

शेही पुणेप्रयातं साधनातं

धरमसाधना

मुमुक्षुसहितवचनम्

श्रीमोहनदासजी जैन ज्ञानमण्डार

दि. मोरीपुण, मुम्बई

मूल्यम्

अष्टौ रोप्यमुद्राः ।

मुद्रा—

साह पुष्पकान्त कस्तुरी

श्री मोहन दासजी

पुष्पकान्त-साधना

॥ प्रकाशकीयम् ॥

दर्शनरत्नरत्नाकरस्यायं द्वितीयो विभागः प्रकटीक्रियते । ग्रन्थेऽस्मिन् आगमविषयप्राचुर्यं जिज्ञासुनां मनः प्रीणयिष्य-
तीति ग्रन्थदर्शनत एव ज्ञास्यन्ति तज्ज्ञाः ।

विषयकाठिन्यं गन्थकर्त्रा यथाऽपाकृतं तदपि न तिरोहितं ग्रन्थे । एतादृशग्रन्थरत्नस्य प्रकाशनमस्माभिर्निहितं तदेवास्माक-
महोवादस्य निमित्तं तथा तत्पठनकर्तृणामपि स्यादित्याशास्यते ॥

—इति निवेदकः—प्रकाशकः ।

श्रीदर्शनरत्नाकरग्रन्थना प्राहक यएलाओनी छुअ नामावली

हंश

- १ छेठ सोवीला ककषाग बेन बेटीटीस काकषाग
- २ छेठ बीरवसक गरकाणी कमेरे कमेरेकाको
- ३ बीकोठ-गरामचकमूर्तिपूरक शेतापर बेवसंजनी देरी,
४ कमेरेकाको कोठ.
- ४ बीकोटीवी-बीरेवससंजनी देरी गरकुनी
- ५ बीरेवससंजना कमेरेकाको
- ६ छेठ लंठिआक शेवसी बेटीटी कड गरकुनी
- ७ छेठ बीरवसक गरकाणी
- ८ छेठ कसिआक न्याकपए गरकाणी
- ९ लूएवी टोठ, कसिआक गरकाणी

गण

- १ छेठ गरकाणी गरकाणी बीरवस
- २ बीरवस बेल्सुसिपूरक संघ, पकाठ
- ३ छेठ पूंजापाइ छकासी १११ लु बीरवस
- ४ छोटक मुपकाठ ककषाग संघेटी,
५ कमेरेकागर संघटपोठ पसी
- ६ छेठ रत्नकाठ रत्नकाठारी कमावकाठ, ककषाग
- ७ बी रत्नागच देव संघ-बीकाकुड, पकड टोठ
- ८ छेठ बेकासाइ गरकाणी बेन बेनेटीचम बीकासाका
- ९ का. सेधसकनी गरकाणी, कोषीका

નકલ

- ૨ શા. વોરીદાસજી સેસમલજી, કોલાવા
૨ શા. મીસ્ત્રમચદ પુનમચંદ, પારસીગલી
૨ શા. પ્રેમચદ મીશ્રીમલજી, ગુલાલવાડી ૩ જો મોહવાડો
૨ શા. માનમલ ચેનમલજી, ગુલાલવાડી
૨ શા. ઉમેદમલ મેવાજી, ઠાકોરદ્વાર
૨ શા. હરીદાસ શોભાગમલ, ૭૬ જુની હનુમાનગલી
૨ જો. કે. એન્ડ સન્સ, હનુમાનગલી
૨ શા. વાલાજી મોતીજી, વાદનવાડી
૨ મંઢારી દેવીચંદ મીશ્રીમલ લેટાવાલા, બેંગલોર
૨ શા. માળેકચદ શ્રવેરચંદ, કાયચમહોલા, સુરત
૨ શા. અંબાલાલ દેસચદ સંભાતવાલા, હુહારવાલ
૨ શા. ચીમનલાલ હમાજી, ગણેશવાડી
૧ શા. પનાજી દેવીજી, વાદનવાડી, મોર

નકલ

- ૧ શા. સ્વગારમલ કપૂરચંદ, વાદનવાડી, રત્નાગિરી
૧ શા. મનુતમલ આશ્વાનમલ, કાદાવાડી
૧ શા. મધનલાલ હમાજી, માલવાડા
૧ શા. કાતિલાલ વરધીલાલ રાધનપુરવાલા ગુલાલવાડી
૧ શા. કપૂરચદ 'તેજમાલજી, ગુલાલવાડી
૧ શા. ઉમેદલાલ સાગરમલ, " "
૧ શા. હીરાચંદ સરદારમલજી, " "
૧ શા. માળેકચદ ધુલાજી, " "
૧ શા. માળેકલાલ હરસચંદ, " "
૧ શા. ફુટરમલ મુલચંદ " "
૧ શા. જુગરાજ પારસમલ " "
૧ શા. જુહારમલ પારસમલ " "
૧ શા. જુનિલાલ મોહનલાલ " "

१ सा नमुनमळ एवापमळ गुणमळारी

१ सा नुनिकाळ नंमिकाळ "

१ सा नपराळ रेरीगळी "

१ सा रसिकाळ नमपंपर मेवा "

१ प्तेय कळपळी-यमळमास सैमपर नपरीच गुणमळारी

१ सा रेवाळी नमाळी, मसोव्यार

१ सा नोडरपळ हसिमळ "

१ सा द. द. नमपर

१ सा केसळळी नमळी "

१ सा दीमवमळ नमराळी "

१ सा हसिमळ नीगळी "

१ सा नमपंपर केसिमळ, सुमारवा

१ सा नमुन नमुनमळ, नमळीसूच

१ सा नममळ रेरीपरळी, नमनारेपी

१ सा नुनारमळ मोमिकाळ, नमनारेपी

१ सा नममळ रेरीपरळी, मीमेससूच

१ सा नुनळी मीकाळी मीमेससूच

१ सा नमळी टीकोळप नमुनमळारी

१ सा नममळ गमळपी छपीपाळ, नमुनमळारी

१ सा नीहारपंपर एरीपर छपीपाळ, नमुनमळारी

१ सा नीमळी नमाळी, नमाळी

१ सा नमपंपर नुमिमळ, नपेपनार

१ सा मळीनार नुमिमळ, नमळी रोड

१ सा नमपंपर नमपंपरळी, नमपंपर

१ सा नुमिकाळी नपेपनारळी, नमपंपर

१ सा नमपंपर छपीपाळ, नमळी नपेपनार

नकल

- १ शा. केशरीमल शोभाजी, कामाठीपुरा
१ शा मंछालाल अमरचंद घानेरावाला, सी. पी. टेन्क
१ शा. भीमराज वेचरदास घानेरावाला,
गोलवाढ ओसवाल सुवन
१ उमेदमल राजाजी, मोरारजी गोकलदास मारकेट
१ शा. छगनलाल छोगमल, गुलालवाडी ३जा भोइवाडा
१ शा मंगनीमल दलीचदजी, चीरा वजार
१ शा. वसनजीभाइ लघा, भात वजार
१ शा. फल्याणजी पासु वारखानवाला, भात वजार
१ शा. हसरज लालजी, भातवजार
१ शा. वेरसी लघाभाइ नलीयावाला, भात वजार
१ शा. शीवजी मावजी गजीवाला
१ शा. वेळजी उमरशी सुथरीवाला

नकल

- १ शा. वस्तिमल उमेदमल वगहीवाला, जामली महोला
१ शा सुखराज ओटरमल, जामली महोला
१ शा घनरुपजी देवाजी, दागीना वजार
१ श्री पार्श्वनाथ जैन लायब्रेरी, चाचोरी
१ शा वनाजी धुलाजी, नवी हनुमानगली
१ शा मनसुखलाल ओघडदास, मोतीशाहनी चाल
१ शा माधाजी मेघाजी जे जे. होस्पीताल
१ न्हेन पारवती मुलचद मालाना धर्मपत्नी
ह. नानचद मूलचद, मलाढ गोतमनिवास
१ शा. देवचद जेठालाल मलाढ देवचदचाल
१ शा. वाडीलाल जेठालाल, पाजरापोल सर्वोदयनगर
१ शा मुलचद भांणजी साचोरवाला, कामाठीपुरा
१ शा वकाजी चैनाजी, कामाठीपुरा

- ੨ ਸਾ ਬਡਕਤੀ ਚਕਰਾਰ ੬ ਕਸਮਸਈ ਆਖਿਕ, ਆਹ ਬਕਾਰ
੧ ਸਾ ਰਾਮਤੀ ਰੇਖਪਤ ਆਹ ਬਕਾਰ
੧ ਸਾ ਕੇਕਤੀ ਨੇਕਤੀ " "
੧ ਸਾ ਰੇਖਪਾਰ ਰੇਖਰਤੀ " "
੧ ਬਕਰਾ ਰੇਖਪਤ ਬਲੀਧਾਨ " "
੧ ਨੇਕਰਾ ਰੇਖਰਤੀ " "
੧ ਅ ਓ ਮਨੀਧਾਰ ਬਕਤੀ ਧਾਮਤੀ, ਕਸੋ ਚੀਧਰਾਰ
੧ ਲਾ ਰੰਗਪਤ ਰੇਖੀ ੬ ਲੋਕਧਾਰ, ਸੁਖੋ ਚੀਧਰਾਰ
੧ ਸਾ ਰਾਖਰਾਰ ਐਸ, ਸੁਨੇ ਚੀਧਰਾਰ
੧ ਲਾ ਲੋਕਰਧਾਨ ਚੀਧਤੀ ਨੀਕੀਧਾਨ, ਸੁਨੇ ਚੀਧਰਾਰ
੧ ਲਾ ਕਸਮਤੀ ਚੀਧਪਤ, ਚੀਧਰਾਰ
੧ ਲਾ ਰੰਗਪਤ ਚੀਧਪਤ, ਕਲ ਬਕਾਰ
੧ ਸਾ ਲਕਤੀ ਧਾਨ, ਰਾਧਾ ਧਰਾਰ

- ੧ ਸਾ ਧਰਧਤੀ ਧੁਪ ਚੀਧਰੀ
੧ ਸਾ ਰੀਧਰਾਰ ਕਸਮਾਧਰਾਰ ਕਰੀਧਾਨ, ਸੁਲ
੧ ਸਾ ਰਾਧੁਧਾਰ ਚੀਧਰਾਰ ਲੋਧੀ " "
੧ ਕਾ ਚੀਧਰਧਾਨ ਲਾਧਧਾਨ ਕਰਾਧੀ " "
੧ ਸਾ ਰੀਧਰਧਾਨ ਬਧੁਰਧਾਰ " "
੧ ਸਾ ਲਾਧਧਾਰ ਧਾਧਰ ਕਸਮਧਾਨ " "
੧ ਸਾ ਰੀਧਰਾਰ ਸੁਰਧਰਧਾਰ " "
੧ ਸਾ ਚੀਧਰਧਾਨ ਧੋਧਿਧਾਰ " "
੧ ਕਾ ਕਸੀਧਰ ਕਲਧਰਾਰ ਧੀਧਾ " "
੧ ਲਾ ਲਾਧੇਰਧਾਰ ਸੁਧਰਾਰ " "
੧ ਕਾ ਲਾਧੇਰਧਾਰ ਰਧਰਾਰ ਕਸਮਤੀ " "
੧ ਲਾ ਰੇਖਰਾਰ ਕਸੀਧਰਧਾਰ " "
੧ ਕੋਠ ਕੇਸੁਧਾਰ ਧਾਧੀਧਾ ਧਧਾਧਰ, ੬. ਮੰਧਕਧਾਰ, ਸੁਲ

नकल

- १ श्री हुकममुनिजी जैन ज्ञानमंदिर, सुरत
१ श्री प्रीतिसूरिजी ज्ञानशाला, रावेर
१ शा. गभीरदास ओघढदास, ताबाकाटा सुवर बजार
१ शा. बालचंद घनराज, अघेरी

नकल

- १ शेठ मोहनलाल हेमचंद, बीलापारला
१ शेठ भोगीलाल चुनिळाल, बीलापारला
१ शा. छगनलाल घनजी, सगरामपरा, सुरत

॥ श्री जैनसाहित्यवर्धकसमया प्रकाशिता ग्रन्थाः ॥

१ परमात्मचरित्ररसखण्डसिन्धी	—८—	१३ ज्ञानप्रकाश	०-१०-
२ सुप्तसत्त्वावयवदाशकम् (अटलितवस्तुतुर)	४-०-०	१४ विचारसौरभः	०-४-
३ साहित्यप्रियासंघटी	२-०-	१५ नीलसत्त्वैस्वाम्याषा	०-४-
४ वैदल्यसंघकम् (विशेषवाच्यितम्)	१-४-०	१६ धितिरिदम्पूषावीचरितं	१-४-०
५ नीलसत्त्वार्थविमर्शकम् (अनुशास-विशेषजुलम्)	१-०-	१७ सुपायदानसो मयिमा	०-८-०
६ नीलानिनिवपञ्चकस्याषकपूषा	०-४-०	१८ नीलसिद्धपञ्च मयपद आटवमविधिः (अविधिः)	१-०-०
७ नीलसिन्धीसंघटी सीर्यो परिचय	०-४-	१९ नीलसिद्धपञ्चसत्त्वसत्त्वैकम्	०-८-०
८ साहित्यखण्डसिन्धी	०-३-०	२ नीलसत्त्वैस्वाम्याषा	०-४-०
९ इन्दुतुर (अण्डकमण्डम्, सीकोकम्)	२- -	२१ स्वाध्यायसत्त्वविधिः (मयपद अण्डः)	१-४-०
१ निवपञ्चकम्	१-०-०	२२ नीलसत्त्वार्थी आकमानम्	०-३-०
११ विमर्शविधिः	०-३-	२३ नीलसत्त्वार्थविमर्शसत्त्वपञ्च पूषा	०-४-
१२ कवचावः	—४-०	२४ पुण्यवर्धकसत्त्ववर्धनि (साधने)	०-३-०

- २५ क्षीमोत्सवमिजयजीकृत चो रीक्षी (सार्ध)
 २६ संस्कारतुं मापेतार
 २७ स्वाध्यायस्तनामळी (द्वितीय मण्ड)
 २८ दर्शनस्तस्तनाकरः (पञ्चमो-विभागः)

- १-४-० स्नानपूजादि (सार्ध)
 ०-४-० वासुपवजीनी पूजा (सार्ध)
 १-४-० नम्याणुं अभियेकनी पूजा (सार्ध)
 ८-०-० दर्शनस्तस्तनाकरः (द्वितीयो विभागः)

०-४-०

....

....

८-०-०

—०—०—०—०—

॥ प्रकार्यमाना ग्रन्थाः ॥

२ कल्पलताग्नारिका (शास्त्रपार्तोत्तमचरण-
 कल्पलता-युतिः)

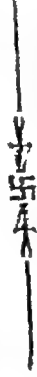
१ सिद्धदेवचन्द्रसहस्रनामस्तनम् (श्लोकपार्तिपाठ्य-
 पञ्चयुतिगुणितम्)

—०—०—०—०—

ॐ ह्रीं श्रीं सर्वं नमः ॥
सकललब्धिनिधानाय श्रीगौतमस्वामिने नमः ॥

श्रीमदहर्हत्प्रवचनं विजयतेतराम् ॥

आचार्यप्रवर-श्रीइन्द्रनान्दिसूरिवर्यविनेयाणु-सिद्धान्तसारसङ्कलितः
दर्शनरत्नरत्नाकरः ॥ (द्वितीयो विभागः)

अथ तृतीया लहरी-प्रथमस्तरङ्गः ॥

वित्तेष्टप्रथममरुमहीरुहामान्, पंचेषुप्रदरनिवारणप्रवीणान् ।
मुक्तिश्रीवरपरमेष्ठिनः प्रमोदात्, पंचांगप्रणिपुरस्सरं प्रणौमि ॥ १ ॥

अथ श्रीमारुदेवस्य देवस्यदेवस्य पूर्वभ्यां लहरीयां कुलकरकुलोत्पत्तिप्रभृतिपञ्चमावरोधप्राप्तिमगवस्रुतिनिर्भेतांतम्य
वर्णनस्य विहितत्वादेतस्या तृतीयलहरीयां तस्यैव निखिलजनप्रशस्यनिरपदेशसुकृतोपदेश्चरूपं प्ररूप्यते दिग्मात्रतस्तथाहि ।
एवं यथास्थानस्थितासु सुरासुरनुसंमत्सु भगवान् श्रीमान् मारुदेवः सर्वजगज्जुजातदिवंकृतानमतिस्त्रैलोक्यपतिः मञ्जल-

ब्रह्मपरम्पराभिधानुद्धारितपुरस्करेणोपपाक्ये समारुचातुमपरममार्गम् । तथाहि—

“सो ब्रह्मा ! सत्तावनसुसर्गप्राप्तये यत्तत्त्वं सम्पन्नज्ञानदर्शनचरितवपास्वरूपापुनर्भगप्रापनम् । तत्र ज्ञानं पञ्चविषयाभिनि
एव देवसिद्धिं, तत्र तन्त्रानं चाभिनिबोधिविज्ञानम् । संप्रत इति श्रुतं, यत्तद् एव माषणुदेतुत्वादिति भावः । अनयोष
स्वाम्यादिभिः ज्ञानम्, तथाहि—य एव मतेः स्वायी स एव श्रुतस्य, तथा स्थितिरपि तुर्यैवानयोः, प्रबालोऽन्तीसारिः
सर्व एव सम्मोऽप्यविच्छिन्नसिद्धिरेवमीश्वरापेक्षया न साविस्मद्वृत्तमन्तरोपयानि, तथा तमे अपि सापोपशमिके, आरेद्यतः
सर्वद्रव्यारिपिपदे, अस्त्वचरतोऽपि न । तथा ब्रह्मपीपदे एवमात्रपूवतेऽस्मिन्विषयविरेक्षाप्रज्ञा, रूपिद्रव्यमर्पादा वा ताम्बा
ज्ञानमवधिज्ञानम् । ब्रह्मापि प्रागुक्तसंश्रित्योतेन तत्रत्वस्यामित्यनुस्वस्तिस्तिरन्विषयपयवनादिभिः समानत्वमवसेषम् ।
तथा ब्रह्ममया तसि सर्वज्ञोऽत्रा सर्वज्ञः मनसि मनसो वा पर्यये यत्तार्थैरः सर्वतत्त्वत्परिच्छेदः स एव ज्ञानमेतत्
मनुष्यदेशतर्कसिद्धिपेक्षोपपादप्यात्मनेन वाऽवसेषम् । ब्रह्मात्मवसिर्लोकदेन समं समत्वं तत्रत्यस्वामित्व-शुद्धसमात्रा
सर्वतत्त्वसापोपशमिकमप्यस्त्वचरत्वैः । केवलमसारायम् । एतेषां पंचसंश्रितानां मध्ये प्रथमं यतिज्ञानस्य मेवाः प्रादुर्भा
व्यंते । तथाहि—यतिज्ञानमष्टाविंशतिभेदं सयासतो व्यासतस्तु त्रिंशतीसमधिकमष्टाविंशदभेदम् । तं प्रथममष्टाविंशति
मेवा विद्याम्येते । तथाहि—प्रथमं दर्शनसमर्पणरितोऽवधारः । यत्तु वस्तुनः सामान्यविदेशात्मकतयाऽभिधिरत्वात्कथं
प्रथम दर्शनं न ज्ञानमिति ! उच्यते ज्ञानस्य प्रबलाऽऽपराधत्वात् । न पुनर्मेवा व्यंजनापमोऽप्योप

ग्रहश्च । तत्र व्यञ्जयतेऽनेनार्थः प्रदीपेनेव घट इति व्यञ्जनं, तच्चोपकरणोद्विगस्य शब्दादिपरिणतद्रव्याणां च यः परस्परं सम्बन्धः । सम्बन्धे हि सति सोऽर्थः भोत्रादीर्द्विग्रेण गृहीतुं शक्यते नान्यथा, ततो व्यजनेन संबन्धेनावग्रहणं संवध्यमान-स्वार्थस्य शब्दादिरूपस्याऽव्यक्तरूपः परिच्छेदो व्यंजनावग्रहः; स चातर्मुहूर्त्तमानः । ननु व्यजनावग्रहवेलायां न क्रिमपि सवेदयामहे तत्कथमसौ ज्ञानरूपः ? उच्यतेऽव्यक्तत्वान्न संवेद्यते । तदस्तित्वे च मानमनुमानम् । तथाहि-प्रथमसमयेऽपि शब्दादिपरिणतद्रव्याणामुपकरणेन्द्रियस्य चान्योन्यसंपृक्तता काचिदपि चेद् ज्ञानमात्रा न भवेत्ततो द्वितीयेऽपि समये न स्याद्विशेषामावात्, एवं यावच्चरमसमयेऽपि । अथ च चरमसमयेऽसंख्यतमेऽर्थाविग्रहरूपं ज्ञानं जायमानमुपलभ्यते ततः प्रागरे काऽपि कियती ज्ञानमात्रा प्रतिपत्तव्या ततः स्थितमेतत् व्यंजनावग्रहो ज्ञानरूपः । परं तत्ज्ञानमव्यक्तं विज्ञेयं यत्तु नन्दिमन्त्रे 'नेगसमयपविट्टा पुगला गहणमागच्छंति, जाव नो संखिज्जममयपविट्टा पुगला गहणमागच्छति, किंतु असंखिज्जसमयपविट्टा पुगला गहणमागच्छंति' इत्यादि प्रतिपादित तदव्यक्तमर्थाविग्रहरूपं विज्ञानमपेक्ष्य प्रतिपादितं संभाव्यते । अय भावः असंख्यातसमयप्रविष्टा एव पुट्टला अर्थाविग्रहरूपं विज्ञानं जनयंतीति । केचिन्नेवमाचक्षते-अर्थाव-बोधात्मा द्रव्यप्रवेशादिरूप एव व्यंजनावग्रहोऽतर्मुहूर्त्त स्यान्मनसोऽव्यापारात् । इह च चरममयप्रविष्टा एव पुट्टलाः साक्षादर्थविग्रहरूपविज्ञानजनकाः । अन्येऽपि त्विद्विग्रेण चतुष्केण चतूरूपो विज्ञेयः ।

अयं च व्यंजनावग्रहो मनोनयनवर्जोऽद्रियचतुष्केण चतूरूपो विज्ञेयः । अथार्थाविग्रहस्वरूपं प्ररूपं प्ररूप्यते । अर्थाविग्रहो द्वेधा । नैश्चयिको व्यावहारिकश्च । तत्र नामस्वरूपजातिगुणक्रियाद्रव्यादि-

दध्नेर्निर्गुणपदस्य षष्ठ्यस्य सामान्यप्राप्त्यस्य वस्तुनो प्राप्तक एकमपययात्रमानो निरूपयति । प्रथमो नैवपिच्छेऽर्था-
वपरा । मामपिच्छं दानं निवचय्या योमिन एव धान्तीति नैवपिच्छोऽप्यमुच्यते । अनेन च रूपादिभ्यो व्याप्तमभ्यर्त्तं
घञ्त्वादिर वस्तु सामान्यं पृच्छते । तथा किमिद वस्तु मया गृहीत इत्युच्यते चेति संख्योपरकालमन्यपम्यतिरेकधर्म
प्राप्तनिराकरोरव तथाः सञ्ज्ञार्थविदेशोपादानमिह सासञ्ज्ञार्थपरित्यागाविमुक्ताः प्रायाः प्राप्यत्वादयः सञ्ज्ञधर्मो मत्र
रर्पते न तु रूपादिधर्मा इत्येवंरूपा नैवपिच्छी इहा नावहे । तथा इन्द्र एषाणभिन्नादिनैवपिच्छोऽप्यायः । त्वत्तु
पृच्छोऽय द्वाभ्या द्वाभौ चेति संख्यानंहर प्रायोऽय साधुर्वाययः इत्येते च किन्दुरादयः द्वाभ्वर्त्तमा इत्यावाक्यरा
सञ्ज्ञार्थप्रिमिह सा व्यावहारिकी ईहा । तथा द्वांश्च एवम न तु द्वाभौ इति व्यावहारिकोऽप्यायः । नैवपिच्छमावात्मो
व्यावहारिकेन्द्राणावापेक्षयोपचारेण व्यावहारिकेन्द्रार्थप्रयोऽपि यम्यते । तथाहि—वत्सादनु ईशावाथौ स्वातां पञ्च सामान्यं
पृच्छति कोऽर्थाप्रग्रहो पचाथो नैवपिच्छ । स्वातां ना कुम्य एषाणमिति नैवपिच्छावायानंहरमीशावाथौ । पृच्छति वायं
सामान्यं घञ्त्वोऽप्यमिति वासिचिद्वेक्षापेक्षया तस्मादर्थान्प्रग्रहोऽयं व्यावहारिकः । एव च त्वग्लो नैवपिच्छार्थान्प्रग्रहादनु
जस्यं विदेशं वास्तत् पुनरीहा पुनराय इत्येव वचति । परं सर्वत्र चाभास्योऽप्यायोऽपि वासिचिद्वेक्षापेक्षया सामान्यासंजनस्येव
मागीशावापापेक्षया चाऽर्थाप्रग्रह इत्युपपद्यते । उपचारमिधिरं च सामान्यप्रवचमागीशावाथौ च । एवं च तावत् त्वेयं पापत्
वस्तुनोऽर्थो विदेशः । पत्र च प्रमातृधिकामा निवर्त्तेत न एषांत्यो विदेशः । तं यावत् सामान्यविदेशोपेक्षयाऽर्थान्प्रग्रहे
रापायाः सन् । तथा च सर्वं ' सामर्थ्यमिष्टमर्थं ' इत्यादि त्वत्तु पात्वा प्राप्तुर्नोभवीति मा च त्रिया—अपिप्पुति—वासमा

स्मृतिमेदात्तत्रावायेन निश्चितेऽर्थे तत्समयादूर्ध्वमपि शब्द एवायं शब्द एवायमित्यविन्दुत्यांतमुद्धृत्तं यावद् काप्यऽवाय-
 प्रवृत्तिः सा प्रथमप्रवृत्तावायाधिकत्वेनाविन्दुतिर्धारणा १, ततस्तयाऽऽहितो यः संस्कारस्तद्वा क्षयोपशमापरपर्याया
 वासना नाम द्वितीया धारणा या स्मृतेर्बीजभूता २, ततः कालांतरे वासनावशात्तदर्थस्य द्विर्यैरुपलब्धस्यानुपलब्धस्य
 वा या मनसि स्मृतिः सा तृतीया ३। एताश्च तिस्रोऽप्यवायनिश्चितस्यार्थस्य घरणलक्षणसामान्यान्वर्थयोरश्रयणा-
 द्धारणा शब्दवाच्याः। ननु नैश्चयिकोऽर्थविग्रहोऽनव्यवसाय एव इति कथं तस्य ज्ञानता ? उच्यते योग्यतया तद्भावा-
 दन्यथा तत्कार्येऽपायेऽपि न स्यात्। सुप्तमूर्च्छितादीनामेव हि ज्ञानमनव्यवसायः। यद्वाऽनव्यवसायादयो ज्ञानमेव
 सम्यग्बुद्धिसंशयादीनां ज्ञानत्वात्। ननु यदि संशयादयोऽपि मतिज्ञानं तर्हि मतेः सप्तविधत्वप्रसंगः ? न, यतोऽनव्यव-
 सायस्तावत्सामान्यग्राहित्वेनाऽवग्रहेऽतर्भवति संशयोऽपीहाप्रकारत्वात्तत्कारणत्वाच्च तस्यामेव। यत्तु तस्येहात्वं निराक्रियते
 तदपि व्यवहारिजनानुवृत्त्या, न तु सर्वथा। विपर्ययस्तु साक्षादवाय एव निश्चयरूपत्वादिति कुतो मतेः श्रुतिः (४) मित-
 मेदातिक्रमः संभवेत् तदेव पंचस्विद्विधेषु षष्ठे च मनसि प्रत्येकमऽर्थविग्रहादिचतुष्टयभावात् षट् चतुर्गुणिता भवति चतु-
 र्विंशतिमिता मतिज्ञानस्य मेदास्ते च व्यंजनावग्रहचतुष्कसमन्विता वसुर्विंशतिः (२८) मिताः समासतो भवति मत्तिसंवे-
 दनस्य मेदाः। व्यासतस्तु ऋतुसमयसमधिका भवति त्रिंशती (३३६) मेदानां मतिज्ञानस्य; तथाहि—यथा श्रवणयोग्य
 देशस्थे तूर्यभरे शुगणद् वाद्यमाने कोऽपि श्रोता क्षयोपशम—विशेषादियंतोऽत्र मेरीमांकारा इयंतश्च पणवपाञ्चजन्यादिनिनदा
 इति पृथक् पृथक् शब्दसमूहावबोधेन तद्वध्वनिनिबहं बहुमवगृह्णाति ?। कश्चन पुनर्नानातूर्यनिनदोऽयमित्यबहुं २।

तथा ऐक्यमपि पाञ्चजन्यादिनिर्गारं स्मिन्पतामामुर्वसुमध्यमहदन्तराद्यवादिनानाधर्मोपेतमपेयीति बहुविधं ३ । अथित् पुनः
 स्वल्पपरिनिर्गतमपेयीत्वरद्विविधं ४ । अथित् विमृश्यैवापेयीति द्विधं ५ । अथित् पुनरथित् विमृश्यैत्यविधं ६ । तथा
 पञ्चाद्यापसोकादरकृत्स्नमेतदिति किमनिर्गो हस्य प्रज्ञापते तच्चिधितं ७ । तद्विपरीत पुनरनिर्गो ८ । यथिसंयममपेति
 तच्चिधितं ९ । संरेरानुविद्यं पुनरनिर्गो १० । बनेकदारणतं तपेय सर्वा यदवमन्कति तद् सुधं ११ । यत् पुनः अद्यापित्
 बह्वेति अद्यापित् तद् सुधम् १२ । एतदप्रारस्य प्रारब्धमेव, एतमीदारायचारवानामपि सुप्रमेवानाम् । तत्तद्याद-
 त्रियविस्ववत् (१३) भुविता मरति विद्यती इद्विद्यरपिद्या मरिसंवेदनमेवानां व्यासवत्, किंचिन्मार्ग मेवानां व्यासवत्
 किंचिन्मात्रमेवम् पुनरपि यानयन्त्येवमपि स्वात्मविज्ञानं बीजानामानत्पात्तव्योपपन्नानां च वैशिष्ट्यादिति । अथाऽऽ-
 वारादीनां अकस्मान्मुस्यत् नैवमिच्छेज्ज्योतिषा एतं धर्म्ये, ज्येष्ठानां प्रारस्तु अत्यन्त आवर्तिकाया अर्हत्स्वेयमायः,
 उत्कर्षतस्तु संस्मेया आवर्तिका, ताम् प्राचापानपुषस्त्वममपमाना विधेयाः । व्यावहारिकार्थाप्रारस्व नैवमधिकव्यापरा-
 रिक्तमोरीदाराप्ययोष वचनेनोक्तमेव चातर्क्यम् । अविष्णुमिच्छती तु प्रत्येक्यतर्क्यार्थाने स्मृत्यर्थीयरूपाया वासनायास्तु
 संस्मेय ममयं संस्मेयसंवेदस्तदापुणम् ; अर्हत्स्वेववर्थापुर्णा पुनरर्हत्स्वेवकाकम् इति यावत् बीजवाचस्यकृत्स्नवस्तुमारेव
 अविस्तरं मतिज्ञानम् ।

अथ पुनरुपेदनस्वरूपं प्रकथ्यते । तत्र सुतज्ञानं विस्तरतोऽर्जतमेव स्मारावना केय दिग्मात्रतस्तत्वादि-प्रत्येक्यमकारा
 दीनवराणि नैक्यकाराणि, तद् यथा-यव यक्षराः साधुनासिद्धे साधुनासिद्धय पुनरेकैकविधा एतौ दीर्घा प्लवध,

पुनरैकैकस्त्रिप्रकारः उदात्तोऽनुदात्तः स्वरितश्चेत्येवमवर्णोऽष्टादशभेदः । एवमन्येषीकारप्रभृतयः । तथाऽध्वराणां संयोगा
 घट पट इति तुरंगः सिंधुर इत्येवमादयोऽनंताः । ननु संलयेयानामकारादीनां कवगनंताः मयोभाः ? उच्यतेऽभिधेयस्य
 पुद्गलास्तिकायप्रभृतेरनंतत्वाद् भिन्नत्वाच्च, अभिधेयभेदे नाभिधानभेदमिद्व्याऽनंतसंयोगसिद्धिरभिधेयभेदानंत्यं न गद्या पर-
 माणुर्दिप्रदेशिरुस्त्रिप्रदेशिको यावदनंतप्रदेशिरु इत्यादि । तथैकस्यापि चानेकाभिधानप्रभृतेरभिधेयघनमेवो यथा परमाणु-
 निरंश इत्यादि, न चैते सर्वैकाभिधेयपञ्चका ध्वनयः सर्वग्रन्थानां भिन्नप्रगुत्तिभिन्नगन्नादिन्यं नयेद्रूप्यपर्यधिप्रयोगो-ज-
 नीयम् एवं भिन्नाभिन्नाभिधानममुद्रता अनताः श्रुतगुनरुतयो भिन्नेषास्ताश्च मामस्तेन कथं च तदंशं पार्यते ममासतस्तु
 श्रुतज्ञानं चतुर्दशभेदं, तथाहि-अक्षरश्रुतम् १ । अनक्षरश्रुतम् २ । सधिश्रुतम् ३ । असंश्लिष्टम् ४ । मध्यमश्रुतम् ५ । मिथ्या-
 श्रुतम् ६ । सादिश्रुतम् ७ । अनादिश्रुतम् ८ । मपर्यायमितम् ९ । अपर्यायमितम् १० । गमितम् ११ । अगमितम् १२ । अंग-
 प्रविष्टम् १३ । अंगप्रविष्टम् १४ । तेजश्चर त्रिषा संज्ञाक्षर १ व्यंजनाक्षर २ लब्धक्षर ३ च । तत्र संज्ञाक्षरम् अक्षरा-
 कारविशेषो यथा घटिकाक्षरो धरार इत्यादि । तथा व्यंजनाक्षर सर्वमेव मादयमाणमतप्रभृतिद्वहागर्गगमितम् ययोभि-
 व्यंजकत्वाच्छब्दस्य । तथा घटः पट इति यदक्षरलभस्तच्छब्दक्षरम्, एतच्चैद्विषयोऽर्थविनिमित्तं पिश्रुतं भूतप्रधानुभावि विवे-
 यम् । अत्र सज्ञाक्षर व्यंजनाक्षरं न द्रव्याक्षरयुक्तं भूतज्ञानाल्पमात्राक्षरकारणत्वात् । लब्धक्षर तु भावाक्षर विज्ञानात्म-
 कत्वात् १ । अनक्षरश्रुतं वृक्षगमनं निश्चयत निष्ठीवनं काशतं भुवं निःमिचनमनुसारादनुभासम् अक्षरमपि यदनुभास-
 दुभास्यते हुंकारकरणादिमत् सेटन चौरमिलनगगादि इत्यादि विजेष यदुक्तं श्रीमदाश्वकनिर्घुको ' अस्मिन्नं नीसमिन्नं

मिष्णुरं नासिम च धीर्ध्वं च । निस्सिपिममपुसारं, अयमप्यरं चेति चार्ध्वं ॥ १ ॥ ' इति ह्यष्टासितारि
 इत्यष्टमार्धनिमित्तात् । अथवा युवद्वानोपपुच्छस्य र्धतोः सर्व एव व्यापारः युतं तस्य तद्भावेन परिवर्त्तसात् । अत्रार
 वर । धिमेरद्वयपुच्छस्य वेदादि युतं मोच्यते केनोपपन्नमिवापेयोच्यते ? अयोच्यते कन्माऽऽवया भूयत इति युतमित्यन्यर्धमिधि-
 कृतयोऽष्टाविधायेव भूयत इत्येते न वेदा इत्याद्यात्, अनुसाराद्यवयवात् अनुसाराद्यस्तर्धममकृतादेव भूयत, इति सापिठ
 मनसरसुतम् २ । अथ संक्षिप्तमुच्यते । तत्र संज्ञा त्रिविधा, वीर्यकाष्ठिनीरेतुपादपरिवायोपेयद्वयेदत् । तत्र एतत् कृत्य
 यथा कृतमेव दुनः कर्त्तव्यम् एतत् पुनर्धया करिष्यते इत्यादि विषयकमेव यिच्छसंज्ञापरतो वीर्यकाष्ठिक्या संज्ञया संज्ञी निय
 प्यते १ । ये पुनरसंज्ञित्य इष्टानिष्टानिरेषु प्रायाः साधयेव प्रयतेति विवर्त्तते न न पुनर्दीर्घकाष्ठं ते हेतुपादसंज्ञया संज्ञिनः
 प्रोच्यन्ते २ । वायोपपत्तिश्चावेन पुनः प्रवर्त्तमानाः सम्मसृष्टयो परिवायोपेयसंज्ञया संज्ञिनो निमग्नते ३ । कच्छ च प्रवचन
 सापेक्षारे- सन्नायो तिलि पद्यमित्य, वीर्यकाष्ठोपपत्तिमा नाम १ । तद् हेतुपाद २ वीर्य-वाठवपत्ता
 तद्विधरा ठ ॥ १ ॥ एवं करेमि एय, कप मय इममद्य करित्सामि । सो वीर्यकाष्ठसंज्ञी, ओ इम तिकाकसम
 पते ॥ २ ॥ जे ठण पितेक्का, इष्टाणिष्ठेसु विसपयत्सुसु । वसंति निमग्नति म, सवेदपरियाकणाहेज्
 ॥ ३ ॥ पाएण संपद्विम, कालम्मि नया पि वीर्यकालम्मि । ते हेतुपादसंज्ञी, निमिच्छता इति असंज्ञी
 ॥ ४ ॥ सम्मपिद्धी सदी, संते माणे लभोवसमिधम्मि । असंज्ञी मिच्छत्तम्मि, विद्धिचावोवपसेण ॥ ५ ॥
 एवं त्रिविधसंज्ञया ये संज्ञिनस्तेनां युतं संक्षिप्तमुत ३ । ये पुनरसंज्ञिनस्तत्संज्ञिपुत्राद् असंक्षिप्तमुतं ४ । सम्मपच्छमुतं

सामायिकादि ५ । मिथ्याश्रुतं तु पुराणादि ६ । अथवा सर्वमेव संदर्शितानिभिः परिगृहीतं हेयादेयविमर्गेन सम्यग्बुद्ध्या विभाव्यमानं सम्यक्श्रुतं, मिथ्यादर्शितानिभिः परिगृहीतं तु हेयादेयविभागविकलतया मिथ्याश्रुतं विज्ञेयं ६ । सादि ७ अनादि ८ सपर्यवसितम् ९ अपर्यवसितं १० । च नयानुसारतो द्रव्यादिचतुष्टयापेक्षयाऽवसेयम् । गमिकं पुनः प्रायोधृत्या दृष्टिवादे ११ । अगमिकं पुनः प्रायः कालिकम् १२ । अंगप्रविष्टं तु गणभृद्विरचितम् १३ । अनंगप्रविष्टं पुनः स्थविरविरचितम् १४ । इति प्रपञ्चितं चतुर्दशधा श्रुतम् । अथवा पर्याय १ पर्यायसमामा-२ ऽक्षरा ३ ऽक्षरसमाम ४ पद ५ पदसमास ६ संघात ७ संघातसमास ८ प्रतिपत्ति ९ प्रतिपत्तिममासा १० ऽनुयोगाऽ ११ ऽनुयोगसमास १२ प्राभृत १३ प्राभृतसमास १४ प्राभृतप्राभृत १५ प्राभृतप्राभृतसमाम १६ वस्तु १७ वस्तुसमास १८ पूर्व १९ पूर्व-समास २० भेदेन विज्ञतिविधं विज्ञेयं श्रुतज्ञानम् । चतुर्दशविधविज्ञतिविधश्रुतसंवादविधायिनी च द्वे इमे कर्मविपाक-गाथे तथाहि-‘अक्खर १ सन्नी २ सम्मं, ३ साइअं ४ खल्ल सपज्जवसिअं च ५ । गमिअं ६ अंगपविद्धं, ७ सत्त वि एए सपडिक्कवा १४ ॥ १ ॥ पज्जवअक्खर २ पय ३ सं-घाया ४ पडिक्कवा ५ तह य अणुओगो इति व्याख्यातं श्रुतज्ञानम् ॥ ३ ॥’ इति व्याख्यातं श्रुतज्ञानम् ।

६ । पाहुड ७ पाहुडपाहुड ८-चत्थु ९ पुन्वा १० य ससमासा ॥ ११ ॥ अस्मिन् ऋतयेः प्रकृतयः
अथावधिज्ञानप्ररूपणा विधीयते । अवधिज्ञानस्य व्यासतः क्षेत्रसमयस्वरूपप्रमेयपरिच्छेदोपेक्षया असंख्येयाः प्रकृतयः
द्रव्यभावस्वरूपद्वयोपेक्षया पुनर्नताः । एतासां काश्चन भवप्रत्ययाः शकुनानां निषद्गमनवत्, एताश्च सुरैरियिकाणां
विज्ञेयाः । काश्चन पुनः क्षायोपशमित्यस्ताश्च तिर्यङ्मरणाम् । अत्राह परः क्षायोपशमितिके भावेऽवधिज्ञानमुच्यते, ममये मन-

धोषपिका सु एवं तासां प्रसूया ! उच्यते ता यदि द्वायोपधमिष्य एव किं त्रसायेर्षमिषोऽथपिद्योषधमस्त्योर्नारक्ष्यमस्-
 यदयोत्तरयं स्यादिति कृत्वा मध्यस्त्ययास्याः । समासवस्तु अष्ट(६)मेदमपि संपदेनम् । अतुणामि १ जननुमामि २ वर्द्धमान ३
 दीवमानं ४ प्रक्रियाति ५ अग्रदियाति ६ । तेषु सूरनैरभिष्ठाणामपि चानमभुम्यापि नयनवदनुमामि १ । जननुमामि पुनः स्थितप्रदी
 पदरनुमपि एतनु मणिरत्नायेव एतेषामनुमाम्यपि २ । वर्द्धमान क्रमेण इदमपि यच्छद् दीपमान पुनः क्रमेण दीपमायं,
 कत्र इदिरसंस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमायहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः
 पुनलनवमायहदिरनंरुणहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः
 इमिरनंरुणहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः
 संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः
 ३ । ४ । संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः संस्मयेयमामहदिः
 वन्निष्ठमभाररक्ष्यमानामर्मान्दपपि रत्नक्षीयदेहावमारितवेष्टातिस्तिमूर्धप्रश्नवत्पर्यवक्तिव विवेकम् । अत्र पाप
 संश्रयाः ' योजनसहस्रमानो मास्यो सुत्वा स्वकायदेवो या । उरपचते हि सुहृद-पयकस्वेनेह स प्राणाः ॥१॥
 संहृत्य पापसमये, सखापाम करोति च प्रतरम् । संख्यातीताभ्यांगुल-विभागवाट्टरूपमाम तु ॥ २ ॥
 स्वरुतदुरदुत्थमात्र, दीर्घत्वेनापि क्षीयसामर्थात् । तमपि द्वितीयसमये, संहृत्य करोत्यसौ सुखिम् ॥ ३ ॥
 संख्यातीताभ्यांगुल-विभागविष्कममामभिरिष्टम् । निजतदुरदुत्थभैर्या, तृतीयसमये तु संहृत्य ॥ ४ ॥

उत्पद्यते च पनकः, स्वदेहदेशे स सूक्ष्मपरिमाणः । समयत्रयेण तस्या-वगाहना यावती भवति ॥ ५ ॥
तावज्जघन्यमवधे-रालंबनवस्तुभाजनं क्षेत्रम् । इदमित्थमेव मुनिगण-सुसंप्रदायात् समवसेयम् ॥ ६ ॥
इति नन्वेव कल्पना किं निदाना यद् योजनसहस्रमानो मीनस्त्रिभिः समयैः संप्रदेशान् संक्षिप्य यः समुत्पद्यते स्वदेहदेश एव
सूक्ष्मपनकतया तस्यैव त्रिसमपाहारकस्य यावदवगाहनाक्षेत्र तावदेव जघन्यमत्राधिचिदालंबनवस्तुक्षेत्रं नान्यस्य सूक्ष्मपनक-
स्येति ? अत्रोच्यते-स एव हि महामत्स्यस्त्रिभिः समयैरात्मानं संक्षिपन् प्रयत्नविशेषात् सूक्ष्मावगाहनः स्यान्नान्यः, स
पुनः प्रथमद्वितीयसमययोरतिसूक्ष्मश्रुत्यादिसमयेषु चाऽतिस्थूलस्त्रिममयाहारक एव च स तद्वयोग्य इत्यतस्तदुग्रहणम् ।
अथोत्कृष्टावधिज्ञेयवस्त्वाधारक्षेत्रमुच्यते तथाहि-सर्ववहस्तेजस्कायिकजीवा यादराः प्रायोऽजितजिनवारके स्युस्त्वदारंभक-
पुरुषबाहुल्यार्त्तं, सूक्ष्मा अप्युत्कृष्टपदवर्धिनस्त्वदा न विरुध्यन्ते । एवं सर्वोत्कृष्टपदवर्धिनस्तेजस्कायिकजीवा नैरन्तर्द्वयेण येण्या
न्यवस्थाप्यन्ते सा च श्रेणी अवधिज्ञानिनः मर््यासु काष्ठानु शरीरपरितो आम्रयते सा चासंख्येयानलोके लोकरुमात्रान् क्षेत्र-
विभागान् व्याप्नोति तया पुनरवधिज्ञानितनुपरितो आम्रितया सूक्ष्मवासरतेजस्कायिकजीवयेण्या यावत् क्षेत्रं व्याप्यते सर्व-
दिक् तावत् परमावधेः क्षेत्रम् । एतावति क्षेत्रे चेद् द्रष्टव्यं स्यात्तदा पश्यति न पुनरलोके विलो कनीयमस्तीति । अथ मध्यमा-
नधिः क्षेत्रसमयाभ्यां विभाज्यते किंचिदपि । तथाहि क्षेत्रमगुलसंख्येयभागमात्रं पश्यन् समयमावलिक्रामं ख्येयमागमितमध्य-
मस्यत्यतीतमनागतं च । अत्र च क्षेत्रसमयावलोकनमौपचारिक, किंतु यथोक्तक्षेत्रव्यवस्थितानि दर्शनयोगयानि मूर्तद्रव्याणि
तत्पपर्यायैश्च विविक्षितसमयातर्गतानध्यवस्यत्वव्यवधिज्ञानी न पुनः क्षेत्रानेहसौ तयोरमूर्तत्वात् । एवमप्रतोऽपि विधेया भावना ।

अत्र चांगुलं क्षेत्राधिकृतस्तु यथाचांगुलं ब्राह्मणस्येवांगुलमित्यभ्ये । तथांगुलसंख्येयमाप्तमात्रं क्षेत्रं पश्यन्नावच्छिद्यवाः संख्येय-
मेव यावत् पश्यन्ति । तथांगुलमात्रं क्षेत्रमभ्यवसन् विद्यायासाद्विद्यामपलोकयति । तथांगुलपुष्पस्त्वमितं क्षेत्रं पश्यन्नावच्छिद्यं
पश्यति । शुबलं पुनर्द्विगुणमुपानयन्त्यः । तथा इत्यमितं क्षेत्रं पश्यन्त्यर्थादृष्टं पश्यति । एवं सम्युक्तमितं क्षेत्रं पश्यन् विवर्त्तातः
पश्यति । योजनमानं तु क्षेत्रमात्रोक्तवत् विषयपुष्पमपलोकयति । पञ्चविंशतिं योजनानि तु पश्यन् पञ्चातः पश्यति ।
मत्स्यं तु पश्यन्त्यर्थात्, कर्त्तृत्वं पुनः पश्यन् तादृशं याते, समपक्षेत्रं तु पश्यन् सुवस्तरं पश्यति, कषाक्षीयं वापशु पश्यन्
परिवस्तरपुष्पत्वं पश्यति । ब्रह्म परं संस्मृतमस्मात् परतः संख्येयं सम्यं पश्यन् द्वीपयोगिनीयं संख्येयान् पश्यन्
महातुं तु द्वीपयन्त्रिं वा पश्यत्येकं त्वेवं वा बसंख्येयं तु पश्योपयामिक्तत्वं कष्टं पश्यन् द्वीपाक्षपारान्त्वसंख्येयान्
पश्यन्ति मारुतस्तु तान् संख्येयांस्त्व्येकं त्वेख्येयं वा पश्यन्ति योजनोपेक्षया त्वसंख्येयमेव क्षेत्रं सार्धंवाप्यसंख्येये सममे । एवं
समपक्षेत्रौ क्षेत्रस्य द्विः त्वात्, द्रव्यपर्यायगोतरीः क्षेत्रद्वौ तु समया क्तापिष्टं गदते क्तापिष्ट, क्षेत्रस्य क्षमत्वात्
क्षमस्य तु त्वुक्तत्वात् क्षेत्रद्वौ द्रव्यपर्यायौ तु गदते, द्रव्यपर्यायगोतरी तु क्षेत्रान्तरौ मत्स्यो द्रव्यपर्याययोः सुकृष्टा
वयोः त्वुक्तत्वात् द्रव्यद्वौ तु पर्याया गदते पर, पर्यायद्वौ तु द्रव्यं यदानीयं, द्रव्यत्वं पर्यायाद्यो क्षमतरत्वात् ।
एव क्षेत्रसमपक्षपरिच्छेदापेक्षया बसंख्येयाः त्वुर्मध्यमापक्षेर्मक्षा, द्रव्यपर्यायस्त्वकक्षेत्रेयापेक्षया पुनरनताः । परमापिष्ट
क्षेत्रतः मागमापिष्ट, क्षमस्तु संख्यातीतेस्तद्विषयसुविधीविषया, द्रव्यतस्तु निश्चितपूर्णद्रव्यपरिच्छेदकारी, मापस्त्वनेत-
वत्पर्यायगोचरः । जये न परमापिष्टमुपेक्षेय । यत्तुवतिर्पक्षेय । यत्तुवतिर्पक्षेयः संख्यानसुख्ये स्तिषुक्त-

स्तोयनिंदुस्तदाकारो वृत्तो जघन्यः पनकावगाहनाक्षेत्रस्य वर्तुलत्वात् । उत्कृष्टः पुनरायतः किञ्चिद् वह्निजीवश्रेणीपरिक्षेपस्य
 स्वदेहानुवृत्तित्वात् । मध्यमावधिस्तु नैकसंस्थानस्तथाहि तत्र उडुपस्तदाकारोऽवधिनैरयिकाणां, पल्लको लाटदेशे धान्यालय-
 स्तदाकारोऽवधिमवन्नवासिना, पटहाकारो व्यंतरसुराणां, तथा चर्मावनद्धा विस्तीर्णवलयाकारा झल्लरी तदाकारोऽवधि-
 ज्योतिष्काणां, तथा ऊर्ध्वायतोऽधो विस्तीर्ण उपरि च तनुर्मृदंगस्तदाकारः कल्पोपपन्नसुमनसां, तथा पुष्पशिखावलिरचिता
 चंगेरी पुष्पचंगेरी तदाकारोऽवधिग्रैवेयकनाकिनां, तथा कन्याचोलकापरपर्याययवनालकाकारोऽवधिरनुत्तरसुराणाम् । अयं
 पुनरवधेराकारः सर्वसमयं नियतोऽवसेयः । एतेषां मध्ये भवनपतिव्यंतराणामुपरि बहुः स्यादवधिवैमानिकानां पुनरधोभागे
 ज्योतिष्कनैरयिकाणां तु तिर्यग् नरतिरथां तु नैकसंस्थानो मध्यमावधिर्वहुविधश्च । अथ नरतिरश्चामवधिक्षेत्रस्यानियतत्वात्
 सुरनैरयिकाणामवधिपरिच्छेद्व्याधारक्षेत्रप्रमाणमुच्यते । तत्र देवानां जघन्यावधिक्षेत्रं पंचविंशतियोजनानि, एतत् पुनर्ज-
 घन्यावधिक्षेत्रं दशसंवत्सरसहस्रायुषां भवनपतिव्यतराणामेवावसेय, ज्योतिष्काणां पुनरसंख्येयस्थितित्वाजघन्येतरमेदमप्य-
 वधिक्षेत्रमसंख्येयान्येव योजनानि । वैमानिकानां पुनरंगुलासंख्येयभागमात्रं जघन्यमवधिक्षेत्रम्, एतच्चोपपातसमये परभव-
 संबधिनमवधिकृत्य विज्ञेयम् । उत्कृष्टं तु प्रथमकल्पद्वैतदेवतानां रत्नप्रभापृथिव्याः सर्वाधस्तनं भागं याचद् विज्ञेयं, तृतीय-
 तुरीय-कल्पोत्पन्नसुराणां तु शंकराप्रभाधस्तनदेशं यावत्, ब्रह्मलोकस्वर्लोकोद्भवदेवानां तु बालुकाप्रभां यावत्, शुक्रसहस्रार-
 सुराणां तु पंकप्रभां यावत्, उपरितनस्वर्लोकचतुष्कनाकिनां तु धूमप्रभां यावत्, ऋतु(६)मित ग्रैवेयकंदारकाणां तु तमःप्रभां
 यावत्, उपरितनग्रैवेयकत्रयसुमनसां तु सप्तमीं तमस्तमःप्रभापृथिवीं यावदुत्कृष्टमवधिविज्ञेयद्रव्याधारक्षेत्रमवसेयम् ।

ऋतुषण्डरास्तु ससिमानपृष्ठिच्छापलाच्छरेकर्पावर्धनानात् । क्षिपित्वान् मोहनादि पञ्चरत्नपरिभिता । उक्तं देशानां त्रयपेतर
 मेरुपर्वविद्येनम् । अथ देवपिच्छानां तदुच्यते । रत्नत्रयमाशुविष्णो अर्धपयसविद्येनं मार्यगण्डुत्रयम्, उरुठहं तु वोप्रन
 मानं, शिरीषशुविष्णो तु कफन्यं यम्बुवृत्रयम्, उरुठहं तु सार्यगम्बुवृत्रयं, तुलीयशुविष्णो तु त्रयन्त्रं मार्यगम्बुवृत्रयम्,
 उरुठहं तु यम्बुवृत्रयं, चतुर्धनुविष्णो तु अर्धन्यं यम्बुवृत्रयम्, उरुठहं तु तरेर मार्यं, वंशमृदुविष्णो अर्धप मार्यं गम्बुवृत्रयम्,
 उरुठहं तु यम्बुवृत्रयं, पृष्ठशुविष्णो अर्धन्यं यम्बुवृत्रयम्, उरुठहं तरेर मार्यं, लहृमृदुविष्णो तु अर्धचर्मं यम्बुवृत्रयम्, उरुठहं तु
 यम्बुवृत्रयविद्येनं सिद्धेयम् । इति वारिहं सुयामता । क्षिपित्वं वेत्रसंस्थानमेवशमिविरागिहंवेदनम् । गिम्बरास्तु भीमावयवद्व
 निर्वृत्तिपृष्ठिच्छमतादिः 'संस्थाशुआओ न्बु, लोदीनाजसम सव्यवपगदीओ । काओ मवगपगदीआ, गओयस
 मिआ ठ काओ वि ॥ १ ॥' इत्यादिच्छाभिर्गानेरात्राई आ रिह्य मर वयिआ तरेर ११ । इति माया दृक्स्तपयनाभि
 र्वांवाभिर्वागीयम् ।

अथ यमावर्धपञ्चानं विमाच्यते, तथाहि-यनावर्धपञ्चविद्येनं विप्रमेरम्, ऋतुमतिरिदुस्तमयिष । मत्र पटाः पटो वाज्जेन
 विहित इत्यादिपिदेपमिहस्तया प्रायोपणा ऋतु सामान्यं तन्मात्रप्रादिकौ मतिः ऋतुमतिः, तथा पटोऽज्जेन विभिता म
 र्धको रक्तं, प्रयावतो द्रोषादिमानः, इष्यत एतासद्विहृमिष्यपः, वेत्रगोऽनुवृद्धपामनिष्यपः, काततः दीवर्धुपटिओ निराच
 पटिओ वेत्पादिपिदेपप्रादितया विपुर्तं प्रधमलः पर्वोपयतोपेर्तं वास्तु तथा प्रायते मा विपुस्तमति । उक्तं य प्रपपनप्रापोदारे
 'रिठ सामघं तम्मच-मादिणी रिऊमई मणोनार्ण । पायं विसेस्रयिसुहं, पवमित्त विदितियं सुप्पइ ॥ १ ॥

विउलं वत्थु विसेसेण, नाणं तग्गाहिणी मई चिउला । चित्तिअमणुसरह घडं, पसंगओ पज्जवसएहि ॥ २ ॥
 एतच्च मनःपर्यवज्ञानं संयमविशुद्धिनिबन्धनत्वाद् गुणप्रत्यय मनुष्यक्षेत्रातर्वर्त्तिनिखिलसंक्षिप्तमनोद्रव्यपर्यायालंबनं च विज्ञेयम् ।
 यदुक्तं श्रीमदावश्यकनिर्मुक्तिपीठिकायां 'मणपज्जवनाणं पुण, जणमणपरिचिन्तिअत्थपागडणं । माणुसखित्त-
 निबद्धं, गुणपच्चइअं चरित्तवओ ॥ १ ॥'

पंचमं तु केवलज्ञानं-तच्च धनधातिकर्मचतुष्कनिर्देशप्रक्षीणताप्रभवं निखिलद्रव्यपर्यायस्वरूपसाक्षात्कारकं च विज्ञेय-
 मन्तमप्रतिपाति श्लाघ्यतं च । यदुक्तं तत्रैव 'अहं सव्वदव्वपरिणाम-भावविन्नत्तिकारणमणंतं सासयमग्गपडिवाहं,
 एगविहं केवलज्झाणं ॥ १ ॥' इति व्याख्यातं पंचधा ज्ञानं ।

अयं दर्शनस्वरूपं प्ररूप्यते, तच्च समासतः प्रथमलक्ष्यां द्वितीयतरंगे प्ररूपितम् । अत्र च क्विचिच्चदेव विस्तार्यते तथाहि-
 जिनोक्तत्वेषु श्रद्धानरूपं सम्यक्त्वमेकविधं द्विविधं त्रिविधं चतुर्विधं पंचविधं दशविधं वा । तत्रैकविधं जिनोक्तमेव तत्त्वं
 नान्यदिति सम्यक्श्रद्धानरूपं । १ । द्विविधत्वं तु तस्य निसर्गाधिगमाम्यां भवति । तत्र यद् गुरूपदेशं विना जायते सम्यक्-
 श्रद्धानं तत्रैसर्गिकमिति कीर्यते । यत्र गुरूपदेशात्तदधिगमोद्भवमिति । २ । त्रिविधं तु क्षायिकं । १ । क्षायोपशमिकम्
 । २ । औपशमिकमिति । ३ । कारणं १ रोचकं २ दीपकमिति वा ३ । एषां स्वरूपं तु प्राग् व्याख्यातम् । तदेव क्षायिकादि
 सास्वादनसहितं चतुर्विधं । ४ । वेदकसंयुक्तं तु पंचविधं । ५ । एतदेव पंचविधं निसर्गाधिगमाम्यां दशविधं । १० भवति ।
 अत्र च गाथाः श्रीप्रवचनसारोद्धारगताः 'एगविह दुविह तिविहं, चउहा पंचविह दसविहं सम्मं । दव्वाइ-

कारणाईउपसममेष्टि वा सम्यं ॥ १ ॥ पणविई सम्मकर्णं १ मिसुग्गादिगमेष्टि २ तं अये पुविह । तियिह
 तं आरगार्ह २ आइवा वि हु कारपार्थवं ३ ॥ २ ॥ सम्मत्तयीसमिचणत्तं, सम्मन्गपथो मणति तं आइअ ।
 मिसुत्तल्लज्जोवसुमा, आओवसुम ववांसंति ३ ३ ॥ विच्छत्तस्स उवसमा, उवसुम त भण्णसि सुमपण्णु ।
 तं ठवसमसेरीए, आइयसम्मत्तल्लाने वा ॥ ४ ॥ विदिवापुद्गार्ह पुण, कारग १ मिर रोमगं तु सराण २ ।
 मिसुत्तविट्ठी वीवर वं तत्ते वीवरं ३ त तु ॥ ५ ॥ आआई सासायण-सुदिअ त वउम्भिहं तु विसेअं ।
 तं सम्मत्तत्तमेत्ते, मिसुत्तल्लापत्तिस्स तु ॥ ६ ॥ देअयसंत्तुत्तं पुण, एअ विअ पणहा विगिरिट्ठं । सम्मत्तं
 वरम्पुग्गल-वेज्जल्लोत्ते तप होई ॥ ७ ॥ एअं विअ पंणविह मिसुग्गादिगममेयआ वसुहा ॥ ' इति

अथवा निसर्गस्मि १ स्मरेदस्मि २ एअस्मि ३ सुअस्मि ४ वीअस्मि ५ गयियमस्मि ६ विस्वारस्मि ७ क्रियास्मि ८
 संविपस्मि ९ र्दस्मि १० ईदवा अविस्म र्दनें सुअवातुमारोअ भिवेदं, वअ वो निसर्गेअ सयावेन वीअिनोक्कान् इअय
 वेअस्मभाषमेदतो नायस्सापनाएअन्याअमेदतो वा अटुविषान् वावान् अदले स्वयेअ ववासिअतान्, व निसगदग्नि-
 विष्पेअ ॥ एलानेअ पुदमांणान् अग्निनेअ ठअस्सेन वा सुअयोपरिअान् वा अदले, व उपदेअस्मि १ सुअयग्दयेनी सुअवसेवः
 ॥ २ ॥ तथा समदेसी ओपाअ मोहनीअअकवयो वानं व यस्य देवलोअणल्ला एवः ॥ अअदेअपापाणोसिंसंदिअ्या रोअमामः
 इअमायाअओवीआयीआदि ववेसि अठिअमवानो वापटुपादिअवाअाअविनिमत्ते ॥ ३ ॥ तथा वा सुअमयीपानः सुदेनांये
 अविहेनापाणीआमिनाअंअयमिहेयोसुएअथयद्वारिना वा र्दयेनयपाओवि व गोविअपाअरिअन् सुअवस्मिदिदेवः ॥ ४ ॥

तथा यथोदकदेशस्थोऽपि तैलविंदुः समस्तमुदकमाक्रामति तथा तत्त्वैकदेशोत्पन्नरुचिरप्यात्मीयक्षयोपशमवशादशेषतत्त्वेषु
रुचिमान् स्यात् स धीजरुचिरित्युच्यते यथा बीजमेकमपि क्रमेणानेकबीजानां जनकं स्यादेव तत्त्वैकदेशोत्पन्नरुचिरपि निशेष-
तत्त्वविषयशेषरुच्यंतराणां जनयित्री यस्य स्यात् स बीजरुचिरित्यर्थः ॥ ५ ॥ तथा येनैकादशानि प्रकीर्णकानि चोत्तरा-
ह्ययनादीनि परिकर्मसूत्रादिभेदेन पंचधा दृष्टिवादश्चैवं समग्रमपि श्रुतमर्थतः समुपलब्धं स्यात् स अभिगमरुचिः परि-
कीर्यते ॥ ६ ॥ तथा धर्मास्तिकायाऽधर्मास्तिकायादीनां द्रव्याणामेकत्वपृथक्त्वादयोऽशेषपर्यायाः प्रत्यक्षाद्यशेषप्रमाणेन
समुपलब्धाः, अयं भावो येषु येषु द्रव्यपर्यायेषु यत्र यत्र प्रत्यक्षादेः प्रमाणस्य व्यापारस्ते तेन तेनैव प्रमाणेन प्रतीता इति
तथा सर्वद्रव्याणां सर्वेऽपि पर्याया नैगमसंग्रहादिभिः समग्रैरपि नैर्येन सविस्ताररुचिविज्ञेयः ॥ ७ ॥ तथा
दर्शनाचारज्ञानाचारचारित्राचारतपआचारविनयसत्यसमितिगुप्तिप्रभृतिप्रक्रियाद्यनुष्ठाने यस्य भावतो रुचिरस्ति स क्रियारुचि-
रिति निगद्यते ॥ ८ ॥ तथा योऽनंगीकृतसौगतादिमतः धीजिनप्रवचनरहस्येषु चानिपुणः शेषेषु च सांख्यसौगतादिमतेषु
चानभिज्ञः स्यात् स चिलातीसुतादिवत् संक्षेपेणैव तत्त्वश्रद्धानमवामोतीति संक्षेपरुचिः परिकीर्यते ॥ ९ ॥ तथा धर्मास्ति-
कायादिनां पञ्चास्तिकायादीनां मत्सुषष्टभ्रमभृतिकं धर्मं तथांगप्रविष्टाद्यागमरूपं श्रुतधर्मं चरित्रधर्मं च जिनोदितं यः श्रद्धते
स धर्मरुचिविज्ञेयो धर्मेषु पर्यायेषु धर्मे वा श्रुतधर्मप्रभृतिके रुचिरस्येति कृत्वा ॥ १० ॥ एतेषां मध्ये निसर्गोपदेशयोरभि-
गमादौ वा कचित् केषांचिदन्तर्भावोऽपि सुगधमतिविनेयजनव्युत्पादनार्थमित्यष्टुपाधिभेदेन दर्शनभेदाभिधानम् ।
एतदर्थसंवादकश्च श्रीमदागमः तथाहि " निसर्गु १ वएसर्गु २ आणर्गु ३ सुत्त ४ वीअर्गु ५ चेव । अभि-

નમ ૧ વિસ્વારક્ષ્યં, ૭ કિરિયા ૮ સંલેષ ૧ વમ્મચ્ચં ૧ ॥ ૧ ॥ ગૂઝરત્વેનારિગયા, જીવાજીવા પ પુસપાવ
 ન । સરસ્સંમુરજાસવ-સંવરો જ રોપશ ઠ નિસગ્ગો ॥ ૨ ॥ જો ઝિણવિદ્ધે આયે, નરિયેરે સરદાર સપમેય ।
 પમેવ મયદસિય-સ નિસમાચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૩ ॥ વ્વ જેવ ઠ આયે, ત્વરેદ્ધે જો વરેણ સરદાર । ઠઠમરેણ
 ઝિએવ ન, ઠપપસચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૪ ॥ રાગો વોસો મોરો અગ્ગાજં જસસ અયગય દોર । આપ્પાપ રોઅંતો,
 સો જાતુ આજાર્ચંનામ ॥ ૫ ॥ જો સુતમરિગસંતો, સુણણ ઠગાર્ચં ઠ સમ્મત । અંનેણ વારિરેણ વા, મો
 સુતચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૬ ॥ વેગેણ અનેગાર્ચં, વપાર્ચં જો વ સરાર્ચં ઠ સમ્મત । ઠવવપ્પ તિદ્ધવિદ્, સો
 વીજચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૭ ॥ સો દોર અમિગમચ્ચં, સુમનાણ લેવ અત્થમો વિદ્ધ । રદ્ધારસમગાર, પદ્ધગ
 વિદ્ધિવાઓ જ ॥ ૮ ॥ વચ્ચાજ મચ્ચમાયા, સુચ્ચપમાગેરિ અસ ઠવલદ્ધા । સુચ્ચારિં નયવિરીરિં વ,
 વિસ્વારચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૯ ॥ વંસણમાચ્ચવરિરે, તવવિણવ મચ્ચસમિશુસીસુ । જો કિરિઆમાચ્ચચ્ચં, સો
 જાતુ કિરિઆચ્ચંનામ ॥ ૧૦ ॥ અણમિગરિદ્ધ કુવિદ્ધી, સંલેષચ્ચસિ દોર નાપખ્યો । અચિસારઓ વયવેગે,
 અણમિન્મચ્ચિઓ જ સેસેસુ ॥ ૧૧ ॥ જો અત્થિવચ્ચાપવમ્મ, સુચ્ચપમ્મં જાતુ પરિણપમ્મં ન । સરદાર ઝિણા
 મિરિણ, સો વમ્મચ્ચસિ નાપખ્યો ॥ ૧૨ ॥ ”

રારે ૧ સમ્મચ્ચરર્ચનં સમ્મયનુશીઠચચ્ચિરિગાનિ છત્થરથિસ્વામામિ વપાપોથં વાત્તનીપ્પરિરત્તનીપ્પત્થવા ઝિમેવાનિ । તથારિ
 વપાત્તપણ્ણકં ૨ ઝિમચ્ચિકં ૩ વિવપ્પસપ્પકં ૧૦ દ્વવિદ્ધવં ૩ દોપપ્પકં ૫ વપાપનાચ્ચકં ૮ મુત્તપ્પકં ૫ સુચ્ચપ્પકં ૫

ज्ञेयानि ।

यतनापट्टकम् ६ आकारपट्टकं ६ भावनपट्टकं ६ स्थानपट्टकम् ६ इति सप्तषष्टिस्थानानि ज्ञेयानि ।
एतेषां मध्ये परमार्थसंस्त्व १ सुदृष्टपरमार्थयतिजननियेवन २ व्यापनदर्शनयेवन ३ कुट्टपिपरिहार ४ रूपं श्रद्धानं चतु-
र्भेदम् । तेषु जीवा १ इतीव २ पुण्य ३ पापा ४ भव ५ संवर ६ निर्जरा ७ बंध ८ मोक्ष ९ रूपाणां नवानामपि पदार्थानां
यथायोगं सत्पदप्ररूपणा १ संख्या २ क्षेत्र ३ स्पर्शन ४ कालां ५ स्तर ६ भावा ७ लयबहुत्व ८ रूपैरष्टभिः पदैर्ज्ञाति-
नामपि पुनः पुनराकर्णनं चित्तन च परमार्थसंस्त्वो भवति ।

तत्र सत्पदप्ररूपणायामस्ति जीवः स च गुणस्थानेषु श्रुतिसमधिकदिग्(१४)मितेषु ' गृह १ इंदिए अ २ काए, ३
जोए ४ वेए ५ कसाय ६ नाणेसु ७ । संयम ८ दंसण ९ लेसा, १० भव ११ सम्मे १२ सन्नि १३ आहारे ४
॥ १ ॥ ' इति गायोक्तैश्चतुर्दशमिर्मार्गणास्थानैर्विचारणीयः । सा च विचारणा बहुविस्तरत्वान्न प्रतन्यते, तेन कर्मग्रंथादि-
ग्रथातरेभ्यः साऽवसेया । एवमस्त्यजीवः, अस्ति पुण्यमित्यादिशेषाष्टपदार्थानामपि यथायोगं सत्पदप्ररूपणा विधेया १ ।

अथ जीवाजीवादीनां भेदगणनरूपा संख्या व्याख्यायते तत्र जीवाजीवादीनां क्रमेण चतुर्दश १ चतुर्दश २ द्विचत्वारिंशत्
३ द्व्यंशीति ४ द्विचत्वारिंशत् ५ सप्तपंचाशत् ६ द्वादश ७ चतु ८ भित्ता भेदा भवंति । मोक्षे तु नवद्वाराणि व्याख्यास्यंते ।
तेषु जीवस्य चतुर्दशभेदा विभाव्यंते । तथाहि-जीवास्तावच्चैतन्यलक्षणा इति लक्षणानतिक्रमादेकविधा अपि ते उच्यंते ।
द्विविधा वा संसारिणो मुक्ताश्चेति । त्रिविधा वा पुंस्त्रीनपुंसकभेदात् । चतुर्विधा वा जीवाः सुनरतिर्यग्नैरयिकभेदात् ।
पंचविधा वा जीवा एक-द्वि-त्रि-चतुः-पंचाक्षभेदतः । षड्विधा वा जीवाः पृथिव्यपतेजोवायुवनस्पतित्रसभेदात् । सप्तविधा

१। श्रीराज्यपादि-एतन्महादेवरादेराशाधिभेदेरास्वन्न सत्त्वाः सत्त्वनामकर्मोदपर्वविनयार्थमप्युपयोपराः केवस्मिन्स्यमुत्तस्याः
उत्तमोदस्यादिनः दृष्टिप्यपदेभोपागुमापावदनस्तत्किंयाः १। वारणस्तु वारनामकर्मोदपर्वविनः स्पृष्टपृष्टिप्यपदेभोवापु-
मापावदनस्तत्किंयाः १। एतेषां वक्ष्ये वारणामपि चतुर्णां दृष्टिप्यपदेभोपागुमापावदनस्तत्किंयाः १। वारणानामेव वंदनां
वमचतुर्षोपरता नैष्टिप्यदिशंभ्यामुपाय १। वनस्पतीनां तु केनापिस्तम्बेपानामपि वपुषां वमचतु-
रवदनाः उत्तं च 'इष्टं एव को ह्य निष्ठि च, मन्विगमाज न पामिष्ठं सखा । वीसंति सरीराहं, पुष्टविजिह्वापं
ममकन्याज ॥ १ ॥ आग्नेऋचाऋ, पमि सरीराणि पुष्टिचक्षीप ॥ वीसंति वनस्पतीरा वीसंति वनस्प-
मन्विज्या ॥ २ ॥' इति । एते च दृष्टिप्यपदे वपुषाऋये यथास्तिपुष्टपरीपताग्नेऋसंस्थानस्तत्किंया विवेकाः । पदुक्तं
'ममूरए अ प्यिपुष्ट, पुष्ट पचागा वनस्पतमंठाणाः॥पुष्टविष्टवस्तुनामादम-वणस्तर्जने तु संठाप्या ॥१॥' इति ।
वस्तुनामा जीरा ममूरवारता सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः
होदिप्रीपुष्टपरीपताग्नेऋसंस्थानस्तत्किंया विवेकाः । पदुक्तं 'ममूरए अ प्यिपुष्ट, पुष्ट पचागा वनस्पतमंठाणाः॥पुष्टविष्टवस्तुनामादम-वणस्तर्जने तु संठाप्या ॥१॥' इति ।
संठाप्या वनस्पतीनां वक्ष्ये वारणामपि चतुर्णां दृष्टिप्यपदेभोपागुमापावदनस्तत्किंयाः १। वारणानामेव वंदनां
वमचतुर्षोपरता नैष्टिप्यदिशंभ्यामुपाय १। वनस्पतीनां तु केनापिस्तम्बेपानामपि वपुषां वमचतु-
रवदनाः उत्तं च 'इष्टं एव को ह्य निष्ठि च, मन्विगमाज न पामिष्ठं सखा । वीसंति सरीराहं, पुष्टविजिह्वापं
ममकन्याज ॥ १ ॥ आग्नेऋचाऋ, पमि सरीराणि पुष्टिचक्षीप ॥ वीसंति वनस्पतीरा वीसंति वनस्प-
'ममूरए अ प्यिपुष्ट, पुष्ट पचागा वनस्पतमंठाणाः॥पुष्टविष्टवस्तुनामादम-वणस्तर्जने तु संठाप्या ॥१॥' इति ।
वस्तुनामा जीरा ममूरवारता सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः सत्त्वाः
होदिप्रीपुष्टपरीपताग्नेऋसंस्थानस्तत्किंया विवेकाः । पदुक्तं 'ममूरए अ प्यिपुष्ट, पुष्ट पचागा वनस्पतमंठाणाः॥पुष्टविष्टवस्तुनामादम-वणस्तर्जने तु संठाप्या ॥१॥' इति ।
संठाप्या वनस्पतीनां वक्ष्ये वारणामपि चतुर्णां दृष्टिप्यपदेभोपागुमापावदनस्तत्किंयाः १। वारणानामेव वंदनां
वमचतुर्षोपरता नैष्टिप्यदिशंभ्यामुपाय १। वनस्पतीनां तु केनापिस्तम्बेपानामपि वपुषां वमचतु-
रवदनाः उत्तं च 'इष्टं एव को ह्य निष्ठि च, मन्विगमाज न पामिष्ठं सखा । वीसंति सरीराहं, पुष्टविजिह्वापं
ममकन्याज ॥ १ ॥ आग्नेऋचाऋ, पमि सरीराणि पुष्टिचक्षीप ॥ वीसंति वनस्पतीरा वीसंति वनस्प-

पट्त्रिंशच्चमश्रीमदुत्तराध्ययनगाथाभिर्विज्ञेयास्तथाहि 'पुढवी अ सक्करा बालुआ य, उवले सिला य लोणुसे ॥ अय-
तउअ तंवसीसग-रुप्प सुवन्ने अ चहरे अ ॥ १ ॥ हरिआले हिंगुलए मणोसिला सासगंजणपवाले ॥ अठ्म-
पडलब्भवालुअवायरकायमणिविहाणा ॥ २ ॥ गोमिज्जए अ रुअगे, अंके फलिहे अ लोहिअक्खे अ । मरगय-
मसारगळे, सुअमोअग इदनीले अ ॥ ३ ॥ चंदणगेरुअहंसगठ्ठमपुलए सोगंधिए अ बोधब्बे ॥ चंदप्पभाव-
सल्लिणजलकंते स्सरकंते अ ॥ ४ ॥' इति ।

आसां च विषमपदव्याख्या पृथिवी शुद्धपृथ्वी, शर्करा लघुशकलरूपा, उपलो गंडशैलादिः, शिला च पाषाणरूपा,
लवणं-समुद्रलवणादि, ऊषः-क्षारमृत्तिका, अयस्ताम्रादयस्तु तत्तत्त्वानिसंभवा घातुविशेषाः, वज्रश्च हीरकः, सासक्तो घातु-
विशेषः, अंजनं समीरकम्, प्रवालं विट्टमः, अम्रपटलं प्रसिद्धम्, अम्रवालुका तु अम्रपटलमिश्रा बालुका । इह पृथिव्यादयश्च
तुर्दशहरितालदयोऽष्टौ गोमेदकादयश्चतुर्दश । एषां च क्वचित् कस्यचित्कथंचिदंतर्मावात् मीलितः पट्त्रिंशच्चवति

मेदाः स्वपृथिन्याः ।

अपकायस्य तु नादस्य इमे पंच मेदा भवंति शुद्धोदकादयः । तेषु शुद्धोदकं पयोधिपाथोदादिसंबन्धि । अवस्यायस्तु
शरदादिषु ग्रामातिकक्षमवर्परूपः । हरितनुथ प्रातः स्निग्धपृथ्वीभवस्तृणाग्रतोयचिद्रुः । महिका तु गर्भमासेषु क्षरमवर्प-
रूपा । हिमं च प्रसिद्धं । पंचत्वं चैषामुपलक्षणं; तेन स्त्यानीभूतापकायरूपघनोदधिप्रभृतयोप्यऽस्य मेदा विज्ञेयाः ।

चादरतेजस्कायस्य पुनरगारमुष्टुराविज्जालोकाविद्युदगिरूपा भवंति नैके मेदास्तत्रांगारो विगतधूमज्वालदक्षमानेधनादि-

कृतः । इदं यस्याभिधादिकृतकृतः । अविर्गुरुप्रतिपदशब्दविधिसा दीपदिलेखन्ये । ज्वाला तु किञ्चमुत्तम । विपुलरुके तु प्रतीते । अग्निस्त्वोष्णमेवाभिरिक्तो विद्येवः ।

वादरपापुकायस्य सुच्छिच्छ-मंगकिञ्च-वनपातगुंवापातर्षर्षकटुदृषातप्रभृतयो मेवा विद्येयाः । तपोस्त्वच्छिक्का वातास्ते ये स्विता रिक्ता गति । मंगकिञ्चपातास्तु वायोकीरुपाः । वनपाताव रत्नप्रयापयोषिर्दिनां वनोदपीनां विमानानां वाचारपृतास्तुरितस्विप्रविषाः प्रबंजवाः । पुम्बापातास्तु ते ये गुंजतो वास्ये । बहिरस्वमपि हृष्यकाहादि ये विविचिह्न-वेद्यताः चिपंति ते पुनः संर्षण्मावाः । धृदपातास्तु पपोच्छिच्छेषविक्का मंदानिशादया ।

वादरवनस्यविकायबीमास्तु विमिया प्रत्येकन्योऽंशवकाविक्रय । तत्र इवगुच्छगुरुप्रभृतयो द्वादशमेवाः प्रत्येकन-
मूलात् । तेषु इवा द्विप्रमेवाः एकास्त्रिका मनेच्छस्त्रिकाय । तत्र देवां क्ते एकमेव बीज ते एकास्त्रिका, स्रष्टारनिद
मंष्ट्राम्भेच्छुंसेप्यांतकप्रकृतीयोषिक्कीयातृक्कतुकापातपुष्यबीरक्षरिपीमयकातक्षीप्रभृतयः । एतेषां मूकान्यसंख्येय-
प्रत्येकपुष्यबीपात्मकानि । दं क्ताः संख्यास्तथा द्वाकाः प्रवाहा अपि । तेषु मूकानि तानि क्वात्वाऽप्यस्तात्सूमेरेवाः
प्रधरीति । तेषादुपरि च क्ताः । संख्यास्तु सुवकास्तत्रचच्छुक्तयः । द्वाकाः प्रसिद्धाः । प्रवाहाः चक्षुषप्ररोहाः । देवां पुनः
पत्राप्येकैकबीपाधिष्ठिताः । पुम्बाप्यमेकबीपानि; प्रायः प्रतिप्रदत्तर्षं बीरयापात् । क्कानि तेषामेकास्त्रिकाणि । देवां
पुनः क्तेषु गृह्णि बीपानि तेऽनेच्छास्त्रिका । अस्त्रिकतिपुक्कटपित्वापककारिपांतकमातृद्वियोदुषारदत्तयः । एतेषां
मध्ये नाम्नाच्छबीनायेकास्त्रिकसेऽपि गृह्णीमस्यत् । ततो वायव्यस्तत्र पित्रास्तार्षति तत्र बीपानि । एतेषामपि मूकादीन्य

संख्येयप्रत्येकजीवात्मकानि । पञ्चाणि प्रत्येकजीवानि । इमुमानेकजीवानि । कलानि बहुवीजानि । १ । तथा च एक-
मूलकंदः सरलः शान्वासमुदयः । समुत्तिष्ठत्यन्योन्यमसंबद्धः स गुच्छसंज्ञया परिहीनयते । तद्वेदाद्य मिदुगाराञ्चमौगयाक-
प्रमृवयो विशेषाः । २ । यथा गुच्छास्तथा गुल्मा अपि विशेषाः । नारं किञ्चि मसलताचितः परस्परमनुलग्नः शान्वा-
प्रसरो गुल्म इति शब्दगते । तद्वेदाद्य त्वसालिकापूथिकाकणवीरांशुजीराकसोरट तादयो विशेषाः । ३ । लतास्तूतेभगद्वला
अतिच्छ्लषाह्वया एककस्वरूपाश्च ज्ञेयाः । यासां स्कन्धप्रदेशे विविधितोष्यगति कशावाज्यनिरेमेयान्यवपरिस्फुरं तास्तां नरं
न निर्गच्छति ता लता इति कीर्त्यन्ते । तद्वेदास्तु पद्मकाण्डो कल्लनानगलापदत्तवानुनत्तावागं गितानि प्रकृतकंदं द-
दयोऽज्वसेयाः । ४ । बहुयस्तु प्रमिदम्यरूपाः कुष्मांडा तास्तिगीतुं न्येलापत्रोलापमृगपः । ५ । पण्डपानास्तु पौगाम्ये
बहुनलवीरणंश्चादयः । ६ । वृणानि तु कुशांशुनयमृगीनि ज्ञेयानि । ७ । येषां पुनस्तण् रज्याकारेण व्यवस्थिता
तानि पल्लयानि । तद्वेदाद्य ताल-उमाल-मरल-कदली-पूगकली-सर्चरी-नालिकेरी-भुवनेक-हिमुरकमनकनांगिकेयसी-
प्रमृतपः समवसेयाः । ८ । तथा हरितानि चान्तु रंद्रुलीपक्षिनीयमृगीनि ज्ञेयानि । ९ । नपां वृक्षवागत्रयो ज्ञापिनीं
वेद्यते विधस्मिन्नापि विधे वृक्षपशुभौवधिनमा जोगष्यो नेहपां मरेयः । तानि मीहिगोपनगरतत्त्वमोर्गनपस्कन्नायति समुद्र-
मायवृक्षचपलकुलन्यवनकनीनरुकोद्वरकुगालदरटि कायगमर्गयाजगीद्वयुधनृनरुषी । १० । ये पुनर्मन्त्रे च
परोहति ते जलरुदास्ते च सेमाकल्लतुहस्त रुंकेकापचभेदादयो विशेषाः । ११ । कुन्नास्तु भूमिस्फोटमंयान्ते तापतापक-
कच्छप्रादयो ज्ञेयाः । १२ । एतां पुनर्गुणादीनां नानाविधमंस्थानानि । पतागदेकजोतानि । स्कंदोऽनेकजोतौ विविगम्य के

सारलो नाछिडेरीषार । एतेनं प्राणपुण्यस्य तेनाज्येयामपि केनापिन् रज्ज्वानामेकधीरापिष्ठितरं यथाएते विज्जयन् ।
 एतथा तु प्रायोदृषा एवानो संकेषा असंख्येयप्रत्येकप्रमुखीरात्मका इत्यनहोयम् । ननु यदि इथाणां मूलंरस्कर्पादया
 प्रत्येकमेकप्रत्येकप्रमुखीरापिष्ठितास्तीं कषयेकप्रतीराकृतया साहसम्यते । उच्यते यथा सुकृतसर्पणाणां सेतुद्रव्यभिभिन्ना
 पत्तिया सर्पिरेकका स्वात्, अथ न वे सुकृतसर्पणां सर्पिरेकप्रतीरा संतः पुनश्चपुनश्च इतरावगाहनवाञ्छतिष्ठते, तथा प्रायेक-
 प्रतीराभि जीवानो म्यंति संवाद्या । एर सेतुद्रव्यस्वानीयं तथापि कर्म सुकृतसर्पणस्वानीयाः पुनः प्रत्येकप्रमुखीराः ।
 सुकृतसर्पणप्रार्थं सर्वैरेवस्वप्रतिरत्ता पुनश्च पुनश्च इतरावगाहनप्रत्येकप्रमुखीरापिष्ठिता सुकृतसर्पणस्वानीयाः पुनः प्रत्येकप्रमुखीराः ।
 उच्यते, यथा वा विज्जयन्कसिद्धा विज्जयमानपिष्ठयथा परिष्करणा बहुभित्तिर्नेविभिन्ना सुखी पुनश्च पुनश्च इतरावगाहनप्रति-
 कारिका स्वात्, कषपिरेकका न । तथा प्रत्येकप्रमुखीराणां प्रतीरर्पणाया कषपिरेकका पुनश्च पुनश्च इतरावगाहनानाम
 मंकीति । को इवावामेव मूलप्रार्थिणसंख्येयधीराणां प्रधारणापरे नियदिता । ततो गुच्छादीनां मूलंरंशदिशु प्राया
 संख्येयधीरा विद्यते । बहुक वनस्पतिवृक्षो ' गुच्छार्णव पुनः सार-जीवया नञ्चप इमं पाये । कस्य्याण यि
 व अमसंस्तजीवमावो एव मणिजो ॥ १ ॥ ' इति यानि कानिपि पुनः कमुयानि यासिकापदानि यास्यारिमयानि
 यानि सर्पाभ्यनि संख्येयधीरानि । सुखादीनां पुनरर्नंकीरानि । देवाणि ब्रह्मणानि सरस्वदादीनि स्वयन्त्रानि तु कोरीनि
 प्रहरानि यानि अग्निपिरंशपहतानि एतेनो यन्मे कानिपि पुनरिणतधीरापेयथा संख्येयधीरानि कानिपिरसंख्येय
 जीरानि यथाएते विवेचानि । सोमपिष्ठपुण्यममनसिनपचोत्तरसाधिरकोकमवतपप्रसरस्रपत्रानि तु इतरावगाहनानि न प्राचो

हरितरूपाणि यावत्कर्णिका पत्राधारभूता एतानि त्रीण्यप्येकजीवात्मकानि यानि पुनरभ्यन्तराणि दलानि च केसराणि याश्च-
मिजाः फलरूपाः एतानि प्रत्येकमेकैकजीवाधिष्ठितानि पद्मनाले त्वेक एव जीवः । तथा इक्षुडिनलेक्षुप्रमुखाणां सर्वेषामपि
च वृक्षमेदानां यदक्षि यच्च पर्व्व यच्च पर्वपरिवेष्टनं चक्राकार एतानि त्रीण्यप्येकजीवात्मकानि दलानि पुनरेषां प्रत्येकमेक-
जीवाधिष्ठितानि पुष्पाणि त्वनेकजीवात्मकानि विज्ञेयानि । अथ फलेषु कश्चिद् विशेषो निगद्यते—शृङ्गाटकस्य फलेषु प्रत्येक द्वौ
द्वौ जीवौ तथा पुष्पफलकालिगतुवत्रपुलवालुंघोषातकपटोलतिंदूमकादीनां दृढगिरकटाहरूषं त्रिकमप्येकजीवात्मकम्,
एतेषामेव च बीजानि सकेसराण्यकेसराणि वा प्रत्येकमेकैकजीवाधिष्ठितानि बोद्धव्यानि ।

अथानतकार्यिकस्वरूपं किंचित् प्रपच्यते तथाहि—युगपदुत्पन्नानामनतानामपि तेषां समसमयमेव वपुर्निवृत्तिस्तथा सम-
समयमेव प्राणापानयोग्यपुद्गलोपादानं ततः समकालमेव तदुत्तरकालभाविनावानापानौ तथा यदाहारादिकमेको गृह्णाति
शेषा अनता अपि तच्छरीराश्रितास्तदैव गृह्णति । तथा यद् बहूनां ग्रहणं तदेकस्या तनौ समावेशदेकस्यापि समासतो ग्रहण-
मुच्यते । ततः सूक्ष्मवाटरमेदभिन्नानामुभयेषामपि निगोदजीवानामेव लक्षणं विज्ञेयम् । यत्साधारणशरीरनिर्घृत्तिः साधारणं
त्वाहारग्रहणं साधारणं चानापानोचितपुद्गलोपादानौ साधारणैवोच्छ्वासनिश्वासाविति । यथा लोहगोलो ध्मातस्तत्पत्नीय-
संकासः सजातः सन् सर्वोऽपि बह्विपरिणतो भवति तथा निगोदरूपे एकस्मिन्नपि वपुषि तच्छरीरात्स्वकं तथाऽनतानामपि
जीवानां परिणामो विज्ञेयः । अथ बादरसाधारणतनुज्ञानाय तल्लक्षणं निगद्यते तथाहि—यानि मूलकंदस्कंवत्वरुद्यास्वाप्रवाल-
पुष्पफलबीजानि मंगे समानि भवन्ति तान्यनंतजीवानि विज्ञेयानि । अत्र पुनरयं विशेषः ये सर्वकालं समभंगा भवन्ति त एव

साधारणवदुक्ता न पुनर्ये कोपकृतावस्थायां सुमर्मणीयस्य आठ्ठावस्थायां विषयमया भवति तेनायनं तनुकृता पठोऽत्र
 ईहर्षवयस्य वापदिभ्यः कथोद्रम विद्युष्य ये प्रत्येकजनस्य सर्वसमयं प्रत्येकजनस्य ये तु साधारणधरीरास्ते सकलकासमपि
 साधारणधरीणाः । यदा घृते प्रकटयेत् त्रिरिदं परस्परस्वरूपविर्यया, उक्तं च पनस्पतिप्रवृत्तौ ' इत्यथ पुण्यविसेसोऽयं,
 सुमर्मणा द्रुति ज्ञे सया द्यात् । तेचिज्ज लज्जतच्छाया, न हज्यो के कोमलतेजः ॥ १ ॥ यदम चिद्व सुममगा,
 होठस्य न हति आठमायस्मि । अंतस्तुष्टं यं किस-कपस्य सुसूज उगमना ॥ २ ॥ अस्तस्य के परिछाया,
 नापि अ ते तदा सया द्यात् । सुते कुट निसेदो, अनवसरूपपल्लवो ॥ ३ ॥ ' तथा आठान्वपि वानि मूला
 रीन्नि ज्ञे साधारणमपि यमति तानि प्रत्येकधीयानि अरिरमंयानि पुनरनंतधीयानि ज्ञेयानि । तथा मूले कने स्तुचे दासायां
 वा यत्र यज्ये साधारणरि त्वत् स्फुटता भवति आनंतधीयाज्ज्ञेया, यथा स्रग्धरादेः । तथा यत् वरं सखीर निःखीर वस्तुपल्लवमात्रस्नायुविद्येयं स्यात् ।
 प्रेषत् । विषयं तु प्रत्येकधीयता यथा सरस्वतीति । तथा यत् वरं सखीर निःखीर वस्तुपल्लवमात्रस्नायुविद्येयं स्यात् ।
 तथा यदपि च सर्वबाहुपल्लवमात्रपत्रार्थप्रयथविषयमति वदेयिष्यं यत्रमनवधीय प्रष्टव्यम् । यत्र समुद्रिठ स्रग्धरास्रुदितम्
 ठप्यते यदुत्तरस्त्रयमात्रस्नायुसंक्षिप्तसर्ममशीरकं छिद्योद्भवं च तर्जनधीयं तद्विपरीत तु प्रत्येकम् । अथ मूलस्कंधादीनां
 सर्वेषामपि साधारणधरीत्वज्ञाने लक्षणांशप्रष्टव्यते । यस्य मूलस्कंधस्तत्त्वत्वासावपुष्यादेर्मन्यमानस्य यदाकारो रंजो
 भवति सप्त इत्यर्था, तथा त्रिधा र्वंसायात्म्यतो वा रंयस्त्वानं स यस्य पूर्वजनो यमति कोऽयं ? यस्य मन्मथमायस्य प्रवेयेन
 मर्म तद्विषयानो विरीस्ते, तथा पृष्ठीनाय केदारासुपरिचलित्वी लुक्पर्यटिक्छा अस्मत्पर्यटिक्छा वा यथा तस्यापि

मानायाः समो मेदो भवति, एवं सममेदो न भिद्यमानं मूलादिकमनंतजीवं विज्ञेयम् । वादरानंतकायिका मेदाः पुनर्जलसेवाल-
शतावरी-कुमारी-गिरिकर्णिका-सुहृप्रभृतय इमामिर्वनस्पतिसप्तविगाथाभिर्विज्ञेयास्तथाहि 'ते हुंति वायरा तदि-तरा य
जे वायरा इमे ते उ । अजलो जो सेवालो, कुमारिथोहरिहलिहा य ॥ १॥ सूरणकंदो अ तद्वा, नेआ सिलु-
हडअवसुत्थाय । सत्तावरी गलोई, लूणी तह सिंगयेरे अ ॥ २ ॥ आलूअ कल्लकलया, महुपोयलई तहेव
महुसिंगी । विरुहा सप्पसुअंघा, छिन्नरुहा चेव यीअरुहा ॥ ३ ॥ पाढा मिअवालुंकी, मधुरसा नेव राग-
बल्ली य । दंती चंडी किड्डी, मसिवन्नी सुगापत्ती अ ॥४॥ लहसणपलंडू तद्द, बुल्लवज्ज कंदा य हुंति वस्तीनं ।
एए अणंतकाया, अन्ने वि तहा नेगेणं ॥ ५ ॥' इति माविताः प्रत्येकानंतमेदेन द्विविधा वनस्पतिजीनाः श्रीप्रज्ञापनाद्य-
पदानुसारेण । इति मावितौ सूक्ष्मवादराज्यौ द्वौ मेदौ स्पर्शनरूपे साक्षधारिणामेकैरियाणां ॥ २ ॥

तथा स्पर्शनरसनारूपेन्द्रियद्वयधारिणो द्वौद्रियास्ते च क्रियुपिप्लिक्तायंदिकायूकामत्कुणग्रतपदीप्रभृतयो विज्ञेयाः
तथा स्पर्शनरसनारूपकरणत्रितयधारिणश्चौद्रियास्ते च क्रियुपिप्लिक्तायंदिकायूकामत्कुणग्रतपदीप्रभृतयो विज्ञेयाः
॥ ४ ॥ तथा स्पर्शनरसज्ञानक्रयनरूपेन्द्रियचतुष्टयधारिणश्चतुरिद्रियास्ते च दृशिकृतिचरीकृतीदपंगसलगकौलिकमधिका-

स्वद्योतप्रभृतयोज्वसेयाः ॥ ५ ॥

तथासंज्ञाऽसक्षिमेदेन स्पर्शनरसनाघ्राणचक्षुःश्रवणरूपकरणपञ्चरुधारिणः पञ्चैन्द्रिया द्विप्रमेदाः । तेषु मनोज्ञापापरूपमंज्ञा-
धारिणः संज्ञिनस्ते च नैरयिकतिर्यग्मनुजदिपिजमेदाचतुर्विधाः । तेषु सप्तप्रथितौसंगनन्त्येन नैरयिहाः सप्तविधाः पृथिव्यः

पुनरिमाः सप्त तृथादि-रत्नप्रमया १ चर्चराप्रमया २ वासुकाप्रमया ३ पञ्चप्रमया ४ पूयप्रमया ५ वामप्रमया ६ समस्तमध्यमेति
 ७ । एतानि पुनरुर्मा गोत्राणि नायानि पुनरास्तां पञ्चाक्रमं वर्मा १ वंदा २ देवताऽ ३ वना ४ रिता ५ यथा ६ मायप्रत्य
 ७ इति वेदानि । एतावत् सप्तलिङ्गप्रसंस्विता वर्मति । आर्मा ७ यथाक्रममधीति १ द्वात्रिंशद २ द्वाविंशति ३ विंशत्य ४
 द्वादश ५ गोत्रदा ६ इमादस्याधिकचोदयनस्यमिताः किन्दोऽन्वयेया । आस्तां ७ यनोदधिपनराततुपातमिवद्रूपयापारपतुष्टय
 कीर्त्तित भीमद्वेनसप्तमे । एषां मध्ये यनोदधिरिषितियोजनसदस्यानि पिताः पत्न्यातततुपातमयनानि तु विदेऽर्जुन्येयोजनानि
 मरिचानि भीमकिन्वाक्येऽन्वयदर्मासमे । एतषु पितापरियात्वं शुचिरीनामयो यज्यमाय एव विदेयं, हीपमान पुनः प्रीति
 यनोदधिस्यपात्तातुपातकरुणकत्रिकस्य प्रमाये प्रथमशुचिर्मां पञ्चाक्रमं पदमार्दपतुःपार्दिकयोजनमिषद्वपरिदंति पञ्चान
 तपरिना । द्वितीयाणां पुनरस्मिन्नेव पञ्चम्याने पञ्चाक्रमं सप्तियाययम्पुत १ यम्पुत २ यम्पुतत्रिमायकयः वेपो निवेयः ।
 तृतीयादितु तु शुचिरीषु यथापार्श्वममेव श्रेयो द्वित्रिन्वतुःपञ्चपरमुक्तिः कसम्प्या । एवं चतुर्ष्वरसंपरीताः सप्तारि
 शुचिन्मपतुर्नरि इरितु न सृष्टत्यन्वेयमिति । एतासु पुनर्पञ्चाक्रमं विद्यत् पञ्चमिषति पञ्चदश दश त्रिपञ्चोनेकसप्तपञ्च
 प्रमिता निरपाशासा यवति । सर्वेषां ७ श्रीकृत्ने पतुरदीतिनद्याभि मरेयुर्निरयाशासाः । तत्पर्युपरि पुरयुमिषाञ्चताः प्रतरास्तु
 प्रथमशुचिर्मां प्रचोदय द्वितीयशुचिर्मायेकादय तृतीयशुचिर्मां मय चतुर्ष्वशुचिर्मां सप्त पञ्चमशुचिर्मां पञ्च पटुशुचिर्मां यथा
 सप्तमशुचिर्मां पुनरेक एव प्रगतो निवेया । सर्वेषां पुनगीकृत्ने एकोनपञ्चास्र प्रतरा मंति । एतेषु पुनः प्रतरेषु सीमंवाद्बो-
 द्यलिङ्गानांवा एकोनपञ्चादधिरावासेन्द्रका यवति । तेभ्यः मुति(४)भित्तासु सिद्धु विविध ७ विनिर्मणा प्रत्येकमेकैक-

बलिकाश्रेणिरूपा निरयावासकाणाम् । तासां मध्ये प्रथमप्रतरे दिगांतावलिकास्ते एकोनपंचाशन्निरयावासका भवंति । विदिक्षु
 वाष्टवत्वारिशङ्खवेयुः । द्वितीयादिषु पुनः प्रतरेष्वेकैकहीनाः पक्तयो भवंति यावत् सप्तमहीप्रतरे दिक्ष्वेकैको निरयावामको
 विदिक्षु तु नास्ति सर्वेषामप्यावलिकागतानां नरकावासकाना मीलने पश्नवतिशतानि त्रिपंचाशदधिकानि भवेयुः । शेषास्तु
 समयाशीतमितलक्षणि नवतिसहस्राणि त्रीणि च शतानि सप्तचत्वारिंशदधिकानि स्युः । एते सर्वेऽपि च योजनमहम्वप्रितय-
 मुचाः । केचित् संख्येययोजनानि विस्तृता आयताश्च । केचित् पुनरसंख्येययोजनानि सीमंतकस्तु पंचचत्वारिंशच्छतयोजनाना-
 न्यायतो विस्तृतश्च । अप्रतिष्ठानस्तु सप्तमपृथिव्यां योजनलयमानस्तत् परितश्चतुर्दिगुल्यवस्थिताग्रतारः कालाङ्गस्तु
 विस्तारायामपरिधिभिरसंख्येययोजनकोटीकोटीप्रमाणा अवसातव्याः । इद्रकास्तु सर्वेऽपि दृतास्तदनेतरिता आवलीकागताः
 सर्वेऽपि त्र्यस्तास्ततश्चतुरस्तास्ततोऽपि च धृता एव तावद् वाव्य यावदालिकाप्रांताः पुष्पागनीणास्तु नैकसंन्यानाः । एते च
 निरयावासाः सहस्रं योजनानि पीठे सहस्रं च शुण्ठिरे सहस्रं च स्तूपिकायाम् । एते च ऋतु(क्ष)मितासु पृथ्वीपद्म ऊर्ध्वं च
 योजनसहस्रं विहाय शेषे क्षेत्रप्रभागे यथासमन सर्वत्र संति सप्तम्यां पुनरस्य ऊर्ध्वं च माद्राणि द्विपचाग्रद्वयोजनसहस्राणि
 विमुच्य । अथ प्रतरांतर निगद्यते । अथ उपरि च योजनसहस्रस्य नरकागसु रुहीनन्नाद् योजनसहस्रद्वयहीना हित्यने बाह्य-
 माश्रित्य पृथ्वी, ततो यस्यां पृथिव्या यावतः प्रतरास्तावत् प्रतरनिरयागमकाना योजनमहम्वयोजनान्निमहमगुणितैरूना
 कर्तव्याः, ततः प्रतरापेक्षयातराणामेकोनत्वादूर्ध्वैः स्वम्भप्रतरेगणि द्वते रदाऽऽप्यानि तत् प्रतरस्य प्रतरम्यांतरं भवति । तथादि-
 रस्तत्रमाया बाह्यमशीतिसहस्राधिक योजनलक्ष तद्योपरितनेनाऽधस्तनेन च योजनमहस्येण हीनं क्रियते, ज्ञानमष्टमप्रति-

सारसाधिकं कथम् । एतस्माच्च त्रयोदशशराराक्षिसास्रगुणिता एकोनशरारिषत् सारस्ररूपा ज्ञानीयते स्थितमेकोनशरारिषत्
 सारसाधिकं कथम् । तस्य स्वप्रदोर्भ्योनत्वात् द्वादशमिमिगे हते उभ्यंते एकादशयोधमस्रहस्राणि पञ्चदशानि अद्वीत्यस्यपि
 ह्यनि पत्वारथ द्वादशमास्याः छेदछेदरुशभ्योबहुमिरवर्चन्ते कभ्यो योबनस्य त्रिमासाः एतावत्प्रभितं रत्नप्रभायां प्रतरात्वा
 भेदरे परस्तात् । एवं छेदाद्यपि कर्त्तव्यं ज्ञानीयं केरकमायतयेरोपदर्शयते द्वितीयायां ९७०० हवीयां १२३७५ बहुरूप्या
 १६१६६१८ वैचर्या २५२५० गृह्या ५२५०० सुम्या पुनरेक एव प्रतरस्तस्या न सुमयस्त्वरमिति । एतेषु पुनः सहस्रत्वचानां
 पिपाकप्रसृगाएक-एतदुक्तविपरदशुचानां द्वाकाकृष्टाणां नारकाणां न विमेषयत्प्रयपि सुसर्गमिका । यदुक्त श्रीश्रीषामिम्यदे
 अस्विनिमीलणमिच्छ, नस्त्य सुहं कुपस्वमेव अशुचत् ॥ नरए नेरइआर्णा, अहोनिस् पञ्चमाप्याजं ॥ १ ॥
 रिश्वेनवात्रेव ' उचवापचसायं, नेरइओ देवकम्भजा वाणि ॥ अज्जवदसाणनिमिच्छ, अहवा कम्माणुभावेजं
 ॥ १ ॥ ' आक्या=या प्राग्मदे दारहेयुदिविना एतोअगिसिस्सिठो नेरमिस्से वावो न तस्य पूर्वमवानुदमसाव मासि
 वेत्रं नापि परमाचारिअनिर्मित यमपि परस्मरकृतायित्त्वसाधुपगतसमये सातं देरपति । देवकर्मजा वा यवा वल्लदेव
 देवास्तुज्जवीरस्य देरनोपयया होअपि त्रियस्समयं तत ऊर्ध्वमवस्यं वेववाया देरना मवस्सेव । अज्जवदसानात् वा यवा
 सुम्यस्सत्तामे पवुसांम इव वात्संबस्य तत ऊर्ध्वं अवापिचीर्यकृतादिगुणानुयोदनादेवीअदेरनासुद्धावेअपि विनयमनापेस्व
 तादि कर्मजो विपक्खेवपतो वा सातम्वदुवमति इतरवा तु सर्वदेवासावदेरनामेव देरपति मेरुपिकाः । १ । सा पुनरेरना
 त्रिविधा वेत्रया १ परस्तरका २ परमाचारिककृता च ३ । तत्र वेत्रया रत्नप्रभायाकर्मप्रभायाकृताप्रयाष्टव्या एतच्चारका दीतयेन

कत्वेन केवलहिमप्रख्यशिथिरप्रवेशात्मकयोनिस्थानादन्यत्र सर्वस्यापि भूम्यादेः स्वादिरागारेभ्योऽप्यत्यंततप्तत्वादुष्णवेदनां
 वेदयतीति प्राहुः प्रवचनविशारदाः । एवमन्यास्वपि भावना कार्या । पक्षप्रमाणां पुनर्वहुपुपरितनेषु नरकावासकेषुष्णाः अध-
 स्तनेषु च शीता, धूमप्रमाणां बहुषु शीता स्तोकेषुष्णा पृष्ठथां सप्तम्यां च शीतैव । इयं च वेदना सर्वाप्यधोऽधोऽनंतगुणतया तीव्रा
 तीव्रतरा तीव्रतमा च । तत्रोष्णवेदना स्वरूपमेवमागमज्ञाः प्रज्ञापयति, यन्मध्यारुहे वासराधीश्वरेऽनप्रच्छाद्ये विहायसि कम्यापि
 पुरुषस्य तीव्रतरपित्तप्रकोपपराभूतस्य परितः प्रकामज्वलितवहुतवह्जालामालाव्याकुलितस्य निरातपवाग्णस्य यादृग्विधोष्ण-
 वेदना जायते ततोऽप्युष्णवेदनेषु निरयेषु नारकाणामनंतगुणा । अपि च यदि ते नैरयिक्तास्तेभ्य उत्पाद्य प्रज्वलत्खादिरांगार-
 निकरे प्रक्षिप्यते तदा चदनलिप्ता ह्वाननुभूतपूर्वपरमसुखास्वादान्निद्रामपि प्राप्नुवति । शीतवेदनास्वरूपपुनरिति प्ररूपितं
 श्रीमदार्हतागमे तथाहि-पौपे माघे वा मासे निरप्रच्छायायां त्रियामायां वपुःकंपनिवायिनि याति मारुते हिमशिखरिश्चिखर-
 स्थितस्य प्रावरणविरहितस्य निराश्रयस्य तुषारप्राग्भारपरिपिक्तपुपः स्यविरतरनरस्य यादृशी शीतवेदना प्रादुर्वीमयीति चतुोऽपि
 नारकाणामनंतगुणिता । किंच ते चेद् ययोक्ते तरस्थानं स्याप्यते तदा तेऽतीमनिर्वातम्यापिता इव निःशेषशीताधिनिगमतः
 सुखनिद्राशुद्रितनेत्रा मवेयुरिति । तथा योऽपि वधन १ गति २ संस्थान ३ मेद ४ वर्ण ५ गंध ६ रस ७ स्पर्शा ८ गुरुलघु ९
 शब्द १० रूपो दशविधः पुद्गलानां परिणामः सोऽपि तथाविधश्रेयस्माभाष्यादविदुःस्वदस्तथाहि-प्रविक्षणमादाय्यैस्तेस्त्वैः
 पुद्गलैः सार्द्धं सवधलक्षणो वधनपरिणामो नारकाणां ज्वलज्वलनयोगादप्यतिदारुणाः १ । गतिरपि रुमार्दितुल्या सापि तप्तायः
 पुंजोपरिचरणचंक्रमणादपि दारुणतरा २ । संस्थानमतीमं हुंढं च्छिन्नपक्षपथिसदृशं दृग्गोचरीभूतमात्रमप्यात्मनो मनोमहोद्वेग-

अरुह्य ३ । मेदः कृत्वा हि स्याः पुत्रस्य नो विमलम सोऽपि निश्चितासिपासा निपातस्यपि दास्यतः ४ । बर्होऽप्यश्रीरहगुप्तिरः
 ५ । येषोऽपि मृषम्यार्गिरदृष्टपदमात्मनः सारिमुतकृतनुसङ्गस्यैषा अपि सुमेतः ६ । तस्योऽपि योरासकी निबनिस्सदा
 ह्यप्यंशुपददृष्टः ७ । स्वर्धोऽपि बुधिस्यारसगुह्यास्वर्धाऽप्यविदास्यतः यतो निरवायामा हि नित्यान्मयममाहवाः स्वर्धो
 हापिरदिताः परितोऽपि मरुत्तु स्येय्युतीनसधिरवद्यामेदोऽरुतापरिबततवाऽप्युपतिपयिपुत्रलोपसिमुविपनुषाराब्रस्रदृ-
 स्यर्धवस्त्राः मयंततोऽपि विदुमेददस्त्विरिदितेदेददभवननत्वादिरूपपरिविशिष्यपुत्रकण्टकपरिभ्यासाय पदायकाः १० ।

तथाऽन्याऽपि भीमदायमे नेतयिच्छन्तां वेदवा वयवयमर्धं (१) मेदा निपरिता तथाहि 'मरुदभाज संते ! अयविहं
 वेदमप्यप्यवपुमयमाया विहरति गोवामा ! वसयिहं तं कदा-सीत्वं १ तस्यिज २ सुहं ३ पिबासं ४ क्वं ५
 परजहं ६ जरं ७ वाहं ८ मय ९ सोमं १० ॥' तत्र कतिनोऽप्यो प्रायश्चित्तस्वरूपे । सुषा तु नेतयिच्छन्तां नित्यपदस्यिहा
 तद्वदनविपरे निस्त्रिद्वैसोऽप्यमवतपुत्रकण्टकप्रवेदपि न कीरते । तथा तु यकवातुमेकापरधोपविचायिनी निश्चेषनीरनिचि
 नीरपायेऽपि नोपश्यान्वति । कद्वस्तु तेषां दुरितानिभिरप्यतुच्छेदनीया । तथा तेषां पारबद्धयमपि सुर्देव । अ्वरोऽपि तेषां
 वापतीपमप्रस्यन्तादनेनदुःसदायी । वाहंतकस्योका अपि यत्रत्येय्यस्तोभ्योऽनतमुचिताः । तथा विमयमानमपि तेषां परमा
 धार्मिच्छविहृतिरप्युप्राहरणकरीरप्यभापरेदनाभिरागिदुःस्वर्धनानमद्याः सोत्पादकम् । इति याविता किंचित् वेदवा वेदना ।

अथाम्योम्वबन्ति किंचिद् विमाम्यते तथाहि-सम्पगर्धनिधिम्याएर्धनिमेराए किञ्चकृता नेतयिच्छस्तत्र बभेद किञ्च
 वस्त्रादिपतद्वैवेचकाः स्वान्यंतरात्सतावच्छयो रात्रिप्रागपयविपीत्य कोपाकुठिठपेतोऽप्यया वारस्वरे ससंरयं पुण्यते तथा

मिथ्यादर्शनैरयिका अपि विभंगज्ञानतो दूरात् परस्परं निरीक्ष्य कुत्तकशानुना प्रज्वलतो निर्मोयातिघोरं रूपं वैक्रियं तेष्वेव
 स्वस्वनरकावासकेषु क्षेत्रानुभावसंभवैः पृथिवीपरिणतिरूपैर्विकृतिवैवां शक्तिकुंतकृपाणादिभिः प्रहरणैः करचरणरदनादिभिश्च
 परस्पराभिधातजननाद् विहृततनवो निर्झर निस्वनंतः शून्यातर्गतमहिषादय इव रुधिरकर्दमे वेच्छन्ते । सम्यग्दर्शनैरयिकास्तु
 जन्मांतरे नूनमस्माभिः कृतं किमपि दुष्कृतं येन वयमीदृग्विधे दुःखामोनिधौ निमग्ना इति भावयंतः सम्यक् सहते
 परोदीरितान्यसुखानि; न पुनः परेषामुत्पादयंति दृष्टदुविपाकत्वादत एवैतेषां सम्यग्दर्शनमिथ्यादर्शनिनां श्रीपचमांसे १८
 शते ५ उद्देशे वेदनाविहितो विशेषो निगदितः । मानसिकासातप्रभृततया तु मिथ्यादृष्टिभ्यः सम्यग्दृष्टयो भूयिष्ठ दुःखाः
 प्रतिभाविता इत्यन्योन्यविहिता वेदना । परमाधार्मिक निर्मिता तु तप्तायस्त्रपुसीसकपान-प्रतप्तकालायसमयमहिलासमालिगन-
 कुटशालमख्यग्रसारोपण-वास्यादितक्षण-लोहघनघात-क्षतक्षारोष्णतैलनिक्षेप-कुतादिप्रोतन-आग्नेभर्जन-क्रकचपाटन-यंत्र-
 परिपीडन-वैक्रियानेककंकोल्लककेसर्पादिकदर्थना-ऽसिपत्रवनप्रवेशन-चैतरणीसरित्प्लावन-तप्तबालुकानिकरावतारण-परस्पर-
 योधन-प्रभृतिका नैकविधाभिधीयते श्रीमदार्हतसमये । किंच कुंभीषु पच्यमाना नैरयिकास्तीव्रतराद्रुत्कर्षतः पंचयोजन-
 शतान्यूर्ध्वमुञ्चलन्ते श्रीजीवाभिगमेऽप्युक्तं 'नेरइआणुप्पाऊ-क्कोसो पंचजोअणसयाइं । दुक्खेणभिदुआणं,
 वेअणसयसंपगाढाण ॥ १ ॥' ऊर्ध्वमुत्पत्य निपतंत पुनर्विकृतिवैतवज्रवदनैः शकुनैस्त्रोद्यन्ते, अत्रनिनिपतिताश्च विकुर्वित-
 करालशार्दलादिभिर्विलुप्यन्ते, यतस्ते हि परमाधार्मिकाः पापकर्मकर्मठाः क्रूरक्रियाः क्रूरतरपंचागिनसाधनप्रभृतिक्रियासमा-
 सादिततत्तादृग्विधक्रूरसुरत्वाद् स्वयमन्यैरन्याश्च विडम्बमानान् विलोक्य नारकान् केलीकिलतयेहत्य महिषमेपकुण्डादिक-

स्मिन्निहोक्कपुष्पा इव हृष्यति । दृष्टत्वेभोत्वेपगृह्णासुत्रिषयास्पासनादि विवक्षिततां ते । स्मिन्नुना ! यथैषामेवं
नेत्यिच्छन्मर्त्ये निरीक्ष्ये मलस्तोषो न तथा सुसुखरीगिरिषिठचाफोच्चक्रयेष्वेऽपि । इति मायिता त्रिभिर्वादिभिरना ।

एतास्तु न सस्तु दुर्बिनीषु सहात्मने संख्यातादुःखः पंचोद्विषाः पर्याप्तस्तिर्यक्तो मनुष्याय । तेष्वसंज्ञिनाः प्रथमां यावद्
चाति, सरीसृपास्तु द्वितीयां यावद्, त्रिविधस्तु तृतीयां यावद्, पञ्चाननास्तु चतुर्थीं यावद्, षट्पञ्चास्तु पञ्चमीं यावद्, नार्यस्तु
तृतीयां यावद्, सुवृषाद्विष्णां तु मायया यास्वायेव सहात्मने नाम्ये पंचोद्विषाः । अत्र पुनरसंज्ञिनस्तिर्यक्त एव ब्राह्मण न पुन
'असंज्ञिनां त्रैरङ्काटं पचरेमगेन जङ्घणेन दसधाससदस्माह तच्छोषेण पठितवमस्तु असंज्ञिज्वाहमार्गं
पचरति ।' तथा तेषां ज्ञानकृतोऽपि विद्वतो नृ इहाः असंज्ञिज्वा हत्तवयानास्तथाविषम्वदवा पर्याप्तपक्षाणां नाम्बद्ध
मज्जवाचिसंवेदनमासादयति । सरीसृपास्तु दृक्पक्षिर्णां गोपानङ्कादयोऽन्वेषाः । तथा चतुर्थ्यां सिंहो वासीति यदुक्तं तदुच्य-
सद्यश्च देव धिरोपस्मृतिः कर्त्तव्येऽपि षट्पञ्चा ब्राह्मणः । षट्पञ्चास्तु सप्तोद्विषो विद्वेषाः, सरीसृपादयाः सुर्वेऽपि मज्जन्वा एव ब्राह्मणः ।
तथा सप्तम्यां त्रिविधम्य एवमादयो यास्वच्छात्मयति प्रापोद्विषा निरवाद्यानीति पुनर्विदित्वेऽपि त्रिष्यप्रतिपातादिपातकाः प्रवाति
निरत्येऽपि प्रायोद्विषाः न पुनस्तं विषमः यतो विरवाद्याऽऽमता अपि केचनेते सुमाप्य सम्पराद्वेनारिक्तं प्राप्नुवंत्येव मति
द्वयवमाह । सेवार्थसंज्ञिनां दुर्बिनीद्वर्ष यावदेव मयनम् । कीदृक्कासंज्ञिनेन तु तृतीयां यावद् । अर्द्धमारत्येन तु तृतीयां
यावद् । नारायेन तु पंचमीं यावद् । ऋतनारायेन तु गौरीं यावद् । वज्रप्रथममाद्यवर्षादेन तु सप्तमीं यावद् मयति समनं

जंतूनां महारंमहापरिग्रहसांसास्वादनपंचाक्षप्रतियातनप्रभृतिमहादुष्कृतनिर्भेतिस्वरूपविहितमहामंतूनाम् ।
 अथैतासु सप्तसु लेख्या विभागेन विभाव्यंते, तथाहि—प्रथमद्वितीयपृथिव्योः कापोतलेश्या नवरं द्वितीयस्यां क्लिष्टरा
 ज्ञेया । एवमन्यास्वपि सजातीयलेख्याऽधोघः क्लिष्टरा क्लिष्टमा च वाच्या तृतीयस्यां केषांचित् प्रथमप्रतरगतानां कापोता
 उत्कर्षतोऽप्येतस्याः पत्योपमासंख्येयमागसमधिकसागरसमानत्रिकस्थितिकत्वात् शेषप्रतरगतानां तु नीला । पंकप्रभायां तु
 नीलेत्यैव । पंचम्यां पुनः केषांचित् प्रथमप्रतरसंस्थितानां नीला उत्कर्षतोऽप्यस्याः पत्योपमासंख्येयभागाभ्यामधिकदशो-
 दधिसमसंख्येयसमयं यावदवस्थानात् । शेषप्रतरसंस्थितानां तु कृष्णा । षष्ठसप्तमपृथिव्योस्तु कृष्णैव एता अनंतरोक्ता
 नैरयिकाणां द्रव्यलेख्या अवस्थिता विज्ञेयाः भावपरावृत्त्या पुनरेतेषां भवति पडपि लेख्याः । एवमग्रे सुराधिकारेऽपि भाव-

नीयम् इति भाविताः सप्तविधाः किञ्चिन्नरकाः ।
 अथ किञ्चित्तिर्यक्स्वरूपं प्ररूप्यते श्रीमदारहतश्रुतानुसारेण तथाहि—तिर्यचः समय(३)संख्येया भवेद्युर्वारिवर—स्थलचर-
 खेचरमेदात् । तेषु वारिवरा मत्स्यकच्छपग्राहमकरशिथुमारप्रभृतयो विज्ञेयाः । स्थलचारिणस्तु चतुष्पदपरिसर्पमेदाद्
 द्विविधा । तत्र चतुष्पदाश्चतुर्विधाः प्रोक्ता एकसुरद्विसुरगंडीपदसनखपदमेदात् तेष्वेकः सुरश्चरणाधोवचर्यस्थिविशेषो येषां ते
 एकसुरास्तुरगादयः । एवं द्विसुरा गोप्रभृतयः । गंडी कमलकर्णिका तद्वद् द्युत्ततया पदानि येषां ते गंडीपदा दंतिप्रभृतयः ।
 सनखपदाः पुनः पंचाननादयो ज्ञेयाः । परिसर्पास्तु नयन(२)मेयप्रकारा भुजोरपरिसर्पमेदात् । तेषु भुजपरिसर्पा गोघान-
 कुलादयः समवसेयाः । उरःपरिसर्पास्तु सर्पगोणसप्रभृतयो विज्ञेयाः । खचरास्तु चर्मपक्षिलोमपक्षिसमुद्रपक्षिविततपक्षि-

मेरावतुप्यद्यात्मान्येनैव पर्यङ्कपञ्चगारिभर्षमपिबिभस्ते च चर्मपटकपट्टसाः प्रक्षीर्षिताः । रोमपट्टिभस्तु राजर्षितास्यः ।
महप्रपट्टिकाः पुनः महाद्राक्षाचक्षुषारिबिभस्ते च माधुपोषामदीधरवहिरिर्दिनः सर्वदेव विस्तारिताभ्यामेव पचाम्या ये आसते
ते रितःपट्टिका, इति दधिवाः द्विविदलक्षिणिषा संश्लिप्तस्थिरैषाः ।

अथ मनुब्रह्मेदाः आदुष्टियंते द्विविधवद्वि-कर्मपुमिवा-अकर्मपुमिवातलक्षणीपत्रमेदेन मनुवायिप्रकृताः । एते च रं व
द्वयद्विदुर्गुणपञ्चदशेरा वरेषु । तत्र तेषु क्षेत्रेषु कृषिवाणिज्यतयातपयानुष्ठानादिकर्माणि प्रवर्तते तानि कर्मपुमिब्रह्मेन
दत्ते मरीति वारतानि रं व, एतमेवावतजिरेता अपि एव रं व वाच्याः । एतासु रं वरवस्तु कर्मपुमिषु सहस्रवा मानवाः कर्म
पुमिपचा निमर्षने । अकर्मपुमपस्तु कर्मपुमिगिरिठकणाः । तासु पुनर्पुमपयिनरा एव समुत्सर्षते । केशकर्मन्वपाहपयदच
नेरप्यवारापुपञ्चोषकाः । एताश्च रैमवतद्विरिर्गैरन्वकेरण्यवतदेवकुक्षराकुम्भकपाः १२ रं वदीये, एता द्विगुणिता वास्तकी
स्तैः कुक्षरागदीशतैः च । एतासु त्रिदन्भिस्तसु पुनरकर्मपुमीषु काता अकर्मपुमिवा मनुवा निमर्षते ।
अथ/शङ्खीपरान्तैः च । एतासु त्रिदन्भिस्तसु पुनरकर्मपुमीषु काता अकर्मपुमिवा मनुवा निमर्षते ।

तत्रमरीचिमालिनि । तस्य च शब्दाये प्रत्येक द्वे द्वे दत्तौ विदियुषिस्तते । तासु पुनर्यवतनपुमिमाये सामराह विविह
दोबननवचयपरमाद्य पाञ्चनयनप्रवरिस्तीर्णाः द्विविदनेत्रेमेवेषाभ्यपिबनपयतयोबनपरिकेपावत्तारः प्रथमेष्टरादीपा यदस्ये
कोष्ठका १ मापिह २ रिपानि ३ सादगूळि ४ नायानः । एतेभ्यः पुनि(७)विहेम्योऽन्यदीयेभ्यः परवमत्तारि कोबनयताभ्य

वगाह्य चतुर्थो जनविस्तारा भवेद्युश्चत्वारोऽतरद्वीपा द्वयकर्ण १ गजकर्ण २ गोकर्ण ३ शकुलीकर्ण ४ नामानः । एतेभ्योऽपि परतः
 पंचयोजनशतान्यवगाह्य पंचयोजनशतव्यासा आदर्शमुख १ मेढकमुख २ ५जामुख ३ गोमुख ४ नामानश्चत्वारो द्वीपा भवन्ति ।
 तेभ्योऽपि परतः षड्योजनशतान्यवगाह्य षड्योजनशतविस्तारा अश्वमुख १ हस्तिमुख २ सिहमुख ३ व्याघ्रमुख ४ नामानः
 पंचयोजनशतान्यवगाह्य पंचयोजनशतविस्तारा अश्वकर्ण १ हरिकर्ण २
 श्रुति(४)मिता द्वीपा भवेद्युः । तेभ्योऽपि परतः सप्तयोजनशतान्यवगाह्य सप्तयोजनशतविस्तारा वसु(८)मितयोजन-
 कर्ण ३-कर्णप्रावरणाभिधानाश्चत्वारो भवति द्वीपाः । तेभ्योऽपि परतो वसु(८)मितयोजनशतान्यवगाह्य वसु(८)मितयोजन-
 शतव्यासा उल्कामुख १ मेघमुख २ विद्युन्मुख ३ मेघविद्युद्धता ४ ह्ययाश्चत्वारो भवेद्युर्द्वीपाः । एवं सप्त वेद(४)गुणिता भवेद्यु-
 शतविस्तारा भवेद्युर्वेद(४)माना द्वीपा घनदंत १ लष्टदंत २ गूढदंत ३ शुद्धदंत ४ नामानः । एवं सप्त वेद(४)गुणिता भवेद्यु-
 रष्टाविंशतिः अंतरद्वीपाः हिमवति महीमृति । एवमैश्वरवर्षसीमाकारिणि शिखरिण्यपि धरिणीधरे भवन्ति वसुविंशति(२८)-
 सम्मिता अंतरद्वीपाः । एवं षट्पंचाशद् भवन्ति, एतेषु षट्पंचाशदतरद्वीपेषु जाता अंतरद्वीपजाः श्रोत्र्यन्ते । एतेषु युगल-
 वर्माणि मनुजास्तत्तद् द्वीपनाम्ना परिवर्त्सन्ति । ते च वज्रक्रपमनाराचसंहनिनः समचतुरस्रसंस्थाना इत्यादितचतुसुपमावर्णनं
 प्रथमलहर्षा प्रथमतरगे कृत तेन तत एव विलोकनीयम् । एतेषां च पृष्ठिकरंडकाश्चतुष्पष्टिसंख्याः । तनुमानं पुनरेतेषां वसु(८)-
 संख्यानि घनुषां शतानि । आयुः पुनरेषां पत्नयोपमस्यासंख्येयभागः । आहारश्चैतेषां चतुर्थमर्क्तेन । अपत्यपालनं पुनरेषां
 स्मरशरसमधिकाशीति(८५)दिनानि । उक्तं च 'अंतरदीवेशु नरा, धनुसय अहुस्सया सया सुइआ । पालंति
 स्मिहुण भावं, पल्लस्स असंख भागाज्ज ॥ १ ॥ चउसट्ठीपिट्ठकरंडयाण, मणुआण तेसिमाहारो ॥ भत्तस्स

अथपुनरुक्तं ॥ ३ ॥ अथपुनरुक्तं ॥ ३ ॥ अथपुनरुक्तं ॥ ३ ॥

[illegible]

अथ श्रीपाशराम्य चमत्तर्पणं वापरसुखमृदुरपनेवादिता ॥ १ ॥ अस्याः पञ्चपाणिपुत्रिस्तु संवृतीये कर्मकर्मणेनाऽऽप्युपादिता

॥ २ ॥ एव जंबूद्वीपाभिधान सर्वत्र ग्राह्यं वेणुदेवः पथेणाऽऽच्छादयितुम् ॥ ३ ॥ हरिकान्तो विद्युत्वा प्रकाशयितुम् ॥ ४ ॥
मलम् ॥ ५ ॥ पूर्णपाणिस्तलेनैकेनाप्याऽऽच्छादयितुम् ॥ ६ ॥ जलकान्तस्त्वेकेनाऽपि
अग्निशिखोऽग्निज्वालयैकयाऽपि ज्वालयितुम् ॥ ७ ॥ अमितगतिस्तु पादपाण्यर्था कंषयितुम् ॥ ८ ॥ वेलंबस्त्वेकया वातलहर्याऽभिवाप्तुम् ॥ ९ ॥
जलकछोलेन पुरयितुम् ॥ १० ॥ उदीच्येषु तु शचीपतिषु पूर्वोक्ता शक्तिरधिकतरा विद्येया ।
घोषस्त्वेकेनाऽपि स्तनितध्वनिना पूरयितुमलं जंबूद्वीपम् ॥ १० ॥ एते पुनरसुरप्रभृतयः कुमारऽऽकार-
तिर्यक् तु स्वकीयरूपैरेषां विशतिमव्यादेऽप्यसंख्येयान् द्वीपोदधीन् पूरयितुं समर्थः । एते पुनरसुरप्रभृतयः कुमारऽऽकार-
त्वात् कुमारवत् क्रीडाप्रियत्वाच्च कुमार इति कीर्त्यते ॥

अथैषां चिह्नानि निगद्यते । असुरकुमाराः शिरःशेखरेषु चूडामणिचिह्नाः । नागकुमारा अलंकारेषु फणचिह्नाः । एवं
सर्वत्रभूषणेष्विति वक्तव्यं । सुपर्णकुमारादीनां क्रमेण सौर्ण्येय ३ कुलिश ४ पूर्णकलश ५ केसरि ६ तुरंग ७ मिथुर ८ मकर

९ शरावसंष्टानि १० चिह्नतया ज्ञेयानि ।
अथैषां वर्णविभागो निगद्यते । असुरकुमाराः श्यामाः । नागोदधिकुमाराः पांडुराः । सुपर्णकुमारदिक्कुमारस्यनितकुमाराः
कनकवर्णाः । विद्युत्कुमाराऽधिकुमारद्वीपकुमाराः पुनरुणा उत्तमस्वर्णवत् किंचिद्रक्ताः । पानकुमाराश्च प्रियंगुवर्णांगरुचयः ।

अथैतेषां वसनवर्णविभागः कीर्त्यते । असुराणां वस्त्राणि शोणवर्णानि, नागोदधिसौदामिनी, द्वीपवद्विकुमाराणां पुनर्नो-
लानि । दिक्स्तनितवैनतेयकुमाराणां तु श्वेतानि । समीरकुमाराणां पुनः संख्यारागवद्वगद्युतीनि ।
अथैतेषां सामानिकात्परस्यसंख्या निगद्यते-चमरपुरुहूतस्य चतुषष्टिः महत्सानि तामानिकासुराणां चलेस्तु पष्टिसह-

आदि, परमप्रभुविपुरेखायां तु स्तु स्तु मारुतायि सामानिहनादिनाम् गुणैरायसु आत्मनिहेम्यपतुर्गुणा विधेयाः ।
अथेतां निपाठस्वान्तं विमलये -

[illegible]

भवानि भवनवासिनां देवानाम् ।
अथैषां संख्या निगद्यते । असुरादीनां त्रयाणां निकायानां दक्षिणात्यानां क्रमेण चतुस्त्रिंशच्चतुश्चत्वारिंशदष्टत्रिंशच्छ-

अथैषां संख्या निगद्यते । असुरादीनां त्रयाणां निकायानां दक्षिणात्यानां क्रमेण चतुस्त्रिंशच्चतुश्चत्वारिंशदष्टत्रिंशच्छ-
संख्यानि भवनानि भवेयुः । विद्युत्कुमारप्रभृतीनां तु पंचनिकायानां चत्वारिंशच्छाणि । वायुक्रुमाराणां तु पचाशच्छा-
संख्यानि भवनानि भवेयुः । विद्युत्कुमारप्रभृतीनां तु पंचनिकायानां चत्वारिंशच्छाणि पुनरसुरादिनिकायानामेतान्येव चतुश्चतुष्टय-
संख्यानि । स्तनिवत्कुमाराणां तु चत्वारिंशच्छाणि भवति भवनानाम्, उदीच्यानां पुनरसुरादिनिकायानामेतान्येव चतुश्चतुष्टय-
संख्यानि । उभयनिकायमवतसख्यामीलने तु त्रिसप्ततिलक्षममधिकाः सप्तकोटयो भवेयुस्तावतानाम् । उक्तं

हीनानि विज्ञेयानि । उभयनिकायमवतसख्यामीलने तु त्रिसप्ततिलक्षममधिकाः सप्तकोटयो भवेयुस्तावतानाम् । उक्तं
किंचिद् भवनपतिदैवतस्वरूपम् ।

अथ व्यंतर-सुरस्वरूपं लिख्यते लेखतस्तथाहि-रत्नप्रभायाः प्रथमयोजनग्रहमेव उपरि च योजनग्रहान्गुने
व्यतरसुराणां मनोहरतराणि पूर्वोक्तप्रानप्रकराणि नगराणि मांत्यसंख्येयानि रत्नमयानि तानि पुनर्महाति जंपूहीपममानानि,
मध्यमानि महाविदेहमानानि, लघूनि पुनर्मस्तर्पप्रमाणानि । तेषु पुनर्नगरेषु व्यंतरसुराणां माति तमु(८)मिता निकायाः
पिशाच १ भूत २ यक्ष ३ रक्षः ४ किनर ५ किंपुरुष ६ महोरग ७ गंधर्व ८ नामानः । एतेऽपि दक्षिणा उदीच्या इति भयं-
त्येतेषां षोडशभेदाः । एतेषां च मध्ये दक्षिणात्यानां पिशाचादीनामेते तमु(८)मिता सुरपत्यस्तथाहि-काल १ मुरूप २
पूर्णभद्र ३ भीम ४ किनर ५ सत्पुरुषा ६ दनिकाय ७ गीतरुनि ८ नामानः । उदीच्यानां पुनः पिशाचादीनां महाकाल १
प्रतिरूप २ माणिभद्र ३ महाभाग ४ किंपुरुष ५ महापुरुष ६ महाकाय ७ गीतयशो ८ दमिमाना मनैषुर्नाकिनायताः । अभैयां
चिह्नानि निगद्यते तथाहि-पिशाचादीनामानुपुर्व्यां कंदव १ मुलम २ गट ३ खट्वांगाऽ ४ शोक ५ वंगक ६ नाग ७

दुरा ८ लक्ष्म्यादि पदेषु विद्यानि यजति । एतेषां यज्ञे स्वरूपाय विद्ययाः, तर्पेऽपि दृष्टविद्येया विद्येयाः । सद्बर्णास्तु वापम
विद्येयास्तान्तराक्षरविद्येयाः । अथैषां दण्डतराणां वर्णविभागो विमाक्यते, तथाहि-पदविद्यायमहोरमर्गवर्षाः इत्याद्याः
द्विषित् कृष्णाः । द्विनरास्तु एषाया अपि द्विविधीमरेदमुतयः । एषा द्विदुष्यनिष्ठापक्यतरापुरास्तु श्रेयाः । मृतास्तु कालगतनु
द्वीतयाः प्रतिनिधयिताः ४ संस्थिता ग्रहो व्यतरतुरनिष्ठायाः । अथान्येऽपि प्रथमद्विविधीप्रथमवायनद्वते मर्गति वगु(८)
संस्थेया निष्ठायास्तथाहि । अथप्रति १ वषट्प्रति २ अक्षिपादित ३ भुक्तपादित ४ मर्दित ५ मराकंशित ६ द्रुम्योद
७ वषट् ८ देवा । एतेऽपि पाषापीना उदीचीना इति यथेपुंरेषामपि दोषप्रकाराः । एषां यज्ञे द्वाध्विजानामयप्रतिप्रभृती
मासेते व्यंठरेखरास्तथाहि-नन्विरित् १ वासु २ अक्षि ३ ईषा ४ गुहस्त ५ हान ६ श्वेत ७ वषट् ८ नामानः । उचराणां तु
नामाप्रति १ प्रियसु २ अक्षिपाक ३ योषा ४ विद्याम ५ हामरति ६ मराश्वेत ७ वषट्प्रत्य ८ मिथानाः । अथैतेषां
द्वात्रिंशत्संस्थानामपि व्यंठरदीनां नामानिष्ठाप्रप्रारयमुक्त्वाऽपिपीकते । एतेषां भुति(४)विद्यानि मर्यादाणि सामानिष्ठानां,
दोषप्रमर्यादाणांऽप्रप्रवर्ण्यतराणां, तच्छं द्विषिद् व्यंठरपुरारूपम् ।

अथ ज्योतिष्मन्तां द्विषिद् वाक्य्यहा प्रस्तुयते । तत्र ज्योतिष्कविमानाणि त्रिर्गस्योक्ते, न वाऽन्तरादयोऽन्यदतो
स्तेषां ततः समप्रगुल्लम् द्विषदूरे वंशविभिमानाभीरुष्यंते मंशतोऽतगतवस्तु(८)मित्यपेद्याऽऽप्रययोस्तनाकारकृष्णमामान्
भुल्लारदधन्मूनेभ्यो वस्तु(८)मित्युपयोजनप्रमेय आरम्भापरि दयोचरयोऽन्यदतो व्योतिमकम् । तत्र एवोतिमकस्य मर्षापस्तन
वस्तुसूरे योजनदचक्षेन वज्रमरीगलापेक्षया सुदुर्बलमिषोऽयमपठेरतिशक्तिमीलितमप्युनेर्ददृक्षं, तदुचरि वाऽऽधीति योजनम्यमिच्छमे

हिमरश्मेर्विमानसमक्ष्मातलात्तु वस्तु(८)मितैर्योजनानां शतैरशीतिसमधिकैः । नक्षत्राणां तु मध्ये सर्वेषामधोभागे मरणीनक्षत्रं
 चारं चरति, उपरि पुनः सर्वेषां स्वातिधिपण्यं सर्वेषां बहिस्तु मूलम्, अभ्यंतरे पुनरभिजित् । केचित् पुनरेवमाहुः समभूतलान्न-
 वतिसमधिकानि सप्तयोजनशतानि गत्वा भवति विमानानि, तारनिकरस्य तारकनिकरस्य चोपरि योजन दशशतकव्यतिक्रमे
 भवेयुर्वासरपतीना विमानानि, तेषामुपरि चाशीतियोजनातिक्रमे भवति विमानानि क्रमुदिनीनायकानां, तेषां चोपरि योजन-
 चतुष्कव्यतिक्रमे भवति धिपण्यानां विमानानि, तेषां चोपरिष्टात् श्रुति(४)मितयोजनातिक्रमे बुधग्रहस्य विमानम्, तदुपरि
 च योजनत्रिकातिक्रमे शुक्रस्य विमानम् । एवमुपर्युपरि योजनत्रयगमने क्रमेण सुरगुरुधरिणीसुतरविभुतानां विमानानि
 भवति । एवं सर्वेषां मीलने दशोत्तर योजनशतं भवति ज्योतिश्चक्रस्य चारक्षेत्रं । एतज्ज्योतिश्चक्रं मनुष्यक्षेत्रांतश्चरं तद्वहि-
 स्तु स्थिर चरन्तु मंदरस्य परितो योजनानामेकविंशतिसमधिकान्येकादशशतान्यतरं निर्माय चरति स्थिर पुनस्तेषामेकादशो-
 चराण्येकादशशतान्यंतर कृत्वाऽलोकस्य तिष्ठति । तत्सन्निधानवर्ति इमानि पुनश्चंद्रादीनां विमानान्यर्धोक्तकपित्थसंस्थानानि ।
 एतत् सस्थानसंस्थितानि पीठानि विमानानां द्वेयानि । तदुपरि च चंद्रादीनां प्रासादास्ते च तथा कथंचिद् व्यवस्थिता यथा
 पीठैः सह तेषां प्रायो बृत्तसंस्थान स्यात्तच्च दूरतया समवर्तुलसंस्थितं प्रतिभाति । तथैतानि स्फटिकमणिमयानि लवणाऽर्णवे
 तु तथा जगत्स्वभाव्यादम्भःस्फटिकमयानि । अत एव तेषां लवणशिखांतश्चरतां न जलनिर्मितो व्याघातः । तथै-
 तान्यऽसंख्येय्योऽपि व्यतरनगरैर्मयः सकाशात् संख्येयगुणानि ।

अथैषां प्रपंचादिप्रमाणं प्ररूप्यते । तथाहि-प्रमाणांगुलेन निष्पन्नं योजनं बुद्धयैकपट्टिभागी क्रियते । तादृशाः पट्ट-

वंशादरेकदिवायीकृतवोद्यदवाधाः प्रमाणं शिष्यपुत्रसिमानस्य, बह्वस्तारिषु सारसाद्योः । पदाणां तु विधानानि
 पशुलदयं, यकत्राणां तु यम्तयेकं, ताराणां पुनर्येष्वृषार्थयेकत्वं प्रयागमायाभविस्वाराभ्यां द्वेय न्योविष्प्रविमाननाम् ।
 एतदर्थं पुनरेषादरेपमनुष्येषुषादुरारिस्त्वित्यत्र न्योविषकस्य विमानानाष्टकप्रयागस्याष्टौ विधेयमायाभविषु । एते
 पुनर्योविष्प्रः वंशविषार्थः । एतां त्रया यकत्राणि दाराण्य । एते च यवोत्तरं वीज्ययवयो यदर्थेयस्तु वैचरित्येन । एतेषां
 दय्ये तासां वंशवर्णां द्वेताः पुनरुपपन्नपत्नीयदरेदीपितव्यः । सर्वेऽपि तेते विविधनेपप्यर्थादिताः योचिसमसङ्कतमौल्ययम् ।
 कृतं यद्वयम् । इत्यत्राग्नेये प्रयागंरुतस्वानीयं यद्वयकटाक्षरं पिष्टम्, एवं यामरेयरादीनामपि दृक्कटाक्षमागे स्वस्वमंरुका-
 क्षरं पिष्ट्वा राज्यम् । इतानि न्योविष्प्रविमानानि तवापिपद्यत्स्वयाभ्याभिराठंवनान्यपि वरति, तवाज्याभियोगिका देवा
 स्वचारिष्याभियोगिभ्यःकन्यायकर्मोदवात् सुमानकादीयानां दीनकादीयानां च तेषामिदरेषां पुरतो निब्रस्वामिकर्मकर्मठतयः ययमे
 तत्तय माननीया इति स्वस्वामियाम्यत्वं प्राप्नुःक्रेनेनाभ्यस्तद्विचरिषाः सततं वदनवीकान्यपि विमानान्वयः सियत्वास्वित्वा
 निराधिकरूपचारिणो वरति, यदा कश्चिरात्मत्वयदुपवर्णपरि सारयत्वं सुम्यत् इति निब्रमसुदिदर्शयार्थं स्वोचितस्वस्वामिकर्म
 कृत्ये, एवं तेष्वपि देवायेश्वरीनां विमानानि वरति । तत्र यद्विमानं योदयसुरसारसाधि वरति ते तेषां यत्सारि मारसाभि
 केसरिकरूपचारिणां सुराणां प्राप्नुनपार्थे एवं यत्सारि सारसाधि कुरपुकरूपचारिणां दक्षिणं पार्थे, यत्सारि च दृपमरूपचारिणां
 यमियमयत्सारि च दुरंगकरूपचारिणाद्वयराज, एवं यवति विष्टुविमानवारकन्देपानां योदयसुरसारि । एवं एविविमानवारक
 मायपि योदयसुरसारि वाज्यानि । इदविमानवारकन्याय्येष बह्वं ८ प्रोक्त्यानि सारसाभि तेषानि । नकमाणां तु

पापं संप्रदायः। हापरिजामीकृतस्य पञ्चशियानस्य द्यौ यागौ सर्वरेखाज्जाबाधौ, द्वेषाणां वसिष्ठागानां पञ्चदशभिर्दिमञ्जने
 लम्बायत्वादेव यागास्ते षोडशीत्याः प्रतिशिनमाच्छादयते दृश्यते च । एवं च यमयति तद्वर्षिचस्य इन्द्रिणी प्रतिमासेते ।
 ननु तुरित्तुतिशियानस्य वषमादेव वसिष्ठायागोनबोधनप्रमाणात्वात्पञ्चशेतिमानस्य च वसिष्ठायागोऽर्द्धमानत्वात् कथं तैरिदं
 विमानेन वसिष्ठायागोऽर्द्धमानस्य च वसिष्ठायागोऽर्द्धमानस्य च वसिष्ठायागोऽर्द्धमानस्य च वसिष्ठायागोऽर्द्धमानस्य च वसिष्ठायागोऽर्द्धमानस्य च
 संवत्सरादस्योत्पत्तिरिति चेत् । अन्ते पुनरेवमाहुर्द्वितीयोऽपि तैरिदं पशियानस्यालीकवर्णेन कृष्णतरङ्गिण्यनिकरेण प्रसर्पता
 यदपि दिक्पुतिशियानस्यामिषत् इति ।

अथ तारकविमानान्नायं च । तवारि-वर्षादिस्तुतनकरे व्यापाते हादृष्टयोजनसहस्राणि द्विचत्वारिंशदधिकं
 द्विचत्वारिंशदधिकं स्यादेव च मंदरमण्येन यावन्नीयं, तवारि-येर्द्धयोजनसहस्राणि दृष्टस्तस्य योजनस्य प्रत्येक-
 नेकविंशतिसप्तविंशत्येकादशवतान्नज्याया । सर्वमीकने वात षोडशमतरादुत्तर । व्यापाते अस्मत् पुनरेतरे दृष्टस्तस्य विंश-
 ते वाते योजनानि । यतश्च नित्यपञ्चाशदंशं तवारि-नित्यपञ्चाशदंशं व्यापाते अस्मत् पुनरेतरे दृष्टस्तस्य विंश-
 योजनस्य तोषादि तानि पुनराप्यायविष्कामानां मूले पञ्चयोजनस्य तानि मध्ये त्रीणि पञ्च सप्तत्यधिकानि ३७५ तवारि च
 तार्द्धयोजनस्य तेन च ५ इतानां पुरितनयामस्य सप्तमेभिर्ग्रेहे तथा च गतस्याप्याप्यापुपकयोऽप्यौ अथौ योजनार्थं तारक-
 रूपायवाधां विधाय परिप्रवृत्ति तारकविमानानीति वातं सर्वमीकने अस्मत्पुनरेतरे षोडशकं व्यापाते । तवारिद्विप्यापातामादे
 पुनस्तवारविमानानां अस्मत्पुनरेतरे पञ्चपञ्चाशदानि, उत्तरादृष्टानि ५ इति गण्यते ।

अथ नरक्षेत्रे शशिक्षर्याणां प्रतिदिनमपरापरमंडलेषु परिभ्रमणतोऽवस्थितोत्तरत्वात्तद्वह्निर्वर्तिनां तेषां घटाकारावस्थिता-
नामतरालप्रमाणमुच्यते । तथाहि-मनुष्यक्षेत्राद् बहिः शशिनः सकाशात्स्वर्यस्य सूर्याच्च चंद्रमसः पंचाशद्योजनसहस्राण्यंतरम्
एकस्माद्विधोः सकाशाद् द्वितीयविधोरेकस्मादहिमद्युतेश्च द्वितीयाहिमद्युतेश्च साधिकयोजनलक्षमंतरं प्ररूपित श्रीमदाहता-
गमे । एतच्चांतरं पूर्वोक्तयोः पंचाशद्योजनसहस्ररूपयोर्द्वयोरेतरयोर्मौलने मध्यस्थायिनो नमोमणिविमानस्य विधुविमानस्य

वा संबन्धिनो विष्कंमस्य प्रक्षेपे च स्यात् ।
सांप्रतं द्वीपोदधिषु शशिक्षर्यसंख्याऽभिधीयते । तत्राऽपि प्रथमं तेषामेव प्रमाणमुच्यते तच्च सूर्यमोद्वारसागरसमानसाद्व-
द्वैतसमयैः स्यात्, तेन तत् स्वरूप प्रथमलहरीप्रथमतरंगप्रोक्तमपि प्रस्तावागतत्वात् किञ्चिदुच्यते तथाहि-आयामविष्कंमाभ्या-
मवगाहेन चोत्सेधांगुलनिष्पन्नैकयोजनमानो बृत्तसंस्थानः पत्य एकदिनादिसप्तदिनयावज्जातयुगलजमनुजमूर्धमूर्धजनिर्निबिडतरं
तथा पूर्यते यथा कृन्नानुरपि न दहति पवनोऽपि नापहरति जलमपि न प्रवाहयति तद्वालाग्राणि । ततश्च प्रतिसमयमेकैक-
वालाग्रापहारेण यावद्भिः समयैः स पत्यो निर्लेपः स्यात्तावत्समयमानमुद्धारपत्योपमं वादरम् । एतेषां च दशकोटीकोटी-
भिरुद्धारसागरसमं स्याद्वादरं वादरे च प्ररूपिते सूर्यमं सुखावसेयं स्यादिति वादरोद्धारपत्योपमसागरोपमप्ररूपणं; न
पुनरनयोः प्ररूपणे किंचिदपरं विधिष्टं प्रयोजनम् । अथ सूर्यमयोस्तयोः प्ररूपणा क्रियते । तान्येव वालाग्राणि प्रत्येकमसंख्येय-
खंडीक्रियंते । तानि च खडानि द्रव्यतः प्रत्येकमत्यंतशुद्धलोचनः छवस्थो यदतीव सूर्यमं पुद्गलद्रव्यं चक्षुषा पश्यति तद-
संख्येयभागमात्राणि । क्षेत्रस्तु सूर्यमपनकशरीरं यावति क्षेत्रेऽत्रगाहते ततोऽसंख्येयगुणानि वादरपर्याप्तपृथिवीकायिकतनुतुल्या-

वीति इदा । तदा प्रतिमयययेदेष्टुदापदारेण सकुलोऽपि पश्यन्निर्लेपनाद्यतः संकोचसंस्मरणनुकोटीप्रतिष्ठः पुरम्
 अदारपस्कोपम् एतं च ददन्कोटाकोटीभिः पश्यन्नुदापामययेपम् । एतस्मिन् एतस्मै भार्ये उदारपामायेते वाचतः ममया
 स्यत्सयपसमानाः सर्वेऽपि द्वीपपाकोनिषयो विगुणविगुणविस्ताराः प्रथमवर्गं सर्वेऽपि वतपाकाशाय । एतेषां च द्वीपोदधीनां
 यये प्रथमो वर्णद्वीपपरयय सर्वभूतवयः । वर्णद्वीपस्तु वृषस्वेकापूरसंस्थितो योवनसुखमानव । अस्मिन् कनकालनरज
 वयोज्जाट्यादिपानकपुष्पीपदिपमिस्तुविरामस्वानयूत उषरकुङ्कुमी वनानां वरुं द्रापताः मयस्ति वार्यता । अपरेऽपि
 तत्र देवो नरयो वर्णद्वीपाः सुखीयाः संति, नत एतस्याधिपानं वर्णपकयितो द्वीपो वर्णद्वीपाः । सुवातन वेतदमिषान्नमेवमज्जे-
 तनानामपि वतकीलंदादीनां साध्यत् । वर्णद्वीपस्याधिवसितानातो नरवज्रहयेस्तु वनपरिषेदनक्षरी मुरिचनो द्वितीयाः
 दुनरेवर्णद्वीपादिपमिदेपामाययूतपूरसंस्थितपानकीवहापलाकीवकसुद्वरनयितो वतकीलंदाऽऽम्ब्यो द्वीपः परिरिष्टव
 कपववकचि स्थितः । अस्व च स्वामिनी सुर्यनधिस्वर्दनामिषानो देवो । एतयोरेवयपि द्वीपोदधिपु वर्यपूर्ययोर्द्वौ द्वौ
 स्वामिनी वाप्यौ । वस्वोर्ध्वं वाप्येते सर्वेऽपि वस्वोपमस्थितयः । एतत् परिरिष्टनक्षरी च कसोरवज्रनिधिः । एतस्यापि
 परिरिष्टनक्षपुष्पीयः पुष्करपट्टीयाः । पुष्करं च वतपकविठ इति कृत्वा । अत्र भार्ये मनुष्यमीमाक्षरी मानुषोदधधीचरः ।
 अर्धं वैतस्य द्वीपस्य कनूरकाः । अस्व च वरिष्ठेपक्षरी पुष्करवस्थापरा । एतयोरेवतनगपि द्वीपेऽपि द्वीपममानामिषानाः समुद्रा
 वाप्याः । द्वीपस्तु वाक्कीपट्टीयाः जायते तु वक्ववा इति वीरवते । वंज्यो द्वीपः वीरवतः । वट्टमहयौ तु वट्टवरेवुत्सो
 वरेऽपि मुनिः (४) मिमेचपि द्वीपेऽपि द्वीपाधिपानमयानसुपारिवमाधिरितत्वाद् द्वीपनामधिराव सापरा अपि वक्तव्याः ।

द्विपश्चादसिद्धायतनेषु चतुर्विधसुराश्चातुर्मासिकसावत्सरिकजिनजननादिमहामहेष्वाहिकामहिमानं कुर्वन्तः सुखेनासते,
 तदेव नद्या समुद्र्या ईश्वरः स्फातिमान् नतु नाम्नैवेति नंदीश्वरः । अय चाष्टमद्वीपः । नवमः पुनरशोकवीतशोकाभिधानयोः
 पूर्वपराद्धे तयोः सर्ववज्ररत्नमयपर्वतप्रभृतेषु प्रभयारुणत्वादरुणो, दशमस्त्वरुणवर, एकादशोऽरुणवरावभासः, द्वादशः
 कुडलस्त्रयोदशः कुडलवरश्चतुर्दशः कुंडलवरावभास एतानि पुनर्जंबूद्वीपादारभ्य क्रमेणाऽभिधानानि । अत ऊर्ध्वं शंखरुचक-
 भुजगकुशक्रोचादिनामभिर्द्वीपाभोनिधयो ज्ञेया यथा कथंचित् ; परं तेऽपि सर्वे शंखः शंखवरः शंखवरावभास इत्येवं
 त्रिप्रत्यवतारा विज्ञेयाः । एते च हाराद्द्वारप्रभृत्यलङ्कारचीनांशुकपट्टांशुकाद्यंशुकगधनीलोत्पलाद्युत्पलतिलकपद्मनिधानजल-
 कांतचंद्रकातादिमणिविधानहिमवदादिवर्षधरमहीधरपद्महदादिमहाह्रदमदाकिनीसिंधुप्रभृतिजैवलिनीकच्छादिविजयवक्षस्कार-
 सौधमार्गदिकल्पवासदेवकुरुचरकुरुमदिरतिर्यगूलोकवर्तिशक्राद्यावासकूटामिजित्प्रभृतिनक्षत्रशशिद्वयप्रभृतिप्रशस्तवस्तुनामभिर-
 मिधेयाः । पर ते सर्वेऽपि देवद्वीपादवक्त्रं सूर्यवरावभाससागर यावत् पूर्वोक्तविधिना त्रिप्रत्यवतारा य विज्ञेयाः प्रत्येक-
 मेकनाम्नाऽसंख्येयाश्च ततः परं देव १ नाग २ यक्ष ३ भूत ४ स्वयंभूरमणाभिधानाः पञ्च प्रत्येकमेकैका एव विज्ञेया न
 पुनस्त्रिप्रत्यवतारा नापि पूर्ववत् प्रत्येकमसंख्येयाः । अय भावः यथा जंबूलवणादिनामभिः प्रत्येकमसंख्येया द्वीपोदधयः
 संति तथा न देवादिमंदर(५)मितनामभिरपरो द्वीपः सागरो वा विद्यत इत्यर्थः । एतेषां समुद्राणां मध्ये लवणजलघो
 लवणादपि क्षारतरं नीरं, वारुणीवरे तु वारुणी मदिरा, सा च सुजातपरमद्रव्यसन्निभश्चा ततोऽपि मधुरतरसं सलिलं, क्षीरवरे
 तु मधुधूलिमिश्रितत्रिभागावर्तितक्षीरादपि मनोहरतरास्वादमुदकं, घृतवरे तु शारदिकसुरभितरहयंगवीनादपि रम्यतरसं

मस्ति, काशोदे पुष्कररसागरे सार्यपूरमर्बाये च पयोदपुकोरसारासमा, जेनेतु पुनर्नरीषणदिमामरेषु मरेप्यदि मपस्तेषुरामसाम्प्राप्तं मीरं, करुर्बाये पुनः पयसोब्रमयतमाना मकरकण्ठराया मारुब्राह्मण, काशोदे तु महयोधन प्रवमाना, सार्यपूरमर्बाये तु दपवोब्रनप्रमानाः । एतच्च 'मरीरमुस्तेष्वभ्यागुहेण तथा' इति सुप्रदिप्तीयनारुहेषां गुह्यमिषयोप्रमर्कं ज्ञानं विद्येत् । विशेषाच्च उरुर्बाये योनियमना ज्ञानियमायाः मनुहुनकोटिस्तथाः काशोदेन च सार्यपूरपणे पुनर्दक्षपोख, जेनेतु पुनः सायोनिषितु सत्या एव महामातृप इति । इति प्रहमागत द्वीपोदपिरुक्कं स्मिन्नित् प्रपञ्च प्रमर्कमेव प्रहस्यते ।

श्री मधिन्यौ द्वौ च दिनकरो ब्रह्मीये, उरुर्बाये तु दिगुम्बिताः पृथिवी, पारुमीस्तं तु ब्राह्मणमोघबोधि व्योमपथ, जगत् पुनः सामस्यार् द्वीपादुदयेषां मध्यवाग्नेने द्वीये पयोवो वा त्रिगुणः । क्रियत निद्यामन्त्रो नमोयम पथ । पूर्वमर्षहीनमिषिज्वाय ते मध्ये प्रविष्यप्रविष्टेषु च हेतु देवां ज्ञानं पारुमीस्तंरात्रेनतु द्वीपोदपितु विद्येयं, यथा पारुमी स्तं ब्राह्मणमिज्वाकरा दिनकृत्वा ते च प्रत्येकं त्रिगुम्बिता ब्रह्मिद्यत् बरति तन्मध्ये च द्वौ ब्रह्मिषमरुदौ भूतिः (४) प्रविशाय उरुर्बाग्नोपितुर्षपिना पृथिवी, पृथिवी, विस्तृत च हेतु मरति नारायणमिद्यामन्त्रो नमोयमपथ काशोदब्रह्म निवो । अनन्तर कारयेन मर्षहीपार्थकेषु पारुर्धर्मसंक्रया ब्रह्मण्या यथा पुष्करब्रह्मीये पथुयत्सारिद्रदपिब्रह्मन्तं सितगुणीनाम रियपुनीनां च जदे तु ब्राह्मणस्त्वयोमिद्विषा । पथुयत्सारिद्रदपिब्रह्मन्तं सितगुणीनाम नोपारपूरतः प्रोक्तस्त्वत्सरकसं येर यथा मरुदेवसीमाजगती पुष्करब्रह्मीपार्थमिद्यामन्त्रस्य च प्राक्कारा च म्यामुदेकविद्वदि-

योजनशतानि सप्तदशाधिकान्युत्सेधे चत्वारि योजनशतानि सप्तोशविंशद् योजनसप्तधिकानि च महीतलेऽवगाढः स पुनरधो-
 मध्योर्ध्वभागेषु च क्रमेण द्वाविंशत्यधिकानि दशयोजनशतानि त्रयोविंशत्यधिकानि सप्तयोजनशतानि चतुर्विंशत्यधिकानि
 चतुर्योजनशतानि विस्तीर्णो विज्ञेयः । यथा पुच्छरे च द्वीपार्द्धे मानुषोत्तरस्तथा कुंडलवराभिषद्दीपे । तदद्भमीमाकृत् वप्राकार-
 कुंडलाकारः कुंडलवराख्यः क्षितिधरः, स च योजनसहस्रं महीतलेऽवगाढः द्विचत्वारिंशद् योजनसहस्राण्युत्तमधे अथ ऊर्ध्व-
 मागयोश्च मानुषोत्तरभूधरवद् विस्तीर्णः, मध्यभागे तु द्वाविंशत्यधिकानि सप्तयोजनशतानि । एवं रुचकवरद्वीपेऽपि वप्राकृति-
 स्तदद्भविमागविधायी रुचकाभिधो भूधरः, स चैकं योजनसहस्रमत्रनितलेऽवगाहवान् चतुरशीतियोजनसहस्राणि चोत्सेधे
 मूले च दशयोजनसहस्राणि द्वाविंशत्यधिकानि विस्तारवान् मध्यविस्तारस्तु तस्य सप्तयोजनसहस्राणि द्वाविंशत्यधिकानि
 शिरोविस्तारस्तु तस्य वेद(४)मितसहस्राणि चतुर्विंशत्यधिकानि । अत्र च श्रीमदागमेयगाथास्तथाहि ' पुच्छरवरदीवद्भु,
 परिखिवई माणुसुत्तरो सेलो । पायारसरिसरूवो, विभयंतो माणुसं लोणं ॥१॥ सत्तरसएगवीसाह, जोअण-
 सयाइं सो समुव्विद्धो । चत्तारि अ तीसाहं, मूले कोसं च ओगाढो ॥ २ ॥ वस वा वीसाइं अहे, विच्छिन्नो
 होह जोअणसयाइं । सत्त य तेवीसाहं, विच्छित्तो होह मज्झस्मि ॥ ३ ॥ कुंडलवरस मज्झे, नगुत्तमो होह
 कुंडलो सेलो । पागारसरिसरूवो, विभयंतो कुंडलं दीवं ॥ ४ ॥ वायालीससहस्से, उव्विद्धो कुंडलो हवह
 सेलो । एगं चेव सहस्सं, धरणिअलमहे समोगाढो ॥ ५ ॥ वस चेव जोअणसए, वावीसे विच्छडो अ
 मूलस्मि । सत्तेव जोअणसए, वावीसे विच्छडो मज्झे ॥ ६ ॥ चत्तारि जोअणसए, चउवीसे विच्छडो अ

सिद्धिरतच्छे । तथा रुद्रगणरस्मः ८ मग्ने नगुप्तमो पञ्चओ रुद्रगो । पागारसरिसम्यो रुद्रगवीयं रिभगमाणो
 ॥ ७ ॥ रुद्रगस्त ग रुद्रमो, नटरासीह भये मदस्माह । गग येन सहस्रं गरणिअसमहे ममोगाहो ॥ ८ ॥
 रस येन सहस्ता, नानु वायीसा जोलणाण पोपपवा । मूलमिअ अ रिगन्भो, तादिओ रुद्रगसेसरस ॥ ९ ॥
 एतस्य वस्यदिणेविस्तारस्तु दाबाएरुछोऽप्यन्यत्र निमदितरारात्र स्तिविताऽस्ति । उक्तं ब्राह्मिकं मानुषोपरादिमृषारस्वरूपम् ।
 न च प्रसूते प्रसूते ब्रह्म दीपार्थेषु वशिष्टपसंभवा म्वाता । न च ब्राह्मिभवा परिश्रानाप करणहृष्यते । यत्र
 शीरे रपोथी वा ब्रह्मयन्ताररूपक्या विगतुमिष्यते । तत्र गरुडगणितपुत्रिभिरेकस्य वीरादकस्य सेना ववनीया । वपितायां
 य वस्तां उवात्र स्वाहोरोडुगाररूपवाय् । न च पंद्रहसंवत्सरं प्रकल्पते द्वे द्वे वशिष्टपक्षी वस्त्रं गरिते मंदरं प्रददिबयं
 एतदिप्रवाये यनुप्यवेदे परिप्रयतः । न च ब्राह्मीनामपि संख्याः प्रकल्पनीयाः । मंदरं सुखं मणिपत्राण्यस्वारास्तमेव प्रद
 दिबयंस्वस्त्रोपायानिदं ववंटीति ।

न च पंद्रहसंवत्सरं प्रकल्पते, वपरी-वंपरीरे द्वौ विद्यावती द्वौ च नयोवती तयोश्च रविषोपराप्ये कुवंतो
 प्रादिदिमग्रशित्वेयसदृशानि निजदिमग्रमपक्रयास्तुतिर्फलं यथाक्रमं पंपतद्वपतुर्गदीत्यपि फलं यत्तं यंदतानीं यवंति । तेनो
 वांगराससदितानां सामसरेय वेदविर्लेखनं एवममथिस्त्रानि पंचयोजनयजानि मंदरं एकरुदियावीकृत्स्नं पोत्रमस्य न
 यनुशुति(४८)मिता मामाः एवापना ५१०५६ । तदुपापना यथा धर्मेण यंदतानांमंदराणि भ्यदीक्षिगमपिद्वयविधानि ।

एषां च विष्कंममानं द्वे द्वे योजने । अतस्ते त्र्यशीतिमधिकशतेन गुण्येते जातानि त्रीणि शतानि पट्षष्टिसमधिकानि
 योजनानाम् । ये च सूर्यमंडलविधुभसंविधिनोऽष्टचत्वारिंशदेकपट्टिभागीकृतयोजनमागास्ते चतुरशीत्यधिकशतेन गुण्येते ।
 जातानि ८८३२ एषां च योजनानयनार्थमेकपट्टिभागे हृते लब्धं शत चतुश्चत्वारिंशदधिकं योजनानां १४४१६ एतच्च
 पूर्वराशौ प्रक्षिप्यते । जात यथोक्तं क्षेत्रमानम् । यदा तु सर्वाभ्यंतरान् मंडलात् परतो यावत् सर्ववाह्यमंडलात् इत्ययं चारस्या-
 न्ना चित्यते तदा पूर्णानि पंचयोजनशतानि दशाधिकानि भवन्ति । तथाहि-यदि सूर्यस्यैकेनाहोरात्रेण द्वे योजने एकस्य
 च योजनस्याष्टचत्वारिंशदेकपट्टिभागाश्चारक्षेत्रं लभ्यते, ततस्त्र्यशीत्यधिकैरेनाहोरात्रशतेन किं लभ्यते राशित्रयस्थापना
 १८३ अत्र च सर्वर्णनार्थद्वयोर्योजनयोरेकपट्टया गुणने उपरितनाष्टचत्वारिंशद् भागप्रक्षेपे च जात १७० । एतत् पुनरत्य-
 ४८ राशिना १८३ रूपेण गुण्यते जातानि ३१११०, ततोऽस्य राशेर्योजनानयनार्थमेक पट्ट्या भागे द्रुते लब्धानि ५१०
 ६१ योजनानि । एतावता तपस्य विष्कमक्षेत्रकाष्ठा शशिनस्तु मंडलत्रिगुणं भः पट्पंचाशदेकपट्टिभागा योजनस्य चारक्षेत्रं
 पुनर्योजनानि ५०९ सितानि त्रिपचाशत् पुनरेकपट्टिभागा योजनस्य । तथाहि शशिनः पंचदशमंडलानि तदंतराणि च चतुर्दश,
 एषा च प्रत्येक विष्कंममान पंचत्रिंशद् योजनानि त्रिंशत् पुनरेकपट्टिभागा योजनस्य एकस्य चैकपट्टिभागस्य सप्तधा छिन्नस्य
 संविधिनश्चत्वारश्च मागाः स्थापना ३५३१७ यदि च चंद्रस्यैकेनाहोरात्रेण पट्त्रिंशद् योजनानि पंचत्रिंशत्तैकपट्टिभागा
 योजनस्य चत्वारश्च सप्तभागा एकपट्टिभागस्य चारक्षेत्रं लभ्यते ततश्चतुर्दशभिर्होरात्रैः किं लभ्यते शशित्रयस्थापना

३२१४ । अत्र च मरुर्जनाथनाथौ षड्विंशदेकतया गुण्यन्ते तेषु चोपरितनाः २५ भागाः प्रविष्यन्ते, विंशेष्टु प जाते
१९११, पञ्चमे च षड्विंशत्ये ४ भाग्येष्टे च जाते १५५५१ ततो योजनानयनार्थं ऐन्द्रकादित्येष्टरूपः षड्विंशत्येष्टे
३१ भागं ११००१४ तदयंष्टय्येष्टरूपोः षड्विंशत्येष्टे जातयेष्टरादिभिः ३११०९ ऐन्द्रकादिस्तु ११ भिदाः । अनेन
५५ ऐन्द्रादिरूपेण ऐन्द्रकादिना भागं बहो बभूवि यथोक्तानि योजनानि ५०९२३ गङ्गापार ११ वेप्रविष्कमकाष्टा, पारसर्वा
दुनरविपृष्टावेष्टयेष्टरूपेण भागस्यरूपेण येन यथोक्तं याजनं ५१ रूपं भावनीयम् ।

अथ पंडितः इत्यौ सा हिमप्रंशुहृषिं सपथे च श्रुतिवतीरमुच्छे ! अघिष्यतौ सपथार्चनोपशितनं मागमष्टपरगारिद्यदेकश्रुतिमागा
म्यपि कश्चिद्विद्यद्विषयोऽनसुतप्रकमानसपथाय कारं नराः । अश्रुतीपोपशितनमार्गं पुनरश्रीतिममभिहृगोऽनसुतमपगाव ।
एवं च पंडितसर्वयोषारं दुर्गतोः क्रमेण सपथप्रसूतौ रथेष्टेनयिद्वारवपिहृदयमिगानि मरुत्सानि मयति । अश्रुतीये तु पथविज
ईश ५ पंथपदि १५ प्रभाषादि, तानि च मेरोः पूर्वो निषयनयोर्द्वयाथे त्रिपदिमिगानि हरिर्षपीपाश्वेत्वा च नपन(२)
माने गुमेरोः पथिममन्तु भीतपतुक्षे सपथ(३) अष्टिमामानि रम्यक्रीपाश्वेत्वा तु द्वे इति वृत्ताः । नपथं तु वारकाणां तु
सर्वदेवावदिषयमेकमव ईदृशं तेषां वकिणोपरायने न स इति यावाः ।

अथ दक्षिदर्पयोः नामानिष्कारमात्रादुरसंभवा नियमते नंदरस्य एतस्य च प्रारयेकं
नारदनाभि नरेषु एतस्मात्संसेत्स्व मातृगुणाः । एतयुक्ताः किंभिन्मयोपिवच्छब्जनाः ।

अथ वैमानिकनाकिस्वरूपं प्ररूप्यते । तथाहि-वैमानिका द्वेधा कल्पोपपन्नाः कल्पातीताश्च । तत्र कल्पः स्थितिर्जीतिं मर्यादा
 चेत्येकार्थाः । स पुनरिद्वतत्सामानिकादिव्यवस्थारूपस्तं प्रतिपन्नाः कल्पोपपन्ना इदं दशत्रिदशलोकनिवासिनः त्रैवेयकानुत्तर-
 विमानवासिनस्तु कल्पातीताः । तेषां सर्वेषामप्यहभिद्वत्वात् । कल्पोपपन्ना देवास्तु दशमेदास्तथाहि इंद्राः १ सामानिकाः २
 त्रायस्त्रिंशः ३ पार्षद्याः ४ आत्मरक्षाः ५ लोकपालाः ६ अनीकरूपाः ७ प्रकीर्णकाः ८ आभिभोग्याः ९ क्रिन्त्रिपिकाः १० ।
 तेषु पुनरिन्द्राः परमैश्वर्यशालिनः सर्वस्यापि स्वर्लोकनिवासिनाकिनिरस्य स्वामिनस्ते च दशैवं भवंति तदुच्यते-सौवर्मादिषु
 वसु(८)मितेषु कल्पेषु प्रत्येकमेकैकः आनतप्राणताह्यकल्पद्वैते आरणाच्युतरूपकल्पयुगले च प्रत्येकमेकैक इति १ । तथा
 इन्द्रनामांतरेण शेषे छुतिविभवादौ समाने भवाः सामानिकाः इन्द्राणाममात्यपितृगुरुपाश्यायवत्पूज्याः परं तेऽपि स्वस्वामि-
 तथा स्वीकृतवन्तः पुरुहूतान्, ते च सौवर्माधिपतिप्रभृतीनां दशानामपि पुरुहूतानां यथा पर्यायं चतुरशीत्य १५ शीति २
 द्वासप्तति ३ सप्तति ४ पटि ५ पंचाश ६ चत्वारिंशत् ७ त्रिंशद् ८ त्रिंशति ९ दश १० सहस्रसंख्येया द्वेयाः २ । अथस्त्रिंशदेव
 त्रायास्त्रिंशस्ते पुनः पुरुहूतानां राज्यचिताशांतिकपौष्टिकादिकार्यकारिणो मंत्रिपुत्रोदितस्थानीयाः ३ । पार्षदि साधमः
 पार्षद्यास्ते पुनः शचीपतीना सुहृत्प्राया अम्यतरमभ्यमचाणपार्षद्वेदेन समग्र (३) संख्या त्रिंशेयाः ४ । मध्वतत्तामात्मानं
 रक्षंतीत्यात्मरक्षास्ते पुनः प्रत्यवायाभावेऽपि स्वस्थितिपरिपालनकृते शक्राणां च प्रीत्युत्पादनहेतवे समं ततः मुहूर्तनिवद्धमुम-
 डोचितपरस्कराः कार्युकासिशक्तिकुंतप्रभृतिहेतिनिवहविहस्तहस्ताः स्वस्यामिविवेगितनिष्प्रकंपनेयाः परेषां धोममापादयंतो-
 ऽंगरक्षका इव तिष्ठन्ति । एते च पूर्वोक्तेभ्यः सामानिकेभ्यो ययाक्रमं चतुर्गुणाः प्ररूपणीयाः ५ । लोकाच्च पालयंतीति लोकरूपा

आराधय १५ स्वयत्ताधिमद्विष्टदेयराक्षसपरायणा अन्यायिनिर्वयस्त्रय्य एते ५ सोम १ पय २ वरुण ३ वैधव्याकृन्नासस्वारी
 विप्रयाः ६ । बनीर्द्ध ५ तुरग १ मर्षद्वय २ १४ ३ शुभम ४ वसि ५ मर्षर्ष ६ पाट्यमेरुता ७ मनुविषय ८ । तेषु प्रथयानि
 ईशानीक्यति संभारमद्वयिनानि मर्षर्षनाट्यानीके पुनश्चमयोमकुते ७ । प्रथीर्द्धकास्तु पौरवमपदादिप्रकृतिमरुदाः ८ तथाऽग्नि
 ममतात् पुन्येते प्रथ्यस्मिन् व्यापार्येन इत्यधियागाः प्रेयवायाः ९ । स्मिन्पक्षुमकुम गर्जताः क्रिस्विपिकायोढालपाया
 १ । २ । यथा रैकानिस्मना एवमेदास्तथा सवपरीनामपि प्रकृपवीयाः । नररमनीकेषु हुपनस्वाने मरिया वाप्याः । व्यंतर
 तर्वात्तिस्मिन्प्राययोस्तु तथा अस्त्स्वाम्यावाकस्त्रिप्रसोकाकचर्चिताः । शेषा अष्टावेष मेदा विधेयाः ।

यथा कस्यनाकानि नियम्यते सौषमे १ घान २ मनरकुमार ३ मारुद्र ४ मद्य ५ सार्तक ६ तुल ७ मरुसाराऽऽ ८ न्त
 ९ प्राचताऽऽ १० एता ११ उच्युत १२ मायामस्तस्मिन् (१२) गमिताः कस्या मयेषुः । यतेषां मध्याददसु स्वर्लोकेषु यथा
 इयोः पुनरानगप्राप्तयोः प्रत्येकं द्रव्यवृत्तं विमानानाम् आराधयुक्तयोस्तु प्रत्येकं द्रव्यवृत्तं मयस्तनूयेष्यद्विक पुनरेक
 द्रव्योत्तरं द्रव्य विमानानाम्, कस्यमेदेषके तु मत्सोत्तरं द्रव्यम्, उपरितनूयेष्यद्विकेषु द्रव्यम् । उपरि तु वंयेषामुपरधियानानि
 मेषां मध्ये कस्यस्मिन् कस्योद्वयिकं सर्वाधिकिद्वनामहाविमानं प्रमिद्वम्, अस्मिन्वेद्वयवृत्तारिण एव धीषाः तुरगया
 समुत्पद्यन्ते । तत्परिणामादिसु यत्नारि विप्रश्च १ वज्रयंत २ अर्धता ३ अस्त्राधियायानानि मयेषुः । यतेषु पुनः संक्रमेय
 यथा एव बीयाः समुत्पद्यन्ते देवतया । वरुणं ' सत्यवदाब्धो विजयता, पणमिन् यथास्मिन् मिजस्तपयस्स' । विजयपातं

विमाणोहि, असंख्येभवाओ नायन्वा ॥ १ ॥ ' इति सर्वसंख्यया पुनरूर्ध्वलोके चतुरशीतिलक्षाणि सप्तनवतिसहस्रा-
 धिकानि भवति विमानानां गृहभूमिकाकाराः प्रस्तटाः पुनरुपरि लोके द्वापष्टिर्भवन्ति । ते चैव सौधमेशानयोरेकवल्याकार-
 तथा व्यवस्थितयोः समप्रायभूमिकयोस्त्रयोदशप्रतरा भवति । यद्यपि च सौधमै ईशाने च प्रत्येकं त्रयोदशप्रतरास्तथाप्येक-
 वल्याकारतया व्यवस्थानात्तयोः समुदितयोस्त्रयोदशविवक्षिताः । एवमन्येष्वप्येकवल्याकारेषु स्वर्लोकेषु नाव्यम्, सनत्कुमार-
 माहेंद्रयोस्तु द्वादश, ब्रह्मलोके तु ऋतु(६)मिताः, लातकस्वर्लोके तु पंच, महाशुक्रे तु चत्वारः, सहस्रारेऽपि च, आनत-
 प्राणतयोश्च चत्वारः, एव आरणाच्युतयोरपि, ग्रैवेयकनवके पुनः प्रत्येकमेकैकः, एकस्तु प्रस्तटोऽनुचरविमानेषु एवं द्वापष्टिः ।
 प्रस्तटा भवंत्यूर्ध्वलोके एतेषु प्रस्तटेषु प्रत्येकमेकैकांतःस्थितौ मुख्यविमानभूतः स्याद् विमानैद्रकः । एवमेते द्वापष्टिर्भवन्ति ।
 एते पुनरुह १ चंद्र २ रजत ३ वल्गु ४ वीर्य ५ वरुण ६ आनंद ७ इत्यादयो भवेयुः । एतेभ्यश्च चतुर्षु दिक्षु चत्वारः पंक्तयो
 भवति विमानानां तास्ताश्च प्रथमप्रस्तटे द्वापष्टिविमानानिकाः स्युः ।

द्वितीयादिषु प्रतरेषु पुनरैकविमानहीनाः पंक्तयस्तावद् वाच्या यावद् द्वापष्टितमे प्रतरे तु दिक्ष्वैकमेव विमानम् ।
 आद्यप्रतरे तु द्वापष्टिरावलिका विमानान्येवं भवन्ति, एकं देवद्वीपोपरि द्वे च नागसागरे चत्वारि च यक्षद्वीपे भूतसमुद्रे तु
 वसु(८)मितानि स्वयंभूरमणद्वीपे तु षोडश स्वयंभूरमणार्णवे पुनरेकत्रिंशत् एवमग्रेतनेष्वपि प्रतरेषु वाच्यं यावद् द्वापष्टितमे
 प्रतरे चतुर्दिक्षु देवद्वीपोपर्यैकैकं विमानम् ।

अथ विमानसंस्थानान्युच्यन्ते तथाहि-सर्वेष्वपि प्रतरेषु मध्यगतानिद्रकविमानानि वृत्तसंस्थानानि । ततश्चतुर्दिक्षु प्रथमं

अथैव वतमपरासं एतो इत्येव अथैव चतुर्लसं इत्यमित्येव परिपाटी तावत् भेदिर्येतः इत्यभिमानानि सर्वाण्येवैवाराणि
अथैवियाने तु त्रीणि द्वाण्यि चतुर्लसं तु चत्वारि इत्यभिमानानि सर्वाण्यपि प्राप्तापरिदेष्टानि चतुर्लस्यभिमानानि पुनः
सर्वाण्यपि चतुर्लसं संख्याकृत्ये देशिष्यपरिदेष्टानि अथैवियाने तु एतो इत्यभिमान एतो देशिष्य स्यात् देशेषु तु पादेषु
प्राप्त्यपरिदेष्टः श्रीमद्भारतधर्म्ये । यत्किं 'सुखे चद्विमाणा, एगबुवारा इति नायक्या । तिमि अ
तस्यविमाणे, चत्वारि अ इति चतुर्लसं ॥ १ ॥ पागातरपरिदेष्ट्या, चद्विमाणा इति सुखेडवि । चतुर्लस
विमाणाजं, चतुर्लसं देश्या होर ॥ २ ॥ अतोवद्विमाणा, ततोतसस्त देश्या होर । पागारा योचक्या,
अवसेसेसु तु पासेसु ॥ ३ ॥ एति एणाया च एकीनायवरेषु एषांदा रिष्ट्य इत्युमानीवेतस्ततोऽयकीर्ष्यात् इत्युमा
एकीर्ष्यानि नैपालचंकरायादिविषयसंस्थानानि विमानानि वर्तन्ति । अथ शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत
विमानयवनविद्याया च इत्युमन्वते वरादि-सुखेड्यपि इत्येषु प्रथमप्रवतरावलिङ्गाविमानाम्येतिमप्रतरास्ववापस्त्रिभुविमा-
नानि वैश्य यीर्ष्यते यीर्ष्यिरा यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते यदीर्ष्यते
सुखं यवति अथ शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत विमानानि वर्तन्ति । अथ शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत
यीर्ष्यते अतश्चतुर्लसं यथायद् यथायद् स्यात् । तदर्थं तु सपाए प्रवतिष्यत् । एतच्च शोध्यादिक-सुखेड्यपि प्रवतेर्लस्यते
चासं शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत विमानानि वर्तन्ति । अथ शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत
तु इत्युमावकीर्ष्यानि विमानानि तानि च शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत विमानानि वर्तन्ति । अथ शोध्यादिकस्येगवलिङ्गागतसकृत्प्रवतरिष्यत

त्रिशङ्खतविमानानां कर्षणादेकोनपटिलक्षाणि सप्तनवतिसहस्राणि पञ्चसप्तत्याधिकानि स्युः ५९९७०७५ एवमन्येष्वपि
स्वर्लोकेषु भावना विधेया । अथ सौधर्मेशानसनत्कुमार १ माहेंद्र २ प्रभृतिषु १३ त्रयोदशसु स्थानेषु तत् सुखज्ञानाय
यंत्रक लिख्यते, तच्चेदम्—

५ अनुत्तरविमान	५	०	०	०	०	१	५	०
३ प्रवेयक	१७	९	२६	१३	३९	३	३९	६१
३ प्रवेयक	२९	२१	५०	२५	७५	३	७५	३२
३ प्रवेयक	४१	३३	७४	३७	१११	३	१११	०
२ कारण ११ अच्युत १२	५०	४५	१०२	५१	२०४	४	२०४	९६
२ आनत ९ प्राणत १०	७३	६१	१३४	६७	२६८	४	२६८	१३२
१ सवस्वारकल्प ८	८९	७७	१६४	८३	३३२	४	३३२	५६६८

१. प्रत्यक्ष	१८५	१९३	१९८	१९९	४	३९९	३९९ ४
२. सीमांत	१२५	१११	११०	११०	५	५८५	५८५१५
३. सीमांत	१८५	१९९	१९८	१९९	१	८१४	३९९१११
४. सीमांत	१२०	१९३	१९०	१९५	१९	२२००	१९९५२०
५. सीमांत	१८५	१९३	१९०	१९५	१३	२९९५	५८९०००५
प्रत्यक्ष			प्रत्यक्ष	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत
सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत
सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत
सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत	सीमांत

अथाना विधानानामाऽऽधारे निगमते । तथाहि-इयोः सीमांतानामन्वयोपनिर्दिष्टाधारमूला । स च स्वाधीनता
 पद्धतिरूपो न व्याप्त्यर्थे तथा समस्तस्याव्याप्तात् । अनन्तानामाद्यैः समस्तोक्तयेषु तु त्रिषु समस्तोक्तयेषु निश्चि-
 ताऽपि स्वरूपानुरूपे चनकाद्ये विद्येयः । आधातव्या त्रिषु पुनस्तैः कश्चिद्व्यवहारयेषु कस्येपु तद्विषयमाधारतया । अतः

ऊर्ध्वमानतादिषु पुनस्ते एव केवलमाधारतया विज्ञेयम् । अथ विमानाधारभूतपृथ्वीपिण्डस्य विमानोत्सेधस्य च प्रमाणमुच्यते तथाहि-द्वयोः सौधमेशानयोः कल्पयोः सप्तविंशतियोजनशतानि पृथ्वीपिण्डो भवत्युत्सेधतः पञ्चाशतानि च योजनानां विमानोच्चत्वं, तदनुक्रमेण द्वयोः सनत्कुमारमाहर्द्वयोस्तथा ब्रह्मलोकलांतकस्वर्लोकायोस्तथा शुक्रसहस्रारयोस्तथाऽऽनतादिषु श्रुति(४)मितेषु कल्पेषु तथा त्रैवेयकनवकेऽनुत्तरविमानपंचके एवं द्विके त्रिके चतुष्के नवके पंचके च पृथ्वीपिण्डेषु शतमेकं हीयते योजनानाम् । विमानेषु च तदेव वर्द्धते यावदनुत्तरविमानेवैकविंशतियोजनशतानि पृथ्वीपिण्डोत्सेधः । विमानोच्चत्वं पुनरेकादशशतानि पृथ्वीपिण्डविमानोच्चतमीलने च सर्वेष्वपि सौधमेशानप्रभृतिषु स्थानेषु द्वात्रिंशद् योजनशतानि भवन्ति ।

अथावलिकागतविमानानां स्वामित्वविभागो विभाव्यते तथाहि-सौधमेशानादिषु कल्पेषु दाक्षिणाऽऽवलिकागतविमानानि दाक्षिणात्येन्द्राणाम्, ऊदीव्याऽऽवलिकागतविमानानि पुनरौत्तरसुरेश्वराणाम् । ये पुनर्धृचविमानेन्द्रकास्ते दाक्षिणात्य-स्वःपतीनां पूर्वतः पश्चिमतश्च यानि घृतानि विमानानि तान्यपि दाक्षिणदिक्स्वःपतेः त्र्यस्राणि चतुरस्राणि च विमानानि सामान्यानि भवन्ति, कोऽर्थः ? अर्द्धं तेषां दाक्षिणदिग्पतेः अर्द्धं चोदीचोदिक्स्वामिनः । उक्तं च 'जे दाहिणेण इंदा, दाहिणओ आवली मुणेयव्वा । जे पुण उत्तरइंदा, उत्तरओ आवली तेसि ॥ १ ॥ पुण्वेण पच्छिमेण य, सामन्ना आवली मुणेयव्वा । जे पुण वट्टविमाणे, मज्झिह्वा दाहिणिह्माणं ॥ २ ॥ पुण्वेण पच्छिमेण य, जे वट्टा ते वि दाहिणिह्लस्स । तंसचतुरंसगा पुण, सामन्ना हुंति नायव्वा ॥ ३ ॥' इति सर्वेष्वपि च कल्पेषु स्वस्व-कल्पावतंसकभूतानि शचीपतिनिवासोचितानि विमानान्यतिमप्रतरे भवन्ति । तेभ्यश्च श्रुति(४)मितासु दिक्षु भवेयुर्विमानानि

ओङ्गप्राप्तनाम्निनां सोमयमयस्वपैशवश्यामिमानानाम् ।

अथ स्वर्गोक्तनाम्निनां शिद्धिरिमांशो नियमयते-सौधर्मादिषु स्वर्गोक्तषु पञ्चाक्षय मृत १ मरिच २ वराह ३ सिंह ४ कर्मास ५ बाह्व ६ दुराय ७ पद्म ८ सुशय ९ जारण १० वृषभ ११ विदित १२ रूपविह्वलितमौक्तयो मरेयुर्देवाः, सर्वमो गवःकन्या-यादृज्वापादपतुस्सद्विदेवः, मिद्विगस्तु सुमरिदेवो देवीमापवा, देवै प्रतीतम् ।

अथ विमानानां स्वर्गियावो नियमयते तथादि-दुरोः सौधर्मेद्याजयोर्मिमानानि वंशवर्षानि, इयोः सुनस्तुमारमारोद्भवोव कृष्णविरवितपदुर्षणादि प्रवर्षावतकृष्णस्योव वृद्धपीतलोदिराणि, वृद्धस्रस्रस्रस्रलोफपोव वृद्धपीतानि, अथ कृष्णं पुनरुन तत्तारम्याम्बुपुपरिपालतिषु सेतु पथ वर्षा, एतानि च सर्वान्पि वराहास्रस्रपरिमदितानि, यवनयदित्स्वतर्ज्योदि क्कानां तु पञ्चवर्षानि यवनविमानानि । तथा यवनयत्तापयक्षयोगि क्षयसेविनाः, कृष्णद्वद्वद्वय इयोव स्वर्गोक्तयोः स्वर्ग प्रवीचाराः, इयोव कृष्णप्रवीचाराः सुरा यवैति, ज्ञानदादिषु पुनः मुनि(४)मितेषु मनाप्रवीचाराः । अथ मायः यवनयत्स्मिन्सुतन ईशानांताः सुतस्तथाविषकिटोवर्कदुरेराजुमावेम मधुष्यवन्मेपुने निमज्जतः सुर्वाधीषकस्य क्रोयवन्निवस्वर्पनिरसुतमासाय सेतुष्वधि नेतरवा, समस्तमारमारोद्देवास्तु देवीनां स्तम्भयनद्वयोःकृष्णमृदिदेवाः यवसुस्पर्दे मायतः सुरजमुक्तपदुर्षति, क्कलोक्षतकस्वर्गोक्त्यस्तु कयनयानोद्देराजवापानीस्थानीये दिम्बदृम्भादवनकं सुयाओस्य क्व रतिद्यावास्थापमाहम्पति । वृद्धस्रस्रस्रस्रस्र सुर्वर्पनां दक्षितवीगनपिक्कासमाभितरन्वनयविमपनदुरादिसूयमपन क्कनभाकर्म्यं काममुक्तपदुर्षते । ज्ञानदादिषु तु मुनि(४)मितेषु स्वर्गोक्तषु सुरकेष्वप्या वरा सुराः सुर्वाधोयोचपिद्वर्षेति

तदैव ता निहिताल्यद्भुतशृंगाराः कंदर्पकोशागारप्रकाराः स्वस्थानस्थिता एवोच्चात्रचानि चेतासि विदधत्यः समुपतिष्ठंते
ततस्ते तथाविवास्ताश्चेतसैव संकल्प्य समोगसुखमनुभवन्ति । देव्यस्तु तथाकायसेवास्पर्शादिभिः सर्वत्र दिव्यप्रभावेन तनुषु
शुक्रपुद्गलसंचारतः सुरतसुखं समासाद्य संतुष्यन्ति पर ते पुद्गला वैक्रियशरीरांतर्गता इति न गर्भाधानहेतवः । प्रैवेयकांतुत्तर-
सुराः पुनरप्रवीचाराः । एते च सर्वेऽपि यथोत्तरमनतगुणसुखमाजस्तथाहि कायसेविभ्योऽनतगुणसुखाः स्पर्शसेविनस्ते-
भ्योऽप्यनतगुणसुखा रूपप्रवीचाराः । एवमनतगुणत्व तावद् वाच्यं यावद् अनंतगुणसुखा प्रैवेयकेभ्योऽनुत्तरसुराः । ऊर्ध्वलोके
तु देवीनामपपातः स्वर्लोकैतं यावत्, गमनागमने तु तासा सहस्रारं यावत् । सुराणां पुनरभ्युतं यावदेव ते भवतो न परतः ।

अथ कल्पयुगलोत्पन्नानामपि देवीनामायुः स्थितिमेतेन पृथक् पृथक् कल्पनिवासिदेवोपभोगयोग्यताव्यक्ति-
र्विमान्यते । तथाहि-अपरिशुद्धीतदेवीनां पद्मविमानलक्षणाणि भवन्ति, सौधर्मे तदेवीनां मध्ये याः पत्योपमस्थितयो देव्यो
भवन्ति ताः सौधर्मसुराणामेवोपभोगयोग्याः । एकसमयाधिकद्विसमयाधिकपत्योपमभादौ विधाय येषां दशपत्योपमानि
यावत् स्थितिस्ताः सनत्कुमारसुरयोग्याः । एवं समयाद्यधिकतया स्थितिद्वौ यासां त्रिशतिपत्योपमानि यावदाऽऽयुःस्थितिस्ता-
न्ब्रह्मलोकनाकियोग्याः । एवमेव यासां समयाद्यधिकविंशतेरारभ्य त्रिशत्पत्योपमानि यावदाऽऽयुर्मर्यादा ताः शुक्रसुर-
लोकसुरोचिताः । एवं त्रिशतश्चत्वारिंशद् यावद् यदायुःसीमा ताः पुनरानतदैवतदयिताः । चत्वारिंशतस्तु पञ्चाशदवधीकृत्य
पत्योपमानि यदायुरवधिस्ताः पुनरारणसुराणां चेतोरमणकारिण्यः । ईशानसुरलोके पुनः श्रुति(४)मितानि विमानलक्षणाणि
भवेयुरपरिशुद्धीतसुरीणाम् । तासां मध्ये साविकपत्योपममेकद्वित्र्यादिसमयाधिकमारभ्य यासां पंचदशपत्योपमानि याव-

राऽऽयुनस्त्विति । मातृश्रुतादिभ्योऽङ्गादङ्गाभावेन सेवनीयाः स्वर्गमात्रेण । अनेन ऋग्यैकदिभ्यादिसप्तमसप्तमिच्छया
 तस्योपमदशकद्वौ वाग्नौ देवदत्तप्रभृतिर्वचमिच्छादिसप्तस्योपमायि पाचदाऽऽयुरवधिस्ता स्मृतकस्वर्गोऽस्तिनाक्रियोग्वाः । एवमेव
 ईशनिदग्वा ईशप्रियदत्त तस्योपमानि मयमीकृत्य यदाऽऽयुःसीमा ताः साक्षात्प्राप्तवीचारात्पुनः । एवं वंचप्रियदत्तः एवं
 वात्तारिदत्त तस्योपमायि वाचद् यदाऽऽयुरवधिस्ताः प्राणतदेवतमवधिताः वचनत्वारिदत्तस्तु वचनवाचद् तस्योपमानि
 वाचद् यदाऽऽयुरवधिस्ताः पुनस्तमुत्तरोपिक्तः । एतेषु पुनः सौपमेधानसंबन्धिषु कटुवृत्तिः (४६) अस्मिन्नेषु विमलसत्त्वेषु
 देव्य यदावचिद्वत्ता विज्ञेयाः ।

अथ स्वर्गाभावाप्रभृतिर्विर्षुक्त्वा सुमाक्यायते, तथाहि—कल्परात्रोर्नोपकरोत्यौ सर्वस्यप्रपरिण्यः अग्रमहिरीगणना प्राक्-
 यादय द्वायनुष्ठा देवताविद्यावचनावर्धकत्वा विषयते । अमुपगारनामङ्गमाद्यदित्यनिक्रयनावच्छानो तु ऋग्यै(१)अमिद्याः
 स्मृतपुरवर्तीनां क्योमिच्छन्तीनां च प्रत्येकं तत्प्राप्तत्वात् । अथ दृष्टीरतेः प्रवीचारावधारे वापस्तुपरैवेकियकृत्वाभि देवीमि-
 र्द्विष्यति तदुपमना निष्कमे तत्तारि—अथ द्वाकः प्रवीचारास्तुलायिक्तपी यति तदा वैकियममदृष्टपातेन ममपरतैक्योद्वन-
 माने विमानं संयोज्यमात्तर्ह्योति वैकियं तदनु तर्ह्यर्ह्यिन्मां मयिमयीठिकाणां सु एष देवपतिस्तनोस्तुपरैवेकियं द्रवमीदे
 तदनु पुनरसौ प्रत्येक विद्वत्तिष्ठोद्वप्रासकृत्वाभिर्धनुः(८)मितामिच्छयविधीयिः सुयं नयन(९)मानास्मां गंर्धानात्त्वानीकास्मां
 परिकरितः कुत्रानेकोत्तरैवेकियपरीता मयसोरेति तस्मिन् विमाने सर्वसुपयप्रधाने । तदनु पुनः प्रवीचारास्तुलमनुभवति । एवं
 प्रवीचारावधारे सर्वसुक्त्वा देवीक्यान्वष्टाविद्वत्तिष्ठदसाधिक्यतत्तत्प्राप्तप्रधानाभि बोधुः । एवं च 'सुक्त्वा देवपराजो, देवीजो

अट्टुंति नायन्वा । इक्किा वि अ इत्तो, विउव्वए सोलस सहस्से ॥ १ ॥ एगं च सयसहस्सं, अट्टावीसं
 भवे सहस्साहं । सक्कस्स देवरण्णो, देवीणं हवइ उरोहो ॥ २ ॥' अथ देवानामाहारप्रस्तावादन्येषामपि प्राणिना-
 माहारस्वरूपप्ररूपणा क्रियते तत्रौजआहारलोमाहारकावलिकाहारमेदात्समय(३)मेयः स्यादाहारः । तेषु जंतोरुत्पत्तिदेशगतस्य
 कर्मणसहचरितेन तैजसशरीरेण य आहारः य ओज आहारः । तथा त्वग्निद्विधेण यः स्पर्शस्तेन य आहारः स लोमाहारः ।
 कवलिकाहारस्त्वंतःप्रक्षेपरूपः । एतेषां मध्ये प्रथमाहाराभ्यवहारिणः सर्वेऽपि चातुर्गंतिका अपर्याप्ताः, पर्याप्ताः पुनः सर्वेऽपि
 लोमाहाराः । प्रक्षेपाहारः पुनः सुमनोनैरयिकाक्षविरहितानां सर्वेषामपि नरतिरथां सचित्ताचित्तमिश्ररूपस्त्रिविधो भवेदाहार-
 विधिः, सुरनारकाणां पुनरचित्त एव । अपर्याप्तावस्थायां सर्वेषामपि प्राणिनामनाभोगत एव लोमाहारः स्यात्, पर्याप्तावस्थायां
 पुनरभोगानामोगाम्याम् । स च लोमाहारः शुभतरपुद्गलरूपश्चेतस्यैव परिचितितः सर्वेणैव वपुषा परिणमति सुराणां, नैरयिकाणां
 पुनरशुभपुद्गलरूपः ते चाऽऽहार्यमाणाः पुद्गला विशुद्धतरावधिदर्शनज्ञानरूपचक्षुर्भावादनुत्तरसुरैरेव दृश्यंते ह्यायंते न पुनर्नाकि-
 भिर्नवग्नैवेयकांते । एकैद्वियाणां पुनरव्यक्तचैतन्यानामभोगमदतया वस्तुतोऽनाभोगनिर्वचित्त एव । अथ देवानां तदन्येषामपि
 च जतूनां कियता समयेनोत्कर्षत आहाराभिलापः स्यात्तदुच्यते । दशवर्षसहस्ररूपजवन्यायुर्धार्णिणां सुपर्वणां भवनपतिव्यंतररूपा-
 णामहोरात्रातिक्रमे सत्याहारग्रहणाभिलापः समुत्पद्यते, समुत्पन्ने च तस्मिन्स्तन्मात्रोपस्थितसर्वेद्वियाऽऽनंददायककांततमपुद्ग-
 लैरतर्वपुः परिणतैस्त्वप्यति दशसत्सहस्रेभ्य ऊर्ध्वं समयप्रभृतिवृद्ध्या यावत् किंचिन्नून सागरोपमायुर्धेयां तेषां देवानां दिवस
 पृथक्त्वेभ्यः स्यादाहारः, पृथक्त्वं पुनर्द्विप्रभृत्यानवभ्यः सख्यानं निगद्यते समयमापया । अयं भावो दशवर्षसहस्रेभ्य उपरि

सुमयपरिचरौ देवीं क्षिप्रिभ्युर्न मायसतमानमादुस्तेषां दिनशेषस्तानि तावत् पर्वनीयानि याम् एषं तु मायसममाने यस्य
 पार्ष्वयतोऽपमान्याभ्युस्तस्य तावन्निः संवत्सारसौगाताधिक्याः प्रादुर्भूयसीति । विरुद्धावनाराक्षणां पुनराकारे पुरीते सति
 पुनरागारेष्तेरुर्कर्मयोगाद्वाहोर्वाहोर्दुर्गप्रजायते । पश्चिद्रिपतिरथां चोत्कर्षतोऽश्वरात्रदेवादिप्रमायनुबानां पुनस्तुतिपथम्यतिक्रमाद्
 एतद्योतरे देवदुर्गादिषु विद्येयम् । अथ पुनरुत्तरादिकाशो नरतिरथां स्वायादिद्वेऽपसुवस्तेन त्वत्पतापादिनिदानयोगे तु
 त्वत्पतापसुवस्तेष्वपि स्मात् एकेन्द्रियाणां पुनरभ्युत्थित्य एव यः । अथ देवानामुष्णामप्रसंगाद् पुनरान्वेषामपि प्राप्यमात्रा
 दृष्टमविति प्रकथ्यते । तथाहि-एवमुक्तं ब्रह्मसंहितायाम् । कीर्षाणां सहाया स्तोकेर्नपुरतर्गसिन्नापप्रमंजनोरनर्पयकर
 वक्रस्ता संजायते स्मस्तुस्तोकाविभक्त्य एवेष्टुसंति केवमुपयं तु तदवधारयिताः स्तिमिता एव किमुहीत्स्वर्गः ।

अथ स्तोकास्य प्रसंगस्य उपहृद्वाचोदीनां प्रमाणमुच्यते, तथाहि-आयिष्याधिरिताभयाधिरहितस्य नरस्यैकैको निः
 व्यासस्यैव इष्टुमृताः प्राणाः प्रोच्यते, सव एते वायवः स्तोकाः कीर्ष्यते, सहायिष स्तोकेर्नरः प्रोच्यते, सप्तमस्तथा च कथानां
 इहोर्चो वटिच्छादिकथा, नस्मिन् पुनर्वाहो एव कोटिः सप्तविंशत्याधि सप्तविष सरसाधि सप्तन(१)मिते एते चोदयसुवधिके
 यरेपुराऽपरसिद्धा, तच्छं ४ ' एता कोटी सप्तही, त्वन्मा सप्तचरी सरसा य । यो न सगा सोलहिद्या, आवलि
 व्याप्य सुदुष्टमि ॥ १ ॥ ' इति इक्ष्मिन् हार्ये वृष्ट्यासास्तु सहायिष्यधिक्यानि त्रिसप्तस्यधिक्या, आवलि
 पुनस्ते त्रिषट्पुलिता यरेकुर्षं त्रयोदशसहाधि नरसुवायवाम्यधिक्यानि चक्रवस्तु ११३१९ मानाः, एव मासर्षभसरा
 दिभ्यः तद्वपनापाजना विधेया तच्छं प्राक्षीयिष्यम् । अथ त्वत्पते दसर्षभससेभ्य कर्षं तु समयादिरुक्ता पावय

किञ्चिदनमर्णवसवर्णप्रमाणमायुषेयां तेषां देवानां घृहूर्त्तपृथक्त्वेभ्यः स्यादुच्छ्वासः । अयं भावो दशसंवत्सहस्रेभ्य ऊर्ध्वं तु समयोदिवृद्धौ । यावत् किञ्चिद्वयून सागरोपममायुस्तेषां मुहूर्त्तपृथक्त्वानि तावद् वर्द्धनीयानि यावत् पूर्णं पुनरुदधिसमाने, येषां यावन्ति तान्यायुस्तेषां तावद्भिः पक्षैरुच्छ्वासः नैरयिकाणां पुनरयमव्यवच्छिन्न एव एकद्वित्रिचतुर्ष्वेन्द्रियतिर्यङ्मनुजानां पुनरनियतः ।

अथ किल्विपिकनाकिस्वरूपं प्ररूप्यते । किल्विपिका अशुभकर्मकारिणश्चाण्डालप्रायाः सुपर्वणस्ते च ये समय(३)-प्रमेयपत्योपमायुपस्ते सौधर्मेशानयोर्धःपरिवसन्ति, त्रिसागरसमानमानायुपस्तु सनत्कुमारसुरलोकस्याधः, त्रयोदशार्णव-सवर्णायुपस्तु लांतकस्वलोकस्याधःस्वनभागे वसन्ति । अतः ऊर्ध्वं पुनरेते सुरा नोत्पद्यते ।

अथ देवानां लेश्यास्वरूपमुच्यते तथाहि-कृष्णनीलकापोततेजःपद्मशुक्ललेश्याभिधानाः पङ्कलेश्या भवन्ति । तासां मध्ये भवनपतिव्यंतराणामादिमाश्रयस्त्रो लेश्या भवेयुः । ज्योतिष्कफलपदैर्तदेवतानां तेजोलेश्यैव । सनत्कुमारमाहर्द्रवृक्षकल्पेषु तु पद्म-लेश्यैव । लांतकस्वलोकैकादिषु तु शुक्ललेश्यैव । लिङ्गयते जतुः कर्मभिः सममेताभिरिति लेश्याः । उक्तं च 'कृष्णादि-द्रव्यसाचिव्यात्, परिणामो य आत्मनः । स्फटिकस्येव तत्राऽयं लेश्याशब्दः प्रवर्त्तते ॥ १ ॥' एतं चैता यद्यपि भावलेश्या एव सुराणां नैरयिकाणामपि च तथापीह तद्वत्तद्वोऽवस्थिताः कृष्णादिद्रव्यरूपा द्रव्यलेश्या एव प्रतिपत्तव्या न भावलेश्यास्वासासनवस्थितत्वान्नापि च बाह्यवर्णरूपाः । अयं भावस्तिर्यग्गुणराणां भवांतरसचरणे शेषसमयमपि च लेश्या लेश्यांतरोपधाने विशुद्धवसनमिव सज्जिष्ठादिरामयोगे सर्वथा स्वरूपपरिहारतस्तद्रूपेणैव परिणमन्ति अन्यथैतत्लेश्यायाः पल्यत्रितय-

स्थितेऽपि संमदाहृत्स्मलोऽर्चतर्हृत् भीमबाणयोऽहं विरुज्जते सुतारक्षणां तु सेवयायास्तदितलेस्यायोमे तदाक्षरमात्रायेन
 बाधते न पुनस्तुष्टा । तथापि यथा-वैदूर्यमणिः प्रोवाडसिततन्नादिसंयोगादप्यच्छ किंपिशाकामात्रं स्फटिकमणिर्वां बभारि
 प्रस्ससंभवेऽः तत्र तद्विन्मन्त्राद्यं प्रकियते न पुनरुपमायवेयो तदुपतां तत्रैव कृष्णारितेऽस्याद्रुष्याप्यपि नीलाविलेस्याद्रुष्यो-
 पययाप्य वराधिरस्तां वदापि त्वं क्व प्रविशियदात्रं प्रविपद्यते न पुनस्तद्वर्णमपरासस्युं तथा परिषम्य नीलाविलेस्या-
 द्रुष्याप्येव वसेतुः । एवं च सप्तमशुक्लियां परा कृष्णसेऽप्यद्रुष्यापि तेजोलेऽप्यारिद्रुष्यापि प्राप्य तदाक्षरमात्रेण तदुपति-
 विनेन वा समस्मिन्नादि सुस्तदा कृष्णसेऽप्यद्रुष्ययोगेऽपि सावाचेजोलेस्याद्रुष्यसाधिव्ये एव ह्युपपरिबामो नैरियिकस्य बायते
 वयोपरकस्फटिकविधाने स्फटिकस्य दोषतापत् तदुपनिबामस्य पुनस्तद्वर्णनरीपोरीकं न्याप्ययेव न वैवं तेजोलेस्या
 सन्नापेऽपि सप्तम्यां केवलकृष्णसेऽप्यारिद्रुष्यापिनाः क्तास्य व्यापारतत्त्वत्वां कृष्येव सर्वदाज्जस्यापिनी तेजोलेऽप्यारिद्रुष्य पुनरा
 क्षरमात्रादिना व्दापिनेव क्षास्ते) न च बाणापि विरादपतिष्ठते, न बाजपस्वितायापि तंस्यां कृष्णद्रुष्यापि त्वं त्वं कृष्यं
 वरित्वकंवीति सर्वं सुहंसकतयेव; अतएव च संमयकादीनायप्याक्षरमात्रादिना कृष्णसेऽप्यारिद्रुष्यापिना वरापस्तुवसर्ग-
 विद्यापित्तम् । एवं सर्वेनापि वाप्यम्, एते च सुपर्णजवातुनिकापिद्य अपि केऽप्यारिद्रुष्यसुतोमस्तानुदोषिवदुयोवारस्येव
 यथापुनसेऽपरिकम्भाः सुसंयिनिःक्षत्वा, सर्वपयवविषजिता, बतर्हृत्तेनेर च ययैस्ताः संतस्तस्मन्नससकृपाक्षरा, बराधिरिजाः,
 समस्तुससंस्विता, विनिदिसन्ना, यनसेव सर्वकार्षसापका, बन्धानुपयदायापतुर्पिरेगुहैरनितकयस्युदतव वरति ।
 एतेषु पुनरेतेषु मनुष्याः रंषावसिर्वेषव सुहृत्पापति वेतोऽप्यस्तानविषेस्ता । तत्राप्यपस्तानविक्षिपा बद्धाः सुबोऽप्येवदुष्टावः

तेष्मश्च पुनः पुनर्मवेतुत्वादत्यंतशुद्धस्यात्र दैवतायुबंधनोचितप्रशस्तचेतोव्यापाररूपः शुद्धोऽध्यवसायविशेषो ग्राह्यः ।
 देवगतिप्राप्तावपि कोऽपि व्यतरेषु पुनर्मवनपतिप्रभृतिषु यद् गच्छति तत्रापि तीव्रतीव्रतरादिभेदभिन्नोऽध्यवसाय-
 विशेष एव हेतुतया स्वीकर्त्तव्यः । निरतिर्यक्ष्वपि ये संख्येयसंवत्सरायुषस्ते नियमाद्देवगतावेवोत्पद्यन्ते, तत्राप्युत्पद्यमानाः संतः
 स्वायुषा समं समस्थितिषु न्यूनस्थितिषु वा देवेषु ते समुत्पद्यन्ते नाधिकस्थितिषु । ततश्च पत्योपमासंख्येयभागमात्रेणायुर-
 संख्यसंवत्सरायुषः खचरतिर्यक्पचैद्रियास्ते अंतरद्वीपजतिर्यग्गनराश्च भवनपतिव्यतरेष्वेवोत्पद्यन्ते, शेषाः पुनर्हेमवतवर्षादि-
 गतास्तिर्यङ्मनुष्या यथासंभवं भवनपतिप्रभृतिष्वीशानांतेषु सुरेषु समुत्पद्यन्ते । संमूर्च्छिमतिर्यक्चस्तु सुरेषु समुत्पद्यमाना भवन
 पतिव्यतरेष्वेवोत्पद्यन्ते न ज्योतिष्कादिषु । यतस्तेषां पत्योपमसंख्येयभागमात्रस्थितिष्वेव देवेषूत्पादो न तदधिकस्थितिषु
 अध्यवसायविशेषाद् गतिविशेष इति । यदुक्तं तत् किंचिद् भाव्यते निरयादिगतिसमुचितस्त्यतरौद्रार्त्तव्यानपरिहारेण
 तथाविधमंदशुभपरिणामा अकामतया क्षुत्पिपासादुःखसहनेन रज्जुबुधबंधनहालाहलाशनज्वलनजलप्रविशनगिरिशिरःपतन-
 प्रभृतिभिर्मृताः संतः समुत्पद्यन्ते व्यतरेषु शूलपाणियक्षप्रभृतिवत् । बहुसन्धोपवातेहेतुपंचाग्निसाधनप्रभृत्यज्ञानतपसि स्थिता-
 स्तथा तत्तथाविधद्रव्यक्षेत्रकालमावेषु प्रतिबद्धाश्चंडकोपास्तपस्विनो वयमितिगर्वपर्वतमस्तकमध्यमध्यारूढा द्वैपायनवत् कुत्रचिद्
 विषयैरप्रतिबद्धचिचाः प्रेत्य प्रयांत्यसुरकुमारप्रभृतिभवनपतिषु तापसास्तु कानननिवासिनो मूलकंदफलाहारा ज्योतिष्कनाकि-
 निकायं यावद् यात्यमुन्नवादिभिक्षाचरकाः कपिलमतानुयायिनः परिव्राजकाश्च पंचमस्वर्लोकिं यावद् गच्छन्ति दर्शनदेशविरति-
 समन्विताः पंचैद्रियतिर्यक्च सहस्रांतसुरगतयः, ससम्यग्दर्शनदेशचारित्रपत्रित्रितगात्रा नरास्तु द्वादशत्रिदशलोकिं यावद्

स्पष्टते च विधिप्रसूयामिहिरांया विध्यारहयोऽपि साम्यग्यसिद्धिचारापनरतादुत्कर्षतो प्रवेयकान् बाधन् प्रश्नति छद्मस्वसंयतानां पुनः सर्पार्थस्मिन्प्रापिमाने तदपस्तु तत्कर्षतः । एव तदपगतविधिः सर्वोऽप्युत्कर्षतो विद्येयः । अपन्यतस्तु संयतानां आद्यानामपि च मोषर्मे स्वादुपगतः परं तत्राऽपि स्थितिरुक्तो विद्येयः साधोर्द्वयन्याऽपि स्थितिः परयोपमपृषत्प्रमिता, भाद्रस्य पुनः पत्न्योपमानेन । चतुर्दशैर्द्वयैरपि कृतककल्पे मयेदुपगतस्वापसादीनां पुनः स व्यंजरेषु । अयं पुनर्नयन्यो तदुत्तरेण विधियोऽप्युपगतविधिः सर्वोऽपि त्वत्सद्धिप्राकरणाप्रकथनशिकारचानामेव विधेयः ।

अथ संहननविशेषमाह-स्वर्गसिद्धये च साध्यते तत्र संहानानि वज्रशरमनाराध-नाराध-ध्वनाराध-
कीर्तिज्ञ-हेतुवार्त्तायिवाद्यादि ऋतु(१)मिथानि यथेति । वज्रोमयस्यो यष्टिर्बस्यो नाराधः प्रोष्यते, अथमज्जम्बेन च वज्र-
वज्रशरमेन च कीर्तिज्ञा, ततश्च इषोरस्त्रोऽथ यष्टो यष्टिर्बस्यो वज्रोऽथिना वृषीयेनास्त्रा वरिवेष्टितयोऽस्त्रपरि वदस्वि-
त्रितयमेरिः कीर्तिज्ञाऽऽकिरसायिवाद्यनमस्ति च मयेष्टव वज्रशरमनाराधम् । यत् पुनः कीर्तिज्ञारहितं वदयमनाराधम् ।
वदयिपुत्रं तु चापशमेरमन्यान्वपि माषनीयानि संहमनानि । हेर्मसिधसंहनन कुत्ति(२)मिथान् वापदृपयातोऽथः परस्म-
कीर्तिज्ञादि पुनर्दिनवाधमानेषु इयोर्बस्योऽस्त्रयोऽष्टिः क्रियते ततः कप्युगात् परं सिद्धियति यावत् प्रथमसंहननेन इति
मापिहः संहननान्वाधित्व मतिरिद्धेयः ।

अथ रेषास्य कृता स्वानाभ्युत्थानायागशिविद्वेजो नियमपदे, तथाहि—सुताः पुरासुतां प्रपन्नाः सुतः प्रप्रांसि गर्भजप्रयाससुसंके-
पापुस्तिर्नरपञ्चमेऽ, तथा पशुमृगामरुणिविष्णुसुरभ्यत्येकजनस्तथिऽ, तथाऽग्निं सनतकुमारप्रभुवप्य वरेद्विरेषु भोत्पद्यते ज्ञानवप्रसुत-

यस्तु च्युताः संतः समुत्पद्यन्ते मनुष्येष्वेव । अथ सुराणां वर्णविभागो विभाव्यते वैमानिकानां तथाहि सौधमैशानयोः सुराः
 सुकर्णवर्णाः । सनत्कुमारादित्रिके तु पद्मकेसरवद्गौरास्तदुपरि तु शुक्लशुक्लतमादिभेदेन श्वेतवर्णा एव ते विज्ञेयाः । इत्युक्तं
 किञ्चिद् वैमानिकनाकिस्वरूपम् । तदुक्तौ च प्रपञ्चिता किञ्चित्तुर्विधविबुधवक्तव्यता । इति किञ्चिन्निगदिता नैरयिकादिभेदेन
 चतुर्विधाः संज्ञिनः पञ्चेन्द्रियाः । मनोव्यापाररूपसङ्घाविकलाः पुनरसंज्ञिनः पञ्चेन्द्रियास्ते च समूर्च्छनजतिर्यवः समूर्च्छनजमनुजाश्च
 एते च तिर्यचो मनुजाश्च पूर्ववर्चिन्निमेदा वाच्याः । एतेषा मध्ये समूर्च्छनजनरा गर्भजमनुजसत्कवातपित्तप्रश्रवणोच्चारप्रभृतिष्व-
 शुचिस्थानेष्वेव समुत्पद्यते नान्यत्र । यदुक्तं श्रीप्रज्ञापनायां 'कहिणं भन्ते संमुच्छिममणुस्सा संमुच्छन्ति ! गोअमा !
 अन्तो मणुस्सखित्ते पणयालीसाए जोअणसयसहस्सेसु अड्ढाइजेसु दीवसमुद्देसु पन्नरससु कम्मभूमीसु
 तीसाए अकम्मभूमीसु छपन्नाए अन्तरदीवेसु गम्भं वक्कन्ति अ मणुस्साणं चैव उच्चारैसु वा पासवणेसु
 वा खेलेसु वा सिंघाणेसु वा वन्तेसु वा पित्तेसु वा सुक्केसु वा सोर्णिणसु वा सुक्कपुग्गलंपरिसाडेसु वा
 विणयजीवकंलेवरेसु वा थीपुरिससंजोएँसु वा गामनिद्धमणेसु वा नगरनिद्धमणेसु वा सव्वेसु चैव
 असुइँड्ढाणेसु इत्थ णं संमुच्छिममणुस्सा संमुच्छन्ति अंगुलस्स असंखेज्जभागमेत्ताए ओगाहणाए असन्नी-
 मिच्छादिट्ठी अन्नाणी सव्वहिँ पजत्तीहिँ अपज्जत्तगा अंतमुहुत्ताउआ चैव कालं करन्ति ' इति भाविताः
 खक्षमेतरैकैन्द्रियद्वित्रिचतुरिन्द्रियसंश्रयसन्निपञ्चेन्द्रियभेदेन सप्तविधा जीवाः एते च सप्ता पर्याप्तभेदेन चतुर्दशधा भवेयुः ।

पर्याप्तयः, पुनराहारः शरीरैरिन्द्रियाऽऽनेनान8भाषाऽमनोऽभेदेन षोढा भवति तासु पुनराहारपुद्गलादानपरिणमन-

निशानमात्मनः वृत्तिविशेषः आहारपर्याप्तविषया द्रव्याणां संतुलितारसादाय सकारकरूपतया परिणमयति १ ॥ दरीरपर्याप्तिसु
मा यथा रमीयुक्तमौशारिष्यदिदरीरविषययोग्यपुत्रसकरूपमाहारं रसासुमादिरुमसुप्रभातुतया यथासुसुमर्षं परिणमयति २ ॥ यथा
तु पातुःस्पष्टा हरिबतादाहारादेरुस्य इयोसुबाबां यतुर्णां वंशानां वा कृत्तानां सद्युपिहान् क्षमादाय पुत्रसुखं स्वस्यैव
निध्यामयोग्यं च स्वस्यं गोचरे हरिबतु प्रमदिपुत्रु स्यात् सा इन्द्रियपर्याप्तिः ३ । आनाशानपर्याप्तिसु सा ययोःस्थस-
रतिष्ठयादाय मापातेन हरिबदस्यार्थं च विदमदुक्तः स्यात् ४ । आहारपर्याप्तिसु सा यथा मापायोराय
परिणमयत्यर्थं च विदमदुक्तः स्यात् ५ । यनपर्याप्तिसु सा यथा मनोयोग्यपर्यादादतिष्ठमादाय मनस्त्वेन
निष्पादयितुमारम्भेते क्रमाच्च निहातुपर्याप्तिः यथा प्रथमयाहारपर्याप्तिसिद्धिरस्मादि । आहारपर्याप्तिसिद्धिः प्रथमसमय एव निष्पद्यते
तथा पुनः ईषाप्स्योशारिष्यदेदीनां अस्तेक्यसुखेयममपप्रमायेनाऽर्थसुहृतेन निष्पद्यते । वैकिपक्षारकचरीरपर्याप्तिरतर्हसुहृतेन
पर्याप्तिनां मत्वे पर्याप्तिरैषाणायासावतस्तः निष्पद्यते । परिसमाप्तिश्चोऽप्यतर्हसुहृतेत्येव एतासां पुनः पर्याप्ता
वदति । एतामिदं स्वरूपसद्विषयपर्याप्तिपर्याप्तिभिरपर्याप्ति एव ये कर्तव्ये इति चेदपि प्रथमपर्याप्तिभिरतः समाप्य तदनु पुनरेतर्हसुहृते
नाऽऽपुनरेषा तदर्थं च वाज्याणाकातकपर्याप्तिसु चैरित्यादेव प्रियं इति इत्युक्तायतर्हसुहृते वा जीवानां ।
अथाऽजीवानां पातुर्दधमेव विजात्येते तथादि-वर्मास्तिस्रश्चपर्येकं च- वर्मास्तिस्रश्चपर्येकं च- वर्मास्तिस्रश्चपर्येकं च- वर्मास्तिस्रश्चपर्येकं च-

स्तिकायस्कंधाऽधर्मास्तिकायदेशे-तत्प्रदेशा-ऽऽकाशास्तिकायस्कंध-तद्देश-तत्प्रदेशाऽद्धा-पुद्गलास्तिकीयस्कंध-देशे-प्रदेश-
परमाणुरूपश्चतुर्दशभेदा भवेयुरजीवानाम्, एतेषु धर्मश्चलनस्वभावो गत्युपपद्यमानः । अत एव च तदभावादलोके स्वर्लोकेऽपि
प्रणवं केशाग्रमपि न प्रविशति । अधर्मस्तु निश्चलस्वभावः स्थित्युपपद्यमानः । अत एव चोर्वीर्षवतादीनां स्थितिपरिणतजीव-
पुद्गलानां च स्थैर्यं गतिपरिणतानां जीवपुद्गलानां यत् पुनरवकाशं ददाति तदाकाश धर्मास्तिकायादय एते त्रयोऽपि नित्या
अवस्थिता एकद्रव्या अरूपिणो निष्क्रियाश्च । एतेषु पुनर्धर्माधर्माद्यसंख्येयप्रदेशौ मकल्लोकव्यापकौ च, आकाशं तु लोकालोका-
व्यापकमनतप्रदेशात्मकं च । एते च धर्मास्तिकायादयस्त्रयोऽपि संपूर्णाः स्कंधतया प्रोच्यते, देशास्तु तेषां द्विभागत्रिभागचतु-
र्भागादिकाः । प्रदेशास्तु निरशा एतेषां भावाः । अद्धाशब्देन च कालः प्रोच्यते । स च वर्तते भवति भावास्तेन तेन रूपेण
एतान् प्रति प्रयोजकत्वं वर्तना तल्लक्षणः । स च तत्त्वतो वर्तमानसमयरूपः, अस्य च निर्विभागत्वादेव न देशप्रदेशसंभवः,
व्यवहारतः पुनरावलिकादिरूपः कालः पूर्वसमयनिरोधेनैव चोत्तरसमयसद्भावं इति तत्त्वतस्तस्य समयरूपत्वादेव ।

अथ समयस्वरूपं किंचित् श्रीमदागमेयालोकैरेव लिख्यते तथाहि ' समयस्य णं परूवणं करिस्सामि से जहा
नामए तुम्हागदारए सिया तरुणे जुगवं जुवाणे अप्पायंके थिरग्गहत्थे दढपाणिपायपासपिठंतरोरूपरिणए
तलजमलजुगलपरिघनिभबाहु चम्मिद्धगदुहणमुठियसमाहयनिचियगायकाए लंघणपवणजघणवायायाम-
समतथे उरसस बलसमत्तागए च्छेए दक्खे पत्तत्थे कुसले मेहावी निउणे निउणसिप्पोवगए एगं महह-
पडसाद्धं पट्टसाडिय वा गहाय सयराहं हत्थमित्तं ओसारिज्झा । तत्थ चोयए पत्तवगं एवं वयासी । जेणं

काठेणं तेजं तुभ्यागदारणं तीसे पदसाधियाय पदसाधियाय वा सयराई दृष्यमिते ओसारिय से समप
 भवइ ! मो इणमछे समदे, कमदा जम्हा सोबिजाणं ततूण समुदय सभि-सुमागमेणं पदसाधिया निष्कम्भइ
 उवरिसुम्मिय तेतुडिय अक्खिजे दिठिल्ले ततू व पिण्णइ अक्खिज्जे काले उपरिल्ले ततू पिण्णइ अक्खिज्जे
 काले दिठिल्ले ततू पिण्णइ । तम्हा से समप न भवइ । एवं वयत पप्रवणं बोयप एवं वयासी । जेण काठेणं
 तेजं तुभ्यागदारणं तीसे पदसाधियाय पदसाधियाय वा उवरिल्ले ततू पिण्ण से समप न भवइ कमदा जम्हा
 संनिक्खायं पम्हाणं समुदयसमिरसमागमेणं एगे ततू निष्कम्भइ उवरिल्ले पम्भम्मिय अक्खिज्जे दिठिल्ले पम्भे
 न पिण्णइ अक्खिज्जे काले उवरिल्ले पम्भे पिण्णइ अक्खिज्जे काले दिठिल्ले पम्भे पिण्णइ तम्हा से समप न
 भवइ । एव वयतं पप्रवणं बोयप एवं वयासी जेण काठेणं तेजं तुभ्यागदारणं तस्स तंतुस्स उवरिल्ले पम्भे
 पिण्णे से समप न भवई कमदा जम्हा वणाताण सपायाणं समुदयसमिरसमागमेण एगे पम्भे निष्कम्भइ
 उवरिल्ले सपाय विसयाय दिठिल्ले सपाय न विसयायइ अक्खिज्जे काले उवरिल्ले सपाय विसयाय
 इइ अक्खिज्जे काले दिठिल्ले सपाय विसयायइ तम्हा से समप न भवइ इतो वि ण सुमुयतराय समप
 पत्तसे समप्पाउसो ! ' वयाउपपिच्छादिष्वाधारिकमासस्वरं प्रकल्पते तथादि वसंक्खेयेः नमदेरे इवक्खिजा वक्खिज्जे
 वरत्तं ' असंक्खिजाणं समुदयसमिरसमागमेण सा जगा व्यापसिपत्ति पयुक्खइ ' एतत् पुनरसंक्खेय दुरीपकपम्प
 संक्खेयमर्पपसमानमरसेव वरुळं तुया संभिज्जं कतुआवत्तिपा समपपरिमाणं ' इति व्यापविक्रानो दुग्धाः पदुपंथा

शदधिकद्विशत्या शुल्लकभवो भवेत् यदुक्तं 'दोअसया छप्पत्ता आवलियाणेगखुडुभवो' इति ॥ २ ॥ संख्येया
 आवलिका आन एक उच्छास इत्यर्थः ॥ ३ ॥ ता एव संख्यातानि श्वासः ॥ ४ ॥ उभयोरपि कालः प्राणः अस्मिन् शुल्लक-
 भवः साधिकाः सप्तदश भवेयुः यदुक्तं 'खुडुभवा साहीया सतरस भवंति एगपाणुम्मि' इति ॥ ५ ॥ प्राणसप्तकेन च
 स्तोत्रः कीर्यते ॥ ६ ॥ सप्तभिश्चस्तोत्रैर्कैलवः ॥ ७ ॥ तेषां च सप्तत्या मुहूर्तः अस्मिन् शुल्लकभवानां पंचपष्टिसहस्राणि पंच-
 शतानि पट्त्रिंशदधिकानि भवंति यदुक्तं 'पणसट्टिसहसपणसयच्छत्तीसा इगमुहुत्ति खुडुभवा' इति ॥ ८ ॥
 त्रिंशन्निमैश्च मुहूर्तैरहोरात्रः ॥ ९ ॥ तैः पुनः पचदशमानैः पक्षः ॥ १० ॥ तद्वद्वितयेन च मासः ॥ ११ ॥ मासद्वैतेन च
 ऋतुः, स च शिशिर ॥ १ ॥ हेमंत ॥ २ ॥ वसंत ॥ ३ ॥ निदाघ ॥ ४ ॥ वर्षा ॥ ५ ॥ शरद्व ॥ ६ ॥ मेदेन च षोढा
 ॥ १२ ॥ ऋतुत्रितयेन पुनरयनं ॥ १३ ॥ अयनद्वैतेन च परिवत्सरः, तस्मिन् पुनराषाढ ॥ १ ॥ श्रावण ॥ २ ॥ भाद्रपदऽऽ-
 ॥ ३ ॥ श्विन ॥ ४ ॥ कार्तिक ॥ ५ ॥ मार्गशीर्ष ॥ ६ ॥ पौष ॥ ७ ॥ माघ ॥ ८ ॥ फाल्गुन ॥ ९ ॥ चैत्र ॥ १० ॥
 वैशाख ॥ ११ ॥ ज्येष्ठ ॥ १२ ॥ नामानो भानु(१२)मिता भवंति मासाः ॥ १४ ॥ संवत्पंचकेन च युगं ॥ १५ ॥
 विशत्या युगैर्वर्षगतं ॥ १६ ॥ तैर्दशभिर्वर्षसहस्रं ॥ १७ ॥ शतेन च तेषा वर्षलक्षं ॥ १८ ॥ चतुरशीत्या च वर्षलक्षैः पूर्वांग
 भवेत् ॥ १९ ॥ पूर्वांगं च चतुरशीतिसंवत्सरलक्षैर्गुणित पूर्वं स्यात् तत्र च सप्ततिः कोटिलक्षाणि पट्पंचाशच्च कोटिसहस्राणि
 शरदां भवेयुः ॥ २० ॥ पूर्वं च चतुरशीत्या लक्षैर्गुणितं द्रुष्टितांगं भवेत् ॥ २१ ॥ तदपि च चतुरशीत्या लक्षैर्गुणितं द्रुष्टितं
 स्यात् ॥ २२ ॥ एतदपि चतुरशीत्या लक्षैर्गुणितमट्टांगं ॥ २३ ॥ तदपि च चतुरशीत्या लक्षैर्गुणितमट्टम् ॥ २४ ॥ एवम-

[illegible]

नमः शुद्धमसुरकं प्रकल्पते नमःपामसर्पद्वय्यावकाप्यापातपोवोतयमादिसचकाः शुद्धमास्ते न ननुदां रंका २
रेखाः २ प्रदेयाः ३ परमावयव ४ ननुवर्णनं न मयेमामार्मस्वभ्याएनार्थेषु । तेषु संवृत्तिविशेषमात्रः शुद्धमा स्वंकाः । २ ॥
रेखास्तु स्वंकानामंदाः ॥ ३ ॥ प्रदेयास्तु तेषामवयवमयतममायाः ॥ ३ ॥ परमावयवस्तु भिरयाः स्वंकवद्वयस्याव्यवृत्तिताः
॥ ४ ॥ ननु प्रदेयपरमायूनां को मेद ! तच्छने स्वंकप्रतिपदाः नरेयाः, रंकापरंथकास्तु परमावयव इत्यमवाविशेषा इत्युक्ता

अजीवमेदगणनरूपा अजीवसंख्या ।

अथ पुण्यप्रकृतीनां द्विचत्वारिंशत् प्रकाराः प्रोच्यते । तथाहि सातो १ चैर्गोत्र २ मनुष्यगति ३ तदानुपूर्वी ४ देवगति ५ तदानुपूर्वी ६ पंचेद्रियजात्यौ ७ दारिक ८ वैक्रिया ९ द्वारक १० तैजस ११ कर्मण १२ रूपगणः पंचप्रथमतस्तु त्रितयोपाग १५ प्रथमसहनन १६ प्रथमसंस्थान १७ शुभमर्ण १८ शुभगघ १९ शुभरम २० शुभस्पर्शा २१ गुरुलघु २२ पराघातो २३ ह्लासा २४ तपो २५ द्योत २६ शुभनभोगति २७ निर्माण २८ त्रय २९ चादर ३० पर्याप्त ३१ प्रत्येक ३२ स्थिर ३३ शुभ ३४ सुमग ३५ सुस्मरा ३६ देय ३७ यशः ३८ सुर ३९ नर ४० तिर्यगायु ४१ स्तीर्यकानाम ४२ लक्षणा द्विचत्वारिंशद् मेदा भवेयुः पुण्यप्रकृतीनाम् । एतेषु यदुदयात् सौख्यमनुभूयते तत् मातवेदनीयम् । आनुपूर्वी तु द्विसमयादिविग्रहेण मवातर व्रजतो जतोर्ध्वमनामिकारज्जुकल्पा यदुक्तं कर्मविपाके 'पुवीउदओ वक्के' इति । यदुदयाच्च शरीर न गुरु न च लघुकं तदगुरुलघुनाम् । यदुदयाच्च परेपा बलशालिनामपि दुर्द्वयः स्यात्त् पराघातनामकर्म । यदुदयात् पुनःश्वसन-लब्धिमान् भवेत्तदुच्छामनामकर्म । यदुदयाच्च वपुस्तापप्रदं स्यात्तदाऽऽतपनाम् । एतच्च मार्तण्डमंडल एवात्रसेय न पुनः कृशानौ यतस्तस्मिन्नुष्णस्य शोणवर्णस्य चोदयः प्रवर्तते न पुनराऽऽतपस्य, उक्तं च कर्मविपाके 'रत्रिचिये उ जिअंगं, तावजुअं आयवाउ न उ जलणे । जमुस्सिणफासस्स तहिं, लोहिअवन्नस्स उदउत्ति ॥ १ ॥' इति । यदुदयात् पुनरनुष्णप्रकाशः स्यात्तदुद्योतनाम्, श्रमणगीर्वाणोत्तरवैक्रियज्योतिःखद्योतानामित्र । शुभनभोगतिस्तु मत्तमंतगजमरालवालादीनामिव विज्ञेया । यदुदयाच्च निजनिजस्थानेषु करचरणभुजकरजप्रमुखोगोपाङ्गानां निर्भिंतिः स्यात्तन्निर्मणनाम् एतच्च सूत्र-

कारवप्यरे प्राप्यं दधविषादं तथादि ' अंगोर्धननिप्रवर्णं त्रिष्टवर्णं तुणइ गुलदाहारागर्धं ' इति मत्स्य रिसाह्याय चर्मेति
चर्मेति धीरिष्यप्रमृतायाः प्राचिनसमस्यमनाय । वदुदवाच चर्मपदगोपरागं मत्स्यमि सगुर्विष(१)ध्रागत्रिह्वावर्तपिपत्रो मनुसग
वावरनाय । वदुदवान् पुनरेडेद्विषाः चर्मांतिषतुष्टं, रिहनेद्विषाअधिनचगिदुवाच चर्मांतिषाहं मेद्विनेडेद्विषागु चर्मांतिषाहं
चरिमयाति मत्स्यमि नन् चर्मांतिषाया । वदुदवाच चर्मिषीचमोमोरिह्यारिचुगीर मंसयो नन् चायेहनाय । वदुदवाच गुनागिच
रेनादिनिषमना योचन्त् स्थिरनाय । वदुदवाच गुनमोयकारिचनकुनवीगतमुगर्त यदेव वषानमय नन् गुवनाय । वदुदवाच
त्रिमिस्त्रनवाधरपना स्वाचसायेवनाय । नेपाः गुनकचर्मांतिप्रमृतायाः पुनकचर्मांतिपेराः गुवनिदुगवाय च्वालनायाः । मन्
तिर्यंगामुनः दधं पुनचयद्विनाः इ प्राचये मरवापि गुवनिनिषमनेधवा वषानमगात् । इति त्रिगदिवा पुनचयद्विनिर्तलया ॥

[illegible]

६७ नाराच ६८ ऽर्द्धनाराच ६९ कीलिका ७० सेवार्चरूपसंहननपचक ७१ न्यग्रोध ७२ सादि ७३ वामन ७४ कुञ्ज ७५
हुण्ड ७६ रूपसंस्थानपंचकनीचैर्गोत्र ७७ दान ७८ लाम ७९ भोगो ८० पमोग ८१ वीर्यतिराय ८२ पचकलक्षणा नयन(२)
समधिकाऽशीतिर्मवति पापप्रकृतिभेदानाम् । एतेषां च व्याख्या कर्मविपाकादिग्रंथांतरम्योऽवसेया ग्रंथगौरवमयान् नात्र
विधीयते इत्युक्ताः पापप्रकृतिभेदाः ।

अथ च द्विचत्वारिंशदाश्रवभेदाः प्रोच्यन्ते तथाहि-स्पर्शन १ रमन २ घ्राण ३ चक्षुः ४ श्रोत्रेन्द्रिय ५ क्रोध ६ मान ७
माया ८ लोभ ९ प्राणातिपात १० मृषावादा ११ ऽदत्तादान १२ मैथुनसेवन १३ परिग्रहग्रहणशुभा १४ ऽशुभमनो १५
वचन १६ वपुर्योग १७ पचविंशतिक्रियारूपा द्विचत्वारिंशद् भेदा मयेयुराश्रवतत्त्वस्य । क्रियाः पुनरिमाः पंचविंशतिस्तथाहि-
कायेनाऽयतना प्रवृत्तेन निर्वृत्ता प्रथमा कायिकी क्रिया ॥ १ ॥ अधिकरणेन निर्वृत्ता द्वितीयाऽधिकरणिकी ॥ २ ॥ जीवा-
जीवयोरुपरि प्रद्वेषकरणेन प्राद्वेषिकी ॥ ३ ॥ निर्वेदात् क्रोधाद्वा स्वपरयोः परितापनेन निर्वृत्ता पारितापनिकी ॥ ४ ॥
स्वपरहस्तमारणेन निर्वृत्ता प्राणातिपातकी ॥ ५ ॥ कृपिकर्मधारमेण निर्वृत्ताऽऽरभिकी ॥ ६ ॥ जीवाजीयादिनस्तुसंग्रहेण
निर्वृत्ता पारिग्रहिकी ॥ ७ ॥ मायया परवंचनरूपया प्रवृत्ता मायिकी ॥ ८ ॥ त्रिनवचनाऽश्रद्धानस्वरूपमिथ्या-
दर्शनप्रत्ययेन निर्वृत्ता मिथ्यादर्शनप्रत्ययिकी ॥ ९ ॥ अप्रत्याख्यानेनाऽविरत्या निर्वृत्ताऽप्रत्याख्यानिकी ॥ १० ॥
तुरगमंगजादिकौतुकावलोकनेन निर्वृत्ता दृष्टिकी ॥ ११ ॥ रागद्वेषाभ्या जीवाजीवस्वरूपप्रच्छन्नेन पृष्टिकी अथवा रागा-
तुरगादीना हस्तादिस्पर्शनेन स्पृष्टिकी ॥ १२ ॥ जीवाजीवौ प्रतीत्य कर्मबंधनेन प्रातीत्यिकी ॥ १३ ॥ गजतुरगादिकं द्रष्टुं

समतापुरनिपतव प्रथमं व घन निरीत्य र्द्वयकर्मकरयेनाऽऽवदन्नाच्छादितयात्रने प्रगानीं समतादुपनिषत्तेन सामभोप
 निपातकी ॥ १४ ॥ रात्राद्यादेद्याभिरुंरं पंचमसाचाकर्म्येन नैशाक्षिकी ॥ १५ ॥ शीयेन श्रानादिनाऽशीयेन घृक्षादिना
 घषकादिहं मारयतः रबाहस्तिकी ॥ १६ ॥ शीषाशीरयोराज्ञापननाऽऽज्ञापनिकी तयोरात्राबनेनाऽऽज्ञापनिकी वा ॥ १७ ॥
 शीषाशीरयोर्दिदारेतेन वैदारयिकी ॥ १८ ॥ अनुपयोमाहकारानप्रवर्धयेनाऽभ्यामोगिकी ॥ १९ ॥ इह परलोका
 विष्णुावरयेनाऽनचर्कासाम्रत्यपिकी ॥ २ ॥ एष्यथिरितयोपत्रयेव प्रायोगिकी ॥ २१ ॥ अष्टकर्मणां मनुवादान यथा
 यवति मा सामुदानिकी ॥ २२ ॥ माषस्त्रेमकरूपमेमनिभिषा वा यवति मा प्रथिकी ॥ २३ ॥ क्रोचमानकपदेरपोपयो वा
 यदेत मा द्वेयिकी ॥ २४ ॥ ब्रह्मागिर्वा मयोमिगुणस्वानस्वितायां केनकृत्वाययोपदेनेन देव्यापयिकी ईर्वापयिक्यां मार्य
 लोचने यवा देव्यापयिकीति वा ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वा विष्णुत्वारिदवाऽऽमपरमेदाः ।

अथ संवत्सरप्रकाराः प्रकृत्यंते तथाहि ईर्वामायेक्याऽऽदाननियोपपादिष्टापनिकाकृत्वाष्टमिति ममिता ॥ ५ ॥ यतो
 वचनवनुगुह्मिप्रियवमुक्ता ८ बृहद् १ विपत्ता २ शीतो ३ प्व ४ इंदयद्यक्षा ५ इयेका ६ अति ७ वनिता ८ वर्षा ९ निमिषा
 १ इत्याऽऽ ११ ओष १२ वष १३ वाप्या १४ व्याय १५ रोय १६ तुषस्पर्ध १७ मठ १८ सुत्कारपुरस्कार १९
 प्रज्ञा २ अज्ञान २१ रर्दनपरिषद् २२ कृष्णादिद्विदिमेरपरीषद् ३ सुयाराधनार्वाहनर्वाति ३१ मार्दवा ३२ र्धन ३३
 सुष्ठि ३४ तपः ३५ संवय ३६ सुत्त ३७ द्यौषा ३८ किंचित् ३९ म्रक ४ कृत्वादिपयसिचर्ममपारायनाऽमित्यथा
 ४१ अत्यन्त ४२ संसारे ४३ कृता ४४ अन्पता ४५ ज्यौषा ४६ अमप ४७ संवर ४८ विर्यता ४९ वय ५० श्लोक

५१ बोधि ५२ रूपद्वादशभावनाभिमानमामायिक ५३ छेदोपस्थापन ५४ पणिदागमिशुद्धिक ५५ मृक्षमनंपराय ५६ गया-

५१ बोधि ५२ रूपद्वादशभावनाभिमानमामायिक ५३ छेदोपस्थापन ५४ पणिदागमिशुद्धिक ५५ मृक्षमनंपराय ५६ गया-

लयात ५७ रूपपंचचारियसमानरणस्वरूपाः मत्तपनाशवृत्तेभ्यः संरतचरमेदाः ।

अथ निर्जरातरमेदा विभाव्यंते । तथाहि ससुविरोजभूतानां कर्मणां त्रणाक्षिप्तं मा पुनरुत्पन्नं ? न्यूनोदरिका २
वृत्तिसंश्लेष ३ रमत्याग ४ तनुकुश ५ संलीनता ६ रूपकतु (६) प्रकाशयाद्यतपः प्रायश्चित्त ७ विनय ८ वेयाश्रय ९
स्वाध्याय १० ध्यान ११ तनुव्यूतमर्ग १२ रूपपञ्चविधायम्यतनपःस्वरूपा द्वादशविधा विनेया एतेषा व्याख्या तु पुरः

करिष्यते । इत्युक्ता निर्जराप्रकाशः ।

अथ वंघमेदा विभाव्यते । तत्र मिथ्याचारिप्रश्रुतिमिवेपतिवधनेः कर्ममपूजितवर्णनापुद्गलेः महात्मनः श्रीरनीरकपु
वक्ष्यः पिडवद् वाऽन्योन्यानुगमामेदान्मकः संगंघो वंघः । न पुनः प्रकृतिव्यवगन्तुभागपदेन्द्रंभमेदास्तुमेदः । नेपु
स्थितिरसप्रदेशरूपाणां वधाना यः मप्रदायः न प्रकृतिवधः १ । अस्यागायविशेषनः समयाणानां कर्मप्रवृत्तानां यत्त्वित्ति-
कालनियमनं न स्थितिवंघः २ त न गुणानारण्यदृशनारण्येदनीगातयेषु विद्वन्मागरगमानहोदिहोटीमानः, मोक्षनीये तु
सप्ततिकोटीकोटीप्रमितार्णवोपमप्रमाणः, ज्ञाप्यपि तु यथैवित्तरागमितः, नामगोत्रयोस्तु विग्रतिहोटीहोटीमागरसमानमानः,
अयमुत्कर्षतः स्थितिवधः प्रोक्तः । अन्यतस्तु त्रैदनीये तदग्रमुद्भूतेमानः, नामगोत्रयोस्तु नदष्टकं, योगकर्मणां पुनरंशुद्धयम् ।
कर्मपुद्गलानामेव शुभोऽशुभो वा यात्युपाती वा गो राः गोऽनुगमवंपधः ३ । प्रदशवर्गस्तु कर्मणां दशमवयो विशेषः ४ ।
उक्तं च 'प्रकृतिः समुदायः स्यात्, स्थितिः कालावधारणम् । अनुभागां रमोऽंगः, पदेदो दलमंशयः ॥ १ ॥'

रति इर च प्रकृतिरवधारितरूपं योदकनिर्गुणेन वाकनीयम् । तस्यादि यथा पाठविनाश्याकुरप्रप्यनिष्पन्नो योदकः प्रकृत्या वातोप
धाति विपद्ये एवं विपक्षेज्यभोरचि भावना विधेया एवं इतरुणा तस्य प्रकृतिः, स्थितिस्तु तस्य कस्यचिदिनयेक कस्यचिपद
रेतम् एवं वाक्यं एववासादिमयं वाक्यं चि स्मृतिः रसा पुनः स्निग्धमधुरादिकस्तायेव कस्यचिदेकगुणः कस्य
चिद् द्विगुणः कस्यचिद्विगुणप्रमुक्तिकः प्रदेष्टाच क्षमिकादिकपास्तस्यैव कस्यचिदेकप्रमुक्तिप्रमाणाः कस्यचिद् द्विप्रमुक्तिप्रमुक्ति
प्रमाणाः, एवं कर्मबोध्यं कस्यचिद् क्षानावत्तकता प्रकृतिः कस्यचिद् पुनर्दर्शनाच्छादनकचमृतिक्षा, स्थितिस्तु तस्यैव
कस्यचिद् विद्यविभाषणममानश्रेटीश्रेटीकृता कस्यचिद् पुनर्निष्ठवत्तकश्रेटीश्रेटीकृता, रसस्तु तस्यैव कस्यचिदेकस्वान
कपोतरस्य तु हिस्मानविस्मानप्रदुस्मा, प्रदेष्टास्तु दन्तसंघकपास्तोपायेव कर्मणामस्त्यदुबहुवमादिकृता विधेयाः । इत्युक्त्वा
मीशामीनादिरसु(८)विद्यवत्तार्थानां मेरुगणनकृता संख्या २ । एतेषायेव मीशामीनादिरवार्थानां वर्णमानसमयविषय वत्
त्वाने तद् येन विदेयम् । स्पर्शना पुनरेतेषामेव त्रिकालविषया विधेया । भद्राकालस्तु साधिसावेष्टसापननाज्जादिसांवाज्जाप
नंतरूपपत्तुको वेद्याः । एतानि क्षेत्रस्पर्शनाच्छासकपानि ग्रीष्मपि द्वाराणि मीशानिरवार्थेषु यथायोगे भीमदाऽऽम्भमासुसारैश्च
वाकनीयानि शोधितसुख्यैः सख्यमेव ।

अचोर्लरी श्रीषापुराधिनिमात्रधिरास्त्रस्वरूपं वाच्यते । तथाहि सामाम्येन चातुर्निष्ठाधिकनाकिनि इरापेक्षयोपपातव्यव-
नोदरे(१२) रविमितवहार्हमानामाकषातं विषयियकवाहे श्रीयस्वाहेति सिद्धाते । अथ यवनपतिप्रमृष्टिपु मुक्ति(४)मितेषु नाकि-
निक्रमेयु प्रदेवदंलरे नियमते तथाहि यवननाकिनु तथा व्यतरेणु ज्योतिष्केषु च सौषर्मेवानयाच प्रत्येकमुपपातव्यवमधिरा

समयश्चतुर्विंशतिर्मुहूर्त्ता उत्कर्षतः, सनत्कुमारे च विंशतिर्मुहूर्त्ताधिकानि नवदिनानि, माहेंद्रे च दशमुहूर्त्तभ्यधिका द्वादशवासराः; ब्रह्मलोके च साद्धा द्वाविंशतिदिवसाः, लातकस्वर्लोके च पंचचत्वारिंशदिनानि, महाशुक्रे तु वासराणामशीतिः, सहस्रारे तु घनशतम्, आनतप्राणतयोस्तु संख्येया मासाः, ते पुनराऽऽनतापेक्षया प्राणते प्रभूताः, ते पुनर्वर्षादवर्गिणः, द्वयोः पुनराऽऽरणा-
च्युतयोः संख्येयानि वर्षाणि, परमत्राण्याऽऽरणापेक्षयाऽच्युते प्रभूतानि, तानि पुनर्वर्षशतादवर्गिणः, अवस्तनग्रैवेयकत्रिके तु संख्येयानि संवत्शतानि, तानि च वर्षसहस्रादवर्गिणः, मध्यमग्रैवेयकत्रिके तु संख्येयानि सवत्सरसहस्राणि, तान्यपि शरल्लक्षा-
दवर्गिणः, उपरितनत्रिकेषु तु संख्येयानि हायनलक्षाणि, तान्यपि कोटैरवर्गिणः, विजयप्रभृतिषु च चतुर्षु विमानेषु पर्ययोपमस्या-
ऽसंख्येयो भागः, सर्वार्थसिद्धे तु पर्ययोपमस्य संख्येयोऽंशः । एतदखिलमुपपातव्यवर्नांतरमुत्कर्षतोऽवसेय जघन्यतस्तु समयः

इत्युक्तं सुराणामंतरम् ।

अथ तत्रैरयिकाणामुच्यते । तथाहि सामान्येन नैरयिकेषूपपातव्यवर्नांतरं तपन(१२)मितमुहूर्त्ताः । अथ तद् विभागतः
कीर्ष्यते तथाहि रत्नप्रभायामुपपातव्यवर्नांतरं चतुर्विंशतिर्मुहूर्त्ताः, शर्कराप्रभायां तु सप्तदिनानि, बालुकाप्रभायां तु पंचदश-
दिवसाः, पंकप्रभायां चैको मासः, धूमप्रभाया पुनस्त्वौ द्वौ, तमःप्रभायां तु ते चत्वारः, तमस्तमःप्रभायां तु ते ऋतु(६)-
प्रमिताः । एतदंतरमुत्कृष्टमऽध्यवसेयम् । जघन्यतस्तु सामान्यतोऽविभागतश्च समयो विज्ञेयः । इत्युक्तं नारकाणामंतरम् ।
नरगतौ तु गर्भजमनुजानामुत्पत्तेर्विपत्तेश्चांतर द्वादशमुहूर्त्ता संमूर्च्छिममनुष्याणां तु चतुर्विंशतिर्मुहूर्त्ताः एतत् पुनरंतरमुत्कर्ष-
विषयं, जघन्यतस्तु द्वयोरपि संमूर्च्छिमगर्भजमनुजयोः समयमितमंतरवसेयम् ।

अथ त्रिपाणां श्रेष्ठ्यते । तत्रादि शिष्येण यर्पयदयि त्रिपाणात्सुत्यादिनाद्यनोरतरं द्वापद्यद्वहृणाः । विच्छेदो द्विपाञ्चमिपचे त्रिपाणां पुनरतं हर्षम्, एतदंतमोत्सर्जिकं, न अन्यतस्तु पिच्छासंधिषंधिषंधिषंधि त्रिपाणां समयः ' अणुसमयमसंधिश्चा पगिदिपा इति अचरंति ' इति वचनारंके त्रिपाणां हृत्पिच्यवर्नांतरं नास्ति । इत्युक्तं चातुर्गणिकं बीयानाभिस्थानरम् । दशमऽधीपादिभूदायेत्यपि ननु यावन्नीपं बीयानागतेऽप्यत्र

[illegible]

दानाद्यंतरायकर्मक्षयोपशमसमुत्थाः । एतास्तु छद्मस्थानामेव यास्तु तत्कर्मक्षयजन्यास्तास्तु क्षायिके भावे कथयिष्यन्ते केवलिनः, सम्यक्त्वसर्वविरती अपि क्रमतो दर्शनमोहक्षयोपशमजन्यत्वात् क्षायोपशमिके एवात्र ग्राह्ये न पुनः क्षायिके क्षायिकभावे तु नव मेदा भवति, तथाहि-केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणक्षयसमुत्थे केवलज्ञानकेवलदर्शने दर्शनमोहनीयकर्मक्षयदानाद्यंतरायपचकक्षयसमुद्भूताः पंचदानादिलब्धयः, चारित्रमोहनीयकर्मक्षयसमुत्थं यथाख्यातं समुत्थं क्षायिकसम्यक्त्वं दानाद्यंतरायपचकक्षयसमुद्भूताः पंचदानादिलब्धयः, चारित्रमोहनीयकर्मक्षयसमुत्थं यथाख्यातं च चरितमिति, औदयिके तु भावेऽज्ञानाः २ऽसिद्धत्वा २ऽस्यमरेक्षयाषट्कं कषायगतचतुष्कं १७वेदत्रिकमिध्यात्वाख्या एकविंशतिर्मेदा भवेयुः, अयं भावः इहासद्व्यवसायात्मकं ज्ञानमप्यज्ञानं तच्च मिध्यात्वोदयजमित्यौदयिकं यदुक्तं ' जह एकविंशतिर्मेदा भवेयुः, अयं भावः इहासद्व्यवसायात्मकं ज्ञानमप्यज्ञानं तच्च मिध्यात्वोदयजमित्यौदयिकं यदुक्तं ' जह दुःखवयणमवयणं, कुच्छियसीलं असीलमसईए । भन्नइ तह नाणं पि हु, मिच्छदिट्ठिस्स अन्नाणं ?' । असिद्धत्वं च सिद्धत्वाभावरूपं तदप्यष्टकर्मोदयजत्वादौदयिकम्, अस्यमोऽविरतत्वं तदप्यप्रत्याख्यानावरणकषायोदयजत्वादौदयिक एव भावे, लेख्यास्तु येषां मते कषायनिब्यंदो लेख्यास्तन्मतेन कषायमोहनीयोदयजत्वादौदयिन्यः, यन्मतेन योगपरिणामो लेख्यास्तदभिप्रायेण योगत्रयकर्मोदयजन्या येषां पुनरष्टकर्मपरिणामो लेख्यास्तन्मतेन संसारित्वासिद्धत्ववदष्टकर्मविपाकजा इत्यौदयिन्यः, कषायास्तु कषायमोहनीयोदयादेव जायन्ते इत्यौदयिक एव भावे वचते, गतिचतुष्कवेदत्रिकमिध्यात्वानि तु यथाक्रमं गतिनामकर्मनो कषायमोहनीयमिध्यात्वमोहनीयकर्मोदयजत्वादौदयिकान्येव उपलक्षणत्वाभिप्राया अपि तत्तत्कर्मोदयजन्या वाच्याः, परं प्राचीनग्रंथेषु प्राय एतावन्त एव निर्दिष्टा दृश्यंत इत्येतावन्मात्रा एवोक्ता औदयिकभावमेदाः, परिणामिकेतु भावे भव्यत्वामव्यत्वजीवत्वलक्षणास्त्रयो मेदा भवेयुरेतेषां सर्वदैवमेव परिणामान्नहि भव्योऽभव्यत्वमव्यो वा भव्यत्वं जीवोऽजीव-

मत्स्यवीथो वा वीरत्यं कदापि न परिणमतीति । एव सर्वेऽपि भावपरकमेवैवा धीसिद्धास्तिर्यपाद्यवृ भवति, एतेषां च वचनानां
 यावानां विद्यादिसंयोगकरः । एद्विचिन्तयिता यवति, तथाहि—एव विरुसंयोगाः, एव विरुसंयोगाः, एव वतुष्कसंयोगाः, एव
 वंषद-संयोगा । एवं एद्विचिन्तयिताः साधिकातिर्यपाद्यमेवैवा भवति, एवं एतेषां चोमा धीरेव्यविस्तराः संभवति न दोषा विपत्तिः
 संयोगमेवैवा । प्रकृत्यानामवयविरित्येव तेनामसंयदित्वात् । ते च इमे द्वौ विरुसं योगौ द्वौ वतुष्कसंयोगौ एवौ विरुसंयोगौ
 एवौ वंषदसंयोगौ । इत्यमर आचना वायोपद्यमिहानि इद्वियमि पारिजायिकं वीरत्यादि औदयिकी पुनर्नरकाचन्यतरमतिः
 द्रवमेकविरुसंयोगकरः साधिकातिर्यपाद्यो मायः सुतेषु वीरेषु संयवति । तथा पारिजायिकं वीरत्यादि औदयिकी वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि
 साधिकातिर्यपाद्यमेवैवा पारिजायिकी विरुसंयोगकरो द्वितीयसाधिकातिर्यपाद्यो मायः केवसिषु भवति । तथा वतुष्कसंयोगे वायिकं
 एवंने वायोपद्यमिहानीन्द्रियमि पारिजायिकं वीरत्यादि औदयिकी नरतिर्यगसुरनैरविहान्यतरमतिरिति मतिवतुष्कसंयोगे
 वायिकं औदयिकी वीरत्यादि मायः । तथा औदयिकी नरकादिहान्यतरमतिः वायोपद्यमिहानि इन्द्र
 वायि पारिजायिकं वीरत्यादि औदयिकी नरकादिहान्यतरमतिः वतुष्कसंयोगकरो द्वितीयः साधिकातिर्यपाद्यो मायो मतिवतुष्कसंयोगे
 वायिकं । तथा वायिकं वतुष्कसंयोगे वीरत्यादीति विरुसंयोगकरः साधिकातिर्यपाद्यो मायः विद्यानामेव भवति । तथा
 वाः साधिकावतुष्कसंयोगे वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि
 औदयिकी वतुष्कसंयोगे पारिजायिकं वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि वीरत्यादि
 भावत्येव भेदा वीरेषु वीरेषु न युवा केवल एतेऽप्योषधिकातिर्यपाद्य इति याचितं वीरेषु भावत्येव ।

अथाजीवेपु तन्निगद्यते तथाहि-धर्मास्तिकायाऽधर्मास्तिकायाऽऽकाशास्तिकायकालपुद्गललक्षणाः पंचाप्यजीवाः-
 पारिणामिके भावे वर्तन्ते तेन तेन रूपेण परिणमनस्वभावत्वात् तथाहि-धर्मास्तिकायाऽधर्मास्तिकायाऽऽकाशास्तिकायानाम-
 नादिसमयादारभ्य जीवानां पुद्गलानां च यथाक्रमं गतिस्थित्युपपद्यमानावकाशदानपरिणामेन परिणतत्वादनादिपारिणामिकभाव-
 वर्तित्वं, कालस्यापि समयावलिकादिपरिणामपरिणतत्वेन पारिणामिकभाववर्तित्वमेव, द्व्यणुकादिस्कंधानां तु सादिकालात्तेन
 तेन स्वभावेन परिणामात् सादिपारिणामिकत्व मेरुमहीधरादिस्कंधानां पुनरनादिकालात्तेन तेन रूपेण परिणामादनादिपारि-
 णामिकत्वम्, अनंतपरमाणुस्वरूपाः स्कंधास्त्यौदयिकेऽपि भावे न पुनः केवलाणवस्तेषां जीवेनाग्रहणात्, अयं भावः शरीरादि-
 नामोदयजनित औदारिकादितनुतया औदारिकादीनां पुद्गलानामेवोदय इति भावितमजीवेपु भावस्वरूपम् द्विचत्वारिंशन्मि-
 तासु पुण्यप्रकृतिषु तु क्षायिकौदयिकपारिणामिकलक्षणस्त्रयो भावा भवेयुः, पापप्रकृतिषु पुनर्मोहनीये कर्मणि पंचापि भावाः
 संभवन्ति ज्ञानावरणदर्शनावरणातरायेष्वापशमिकवर्जाश्चित्तवारी भावा भवंति । शेषेषु पापप्रकृतिभेदेषु पुनः क्षायिकौदयिक-
 लक्षणास्त्रयो भावा भवंति इति भावितं पुण्यपापभेदेषु भावस्वरूपम् । एवमाश्रवसंवरादिष्वपि भावनीयभावस्वरूपं श्रीमदा-
 गमानुसारेण इति भावितं जीवादिपदार्थेषु भावस्वरूपं ७ ।

अथाल्पबहुत्वं जीवतत्त्वे विभाव्यते, तथाहि-सर्वास्तोका गर्भजमनुजाः १ । तेभ्यो गर्भजनार्यः संख्येयगुणाः २ । ताभ्यः
 पर्याप्तबादराग्निकायिकजीवा असंख्येयगुणाः ३ । तेभ्यः पुनरनुचरसुरा असंख्यगुणाः ४ । तेभ्यः पुनरुपस्तिनग्रेवैयक-
 त्रिकनाकिनः संख्येयगुणा ५ । तेभ्योऽपि मध्यमग्रेवैयकत्रिकसुपर्वाणिः संख्यातगुणाः ६ । तेभ्योऽप्यधस्तनग्रेवैयकत्रिकशृंदा-

एकाः संकल्पेयगुणाः ७ । तेभ्योऽप्यध्वरुणकथाः संक्यातगुणाः ८ । तेभ्योऽप्यारण्यसुपर्णकाः संकल्पेयगुणाः ९ । तेभ्योऽपि प्राचल-
 देवदेवसु संकल्पेयगुणाः १० । तेभ्योऽप्यालम्बसुमानसाः संक्यातगुणाः ११ । तेभ्योऽपि तपस्तप्ताशुषिनीनैरयिका असंख्येयगुणाः
 १२ । तेभ्योऽपि तपस्तप्तानैरयिका असंख्यातगुणाः १३ । तेभ्योऽपि सारसारसुता असंख्येयगुणाः १४ । तेभ्योऽपि शुक्रस्वर्लोका-
 दास्त्रिभ्योऽसंख्येयगुणाः १५ तेभ्योऽपि द्वापयमाशुषिनीनारकेषु यजन्वाविमगुणत्वं १६ । तेभ्योऽपि कावकस्वर्लोकादिनासु
 असंख्येयगुणत्वं १७ । तेभ्योऽपि पंचयानैरयिकेषु संक्यातीतगुणाः १८ । तेभ्योऽपि प्रक्रूरज्यवेदानां तपनारविमगुणता १९ ।
 तेभ्योऽपि राम्भृच्छत्रपानैरयिक्या असंख्येयगुणाः २० । तेभ्योऽपि योनेत्रप्रिदिशिदया असंख्यातगुणाः २१ । तेभ्योऽपि सुनस्तुमार
 गुणाः २२ । तेभ्योऽपि कर्कशप्रमानासका असंख्येयगुणाः २३ । तेभ्योऽपि संदूर्युष्टं बभ्रुजाः संक्यातीत-
 गुणाः २४ । तेभ्योऽप्यीडावसुबाधना असंख्यगुणाः २५ । तेभ्योऽप्यीषानविरुधंसूर्यः संख्येयगुणाः २६ । ताम्योऽपि सौषर्मे-
 गुणाः २७ । तेभ्योऽपि सौषर्मेस्वासीकप्याः संख्यातगुणाः २८ । ताम्योऽपि यजन्वपदिमिषुवा असंख्येय
 गुणाः २९ । तेभ्योऽपि तरेष्याः संख्येयगुणाः ३० । ताम्योऽपि रत्नप्रयाशुषिनीनैरयिका असंख्येयगुणाः ३१ । तेभ्योऽपि
 विषर्गयोनिजनरा संख्यातगुणाः ३२ । तेभ्योऽपि तेषां क्षियाः संख्येयगुणाः ३३ । ताम्योऽपि स्वतश्चरपंचैद्विक-
 नराः संख्येयगुणाः ३४ । तेभ्योऽपि तेषां क्षियाः संख्येयगुणाः ३५ । ताम्योऽपि वारिचरपंचावतिर्यग्योनिज
 तरेभ्यः संख्येयगुणाः ३६ । तेभ्योऽपि तरेषां क्षियोक्तिन्देवाः संख्यातगुणाः ३७ । ताम्योऽपि व्यंवरसुताः संख्यातगुणाः ३८ । तेभ्योऽपि
 तरेभ्यः संख्येयगुणाः ३९ । तेभ्योऽपि तरेष्याः संख्येयगुणाः ४० । तेभ्योऽपि तरेष्याः संख्येयगुणाः ४१ । ताम्योऽपि

खचरंपंचाक्षनपुंसकतिर्यग्योनिजाः संख्येयगुणाः ४२ । तेभ्योऽपि स्थलचरपंचैद्रियतिर्यग्योनिजा नपुंसकाः संख्यातगुणाः
 ४३ । तेभ्योऽपि नपुंसकवारिचरपंचैद्रियतिर्यग्योनिजाः संख्येयगुणाः ४४ । तेभ्योऽपि पर्याप्तचतुर्द्रियाः संख्येयगुणाः ४५ ।
 तेभ्योऽपि पर्याप्तपंचैद्रिया विशेषाधिकाः ४६ । तेभ्योऽपि पर्याप्तद्वीन्द्रिया विशेषाधिकाः ४७ । तेभ्योऽपि पर्याप्तत्रीड्रियाविशे-
 षाः ४८ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तपंचैद्रिया असंख्येयगुणाः ४९ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तचतुर्द्रिया विशेषाधिकाः ५० । तेभ्योऽ-
 प्यपर्याप्तत्रीड्रिया विशेषाधिकाः ५१ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तद्वीन्द्रियाविशेषाधिकाः ५२ । तेभ्योऽपि पर्याप्तप्रत्येकवादरवनस्पतिका-
 यिका असंख्येयगुणाः ५३ । तेभ्योऽपि पर्याप्तबादरनिगोदा असंख्येयगुणाः ५४ । तेभ्योऽपि पर्याप्तबादरपृथिवीकायिका
 असंख्येयगुणाः ५५ । तेभ्योऽपि पर्याप्तबादराऽपकायिका असंख्येयगुणाः ५६ । तेभ्योऽपि पर्याप्तबादरवायुकायिका असंख्येय-
 असंख्येयगुणाः ५७ । तेभ्योऽपि पर्याप्तबादरतेजस्कायिका असंख्येयगुणाः ५८ । तेभ्योऽपि बादरापर्याप्तप्रत्येकवनस्पतिकायिका असं-
 ख्येयगुणाः ५९ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तबादरनिगोदा असंख्येयगुणाः ६० । तेभ्योऽपि बादरपर्याप्तपृथ्वीकायिका असंख्येय-
 गुणाः ६१ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तबादराऽपकायिका असंख्येयगुणाः ६२ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तबादरवायुकायिका असंख्येयगुणाः ६३ ।
 तेभ्योऽप्यपर्याप्तसह्माग्निनायिका असंख्येयगुणाः ६४ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तसह्मपृथिवीकायिका विशेषाधिकाः ६५ । तेभ्योऽप्यपर्याप्त-
 सह्मापकायिका विशेषाधिकाः ६६ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तसह्मवायुकायिका विशेषाधिकाः ६७ । तेभ्योऽपि पर्याप्तसह्मतेजस्का-
 यिकाः संख्येयगुणाः ६८ । तेऽभ्योऽपि पर्याप्तसह्मपृथिवीकायिका विशेषाधिकाः ६९ । तेभ्योऽपि पर्याप्तसह्मापकायिका
 विशेषाधिकाः ७० ॥ तेभ्योऽपि पर्याप्तसह्मपवनकायिका विशेषाधिकाः ७१ । तेभ्योऽप्यपर्याप्तसह्मनिगोदा असंख्यात-

गुणाः ७२ । हेम्नोऽपि र्पाश्चिद्भूमिनिगोदाः ७२ । हेम्नोऽप्यपम्या अर्धवगुणिताः ७३ । हेम्नोऽपि
 सुप्पस्सप्रतिपदिता अर्धवगुणाः ७४ । एतेम्नोऽपि सिद्धा अन्तवगुणिताः ७५ । हेम्नोऽपि बाह्वर्पास्तुवनस्पवयोऽनेवगुणाः
 ७७ । हेम्नोऽपि बाह्वर्पास्तु विदेवापिक्काः ७८ । हेम्नोऽपि बाह्वर्पास्तुवनस्पवयोऽभृक्पगुणिताः ७९ । हेम्नोऽपि
 वासरा अर्पास्तु विदेवापिक्काः ८० । हेम्नोऽपि बाह्वर्मीणा अपिक्काः ८१ । हेम्नोऽपि वाह्वर्पास्तु वनस्पवयोऽभृक्पेव-
 गुणाः ८२ । हेम्नोऽपि वाह्वर्पास्तु अपिक्काः ८३ । हेम्नोऽपि वाह्वर्पास्तुवनस्पवयोऽभृक्पेवगुणाः ८४ । हेम्नोऽपि
 र्पाश्चिद्भूमिणा अपिक्काः ८५ । हेम्नोऽपि वाह्वर्मीणा विदेवापिक्काः ८६ । हेम्नोऽपि मम्या विदेवापिक्काः ८७ । हेम्नोऽपि
 निगोदमीणा विदेवापिक्काः ८८ । हेम्नोऽपि वनस्पसिद्धवयो विदेवापिक्काः ८९ । हेम्नोऽप्येवैन्द्रियवतवो विदेवापिक्काः ९० ।
 हेम्नोऽपि विदेवापिक्काः ९१ । हेम्नोऽपि विम्वार्धनिनो विदेवापिक्काः ९२ । हेम्नोऽप्यदिष्टा विदेवापिक्काः
 ९३ । हेम्नोऽपि वक्काणा विदेवापिक्काः ९४ । हेम्नोऽपि वक्काणा विदेवापिक्काः ९५ । हेम्नोऽपि सुयोमिनो विदेवापिक्काः
 ९६ । हेम्नोऽपि मम्या विदेवापिक्काः ९७ । हेम्नोऽपि मर्मीणा विदेवापिक्काः ९८ । इत्युक्तं कीरोष्यत्पवदुत्तमम् ।
 पवदमीणादिपदापेक्ष्यपि तद् मारमीण कीमासैर्वादिक्काः स्यान्नुपादयेण । इति मासिनादि जीवादीनादिपदु(८) विदपदापेक्षु
 सप्तपदरूपमादीन्पदो द्वापि ।

अथ हृदयप्रकरणविधिनिर्णयमिद्वारियोजनम् प्रकथ्यते, यत्र सुणामिवायक पर्व सुत एव तत् प्रकथ्यते सुतप्रकरणवत् १ । सिद्धप्रपञ्चार्थं प्रमाणविषयप्रकरणम् २ । क्षेत्रमाकाशं तच्च प्रस्थापयतीत्यस्यैव प्रमाणम् ३ । स्वर्गनाम सिद्धान्तं वाय्वा,

ननु क्षेत्रस्पर्शनयोः को विशेषः ? । उच्यते यदवगाढं तत् क्षेत्रं यथावगाहमपि यदन्यप्रदेशैः स्पृष्टं सा स्पर्शना यथैकप्रदेशाव-
गाढस्य परमाणोः सप्तप्रदेशा स्पर्शना उक्तं च ' जं दन्वं जेसु पएसेसु ओगाढं तं चेव तावइआ पएसा खित्तं जं
पुण तं चेव दन्वं तस्स चेव खित्तरस छसु विसासु एणं आगासपएसपरं सव्वओ समंतादहिअं परिण्कुसए
सा फुसणत्ति । ४ । कालः सिद्धाना साधनं तरूपो ज्ञेयः ५ । अतरं सिद्धानामुत्पत्तिविरहरूपमवसेयम् ६ । भागस्तु सर्व-
जीवानां कतितमे भागे सिद्धा इत्येवं रूपो विज्ञेयः ७ । भावस्तु क्षायिकप्रभृतिकस्तन्मध्ये कस्मिन् भावे सिद्धा वर्त्तत इत्येवं
रूपो वाच्यः ८ । अल्पबहुत्वं च पुरुषसिद्धाद्याश्रित्याऽध्यवसेयम् ९ । एतानि यथाक्रमं भाव्यंते । तथाहि-सन् विद्यमानो
मोक्षः मोक्ष इत्यनेन केवलपदेन वाच्यत्वात् यद् यत्केवलपदवाच्यं तत्तदस्ति यथा घटः, केवलपदवाच्यश्च मोक्षस्तस्मादस्तीत्य-
न्वयव्याप्तिः, व्यतिरेकव्याप्तौ तु यदसत्तत्केवलपदवाच्यं न स्याद् यथा खरविषाणं वियत्पुष्प वेति । एषा च सत्पदप्ररूपणा
मोक्षपदस्य गर्तीन्द्रियप्रभृतिचतुर्दशमार्गणास्थानेषु कर्त्तव्या तत्र प्रथमं प्रत्युत्पन्नयमाश्रित्य मार्गणास्थानेषु सत्पदप्ररूपणा
विधीयते मोक्षपदस्य तथाहि-गतिपंचकमध्ये सिद्धिगतावेव सिद्धसंभवो नान्यस्मिन् गतिचतुर्के ? । इन्द्रियद्वारे च एकैन्द्रि-
यादिपंचेन्द्रियातेषु सिद्धत्वं नास्ति सर्वथाशरीरपरित्यागेनैव सिद्धत्वपर्ययोत्पत्तेः यदार्थम् ' इहं बुद्धिं चइत्ताणं, तत्थ
गंतूण सिज्झई ' अत एवातीन्द्रियाः सिद्धाः २ । कायद्वारे च कायः शरीरं तद्दयोगिनः षड्जीवनिकायास्तेषु सिद्धत्वं
न संभवति तद्विविधकायरूपत्वात् सिद्धानाम्, असरीरा जीवघणा ' इति सिद्धांतोक्तः ३ । योगद्वारे च योगस्त्रिधा
तत्रैकेन्द्रियानां केवलः काययोगः समुदितो तनुवचनयोगो तु द्वीन्द्रियाद्यसंज्ञिपंचेन्द्रियांतानां तनुवचनमनोयोगत्रिकं तु पर्याप्त-

[illegible]

प्ररूपणा । ननु मोक्षे प्रस्तुते सिद्धप्ररूपणायाः कोऽवसर ? उच्यते जीवस्य कृत्स्नकर्मक्षयेण यत्स्वरूपावस्थानं स मोक्ष उच्यते स च जीवस्यैव धर्मः धर्मधर्मिणोश्च कथंचिदमेदात् सिद्धप्ररूपणया मोक्षप्ररूपणया कृता स्यादिति नाप्रस्तुताभिधानम् ।

अथ पूर्वपर्यायसारनयालबनेन गतिप्रभृतिमार्गणास्थानेषु मोक्षपदस्य सत्पदप्ररूपणा क्रियते । तथाहि-गतिद्वारे मनुष्यगतावेव मोक्षो नेतरस्मिन् गतित्रये । जातिद्वारे च पंचेन्द्रियजातावेव मोक्षो नान्यस्मिन् जातिचतुष्टये । कायद्वारे त्रसकाय एव मोक्षो नान्यस्मिन् कायपंचके । योगद्वारे तु योगत्रयेऽपि न मोक्षोऽयोगिन एव तत् संभवात् । वेदद्वारेऽपि न मोक्षः क्षपितवेदस्यैव तत्संभवात् । कपायद्वारेऽपि न मोक्षस्तत्क्षय एव श्रुक्तिप्राप्तिः । ज्ञानद्वारे केवलज्ञान एव मोक्षो नान्यस्मिन् ज्ञानचतुष्टये । संयमद्वारे तु यथाख्यातचरित एव श्रुक्तिर्न शेषसंयमचतुष्टयदेशसंयमासंयमेषु । दर्शनद्वारे तु केवलदर्शन एव श्रुक्तिर्न शेषदर्शनत्रिके । लेख्याद्वारे तु न मोक्षोऽलेख्यस्यैव सिद्धिगमनात् । भव्यद्वारे तु भव्यस्यैव मोक्षो नाभव्यस्य । सम्यक्त्वद्वारे तु क्षायिकसम्यग्दर्शन एव मोक्षो न शेषदर्शनचतुष्टये । संज्ञिद्वारे तु संज्ञिन एव मोक्षो नाऽसंज्ञिनः । आहारकद्वारे त्वनाहारकस्यैव मोक्षो नाऽऽहारकस्य । इति भाविता पूर्वपर्यायसारनयानुसारेण गत्यादिचतुर्दशमार्गणास्थानेषु यथायोगं मोक्षस्य सत्पदप्ररूपणा ? । द्रव्यप्रमाणे चित्तमाने सिद्धजीवद्रव्याण्यनंतानि भवंति २ । क्षेत्रप्रमाणे चित्तमाने लोकस्याऽसंख्येयतमे भागे एकः सिद्धः सर्वेऽपि वा सिद्धाः यतोऽसंख्येयस्य तास्तम्येनाऽसंख्येयमेदत्वं वर्त्तते ३ । स्पर्शनाद्वारे क्षेत्रावगाहनातः स्पर्शनाऽधिका भवति, अयमर्थः यावति क्षेत्रेऽसावेकः सिद्धोऽवगाहोऽनेको वा तस्य क्षेत्रस्य येऽनंतराः सर्वदिक्षु प्रदेशास्तेऽपि तावति क्षेत्रे स्थितेऽनेकेनाऽनेकैर्वा सिद्धैः स्पृश्यंत इति हेतोः ४ । कालद्वारे एकसिद्धापेक्षया कालः

स्थापयन्तः सर्वसिद्धायेष्वया पुनरनापन्नता, अनादिमयपराद्वारम्य सिद्धान्तो सद्भावात् सर्वसिद्धायेष्वयाऽनादिता, तत्तद्वेषनामाभावात्
 पुनरनवता ५ । अतएवारे तु प्रतियावाभावात् सिद्धान्तो व्यवनस्वार्थरे नास्ति, उत्पानमाभितस्य पुनर्बर्धते यथा व्यपम्यत एव ।
 सम्य सत्कर्षणं कर्मासाता ६ । दाम्यदारे त्वयम्येभ्योऽन्यतगुणा अयि सिद्धाः सर्वस्वीनामामनेतवमे आमे बर्धते ७ । आद-
 द्वारे तु सिद्धाः द्याविके पारिबाधिके च मावे बर्धते तम सिद्धेपु केरसद्यानं केरतर्पयमादिक द्याविके मावे बर्धते, बीषत्वं च
 पारिबाधिके मावे सिद्धेयं ८ । व्यवनस्वद्वारारे मोक्षयजनसरे वे संपुसकस्वयनुभूय सिद्धान्ते नपुसकसिद्धाः एवं व्रीदुगोरवि
 वाच्यं, वेर्पा यज्ये स्तोका नपुसकसिद्धान्तेभ्योऽपि व्रीसिद्धाः संस्मेषपुजास्तेभ्योऽपि दुरुपसिद्धाः संस्मेषपुजाः । ननु नपु
 सक्यानां पारित्रयवि न ब्रह्मि कुतो मोक्षयजनम् ? त्वयते वे अन्यनपुसकास्तेषां पारित्रि न ब्रह्मि ये तु पनाभपुसकसिद्धा-
 स्तेषां तु ब्रह्मि तेन वतनपुमक्यानां सिद्धिरपि ब्रह्मिणि कृता सत्पदप्ररूपणादिविर्नवयिद्वांरैमोक्षतन्मरूपणा सत्कृते च
 व्याख्याताः सत्तद्विस्वामक्ये प्रपन्नपरमार्थसंस्तवाक्यबद्धानमेतः १ ।

अथ सुदृढरमार्थवतिबननिषेवनाक्यो विलीयस्तुमेवो व्याख्यायते । तथाहि वीतार्थपरित्रिषां तथा सम्यग्दर्शनिनां
 च विनयपदुमानपूर्वकं वदुरास्तिः सुदृढरमार्थवतिबननिषेवनहृष्यते । तत्र वीतव्ययेन एतद्व्यते, बर्धय तत् व्याक्याने
 वरेतेन समगिता ये वे वीतार्थां एतुवन्ति पराऽनं ' गीयं यदाह सुता, व्यस्यो तस्तेच दोह पयम्यार्ण । उभयएव
 य संगुप्तो, सो गीपहयो मुयेअक्यो ॥ १ ॥ ' पारित्रिबस्तु एतद्वपिषर्षणपाशपक्षाः सम्यग्दर्शनिनस्तु सुदयम्यार्णता
 तेषां सेवा विनयपदुमानपूर्वकं विषेया एव विनयो दातोऽपारक्यः बहुमायस्वाम्यर्णतमकिकरः । यतस्तेषां गीतार्थोदीनां

सेवया जीवाजीवादिपदानां यथावत् परिज्ञानयोगाच्च सम्यग्दर्शनस्य विशुद्धता बोधवीति ॥ इति व्याख्यातो द्वितीयः
श्रद्धानभेदः ॥ २ ॥

अथ व्यापन्नदर्शनवर्जनस्वरूपस्तार्तीयकः श्रद्धानभेदः प्रोद्भव्यते । तत्र व्यापन्नं विनष्टं दर्शनं सम्यक्त्वं येषां ते
व्यापन्नदर्शनास्ते च निह्वयथाच्छदःप्रसृतयो विज्ञेयाः । तेषु यथार्थवादिनोऽपि ये क्वाप्यंशे जिनवचनापलापं विदधति ते
निह्वयाः । गुरुसिद्धांतनिरपेक्षतयैव सर्ववस्तुस्वरूपप्रकास्तु यथाच्छदसः । एतेषु बहुतर १ जीवप्रदेशा २ ऽव्यक्त ३ सामु-
च्छेद ४ द्वैक्रिय ५ त्रैराशिकाऽ ६ बद्धिक ७ स्वरूपाः सप्त निह्वया भवेयुस्तेषु बहुषु समयेषु रता बहुतरा दीर्घकालद्रव्यप्रसूति-
प्ररूपिणस्ते च श्रीवर्द्धमानस्वामिनः पंचभावबोधसमुत्पत्तेश्चतुर्दशसंवत्समतिक्रमे समुत्पन्ना भगवज्जामातुर्जमालेः सकाशात्चेन
तत्स्वरूपं किमप्युच्यते ।

तथाहि अन्यदा कदाचिद् भगवान् श्रीमान् वर्द्धमानस्वामी समवासार्षीत् कुंडपुरनाम्नि नगरे, तत्र च भगवद्भूमिनी-
सुदर्शनातनूजन्मा जमालिनामा राजकुमारः श्रीवीरतीर्थंकरं समाकर्ण्य समवसृतं तद्वंदनतद्वचनसमाकर्णनविषयोत्सुकित-
चेतोऽचिः समागमत्तत्समीपे सपरिकरः सर्वद्वर्था, तत्र च समेत्य त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य च सौवश्वसुरं चरमतीर्थंकरं विधिवत्तद्वं-
दनपुरस्सरं स समुपविष्टः समुचितः प्रदेशे सपरिच्छदः । तदा च निर्मिता भगवता भवनिर्वेदजननी सुकृतदेशना संवेगंग-
रंगचरंगसंगसंगापगासमाना । तां च समाकर्ण्य सम्यक्संवेगंगपूरितांतरगः पंचप्रकारसांसारिकसुखसंवेदनविषयविरक्त-
चेतोरंगः समापृच्छथ पितरौ निष्क्रांतः पंचशतपरिवृतः स समहामहं श्रीमन्महावीरतीर्थंकरसमीपे । तत्प्राणप्रियाऽपि तमनु

प्रमथिता सातसगरिपुता भगवत्सन्निवृत्तिमूले अभनिर्दिष्टापेक्षोपनिषानोपानामयेण । अन्वया य स्पथिरोवांससमधीनेन्द्रादशामा
 भीमचरवर्णीयंरसम्यङ्मनपाराप्यनेन्द्रावीरुतातरेणः स यमाक्षिः समपगुणाक्षिआलिना प्रदातिरदुसम्भ्रमः सम्पदुसुपरज
 नुमापयेन आरस्त्रीपुत्री यदि विधिहीनुः प्रसमापुष्टय प्रतरये वां प्रति सपरिक्रमः । तां च प्राप्तस्तर्षो विदुस्तेषाने कोष्ठकचेरे
 न मपरिहारः । वरय च तत्र स्थितस्वातिप्रतिपत्तिशीतकृत्ताराम्यवहारेण प्राकमप्रभुजः क्वचित् प्रादुर्गभूष मूषानामयविवेकः ।
 नन दूतेनाग्नयप्रतोप्यस्तुवन्नुपरेणु वेष्टरे स समारिष्टार साधुपुण्यानेवं यत् युये रक्षयम् संस्तयमिति तेनोषिते ते
 प्रहृष्टास्ते निर्मातुम् । अस्मिन्प्रहरे च स याम वृषाफाजिमृगः सन् पुनस्तानुशाच कि संस्तयः कृता क्रियते वेति तेनोष्ठे ते
 प्रस्पृष्टः । संस्तारये नो कृता कि तु क्रियत इति एवं तेकृच्छे सति स विठवाभास यत् भगवताऽऽम्भ्याव ' बलमाणा
 बसिद् ' इत्यदि कन् विद्या । कत इद प्रायश्चयेन वीर्यये संस्तारः क्रियवाचो न कृत इति ।

उच्छं च श्री देवमयि ' तद नं से अमासी अणगारे बलिभतरवेरणया अभिमृते समाने दोषपि समने
 गिगंगये सदावेति, सदापिस्ता दोषपि एव वयासी मय धं देवानुष्पिया सेखासंधारेव किं बल क्यसि
 ततोण ते समणा भिगगया अमाक्षि अणगार एवं वयासी णो बलु देवानुष्पियाणं सेखासंधारय बदे
 क्यसि ! ततोण तस्स अमाक्षियस्स अणगारस्स अयमेतादये अकम्प्यित्त्या । अ नं समने
 भगव महावीरे एव माहवति आच एवं पस्सेय एवं बलु बलमाणे बलिप उधीरिखमाणे उधीरिप आव
 प्पिअरिखमाणे गिम्भिये त के मित्ता । इम च नं पयबलयेव वीसति सेखासंधारय क्यमाणे अकदे

संथरिज्जमाणे असंथरिए किं कढे कज्जइ ति ।

एतत्पदवृत्तिः । किं निष्पन्न उत निष्पाद्यते अनेनाऽतीतकालनिर्देशेन वर्तमानकालनिर्देशेन च कृतक्रियमाणयोर्मैद उक्तः ।
उचरोऽप्येवमेव तदेवं संसारकर्तृसाधुभिरपि क्रियमाणस्य अकृतता उक्ता । ततश्चाऽसौ स्वकीयवचनसुत्तारककृतसाधुवचनयो-
र्विमर्शत् प्ररूपितवान् क्रियमाणं कृतं यदभ्युपगम्यते तन्न सगच्छते । यतो येन क्रियमाणं कृतमित्यभ्युपगतं तेन विद्यमानस्य
करणक्रिया प्रतिपन्ना तथा च बहवो दोषाः । तथाहि यत् कृतं तत् क्रियमाणं न भवति विद्यमानत्वात् चिरतनघटवत् । अथ
कृतमपि क्रियते ततः क्रियतां नित्यं कृतत्वात् प्रथमसमये चेति न च क्रियासमाप्तिर्भवति, सर्वदा क्रियमाणत्वात् प्ररूप्यते श्री
वासिगणं समीत्य तदग्रे एवमेव प्ररूपणा कुर्वन् समयज्ञैर्विनेयजनैरुच्ये किमिति श्रीमदादितं वचनमन्यथा प्ररूप्यते श्री
मद्भिर्भवद्भिः । एवं तैरुक्तोऽपि यदा स न तद्वचन मेने तदा समयज्ञास्ते विनेयास्त्वदंतिकं विहाय निर्मायतया जग्मुः
श्रीमद्वर्द्धमानजिनचलनलिनमूले । अगीतार्थास्तु शेषशिष्यास्त्वस्थुस्तदंतिक एव । तत्प्राणप्रियाऽपि तद्वचनानुरक्ता
तदुक्तमेव मेने सत्यतया समयज्ञाऽपि । तदनु श्रमणीगणपरिष्ठता सा प्रव्रजिता तत्पहचरीजनपुरतोऽपि निजदयितवचनमेव
समीचीन न तु मत्पितुरेवं प्ररूपणाकरणप्रवीणऽन्यदा कदाचिद् मगवदुपासकस्य ढकस्य शट्यातरस्य पुरतोऽपि तथै-
वाख्यातवती । तदा च स ढंकः श्रीमद्वीरवीर्यकरोपासकस्तस्याः प्रतिबोधहेतवे तत्कंबलीं कानीचकार क्षिप्त्वांगारकम् ।
तदा च सा साध्वी तं प्रत्युचे भोः ! श्रमणोपासक ! किमिति प्रज्वालितस्मत्कंबली । सोऽपि तां प्रत्युचे वीरवचनं
प्रमाणीक्रियते तदैव युक्तं वक्तुमेवं तत्रभवतीनां भवतीनां नान्यथा यतो युष्मन्मतेन चेद् भस्मसाद् कृता सा भवेच्चैव

एवेति वक्तुं पुनश्चे नेतरथा, इति तेनोक्ते प्रबुद्धा सुती सा भगवती मयवचनज्ञा च प्रत्याह साधु साष्ट्रं नद्रे ! मयता यत्
 इत्युक्त्याहं इदं पदार्थप्रमाणं वृत्तिपुण्या प्रतिबोधितास्मि तद् यदि यत् समयप्राप्त्यं मया प्रकृषितं तद्विषये समस्त
 विषया ये दृष्टतमिति तद् दृष्टतमिदं विषयं विधाप्य सोऽप्राप्तमिदं प्रति प्रकृषितवती सा तद् वदन्मयमोपासकप्रति-
 वादितम् । तथापि यं सोऽप्राप्तमिदं तं कदाचरं न मयोच । तदनु पुनः साऽनोपाप्रवर्तिनी सापुं पदवीषाध्वीसाहस
 मये स्वयं प्रतिबुद्धयेरं मावच्छप्रतिबोधितवचनमप्यधीयमानमयि रता गता भीमवृष्टमानमिनचलनवच्छिनमृते । स वमक्तिः
 पुनरेच्छन्ती नानाश्रद्धावोद्गावनादिराग्यान परं च अनुद्वाहयस्त्वगुलितयनालोप्य पञ्च पारवतुर्विधादपरिहारकतां संकेतनां
 निर्माप्यं तावदेऽद्यास्त्वित्तिविक्रान्तिविमानेषु प्रयोश्चमायसमानाशुक्रियः समवति, तत्तद्वृत्ता यदुप्यवदिर्यमनरा
 मरवचनप्रद्वयं परिग्रम्य संसारं साराण्य पुनर्मनुब्रम्यन्ति सम्यक् भीमवृष्टमवचनपर्ययद्वयं निर्मूलनपूर्वं मयिप्यमनुनयं
 विमवद्वारावचननिपनविषयोमोपादिनिश्चितसद्वृत्त्यवयम् । तच्च च तद् मयवत्सो नममद्वये ' जमालीयं वज्रगारे अद
 मासिमाय ससेहगाय तीसं मत्तार अणसण्या देवेति-छेष्टा अपालोश्च-अपविद्धते काष्ठमासे काष्ठ
 क्रिया संताप कल्पे तारससागरोचमठिइयसु देवकिञ्चित्सिपसु देवताप उपवर्षे । जमाली गं मते ततो देव
 लोगातो आउचत्वाण आब कर्दि कर्दि तव वक्तिरिति ! गोमया वतारि गण तिरिचमजोगियमणुस्सवेव
 मवगाइयाइ ससारं अणुपरिवर्तिता तस्यो पञ्चा सिगिहिरि । ' इत्युक्ता किञ्चित् प्रवमनिहृपचक्यता ॥ १ ॥

अथ भीमप्रदेयाऽऽस्मद्विहीननिहृपचक्यता किञ्चिदुच्यते । तत्र परमप्रदेवो भीम इति वादिनो भीमप्रदेवासे च

तिष्यगुप्तादुत्पन्नाः षोडशवत्सरव्यतिक्रमे श्रीवीरजिनपंचमज्ञानोत्पत्तेः । अतस्तत्स्वरूपं किञ्चित् प्ररूप्यते । तथाहि-राजगृह-
 नाग्नि नगरे गुणशैलकचैत्ये चतुर्दशपूर्वा वसुनामा स्त्रिः समाजगाम । तदंतेवासी च तिष्यगुप्तः सप्तममात्मप्रवादपूर्वम-
 व्यापयत् साधून् ' एगे भंते जीवपएसे जीवत्ति वत्तब्बे मिया ? नो इणमट्टे समट्टे । एवं को जीवपएसा-
 तिन्नि सखिब्बा असखिब्बा वा जाव एगेण चि पएसेण ऊणा नो जीवत्ति वत्तब्बं । कहं जम्हा कस्सिणे पट्ठि-
 पुन्ने लोगागासपएसे जीवत्ति वत्तब्बं ' इत्यस्याऽऽलापकस्याध्यापनावमरे मिथ्यात्वमोहनीयक्रमोदयवशवर्तितया
 चरमस्यैव जीवप्रदेशस्य जीवत्वं निर्णीतवान् । तदनु पुनः स्वमनःकल्पितमंत्यप्रदेशस्यैव जीवत्वं प्ररूपयन्निगारितः स एवं
 गुरुभिः ' भद्र ! मैवमम्यधा ' यतः समस्तैरेव प्रदेशैः पूर्णो जीवः स्यान्नेतरथेत्युक्तोऽपि यदा स न प्रतिबुद्धस्तदा गुरुभिस्त-
 स्यागवियये तन्तूत्सर्गे निर्मिते, परमात्मानं च वितथप्ररूपणया प्रतारयन् जगामऽऽमलकल्पायां नगर्याम् । तत्र पुनराप्रशा-
 लवने स स्थितवान् सपरिवारः, तस्यां च नगट्यां मित्रश्रीनामा श्रमणोपासकस्त ममागत निह्रवं विज्ञाय तदप्रतिबोधकृते
 सखडिकादिने तं निमत्रयामास निजसौधे, निमंत्र्य च पक्वान्नसिद्धान्नतीमनादिनिखिलवस्तुस्तोमं स तदग्रतो दौकयामाम,
 दौकयित्वा च सर्वस्यापि वस्तुनोऽयं लेशमात्रं वितीर्य वसनस्याऽपि तंतुमाकृष्य तमपि च दत्त्वा वंदयामास, तं प्रति वंदित्या
 च स सौवपरीवारमप्युवाच ' वदध्वं भो यूयं यत् प्रतिलाभिताः स्वयं स्वहस्तेन मया गुरुरः । तदहं घन्योऽस्मि कृतपुण्योऽस्मि
 यन् मदीयसदने समागताः श्रीगुरवः, प्रतिलाभिताश्च मया स्वयं स्वहस्तेन सर्ववस्तुनाऽपि ' इति तेनोक्ते न प्रोचे निह्रव-
 गुरुः ' किमिति वयं निमंत्र्य घर्षिताः ' इति तेनोक्ते स प्रोचे श्रमणोपासकश्चेद् भवतां मतं प्रमाणं तर्हि मया यूयं

प्रतिकाभिताः पूर्णाः, चेदु यममताः श्रीपद्विमानस्य तथाः प्रयागयुलं तथा प्रतिकाभिताः ' इति तेमोष्ठे स प्रोत्थे निवृत्ताभार्यः
' साष्टकं सारदां चंदेराहृत्यपराजाः सम्भग्ं पुस्त्या चर्य प्रतियोगिताः ' इति चेत् प्रतियुगेत्तु निवृत्तेषु सयानंदिरवमनाः सु
यममोपासकपुमराः सौरमानसिद्धयस्या विधिपूर्व वान् प्रति प्रस्तुतायपत् । तदनु तदुत्सृष्टप्रपन्न सम्यमासोभ्य प्रतिकम्प्य च
श्रीपुस्त्यादयुष्ठे सम्मन्द् भीमद्वयजगद्व्यापाकनकाहस्ताः समयवन् । इत्युक्ता द्वितीयनिवृत्तयकम्प्यदा एषा च इतिः सहास्यया
कृपमपुरे । रामगुरुरागच्युरलोच चरकमरंदेवार्थस्येव विद्येयम् ।

1. **Introduction**

सहस्रकालस्या हे हवानकेनोन्मते यथा, तथाहि येनचिच्छयां नयसीं चीरईमावकिनिर्वाणकस्यस्यकम्पदु स्वरवीठे सति जटईयाचिके संवत्सरोते रोठासोषाने भीमवार्धनाभाचार्योः समष्टपरिचाराः समाबन्धुः । वेपो च तयस्विनीसमवे सहस्रचमकस्माद् इदकदलं तद्व्यवहा च ते परासुवो प्राप्ताः सोयमे नखिनीगुस्वयिमाने समुत्पन्नाः सुपर्कतया । अथ च तेभ्यं छदिचरास्यो मये वदस्यो सिनेवा भावाद्योयिनाः सति वाचनाचार्यस्तु नेतरः कथिप् वर्तते तत्र मये । तेन हेवावायामयो यिनां निजसिनेवानां योगासुष्ठानपरिमयासिनिमिषं देवपूर्यगणस्त एव सत्तरा अथसिमुंवेरनरनोपयोषाः समामल्य तत्र स्थाने वामेव निजतनुमचिहाण तस्विचांसः दूर्वतत् स्मारवचारणप्रभुतिमयस्तभीगुहनिर्वेपकर्मनिर्मितपराः । अथ च द्विय रिनातिष्ठये सवाते सति तस्विचायाद्योयमिषौ, निजतिहासिनां स्मीनयेकं विषाय विवेचयित्वेचमास्मीयं वाचनाचार्ये तपश्च पुनः संमीस्य समग्रं सोचतिहासिपर्य कथयौषमूरस्तरे तं प्रति वदियतं सुवचमसुंयतेन सुता मया योगसमाप्तिनिमिषं नृप

वंदापितास्तत् क्षंतव्योऽयं युष्माभिरविनयो मदीयः । इत्युक्त्वा तत् प्राग्मयसंबंधिपुः परित्यज्य स स्त्रियुरस्त्रिदशघाम
 जगाम जनितविस्मयः सर्वेषां सौवशिष्यवराणाम् । अथ च ते सर्वेऽपि निनेयास्तां निजगुरुतनुं व्युत्सुज्य चित्तयामामुरेवं
 यथाऽनेन देवेन सता वयं वंदापितास्तथा न ज्ञायते एतेषामस्माक मध्येऽन्यः कश्चन देवो भविष्यति तस्याऽस्यतस्य माभूयाद्-
 वंदनमित्यलमस्माक मिथो वंदनेनेति गृहीताऽयत्कव्यता अपरैर्गोतारैर्बोधिता अपि त नैवाऽप्युधन् । तदनु ते श्रमणसत्वेन
 निह्नुवा इति बहिष्कृताः स्वसाधुवर्गात् । अथ च ते निह्नुवा विहारेण विहरन्तः क्रमेण राजगृहं जग्मुर्नगरम् । तत्र च मौर्य-
 वंशजो बलमद्राभिधानो नृपतिः आद्धपुंगवोऽस्ति । तेन ते समागता विज्ञाताऽधिज्ञाय पुनरानायिताः स्वमन्त्रिणौ तदुद्या-
 नान्निजमैः । तदनु पुनस्तां निजसेवकजनान् प्रत्येयमादिशत् स महीनेता ' यदाऽऽनीयतां वंगरुटास्तथा मञ्जीक्रियतां मत्त-
 मतगजास्तदनु पुनरेतान् मारयत कटमर्द्धेन । ' इति तेनोक्ते ते साधवः प्रोचुः ' राजन् ! भवान् श्रान्कत्वेन विदितोऽभूदस्मा-
 भिस्तत् किमिति मारयसे त्वं साधुभूतानप्यस्मान् ? ' इति तैः प्रोक्ते म नृपतिरिति रुग्णाचक्रार ' भोः ! किं ज्ञायते गूयं
 यतयस्तस्करा वा हेरिका वा ? ' इति तेनोदीरिते सति ते प्रोचुः ' भोः ! पंचमलोकपाल ! क्षमापाल ! नयं माधव एव न तु
 तस्करा हेरिका वा ' । इति तैरुक्ते सति म नृपतिः पुनस्तानूये ' भो अव्यक्ततया परस्पर रंदनादिप्रिनयकर्मपराष्टमुखाः
 कथमस्माभिः श्रद्धीयंते यूय माधुतया, अव्यक्ततया च कथमद्व विज्ञातो युष्माभिः आद्रुतया ' इति तेन शिथितास्ते प्रपात्रं
 प्राप्ताः सतः प्रबुद्धास्तदव्यक्तमतत्यागं चक्रुः । तदनु तेन महीपतिना ' युष्मत्प्रतिषोषकृते कृतमिदं मये ' त्पुदीर्य क्षमयित्वा
 च त निज वचनापराधं मन्त्रिनय सत्कृत्य च विष्णुक्तास्त्यक्ताव्यक्तमतास्ते यतिपुंगवाः, तदनु ते विजहुः सर्वेऽपि श्रीमद्-

अथपरोक्षपा । एतुस्तु वृत्तीयनिष्पत्त्यर्थः ।

[illegible]

श्रीजैनमार्गं तदनु तैस्ते तमपराधं क्षमयित्वा विमुक्ता इति किञ्चिदश्वरन्यासीकृता तुरीयनिहववक्तव्यता ।

अथ पञ्चमद्वैक्रियनिहवस्वरूपं किमप्युच्यते । तत्र कालामेदेन क्रियाद्वयानुभवत्रादिनो द्वैक्रियास्ते चोच्छ्रकातटे गंगतः समुप्तन्नाः समतीते श्रीवीरनिर्याणतो वसु(८)विंशतिसमधिके संवत्सरशतद्वैते तत्कथानक चेदम् । तथाहि उच्छ्रकाभिधाने जनपदे उच्छ्रकासरित् एकस्मिंस्तीरे खेटस्थान नाम पुरमपरतीरे पुनरुच्छ्रकातीर पुरम् । तस्मिंश्च महागिरिगुरोरेतवासी धनगुप्तनामा पश्चिमतटे प्रवर्तते । तच्छिष्यस्तु गगद्धरिनामा पूर्वाशातटसंस्थिते संनिवेशे । स चाऽन्यदा कदाचित् शरत्तममये निजगुरुधनगुप्तपादवेदनं निमित्तमुच्छ्रकामरिच्चीरमुत्तरन्नवःशीतमुपरि च तरणिकिरणताप सवेदयन्नेकस्मिन् समये क्रियाद्वयसंवेदनं स्वीचकार । तदनु च स गुरुचरणनमस्करणपुरस्सर गुरुन् प्रति विज्ञपयामास 'भगवन्मया सरिद्धवारि समुत्तरता समसमयमेव शीतातपवेदनलक्षण क्रियाद्वयमनुभूतम् । तर्हि एकस्मिन् समये युगपत् क्रियाद्वयानुभवतो 'जुगवं दो नत्थि उवओगा' इत्यस्य वाक्यस्य कथं प्रमाणता ' इति तेनोक्ते तदुत्तरवस्ते धनगुप्तस्वरयः प्रोचुः ' भद्र ! नैवमवधी यतः समयः परमसूक्ष्मतमः कालस्तद्वेदोऽरूपेव क्रियाद्वयानुभूतौ स पुनः कमलदलशतव्यतिमेदक्रियापृथक्कालवत् सूक्ष्मत्वान्नोपलक्ष्यते ।' इति गुरुभिर्बोध्यमानोऽपि स यदा न प्रतिबुद्धस्तदा तैस्स गणान्निर्वासितः सन् जगाम राजगृहनामधेयनगरम् । तत्र च वैभारगिरिनितंवनिकटप्रतिष्ठितपचधनुःशतमितायामविस्तारो महातपस्तीरप्रभाभिधानो जलाशयविशेषो वर्तते । तत्परितश्च समतादुद्यानम् । तत्र च मणिनागो नाम नागस्तच्चैत्ये सभायां क्रियाद्वयवेदनं प्ररूपितवान् स गगनामाचार्यः । तदा च तदुत्सन्नवचनं निशम्य श्रुत्यनुचितक्रोधाक्रान्ततनुः स नागः प्रत्यक्षीभूय तमेवमाचख्यौ रे ! दुष्टात्मन् ! रे ! दुर्बुद्धे ! किमेवंविधमवक्तव्यमुत्सृजं

वरसि संसृतिं लघुरि दुर्वतिदुःखदायकम् । पतस्तपयि किं भीषीरवीर्षकराप्यपि कतरं सुषेवन पण्डुलमेकस्मिन् समपक्रिया
इषानुमपनिषेधं अनलमहात्माप्यस्यजगन्निगभीषीतरायवाक्यः तस्यैवममसर्मप्रसप्तार्थं नो वेपशाऽङ्गल एव विवृष्यसे
प्रायेः ।' इति तेन साङ्गोव याचिः स प्रदुष्यः सन्तुषावेष्टमिष तदपचन स्वीचकार । तदनु स गुल्फादयुक्ते गत्वा तदुत्पन्न
प्रकपचमाक्षेपचामस्त इति किमिच्छिस्ता रेषमनिहृदयकम्पता ।

॥४॥ पृथ्वेरादिनिहृदयकम्पता किञ्चित् प्रपञ्चते । तत्र भीषाभीषनोभीषतश्चरादिप्रयादिनक्षेत्राद्विच्छास्ते च भीषर
वर्तमानमिन्नेतुनिर्षास्त व्यसिच्छते सति पतुषत्वारिषवयिके संस्तुक्तरणकेऽन्तरिक्षानामिकायां नगयां पण्डुलकात्
तुरविस्त्रव च पतपुदनाय केत्स् । तस्मिन्नेत्ये भीषुक्ताप्रवेष्टा भीषशाऽप्यार्थस्तरु च दिव्यव रोहगुप्तः परस्मिन् ग्रामे
स्वितः प्रायः समापति रंतिरु भीषुक्ताप्रवेष्टे । अस्मिन्नाप्रवेष्टे कोऽपि परित्रावको विद्यावसङ्गाही वादङ्गतासम्बलम्बिः
पोहृद्याकनामा समाचमयद्रस्याने । न च मियया मे तद्वरं स्फुटतीति रेषीयापया पोहो तद्वरे कोरपट्टं वचे । मस्समव कोऽप्य
परो ववृहीये वादी नास्तीत्यस्यार्थयवीक्ष्यतदनुः स्वास्तमिषे कंशुतकङ्गाही च द्वाहीति पोहृद्यासाकषया जनेराख्यातः पट्यं
वाद्ययति स्म पमस्तमानः कोऽप्यम्यो वादी न प्रवर्णति कंशुहीये । स केव पट्यं वाद्ययचिषारितो रोहगुप्तनाञ्च वाद्यस्मीति
सस्मवमृदीर्ष । तदनु स स्त पट्यनिषाणं गुरवे निषेवचामास वाद्यनासविररिणः । तदा च पण्डुलमेवस्तुमाकल्पं सं प्रति प्रोक्तुः
भीषीगुप्तहरयः । 'माद्र ! मपता नैकदुष्यमाचरितम् । पणः स विद्यावसङ्गाही पादे कजाधिपु विम्वितोऽपि विद्यामिर्मुद विवसे

तांशेमाः सप्त तथाहि द्वात्रिंशद्विधा १ सर्पविद्या २ मूयविद्या ३ मृगीविद्या ४ चाराहीविद्या ५ काकीविद्या ६ शकुतिकाविद्या
 ७ एताभिः सप्तभिर्विद्याभिर्वादि पराजितोऽपि स वादिनमेतानि विधाय रूपाण्युपसर्गयति । ' इति श्रीगुरुभिरुक्तः स रोहगुप्त-
 स्तान् प्रति चिह्नपयामास ' भगवतः ! किमथ न स्यात् कापि समुबति 'रिति तेनोक्तास्ते भगवतस्तस्मै पाठसिद्धा मयूरी
 १ नकुली २ मार्जारी ३ व्याघ्री ४ सिंही ५ उलूकी ६ ज्येनविद्या ७ लक्षणास्तत्प्रतिपक्षभूताः सप्तविद्याः प्रदत्तवन्तः ।
 इत्येताः सप्तविद्यास्तस्मै प्रदाय तद्रजोहरणमभिमंत्रयामासुः श्रीस्वरिपादाः । अभिमन्त्र्य च कथयामासुस्ते तं प्रति ' चेदेता-
 मिस्तद्विद्याविपक्षभूताभिः सप्तभिर्विद्याभिः पराजितो वादी त्वदुपसर्गायान्यत् किमपि प्रयुंक्ते तदा स्वमूर्द्धोपरि रजोहरणमेत-
 दभिमन्त्रितं आमयेस्तद्दुजरीपुपतिनाऽपि त्व न जीयसे । ' इति गुरुदत्तशिक्षः शिक्षितविधः स रोहगुप्तः समाययौ वादि-
 शार्दूलसमधिष्ठितौ तां समा प्रोचिवांश्च स एवं वादिने यत् ' पूर्वपक्षस्त्वदीयो मदीयस्तूत्तरपक्षः ' इति तेनोक्तो वादी चितया-
 मास यदयं वादी जैनो जिनमतनिष्णातमतिस्तदस्यैव मतमंगीकृतपूर्वपक्षं गृह्णामि । यदयं स्वीयमतं न स्वयं दूषयिष्यतीति
 विचिन्त्य प्रोचिवान् ' यज्जगति जीवाजीवलक्षणौ द्वौवेव पदार्थौ नास्ति तदतिरिक्तः कोऽपि तृतीयः पदार्थः । ' इति तेनोक्ते तं
 प्रति प्रोचिवान् सार्क्षेपं रोहगुप्तः ' देवानांप्रिय ! काननभिवासि किरात इव नगरश्रियं किं वेत्सि ? त्वं मतमार्हतं, यतोऽस्मन्-
 मते जीवा अजीवा नोजीवा इति पदार्थत्रयमेव वेविद्यते ।

यथा भूर्भवःस्वस्त्रयम् । यथा स्त्रीपुंनपुंसकत्रितयम् । यथा वा उत्तममध्यमजघन्यत्रयी । इत्यादिवत् सर्वमपि वस्तुत्रितया-
 त्मकमेव जीवलोके न तु किञ्चिद्द्वयात्मक ' मित्यादि वचोयुक्तिभिर्निर्जितः स वादी तदुपसर्गाय मुमोच द्वात्रिंशदादीन् यथा-

कथम् । ये च रोहणुसेन परिपाटया पतात्रिताः केकिप्रसूतिभिः । एवं प्रतिवादिना रोहणुसेन प्रसिधियामिर्वादिषियामममहेडपि
 विष्णुकीकुम्भे स वादी सुस्मार रासमी विषाय । सापि कुत्सरीकया धीर्नोपरि रमोरारुर्ण आमपठा तेन रोहणुसेन विष्णुकीकुम्भे
 धृती परिग्रामध्वीर्नोपरि विष्णुमूत्रे विषाय पिरसं रसेती वातवती सोपस्थानम् । एव सेन रोहणुहम निर्बिहः स वादी प्रया-
 नतवदना स्वाने स्वाने बनेर्बनेर्दिशयानो बभाम बभाणतम् । श्रिनकासी स रोहणुसोऽपि गत्वा गुर्भेतिहे यवास्वितं मर्बे
 निरेदवामास वामिदिधयस्करम् । तदा च गुर्भभिः प्रोक्त ' यद्र ! यवता वादप्रति इत्वं कस्मान्न प्रोक्तं यववादिषिषयाय
 यवा बीवाधीनोबीपककन राधिषयं क्वनितम् । किं वस्तुहया द्वापेव यवाधौ च पुनश्चित्तयम् । वेचदा त्वैतत्त प्रोक्तं
 तर्हि मधुनापि तत्र यत्वा निरेदयेत् । ' इत्वं गुरुचिककोऽपि स स्वमदमखगिमीत्या तत्र स गतवान् मिच्छादुग्धवदान
 देवयोः परं गुरुचाममेऽपि स्वापयामास स्लोक्तमेव । तदा च बीगुरो नृपसमीपे यत्वा कथयामासुः ' बदस्माक मते बीवा
 बीपककय्यौ द्वापेव यवाधौ न पुनर्नोबीपककवस्तुतीयः यवाधौ । वदनेनास्वदेवपाधिनारमस्त्रिदांतविक्रयोक्त्या स्वापित
 वस्तुधिवय 'मिति गुरुभिः प्रोक्ते सति स गुर्भमपि मार्दे स्लोक्तस्वापनाय पण्मासाम् पावधुपसमय चकार सांकारतया
 विवाहम् । एवं च पण्मासपरि मिर्दिषेत्तु नृपप्रसूतिषु तेऽ परिश्रुताः बीगुरवस्तम्यतनिसोऽटनाय इन्त्रिकापचं जगुस्तत्र च
 देवर्गादिः बीवाधीनोबीपककवस्तुधयपार्मं बीवाधीनौ सा दत्तवती नोबीवास्तु न संतीस्युच्छरती । एव चतुप्रत्यारि
 वद्वधमचिकथयप्रमोः स निर्दिहो गुर्भभिः । तत्स्वरूपं च किंविदुष्यते तथाहि ।

तेन रोहणुसेन इष्य १ गुण ९ कर्म २ सामान्य ४ विष्टेय ५ समयपापकथनाः पण्यसुखपदाधौ प्रकृषिताः । अतएव पद

इत्युक्तः सन् स ग्राह 'जननि ! यदध्ययनेन तत्र भवत्यास्तुष्टिर्बोभविति तद् भवत्या समाख्यं प्रसादमाह्लापय ' इति तेनोक्ता-
 सती सा स्वं घन्य मन्यमाना सप्रणयं प्रोक्तवती ' वत्स ! निर्दलितदुर्नयविवादं हृष्टिवादं पठ शठताविप्रशुक्तः ' स चितया-
 मास यस्याभिधानमपि मनोहर तदध्ययन तु कीदृग्विध भविष्यतीति समुत्पन्नतत्पठनकौतुकः स सौवसवित्री प्रश्रयांबभूव
 ' भूवल्यतिलकतुल्यं तदध्यापकं गुरुं प्रकटीकुरु यथा तन्निकटे तत् पठामि ' इति तेन विज्ञप्ता सती सा तं प्रत्युवाच ' तनयात्मी-
 येक्षुवाटके तोसलिपुत्रनामानः धीजैनाचार्याः सर्वजनाश्रयकारिज्ञाननिधयः समवसृताः सन्ति तत्पार्श्वे त्वमधीष्व विश्वजनीनं
 श्रीजिनोपह्व श्रीहृष्टिवादं कुतः भव्यजनताचिचाह्लादम् । ' इति तयोक्तः स प्रातःसमये तत्र यास्यामीत्युदीर्य तद्ध्यानैकतान-
 मनास्त्रियामामतिवाहयामास विनिर्गतया । प्रत्यूपे तु स चलितस्तत्पठनाय । तदा च तस्यार्द्धमार्गे तज्जनकमुहत्तत्प्राभृतहेतु-
 कासतटप्रविष्टापितसार्द्धनवेशुदंडः कोऽपि द्विजन्मा मिलितः समुखस्तेनालिङ्गनपुरस्सर संपृष्टः ' किमर्थमेवमेकाकी गच्छन्नसि
 रसालवाटके, इक्षुवस्तु तदर्थं मयानीताः संति तेन व्यावृत्त्य समागच्छ मया समं सौवसौधे । ' इति तेनोक्तः सन् स आर्य-
 रक्षितः कथयामास- ' जनन्यादेशादह व्रजन्नस्मि श्रीघ्रमेव समेभ्यामि ततः कुतकृत्यः, पूज्यपादैस्तु गंतव्य सौवावासे बंधु-
 प्रसत्तिहेतवे । ' इत्युक्त्वा सौवेशुनाटं पति स त्वरंश्चितयामास ' अस्मान्निमित्ततो हृष्टिवादस्य परिच्छेदा अध्याया वा नव
 सार्द्धाः समाप्तिं यास्यंति न समाधिकमिति निश्चित्य गतः स प्राप्तः समये शारदवारिदगर्जितरवानुकारियतिजनविधीयमान-
 स्वाध्यायध्वन्याद्वैतमयोपाश्रयद्वारदेशम् । तत्रागतः सन् स चितयामास कथमेतच्छासनानभिज्ञैर्नैतद्बुद्धं विधेयमिति
 चितयतस्तस्य श्रीगुरुवन्दननिमित्तं तत्र दहुराभिघः श्राद्धः समागमत् । तत्पृष्ठानुगः सोऽपि तत्क्रियमाणं गुरुवन्दनादि

इदमनानिचिन्त्यपिनिर्गमिममन्दतरक्रीडेण् चतुरङ्गीतिममचिद्वपयप्रथमितेण् वरेण् यथा गोष्ठ्यामादिसुताः सद्यत्पञ्चाष्टया किञ्चिद्
माप्स्यन् । तत्र घोष्ठ्यामरिष्टेन श्रीवार्धरायिणाचार्यैर्दुर्बुद्धिद्वारपुष्पमित्रस्य हरिपत्नीयानाणारूपयैभिनिवेद्येनाञ्जयया प्रकृत्यार
वदित्पञ्चराट्दद, तेन प्रथमं द्विचिद् श्रीमहाऽऽर्यवशिष्टाचार्यस्वरूपं प्रपश्यते । तत्रादि-वर्षतिथेष्टे इत्यदुरानाम्नि नमरे तत्रापयो
नाम मदीनेता । तदीयान्ते च श्रीयान् सोमरेयमाया प्रुतेरिहा । तत्राप्रवप्रिया च विदित्पञ्चीयानीवारिन्वतव्या इत्यसोमा
नामयेया विज्ञातरेदेता । इत्येव तनयो वार्धरायिचक्रपुत्रवितामित्रानी । तौ च तज्जनकेमाप्यापितौ बहुरो वेदाद् ।
तत्राप्यार्यरचितस्तुष्टिरे पिरठिगुः सपुत्रसिद्धपावसुभोजनविद रत्ने त्रिषतमं स मन्त्रमायः प्रयसौ गट्ठीपुत्रनमर ।
तत्र पुनर्भोगाभ्याचार्योक्तम् नरेदप्रसम् । तदीयस्य पुनर्गुदीलोकाभ्याचलुङ्गः स समापसौ स्वपुत्रपरिसुपेचले । तदा
च तज्जनञ्ज्यापितवत्तुराजतिन चतुराररिरेन विरिगप्रवेद्यमारायाः स सोमरेयसुतः प्रसिद्धरमं इच्छरदसपयवनिगप्रद
अय श्रीव नरेत्वाष्टीर्षाः मन्त्रामरपिबनिर्केजनामममराष्ट्रे । तदा च तदीयमाता इत्यसोमा विषाय सामायिकं यमप्याय
विषान्माययमाऽष्ट्रे । अस्मिन्नपमरे च मा विषमयोत्पठितेन युषितसमितन्मोत्तिना प्रवता तत्रमृजन्मना तदा च
मा इत्यमोना स्वमायायिञ्ज्यादिषारपगिहाय स नानंदरयाभास इत्यदममरिदित्पञ्चीर्यदप्रदनेन । सोऽपि च तद्विष्ठाया
तत्प्रमरिचे मयामीनधिरममममरपि तन्नास्ता निर्मिताः सुषितयापाम किमनेन मदीतेन अयनीमनस्तापदेन, चन्माभिलातठ
तुगन्मोत्तिमपि नानंदरवाष्टीर्षाप्रम्रेय मयमरिष्टी । इति विदित्स्य म विज्ञातयाद् ' मात । कि म ते तोपो मरम्यबनेन
यद् मा विदवाचमममपि न बत्यवती 'रपुष्टे सा प्राद ' पुन । दुर्बुद्धिद्वारप्रदं कर्म मरिद मररिष्टेय मम ममस्तोप

पृष्ठा स प्रोक्तः ' मद्र ! मम निर्यामकताकृते कियंतमपि समयमवतिष्ठ त्व यथा मम त्वन्निर्यामनात्समाधिमृतिर्भवेत् । यतः
 प्रेत्यसुखाभिलाषिणामयमेवावसरः सम्यक्साधितो विलोक्यते ' इति तैरुक्ते सति तद्वचनं प्रपद्य स तत्र तस्थिवान् ।
 तत्र च स्थितेन तथा ते शुश्रूषिता यथा तेषा देवभूयगततामिव समभूत् समाधिः । एवं च तद्वरिवस्याविधानसावधाने
 तस्मिन्स्ते गोप्यमिदं तस्मै निवेदयामासु ' र्यदुज्जयिन्यां प्राप्तेन भवता पृथगुपाश्रये शयनादने विधेये । यतो वज्रस्वामि-
 मंहल्या येन सकृदपि स्वापसदने निर्मिते स तैः सममनश्नप्रतिपन्ना भविष्यति । भवांश्च श्रीमदार्हतमतप्रभावको भविता
 तेन मद्रवचन विधेयं भवता ' इति तैरुक्तः सन् स तथेत्युदीर्य तद्वचनं प्रपन्नवान् । अथ च श्रीमद्रगुप्ताचार्येषु तन्निर्याम-
 नात् समाधिना देवत्वमधिगतेषु स श्रीमानार्यरक्षितस्ततः स्थानाद् विजहार श्रीवज्रप्रभुपादसमीपे । अथ च नगरासने
 तस्मिन् समागते सति श्रीवज्रस्वामिना निशाविरामे स्वप्नो ददृशे यत् केनापि प्राघूर्णकेन परमान्नं मत्पतद्ग्रहस्थितं बहु
 भक्षितम् अल्पमेव स्थितमिति । स च श्रीगुरुभिः स्वविनेयानां पुरस्तादुक्तं द्विवारोऽप्येवं यदेतत् स्वमानुभावेन कोऽप्यद्य
 विनेयः समायास्यति स च मयि स्थित बहु श्रुतं पठिष्यति स्वल्पमेव स्यास्यति । इति तस्मिन् स्वविनेयानां पुरः स्वमविचारं
 प्ररूपयति सति सप्राप्तः श्रीमानार्यरक्षितस्तदा च श्रीवज्रस्वामिपादास्तमभिनवमभ्यागतं समागतं निरीक्ष्याभ्युत्थानपुरस्सरं
 तं प्रति स्वागतादिप्रश्न चक्रुः । सोऽपि श्रीपूज्यपादानभिबंध समुपविष्टस्तत्पादपद्ममूले । तदा च ते श्रीगुरुवस्तं प्रति
 प्रश्नयाचभूवु ' महानुभाग ! कुतस्ते किं निमित्तमावागमन ' मिति तैः पृष्टः स प्रोचिवान् ' भगवँस्तोसल्लिपुत्रस्वरिपादानां
 समीपात् ' तदा च तैरुक्त ' भवान् किमार्यरक्षितोऽधीतशेषपूर्वगतश्रुतपाठाय समायातोऽसी 'ति तैः पृष्टे स ' ओ ' मित्यु-

विनोदश्च तद्वत्सङ्कटवाम्, तर्पसाधुर्नरनामोदरे च आदर्शजन तु स नाज्जार्णीद्विद्वत्त्वापस्य । इत्यनेन चिह्नेनाभिन्नश्च तमा-
 सोऽप्य भीगुरस्ते प्रप्रर्थावाहु ' मंत्र ! क्वस्ते धर्मोपाति 'रिति हैः पुराः सन्तु स प्रोषिषान् । ' मयश्चत्स्यारेण वपुरमयमयो
 वासकधुंमपस्य । ' इति तेनोक्ते सति कथित् यवित्त कथयोपयुष ' मयश्चन् ! पस्य हो विने नृपतिना प्रवेष्टमहाभययोके
 होऽयं दुरोहितवत्कृन्मापरविदनाया प्रथमगुणस्थानवर्षी न ह्यजते केनापि विमिषेनाञ्च सुघातोऽस्ती 'ति । अथ आत्सर्व्य
 रक्षितः श्रीगुरुर्ममिषय विद्वपयाद्यान् निवृत्तान्मुक्तय । तत्राकर्ण्य सुबातद्योतुकास्ते भीष्मरिषादामित्थानामाहुर्पदं द्विजन्त्यापि
 दुरोहितवत्कृन्मापि नृपतिगून्तोअपि श्रीमरिषयार्दरगुणवशात् वरुते । तदय योग्यः भीमदार्ढ्यवर्त्म्यस्तेति विवित्स्व सुते
 सोपयोपास्तेऽम्भूरन् । तदुपयोक्तानाथ वं प्रयागर्ह विष्ठाप वं प्रवि ते कथयामासु' मंत्र ! तेनप्रवन्त्यापवतरेण न मयदि एष्टि
 वाहपाठस्तथाः प्रथमं तामेर स्वीकृत केचदप्यवधार्यी' । इति तेऽकः सत् स विमृष्टपान्—' मयश्चन् ! मातुरादेष्टकृते
 शामपि स्वीकरित्त्वामि परं नृपतिप्रमृष्टिकः समस्तोऽपि त्रयः सांसारिकसंगेण येऽप्यनुराकृतेन प्रवन्त्यादानसमनतरामत्र
 स्थितस्य मम तयोवमपि प्रसव क्कारपेति नृपतिप्रमृष्टयस्तेन मयि दीक्षिते भीमद्वपादेरम्यत्र विद्वद्यम् । ' इति तेनोक्ते
 सति तदुक्तं स्वीकृत्य वं दीक्षयामासुर्नदीक्षया भीष्मरिषादाः । तदप्यस्वासमर्नकरमेव तं पुरस्कृत्य ते विमृष्टरम्यत्र नमरातिर ।
 तत्र च तमभ्यापयामासुस्तं साधारिकप्रमृष्टिकं मुक्तं यावत्स्थापीतं पूर्णयत् । अपीते येनं तदुत्पाठाय च ते त्रेषणोचकुस्तम
 वदीस्त्रित श्रीमत्रप्रवृत्तदसदीये समं भीमार्थमाधुमि । स च धष्टन् मार्गे कस्मिन्दिषमरे सुषामयवत्त च श्रीपञ्चस्वामिपञ्च
 दामिनः भीमप्रमुक्तपूरपा सति । तदुपाधये श्रीयानार्थरक्षिता आपिषत् तथा च हैः भीमप्रमुक्तधरिभिस्तर्हिके त्यागवादि

पृष्ठा स प्रोक्तः ' भद्र ! मम निर्यामकताकृते किंयंतमपि समयमवतिष्ठ त्व यथा मम त्वन्निर्यामनात्ममाधिमृतिर्मवेत् । यतः
 प्रेत्यसुखाभिलाषिणामयमेवावसरः सम्यक्संसाधितो विलोक्यते ' इति तैरुक्ते सति तद्वचनं प्रपद्य स तत्र तस्थिवान् ।
 तत्र च स्थितेन तथा ते शुश्रूषिता यथा तेषां देवभूयगततामिव समभूत् समाधिः । एवं च तद्वन्निरवस्याविधानसावधाने
 तस्मिन्स्ते गोप्यमिदं तस्मै निवेदयामासु ' र्यदुज्जयिन्यां प्राप्तेन भवता पृथगुपाश्रये शयनादने विधेये । यतो वज्रस्वामि-
 मंढल्या येन सकृदपि स्वापसदने निर्मिते स तैः सममनश्चनप्रतिपन्ना भविष्यति । भवांश्च श्रीमदार्हतमतप्रभावको मविता
 तेन मद्वचन विधेयं भवता ' इति तैरुक्तः सन् स तथेत्युदीर्य तद्वचनं प्रपन्नवान् । अथ च श्रीमद्रगुप्ताचार्येण तन्निर्याम-
 नात् समाधिना देवत्वमधिगतेषु स श्रीमानार्यरक्षितस्त्वतः स्थानाद् विजहार श्रीवज्रप्रभुपादसमीपे । अथ च नगरासन्ने
 तस्मिन् समागते सति श्रीवज्रस्वामिना निशाविरामे स्वप्नो ददृशे यत् केनापि प्राघूर्णकेन परमानं मत्पतद्ब्रह्मस्थितं बहु
 भक्षितम् अल्पमेव स्थितमिति । स च श्रीगुरुभिः स्वविनेयानां पुरस्तादुक्तं द्वित्रारोऽप्येवं यदेतत् स्वप्नानुभावैर्न कोऽप्यद्य
 विनेयः समायास्यति स च मयि स्थितं बहु श्रुत पठिष्यति स्वल्पमेव स्यास्यति । इति तस्मिन् स्वविनेयानां पुरः स्वमविचारं
 प्ररूपयति सति सप्राप्तः श्रीमानार्यरक्षितस्तदा च श्रीवज्रस्वामिपादास्तमभिनवमभ्यागत समागतं निरीक्ष्याभ्युत्थानपुरस्सरं
 तं प्रति स्वागतादिप्रश्नं चक्रुः । सोऽपि श्रीपूज्यपादानमिवं च समुपविष्टस्त्वपादपद्ममूले । तदा च ते श्रीगुरुवस्तं प्रति
 प्रश्नयांचभूवु ' महानुभाग ! कुतस्ते किं निमिचमात्रागमन ' मिति तैः पृष्टः स प्रोचिवान् ' भगवँस्तोसलिपुत्रसूरिपादानां
 समीपात् ' तदा च तैरुक्त ' भवान् किमार्यरक्षितोऽधीतशेषपूर्वगतश्रुतपाठाय समायातोऽसी 'ति तैः पृष्टे स ' ओ ' मित्यु-

पिबान् । तदा च तौ प्रोक्तं ' वेदभ्यपन्ना च साध्यापालोऽस्मि तर्हि तपोपनिः क्व प्रवर्तते ? ' इति हेन्वीरिते ' पृथगुपाधये स
इच्छोऽस्ती ' ति स प्रोक्तवान्, यदा यत्नं श्रीपूरुषपादपश्येच्छेच्छनादिकम्तु श्रीयागुस्त्यरियादानामादेष्टात् पृथगुपाधये
करिष्ये इति तेनोक्ते मृतोपयोपदानादेराह शुद्धमेवेति विज्ञाप तमभ्यापनामासुरादरेण पृथगुपाधयस्वायिनमपि । एवं च
पठता तेनापीठानि नवरूपानि दृश्यन्त्य च पूर्वस्य ध्वनि(२४)मत्नानि बभिरुनि ११ दृश्यन्पूर्वादिगतवर्षाष्टे दुर्गममममंगक-
न्दृग्द्वयविरिच्यरक्तिपोरतस्तस्य महानायासा उपपत्तु । अस्मिन्मसरे च तदीयमाणा म्रसोपा दितयामास यन्मयाऽऽर्यपुष्टित
दत्तस्तवयो श्रीपदवचनिरयतो एष्टितस्तन्वय सायदिच्छतो मूढादिरयवत् । यत्तत्तद्विप्रयोमा कृद्यानुबन्धदीपतर्तु
प्रजमिठयस्वहनिषद् । तदपानि अपुन्यप इत्युपेक्षितं प्रेषित्वा तमाचारवाधि । यतो मम मनसमाधिर्बोमवहीसि
विपित्त तदाऽऽवृत्तिरिषे सा प्रमयायास सौमयाज्यप्रिर् सोऽपि कवयायोसेमृषिरये यवस्येव प्रमाज्यम् इति तेनोक्ता सति
सा भीमार्पणविरतसमाहृतये इत्युपेक्षितं प्रेषयामासेति शिबस्तिता वज्रवन्नी श्रीमीरक्तिवेनापि मानिता सा किं न त्वया
त्ययते ! । जन्मच केषच निर्मयदा मायादिसवजनरिषये तवापि त्वचि सयापाठे त्वत्संप्रियतत्प्रसृतिस्वजननर्पस्य प्रमत्स्या
दानकामोऽपि संमवहीत्तादिदचजननीदिष्टः प्रकल्लसन्ननकिनपुष्पम्यास्तिता त्वर्पंमुसमाहृतये इत्युपेक्षितः । प्रमत्त
किचमिरपि वासरीः ससोदरसमीपे । तजामतेन च तेन निषेदित तद्विहं विमज्जनपुष्कं स्वसोदर्यापतः । तस्मिन्निषेदिते
च स प्रोक्तवाद्यार्पणकिता ' यदि सर्वोऽपि यदीयस्वजनवर्गो प्रमत्तयो विमहीदुक्तम् प्रपन्नं त्वयेव तौ स्वीकृत वेत्यपि स
प्रपन्नः ' । इति तेनोक्ते अस्मि इत्युपेक्षितस्वरूपनं प्रेषितवान्, प्रेषितवान् च तस्मिन्वाप्युपेक्षितस्वमनुयायैव तेन

प्रव्रज्यया । अथ चार्यरक्षितः पुनः पुनर्जननी वंदापनविषये प्रेरयति लघुभ्राता । सोऽपि च अविकाध्ययने बहुक्लेशमनुभवन्
 श्रीवज्रस्वामिनं प्रति विज्ञप्तवान् ‘ भगवन्, दशमपूर्वस्याद्यापि कियदवशिष्यते ? । ’ इति तेन विज्ञप्ते श्रीवज्रगुरुरपि
 प्रोक्तवान् ‘ अधीष्यस्यक्षेप किमनेन प्रश्नविधानेन ? । ’ पुनरपि व्यतीते सति कियदपि सत्यपि समये स तमेव प्रश्नं
 चकार गुर्वन्तिके । श्रीगुरवोऽपि तं प्रत्युत्तुर्मेहानुभाग ! मदरस्तिष्ठति सर्पवस्तवधीत ’ इति श्रीगुरुभिरुक्ते स क्रियत्यपि
 दिनानि पुनर्मेहोद्यमं व्यधात्तदध्ययने । अथ च मातृवदापनविषये पुनः पुनरनुजन्मना प्रेरितस्तद्विषयोत्कठितचित्तः स
 विज्ञप्तवान् श्रीगुरुम् ‘ अनुजानीध्वं मां जननीप्रभृतिर्मां रिक्रवर्गवंदापनविषये । ततः कृतकृत्यः पुनः मत्पर समेभ्यामि
 श्रीपूज्यपादपादमूले पुरतः पठनार्थं ’ तदा च श्रीगुरुमिः श्रुतोपयोगदानादवगतं यद्दशमपूर्वमप्येव स्यास्यति मदीयायुषः
 स्तोक्तत्वात् प्रत्यागतस्य चास्य मया सार्द्धममिलनात् । इति दत्तश्रुतोपयोगैस्तैः पूज्यपादैः प्रोक्तं- ‘ भद्र ! तत्र इत्येत्येव
 प्राप्तिस्तेन तव मिथ्यादुष्कृतमस्तु त्वया सुखसंयमयात्रया गंतव्यम् । ’ इति दत्तानुज्ञः स श्रीपूज्यपादपादवदनपुरस्सर
 विजहार दशपुरपुर प्रति । स सोदरः मार्गे च मिलितः स पाटलीपुरनगरे स्वधर्मचार्याणां श्रीतोमलिपुत्राणाम् । तदा
 च ते गुरवः स्वविनेयमधीतसार्द्धनवपूर्वं श्रीआर्यरक्षितनामानं योग्य विज्ञाय तं सौवपदे स्थापयित्वा परलोकं साधयामासुः ।
 श्रीआर्यरक्षितसरयोऽपि स्वधर्मगुरुरुपु श्रीतोमलिपुत्रद्वारिषु दिवगतेषु सुखसंयमयात्रया प्रापुर्दशपुरनाम्नि पुरे । तत्रागतैश्च तैः
 श्रीआर्यरक्षितद्वारिभिः स्वदेशनया प्रतिबोध्य प्रव्राजितः स्वजननीमगिनीप्रभृतिकः पितृवर्जः स्वजनवर्गः । पिता तु तैः सार्द्धं
 तिष्ठति श्रेष्ठ्या तपस्यां तु न गृह्णाति वदति च गुरूणां पुरतः ‘ आजन्मावधिगृहीतोपवीतकरपात्रिकावस्त्रयुगलछत्रिकोपानव-

प्रमृष्टिं ययिरेवमेवं कथं गृह्णासि ।। वेदेतान्वनुयानीर्षं तदा प्रपवेर्द्धं शुष्मदीर्घं पात्रगयाय् ' इति जनकेनोक्ते गुरुरधिकृतया
 मासु-जनेन वेदेन येनप्रधान्यम्दानं त्वनुषितम् । तथापि प्रमथ्यादानसमनतरं धनैः समपाद्यया कारापयिष्यतेऽनेन
 सुम्भश्चापुष्टिममरवारिकथिति विरिक्तस्य ते येनदीक्षया दीक्षयामासुः । दीक्षातमनतरं च धार्षिणो ब्राह्मणैरनासृज्युषां
 द्विषिणो विष्णो स्तस्येव धीर्धार्यरधिकृतमभिभिः । अथ वाऽन्यदा पूर्वसिद्धिगाः धर्मबोधोपासकयोः प्राप्नुः ' यद् ययं छत्रिह्य
 परमेकं सुफला सार्जनिषि साधुगुणवाच्यमायः ' इति तेकस्ते स्वपरापूर्तिं निरीक्ष्य स ब्राह्मणमवकुंभराः स्वांगजग्मानं
 धीर्धार्यरधिकृतमायानं सुकं प्रति विद्वद्वचान् ' पुत्र ! मादद्यावैः सर्वेऽपि सापथो रंयन्ते, अहं तु कुजो देवोर्षदनीयः ।' इति तेन
 विद्वहे भीमुरास्वं प्रति प्रोचुः ' ताव ! छत्रिह्यवराये कथं तव वयसा ज्ञापटीसि पतो धृतीवतपस्यानामेवस्या परब्रह्ममनुष्यित
 तव कृतब्रह्मनया कृतव्रतसि तस्मिन्सिद्धयौच्योदया ' इति भीमगुह्यिकस्ते तेनोक्तं तदि मरत्येनं परब्रह्मनत्करकरात्रिह्येव
 गीतानि त्याग्यिषा स भीमगुह्यिभिः । वरिचानं तु विप्रजनोषितवयापि न गृह्णाति । ब्रह्मदा च पूर्वसिद्धिगास्त मादद्विद्वजः परि
 ब्रानपरिहारकृते ते यदि पूर्ववत् प्रोचुस्तदा च स संव्रातकोपस्तान् प्रस्तूये ' या ईदृजं पूर्वं कदाचन कुप्पयद्देनेन या
 देवत्वापाप्तिं सास्यपि मा पूषन् परं परिधानं त्वेवञ्च त्वस्ये ' इति तेनोक्ते सति तत्पावनकृते भीमुरपयितयामासुस्त्वार्णोदस्म् ।
 अग्न्यदा च कस्मिन्नपि ब्रह्मबसुचम कृतानवने व्यसृज्यर्षगृहेषुपि पूर्वसिद्धिगाः सापरास्तच्छरीरोदरनायाईदरे ब्रह्मभ्रमयदित
 त्वदुरास्तरं भीमुरक विद्वद्वचामासुस्तदा च ते भीमुरयोऽभीकृज्जोषं विधाय तान् प्रति कथयामासुः ' किं सुब्रह्मवपि पुण्यं पुण्या
 मिरेषाऽर्थयिष्यते न त्वत्सत्तर्हंविभि' इति भीमुरकमिकस्ते सति जनकसिः प्राह ' पुत्र, यदि प्रयुतं पुण्यमपत्र बोधयतीति तदा यमा

विशास्मिन् कर्तव्यविधाने ' इति तेनोक्ते श्रीगुरुवोऽप्यचुरस्मिन्नुद्यमाने उपसर्गाः समुत्तिष्ठन्ति तत्सहनं चेन्न क्रियते तदास्माकं
 शुभं न भवति, अस्मिन्नुद्यमाने च निर्जरा महत्तरा, एव स्थिते सति यथारुचि विधेहि ' इति श्रीगुरुभिरुक्ते स प्राह ' मया
 गृहित्वे पुरोहितपदप्रतिष्ठितेन सर्वाण्यपि नृपतिकृत्यानि निष्प्रत्यूहताया निर्वाहितानि तदेतद्गृह्णन्ते का मम प्रत्यूहमीति '-
 रित्युदित्वोत्क्षिप्तं तेन तत्कुणपम् । एवं सौवांसविन्यस्ततत्कुणपस्य संवस्य तस्य व्रजतः पूर्वशिक्षिताः शिशवः कटिनिवसनमप-
 जहूः । अपहृतेऽपि तस्मिन् स्वतनयामंगलमिया स न मुमोच शत्रमतश्चित्तं दूनोऽपि । तदा च तत्क्षणमेव पूर्वं सज्जीकृत
 श्रोलपट्टस्तत्कट्यां दवरकेण बद्धः साधुभिः । अथ च कृत्य विधाय प्रत्यायाते सति तस्मिन् गुरुभिः परिधानकृते
 शाटकनिमंत्रणे तस्य कृते सति स प्रोचे यदालोकनीयं तत् त्वालोकिता सर्वैरपि । अथ चोलपट्ट एनास्तु किमधिकेन
 परिग्रहसंग्रहेण त्यक्तसंगस्य मे ? । एवमुपायैस्त्याजितः स सकलमपि गृहस्थनेपथ्यम्, परं श्रीगुरुभिरनेकधा बोध्यमानोऽपि
 स गोचरचर्यायां न याति । तदा च श्रीगुरुभिस्तस्य तद्गमनकृते साधव एवं रहः शिक्षिताः । ' यदद्य युष्मद्गृहं
 युष्माभिरेव मोक्षं न तु मत्पितुः किमपि देय 'मिति तान् शिक्षयित्वा सौत्रवप्तरमापृच्छय विजहूः श्रीगुरुवः समासन्न-
 ग्रामे । गच्छद्भिश्च तैः पितृमनःप्रत्यायनार्थं माधव एवं उक्ता यन् ' मज्जनकर्पेर्वैयावृत्यादिविधौ युष्माभिर्यतनीयम् । '
 अथ च भोजनवेलायां साधुभिः श्रीगुरुतातर्पिर्न निमंत्रितस्तेन तस्य तद्दिनेऽपोषणमेव समभवत् । अथ च द्वितीयदिने
 समागतैः श्रीगुरुभिः स्वतातस्य समाधाने पृष्टे सति स प्राह ' पुत्र ! चेद् भवता बहिर्चन्द्रदिनानि विहारो विहितोऽमविष्यत्तदा
 समानशनसिद्धिः संजाताऽमविष्यद् । यत एतैर्भवद्भविनेयैरानीतं भक्ताद्यैरेव भुक्त मन्नामापि न गृहीत 'मिति तेनोदिते

[illegible]

वनिता कर्तनकर्मणा स्वपरिधानकृते कृतवती कष्टेन शाटकमेकं तमपि चस्त्रपुष्पेण प्रार्थित सा तस्मै प्रयच्छति अन्येषां तु तत्
 प्रदाने किं कथनम् ? दुर्बलिकापुष्पस्तु यथेच्छं हविर्भुजानोऽपि पूर्वपठितपूर्वनवकनित्यस्मरणवशतः कथतरतां तनो भजते ।
 तस्य च सौगतमतभाविता दशपुरवासिनः स्वजनाः श्रीगुरु प्रति विज्ञपयामासुर्यत् ' अस्माकं मते भिक्षवो ध्यानं विदधति,
 युष्मत्शासने तु तन्नास्तीति ' तैरुक्ते सति श्रीगुरवः प्रोचुर्यं युष्मदीयः स्नकीयो दुर्बलिकापुष्पस्तनौ दुर्बलत्वं ध्यान-
 विधानत एव घत्ते ' इति श्रीगुरुभिरुक्ते सति तत्संबन्धिनः प्रोचुर्यत् ' अयं गार्हस्थ्ये स्निग्धतराहाराम्यवहारतः प्रबल
 तनुरासीद् युष्माकं तु भिक्षाघृतीनां कृतस्त्वद्योग ' इति तैरुक्ते सति श्रीगुरवः कथयांबभूवुस्समाकं लब्धनिघेर्धृतपुष्पात्सर
 साहारयोगस्तु भूयानपि वेचिघत्ते । अथ चेदस्मदुक्ते युष्माकं न प्रत्ययस्तदा युष्माभिरयं स्वनिलये पोपणीयः सरसाहारैः '
 इति गुरुक्ते सति तैर्गुर्वादेशेन स्वात्रासे नीत्वा स स्निग्धाहारैः पोपितोऽप्यनवरतं पूर्वपठितपूर्वगतश्रुतचित्तनवशात् कथतामेव
 भजते । अथ गुर्वादेशात्तेन पूर्वगतध्याने त्यक्ते प्रांताहारमोज्यपि स समभूत् पृष्टतनुः । एवं च तस्य ध्यानविधानं निरीक्ष्य
 तद्वचनेन प्रतिबुद्धास्त्वदीयस्वजनाः श्रमणोपासकतां मेजुः । तस्मिंश्च गच्छे दुर्बलिकापुष्पफलगुरुरधितविध्यगोष्ठामाहिलनामानः
 श्रुति(४)मिताः प्रज्ञातिशयविश्रुतकीर्त्तयो यतयो विजयंते । तेषां मध्ये विध्येन विज्ञप्ता श्रीगुरवः ' भगवंतो महत्यां वाचना-
 मडल्यां ममाध्ययनं विदधतः स्खलना बोभवीति तेन मम पृथग्मंडल्यां वाचनाप्रदानवियये प्रसीदध्वम् ' । इति तेन विज्ञप्ते
 सति श्रीगुरवस्त प्रति कथयांबभूवु ' भद्र ! यदि तव पृथग्मंडल्यां वाचना दीयते तदान्येषां साधूनां तदंतरायः स्यात्तेन
 तव दुर्बलिकापुष्पो वाचनाचार्यो भव'त्विति गुरुभिरुक्ते गुर्वादेशाद् विध्यस्य वाचना ददतो दुर्बलिकापुष्पस्य पूर्वाधीतस्य

नरयणरूपेण गुह्ये येयत्येतेन विहितं विस्मयनाः स दुर्लिकापुष्पः भोगुहं प्रति विरुपयायाम् ' भगवन् । मम
वाचनां दातव्यतया एवोवीतस्य नरयणरूपस्य विस्तृतिर्वापयानास्ति येदतः परं विष्यस्य वाचनां तापविष्यस्य, मया तदा
मम नरयणरूपे विस्मयिष्यतीत्येव मतिं श्रीगुणरिदयः प्रयाज 'मिति तेन विप्रते सति धीगुह्यमितयामाम गदतस्य मेधात्रियेरेव
विस्तृतिर्वापयानास्ति तन्मनमताः नो काक्योपता येपादानिर्मयिष्यति तेनैकस्मिन् घटे चतुर्दोष्ययाम्पानं विधातुं न कोऽपि
लुक्त्वो मयिष्यतीति विचार्य एवम एवम चतुर्दोष्ययाम्पानं विधातुं न कोऽपि
येदमंघरेषु च स्थापितः । वर्यक्यानुयोगस्तु भीतपराप्यनप्रप्रेषु वरेषु । यचितानुयोगस्तु एवमंघ्रियमृतिषु । द्रव्यानु
योगस्तु घटिकादे । एवं एवम एवम द्रव्यापिगानुयोगाः भीतार्थरहितवृत्तयो विप्रदुपयुतानगर्वा, वर्यां च प्राप्ता यद्य
पुराणां म्यंतरावने स्थितास्ते सपरिकृताः । एतथ विरेगेण वरनाथः गताः प्रयमकल्पयति । भीतीर्मपराजिनपरसमीपे कप्यन्त
निमोदस्वरूपम् । तस्मिन् वपारिष्वते भगवता प्रकथिते स पुनः एवमान् ' ययवभीष्टं निगोदस्वरूपं संप्रति कोऽपि मारतवने
कचप्यती 'त्येवं तेन घटे सति तीर्णरविर्जमाद् ' मयुतापुर्वा' भीतार्थरहितवृत्तयो मद्रव्यस्वरूपे प्ररूपपम्यंतीति ममद्रव्यमा
प्रवीतोऽपि कोदुकावकोककतेऽप्यवजगताम्ररितजनुद्विप्रकल्पयती ययो स भीतार्थरहितवृत्तयो मयिष्यते, तत्र च तेन निमोद
स्वरूपे घटे सति वपारिष्वतोऽस्या तुह्यमनास्तेनां पुनरपि यानागिदयं घातं निज्यापुः एवमान् । तदा च ते धुतोपयोगदानतस्त
दातुः क्षामरसमानदेववितमवयस्य प्रोक्तपेताः भीतव्या ' त्वपर्ववद्वितपमितायुधोपर्वपतिर्नपेसु न तु मयुत्रः ' इति भीगुह-
यिष्यते सति स्वरूपं प्रपटीकृत्य स्वावतिः प्रोक्तपान् ' मयवन् । भीतीर्मपरास्यामिष्यनामिगोदस्वरूपमभाकते समेवोममयु-

यादृश तत्स्वरूप श्रीसीमंघरजिनेनोक्तं तादृशं श्रीपूज्यपादैरप्युक्तम् । अथ यास्याम्यहं स्वस्थाने ' इति तेनोक्ते सति श्रीगुरुवः प्रोचुस्त प्रति ' प्रतीक्षस्व क्षण यावद् यतयः समायाति तर्वाद् दृष्ट्वा च यथा ते चरिते निश्चलवेतसो भवन्ति ' इति तैरुक्ते सति शचीपतिः प्रोचे ' मत्समृद्धिदर्शनेन निदानं कुर्वति यतयस्तेन मदवस्थानमयौक्तिक 'मिति तेनोक्ते सति ते प्रोचुः ' स्तर्हि किञ्चित् त्वदागमनचिह्नं विधेहि ' इति तैरुक्ते सति द्वारमन्यतो विधाय ययौ त्रिदिवं त्रिदशपतिः । अथ च समागतैः साधुभिर्द्वारप्रश्ने निर्मिते श्रीगुरुभिरूचे ' द्वारमन्यपाश्च वेविद्यते तेन तत्रागच्छस्वम् ' इति तैरुक्ते सति यतिभिः प्रोक्त ' मित्थमेतत् कथं जात 'मिति तत्पृष्टाः श्रीगुरुवः प्रोचुः ' शक्रेणैतदेवं विहित 'मिति श्रीगुरुभिरुदीरिते ते प्रोचुस्तर्हि किं न स स्थापितोऽस्मदागमनं यावत् ' इति विज्ञप्ते सति श्रीपूज्यैरुक्तं सर्वं पूर्वाशापतिस्वरूपम् । तस्मिन्नुक्ते च सति यतयः श्रितयामासुः कथं भवत्यस्मादृशां हीनपुण्यानां दर्शनं शचीपतिरूपसमृद्धेः । अथ चाऽन्यदा दशपुरपुरं प्रति विजहूः श्रीआर्यरक्षितस्वरयस्तदा च मधुरायां समायातः कोऽपि वादी चार्वाकः सर्वनास्तिवस्थानवावदूकः । तस्मिन्नायाते च सति श्रीसंघेन साधुद्वयं प्रेषितं श्रीगुरुसमीपे गुरुभिश्च गोष्ठामाहिलस्तत्र प्रहितस्तन्निग्रहहेतवे । तेन च सति गृहीतः श्रीमदार्हत-मतिर्युक्तिभिः तदा च स संघेन वादलब्धिसंपन्नत्वाच्चत्रैव चतुर्मासीं स्थापितः । इतश्च निजायुःपर्यंतमवधार्य श्रीगुरुमिः पृष्टाः साधवः को युष्माकमाचार्यः क्रियते ? । तदा च श्रीगुरुसत्कसकलमृनिभिरुक्तं फलगुरक्षितो गोष्ठामाहिलो वा भवत्वस्मा-कमाचार्यः श्रीगुरुणा च दुर्बलिकापुष्पः समतः । तदा च श्रीगुरुभिः संमील्य सकलसाधुवर्गनिष्पावतैलसर्पिःकुंभत्रितय-निदर्शनं दर्शितम् । यथा तेव्वधोमुखेषु विधीयमानेषु निष्पावाः सर्वेऽपि निर्याति, तैलं तु किञ्चित्तिष्ठति, घृतं तु प्रभृतं

विद्यति । एवं दूर्ध्वकिङ्कापुष्पं प्रतीक्ष्य सुवसिष्ठे त्रिव्यावसन्निभोऽयं बभौ, ह्यगुरविर्लं तु प्रतीक्ष्य तेऽसङ्गमनिमा, योऽष्टाधारितं
 त्वाभित्य षण्णष्टसमस्तेन उदरदे दूर्ध्वकिङ्कापुष्पो युष्माकम्याचार्थो नवस्त्रिस्तुरीर्यं च स्वापितः स्वचरे । स्वापयित्वा पञ्चतं
 प्रोक्ते भीपुस्त्रिर्बन्दीनां पन्थयीरात्रुपर्वनीयमेतस्मिन्नवाचार्थे । इति दत्तवसिष्ठिप्रियाः भीमदार्यरक्षितछापः प्रातिष्ठमयेऽन्यदने
 रिषाच ननुः सुपर्वकचं धीस्तावेन्निर्वायिता । अब च मपुणस्त्रियेन नोऽष्टाधारितेन ननकिपरस्याकर्मितं पदं गुह्यमि
 णंयचनराष्टावदरीर्यं दूर्ध्वकिङ्कापुष्पस्य क्षरितं दक्ष्य । अतो देवोर्ध्वोऽष्टाधारितो गुरौ धीदूर्ध्वकिङ्कापुष्पे च भूतवम्बाचार्ये
 प्रोक्ते रौचिदुर्मानसकान्तेन मपुणपुरीतो ददपुपुरे प्राप्तस्तस्यो दृषगुणाकमे । अन्यदा च विध्वनाया हनिपुंगवाः कर्मप्रवादा
 विधानेऽयमार्ये कर्मस्वरूपदेवं प्रकथयति । तथाहि किञ्चित् कर्म पदमात्रं तत्र सुक्कङ्कटपापठितर्ष्वर्ष्वद्विचचरेव क्षीराद्
 सिपुज्यते । किञ्चिच्च स्वरमादितेपञ्चमोपरि पठितर्ष्वर्ष्वदस्यं तत्र कालातरेव विपठते । किञ्चिच्च पदस्यहनिक्कापितरद्वया
 विचरक्षीयेन छद्रेक्षीयामाचार्यं तत्र विरेच वैरनाम् विदुज्यते क्षीरतः, इतश्च सुमाकर्म्यं योऽष्टाधारितेन प्रोक्तं यथा कञ्चुकिं
 नरं प्रत्यक्षदाः कञ्चुका समन्वेति यत्र सृष्टयवर्षं कर्म क्षीये समन्वेति क्षीयेन साराभ्रियायवर्षं तु कर्म न विपुन्यतेऽप्रियाग
 पदत्वात् स्वामेक्षपद् ततथापयवर्षायावः प्रसज्यते । इति तेनोक्ते विध्या धार-यथा यथागुरुवदनादिदावाकर्मितं तथा
 व्याकम्बालमिति विध्वेनोक्ते च धार-गुहा किं चेति । इति तेनोक्ते सति विध्याः प्रपञ्च धीदूर्ध्वकिङ्कापुष्पमित्रगुरोः पार्थे
 गुह्यविस्मये पदं तथा प्रोक्तं तत् सम्यं गुरुभिरित्यमेव व्याख्यातत्वात् । यद्यु योऽष्टाधारितेनोक्तमविमागपदत्वात् कर्मजो
 क्षीयस्य दृक्किर्न मपति तददुक्तं यतोऽप्यापिदा सार्पस्यनापि यद्विषया याचिताः प्रतिकर्षयपद्यवस्थतो विपुज्यते एवं क्षीयोऽपि

कर्मस्कन्धेभ्यः । इति गुरुनिगदितं युक्तिप्रकारं निश्चयं विद्ध्यो गोष्ठामाहिलपुस्तो निवेदयामास । तस्मिन्निवेदिते स प्रति-
 युक्त्युत्पत्तेरभावात् तूष्णि स्थितः । अन्यदा च नवमपूर्वे साधूनां प्रत्याख्यानं वर्ण्यते यथा ' पाणाइवायं पञ्चक्खामि
 जावज्जीवाए ' इत्यादि तदा च गोष्ठामाहिलेनोक्तं नैतदेवं युक्तम् । यतः प्रत्याख्यानमनियतावधितयैव कृतं सांप्रतं,
 नियतावधौ तु तस्मिन् विधीयमानेऽवधौ पूर्णे तु वयमेतत् प्रत्याख्यातं वस्तु सेविष्याम इत्याशंसादोषसंभवात् । इति तेनोक्ते
 विद्ध्येनोदितं नैतदेवं गुरुभिरित्थमकथनात् इति विद्ध्येनोक्तः स श्रीदुर्वलिकापुष्पगुरुभिः सह वादकृते दुर्बोके । तदा च
 गोष्ठामाहिलः स्वपक्षं स्थापयन् गुरुभिरुचै ' भो ! आर्य ! नहि साधूनां सविधिप्रत्याख्याने विधीयमानेऽवधौ पूर्णे वयमेतत्
 प्रत्याख्यातं वस्तु सेविष्याम इत्याशंसा लेखतोऽपि वेविद्यते । किंतु मृतानाममृताशनादिमवे मा भूत् प्राणातिपातनिरत्यादिप्रत्य-
 ख्यानमंग इति सपरिमाणतया तद्वकरण ' मिति गुरुणा निगदितेऽपि गोष्ठामाहिलस्तन्न श्रद्धये । अश्रद्धधाने च तस्मिन्
 श्रीसंघेन शासनसुरी शरीरोत्सर्गेण समाकृष्टा तत्रस्थाने समेता सती कथितवती श्रीसंधं प्रति किं निमित्तं निर्मिता मत्स्मृतिस्त्व-
 भवता श्रीसंघेनेति तयोक्तः श्रीसंधः समादिशत्तां यद् गच्छत्वं तीर्थपतिममीपे पृच्छ चैतद् यदुर्वलिकापुष्पमित्राचार्यप्रभुतिकः
 श्रीसंधो वक्ति तत् सत्यमुत गोष्ठामाहिलोक्तं सत्यमिति श्रीसंधोक्ता श्रीशासनदेवता प्रोक्तवती—यदि श्रीसंघेन मदागमं यावत्त-
 नूत्सर्गः क्रियते तदा तत्साहाय्यान्मम तत्र गमनसामर्थ्यं संभवेदिति तयोक्तः श्रीसंघस्तनूत्सर्गे तस्थौ । तस्मिंश्च तत्रस्थियते
 सति सा गता श्रीतीर्थपतिममीपे । तत्र च प्रष्टव्यं पृष्ट्वा प्रत्यायाता श्रीसंघसमीपे प्रोक्तवती च यद् भगवताऽऽदिष्टं श्रीसंधः

वस्त्वपच्छा मोक्षमार्गिष्ठच्छु तदिवत्प्रकरणे निहत्त इति तयोक्ते मोक्षमार्गिष्ठोऽपारीरेषा मृषामाषिणी न तत्र मृषासीदिति
 तदुक्तिमयनं वरीर्यं तदिवत्प्रकरणे निहत्तं निमित्तस्य मीसंयस्त स्वयत्वं पश्यत निर्विकारयन्ताः भीक्षार्थरक्षितगुरूणां मातृकुमरसि
 इति किञ्चिद्विग्रहिता मय्ययापदिच्छिद्यितवरस्परकल्पता । तदुक्तौ च माधिताः समामृतो देवप्रसिद्धं वारिणः समामिति विद्वताः ॥

अथ प्रक्रमान् तद्विप्रसंवारिपोटिद्वयतस्वरूपं प्रकल्प्यते-तत्र भीषीरनिर्वाणानु नवापिक्तेषु वदसु संपच्छरेषु समतीरेषु
 एषपीपुननमरे विप्रयतेस्ते मनुस्वचास्तेन तद्वरकरं किञ्चिदुच्यते । तथाहि एषपीपुनं नाम नमरम् । तत्र च दीपकामिधान
 इयानम् । वस्त्वप्य भीष्माप्यंकुष्माण्डाः मयवसुताः । अथ च तत्र न्यरे सरस्वतोपिषया सरस्वमोक्षेति प्राप्तविरुस्वद-
 दुरपरिदृश्यदुयाननीयः विद्वत्पुलिनाया मयुगविद्यापर्वतिकये प्रायाः सुयेति सौवापासे । अम्यदा च तदेतदुक्तमतीवसिद्धा
 मती सन्धनपिनी मयू प्राह ' माता । किं करोमि एतु मयरीषवम्यन्त्या समवासाति वदुनिद्याकिमे ' इति तयोक्ते
 वम्यस्तामूने ' अथ निदिता स्वपिति, यदं तथा करिव्ये यथा मय्य मयिष्यती 'ति तद्वरीर्यं तदिने सा इतं विषय मम
 कश्च तथा रिपवती । अथ च कृतकला सु विप्रमूर्तिनिधीये प्राप्तः स्वसौपदारं । एतु विदितयम्येक्य ' इतं इत 'मिति
 प्रोक्तम् । तदा च कुरितया तदंयथा प्रोक्तम् ' एतस्मां देवतां यत्र प्रारयन्तातं स्वयत्वं त्वं पश्ये ' ति तयोक्तः । सु
 तस्यां देवमयामरिजिहारे गुरूतामये मयाय । तत्र च भीष्माप्यंकुष्माण्डाणां यथेतिरपाकृत्यं इतमममैराम्पातु सु प्रप्र
 धिता । अथ च भीगुरस्त्वन्प्रमयानंतरे किपतयपि सुपर्ण पदिदिहत्त तद्वत्तः । इतस्ववावाताः । अथ च वस्त्व मयुगिना

रत्नकंचलं वितीर्णम् । अन्यदा च तस्मिन् बहिर्गते किमेतेन मूर्च्छानिदानेन बहुमूल्येन वस्तुनेति विचिन्त्य तत् पाटयित्वा दत्तं यतीनाम् । एतच्च स विदित्वा चेतसि कपायितः । अन्यदा च श्रीगुरुभिर्जिनकल्पवर्णने विहिते सति शिवभूतिना विह्वलं 'भगवन् ! किमयं वक्त्रपात्रप्रमृत्तिको विविधोपधिधिर्धियते जिनकल्प एव किं न क्रियते त्यक्तनिश्चयोपधिपरिग्रहः ? ।' इति तेनोदिते श्रीगुरुभिरुक्तं 'संप्रति समयसंहननादिहान्या स कर्तुमशक्यत' इति श्रीगुरुभिरुक्ते तेनोक्तं 'सन्ववतां किं करिष्यति कालः ? अहं करिष्ये जिनकल्प' मित्युदीर्य विहाय वक्त्रप्रमृत्तिकं सकलोपधि निरगाक्वगतया बहिरेकाकी । तदनु तद्भगविन्यपि तत्प्रेम्णा तथैव निरगात् । अथ च सा तथाविधरूपा सती प्रविष्टा पर्णांगनासदने भिक्षाहेतवे । तथा च तां तद्भगविरूपां निरीक्ष्य शाटिकां परिधापिता सा । अत एव तत्संतानजाताभिर्यतिनीभिरद्यापि वसनपरिवानं विधीयते । अथ च शिवभूतिना कौडिन्यकोट्टवीराभिधानौ द्वौ विनेयौ प्रव्राजितौ । ताम्यां च बहवो विनेयाः प्रव्राजिताः । एवं शिष्य-प्रशिष्यपरपरया वृत्तिमगमद् बोदिकमतम् । इत्युक्ता देशप्रभृतिसंवादिनिह्ववक्तव्यता । एयां च देशबहुविसंवादिनिह्ववानां यथाच्छन्दसां च यद् वर्जनं क्रियते स तृतीयः श्रद्धानमेदो विज्ञेयः ॥ ३ ॥

अथ कुहट्टिर्वर्जनस्वरूपतुरीयश्रद्धानमेदः किंचिदुच्यते । तत्र सम्यग्ज्ञानाभावेन कुत्तिततदृष्टिर्दर्शनं येषां ते कुहट्टयः अनंत-धर्मात्मके वस्तुनि प्रमाणसिद्धे सत्यपि स्वाभिप्रेतैर्कैकधर्ममंतरेण तदितरधर्मनिराकरणबद्धकक्षाः स्वाभिप्रेतैर्कांशस्थापन-दक्षास्ते च यावतो नयास्तावन्मिता विज्ञेयाः । यदुक्तं- 'जावहया वयणपहा, तावहया चैव हुंति नयवाया । जावह-

या वपवाया, तावाया येव परसभया ॥ १ ॥' इति, एवं च वचनप्रकाराद्यो योपेयवाधिसुखतया वपवादानामप्यानंत्यात्
हृषीनामव्यपदिमित्तये सत्यपि प्रसिद्धतया विरजयिष्यतीमितास्ते पित्रेपास्तेषु ये क्रियां वीवाभीषादिसप्तधास्वरूपा
वर्धति ते क्रियाप्राप्तिस्तये वादीतिवृत्तयिता भिद्येयाः । तथाऽक्रियां वीवायस्यो वर्धतीत्येवंहीना ये तेऽक्रियवादिनस्ते च
वृत्तादीतिवृत्त्या वाक्यभ्याः । तथा ये ज्ञानस्याभिनिवेशनिरास्तत्माद्यस्य क्लमदिपुष्टास्मानोऽज्ञानमेवावयवार्थाद्व्याघ्रयंवि
तेऽज्ञानिकास्ते च क्लमतिवृत्तयिता निवारिताः । तथा मितयेन वर्तीति येनयिकास्ते च सुसुपुषियिविष्णातिस्वविरचर्ममावृषित
रूपेषु वस्तु(८)संख्येषु स्थानेषु तेन मनसा वाया कानेन देवक्यसोत्सयेन विनयं विप्रेयतया वदतो व्यात्रिदत्तममिता वपसेयाः ।
यदेतं च वृत्तेषां यित्त्वे त्रिपक्षयविक्रियममिता यदेतु वरपादितो विकल्पाः । तत्त्वं च 'असीतसुप किरियाभं,
अकिरियवाईच होर तुलसीई । अवाणीय सच्छुई, वेयाइपाय च वर्तीसं ॥ १ ॥' एतद्विषयविक्रियवृत्तयिवृत्तमिति
परिकल्पितं तदवाधियविक्रियाभंयमममनेषंपुष्टिपुष्टिनिशेषेपिधेयवाकर्षकप्रसिद्धिद्वयजननिकरनेक्यप्रकाशवा
क्यैवकसुवाकर्षमदो तद्वत्ते मंदयविरताः आरणापारवचनाकर्षेन तत्संयतिकरणममृतिष्ठं वर्धयेत् क्लमवर्धनी विमानमर्थ
तरसम्यग्वर्धनमदास्तनयैक्यनगाः । तथा संयविरयतो वयति क्लतां दोषा कुवाय संयवेयुः । यदुक्तं, 'संयवस्तु य
निवस्तु य, पुणइपि समागयाई मूकाई । ससगगीइ विणकुते, वंषो निवचण पत्तो ॥ १ ॥' तथा 'उत्तमज्जण
संसगगी, सीलपरिंपेि कुणइ सीलई । जइ मैवगिरिपिकगं, तणपेि कज्जणत्तणसुवेइ ॥ २ ॥' इति, तस्यात्

सम्यग्दर्शनादिसद्गुणगणेच्छुभिर्भव्यप्राणिभिः सर्वदा सर्वप्रकारेण वर्जनीय एव कुहट्टिसंसर्गः सुदूरीकृतापवर्गः । इत्युक्त-
स्तुरीयः श्रद्धानभेदः तदुक्तौ च प्रपञ्चितं किञ्चित् श्रद्धानचतुष्कस्वरूपम् ॥

॥ इति श्रीमत्तपागच्छालंकारहारमञ्जारक-धट्टाकोटीरश्रीसोमजयस्वरीशशिष्यशिरोमणि-श्रीहंद्रनंदिस्तुरिराजविनेयाणु-
सिद्धांतसारसंकलिते श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरग्रंथे श्रीमदनुगमापरपर्याये श्रीऋषभदेवदेशनाभिधानायां

तृतीयलहरीं ज्ञानश्रद्धानचतुष्कस्वरूपवर्णनं नामा प्रथमस्तरंगः समाप्तः ॥

तृतीयलहर्षो द्वितीयस्तरङ्गः ॥

अदेवस्वामेव भीष्मपामदेदेयनामिषानापो वृतीरत्नार्थी द्वितीयवर्गः प्रारम्भते ।

तत्र प्राक्कथयन्तीये ज्ञानस्वरूपस्य दर्शनसुखं विनामृतद्विस्वानयम्यगतवद्वानपतुष्कस्वरूपस्य च किञ्चित् प्रपथितरवारद्वतस्तत् स्वानस्वरूपं किञ्चित्प्रोच्यते । तथाहि भीष्मपामदेदेये परमायमष्टदशा ? पर्यसायनानुपग १ भीष्मिनगुह्यैवावृण्वनियम २ सङ्गर्भं किमधिकं विधेयम् । तेषु परमप्रकृत्यस्य भीमदार्ढ्यसिद्धावस्य दृष्ट्वा जगत्पेष्ठा प्रथमं किमं भवति । अत्र निद ईर्ष्यं-यथा कोऽपि दुरा सुल्लभान् विदम्भो रामी विषलवप्रभविनीपुत्रः सुतरिपितं भीते सुमाकर्म्यपितुमिच्छति, ततोऽप्य विच्छता या समयद्वष्टा सा प्रथम भीष्मपामदेदेयनस्य विधेये ॥१॥ द्वितीयं तु भीमदार्ढ्यः सुकृतकृतिरेवपि कोऽनुरागः । ॥ ॥ कीरुगपिषा ! यथा कोऽपि द्विष्मया कृतयस्यविष्माम्भरणमद्योगादुपीर्षः सुद्वेषामधनुः सुदक्षिणतुमिच्छित्सुतहितप्रसू तिसकसगुणोपेयान् पृथग्रान् मोक्षानुमिषोक्तति तत्रार्थं भीमदर्दपथिरसदृष्टानाद्विधिरपये तीव्रतरानुपामस्वप् द्वितीयं किमप्रसेषम् १ । तृतीयं तु कीमदर्दने किमभीष्मिनपथिसुपयथिष्मादिकारापचरूपभीष्मिनदेयादृत्ते विद्यामयाभ्रप्राप्तसुवादन- प्रसूतिसभीगुह्यैवावृण्वनियमकर्मं वेपम् । तत्र भीष्मपथिसुपयथिष्मादिकारापचरूपप्राप्तिकर्मेदतद्विप्रकृता वेपया । तत्राह- एवा पुन्यादिधिषोमकीति । अत्र पुष्पप्रादवदुपसङ्गस्य वेय निर्मास्यापचनप्रमार्थनतनुप्रयासनायर्गनतत्रिरेवसप्तसप्तमीवक्ति योषमपुल्लस्वर्गयोदकादिषाप्रदागसुकुमस्तर्गपकापथिष्मृण्पावस्मपपुसुच भीमसंवादिपिकेपनक-

रणांगीविरचनयावज्जिनकरबीजपूरनालिकेरादिमोचनप्रमृत्तिकमंगपूजायामेवांतर्भवति तथा धूपोत्क्षेपसुगंधवासप्रक्षेपाद्यपि च ॥ १ ॥ अग्रपूजा तु नैवेद्यढौकनादिभिः संभवेत्, आदिग्रहणात् पुष्पप्रकरपुष्पगृहरचनजललवणारात्रिकोत्तारणप्रदीपकरणगीत-
 नृत्यातोद्यनिनादप्रभृतयोऽपि पूजामेदा अग्रपूजायामेव संग्रहीता अवसेयाः ॥ २ ॥ भावपूजा तु भगवत्सम्भूतगुणोत्कीर्चनरूप-
 नमस्कारस्तुतिस्तोत्रादिमणनतो विज्ञेया अथवा श्रीजिनवचनानुसारेण सम्यग्यतिजनसम्वितक्रियाकलापपरिशीलनतो भाव-
 पूजा संजायते । यदुक्तं 'भावचणसुगगविहारया य दव्वच्चणं तु जिणपूजा' इति वचनात् ॥ ३ ॥ इत्युक्तास्त्रयो मेदा
 भगवत्पूजायाः । अथवा गंधमाल्याधिवासधूपप्रदीपैः श्रीमदर्हतसमर्हणा पंचप्रकारा प्रोक्ता श्रीमदार्हतागमे अधिवासस्तु
 गंधमाल्यादिभिः संस्कारविशेषो ज्ञेयः । केचित्तु 'तर्हि यं पंचुवयारा, कुसुमक्वलयगंधधूवदीवेहि' इति वचनात् कुसुमा-
 क्षतगंधधूपप्रदीपैः पूजा पचमेदा वदंति । अथवा पुष्पाक्षतगंधधूपप्रदीपनैवेद्यफलजलैः श्रीमदर्हतसमर्हणाऽष्टभेदावसेया यदुक्तं
 'कुसुम १ क्वलय २ गंध ३ पर्हव ४ धूव ५ नेवज्ज ६ फल ७ जलेहि ८ पुणो ॥ अट्टविह कम्ममहणी, अट्टुवयारा
 हवइ पूआ ॥ १ ॥ इति अथवा 'न्हवणविलेवणअंगम्मि, १ वच्छजुअलं २ च वासपूजा ३ य । पुप्फारुहणं ४
 मल्ला-रुहणं ५ तह वन्नयारुहणं ६ ॥ १ ॥ चुन्नारुहणं ७ जिणपुंग-वाणं आहरणरोहणं ८ चेव । पुप्फगिहं ९
 पुप्फपगरो १० आरत्तियमंगलपर्हवो दीवो ११ । धुवुक्खेवो, १२ नेवज्जं १३ सुहफलाण ढोअणयं १४ ।
 गीअं १५ नड्डं १६ वज्जं, १७ पूआमेया इमे सत्तर ॥ ३ ॥' इत्येतद्गुणाथोक्तपूजाप्रकारैः सप्तदशभेदा भगवद-
 चावसेया । अथवा स्नानं विलेपनं विभूषणपुष्पवासेत्यादिदृष्टोदितैकविंशतिभेदैरेकविंशतिप्रकारा विज्ञेया । एवमेनेकप्रकार-

इवाकारमहो मयपरैषाएवमयेषए । एषुर्छं मिथिभिनगुहोपाएपं निषयकं वृतीपं मय्यगुर्दनेनडिगम् ॥ ३ ॥

अथ एतद्विषयिनपसकं विहित् प्ररूप्यते । तथाहि-अर्द्ध १ तिष्ठ २ बैरप ३ भुज ४ धर्म ५ सापुरगां ६ बायो ७ पाष्याय ८ प्रवचन ९ दर्शनान्वाहित्य (१०) विनयो इत्यष्टाकारो मेधः । तेषु चतुर्विंशद्विदयाहमहाप्रतिहार्यैश्चत्रिंशद्भवनगुण यरिष्ठाः सुतपिरिषितछन्दोश्चरनरग्रक्षिपचकननस्त्रिन्वासेन विहृतः भीमदर्शनो विधेयाः ॥ १ ॥ मिथ्यास्तु त्रिष्टिकाह-
कर्मन्वा आसन्नं चतुष्टयाः मयसहेयाः ॥ १ ॥ बैरपद्यनेन पुनरार्त्तव्यविधयः क्लीर्षिकाः ॥ ३ ॥ धुनं तु मायाविरूपमृत्रिरितुमार-
पुर्वीन्तमज्जरसेषम् ॥ ४ ॥ धर्मस्तु चारित्र्यस्यसङ्गो विधेयः ॥ ५ ॥ सापुरगां न तराणारभृतः प्रतीज एषः ॥ ६ ॥ आचार्यास्तु षट्-
त्रिष्टिकाः सप्तस्त्रीर्वा बहुयोगाएपिनो मेधाः ॥ ७ ॥ उपाज्यानास्तु दशाज्याएवम् ॥ ८ ॥ प्ररचनं च निरयेरसंयरूपं प्रक्रीर्षिदम् ॥ ९ ॥
दर्शनक्रमेण तु तन्मयस्तरसेषम् ॥ १० ॥ एतेष्वर्द्धो विहृतः सप्तविंशविधाः प्रक्रीर्षिकाः, अथ एतन्तु दस विद्वन्निर्वा,
अम्यप्रवीत्य तु विद्वन्निस्कर्त्तव्यो अथन्यतस्तु दस । परस्त्वं श्रीप्रचनमारोहारे 'मत्तरिसपसुस्त्रोमं, जहस मीसा य-
दस य विहरंस्ति । अम्यं य इ उक्तेसं, वीसे दस पुंति उ जहसा ॥ १ ॥' इति एतेषां च धीयसीपत्नीनां चतुर्विंशदिति
व्याः प्राणिनापर्यष्टकं वेद्यभिः । श्रीप्रचनमारोहारायायाविर्दिभ्यंते तथाहि 'रयरोगसेपरदिओ, देरो १ चयसादे
मंसरुदिराणं २ न आहारानीहारा, अरिसा ३ सुरदिणो सासा ४ ॥ १ ॥ अम्यमाउ इमे यउतो, पङ्कारमरुम्य
नयमया इदि । लेस्ते ओपणमेसे, तिजपज्जणे माइ चटुओ यि ५ ॥ २ ॥ विव्यमासाय प्ररतिरि-सुराण
यम्यापचोइया वाणी ६ । पुष्पमया रोगा उपसुमंति ७ न य पुंति वेसादे ८ ॥ ३ ॥ पुष्पमय ९ अथर

१० तुम्मारि, ११ ईई १२ अइबुट्टि १३ अणभिवुट्टीओ १४। हुंति न जियबहुतरणी, पमरइ भामंडलुज्जोओ
 १५ ॥ ४ ॥ सुररइआ गिगुवीसा, मणिमयसीहासणं सपयवीडं १६। छत्तत्तय १७ इंदद्धय १८ सियचामर
 १९ धम्ममचक्राई २० ॥ ५ ॥ सह जगगुरुणा गयण-ट्टियाइं पंचवि इमाइं विअरति। पाउवभवउ असोयो
 चिह्दइ जत्थप्पह तत्थ २१ ॥ ६ ॥ नउसुहसुत्तिचउकां २२ मणिकंचणतारइयसालतिगं २३। ननऊणय-
 पंकयाइं २४ अहोसुहा कंटया हुंति ७ ॥ २५ ॥ निचमवट्टियमित्ता, पणुणो पिट्ठंति केसरोमनहा
 २६। इंदिअअत्था पंचवि २७ मणोरमा हुंति छट्ठि रिऊ ॥ २८ ॥ ८ ॥ गंधोदयस्स बुट्टी २९, जुट्टी
 कुसुमाण पंचवन्नाणं ३०। दिति पयाहिण सउणा ३१, पणुणो पयणो वि अणुकुलो ३२ ॥ ९ ॥ पणमंति
 दुमा ३३ यज्जंति, दुंबुहीओ गहीरयोसाओ ३४। नउतीसाइसयाणं, सव्व जिणिद्राण होह डमा ॥ १० ॥
 इत्थुत्ताश्चतुस्त्रिंशदतिमयाः। अथ प्राविहार्योष्ट्रक्रमाया लिख्यते, तथाहि- 'कंकेलिकुसुमबुट्टी, ३ देवज्जुणि
 ३ चामरा ४ डडसणाइं च ५। भामंडल ६ मेरि ७ छत्तं ८, जयंति जिणपाडिहेराइं ॥ १ ॥' अथैतेषां निश्चये-
 श्रीगुणरत्नरत्नाकराणां श्रीमत्तीर्थकराणां पंचनिश्चइरचनगुणा नामोचारमात्रेण निगद्यन्ते तथाहि संस्काररत्नम् १ औदार्यम् २
 उपचारपरीतत्वं ३ जलधरंगीरयोपता ४ प्रतिशब्दविचारयिता ५ दक्षिणता ६ उपनीतरागना ७ गहायता ८ अण्वाहता
 ९ शिष्टता १० संवेदानुत्पत्ति ११ निराकृतेतरोत्तरत्वं १२ हृदयंगमितं १३ परस्परमापेक्ष्यत्वं १४ प्रसाद्योचितत्वं १५ तत्स-
 निष्ठत्वम् १६ अग्रकीर्णप्रसुतत्वम् १७ अनात्मप्रशमान्यनिदित्वम् १८ आदेयत्वम् १९ अतिस्निग्धगम्युत्तरम् २० प्रशस्यत्वम्

२१ अथर्ववेदित्स्व २२ उदात्तम् २३ पर्मावर्णप्रतिषद्ध्यत्वं २४ कारकादिपिपर्वाणामागो २५ विप्रममृतिरिपरितत्त्व २६ इतु
कृष्णस्तिस्व २७ बन्धीप्रदा २८ जननिश्चितविद्या २९ बनेकमासिपिपिप्रत्यम् ३ आतोषितविच्छेपत्वं ३१ सप्तप्रधानम् ३२
वर्णपदवाक्यपरिच्छिन्नम् ३३ अमृच्छिच्छि ३४ अलेवित्त्व ३५ वेति पंक्तिद्वय वचनगुणास्तेषां तीर्थपतीनामवसेयाः । तस्यै
तेषां सम्प्रजनननिश्चितरितत्त्वस्यैकत्वां श्रीमद्विद्वत्पनगुरुमागवानकोपाया अष्टाद्वयादीनां नाविर्भवंति वेतोवचनतनुव्रित्तये
पदकं श्रीप्रवचनसरोद्वारे 'अक्षराणां १ कोटि २ मय माज, ३ छोम ५ माया ६ र्त्वि ७ अर्त्वि ८ । निदा ९ सोप
१०, अक्षीमवयण ११ चोरिजा १२ मच्छर १३ मया १४ य ॥ १ ॥ पाणिपद १५ येम १६ कीला, १७ पसंग
हासा य १८ बस्तु इत्य बोला । अद्वारस्तु पि विगठान्, नमामि वेपादिरेव तं ॥ २ ॥' इत्युक्तं द्विषिदार्दित्यरूपम् ।

अथ सिद्धास्वरूप प्रकल्पते । तत्रादि-वीर्यहरसिद्धा १ श्ठीर्यहरसिद्ध २ शीर्यसिद्ध ३ शीर्यसिद्ध ४ स्वस्तिगसिद्ध ५ परस्तिगसिद्ध ६ गुरिस्तिगसिद्ध ७ शीर्यसिद्ध ८ नरस्तिगसिद्ध ९ मयुमहस्तिगसिद्ध १० प्रत्येकपुत्रसिद्धे ११ कसिद्धा १२ ज्येष्ठसिद्ध १३ स्वयंपुत्र १४ पुत्रपोषित १५ मेघात् वृषदक्षविद्याः सिद्धाः । तेषु ये शीर्यपतिवद्वीर्यमनुमूय सिद्धिरप्युपलभ्य तत्पुत्रप्राप्तास्ते वीर्यरूपसिद्धाः १ तदन्ते पुनरशीर्यहरसिद्धाः २ मयवशीर्ये विषयान्ते सन्ति ये सिद्धास्ते शीर्यसिद्धाः ३ शीर्ये न्वरपिठकेऽपि ये वासिस्मरणादिना सिद्धास्तेऽशीर्यसिद्धा वेष्याः, शीर्यानुत्पत्तौ वा ये पश्येत्तदीत्यादिन्यादिरित् सिद्धिसोपम विद्यास्ते वाऽशीर्यसिद्धरुपा विषेयाः ४ स्वस्तिगसिद्ध ५ परस्तिगसिद्ध ६ गुरिस्तिगसिद्ध ७ शीर्यसिद्ध ८ पुनस्तिगसिद्ध ९ नपुंसकस्तिगसिद्धास्तु १० प्रसिद्धा एव । प्रत्येकपुत्रसिद्धास्तु नपुंसकादिरित् दिव्यनेत्रं त्रिपिण्डाधिक्यं ये प्रतिपुत्रास्ते

समवसेयाः ११ एकसिद्धास्तु ये एकस्मिन् समये एकतयैव सिद्धाः १२ अनेकसिद्धास्तु तद्विषयार्थद्वयवसेयाः १३ स्वय-
मात्मनैव वैराग्यहेतुबाह्यनिमित्तमनपेक्ष्य जातिस्मरणादिना ये प्रतिबुद्धाः संतः सिद्धास्ते स्वयंबुद्धसिद्धा अध्यवसेयाः १४
बुद्धगुरुभिर्बोधिताः संतो ये सिद्धास्ते बुद्धबोधितसिद्धा अधिगंतव्याः १५ एतेषां च सिद्धानां क्षेत्रलिङ्गवेदावगाहनासंस्था-
नादीनि द्वाराणि व्याख्यायन्ते । तत्र क्षेत्रद्वारे पंचवत्वारिशुद्धयोजनलक्षमानं मनुष्यक्षेत्रमेव सिद्धतापर्यायोत्पत्तिस्थानं
निगदितं श्रीमदार्हतागमे । तत्राप्येकस्मिन् समये ऊर्ध्वलोकं मेरुचूलिकादौ चत्वारः सिध्यन्ति, जलधौ च द्वौ, जले च त्रयः,
तिर्यग्लोकं तु नरक्षेत्ररूपे शतमष्टोत्तरम्, अवलोकं त्वघोलौकिकग्रामरूपे 'चतुरद्वलोए य तुवे समुद्रे, तओ जले
वीसमहे तहेवे'ति वचनात् श्रीउत्तराध्ययनाभिप्रायेण विंशतिः सिध्यन्ति, 'चत्तारि उद्वलोए, दुवे समुद्रे तओ जले
त्वेव । बावीसमहोलोए, तिरिए अहुत्तरसयं चे'ति वचनात् प्रवचनसरोद्धारानुसारेण द्वाविंशतिः, लिङ्गद्वारे
त्वेकस्मिन् समये गृहिलिङ्गे श्रुति(४)मिताः सिध्यन्ति, अन्यलिङ्गे तु दशप्रमिताः, स्वलिङ्गे पुनरष्टोत्तरशतमिताः । वेदद्वारे
तु विंशतिः स्त्रीवेदे, नपुंसकवेदे तु दश, नरवेदे त्वष्टोत्तरशतम् । अवगाहनाद्वारे तु अवगाहना त्रेधा-उत्कृष्टा १ मध्यमा
२ जघन्या ३ च । तासु च पंचशतधनुर्मिता उत्कृष्टावगाहना । अस्यां चोत्कृष्टावगाहनायामेकसमये द्वावेव सिद्धिसौधमधि-
गच्छतः । जघन्या तु द्विहस्तमिता प्रणीता श्रीमदहर्न्मते । एतस्या च जघन्यावगाहनायामेकसमये चत्वारः सिध्यन्ति,
उक्तस्वरूपोत्कृष्टजघन्यांतरालवर्तिनी मध्यमा । अस्यां चोत्कर्षत एकसमये अष्टोत्तरशतं सिध्यति । इयं चरिममवावगाहना
परिक्षेया सिद्धिगतानां पुनरियमेव त्रिभागहीना त्रिषाप्यवसेया । यदुक्तं पट्टविंशत्तमाध्ययने 'उरसेहो जस्स जो होइ,

मरमि सौ तिभागीणो ततो अ सिद्धान्तोपाध्याये ।' सस्यानद्वारे तु सिद्धानां प्राग्गम्य
 वरमसमये धीशयरेयपनकप परूर्ध्वरिचतनिरन्वोचाननार्यस्मिन्प्रशुतिकं ययति संज्ञानं वसुस्थानवयैव हे जिह्वेति सर्वं
 क्यमम् । एदृश्व बीयवचनस्योद्वारे ' जं संठाणं तु इह मवं ययतस्स वरमसमयमिम् । आसी पयसयणो, तं
 संठाणं तदि तस्स ॥ १ ॥ ठत्तायसो अ पासिमुज्जो मिससज्जो येव ज्ञो । अह करेह ज्ञाछ, सो तह उववज्जए
 सिद्धो ॥ १ ॥ ' अरस्मिन्तिद्वारे तु ईष्वममयायाधियाना पा ठयानात्पत्रार्थस्थानसंस्काराया बन्धुनकमकमप्याः सिद्धि
 यिवाया उरारि योक्नस्य तुरीयज्येद्वय नो यामे सिद्धानायायस्मिन्तिः संवेत् । एते व सिद्धा एवस्मिन् समये द्वात्रि
 यन्मिताः सिद्धतया महत्त्वमास्वदनन्तरसमयेऽपि तावन्मिता एव सिद्धतया समुत्पद्यते एवमद्यो समयान् वाचनंनंस्तिठया
 द्वात्रिदशमिगानां सिद्धतयोत्पत्तिस्वदनन्तरमपि येह द्वात्रिचन्मिताः सिद्धन्ति तदा समवायेतरिता एव । एवमद्यस्वारिद्धत्
 प्रमिगानां तु सप्तमयाद् वाचनंनस्तिठया सिद्धिमममम् । श्रद्धिर्भगानां तु स्रुसययान् पावत् । द्वासप्ततिविधानां तु यैव
 समयान् पावत् । चतुरशीतिर्भवेवामां तु चतुःसमयान् पावत् । एवमपि मयेवामां तु त्रीन् समयान् पावत् । त्रिसमयिक-
 दशमिगानां तु इौ समयौ मयादीकृत्य । अतोपरायणसंख्यास्तु एवस्मिन् समये द्वास्तिमता अथ येत् पुनरपि तावन्मिता
 एव भिद्यन्ति तदा समवायेतरिता एव न पुनरनंतरिता इति निर्यरितं किञ्चित्सिद्धस्वरूपम् ।

अथ वैरसमकर्मं किञ्चिद् अर्थमप्येते, तत्र केत्यामयेन द्वास्ततादास्ततकथाः बीमवर्गप्रतिविधयो विद्येयाः । अथ वंदीम्यष्टी-
 वारिस्तिवयाडायेषु चातुर्निष्ठाधिकनाफिसद्वनस्मिन्प्रतिविद्यावतनेषु च बीमवर्गकारिषेवर्गज्ञाननवर्गज्ञाननामानाः सुखि (४) प्रियताः

श्रीमदहर्षप्रतिमितयः समवसेयाः । अशाश्वतप्रतिमास्तु श्रीअष्टापदश्रीशुक्लयप्रभृतितीर्थेषु श्रीभरतमगरादिसार्वभौमनिर्मा-
 पिताः परिक्षेयाः । श्रुत पुनरगप्रविष्टानंगप्रविष्टमेदेन द्विप्रकार परिकीर्तितम् । तत्रांगप्रविष्टमाचारांगादि द्वादशविधं विज्ञेयम् ।
 अंगप्रविष्टं पुनरावश्यकाद्येकविधमवगतव्यम् । धर्मस्तु चारित्रधर्मरूप एकादिदशातमेदः समवसेयः । तत्र धर्मस्यैकविध-
 त्वमनुकपया परिक्षेय १ द्विविधत्वं तु तस्य सम्यग्ज्ञानक्रियाभ्यां २ त्रैविध्यं तु तस्य ज्ञानदर्शनचारित्र्यैः ३ चातुर्विध्यं तु
 दानशीलतपोभावमैदैः ४ पञ्चविधत्व तु पञ्चभिर्महाव्रतैः ५ षड्विधत्वं तु षड्विधजीवनिकायरक्षाकरणतः ६ सप्तप्रकारत्वं
 तु सप्तनयानुसारिचरणकरणाराधनतः ७ अष्टविधत्वं तु वसु(८)मितप्रवचनजननीसमाराधनतः ८ नवविधत्वं तु नवतत्त्वनिर्णय-
 पुरस्सरचरिताचरणतः ९ दशविधत्वं तु क्षातिमृताऋजुतामृक्तितपःसंयमसत्यशौचाकिंचन्यव्रजमेदतः समवगतव्यम् १० ।
 उक्तं च 'श्रीधर्मो दययैकधा निजगदे, ज्ञानक्रियाभ्यां द्विधा, जानाद्यैस्त्रिविधश्चतुर्विधतया, ख्यातो व्रतैः
 पञ्चधा । षोढा कायसुरक्षणेन नयतः, सप्ताष्टधा मातृभि-स्तत्त्वैः स्यान्नवधा तथा दशविधः, क्षांत्याविभिः
 सद्वृणैः ॥ १ ॥ ' इति । एतत् श्रीमच्चारित्रधर्मस्याधारभूता जिनकल्पिकम्यविरकल्पिरुपरिहारविशुद्धिकप्रतिमाप्रपन्नधी-
 राश्रवमध्वाश्रवधृताश्रवसभिन्नश्रोतःकोष्ठबुद्धिजाचारणविद्याचारणवैक्रियलब्धिसंपन्नपदानुमानप्रज्ञाव्युत्पन्नादिमैदैरनेकनिधाः
 साधवो बोधन्याः । आचार्यास्तु पञ्चैद्वियसवरणनवविधव्रजगुप्तिघरणचतुर्विधकपाययिप्रमुक्ता-पञ्चमहाव्रतयुक्ता-पञ्चधचा-
 रनिरतिचारपरिपालननिरतता-पञ्चसमितिसमितता-त्रिगुप्तिगुप्तारूपपट्विशुद्धगुणगरिष्ठाः परिक्षेयाः । एवमन्या अपि पट्-
 त्रिशिकाः श्रीगुरुगुणपट्विशिशिकाप्रकरणाद् विभावनीयाः । उपाध्यायास्त्वधीतप्रवर्चमानसकलसूत्रार्थाः स्वरिपदस्थापनयोग्या-

[illegible]

तंबोल ६ सुगालयं ७, गाली ८ कंगुलिया ९ सरीरधुवणं १० केसे ११ नहे १२ लोहियं १३ । भत्तोसं १४
 तय १५ पित्त १६ वंत १७ दसणे १८, विस्सामणं १९ वामणं, २० दंत २१ तथी २२ नह २३ गंड २४
 नासिअ २५ सिरौ २६, सोत २७ च्छवीणं मलं २८ ॥ १ ॥ मंतु २९ म्मीलण ३० छेक्खयं ३१ विभजणं,
 ३२ भंडार ३३ दुट्ठासण, ३४ छाणी ३५ कप्पड ३६ वालि ३७ पप्पड ३८ वडी ३९ विस्सारणं नासणं ४० ।
 अक्कंदं ४१ विकहं ४२ सरच्छघडणं ४३, तेरिच्छसंठावणं ४४, अग्गीसेवण ४५ रंधणं ४६ परिखणं ४७
 अक्कंदं ४८ ॥ २ ॥ छत्तो ४९ वाणह ५० सत्थ ५१ चामर ५२ मणोणेगत्त ५३ मवंगणं ५४
 निस्सीहिआभंजणं ५५ चायणजिए ५६, विट्ठीह नो अंजली ५७ ॥ साहेगुत्तरसंगभंग ५८ मड्डं ५९, मडलि
 सच्चित्ताणमचाय ५५ चायणजिए ५६, विट्ठीह नो अंजली ५७ ॥ साहेगुत्तरसंगभंग ५८ मड्डं ५९, मडलि
 ६० सिरौसेहरं ६१, दुट्ठा ६२ जिहुहगिड्डियाहरमणं ६३, जोहार ६४ भंडक्कियं ६५ ॥ ३ ॥ रेकारं ६६
 धरणं ६७ रणं ६८ विवरणं, वालाण ६९ पल्हत्थियं ७०, पाओ ७१ पायपसारणं ७२ पुडपडी ७३, पंकं
 ७४ रओ ७५ मेहुणं ७६ । जूआ ७७ जेमण ७८ जुज्झ ७९ विज्ज ८० वणिजं ८१, सेज्जं ८२ जलं ८३ मज्जणं
 ८४ एमाईयमवज्जकज्जमुजुओ वज्जे जिणिदालए ॥ ४ ॥ ' अयैतासां त्रियमपदव्याख्या कला धनुर्वेदादिकाः ४,
 कुललयं गह्वयं ५, कगुलियत्ति लघुवृहन्नीतिविधानं ९, भत्तोसं सुखभक्षिकां १४, त्वचं व्रणादिसंघघिनी १५, पित्तं च
 धातुविशेषं मेघजादिना जिनसदने न पातयेत् १६, दामनमजादीनां वर्जयेत् २०, दंताऽश्चिन्नखनासिकासिरःश्रोत्रछत्रीनां
 मलं जिनालये न त्यजेत् शरीरशेषास्तु तदवयवाः २८, मंत्रं भूतादिनिग्रहलक्षणं राजादिकार्यलोचनं वा २९, मीलनं कापि

स्वस्तीयरात्रिप्राणादिकार्यवीये निर्धवार्यं तदुपलब्धार्थं तत्रोपदेयम् १०, छेदकं द्रव्यादिभ्यस्वरात्रिपयं ११, विमलं
 रात्रादिच्छर्षिपयं विमलं वा वायादीनां १२, गोदाधारं च निम्बद्रव्यादेः १३, दुग्धासनं च पादोपरिपादस्वापनादिकं
 १४, छात्री शोमपयिदा १५, कर्पटं वस्त्रं १६, दालिस्तु द्रव्यमापादिद्विदकृपा १७, पर्पट १८ बटिक १९ सु प्रसिद्धाः
 पदेषाह्वरापनकुष्ठे विस्तार्यं विस्तार्यं, माद्यनं तु नृपत्यादियमेन विनापननस्य गर्भगृहादिष्वंतर्धानम् २०, धाव्यं
 च पुत्रकृच्छ्रादिष्विचोमेन रोदनं २१, छराणां वायानायिद्वर्षां च कटनं २२, छरकपाठे तु धराधामस्त्राणां च पनुण
 दीनां घटनं २३, वृषिकं तु घनरुच्यदेः २४, छत्रोपान्तप्रसूतीनां तु विनपुष्टादृष्टिरयोचनं २५, पायमणिश्च ब्रह्मीदा
 नाद् आहारापयावरणानां त्वार्यं परिहारं च वर्ययेत् वदिस्तुत्योचने हि विधापराधामेवार्थं वर्यं इत्यवर्त्येवोदो दुष्टकोटौ
 विधीयते २६, दृढस्वामरवधिकेनस्य मोठेस्तु चित्तोपेननरिकेमकरस्य केसरस्य तु छत्रमादिस्यस्य चित्तसि पर्यं
 वधिरेत् २७, दुर्गा च न वातयेत् २८, विद्वद्व्ययेन कंदुकः प्रोच्यते तेन शैल्यं २९, स्योस्वरं तु पितृप्रसूतीनां
 नमस्कारकार्यं ३०, सौहार्दां पिटायां क्रियां कथाभावनप्रसूतिर्वा ३१, वायानां विषयं निम्बदीकर्यं ३२, वर्यस्त्रिद्वयाः
 कार्यं ३३, गार्हपत्याः वाप्यादियव्याधरेव वरियानं ३४, वादयोः प्रसारणं स्पेष्ठया निर्वर्क्यता ३५, स्वदेरा
 वरपानां वातनादिना रंक्त्य वर्यस्य कार्यं ३६, स्वपरवायिकयस्य रयसोऽवधिजनमंदिरं वातनं ३७, वृक्षानाद्युचमां
 मात्रिसंमयानां विनयवर्नातस्यवर्नं ३८, दुर्गास्व गार्हपत्यादेर्विधानं गुन्धमिति पाठे तु पुष्टस्याऽम्भतता कार्यं ३९,
 वेदकं पैयकिपाकनं ४०, दालिन्यं कपयिद्वयप्रसूतिर्वा ४१, दृव्याद्यवर्नं ४२, कटस्य पात्रं तदुपानयनयोचनं वा वर्याका

लादौ प्रणालादेस्तदग्रहणं वा ८३, मस्त्रनं स्नान च जिनभवनान्तस्त्यजेत् ८४ ॥ एवं जघन्यतो दश चोत्कर्षतस्तु
 चतुरशीतिराशातनाः श्रीजिनभवनातर्वर्जनीयाः प्रयत्नतः श्रीमदाहृतमतकोविदैः । मध्यमतस्तवाशातनाश्चत्वारिंशन्मिता-
 याः शस्त्रांतरे प्रोच्यन्ते तास्तु प्रायो जघन्योत्कृष्टाशातनास्वेवातर्भवतीति पृथग् न निगदिताः । बृहद्भाष्ये तु पच-
 प्रमिता एव ता प्रोक्तास्तथाहि-‘जिणभवणम्मि अवण्णा, १ पूआइ अणायरो २ तथा भोगो ३ । दुप्पणिहाणं
 ४ अणुचिअविच्ची ५ आसायणा पंच ॥ १ ॥ तत्थ अवन्नाऽऽसायणं, पत्तहठिअदेवपिट्ठिदाणं च । पड्डुडिअ
 पयपसारणं दुट्ठासणसेवण जिणओ ॥ २ ॥ जारिसतारिसवेसो, जहा तथा जम्मि तम्मि कालम्मि । पूआइ
 कुणह सुन्नो, अणायरासायणा एसा ॥ ३ ॥ भोगो तंबोलाई, कीरंतो जिणगिहे कुणह वस्सं । नाणाइआण
 आयरस, सायणं तो तमह वज्जे ॥ ४ ॥ रागेण व दोसेण च, मोहेण व दूसिआ मणोवित्ती । दुप्पणिहाणं
 भन्नइ, जिणुवसए तं न कायव्वं ॥ ५ ॥ धरणरणरुअणचिगहा, तिरिवंधणरंधणाइं गिहकिरिआ । गाली
 विज्जवणिज्जाइ, वेइएवयणुचिअविच्ची ॥ ६ ॥ इत्येताश्चेताशातनाः प्रयत्नतो वर्जनीयाः । सुकृतार्जनकामुकैरे सर्वदेवा-
 विरता अत्यंतविषयासक्ता अपि सुपर्वाणः । सर्वथैव परिवर्जयन्ति चैत्यविषया आसातनाः यदुक्तं ‘देवयहरम्मि देवा,
 विसयविसविमोहिआ वि न य कयावि । अञ्जरसाहि पि समं, हासकिट्ठाइं पक्कुणंति ॥ १ ॥’ इत्युक्ता-
 श्रैत्याशातनाः । श्रुताशातनस्तु न्याविद्धता-व्यत्याम्रेद्धितता-हीनाधिकवर्णोच्चरणपदहीनता-विनयहीनता-घोषहीनता-योग-
 हीनतादिभिः समवेत् । श्रुताधिषेपतो वा स चैव ‘काया चयाऽयतेच्चिय, ते चैव पमाय अपपमाया य । मुक्खहि-

पारिभाष्यं, जोशालोकीर्तिं छिच्छ ॥ १ ॥ ' इति धर्मस्याद्यात्मना तु धर्मो यास्वीत्यादिरूपेणैव तत्त्वस्वरूपविपर्यय
 प्रत्ययेन एतच्छब्दं किमपीह यः कस्यत इत्यादिभवेनेन वा विवेका । साधूनामाद्यात्मना वैवं यथाश्री न परस्परमपि सादृते
 इव एवैते ईर्ष्याविरासिबोधेनैव तदेते यदत्र संहरण्यविष्टेदुस्तथा मंदपाथिनांश्री एव एवैते दक्षयय इत्यादि यत्तद्वत्
 नादरसेषा । आचार्योपाध्यायाद्यात्मनास्तु तद्विवेकादिना विवेका यदुक्त । अप्यार्थं हि भवत्त, मासह यद्य न यापि
 उपचाप । अदिभो छिरप्येदी, पणसुचार्यं अपुच्छुछो ॥ १ ॥ ' इति कथा तुतेभ्यसावसरूपस्यार्थद्विद्वयिता वा
 तास्तद्विपया स्थिता निष्पेक्षतुंकरस्य वीधिरचमस्य पुनराद्यात्मना ईं दु मया एवा अत्येअपि संपाथिचकरकमैडेयक
 मुवाडारीनां तद् कोऽय संवा ! इत्येवमपिस्थेपादिनाञ्जसेषा । भीमप्यगूर्धनाद्यात्मना तु संकायतिपारापरकतस्तास
 रूपविपर्ययप्रकृत्स्नादिना शाउप्यरसेषा । इत्येवमर्धद्वयमुक्तिं यद्यसु एवानेष्ट यथोक्तस्वरूपाद्यात्मनाएवैतत् आद्यात्मनापरिहार
 इयः पंचमो भिनको विवेका । इत्युक्त दक्षविपयिनयसकृपं विधिद्व ।

अत्र दृष्टिप्रवरारूपं विधिद्व प्रकल्प्यते । तथाहि धर्मो १ कथन २ तनु ३ विवरणद्वया उपनीषयते सम्पद सम्पत्
 दर्शनीरीपनकरी । तत्र भीमजिनपरिपदार्थकप्रपञ्चास्तथा सप्तमुच्छेषेणैव तद्विपर्ययमुच्छेषमाराधनेन पारमानं कृतवत्त्वं
 दन्त्यमानः भीमपार्धद्वयवचनव्यतिरेकेण विधयपि विधयमाहारं स्वयनसि य-यन्वते सम्पददर्शनी सा मनःशुद्धिः प्रोष्यते ।
 सा च ' जीवाण गर्हकम्माण-परिणर्हं पुग्गलाण परिणाम । मोलूण जिणं खद्दि जिण-मयं च को मादिठ
 तरह ॥ १ ॥ ' इत्यादिमासदया स्थिरीकारार्थं १ कथामुद्रिस्तु यथीर्धनविपर्ययतत्त्वया तदुपरिपरिदिदिद्विद्वयमपिद्विधी

गुरुसुचरितसमाराधनतश्च यत् कार्यं न संजायते पूर्वकृतवशतस्तत्र नेतरं हरिहरपुरंदरप्रभृतिदेवविशेषमभिलषामि नाऽन्यं चरकपरिवाजकादिकलौकिकगुरुं तदुदितसुकृतानुष्ठानं वा समाराधयामीत्यादिश्रीसम्यग्दर्शनोद्दीपकवचनजल्पनतः समवसेया २, कायशुद्धिस्तु यः कृपाणादिभिन्निच्छद्यमानः क्रकचश्चुचिकादिभिर्भिद्यमानोऽपि वधनयत्रादिभिः पीड्यमानोऽपि बद्धितसैतल-प्रभृतिभिर्दक्षमानोऽप्यस्मिन् वा महासंकटे पात्यमानोऽपि यो जिनवर्जं देवं न नमति तस्य तनुशुद्धिर्विज्ञेया ३ । इत्युक्तं शुद्धित्रितयस्वरूपम् ।

अथ यैः श्रीसम्यग्दर्शनं दृश्यते तानि शका १ कांक्षा २ विचिकित्सा ३ परपाखंडिप्रशंसा ४ परपाखंडिसंस्तव ५ लक्षणाणि पंचदूषणानि श्रीसम्यग्दर्शने परिहरणीयानि । तत्र विदलितरागद्वेषमोहे यथास्थितवस्तुवादिनि शमरसनिमग्नदृष्टिशुभे ललनासंगविकलोत्सगे शुद्धसंबन्धव्यपाणिपयोजनैर्द्वैतेऽपि श्रीमद्देवाधिदेवे समारातिसुहृति पंचमहाव्रतधरे श्रीगुरौ च तत्त्वे च तत्प्रणीतेऽस्ति न वास्तीत्यारेकाकरणं शका । सा च द्विधा देशतः सर्वतः सर्वतश्च । तत्र देशतस्तुल्येऽपि जीवत्वे कथमेके भव्या अपरे त्वभव्या इत्यादिका । सर्वतस्तु सर्ववस्तुप्ररूपकः प्राकृतभाषानिबद्धः सिद्धांतोऽयं किं केवलप्रणीत उत कुशलमतिना केनापि परिकल्पित इत्यादिका । न पुनरेतश्चितयति यद् भावा द्विविधा हेतुग्राह्या अहेतुग्राह्या । तत्र हेतुग्राह्या जीवास्तित्वप्रभृतयः । अहेतुग्राह्यास्त्वस्मदाद्यपेक्षया भव्यत्वाभव्यत्वप्रभृतयः, विशेषज्ञानविषयतया तद्धेतुयुक्तीनाम् । तथा सिद्धांतस्य प्राकृतभाषाबंधोऽपि बालललनाद्यनुग्रहहेतुकः । यदुक्तं ' बालस्त्रीमंदसूत्राणां, नृणां चारित्रकांक्षिणाम् । अनुग्रहार्थं सर्वज्ञैः, सिद्धांतः प्राकृतः कृतः ॥ १ ॥ ' अतो हेतोर्नायं परिपलितो दृष्टेष्टानिरुद्धत्वात् ॥ १ ॥ आकांक्षा

तु दधारिगुण्ठेष्टरस्यंदतोऽन्वाम्ययत्नद्वारेष्यभूतारुणा परिशेषा । सापि देया दैत्यमर्षमेरात् । तत्र देयत आश्रया एकरूप
 इत्यपि तु इतीरिचकवतवाक्यवाक्यवलो विवेया यथाऽस्मिन्पि स्वस्वविशेषे परमा श्रोष्यते, कस्यमपि न मोक्षरूपमेव ।
 सर्वतस्तु न । सर्वमपि धारणाश्रीवद्व्यपिष्ठोऽस्यस्योदिकयाऽप्राभाऽदिकद्वयान्वयमित्यपि कपीरत एव सर्वपापपरणामि
 व्याप्तिरिति चिन्तितं विद्या वस्यावसेया २ । निश्चिन्तित्वा त्वात्मना कर्तुं प्रत्यपि प्राप्तकृपा । सापि देयसर्वमेष्टो
 शिप्रकाश । मा न समपरादुकाऽनुष्ठानाऽनुष्ठानिनां पुरातनानां मोक्षः, अस्यादृशां तत्त्वानकं चतुर्चनादिदं कृतमेव मंसस
 ज्ञात्वात् क मोक्षसंबन्ध इति द्रष्टव्यः स्वोक्तविद्यासकृपा विवेया । सर्वतस्तु सर्वापि प्राप्तकृपा । अपवा दिदृक् प्राने, विदेहीवि
 क्षिपि तस्मैये विदः सागरस्तेषां पुण्या पितृगुणा । मा न देयतोऽथो यत्कर्तव्यं नमी वृत्तयधेष्टोऽथकेन स्नायुस्तेरेतेषां
 को दोषतोऽथ इत्यादिष्ट । सर्वतस्तु मंसस्यां नैविषाये विदः संसृष्टयोविनोऽमी पुंसिपरापानि इव सर्वदेव महायत्नीनां
 वासवा आम्बुचरानलेवाऽन्यथाऽपि वामोदमपरा इत्यादिष्ट ३ । वरणादिनां वरद्वरिमात्रादरीनां प्रसंसादानकृष्टानुष्ठान
 प्रसूतिपुनोऽस्मिन्वचनका परिशेषा ४ । तेषामेव संस्तवः परस्वरागादिरूपपरिपयकृष्टतोऽप्यवसेया ५ । एतानि द्रष्टव्य
 इति संवापि एतन्मद्वि भीमरक्षनस्यार्थं वर्मनीयानि निवेक्षिमा इत्युक्तानि भीमसुम्यगर्दने संवापि एतानि ।

प्रनापनाप्यं तु प्रमापकृष्टकविनिमित्तं भीमदार्ढ्यमेतै, वे न प्रापयति ६, यर्मकविद ९, वापि १, नैविषिद ४,
 तपसि ५, विपास ६, सिद्ध ७, इति ८, कृपा नष्टो अवसेयाः । तत्र सप्तयानुष्ठानप्रसंसादानकृष्टार्थेनारक्यतुर्विचमी
 संवत्स्यतीर्थस्य भीमदार्ढ्यमेतै नैविषिद ९, यर्मकविदस्तु निरपदेष्टभीमेन-

वचनोपदेशप्रतिबोधितप्रभृतभव्यजनसमाजः सुकृतकथनलब्धिमानव्यवसेयः २, वादी तु प्रमाणग्रंथनिष्णातमतिनृपतिमदस्यपि
 समासादितपरवादिद्वंद्वजयलक्ष्मीकः कीर्त्यते ३, दिव्यौत्पातिकांतरिक्षामौमांगस्वरव्यंजनलक्षणपरिज्ञानरूपमष्टांगनिमित्तं प्रव-
 चनोन्नतिनिमित्तं यः प्रयुज्यते स नैमित्तिकः कथ्यते ४, तपस्वी तु विकुण्टेरष्टमादिभिः सांवत्सरिकपर्यंततपोभिरुद्धासयति
 प्रवचनं ५, जापहोमप्रभृतिसिद्धिप्राप्तप्रभृतविद्यामंत्रैः प्रवचनप्रभावना विद्यायी विद्यावाग्निगद्यते ६, संघादिकार्यप्रसाधकचूर्णा-
 ज्ञनयोगसिद्धितः सिद्धोऽभिधीयते, तत्र चूर्णानि सुवर्णसिद्धादिजनकानि स्युः, अंजनानि पुनरहृदयीकरणनिधिप्रदर्शनप्रयो-
 जनानि, योगास्तु सौभाग्यकरगगनगमनादिप्रसाधकपादलेपप्रभृतयः परिक्षेया ७, सञ्चतार्थसार्थग्रन्थी जिनप्रवचनवेत्ता तु कविः
 परिकीर्त्यते ८, अथवाऽतिशेषितर्द्धि १ धर्मकथिक २ वाद्याचार्य ३, नैमित्तिक ४, क्षपक ५, विद्याव ६, नृपति ७, गणस-
 म्मत ८, लक्षणा अष्टौ प्रभावका विज्ञेयास्तेष्वऽतिशेषिताः परम्यः परमोत्कर्षं प्रापिता ऋद्धयो जघाचारणावधिमनःपर्यव-
 प्रभृतयो येन स अतिशेषितर्द्धिः । धर्मकथिकादिक्षपकनैमित्तिकविद्यावंतस्तु पूर्ववद् व्याख्येयाः । आचार्यस्तु पणवत्यऽधिक-
 द्वादशशतमितगुणगरिष्ठः । नृपतिस्तु श्रीमदाहृतमैकांतमक्तिमान् गणसम्मतस्तु नरेंद्राद्यमीष्टो विज्ञेयः । एवं किञ्चित् प्रका-
 रांतरेणाऽष्टौ प्रभावकाः प्रतिपादिताः । एवं च प्रभावनाविधानाऽशक्ततायां श्रीशृंगुजयादिमहातीर्थयात्रास्नात्रमहापूजादिमहा-
 महनिर्मितश्रीगुल्वदनाद्यर्थसन्मुखगमनादिना जनमनोरजनेन प्रभावना विधेया श्रमणोपासकपुंगवैः । यतिभिस्तु श्रीमद-
 हर्दुपदिष्टविशिष्टस्वक्रियानुष्ठानत इत्युक्त किञ्चित् प्रभावकाष्टकस्वरूपम् ।

अथ भूषणपंचकस्वरूपं प्रोच्यते; तथाहि-कौशल १ तीर्थसेवा २ भक्ति ३ स्थिरता ४ प्रभावना ५ लक्षणा नि श्रीमत्स-

मगद्देवस्य पंचपुत्राणि विदेवाणि । तेषु भीमिनश्चापविपाकप्रसूतिभीमदर्शपुत्रविष्टिद्विष्टक्रियाकरचरित्रे त्रिपुत्रता
 क्षीयस्पर्ध्वते, तेन हि भीमतुमुम्यदूर्ध्वं भुष्यते । तीर्थेते संमाराद्धपायेज्जेनेति तीर्थं, तत् ब्रह्ममाचमेदाभ्यां द्विविषय ।
 तत्र ब्रह्मणीर्ध्वं दिनदन्त्यादिस्वायम् । ऋतुर्लं 'जन्मं विषय्या माण, तित्पयपराणं मद्वापुमाबाणं । अस्थ य किं
 निम्ब्याण, खागाह वंसुर्न दोह ॥ १ ॥' यावतीर्ध्वं तु पतुःश्रुः भीमपक्षसंघा प्रथमगवपरो वा । तयोक्तमसोरपि तीर्थयोः
 सेषा रसुपास्त्रिकृता स्थिषा । तत्र ब्रह्मणीर्ध्वस्य भीमपुत्रप्रभीरेववाद्यापदप्रसूतिह्रस्व पात्राकरभतः सुपर्वा विषेया । पतस्तद्
 पात्राद्यप्रभं वि महते तुकठाव बोधवीति । यत उक्तं 'ते ष'याः कृतिनस्त एव च वशी-भूतत्रिलोकाभियस्तेयामेव
 तदैव हंत फळितं, पुण्यैः पुरोपाजितैः । तेषां जन्म च वीर्यितं च सफलं, सैरजिताः कीर्त्तयः, श्रीनिर्वाण
 सुष्मप्रसो जिनपते-पाद्याचिपिर्ध्वः कृता ॥ १ ॥' इति । यावतीर्ध्वस्य तु सेषा सुविद्यविज्ञानप्रसूतिसंगतिहृदिताः
 कर्तव्या । तदेवेनत्रिपुत्रमभीमस्यस्त्वपठकयनामयेषभीमपुत्रताभ्यनोदितर्ध्वगतिर्देव्यं मरागुम्भायमिहृदभृतालोचना
 निरापहर्मायाविष्कारिद्रामवृत्तिस्वामसेवनतो विषेया २ । मळिषस्तराखक्या यथोपित जिनपतिवर्तिर्पुत्रकानां विविषद्
 विपातव्या ३ । स्थिरता तु तुल्यविष्मपिण्तस्यैषोत्पादनकरा करवीया ४ । प्रयादना तु प्रयत्नोपधिरूपा मृदास्नात्रादि
 महामहनिर्वाधः कर्तव्या ५ । इत्युक्तं यूपवर्षकम् ।

यत्र सवर्षवर्षस्मरुर्न द्विष्टिरूप्यते । तथाहि-दैविकार्तव्यं भीमसुम्भगार्दनरत्नं लभ्यते ताम्बुपदम् १, तुषेय २,
 निर्देहा ३, श्रुर्ध्व ४, स्थिरररुपाभि ५, एव वसिष्ठयानि । तेषु मास्वपराये ताडनादिधिरत्वरयाप्रापकयेऽपि कोषानु

त्यतिरुपशमः प्रोच्यते । तेन हि चित्तातर्गतमपि श्रीमत्सम्यग्दर्शनरत्नं लक्ष्यते । ननु श्रेणिकृष्णादीनां विषयतृष्णा क्रोध-
 योधपराभूतचिचानां कथं कथमिवोपशमः संभाव्यते । सम्यक्त्वं च तेषु नियमतः क्षायिकमेव वेविद्यते । तत् कथमुपशम-
 रूपं लिङ्गं विना लिङ्गिरूपं श्रीमत्सम्यग्दर्शनरत्नं जायतीति ? उच्यते लिङ्गे सति लिङ्गी स्यादेव न तु लिङ्गिनि लिङ्गमिति
 नियमोऽधूमस्यापि धूमध्वजस्य दर्शनादिति ?, सवेगस्तु निसर्गसुखसंसर्गं श्रीमदपवर्गं प्रत्यभिलाषरूपो भवविरागरूपश्च २,
 निर्वेदस्तु त्वरितसंसारिकारागागत्यागेच्छारूपः ३, अनुकृपा तु पक्षपातरहितत्वेन दुःखिनि निर्जागजप्रभृतौ हिस्त्रेभ-
 व्याघ्रादौ प्राणिवर्गे दयारूपा । सा च द्रव्यभावमेदाम्यां द्विविधा । तत्राद्या शक्तौ सत्यां दुःखिनो दुःखप्रतीकाररूपा ।
 द्वितीया तु तदशक्तौ सार्द्रचित्ततास्वरूपा ४, आस्तिक्यं तु श्रीजिनोक्ततत्त्वैकातप्रत्ययस्वरूपं परिज्ञेयं ५, इत्युक्तं किञ्चित्
 श्रीसम्यग्दर्शने लक्षणं पंचकम् ।

अथ पदविधयतनास्वरूपं, प्ररूप्यते-तथाहि सौगतशैवप्रभृतीनां परतीर्थिकानां च तथागतगिरीशदीनां तथान्यतीर्थिक-
 परिगृहीताऽर्हत्प्रतिमितीनां यत् पद्विषयवहारवर्जनं सा पदविधा यतना प्रोच्यते । स चायं वंदनः १ नमस्करणं २ दाना ३
 ऽनुप्रदाना ४ लाप ५ संलाप ६ रूपः । तत्र वंदनं करयोजनोत्तमांगप्रणामकुसुमादिसमभ्यर्चनरूपं परिहार्यं परतीर्थिकतद्वैवत-
 तद्गृहीतार्हत्प्रतिकृतीनां ? । नमस्कारश्च तद्विषयः परिवर्जनो यो वाचिकः, न केवलं वाचिकः किंतु चित्तप्रसत्तिरूपोऽपि २ ।
 दानं च तद्गुणगौरवप्रकटीकारकमिष्टाशनपानखाद्यादीनां तथा शय्यासंस्तारकप्रभृतीनां तेषां न वितरणीयम् ३ । तदेव
 पुनर्वितीर्यमाणमनुप्रदानं प्रकीर्त्यते तदपि तेषां वर्जनीयम् ४ । आलापस्तु सस्नेहसंभाषणरूपः कुशलं वा शुष्माकं स्वागतं

वेत्तारिप्रमदया ५ । संतापस्तु पुनः पुनः सुस्तुः। सगुण्योपप्रमदः५, एतौ द्वापदि परतीर्षिकेः सह परिररपीयो । तत्र सुस्त
 प्रमो पूर्ण सुदिनः स्व इत्यारिक्ता । इत्यप्रमस्तु मयतां अपि यानविकपरिक्ता व्यवा वेत्तिपते इति प्रमृतिः । गुण
 प्रमस्तु रोगावाप्तविषयो विद्याभ्यासादिविषयो वा विक्षेपा । दोषप्रमस्तु ब्रह्मीकामुपेतछाकिम्बादिवाच्योपविषयोऽवसेयः ।
 एते च वेदव १ मयस्कृत्य २ दत्ता ३ अनुप्रदाया ४ ना ५ संकायाः पूर्वमस्यापसंकायादिना रसिषिते मिष्याहसि
 रार्जनीयाः । एतस्त्वं सद्विषयवृत्त्यासकम् ।

अथ सद्विषयस्वरूपं निर्दिष्टुं प्रकथ्यते । अत्र स्वीकृत्यते एवमकृते उत्तरार्णमार्थसद्वृत्तयाजवादकता आख्यास्वीर्षिकरैः
 प्रकीर्तिता । यथा ' वयसंते एवचोसो, वयस्तु प पाठना गुणकरी य । ता च शुक्लमपि वय, भग्नं च य
 होर फलदोक्त ॥ १ ५ ' अतो हेतोः श्रीसम्यग्दर्शने वताकताः प्रस्वरितस्वीर्षिकरिणिः । यथा वापिच्छानन्दार्जनयवाक्या
 तपरितवतायेव निरविषारो मार्या । ते च नृत्स्यामियोम १, क्वामियोम २, वतामियोम ३, देवतामियोम ४, गुहनिब्रह्म
 ५, इविच्छतापक्याः ६, इदं संख्या अवसेया । अत्र नृपतिः वचननयप्राप्तकर्तृदाविस्वादी, गवस्तु वातिवातिसंवापिपु-
 प्रमृतिवचनसहदापः, वरं च वक्तव्यविषयमात्येज्जादिभिर्निर्दिष्टं विक्षेपे, देवास्तु मिष्यादर्पेनिनः इत्युदाविष्टेना एतेवापदि
 योयो वताकता । एते यदि वतास्मरेण क्वापति किमपि वत्तर्धन्यदर्शनारिकं तदपि वेदेते आकृत्य दृत्तकाः कृताः सुस्तदा
 न एवमे श्रीयत्सम्यग्दर्शनतत्त्वम् । युक्तस्तु विद्वन्महामातृच्छाचार्योपया । वपुस्त ' पितृता माता वताचार्य, एतेयो
 ज्ञातपस्तया । वृत्ता चर्मोपयेष्टारो, एवमर्गः सतां यता ॥ १ ५ ' एते हि विज्ञादयः क्वादर्शनमक्तिवाचो पदपकार

वदाप्यंति कुप्रावचनिकप्रभृतिकं स गुरुनिग्रहः कीर्यते । फलजलादिविकले कांतारे दुर्भिक्षादौ वा बुभुक्षादिना सीदनं वृत्ति-
कांतारशब्देनोच्यते । एते च राजाभियोगादयः पडाकारा मंदसत्त्वापेक्षया विज्ञेयाः । यतो महामत्त्वाच्छेदनमेदनादिभिः
कदर्थ्यमाना अपि न चलत्येव शुद्धधर्ममार्गतः । इतरेषां तु हीनमत्त्वानामुत्सर्गमार्गाच्चलनेऽपि षड्भिरैतैराकारैः प्रतिज्ञामगो
न भवेदिति हेतोः श्रीसम्यग्दर्शने पडाकाराः प्ररूपिताः श्रीमत्तीर्थपतिभिः । इत्युक्तं किञ्चिदाकारपट्टकस्वरूपम् ।

अथ भावनापट्टकस्वरूपं किमप्युच्यते । तथाहि भावयेत् सम्यक्च चारित्रधर्मस्य मूलभूतं १ द्वारभूतं २ प्रतिष्ठानभूतं
३ निधानभूतं ४ साधारभूतं ५ भाजनभूतं च ६ । एतेषां चैवं भावनां भावयेत् । श्रीसम्यक्त्व धर्मद्वयस्य मूलभूतम् । यतः
श्रीमद्दर्शनमूले दृढे सति वितरति निर्धृतिस्वरूपमप्रतिरूपं फलं श्रीमच्चरितदेवतपादयः १ । तथा भावयेत् श्रीमद्दर्शनं द्वारभूतं
यतो दर्शनद्वार विना नैव प्रवेशो भवेज्जातुचिदपि श्रीमदर्हदुपदिष्टविशिष्टसुकृतपत्तने २ । तथा भावयेच्च श्रीसम्यक्त्वं प्रति-
ष्ठानभूतं यतो दर्शनपीठे निश्चलतमे सति नंदति यतियत्पुपासकसुकृतरूपप्रामादः ३ । तथा भावयेच्च श्रीमद्दर्शनं मूलोत्तरगुण-
रूपरत्नानामक्षयनिधानभूतं तत्र मुनीनां मूलगुणाः मरजनिमोजनविरमणानि पंचमहाव्रतानि, उत्तरगुणास्तु पिंडनिशुद्धि-
प्रभृतयः, यदुक्तं ' पिंडस्स जा विसोहि, समिद्दो भावणा तवो दुविहो । पडिमा अभिग्गहा वि अ, उत्त-
रगुणिए वियाणाहि ॥ १ ॥ ' श्रमणोपासकानां तु मूलगुणाः पंचाऽणुव्रतानि उत्तरगुणास्तु गुणव्रतशिक्षाव्रतप्रभृतयः ।
एतेषां च मूलोत्तरगुणानां श्रीसम्यक्त्वं निधानभूतं भावनीयं यतः श्रीमद्दर्शनं विना तेषां कुत्रापि स्थितिः ४ । तथा श्रीसम्यक्त्वं
सर्वं सदैव चरितजीवलोकस्याधारभूतं भावनीयं ५ । तथा भाजनभूतं च यतो द्वादशांगीचिद्यारूपश्रुतसर्वसावद्यपरित्याग-

इष्टसुपरितममशुभप्रदवृत्तयोविमरसः भीयरर्जनमाशन एव विष्ठिति नान्यत्र यथा व्याघ्रोपयाः कनकज्योत्क एव ६ । इति
मायित त्रिभिश्च मासनाम्नदुष्करुणम् ।

अथ स्थानवृद्धस्वरूप विमयि प्रपंच्यते । तथाहि-जीवोऽस्तीति प्रबन्धे स्थानम् १, न च नित्य इति द्वितीयं स्थानम्
२, कर्त्ता चेति तृतीयम् ३ योक्ता चेति तृतीयम् ४, अस्ति च तस्य योक्त इति पञ्चमम् ५, तदुपायवापि सुम्पद्वर्जनादिर्बे
दिपतेरिति षष्ठम् ६ । एतेषु जीवो विपते प्रत्यक्षादिप्रयागसिद्धत्वात्तथाहि अहं सुखी अथ दुःखीत्यादिस्वर्गवैद्वनप्ररक्षणेनैव स्वय
प्रतीयते, तदुक्तम्, 'एव दुःखमिति ज्ञान, स्वयते न वदयिष्यत् ॥ अहं सुखीति तु इक्षिरात्मनोऽपि प्रकाशिका ॥ १॥ ' केवलिनो
तु कलकलितायककण्ठं पञ्चापस्त्रितस्वरूपेण प्रत्यक्ष एव सा, तदुपायगम्यवापे तथाहि वास्तव्यामा चेतन्यसुखादुप्येच्छादि
अवर्त्तनां तु विनाशुपपत्तिरिति । तथाजमे च लीकिंते सु च त्रयमात्रा ज्ञानमप इत्यादिके सोपेपरे तु पञ्चमीपनिकाय
प्रकृत्यप्रकटे सर्वेषामुक्त एव प्रवर्त्तते । एवं प्रत्यक्षादिपञ्चिप्रतीक्येतनास्तित्वे निर्दिष्टावृत्तया प्रतिपक्षम्यम् १ । अ वास्मा
परिचितवस्तुनिरीक्षयेन तद्वातमासिस्मृतका, पञ्चावास्तु तत्त्व मवाप्त्यर्थावरभास्यादिद्य अतिष्ठाः २ । अ वास्मा दुपाद्यमानो
ज्ञानसरणीपादिदुर्मर्षा विष्ण्यात्पारिचितनाययोपकपंयनिर्धनसाधया कर्त्ता कृताञ्च इव स्वास्यादीनो मृदरक्षकणीप
एभिर्निमित्तमशुभयेनेति तृतीयं स्थानम् । एव पुनर्यो वात्यमावसरूप विष्ण्यात् तदुर्विधं पञ्चविध वा विधेयम् । अक्षिरिति
स्वरज्याकारमकरपञ्चमनिर्बन्धम् अद्य(४)विषयीकरणकया द्रष्टव्यविधा । कथावास्तवर्गतातुर्ग्यप्रत्यक्ष्यान्वयमात्राक्यान्वा

वरणसञ्चलनक्रोधमानमायालोमरूपाः षोडश, तेषु यावज्जीवाऽवस्थायिनो निरयगतिनिवधनभूताः सम्यग्दर्शनघातिनः
 सातुमद्राजीप्रस्तरस्तंमगुपिलवंशीमूलकृमिरागसमाना अनंतानुबधिनश्चत्वारः क्रोधादयो विज्ञेयाः । संवत्सरावधिविहि-
 तावस्थितयस्तिर्यग्गतिगमनहेतुभूता देशविरतिघातिनो मेदिनीमेदास्थिमैढकशृङ्गकर्मसमा अप्रत्याख्यानाश्चत्वारोऽपि कोप-
 प्रभृतयः समवसेयाः । श्रुति(४)मितमासावधिमितिस्थितयो नरगतिनिदानभूताः सर्वसंयमघातिनो रेणुराजीदारुस्तमगो
 मूत्रिकाखंजनसन्निभाः प्रत्याख्यानावरणाश्चत्वारोऽपि रोपप्रभृताः प्रकीर्तिताः श्रीमत्याहृतसमये । पक्षावधिकृतावस्थानाः
 सुपर्वगतनिमिचभूता यथाख्यातचरितघातिनः पानीयराजीतिनिश्लताऽवालखिक्काहरिद्रारागसरूपाः संज्वलनाश्चत्वारः
 क्रोधादयोऽवसेयाः । एवमेते षोडश कषाया हास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्सावेदत्रिकरूपनोकषायनवकेन समं पंचविंशति-
 संख्या भवेयुः । योगास्तु सत्य १, सत्येतर २, सत्यामृषा ३, ५सत्यामृषा ४, मनोयोगस्तावन्मितमेदवचनयोगो,
 वैक्रिया ९, हास्कौ १० दारिक ११, वैक्रियमिश्रा १२, हारकमिश्रौ १३, दारिकमिश्र १४, केवलकार्मणयोग १५ रूपाः
 पंचदश विशदविद्धिरूपदिष्टाः । एतेषु सत्यादीनां स्वरूपमिमामिः श्रीमदागमेयगाथाभिरवसेयं तथाहि ' जणवच १,
 सम्मय २, ठवणा ३, नामे ४, रूवे ५, पडुच्चसत्त्वे अ ६ । ववहार ७, भाव ८, जोगे ९, दसमे उवम्मण १०,
 सचेय ॥ १ ॥ ' इति दशधा सत्यम् । एतेषां च किञ्चिद् विवरणम्, कुंठणादिषु पयः पिच नीरमुदकमित्यादि जनपदसत्यं
 १, कुमुदादीनां सत्यपि पंकजत्वे लोकस्याऽरविदेमेव पंकजमित्यादि सम्मतसत्यं २, लेपोपलमयादिप्रतिमितिष्वऽहदादीनां
 स्थापना स्थापनासत्यं कीर्त्यते ३, कुलमवर्द्धयन्नपि कुलवर्द्धन इत्यादि नामसत्यं ४, लिंगमात्रधार्यपि यद् व्रतीत्युच्यते

वदुपसृत्य ५, कनीनिष्ठायाश्चित्वाऽन्नाधिक्यत्वा दीर्घत्वमनामिहममाधित्य कनिष्ठ्यायां इत्यल्लभित्वादि प्रतीत्यसुसृत्य १, सुभारिपु
 दसमानेषु धामुमान् दहते इत्यादि पर मास्य तत् व्यपहरासृत्य ७, सुत्यपि वर्णपंचकसंयरे धृष्टवर्णस्योल्लङ्घतया घृष्टा
 दहादेति यादयस्य ८, ईदृषोयार्दीर्घत्वादि योगसृत्य ९, पातयाददयं काक्षार इत्याद्यौपम्यसृत्यम् १०, इत्युक्त इत्यया
 सृत्यम्, बभल्लभयपि दद्यमेव पूर्ववदभिरिणितयाचयेव छिन्नवते । तथाहि ' कोद्रे, १ माणे, १ माया, १ सोमे, ४ पित्रे,
 ५ तदेव पोसे, १ ज्य । हाते, ७ मय, ८ अकल्मादज्ज ९ उक्कयाए, १० मिस्सिज्जा वसव्वा ॥ १ ॥ ' इयं च
 पाथा सुपथप्रापेति न व्याकियते इत्युक्तमसृत्यं दद्यथा । सुत्वयुपापि दद्यथा तथाहि ' छप्पत्त १, विगय २, मीसग ३,
 जीव ४, अजीवे च ५, जीवज्जजीवे ६ । तद् मीसगा अज्जता ७, परिट ८, अट्ठा ९ प ज्जट्ठरा १० ॥ १ ॥ '
 तत्र सुम्वयविज्ञाय ज्वत्तमस्य नमरे दयेव दासका संवाणा इत्यादिमापच्युत्त्वविपया सुत्यापुपामाया १, एवं दयेव मृता
 इत्यादिना पिपयस्सिन्वा २, दज्जवाणा इत्थ च मृता इत्यादिना पिपक्कया ३, कस्सियित् कीटिक्कविदंहुवाते स्वस्वपरासु
 मृतकीटक्कविमिदिते जीपवद्दया एवेते कीटिक्कादिर्यतत्र इत्यादिना जीपविपया ४, ज्जट्ठरकीपवत् विपीकिक्कादिमिक्किट
 त्ससुहारां मृता एवेते विपीकीक्कादिजीपा इत्यादिक्काज्जीपविपया ५, तस्सियेव जीपसुहृदये सुम्वगपिप्पायापि एतावंत
 एव जीपस्य एतावंत एव च तदिनरे इतिप्रमुत्तिक्का जीपाज्जीपविपया १, तथा प्रत्येक्यत्राविमिधितमूचक्कवो सुवोऽन्य
 यमनंतक्का एवेति प्रत्येकमिप्सिदेम्वर्कतकाथविपया ७, तस्सियन्नेव च सुवोऽज्जसो प्रत्येकवत्तुरेदेत्यनंतविमिदेष्वपि प्रत्येक-
 विपया ८, तथा चत्विजप्राये दासरे रजनी पथेते इत्यादिक्काभ्यामोचरा ९, तथा सार्वपरापरिकेम्पि दिवे जाते पामोरेत त

समभृत्यादिकाऽद्धावैषयिका १०, इति किञ्चिन्निगदिता दश प्रमेदाः सत्यामृषा । एषा तु देशतः सत्यतया देशतश्चासत्यतया
सत्यामृषेति परिकीर्त्यते । या तु नैवाराधनी तल्लक्षणविकलतया नापि विराधनी विपरीतवस्तुस्वरूपानभिधानात् परपीडाहेतु-
ताऽभावात् नान्याराधनविराधनी एकादश सवादविसंवादाभावात् 'हे साधो । प्रतिक्रमणं विधेहि स्थलानि प्रत्यु-
पेक्षस्वे'ति व्यवहारविषयामंत्रिण्यादिद्वादशमेदभिन्नाऽसत्यामृषा तथाहि 'आमंतणि १ आणवणी २ जायणि ३ तह
पुच्छणी ४ । अपन्नवणी ५ पच्चक्खाणी ६ नाम, भासा इच्छानुलोमा य ७ ॥ १ ॥ अणभिग्गहिआ भासा
८, भासा य अभिग्गहम्मि ९ बोधव्वा । संसयकरणी १० भासा, वागड ११ मन्वागडा चैव १२ ॥ २ ॥'
एतद्व्याख्या हे देवदेवत्त्यामंत्रणी १, इदमानयेत्यानायनिकी इदं कुरु इदं च मा कुर्वित्याद्याज्ञापनिकी वा २, इदं मम
देहीत्याद्या याचनिकी ३, कथमेतदिति प्रमृतिका प्रच्छन्निकी ४ 'पाणिमहा उ निअत्ता हवंति दीहाउआ अरोगा य' इत्याद्या
प्रज्ञापनिकी ५, केनचित् कस्मिन्नपि वस्तुनि प्रार्थिते सति नेदं ददामीति निषेधरूपा प्रत्याख्यानी ६, केनचित् कस्मिन्नपि
कार्ये कर्तुमिष्टे पृष्टे सति कर्त्तव्यमेतदित्यादिरूपा इच्छानुलोमा ७, अनभिगृह्यार्थं याच्यते मिच्छद्विधशब्दोच्चारणवत्
साऽनभिगृहीता ८, अभिगृह्यार्थं च याच्यते घटपटप्रमृतिशब्दवत् साभिगृहीता ९, सैन्धवो वर्चते इत्यादिवदनेकार्थवाचका
सशयकरणी १०, व्याकृता तु प्रकटाक्षरा ११, अन्याकृता तु बालादीनामिवाप्रकटाक्षरा १२ इति व्याख्याताऽऽतपन (१२)-
मितमेदाऽसत्यामृषा । एते च सर्वेऽपि सत्यादिमेदा मनोयोगमाश्रित्य चिन्तनविषया विज्ञेयाः भाषणमाश्रित्य तु वचनविषयाः
एव सत्यादयश्चत्वारो मनोयोगविषया चागूयोगविषयाश्च । एवमेतेऽष्टौ भवंति वैक्रियाहारकौदारिककाययोगाना मध्ये

बीरारिकृष्णपयोधो नरतिरवायेव । आहारकृष्णपयोधस्तु नरात्मायेव, नरोप्यपि सर्वसुखयमुतायेव, हेम्नपि बहुवर्गवर्षपरबा-
 मेव । इ वैरुस्मिन् मये गगदेतयेव । मयपरिप्रातो न पुनपागद्विपयेषयेकमीवमाक्षिपासंमारमपि पारपट्टयमेवाहारक-
 र्णपयोः । यदुक्तं ' नृत्तारिष्य नाराधो, नृत्तवसपुष्पी करोह आहारं । संसारमिम वसंतो, एगमये वुसिषाराओ
 ॥ १ ॥ ' इति सर्ववर्गवर्षमिका मयाक्षिपाहाराकरीस्य वपन्यतः सुवयमेवातस्तुक्तवर्षस्तु वपमासाः । एतानि पुनरा-
 हारकृष्णपयोधस्तु नरात्मायेव । आहारकृष्णपयोधस्तु नरात्मायेव, नरोप्यपि सर्वसुखयमुतायेव, हेम्नपि बहुवर्गवर्षपरबा-
 मेव । इ वैरुस्मिन् मये गगदेतयेव । मयपरिप्रातो न पुनपागद्विपयेषयेकमीवमाक्षिपासंमारमपि पारपट्टयमेवाहारक-
 र्णपयोः । यदुक्तं ' नृत्तारिष्य नाराधो, नृत्तवसपुष्पी करोह आहारं । संसारमिम वसंतो, एगमये वुसिषाराओ
 ॥ १ ॥ ' इति सर्ववर्गवर्षमिका मयाक्षिपाहाराकरीस्य वपन्यतः सुवयमेवातस्तुक्तवर्षस्तु वपमासाः । एतानि पुनरा-
 हारकृष्णपयोधस्तु नरात्मायेव । आहारकृष्णपयोधस्तु नरात्मायेव, नरोप्यपि सर्वसुखयमुतायेव, हेम्नपि बहुवर्गवर्षपरबा-
 मेव । इ वैरुस्मिन् मये गगदेतयेव । मयपरिप्रातो न पुनपागद्विपयेषयेकमीवमाक्षिपासंमारमपि पारपट्टयमेवाहारक-
 र्णपयोः । यदुक्तं ' नृत्तारिष्य नाराधो, नृत्तवसपुष्पी करोह आहारं । संसारमिम वसंतो, एगमये वुसिषाराओ
 ॥ १ ॥ ' इति सर्ववर्गवर्षमिका मयाक्षिपाहाराकरीस्य वपन्यतः सुवयमेवातस्तुक्तवर्षस्तु वपमासाः । एतानि पुनरा-

व्याख्येयः । औदारिकमिश्रकाययोगस्तु नरतिरश्चास्तुत्पत्तिकाले औदारिके देहेऽपूर्णे सति तैजसकर्मणयोरपि व्यापारवत्तया
 विज्ञेयः । केवलममुद्रादात्तावस्थायां च द्वितीयषष्ठसप्तमसमये औदारिकस्य तद्वद्विश्च कर्मणकाययोगस्यापि व्याप्रिय-
 माणत्वात्, कर्मणकाययोगस्तु विग्रहगतौ केवलसमुद्राते च तृतीयतुरीयपंचमसमयेषु समवसेयोऽनाहारकत्वात् । उक्तं च
 'सत्तमछट्टिहज्जेसु, होइ ओरालमिस्सो सो; कम्मणसरीरजोई, चउत्थए पंचमे तदज्जे अ । जं होइ अणा-
 हारो, सो तम्मि तिगे वि समयाणं ॥ १ ॥' इति एतेषा औदारिकवैक्रियाहारकतैजमकर्मणरूपाणां पंचानामपि तनूनां
 कारण १ प्रदेशसंख्या २ स्वामि ३ विषय ४ प्रयोजन ५ प्रमाणा ६ ऽवगाहना ७ स्थित्य ८ ऽल्पबहुत्वकृतो नवधा भेदो-
 ऽभिधीयते । तथाहि-कारणकृतो भेदो (व्यक्तः १, प्रदेशसंख्याकृतो भेदो) यथा औदारिकादसंख्येयगुणप्रदेशं वैक्रियं ततो-
 ऽप्यसंख्येयगुणप्रदेशमाहारकं ततोऽप्यनवगुणप्रदेशं तैजसं ततोऽप्यनंतगुणप्रदेशं कर्मणं २, स्वामिकृतो भेदो यथा औदारिकं
 तिर्यङ्मनुष्याणाम्, वैक्रिय सुमनोनैरयिकाणां तिर्यग्नराणां च केषांचिद् वैक्रियलब्धिमताम्, आहारकं तु चतुर्दशपूर्वमृताम्,
 तैजसकर्मणे तु सर्वसंसारिणाम् ३, विषयकृतो भेदो यथा औदारिकस्य तिर्यगुत्कृष्टो विषयो विद्याधरानाश्रित्याऽऽनंदीश्वरात्,
 जंघाचारणोऽस्तु प्रतीत्यारुचकपर्वतात्, ऊर्द्धं तूमयान् प्रत्यापांडुककाननात्, वैक्रियस्य पुनरसंख्येया द्वीपसमुद्राः, आहारकस्य
 तु महाविदेहाः, तैजसकर्मणयोस्तु सकललोकः ४, प्रयोजननिर्मितो भेदो यथा औदारिकस्य धर्माधिर्ममुखदृःखकेवलसचिद-
 वास्यादिप्रयोजनम्, वैक्रियस्य तु स्थूलता सूक्ष्मैकतानेकता गगनक्षित्यंतर्गमनादि, आहारकस्य तु सूक्ष्मार्थविषयसंशयव्यव-
 च्छेदादि, तैजसस्य पुनराहारपाकाः शायानुग्रहशक्तिश्च, कर्मणस्य तु मर्वांतरगतिः ५ । प्रमाणकृतो भेदो यथा औदारिकमुत्कर्षतः

[illegible]

अथात्मा भोक्तेति तुरीयं स्थानं किञ्चित् व्याख्यायते । तथाहि मोक्ता च ततः पूर्वोपाजितशुभेतरकर्मणां यतो नाशुक्तं कर्म कदापि क्षीयते षट्सुक्तं 'नाशुक्तं क्षीयते कर्म, कल्पकोटिशतैरपि । अवश्यमेव भोक्तव्यं, कुतं कर्म शुभाऽशुभम् ॥ १॥' स च स्वयं कृतान्येव कर्माणि शुक्ते न परकृतानि तदुक्तौ हि अतिप्रसंगः स्याद् देवदत्तशुक्तौ यज्ञ-दत्ततृष्यादिवत् । न चाऽक्षतस्य भोगो वेविद्यते मुक्तावपि तत्प्रसक्तेः । इत्युक्तं तुरीयं स्थानम् ४ । अथास्ति च निर्वाणमिति पचमं स्थानमुच्यते । तथाहि अस्ति च जीवस्यैकांतकांततमशर्मसेवधिभूतो महोदयो यत्र ग्राप्तानामनंतज्ञानानंतदर्शनानंतवीर्या-नंतसुखलक्षणमनंतचतुष्टय संभवेत्, यत्र च न रोगशोकाशंक्रान्तुगुप्सापरस्परबाधादयो दोषाः कदापि प्रादुर्भवन्ति, अयं च महोदयो यतो जितरागद्वेषमोहैस्तीर्थपतिभिर्भाषितस्ततो ध्रुवमस्ति स तदुपायसंभवे ५ । इत्युक्तं पंचमं स्थानम् । अथ महो-दयोपायलक्षणं षष्ठं स्थानमुच्यते । तथाहि अस्ति च तस्योपायभूता सम्यग्ज्ञानदर्शनचरिततपःस्वरूपा चतुष्टयी अस्मिन्नेव ग्रंथे वक्ष्यमाणस्वरूपा ततस्तद्विषये विवेकवतां कर्तुं सूचितः स्वशक्त्यनुसारेण प्रयत्नः । इत्युक्तं षष्ठं स्थानम् ६ । तदुक्तौ च प्रपञ्चितानि श्रद्धानचतुष्टकस्य प्राक्तनतरगे प्रपञ्चितत्वादस्मिन्तरगे लिंगत्रिकादित्रिषष्टिस्थानानि । एतेषां च समासेवन-विवर्जने यथास्थानामाविते । एवं च सप्तषष्टिस्थानयथायोगस्वीकारपरिहारपुरस्सर श्रीमत्सम्यग्दर्शनं समाराधयद्भिर्मिथ्यात्वं विवर्जनीयं दूरतः प्रयत्नेन । तच्च चतुर्विधं पंचविधं वाचसेयम् ।

तत्र प्रथमं तच्चतुर्विध्यमेव भाव्यते । तथाहि लौकिकं देवगतम् १, लौकिकं गुरुगतम् २, लोकोत्तर देवगतम् ३, लोकोत्तर गुरुगतम् ४, एतेषु प्रथमं लौकिकदेवगतमिथ्यात्वस्य सप्तषष्टिर्भेदा दृश्यते । तथाहि हरिहरविरचनादीनां प्रासादेषु

ममनपूजननयस्वरूपादित्यरूपः प्रथमो देवमतमिच्छावर्धनमेवो वर्धनीयाः सुम्यग्वर्धनमिति १ । तथा ठेर्मिच्छावर्धनमिति
 रितमेतत्तसि र्वर्धेत् मम्यग्वर्धनीयनियमपूर्वस्त्रैकिष्ठदेवगतमिच्छात्मम् । तन्नेराय इमे तथाहि एतेष्वेवनादिकापरिमे
 नुमर्देवरे विनायकादीनां नामग्रहणम् २ । यद्विरोधिष्योय मीतमानादि ३ । विषाहमो न विनायकस्थापनम् ४ । पुत्र
 जन्मानौ पृथुदिने निष्ठि पृथ्वीदेवतापूज्यं नातकस्य पृथुदिने हि रत्नत्वां द्योः किरति विरिष्वराभि सिस्तीति लोके प्रसद
 प्रेरितहृदयाः सुहयो नाकिन्यो आग्रहि मायेति चेति ५ । पाथीप्रारण्यमुत्तिमहामर्देण न मातृणां स्थापनम् ६ । सुक्कहिठी
 बाबां न नर्तं प्रति दधिप्रदानम् ७ । वैदिकादिदेवीनां पोषणाचित्कनम् ८ । गोपुकारेवीप्रहादिपूजन न ९ । यन्नाम्निन
 मामसंभंषिपुत्रस्यम्यमीनरमीदिनेण न मोत्रदेवताविशेषपूजनम् १० । मापहृक्कपृथो न हृदरकयात्रा ११ । यद्विह्व
 प्रह्वारी न विक्षेपता स्नानदानप्रदानप्रतिमितिपूजनानि १२ । एवमर्धदिने न होलिकायाः प्रदधिनादानादि १३ । वितुनां
 न विहप्रदानम् १४ । वनिषारे न तत्पूजार्थविशेषतस्तिष्ठैकादिप्रदानम् १५ । माद्रपदस्तुर्गोदयीदिन न पूर्वपूजनपूर्व
 विस्मदिहरणम् १६ । सर्वसंक्रांतिदिने न विक्षेपता पूजानाल्नदानादि १७ । अस्तुनकण्यपतुर्दस्यां न क्षिपरात्रौ रात्रि
 नामरचादि १८ । ऐवंतर्कपदेरतयोः पूज्यं न १९ । माद्रवदक्षितेवरपथ न वत्सादावक्षीविपान २० । क्षेत्रक्षिप्रारंभे च
 सीताया हस्तेरतायाः पूजनम् २१ । शुक्लमहर्त्यां वेदनाधारैवस्य सप्तम्याय पूजनम् उपवासोदिक्रय वनिताभिः सप्तसु
 प्रातिशेविषकादिनर्दनेषु स्मरकाचकमान् मार्णयित्वा तेरेण मोत्रनकारणम् २२ । अस्तुनस्तुक्कपंभन्वां न नागपूजनम् २३ ।
 पुत्रादित्रयमनि माहृत्रप्राणां पूजानायिघ्ननां न भरणम् २४ । आदिरपसोमभारभोरेकाग्रमप्रमृत्तितपोयिपानं न २५ ।

मिथ्यादृष्टिगोत्रदेवतासमभ्यर्चनं च २६ । आश्विनचैत्रमाससंबन्धिशुक्लपक्षनवदिनेषु च नागदेवतादिपूजनमुपमासादितपो-
 विधानं च २७ । बुधाष्टम्यामश्रिकारिकाकरणं च २८ । स्पर्णरूपरगितवस्त्रपरिविधानदिने च सौमिणीरूपिणीरगिण्यादिदेवता-
 विशेषानाश्रित्य विशेषपूजाविधानं लभनं च २९ । माघमासे च घृतकजलवितरणम् ३० । भाद्रपदमामस्य सितेतरा कजल-
 वृतीया सिता तु हरितालिका तयोश्च कजलीदेवतापूजनादि ३१ । मृतकार्ये च जलाजलिदानं तिलदर्भदानं च ३२ । श्रावण
 मासे च शुक्लचदनपष्ठीविधानम् ३३ । गोपुच्छादौ च घात्यादिना हस्तकरुणम् ३४ । भाद्रपदमासे पुनरर्कपष्ठीकरुणम्
 ३५ । माघशुक्लवृतीयायां च गौरीभक्तं यद् योषितो गौरीसमाराधनकृते तस्मिन् दिने षोडशशानां भोजनं ददति तद्
 गौरीभक्तम् ३६ । सपत्नीपूर्वजपितृणां च प्रतिमानिमितिः ३७ । उत्तरायणदिने च विशेषतः स्नानादिविधानम् ३८ ।
 भूतानां च शरावदानम् ३९ । आश्विने च श्वेतगोमयवृतीयाविधानम् ४० । तथा वासुदेवस्य स्वापोचयानैकादश्योस्तथा
 फाल्गुनशुक्लपक्षे आमलक्येकादश्यां तथा पाड्यैकादश्यां सर्वमासेषु चैकादश्यामुपवासादितपोविधानम् ४१ । परतीर्थे च
 यात्रोपयाचित्वादिकरणम् ४२ । श्राद्धमासिकृष्णामासिकमावत्सरिकादीनां च करणम् ४३ । प्रपादानं च ४४ । पितृर्विवाह
 सामग्र्यसंपत्तौ सुकृतलिप्सया स्वघनव्ययेन परकीयकन्यायाः पाणिग्रहणकरणम् ४५ । पृथ्यादितिविध्वपद्यादितिविध्वङ्कर्तनं
 दध्यविलोहनं च ४६ । मृतकार्यं च जलघटदानम् ४७ । मिथ्यादर्शनिमदनेषु च लंघनहविश्राणनम् ४८ । कुमारिका-
 भोजनदानं च ४९ । सुकृतकृते चैत्रमासे च चचरीवितरणम् ५० । वैशाखमासे च श्वेतवृतीयादिग्रसेऽर्चनं लभनकादिदानं
 च यद्यप्यस्मिन् दिने श्रीमद्भुगादिदेवस्य सावत्सरिकृतपःपारणक्रमभूतयापि पितृतर्पणदिनमेतदिति लौकिकैः परिगृहीतना-

देवस्मिन् दिवसे दिष्टेनः होउकि म विषेणः गर्वादिनयेदिति विहितम् ५१ । मृतकार्यं च कृत्वादिवाहविधानम् ५२ । ज्येष्ठि-
 म्यमिधानायां च ज्येष्ठशुद्धययोरक्षां शुक्लपुष्पादिदानम् ५३ । जमातास्वाभां च कायावृद्धप्रभृतीनां भोजनदानम् ५४ । पर्याधि-
 च कृत्वादिस्नानम् ५५ । वेत्रादौ च भोजनपरितण्डम् ५६ । विवाहयो च कृत्यपात्रायप्रणे सहिष्णुकम् ५७ । पितृणां
 निमित्तं च भोजनार्द्रतक्षरदानम् ५८ । साकृत्पार्श्वगोपीनां च विदित्यप्रदानम् ५९ । 'अथस्पमेकं पिप्पुमवमेकं,
 ज्यघ्रोपमेकं दत्तं पितृणीध' । कपित्थविल्वामृच्छीक्षयं च, पञ्चास्रपापी नरकं न पदयेत् ॥ १ ॥' इत्यादि
 कृत्यविष्णुस्तुतपापकार्त्तनेन च विष्णुर्जनिवादीनां दद्यात् तोषणम् ६० । साध्वरदृष्ट्यपतुर्दस्यां च ववित्रकरवमनंतव्रता-
 स्त्रम् ६१ । साक्षात्प्राज्ञवादीनां च कृत्वाप्रत्यम् ६२ । जृंगामं वसते प्रकृत, मृगमण्ये तु शंकरा । शृगामुच्छे-
 दमेव विष्णुः, सर्वदेवमयी हि नोः ॥ १ ॥' इत्यादिहृदयिचनसमाकर्त्तनेन च गोपनरजनम् ६३ । इन्द्राकर्त्तयनं
 च ६४ । पर्याधि च कृत्वादुपलभ्यस्त्रम् ६५ । नटप्रेषणकृत्यं च वीक्षणम् ६६ । पदातिपुदस्य च रयनम् ॥ ६७ ॥ इत्युक्तं
 सातगदिनेऽहोर्द्विद्वेदययवदिभ्यास्त्रम् ।

अत्र औक्तिमुक्तमिष्टवर्द्धनमेव दर्शयते तथाहि औक्तिमुक्तां प्राकृततापमादीनां ममस्त्रयम् । तत्र प्राकृततापे
 वीर्य इति मजन तापनामे तु औ नमः दिवायेस्तुक्तिः ६८ । तथा मृगोक्षपाशतेजस्ये सोवसदने विवाहार्थं तदुक्तिकाकार्त्त
 च ६९ । तेषां प्राज्ञवादीनां च सविषे कृत्वासमाकर्त्तनम् ७० । प्राज्ञवादिभ्यश्च शुद्धतापित्वा भोजनपितरणम् ७१ । इत्युक्तं
 औक्तिमुक्तमिष्टवर्द्धनम् ।

अथ लोकोत्तरमिथ्यादर्शनं निगद्यते । तत्र लोकोत्तरा आर्हतास्तेषु भवं मिथ्यात्वमपि लोकोत्तरम् । तच्च द्विविधं
 देवगत गुरुगतं च । तत्र देवगतं तद् यद् वीतरागेऽप्युपयाचितादिना रागाधारोपणम् । उक्तं च ' लोकोत्तरदेवमिमं वि,
 लोहअदेवाण जाणि लिंगाणि । इच्छापरिगहार्हणि, तेसिमारोवणं मिच्छा ॥ १ ॥ ' लोकोत्तरगुरुगतं तु
 तदवसेय यल्लोकोत्तरलिङ्गेष्वपि पार्श्वस्थादिषु गुरुत्वबुद्ध्या चंदनादिविधानम् । अथवा लोकोत्तरदेवगतगुरुगतमिथ्यात्वे
 इमामिथैत्यवदनकुलकगतगाथाभिविज्ञेये तथाहि ' एवं लोहअमिच्छं, देवगयं गुरुगयं च परिहरिजं । लोउत्तरे
 चिवज्जए, परतित्थअसंगहिअंबिंवे ॥ १ ॥ जत्थ जिणमंदिरमिमं वि, निसिप्पवेसोऽचलाण समणाणं ।
 वासो अ नंदिवलिदानन्हाणतदंपहटा य ॥ २ ॥ ' अबलानां श्राविकाणां प्रवेशः श्रमणानां च वासोऽयस्थानं
 ' तंबोलाईआसायणाओ, जलकीलदेवयंदोलं । लोहअदेवगिहेसु च, वट्टइ असमंजसं एव ॥ २ ॥ ' लौकिक-
 देवगृहेष्विव ' तन्थवि सम्मद्धिणीं, सायरं सम्मराकणपराणं । उस्सुत्तवज्जगाणं, कप्पइ सवसाण नो
 गमणं ॥ ४ ॥ जे लोकोत्तरलिगा, लिंगिअदेहावि पुप्फतंचोलं । आहाकम्मं सव्वं, जलं फलं चैव सचिंतं ॥ ५ ॥
 भुंजति धीरासंगं, ववहारं गंधसंगहे भूसं । एगागित्तब्भमणं, सच्छंदं चिट्ठिअं वयणं ॥ ६ ॥ चेइअमढाह-
 वासं, वसहीसु वि निच्चमेव संठाणं । गेअं निअचराणाचावणमवि कणयकुसुमेहिं ॥ ७ ॥ तिविहं तिवि-
 हेणेअं, मिच्छतं जेहिं वज्जिअं दूरं । निच्छयओ ते सङ्गा, अन्ने उण नामओ चैव ॥ ८ ॥ ' इति एतच्च चतुर्भेदमपि
 मिथ्यात्वं यस्त्रिविधं त्रिविधेन विवर्जयति त निष्कलंकमलकरोति श्रीसम्यग्दर्शनरत्नम् । तत्र त्रिविधं करणकारणानुमति-

मेदात्, विविधेन मनोवाक्यरूपेण कारयेत् । एव वैधं याचना तथाहि 'एवं कृपातरुणं, मिच्छं मणसा न चिन्तय
 करेमि । सपमेव सो करोत, अमेव कए न सुईकयं ॥ १ ॥ एवं वाया न भवइ, करेमि कए न न भवइ
 करेहि । अलकयं न प संसइ न पुणइ सपमेव काएण ॥ २ ॥ करसअममुइमेवाइपरि न प कारवेइ
 अरमेण । अरमकयं न पसंसइ, अरमेण कए न सुईकयं ॥ ३ ॥' इति याचितं सेवतवतुविपत्तं मिच्छात्वस्य ।

अथ तस्यैव पंचविपत्तं द्विषइ याचते, तथाहि-आमिवादि १ यनामिवादि २ आमिनिवेदि ३ सांख्यिक ४
 यनामोयं ५ ६ । सेवामिवादि ७ कृतिरीक्षितानामस्ममममेव प्रभाव नान्वदित्वाभिप्रायणमभवेवं दीर्घतरसंसारिवाद् १ ।
 अनामिवादि २ तु करदंन्यदीवितानां नदिरवामसंसासुसुगणसुर्धनानां सर्वेऽपि देवगुरो नयस्याः सुखेऽपि यमां कर्तव्य
 इत्यनमिवादि ३ विदेवम् २ । आमिनिवेदि ४ तु संप्राप्त्यपीमदाइतमतामां केनापि पचास्तिरे वस्तुतत्वे प्रकृतिरे मणि मस्त-
 रादिना तमन्यथा व्यापकावस्थापसेयम् ; अथवाऽनामोमेनोत्पत्ते प्रकृतिरे इति वद्यात्वासेऽपि वस्तुतरे स्वममित्तमेवामिति
 येनेन समर्पणो विदेवम् ; अथवा ज्ञानम् आचार्यद्वयत्वं प्रकृतिरे इति वद्यात्वासेऽपि वस्तुतरे स्वममित्तमेवामिति
 मिच्छासंर्धनम् १ । सांख्यिक २ तु इत्येवं तदुभये वा दक्षितः प्रकृत्यति न चान्य एवमिति न इत्युपरिच्छदः क्वयन्यत्रानं
 एवमिति नतः एवमत्यय एव नैव नैव वस्तुतत्वं वेधीति ; अथवा ये मद्रमकास्ते वास्येति एवमेतदयमसौ
 प्रकृत्येव पित्रोस्तेमानेनैवप्राप्ये एवमपतेऽशोऽस्माद्वो एतत् इति मद्रका यां परित्यज्येवमद्रजनं पिवास्मदीत्यन्यत्र न न
 एवमिति तस्य सांख्यिकं मिच्छात्वपसेयम् ४ । अनामोयं त्वेकद्विप्रादीनां एवमपतां त्वेकद्विप्रादीनां एवमपतां त्वेकद्विप्रादीनां

स्तत्त्वातन्त्रविचाराचतुरतया मिथ्यादर्शनिन एव सर्वकालम्; अथत्रा शुद्धमेव प्ररूपयिष्यामीति चित्तितेऽप्यनुपयोगादशुद्धे प्ररूपिते सत्यनाभोगमिथ्यादर्शनं संभवेद् मिथ्यात्वनिमित्ततया ५ ।

एवमाभिग्रहिकादिभेदेन मिथ्यादर्शनस्य पंचविधत्वं पूर्वोक्तरीत्या च पंचविधत्वं षडुक्तं तत् स्थूलभावेन परमार्थतस्तु विपर्यास एव मिथ्यादर्शनं, यदुक्त 'एवं पुन पंचविहं मिच्छत्तं थूलभावेण परमत्थओ विवज्जासो । सो पुण एवं न मए मम पुब्बपुरिसेहिं वा कारियं एयं जिणाययागं किं मम इत्थ पूआसक्काराहआयेरेणं; अहवा मया एयं जिणविंबं कारियं मम पुब्बपुरिसेहिं वा इत्थ पूआहयं निव्वत्तेमि किं मम परकीएसु अचायेरेणं एवं च तस्स न सब्बणपच्चापवित्ती, अण्णहा सब्बेसु यियेसु अरिहं चेव वसिज्जइ सो अरहा जइ परकाओ ता पत्थरळेयपित्तलाइयं अप्पणिजयं न पुण पत्थराहए वंदिज्जमाणेसु कम्मक्खओ हुज्जा मच्छरेण पक्खवाएणं अण्णहा संकराइयियेसु पाहाणाइसब्भावाओ तेसु वंदिज्जमाणेसु कम्मक्खओ जे य पासत्थाइ वा परकारियचेइआलए विग्घमायरंतस्स महामिच्छत्तं न तस्स गंठिभेओ वि संभाविज्जइ जे य पासत्थाइ कुदेसणाए विमोहिआ सुविहियाणं वाहाकरा भवंति ते वि तहेव जे वा जाइणाइपक्खवाएण साहूणं दाणाइसु पवइंति न गुणागुणचित्ताए ते वि विवज्जासभायणं जम्हा गुणा पूअणिज्जा ते चेव दाणाइसु पवइंतेण निमित्तं कज्जंतु किं जाइनाइपभिइहिं जओ सजाइए निद्धम्मावि अत्थि नाईसु अ ता तेसिं दाणं महाफलं कहं हुज्जा अह तेसिं गुणा अत्थि तहावि ते चिअ पवित्तिनिमित्तं दाणाइसु कीरंतु न किंचि

आहसयथाइवा एयमिम अ विवक्षासक्ये मिच्छते मइ सुपट्टमि पहतो अणणो नेन नही विपरीयमइज्जो
 नाणं कञ्जसाइग ताओ अप्पाण तं पपसु अदो ते गुहरुद्धराणि तववरणकिरिआ न मुरगमाइगा जम्हा मो
 जीवरक्खासुसावागाइवज्जण करिओवि अ विरओ कइअइ नंपमगुणठाणे देसविराई छट्टगुणठाणे अ मएण
 विराई न पढमगुणठाणे तस्स य अंणताणुवणियमुहा मोलसदि कमाया वगंसंति उईअंति अ तद्विमित्ताओ
 असुहाओ वीरठिईओ निव्याणुमागा एयहीमो वगंसंति, तांमि न उदएण वरगमिरिअकुमाजुमसाकुवेयगइ
 रुवो संसारो तद्विषयपाणि अ दुपक्काणि पिठ्ठवो अणुसज्जति एव न्नाअण मो ! मो ! मइअजुमाया मम
 छानावारेणोसु वइअज्ज तेसु पट्टमाओ अ कायज्जो' इति वारिअं छिदिपिपट्ठासपंचरिचारव् ।

एव विज्जा-वर्धनविराईनेन भीषमग्यगद्वर्दमकापवक्रिदिः दुंदिरसप्रसूत्रयो वमु(८)अंगवेवा ममामोचरणीया
 वापासा, कासाअपनप्रमृतयव तावन्मिता एव सुत्रसंविदने । तेन वपव सुत्रवानस्याहापासा विमाच्यते, तथाहि-अत्रये
 सावकासासाध्यायानस्यावदिनं विवर्धनेन साध्यावपिधानं कासावपयनापाः १, ब्राह्मणविरादिइमादिवरिरेमेन गुरुवो
 ईदनापुषपाकरणं विनयापाः २, कुते गुरो वाहाप्रवंचविदेषविधानं वदुमायापाः ३, पवायोमं पुत्राअपयनममये त्रिंभि-
 द्वाबाम्भारितपोविधानदुपयानापाः ४, यथा एवमेव नेनरपीअं पुत्रमएकरप वा पुपपयानस्य गुरोः । मविधाने एवा
 पयवनेन निअगुरोएनिइरनमनिइवापाः ५, अण्णयेअवोअनेति अ्ववर्धनं तप भीमरायमेपएअं तव मात्रावरदिइ
 भिरमूनविअवएतः । प्राकट वा संसकटपवर्धनेतो यम्मो वेगलसुकिटं, अहिंसा वंअमो लवो एवाविरिचाने पुअं कात्रा

णमुक्कोसं, दयासंजमनिज्जरेति पर्यायितरैर्वा न तं दधतो व्यंजनाचारः ६, अर्थस्तु श्रीमदागमव्याख्यानरूपस्तस्य यथावस्थितस्य प्ररूपणमर्थान्वारः ७, तथा धम्मो मंगलमुक्किहं, अहिंसा गिरिमत्थए । देवा वि तस्स नमस्संति, जस्स धम्मो सया मत्ती ॥ १ ॥ इत्यादिवत् सूत्रार्थोभयस्याऽन्यथाऽविधानं तदुभयाचारः ८, अतएव च बहु(८)मिता आचारा वैपरीत्येन ज्ञानातिचाराः स्युः । एतेष्वय महीयानतिचारो यत् सूत्रार्थयोरुभयोरपि नाशनं यतस्तन्नाशे चारित्रनाशः स्यात्तन्नाशे च निर्वाणामावस्तदभावे च दीक्षादिवैयर्थ्यं स्यादिति । अकालास्वाध्यायिकादिस्वरूप तु श्रीमदावश्यकनिर्युक्तेर वसेयं बहुविस्तरत्वेन ग्रंथगौरवमयादत्र तस्याप्रपंचनादित्युक्ता अष्टौ सविषक्षा ज्ञानाचाराः ।

अथ दर्शनाचारस्वरूपं किञ्चित् प्ररूप्यते । तथा निशंकितत्वनिराकांक्षत्वप्रभृतयोऽष्टौ भवेयुराचाराः श्रीमत्सम्यग्दर्शने । तेषु देशसर्वमेदायाः शंकायाः परिहरणं निशंकितत्वाचारः, तत्र देशशंका त्वियं यत्तुल्येऽपि जीवत्वे एके भव्या अपरे पुनर- भव्या इत्येतत् कथं जाघटीत्यादिका सर्वतस्तु प्राकृतभायानिबद्धोऽयं सिद्धांतः किं सर्वज्ञप्रणीत उत केनापि निपुणमतितना नरांतरेण परिकल्पित इत्यादिका परिह्रयेया १, देशसर्वमेदाया आकांक्षाया विवर्जनं निराकांक्षत्वाचारः, तत्र देशतत्त्वाकांक्षे- कस्य कस्यचित् कुतीर्थिकमतस्य दयादिगुणलेशदर्शनादाकाक्षणेन विज्ञेया सर्वतस्तु सर्वेषां सुगतसांख्यादिदर्शनानामाकां- क्षणतः २, तथा श्रीमदर्हदुपदिष्टानुष्ठानफलं प्रति निस्सशयत्वं स्वरूपस्तृतीयो निर्विचिकित्सत्वस्वरूप आचारः, अथवा विद्वक् ज्ञाने विद् विदंतीति क्वपि तल्लोपे विदः साधवास्तेषां मलाविलेदेहादिजुगुप्साविवर्जनतो निर्विजुगुप्सात्वस्वरूपो वाऽवसेयः ३, तथा मूढदृष्टित्व द्विधा देशतः सर्वतश्च तत्र देशतः परतीर्थिकानां बालतपो विद्यामंत्राद्यतिशयान् नृपत्वादिनिर्मितां तत्-

रक्षां वा मिरीत्य तदाममात् वा निदम्य स्तोत्रायप्रिभ्यामोदान् मृदा स्वमाषाबहिता दष्टिः सम्यग्दर्शनलक्षणं यस्य स
 रेचमूरधरिस्त्वहमागो रेचमूरधरित्वं सर्वतस्तु सर्वथा मृदा स्वमाषाबहिता दष्टिः सम्यग्दर्शनलक्षणं यस्य सर्वमूरधरि
 स्त्वहमागः सर्वमूरधरित्वम्, तदयपथापि मूरधरित्वस्य विचरितममूरधरित्वत्वाकारः ४, तपोपदंता प्रदंशः सा च द्विशिष्यविद्या
 प्रशस्ताऽप्रशस्ता च तत्र ज्ञानदर्शनतत्त्वसंकेतमात्रपुणानां समानवर्मिकानां तत्त्वगुणप्रबंधनेन तदुत्साहवदे
 निवचनं प्रशस्ता यदुक्त 'जन्मगे वेयापये, पिणप सक्तपापमाशस्तु । उज्जुतं ज्ञातं पसंसप सेरा ठवयू
 कणा विजाज्यो ॥ १ ॥' भिष्याद्यां तु सात्त्विकरक्ष्मीनामप्रशस्ता जनयोष प्रशस्ताऽप्रशस्तयोः प्रबंधनयोः कावमकारण
 योपरीताकारः ५, तथा स्त्रीकृत्यं तु शिषियं प्रशस्तमाशस्तं च तत्र प्रशस्तसंयमगतपोवैयतृत्पादिषु सीदतां समानवर्मिक-
 शास्त्रादीनां यकारोपहंसदत्तेन स्त्रिरावाहेतुः, जयशस्तं त्वसंयमविरयं तद्वहेतेयम्, जनयोष प्रशस्ताऽप्रशस्तयोः स्त्रिरीकरणयोः
 करणयकत्वं च स्त्रिरीकरणकारः ६, वास्तव्यं तु द्विप्रकारं प्रशस्तमाशस्तं च तत्र प्रशस्तमाषाव्यंगज्ञानप्राप्तुर्मेकतपस्विच्छ-
 त्वापत्तादादीनां मकरान्नोपभ्यादिसंयमनेन समाधिविधानक्य वास्तवं 'साधम्मिजनवच्छं, आदाराईसु शेर
 सज्जत्थ । कापसगुक्रमिठाये, तवस्ति काकाशस्तु पिसेसो ॥ १ ॥' अशस्तं तु शार्वेकगुरत्वापुपदंमक्यं परिश्रेयम्,
 जनयोष प्रशस्ताऽप्रशस्तयोर्वासुत्वयोर्विधानमविधानं वास्तव्यकारः ७, प्रमाष्यते प्रशस्तमेतत् प्रशस्तमनयेति प्रमाषना,
 तत्र यद्यपि प्रशस्तं सनातनसेन तीर्षकरप्रवीतरसेन सुधातुलमस्कृतमेव स्वयमेव दीप्यते तथापि दर्शनसुखिययीप्सुयो येन
 गुणेन सम्यक्स्व स्वस्तु च तेन गुणेन भीमदर्शज्जातने प्रमाषयति मातवपुत्रकस्याभ्यादिवत् । वास्तवं 'काम स माषसिसे'

तु, पवयणं दिप्पए सयं चेव । तहवि अ जो जेण हिओ, सो तेण पभावए तं तु ॥ ११ ॥' ते च प्रावचनिकप्रमृतयोऽ-
 तिशेषितर्द्धिप्रमृतयो वाधौ प्रवचनप्रभावकाः पूर्वं व्याख्याता अस्मिन्नेव तरगे इति न व्याख्यायन्ते, इयं चाष्टविधप्रभावक-
 विहिता श्रीमदहर्तप्रवचनविषया प्रभावना प्रशस्ता कुप्रावचनिकविषया त्वप्रशस्तेति द्विविधा विधेया, अनयोश्च प्रशस्ता-
 प्रशस्तयोः प्रभावनयोर्विधानमविधानं च प्रभावनाचारः ८, एत एव च विपर्ययेन दर्शनातिचाराः भवेयुर्नसु (८) संख्येयाः ।
 इत्युक्ता अधौ सविपक्षा दर्शनाचाराः । एवमष्टविधाचाराचरणेन चारुतां प्रापिते श्रीमत्श्रुतसंवेदने श्रीमत्सम्यग्दर्शने च
 प्रयत्नो विधेयः सर्वोद्यमेन महानंदपदमिच्छुभिर्भगव्यप्राणिभिः । यतो ज्ञानेनैव विज्ञायते कर्तव्यमकर्तव्यं हितमहितं हेयमुपा-
 देयं च यदुक्तं ' नाणेणं वि अ नज्जह, करणिज्जं तह य वज्जणिज्जं च । नाणी जाणह काउं, कज्जमकज्जं च
 वज्जेउं ॥ १ ॥ जसकित्तिकरं नाणं, गुणसयसंपायगं जए नाणं । आणा वि जिणाणेसा, पढमं नाणं तओ
 चरणं ॥ २ ॥' इति । तथाऽयद्बहुश्रुताद् बहुश्रुतस्य निर्जराप्यधिकतरा प्रोक्ता यदुक्तं ' छट्ठमवसमदुवालसेहि अब-
 हुस्सुअस्स जा सोही । इतो अ अणेगुणा, सोही जिमिअनाणिस्स ॥ १ ॥' तथाऽयद्बहुश्रुतः सन् श्रीमद-
 हर्दुपदिष्टानुष्ठाने प्रयत्न विदधानोऽपि कृत्वाप्यपराधशतानि न जानाति, यदुक्तं श्रीमदुपदेशमालायां सर्वोपदेशविशालायां
 श्रीधर्मदासगणिपादैः ' अबहुस्सुओ तवस्सी, विहरिउकामो आज्ञाणिऊण पंहं । अवराहपयसयाहं, काऊण
 वि जो न याणेह ॥ ४१२ ॥ देसियराहयसोहिय, वयाहयारे य जो न याणेह । अविस्सुद्धस्स न वद्धह, गुण-
 सेही तत्तिया ठाह ॥ ४१३ ॥ (शुभम्) अप्पागमो किलिस्सह, जहवि केरह अहदुक्करं तु तवं । सुंदरदुद्धीह-

कथं, बहुयं वि न सुंदरं दोर्ह ॥ ३१४ ॥ अपरिच्छिप्यसुयनिहसस्त केवलमभिप्रसुप्तचारिस्त । सम्पुगल
 मेव विकल्पं, अधाजतये बहुं पदार्ह ॥ ३१५ ॥ जह राक्षसि वि पदे, तस्त वि सेसे पदसस्यार्णतो ।
 परिभो क्विस्सह विद्य, तह किंणायारसुयमिच्छो ॥ ३१६ ॥ कप्पाकज्य एसज-मणेसजं वरणकरण सोह
 विधिं । पायच्छिप्यविधिंयि य, एवमाह एणेसु अ समग ॥ ३१७ ॥ पम्मावजविहिसुद्धा-वणं व अज्जा
 विधिं निरपसेसं । उस्सगगव्वायविधिं, अयाणमानो कइ अणठ ॥ ३१८ ॥ 'इत्यतो हेतोः स्वस्यायामपि
 प्रज्ञायां न प्रवेशः प्रवृत्तः । सर्वोपयेन सर्वथापि भुवस्तेरिमाप्स्यन्नविपरे, पण्ड- ' जह वि ठ विवसेण पय, परेह
 पक्कमेव वा सिद्धोमदं । उक्खोमं मा भुंजसु, जह एणसि सिक्खिक्क माणं ॥ १ ॥ पियणहण्णेर, तह सीअल
 मउअएण वि कमेण । उवएण मिरी भिन्नो पोवपोव नईसेण ॥ २ ॥ ' तथा ' यथा चिदुनिपातेन, कमदा
 रूर्यते सदा । सु हेतुः सर्वविद्यानां, धर्मस्य च धनस्य च ॥ २ ॥ ' तथा भुताभ्यवन्नमपि सम्मगर्हंतसुयन्वितस्वैव
 ज्ञापयता परिभमति न तु मिथ्यार्थनिनः पण्ड ' सुवसवमिसेसयाओ, यवहेउओ काह्मिओचलंभावो । नाण
 क्कामावाए, भिक्खविट्ठिस्स अयाण ॥ १ ॥ ' अतो हेतोः पुताभ्यवनं कुंवा सुउठववा भीयदहप्रविताद्वेपतर
 सम्मदप्रदानकरे भीयस्सम्पगूर्यते मनास्विरीकरणं कभीयत् । यथा सम्पपत्ते सयासादिसे निवमतोऽपार्थपुद्रकपरापर्थ
 प्रक्षिपेव यवस्विता, पण्ड ' अंतोसुपुणमिच्छंयि क्वासिअं हज्ज केहिं सम्मज्ज । तेहिं अवहपुगल-परिभो
 नेव संसारे ॥ १ ॥ ' अतस्य च सम्मगर्हणस्य चो वापका कालप्रति कर्तुंयवकथं एवं एवंगुणसमन्वितेरपि प्रस्तु-

पंकारकोटीसहस्रैर्यतो येन सम्यक्त्वं वितीर्णं तेन महानदपदस्थितमनंतमप्रतिमप्रमेयमद्वैतं सुखमपि प्रदत्त ततः शाश्वत-
 सुखवितरणरूपोपकारेण सरूपः प्रत्युपकारः कोऽप्यन्यो न वेविद्यते विश्वत्रयेऽपि । यतो यस्योपकृतिः क्रियते स सुखी
 बोधवीति, सुखं च मोक्षसुखसदृशं नेतरत् प्रवर्त्तते जगतीत्रितयेऽपि यदुक्तं 'न वि अत्थि माणुसाणं, तं सुखं नेव
 सव्वदेवाण । जं सिद्धाणं सुक्खं, अब्वाथाहं उवगयाणं ॥ १ ॥ सिद्धस्स सुहो रासी, सव्वद्धा पिण्डिओ
 जइ हविज्जा । सोणंतवग्ग भइओ, सव्वागासे न माइज्झा ॥ २ ॥ इदं च सम्यग्दर्शनं यः सम्यक् समाराधयति
 पंचातिचारविवर्जिते तदाज्ञा सुमनसोऽपि सम्यग्मुदितमानसाः कुर्वति । यदुक्तम् 'अचलिअसम्मत्ताणं, सुरा वि
 आणंति भत्तीए । जइ अमरदत्त भज्जइ, अहव निवविक्कमाईणं ॥ १ ॥ अमरदत्तभार्यानुपविक्रमकथानके तु
 श्रीपुष्पमालावृत्तेरवसेये अत्र तु ग्रंथगौरवादिभयात्तदप्रपंचनम् । अस्मिंश्च सम्यग्दर्शने समासादिते सति मनुजः समुत्पद्यते
 निर्जरेण्वेव यदि निजायुषश्चरसमयावधि न विगतसम्यग्दर्शनपरिणतिरथवा सम्यक्तवप्राप्तेः पूर्वं न निवद्धनैरयिकतिर्यगायुः,
 एवं तिर्यगपि । देवस्तु चेदपतितसम्यक्त्वपरिणामः पूर्वं चाऽनिवद्धतिर्यगायुस्तदा प्राप्ते सति सम्यक्त्वे समुत्पद्यते
 मनुष्येण्वेव एवं नैरयिकोऽपि । यदुक्तं 'सम्मत्तम्मि उ लद्धे, विमाणवज्जं न वंधए आउं । जइ न विगयसम्मत्तो,
 अहव न बद्धाउओ पुण्वि ॥ १ ॥ तथा सम्मत्तम्मि उ लद्धे, चइआहं नरयतिरिअदाराहं । दिव्वाणि माणु-
 साणि य, सुक्खसुहाहं सहीणाहं ॥ १ ॥' एतच्च मिथ्यात्वमहाहालाहलावेशनिर्निशुनमहामंत्रसमानं सम्यग्दर्शनं
 यस्य मानसे सुस्थितं तन्मनसि सम्यग्ज्ञानसुचरिते अपि सुस्थिते यदुक्तं 'कुसमयसुईणमहणं १, तस्माच्चेतश्चित्तवितरण-

दयं, गृह्यं च न सुन्दरं होई ॥ ४१४ ॥ अपरिच्छिद्यसुपमिहसत्स केवलमभिद्यसुप्तचारित्स । सम्पुनस
 मेण विरूप, अद्यानाते पटुं पडई ॥ ४१५ ॥ जह दाहयस्मि चि पदे, तस्य चि सेसे पइस्सऽपार्णतो ।
 परिमो चिच्छिस्सह शिय, तह सिंगायातसुयमित्तो ॥ ४१६ ॥ कप्पाकप्प एसण-मणेसणं वरणकरुण सेह
 चिहिं । पायच्छित्तचिहिंअपि य, वप्पाह गुणेसु अ समगं ॥ ४१७ ॥ पम्मावणविहिंसुद्धा-वर्णं व अम्मा
 चिहिं निरवसेस । ठस्सग्गवधायचिहिं, अयाणमाणो कह अपठ ॥ ४१८ ॥ 'इत्थतो हेतोः स्वस्यायामपि
 अयाणो न प्रेया प्रवत्ताः । सुतोपमेव सर्वदापि सुवसुधेरानाम्पन्नविप्रे, वदुत्तं-' जह चि ह विवसेप्प पयं, घरेह
 पक्खेण वा सिळोगदं । ठज्जोअं मा सुवसु, जह इच्छमि सिधिमक माण ॥ १ ॥ पिरुणइच्छेरं, तह सीअस
 मउअप्प चि क्खेअ । उवप्प गिरी निमो पोवपोवं वइतेज ॥ २ ॥ 'तथा 'पथा चिदुनिपासेन, क्कमचा
 इयते सरा । सु हेतुः सर्वविद्यामां, धर्मस्य च धर्मस्य च ॥ २ ॥' तथा सुताभ्यपममपि सुन्मगर्हदनसमन्वितस्वैव
 ज्ञानतया परिचमति न तु विष्ण्वार्धनिनः वदुत्तं 'सर्वसुवचिसेसप्पावो, मवरेठओ अइच्छिओवसुमाओ । माण
 कत्तामाथाय, चिरुणहिद्विस्स अद्याय ॥ १ ॥' अतो हेतोः सुताभ्यपन सर्वता सुच्छवता भीमवर्हप्रमितादेपत्तव
 सुम्पवधदानकपे भीमस्सम्पगर्हने यनःस्थिरीकरण कथीयत् । पठा सम्पकसे सुपासादिदे नियमयोअ्याहपुत्रसपरावर्क-
 प्रमिदेव मवस्थितिः, वदुत्तं 'अंतोसुहृत्तमिच्छं चि अस्मिं हज्ज जेहिं सम्मत्त । तेहिं अचरुपुग्गम-परिमाहो
 वेव संसातो ॥ १ ॥' इहस्य च सम्पगर्हनेनस्व गो दावकाः आत्संप्रति कर्तुमद्यत्त एव सर्वगुणसमन्वितैरपि प्रारु-

पकारकोटीसहस्रैर्यतो येन सम्यक्त्वं वितीर्णं तेन महानदपदस्थितमनंतमप्रतिमप्रमेयमद्वैतं सुखमपि प्रदत्तं ततः शाश्वत-
 सुखवितरणरूपोपकारेण सरूपः प्रत्युपकारः कोऽप्यन्यो न वेविद्यते विश्वत्रयेऽपि । यतो यस्योपकृतिः क्रियते स सुखी
 बोधवीति, सुखं च मोक्षसुखसदृशं नेतरत् प्रवर्त्तते जगतीत्रितयेऽपि यदुक्तं 'न वि अत्थि माणुसाणं, तं सुखं नेव
 सव्वदेवाण । जं सिद्धाणं सुक्खं, अव्वावाहं उवगयाणं ॥ १ ॥ सिद्धस्स सुहो रासी, सव्वद्धा पिण्डिओ
 जइ हविज्जा । सोणंतवग्गभइओ, सव्वागासे न माइज्झा ॥ २ ॥ इदं च सम्यग्दर्शनं यः सम्यक् समाराधयति
 पंचातिचारविवर्जिते तदाज्ञा सुमनसोऽपि सम्यग्मुदितमानसाः कुर्वति । यदुक्तम् 'अचलिसम्मत्ताणं, सुरा वि
 आणांति भत्तीए । जह अमरदत्तभज्जइ, अहव निवविक्कमाईणं ॥ १ ॥ अमरदत्तमार्यानुपविक्रमकथानके तु
 श्रीपुष्पमालावृत्तेरवसेये अत्र तु ग्रंथगौरवादिभयात्तदप्रपंचनम् । अस्मिन्च सम्यग्दर्शने समासादिते सति मनुजः समुत्पद्यते
 निर्जरेण्वेव यदि निजायुषधरमसमयावधि न विगतसम्यग्दर्शनपरिणतिरथवा सम्यक्त्वप्राप्तेः पूर्वं न निवृद्धनैरधिकतियं गायुः,
 एवं तिर्यगपि । देवस्तु चेदपतितसम्यक्त्वपरिणामः पूर्वं चाऽनिवृद्धतियं गायुस्तदा प्राप्ते सति सम्यक्त्वे समुत्पद्यते
 मनुष्येण्वेव एवं नैरयिकोऽपि । यदुक्तं 'सम्मत्तम्मि उ लद्धे, विमाणवज्जं न वंघए आउं । जइ न विगयसम्मत्तो,
 अहव न बद्धाउओ पुण्वि ॥ १ ॥ तथा सम्मत्तम्मि उ लद्धे, चइआइं नरयतिरिअदाराइं । दिव्वाणि माणु-
 साणि य, सुक्खसुहाइं सहीणाइं ॥ १ ॥' एतच्च मिथ्यात्वमहाहालाहलावेशनिर्नाशनमहामंत्रसमानं सम्यग्दर्शनं
 यस्य मानसे सुस्थितं तन्मनसि सम्यग्ज्ञानसुचरिते अपि सुस्थिते यदुक्तं 'कुसमयसुईणमहणं १, तस्माच्चेतश्चित्तवितरण-

सुरमयिममाने सम्यक्प्रदाने सर्वदेव मनास्विरीक्षता करणीया ॥

रति भीमजपस्यच्छादहारमयारुणपटाक्षोटीरक्षेति—भीसोमजपसुरिदिव्यविरोमणी—भीष्टं प्रनंषित्वरिराश्वविनेयाशु-
सिद्धांतसारसंस्कृतिने भीमशर्मितरत्नारुणधये भीमवदुगपापरपयवि—भीष्ममेवेष्टनाऽभिधानायां वरीयकर्या
— भीमर्दनसंप्रविष्टिगत्रिष्टयि त्रिष्टयानभ्यास्नानमाप्ता त्रिरीयस्तरया संस्कारो समाप्तमिति ॥ २ ॥

तृतीयलहर्या तृतीयस्तरङ्गः ॥

येतस्यामेव तृतीयलहर्या तृतीयस्तरगः प्रस्तूयते । तत्र प्रथमद्वितीयतरगयोः संवेदनदर्शनाधिकारः संसारापारकांतर-
 त्रमणपरिखिन्नमनोवृत्तीनां भव्यजंतूनां देशितो दिग्मात्रदर्शनतः । ते च सम्यग्ज्ञानसम्यग्दर्शने सुचरणसमाचरणं विना
 नैवापवर्गरूपपारमार्थिकफलसाधके भवतो जातुचिदतो हेतोरतस्मिँस्तरगे तत्तत्कापि कायिकवाचिकमानसिकाऽनेकदुःखा-
 वलीज्वालामालासमाकुलमहामैरुभवदवहुतवहनिर्वापणं प्रथमपयोधरासारप्रकारधारित्राधिकारः प्ररूप्यते । यतः सम्यग्-
 ज्ञानश्चद्वानवानपि पुमाँश्चारित्रपद्वित्रितगात्र एव समवाप्नोति मनोऽभीष्टमतमंतसुखनिर्वानं निर्वृत्तिस्थानं नान्यथा । यथा
 बुभुक्षाक्षामकुक्षिः संविदानोऽपि परमान्न-समास्वादततः क्षुद्रपगम तदभिलाषवानपि तदाऽऽस्वादतत एव समवाप्नोति तत्पीडा-
 प्रशमसमुत्थपरमानंदं न तु तदशनविषयप्रमत्तमनोवृत्तिः । उक्तं च 'क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञानं फलदं मतम् । यतः
 स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो, न ज्ञानात् सुखितो भवेत् ॥ १ ॥' तस्मात् सम्यग्ज्ञानश्चद्वानसमन्वितेन तनूयता सर्वशक्त्या
 प्रयत्नो विधेयश्चारित्राराधनविषये । तच्च समितिपंचकगुप्तिकपरिपालनरूप परिश्रेयं तेन तत्स्वरूपं किंचित् प्रपंच्यते ।

तथाहि ईर्यामपैषणादाननिक्षेपापापरिष्ठापनिकारूपाः पंचसमितयो विज्ञेयाः । तत्र ईरणमीर्या सैत्र समितिः ईर्यासमितिः
 सा चालंबन १ काल २ मार्ग ३ यतना ४ लक्षणैश्चतुर्भिः स्यान्तैः परिशुद्ध पर्यटता सम्यगाराधिता भवति । तेषालंबनानि
 ज्ञानदर्शनचारित्ररूपाणि परिज्ञेयानीर्याविषये ॥ १ ॥ कालस्त्वीर्यायां दिवसलक्षण एवोत्सर्गतः प्रकीर्तितः श्रीमदाहृतसमये,

तृतीयलहरी तृतीयस्तरङ्गः ॥

अथैतस्यामेव तृतीयलहरी तृतीयस्तरङ्गः प्रस्तूयते । तत्र प्रथमद्वितीयतरङ्गयोः संवेदनदर्शनाधिकारः संसारापाकांतर-
रिभ्रमणपरिखिन्नमनोवृत्तीनां भव्यजंतूनां देशितो दिग्मात्रदर्शनतः । ते च सम्यग्ज्ञानसम्यग्दर्शने सुचरणसमाचरणं चिना-
नैवापवर्गरूपपारमार्थिकफलसाधके भवतो जातुचिदतो हेतोरेतस्मिंस्तरङ्गे तत्तत्कापि कायिकवाचिकमानसिकाऽनेकदुःखा-
वलीज्वालामालासमकुलमहामैरुभवदवहुतवहनिर्वाणं प्रथमपयोधरासारप्रकारश्चारित्र्याधिकारः प्ररूप्यते । यतः सम्यग्-
ज्ञानश्रद्धानवानपि पुमौश्चारित्र्यपवित्रितगात्र एव समवाप्नोति मनोऽभीप्सितमनंतसुखनिर्वाणं निर्वृत्तिस्थानं नान्यथा । यथा
बुध्दुक्षाक्षमकुक्षिः संविदानोऽपि परमान्न-समास्वादनतः क्षुद्रपगम तदभिलाषवानपि तदाऽऽस्वादनत एव समवाप्नोति तत्पीडा-
प्रशमसमुत्थपरमानंदं न तु तदशनविषयप्रमत्तमनोवृत्तिः । उक्तं च 'क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञानं फलदं मतम् । यतः
स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो, न ज्ञानात् सुखितो भवेत् ॥ १ ॥' तस्मात् सम्यग्ज्ञानश्रद्धानसमन्वितेन तनूयता सर्वशक्त्या
प्रयत्नो विधेयश्चारित्र्याराधनविषये । तच्च समितिपंचकगुप्तित्रिकपरिपालनरूप परिश्रेयं तेन तत्स्वरूप किंचित् प्रपंच्यते ।

तथाहि ईर्यामपैषणादाननिक्षेपापाविष्ठापनिकारूपाः पंचसमितयो विज्ञेयाः । तत्र ईरणमीर्या सैव समितिः ईर्यासमितिः
सा चालंबन १ काल २ मार्ग ३ यतना ४ लक्षणेऽनुभूतिः स्थानैः परिशुद्धं पर्यटता सम्यगाराधिता भवति । तेष्वालंबनानि
ज्ञानदर्शनचारित्र्यरूपाणि परिज्ञेयानीर्याविषये ॥ १ ॥ कालस्त्वीर्यायां दिवसालक्षण एवोत्सर्गतः प्रकीर्तितः श्रीमदाहृतसमये,

गुरुसन्निपादानं गणपदप्रदानं गणेशं नमस्त्वितीयम् । इत्युक्तम् ॥

दणि भीषणपातकडा.वं.का.रा.व.वृ.॥८५॥४५॥४५॥४५॥४५॥
 सिद्धांतगारमं.ध्वज भीषणपातकडा.वं.का.रा.व.वृ.॥८५॥४५॥४५॥४५॥४५॥
 भीषणपातकडा.वं.का.रा.व.वृ.॥८५॥४५॥४५॥४५॥४५॥

पृष्ठतो निरूपयन्, वियक्स्वंतोत्ति विविधं सर्वासु दिक्षु पश्यन्, निरविवक्षो वच्चंतो, आवडिओ खाणुकंदविसमेसु ।
 पंचणहंदियाणं, अन्नयरं सो विराहिजा ॥ २ ॥ भत्ते वा पाणे वा, आवडिवडियस्स भिन्नपाए वा । छक्का
 यविओरमणं, उड्ढाहो अप्पणो हाणी ॥ ३ ॥ ' आपतितथासौ पतितश्च तस्य भग्नो सति पात्रके भक्ते पाने वा प्रोज्झिते
 पट्टकायन्यपरोपणम्, उड्ढाहश्च स्यादात्महानिश्चक्षुरादिबाधया कथं पट्टकायविराघनेत्याह ' दहिघयतक्कपरामं-विलंब
 सत्थं तसेयराण भवे । खड्दम्मि अ जणवाओ, बहिफोडा जं च परिहाणी ॥ ४ ॥ ' कदाविद्दयादीनि गृही-
 तानि स्युस्तदा तानि त्रसानामितरेषा च पृथिव्यादीनां शस्त्रं भवति प्रचुरे च भक्ते लोकेनालोकिते सति जनापवादो
 बहिफोडत्ति बहुभक्षका एत इत्थुड्ढाहं च भवेत् । आत्मनश्च या परितापादिका हानिः साऽपि संभवेत् । तथा पायं च
 मगामाणे, हविज पंथे विराहणा दुविहा । दुविहा य भवे तेणा, परिकम्मे सुत्तपरिहाणी ॥ ५ ॥ ' पात्रं
 वाऽन्विषति सति ग्रामादौ भवेत् पथि द्विविधा विराघना संयमात्मविराघनारूपा द्विविधाश्च स्तेनाः लेप्येऽपि च पात्रे तत्-
 परिकर्मणि लग्नस्य सूत्रार्थयोः परिहानिर्बोभवीति । तस्मात् पंचविध-स्वाध्यायकरण-पंचप्रकारकरणविषयचित्तप्रवृत्ति-चतुर्विध-
 विकथा-हास्यादिपरिहारपुरस्सरं वरदचक्षुनिवत् सावधानमानसतया रीयेत यतिरीर्याम् । यथा तेन शचीपतिप्रशंसितेन
 मार्गे तत्परीक्षायागितमुपर्वविकृति-सूक्ष्मतममंद्ब्रह्मकादर्शनात् कृपापरीतचेतसा तत्सुरविकृतिकरिकरोल्लालनमपि निजतनु
 विषयनिर्ममनसा सोढ परमीर्याखंडनं न व्यधायि । एवमपरैरप्यनगारैर्न खडनीयेर्या वर्यतमश्रामणैस्तदनु पुनः स देवः
 क्षमयित्वा तमपराधं संप्राप्तस्त्रिदशलोक इत्युत्तमं किंचिदीर्यासमितिस्वरूपम् ।

वायिभ्यां वृषपुर्विषयमादेन पुराभंजनं विना गमनस्य भीषदापये निषिद्धत्वात् । यदुक्तं भीरुधैर्यक्रासिके ' तव ठाई
 वीर्यसंसृष्टं, पाशा निष्पदिता मरि' विद्या । ताद् विषमिच्छा राणो तस्य फलं वरे ॥ १ ॥' तस्मादिषु एव सर्वे
 श्रेष्ठः ३ । यत्तदा तु वस्तुतया पर्वतेषां पर्वतने इव १ श्रेष्ठ १ फल ३ मापकता ४ । तत्र द्रव्यतमहता श्रेष्ठेन अर्न्तुजस
 स्वारमेदयिष्यन् सर्वहरदाहने आस्यदाहकृते तु यत्किंचिद्विद्यम् १ । केवलस्तु पुण्यान्नेन केन श्रेष्ठेन यतोऽतिरूपका-
 यत्किंचिद्विद्यम् तस्य न भीमोपनिर्गुप्तौ ' पयं तु यजमानो तुर्गतं यस्तुजा प पञ्चिसेहे । यद्वृत्त
 सतीरं तद् अस्तपाये न ॥ १ ॥' तस्मात्सुतमिरोरे, दुपयं यदुपि पायसहरणं । छायापचितरमणं,
 सन्दृष्टादिषोऽन्विषयिषां विषयप्रतिपि विहाय न संविषयाभ्यापयिषान् सात्वतमत्वा विमिश्रितेषां विषयमनस्तुष्ट्यापारः
 पञ्चमि पञ्चिसेहे । तस्य न यदुपि भीमदुष्टराज्यये ' इत्याह यस्तुजा येहे, सुगमिषं यरिषतको । कालको
 ताव रीदृक्षा, ठवठये न मापको ॥ १ ॥ ईदिवारये विषमिच्छा, सप्तपायं येव पंचदा । तरसुदीतपुनरावे
 ठवपठेरिपि ॥ १ ॥' यमुपद्रुक्तममे हि सर्वदापयिषाजनायोऽमे रोषा यदुक्तं भीमोपनिर्गुप्तौ ' यमुपद्रो
 वहरणो, यद्विषयमंतो विषयमंतो वा । पापरक्षाप यदप तसेपरे संकथे दोषा ॥ १ ॥ अविषयमंतोदि

पृथतो निरूपयन्, वियक्खंतोत्ति विविध सर्वासु दिक्षु पश्यन्, निरविकखो वद्धंतो, आवडिओ खाणुकंटविसमेसु ।
 पंचणहंडंदिघाणं, अन्नयरं सो विराहिज्जा ॥ २ ॥ भत्ते वा पाणे वा, आवडिवडियस्स भिन्नपाए वा । छक्का-
 यत्रिओरमणं, उड्डाहो अप्पणो हाणी ॥ ३ ॥ ' आपतितश्चासौ पतितश्च तस्य भग्रे सति पात्रके भक्ते पाने वा प्रोज्झते
 पट्टकायव्यपरोपणम्, उड्डाहश्च स्यादात्महानिश्चक्षुरादिबाधया कथं पट्टकायविराधनेत्याह ' दहिघयतक्कपरामं-चिलंब
 सत्थं तसेयराण भवे । खद्धम्मि अ जणवाओ, बहिफोडा जं च परिहाणी ॥ ४ ॥ ' कदाचिद्व्यादीनि गृही-
 तानि स्युस्तदा तानि त्रसानामितरेषां च पृथिव्यादीनां शङ्खं भवति प्रचुरे च भक्ते लोकेनालोकिते सति जनापवादो
 बहिफोडति बहुमक्षका एत इत्युड्डाहं च भवेत् । आत्मनश्च या परितापादिका हानिः साऽपि संभवेत् । तथा पायं च
 मगामाणे, हविज्ज पंथे विराहणा दुविहा य भवे तेणा, परिकम्मे सुत्तपरिहाणी ॥ ५ ॥ ' पात्रं
 वाऽन्विषति सति ग्रामादौ भवेत् पथि द्विविधा विराधना संयमात्मविराधनारूपा द्विविधाश्च स्तेनाः लेप्येऽपि च पात्रे तत्-
 परिकर्मणि लग्नस्य सूत्रार्थयोः परिहानिर्बोभवीति । तस्मात् पंचविध-स्वाध्यायकरण-पंचप्रकारकरणविषयचित्प्रवृत्ति-चतुर्विध-
 विकथा-हास्यादिपरिहारपुरस्सरं वरदचमुनिवत् सावधानमानसतया रीयेत यतिरीर्यायाम् । यथा तेन शचीपतिप्रशंसितेन
 मार्गे तत्परीक्षार्थागतसुपर्वविकुर्वित-सूक्ष्मतममं हृक्किादर्शनात् कृपापरीतचेतसा तत्सुरविकुर्वितकारिकरोल्लालनमपि निजतनु
 विषयनिर्मममनसा सोढ परमीर्णाखंडनं न व्यधायि । एवमपरैरप्यनगारैर्न खडनीयेर्या वर्यतमश्रामणैस्तदनु पुनः स देवः
 क्षमयित्वा तमपराधं संप्राप्तस्त्रिदशलोक इत्युत्तवं किंचिदीर्यासमितिस्वरूपम् ।

ग्धानाभित रचनं न सक्त्युद्येय देवसरमायायापरिरममहातुक्तिवममोक्षपिप्पि । १ । एव विरिठेरिकासुत्रिकमरप्रनाड-
 रिचनमीयता निर्बमायावाहिरुचानकप्रकारश्रस्यया मायाअपि कृत वय पर्रनीया । यणो मायया अनर्षचनरेणये कुयाप्यड-
 वरिचितरचान गतस्तद रिपाय ग्रनं प्रति वदति यदय न मदीयस्तनयो न वाहमेतस्य अनमितेस्वादीनि वदुम्यपि मस्ये
 वतामि वचाणि प्रोप्प्ये मायादिना तथा वन स्वमनिमि वधितोः प्रपूवेमल्लवचनकपटपटनादिभिः पररचनं विधीयते सेन
 मूनं एतदेव देशतद्विषयगतुगेम्यो वपितः स्वपमासीचोषयोन एव पुनवप्रमसाहमनिर्द्वेनेरिकासुत्रिकरितराभात् ।
 वदुक्त भीषुष्यमासाचं ' जे मुदज्जणं परिव-ययमि वहुअतिअट्टवदयेदिं । अमरनरसियसुवाणं, अज्या
 वि ट वन्निओ तेदिं ॥ १ ॥ ' तथा " जह वापीसुआशुगणं तदं एक्सिकपाइ मापाय । तो ताण को विचाणं,
 आणा जे माइणो निर्व ॥ १ ॥ ' तथा को माकां विरपय वृग्यचनं पिपतायति संन्नामत्रयाठवीचनगइनमिवासिहट्ट
 वरकगळेचयवायमा सक्त्यनुमा । तस्तं न भीउरदेयमासाचो । ' जे म्मि अ पावेउणं, मायामोसेदिं ग्याइ
 मुदज्जय । तितगममगसयासी तो सोणइ कवचनगमुद्व ॥ १ ॥ ' कपटपकराशयमायं उक्ताविमीनमयमामपोर
 विचनमाया पूर्णमादायः । न व पूर्णतया वनपरिमोषकठे उअपिनी विराय पणमर्मकारगुडी, भिसितय तत्र मक्षिमुपानाय
 उक्ताय तेन ते वदई गरिमात्रकदेवं इरंयस्मि मचअिज सापनीचोअं वनमस्ये पररवं यदातयसीति यथाज्जाचासेनेव
 व्रनाष्ट् एप्पीमः । तेसीरं येपमोषदिमिनि नीत्या प्रतिधुतए । तदत्र न ब्रामयचार्गनर्मिचिपिने विदितवरिमात्रकदेवा कपट
 वरकनया तरुणो । तस्सदेव व्रनमस्ये ब्रामकवचोअचमिति प्रवर्णिता । एउवोचमुय, ते नं वदतु वनिरपि न निर्मम्य सीवावा

सेषु भोजितः पूजितश्च एष महातपस्वी महाज्ञानीति जनैः, स्तेनोक्त्या विज्ञाय निजविभवादिकथनपुरस्सरं स सत्क्रियते स्म
 तत्पार्श्वे च जनैर्माविलाभादिप्रश्रः क्रियते स्म । एवं विश्वस्ते सति जने स तैः स्तेनैः सह संभूय मोषयाभास सदनानि
 तेषां जनानाम् । अन्यदा च गुप्ततरस्थानं स्थिते च विभवे तैस्त्वस्त्रैर्विज्ञाय विज्ञाय चौर्यमाणे सति जने तत्तत्स्वरधराणाय
 सावधानीभूते सति तन्मध्यादेकथौरो घृतः केनचित् पृष्टश्च ताडनपुरस्सरं ' किं भवानेक एव मृश्याति नः सदनानि उतान्येऽपि
 केचन वेविद्यंते भवत्सहायाः ? ' एवं च तलारक्षैस्त्वस्त्रैस्ताडनपुरस्सरं पृच्छयमाने सति कथिताः सर्वेऽपि पाटच्चराः तलारक्षश्च
 सर्वेऽपि ते विनाशिताः । परित्राजकस्तु विप्रत्वेन न हतः किंतु तत्रयने उत्पाटिते । एवमसौ वेदनादितो महापातकीति जनै-
 र्निधमानो मयेदृशं कस्मान्निर्मितमित्याजन्मशोचनपरो महादुःखभागिहैव समभवत् । एवमपरोऽपि यः कश्चिन्निक्त्या परं
 चनप्रकृतिः सोऽपि शोचयिष्यत्यत्रापि त्रपास्थानीभूतः, अमुत्र च मायाविना यानि दुःखानि तानि सर्वज्ञं विना केन
 सामस्त्येन वक्तुं पार्यते । यतो गृहीतश्रामण्योऽपि मायानिर्मितितत्परतया किल्बिषिका भावनां विधत्ते यदुक्तं ' गृहह-
 आयसहाचं, घायह य गुणे परस्स संते वि । चोरोत्थसव्वसंका, गूढायारो वितहभासा ॥ १ ॥ ' ईदृशः
 कैल्विषिकां भावनां करोतीति शेषः, श्रीउत्तराख्यनेऽप्युक्तं ' नाणस्स केवलीणं, धम्ममारियस्स संघसाहूणं । माहं
 अवन्नवाई, किंविस्सिअं भावणं कुणह ॥ १ ॥ तथा-यत्र च सम्यक्श्रीमदहत्प्रणीतः सुकृतमार्गस्तत्र न निकृतिकृतिः ।
 यदुक्तं ' धम्ममग्निम नत्थि माया, नय कवडं आणुवत्तिभणियं वा । फुडपागडमकुडिल्लं, धम्मवयणमुज्जुयं
 जाण ॥ ३९३ ॥ नवि धम्मस्स भड्धा, उक्कोडा वंचणा व कवडं वा । निच्छम्मो किर धम्मो, सदेवमणु-

व्यासुरे लोप ॥ १९४१ ॥ 'तस्मादत्राह' य 'नेयोऽर्थविधिः प्राविधिः सर्वधेर' वर्जनीया माया कृतमकृतधेयोऽत्राया ।
 एवं यावद्विज्ञेय एवो वाच्यं धीमदर्दशरणनवेदिभिः ॥ १ ॥ तथा सर्वानर्थमूलं कृतमुच्छिन्नोत्तर्माणशुलं विरिह
 सर्पगुणयोय सोऽयं दुराः गरिरद्विरेव रचनीयं यममापतो सोऽयम्युत्तरेतोऽपिभिरि प्रोष्यंते प्रभूततमापसीकानि ।
 यदुष्टं धीमशम्भाकृषदि 'लुदो लोलो मणिश्च अलिख अलिख इतीप व सुयम्बरस व कण, लुदो लोलो मणिश्च
 अलिखं किलीप व सामस्त व कण, लुदो लोलो मणिश्च अलिख अलिख इतीप व सुयम्बरस व कण, लुदो
 लोको मणिश्च अलिख सिञ्चाप व संपारगम व कणयस्त पतस्त व कः, कबलरस व पापपुण्यरस व
 कः, सीसस्त सिस्विणीप व कण, लुदो लोलो मणिश्च अलिखं अलिख अलिख इतीप व सुयम्बरस व कण, लुदो
 लुदो लोको मणिश्च अलिखं तम्हा लोको व सेविअव्यो । 'एति मनेन व मोरमहामिदिविसेनापठिना श्रिय
 सिमीपुना लोमेन क्य लो न म्मिरः । यदुक्तं 'को लोमेन व निदलो, कस्त व रमणीहि मोलिखं दिव्य ।
 को मण्णुजा न गदिओ, को गिदो मेव विसपरि ॥ १ ॥' तथा क्तापयतुपेअपि लोमममानः कोऽप्यवः क्तावो
 न वेविपते इवेयहमा । वृत्तं व 'पियविरहाठ व पुसह, वारिहाओ परं पुहं पठिप । लोमसमो न क्तावो,
 मरजसमा भावार्हं नदिव ॥ १ ॥' यथा यथा व सामस्तवा लोमोऽप्यपि क्तावो वदेने । उक्तं व 'अहा लोको तहा
 लोको, हाहा लोको पचइहं । वोमासकयं क्त्वं, कोहीप वि न मिदिअं ॥ १ ॥' ततो यथा महारमना भीमरक्षिण
 केसिका लोमपरमूलसथाअरेपि परमपरेण्ठुमिस्सोऽगमिभवनीयः । वस्तु तेनामियुपते व पुण्यमपारंभोमादिनर इरा

पतरामपि समवाप्येमां मनुजजन्मादिसकलकैवल्यपदावाप्तिसामग्रीं तद्विफलिकारपुरस्सरं प्रेत्य संपद्यते दुर्गतिगतदुरंतदुःख-
 निकेतनम् । लोभश्च पूर्वं तनुतरोऽपि यथेष्टितसमवाप्तौ पुरः पुरः प्रभूततया प्रवर्द्धते शराववत् उक्तं च श्रीयोगशास्त्रे
 ' धनहीनः शतमेकं, सहस्रं शतवानपि । सहस्राधिपतिर्लक्षं, कोटिं लक्षेश्वरोऽपि च ॥ १९ ॥ कोटीश्वरो
 नरेन्द्रत्वं, नरेन्द्रश्चक्रवर्तिताम् । चक्रवर्ती च देवत्वं, देवोऽपीन्द्रत्वमिच्छति ॥ २० ॥ इन्द्रत्वेऽपि हि सम्प्राप्ते,
 यहृच्छा न निवर्तते । मूले लघीयोस्तल्लोभः, शराव इव वर्धते ॥ २१ ॥ ' तस्माद् यथोत्तरप्रवर्द्धमानतृष्णानिरोधे-
 नैव विजीयते लोभमहामटः प्रकटबलोद्भूतः । उक्तं च 'तृष्णा चेत् संपरित्यक्ता, को दरिद्रः क ईश्वरः ? ।
 तस्याश्चेत् प्रसरो दत्तः, को दरिद्रः क ईश्वरः ? ॥ १ ॥ ' तथा ' संतोषान्मुत्तृप्तानां, यत् सुखं शान्तचेतसाम् ।
 कुतस्तद्धनलुब्धाना-मितश्चेत्तश्च धावताम् ॥ २ ॥ ' तथा पुरः पुरस्वृष्णातिरेकसमुत्पद्यमानमनोरथशतानां तन्मतां
 कौतुस्कृतं संभवेत् सर्वसुखनिधानं परमार्थविधानम् । उक्तं च ' आन्तयुतो नैव मनोरथाना-मंतोऽस्ति विज्ञातमिदं
 मयाज्य । मनोरथासक्तिपरस्य चित्रं, न जायते वै परमार्थसंगिः ॥ १ ॥ ' तस्मान्मनोरथशतनिदानतृष्णातिरेक-
 निराकरणेन लोभश्चित्तक्षोभमिति चिन्तितो निराकरणीयोऽनर्थहेतुः । एवं भाषां भाषमाणेन लोभः सर्वथैव विवर्जनीयो
 गरीयो दुःखहेतुः ४ । तथाऽनुकृतमोहमहामहीपतिलास्यहास्यमपि परिहार्यमहार्यसुखकाम्यैरकाम्यकाम्यप्राणिभिः । यतो
 हास्यपरतन्त्रमनोवृत्तिभिः पुभिरनेकान्यप्यलीकानि निगद्यन्ते । यदुक्तं श्रीप्रश्नव्याकरणे ' अलियाइं असंतगाइं
 जयंति हासियत्ता, परपरिभवकारणं च हासं, परपीलाकारणं च हासं, भेय-

विमुक्तिकारणं च हासं, अन्तुवअणिय च हुअ हासं, अन्तुलगमणं च हुअ हासं, कवल्पाभिभोगगमण
च हुअ हासं, आसुरियकिम्बिसिणं वा अणिय हासं, तम्हा हासं न सेवियणं ।' तस्य परायणस्योत्तुप्पिमिय
संप्रप्तान्तरि ज्ञानादीनि हासंते कामअद्योषकमुल्लङ्घय । त्वकसंगानां च संगतानां विशेषतो हास्य निश्चयेन । उक्तं च
उपरेशमास्त्रात् ' अहहहासकेली किञ्चत्तण हासस्सिअमगग्गं । कवल्प उचइसणं, परस्स न करति अण
गारा ॥ ३१९ ॥ ' संगतवारिणोऽपि तस्य विपरीतस्योक्तः करोति कर्मविघ्नं याचनाम् । उक्तं च भीमप्रज्ञावनाइवौ
' कवल्पे कुक्कुट्ठ, दबसीते आधिहासकरणे य । विन्हावितो अपर, कवल्पभावणं कुणइ ॥ १ ॥ कइ कइ
कइसणं कवल्पो अणिहुआय उल्लाग । कवल्पकराण कवल्पुवपस-संसा य ॥ २ ॥ ' सुमनयणवयणदसण
पदेरि करवापकसामाहंरि । तं तं करेइ कइ अइ इसा परो अत्तणा अहणं ॥ ३ ॥ याया कुंठइओ पुण, त
अपर ओण इस्सं सोगा । माणाविइजीवकते, कुम्भइ मुत्तउरय येव ॥ ४ ॥ ' इत्यादि । तथा भीउवराध्ययनेऽप्युक्तं
' कवल्पकुक्कुट्ठयारं, तइ सीउसहायहासविगहादि । विग्हावितो अपरं, कवल्पं भावणं कुणइ ॥ १ ॥ '
तस्माद् वापासमित्तेन सम्बरुणारिआराधनमिच्छता भिमिहागेऽथयवगुणविश्रामः सर्वदेव हामः परिहार्यः स्वकार्येणा
वकेन ५ । तथा कुवसम्बरुणारिपमांउफनमाहासवयमयययि परिहरणीय मयमेन माणाप्रभितिसमासायकेन । नतो भीदि
भीरेस्समुत्तरेकाम्भरि विववादि निमयन्ते । तथा मयमीतय यूणादिभिर्गस्वते । तथा स्वयं भीतोऽप्यययि आपयेत् ।
तथा भीतय वृद्धिपासादिपरेऽस्या कंठटीअदिपद् स्वीकृतययि वरनमारं परिहरेत् । तस्मान्न नेतोमोचरीचरीकरणीये

भयमभयदानदायकैः पट्विधजीवनिकायनायकैर्निर्जितकुसुमसायकैः श्रमणपुंगवैः सम्यक्परिरक्ष्यमाणस्वचरणरूपाऽप्रतिरूप-
 विभैः । उक्तं च श्रीप्रश्रव्याकरणागे 'न भाहयन्वं भायं खु भयाअहंति लहुअं भीओ अविहज्ज मणूसो, भीओ
 भूपहिं व घिप्पिज्जा, भीओ अण्णं पि हु मेसिज्जा, भीओ तवसंजमपि हु मुहज्जा, भीओ अ भरं न नित्थ-
 रिज्जा, सप्पुरिसनिसेवियं च मग्गं भीओ न समत्तो अणुचरिउं, तम्हा न भाहयन्वं भयस्स वा वाहिस्स
 वा रोगस्स वा जराए व मच्चुरस्स व अन्नस्स व एवमाहअस्स ।' इति तथा ये दुरंतदुरितमहारातिनिकरतिरस्करण-
 कृते सिंहतया निष्क्रम्य सम्यक्साधुधर्माधननिमित्तमभ्युद्यतास्तेषां कौतस्कुतः संभवेद् भीतेरवकासः । उक्तं च श्रीउपदेश-
 मालायां 'भयसंखोहविसाओ, मग्गविभेओ विभीसिआओ अ । परमग्गदरिसणाणि अ, दट्ठधम्ममाणं
 कओ हुंति ॥ ३२० ॥' तस्माद् वाचं वदता सुकृतवता कृतसुचरिततिरस्कारं सप्तप्रकारमपि भयं परिहरणीयम् । तथा
 कृतयत्तज्जल्पनतत्परता मुखरताऽपि परित्याज्या प्राज्यासुखनिबंधनं बंधनमनिच्छद्भी रागद्वेषरूपमप्रतिरूपं यतो मुखरतयो-
 त्सूत्ररूपणात्मस्तुतिकरणपरगर्हणकपायोदीरणप्रभृतयः प्रभृता अपि दोषाः प्रादुर्मवंति भवसंततिप्रसृद्धकाः कुपथ्यसेवनादि-
 वासहामयाः । किं बहुना ? मुखरतयाऽऽत्मीयगुरुणाऽपि सममसंबद्धं यत्तज्जल्पति जल्पाको दुर्विनेयः । एतानि पुनरुत्सूत्र-
 प्ररूपणादीन्यनंतसंसारकांतरपरिभ्रमणादिनिदानतया संपनीपद्यते यदुक्तं 'उत्सुत्तभासगाणं ॥ १ ॥ आत्मस्तुतिपर-
 निदानिर्भितिश्च लघुतासंयमविकलतादिहेतवे संजायते यदुक्तं 'सुहुवि गुणे धरंतो, पावह लहुअत्तणं सुगुरुओ वि ।
 परदोसकहानिरओ, उक्कारिसगरो अ सगुणेषु ॥ १ ॥' तथा 'सुहुवि उज्जममाणं, पञ्चव करिंति रित्तयं

समर्पणं । अज्यपुरी परमिका, मिष्टमोक्षत्वा कसाया य ॥ ११ ॥ परपरिचायमर्च्यो, वृक्षश्च ययोरहिं जेहि जेहि
परं । ते ते पापश्च दोसे, परपरिचार्हं इव अपिच्छणे ॥ १२ ॥ 'तथा' भायरश्च अहं व्यकजस, भक्तो किं तत्प
तुजस चि ताए । अज्याण पिब धितसु, अमसवि वसर्गं मवपुद्धानी ॥ १३ ॥ 'तथा' 'छोखो परस्स दोसे,
इत्यादिस्विगुप्ता अ मिहलो । अज्याणमप्यणाविध, कुणश्च सरोसं च सुगुणं च ॥ १४ ॥ 'कपापोदीरण
इ।साज्जनेत्योरा संपत्ते । एता कपापोपकांतिरेव भाग्यसारे तदुरीपनं च ममवतायममोहोस्तेन वदेव चित्तनीयं
तदेव वदन् वदेव च दर्शय्य तेन कपापोपकमा संयेवे । वदुल्लं तं वत्सुं सुत्तज्ज अ एह उज्जयज्ज कसायगगी ।
त वत्सुं धित्तम्य वत्तोवसुयो कसायाण ॥ १५ ॥ 'तथा' 'एसो सो परमत्तो, एय तत्तं तिलोमसारमिणं ।
सपल्लुदुरकराणं, विणिगाहो जं कसायाण ॥ १६ ॥ 'मौल्येव च स्त्रीपगुत्थापि सममसमं वसं एतद्वत्सकमपनेन
वैराजीकपकिअस्वतेज्जिरासी उल्लभमीममवर्तुवता । उक्ता च विनयास्पपने 'अदा सुणी एहकली, निवसिस्वर
सम्बसो । एवं दुस्सीलपटिणीए, सुहरो निवसिस्वर ॥ १७ ॥ 'तथा' योष्ठीएद्वारतपा वत्तज्जस्यन विपये सु
पापमम्य इत्थये वदुल्लं पापममयीयाअपने 'वटुमार्हए सुहरासदे लुद्धे जणिगाहे । अस्सविमागी अवियसे
पावसमणसि बुद्ध ॥ १८ ॥ तस्माद् मापासमिरेन वरुणीयेव मौल्यमनार्पणानिदान प्रदानं एवानं प्राप्नुइयेय ।
तथाअनिय स्वाभ्यापय्याननिरतेन सर्वविदां मळववहराअक्याकपा वटुममकाराअपि विक्का परिहाय्यो वटिसुमाचार्यो
राचनसापधानेय सम्यक्पूर्वमययोदासिना । एते विक्काप्रतिपद्धयिरेव एवएवकिंवाकरअममः समसिक्कायजपि न

संवेद्यते, कालातिक्रमकरणे च महीयान् दोषो यदुक्तं श्रीदशवैकालिके कालेण निक्खमे भिक्खू० ॥ १ ॥ अकाले
 चरसि भिक्खू० ॥ २ ॥ सइ काले चरे भिक्खू० ॥ ३ ॥ एवं चेद्दु यतेः सौवक्रियाकलापतत्परस्यापि कालातिक्रम-
 करणे गरीयान् दोषः क्षेत्रे प्रतिपादितस्तदा चतुर्विधविकथारूपप्रमादप्रमत्तत्त्वात्तद्वृत्तेः स्वाध्यायध्यानप्रतिलेखनाभिध्याचर्यादि
 समयसमतिक्रमे किं वाच्यम् । अन्यच्च निद्रादयः परे प्रमादाः प्रमादकर्तुरेवाहितं विदधति, विकथाप्रमादस्तु तद्विधातुः
 परेषामपि तत्श्रवणप्रवणकृतचेतोवृत्तीनां स्वस्वक्रियाकलापविषयप्रमत्ततानिर्भितितोऽनतभवभ्रांतिरूपमहाहितविधाता । अपरं
 च यो विकथाः करोति स तत्प्रत्ययं बध्नाति दुष्कर्म कदुविपाकम् । यच्च विकथाविधानतः परेषां स्वध्यायाध्ययन-
 ह्यानदानानामवतरां करोति तन्निमित्तं च समर्जयति प्रभृतिककर्मद्वितयं ज्ञानदर्शनावरणरूपम् । यदुक्तं श्रीकर्मविपाके
 'पण्डिणीअत्तणनिन्हव-उचघायपओसअंतराए य । अच्चासायणयाए, आवरणदुगं जिओ जयइ ॥ १ ॥'
 तस्मात् स्वस्वसमयसमुचितस्वाध्यायध्यानविनयवैय्याप्त्यादिकृत्यतत्परेण सुकृतार्थियतीश्वरेण सर्वथैव विहितानंतभवप्रथा
 विकथा विवर्जनीया, सा च कामिनीकथादिभेदेन चतूरूपा । तत्र स्त्रीकथा जाति १, कुल २, रूप ३, नेपथ्य ४,
 मेदाच्चतुष्प्रकाराः, तत्र जातिः क्षत्रियविप्रादिरूपा सवित्रीपक्षरूपा वा तस्याश्च रागेण यद् वर्णनं द्वेयेण च तद्दोषाविर्भाव-
 नम्, तत्स्वरूपा जातिकथा विज्ञेया; यथैषा क्षत्रियाणी क्षत्रियाण्यां च संभवन्ति सत्यसौभाग्याविनयरूपसंयमप्रभृतयो
 गुणविशेषाः । मातृपक्षमुद्दिश्य तु युक्ता एवैतस्या शीलसौभाग्यादयो गुणविशेषा यत एतस्याः सवित्री शीलसौभाग्यादि-
 गुणोपेता, इयं स्तुतिरूपा, हीलनरूपा न्वियं यदेषा कारुजातीया, कारुजातीयायां च युवत्यां कीदृग्विधा भवेयुर्विनयोदार्य-

वैर्धममृतः प्रमत्तपुण्यसंपन्नः । अननीपद्यमाभिर्य पुनरेतस्यां कौतुहली संभवति मयस्वीलतचचिमादिगुणसंतविर्यंत
 पयस्याः प्रहलेस्तपुष्वपरिदिता इत्यादिक्वा जातिक्रिया २ । अथ कृतक्रिया कीर्यते तत्र कृतपुण्यभोगादिक्रयं सिद्धपथक्यं
 वा कृतक्रियापि रायरोपायान् स्तुतिनिर्दानक्रिया आतिक्रियाश्च यावनीया २ । कृतक्रिया यथा अहो एतस्या वरनें प्यारद
 संदर्भपूर्ववासीसोमप्रतिमम् । अहो एतस्या खेपने प्रकुलीसोमसमुत्ते । अहो एतस्या अचरो विहुमविममार्दकविदे
 विनो । अहो एतस्या एवोयरो विपुरितबासपदावरूपकुमो । अहो एतस्याः कृतक्रियाया तापरसप्रमापराप्रवपिचायिनी
 त्यादिक्रिया, एषा रायता । हेतवस्तु विमेतस्या दुर्लभं निर्दग्धपिठरीतकृत्यमिरयादिक्रिया स्वयमेव यावनीया ३ । नैपप्यक्रिया
 यथा अहो एतस्या कंडुकः कीर्यः खोयते नीलमन्विनीलवर्कः । अहो एतस्या नानामक्षिविप्रिना पटदाटिका देवरूप्य
 एषवापिचायिनीत्यादिक्रिया वसुनमाभिर्य । आभिर्यविरपया तु अहो एतस्याः कृतक्रियामयंडुत्ते तुलितवाशिर्भूयमहत्ते ।
 अहो एतस्याः प्रकंपदुच्छात्राकपस्त्वर्धपति पारत्तमयमद्वितमवधमिहामिरयादिक्रिया, एवं रायतः । हेतवस्तु विप्रिमा
 र्धमिधर्मपसुनामित्यादिक्रिया स्वयमेव विप्रिमा ४ । इति किंपितृ मारिता वतुविरयापि वनितादिक्रिया २ । अथ मक्तविरया
 किंपितृदुष्पते तयादि माता २ निर्वर्षा २ रय ३ निष्ठान ४ मेदेन वतुप्रधरा मक्तविरया । तत्राभापक्रिया यथा सामाभ्येन
 घाघ्यंदुसादिमातृस्वमेतापदेवस्मिन् सवने समेतीतिप्रवृत्तिः २ । निर्वर्षाभ्यां तु यात्रादिविरिप्यमेदविरया २ । आरम
 कथा तु अयसविपिरादुत्तरादिर्यामादिगोवता ३ । निष्ठानकथा रवेतस्यापावे कृतक्रियादिनिष्पन्ना एषस्तूपपुटपठ इत्या
 दिक्रियाप्रसंसेषा ४ । इति यापिना किंपितृ मक्तविरया २ । देवविरयायपि व्यंद २ विधि २ विस्तर ३ मेपप्य ४ मेदेन

श्रुति(४)मितमेदाः । तत्र देशच्छन्दकथा लाटानां जनानां मातुलसुता गम्येत्यादिका १ । देशविधिकथा तु भोजननिकेतन-
 परिणयनविषयादिभेदेन नैकविधा २ । देशविकल्पकथा तु ग्रामनगरनिवेशस्य निष्पत्तिप्राकारवापीक्ष्णपादिकथारूपा परिज्ञेया
 ३ । देशनेपथ्यकथा तु वनितानरवेपपरिधानादिसंबद्धा ४ । इति किंचिदुक्ता देशविधिकथा ३ । अथ नरनाथविकथा कथ्यते ।
 सा च चतुरूपा नृपतिनिर्गम १ प्रवेश २ कोश ३ कोष्ठागार ४ भेदतः । तत्र नृपनिर्गमकथा यथा एवंविधविभूत्या
 विभ्राजमानो नृपतिरद्य निर्यात इत्यादिका १ । एवं प्रवेशकथाऽपि भावनीया २ । कोशकथा त्वेतावान् कोशभांडागारः
 प्रवर्तते नृपतेरतस्येत्यादिका ३ । कोष्ठागारकथाप्येवमेव ४ । एवं विहिताऽनतसंमार्कांतरपरिश्रातिरूपव्यथा विकथा चतु-
 र्विधाऽपि वर्जनीया महानदपदपथिकभूतैः १ । एवं क्रोधोपयुक्ताद्यष्टस्थानविवर्जनपूर्वमेव मापणीया, सा च सत्या १ ऽसत्या
 २ सत्यामृषा ३ ऽसत्यामृषा ४ भेदेन चतुष्प्रकारा । तत्र जीवं जीवमिति वदतः सत्या १ । अजीव जीवमिति प्ररूपयतस्त्व-
 सत्या २ । धवाद्याकीर्णेऽपि कानने क्वचित् सहकारतरुनालोक्य सहकारकांतरमेवैतदिति वदतस्तु सत्यामृषा ३ । असत्यामृषा
 तु स्वाध्यायं विधेहीति प्रभृतिकाऽत्रसेया ४ । एताश्चतस्रोऽपि मायाः प्रवचनमालिन्यादिरक्षणप्रवणतया गुरुलाघवपर्यालोच-
 नेन प्रवचनोद्वाहगोपननिमित्तं सम्यक्सावधानतया भाषमाणः श्रमणः समाराधक एव, तत आयुक्तमापणपरो मनोवाक्काय-
 संयमविकलः सावद्यव्यापारतोऽनिष्ठचचेतोऽष्टिप्रतिहताऽप्रत्याख्यातपापकर्मा सत्यादिमायाचतुष्कमपि भाषमाणः साधुर्ना-
 राधकः । उक्तं च श्रीप्रज्ञापनोपनिषदि 'कति णं भंते ! भासज्जा य पणत्ता । गोअमा ! चत्तारि भासज्जा य
 पणत्ता । सच्चमेअं भासज्जायं, धितिअं मोसं भासज्जायं, तइअं सच्चामोसं भासज्जायं, चउत्थं असच्चामोस-

भासजाय, इवेभार वटारि भासजाई भासमाणे किं जाराहते विराहते ! जो इवेखाई वटारि भासजा
 पाई भासले भासमाणे जाराहते जो विराहते, तेण परं जसंजने अथिरीये अप्पण्हितअप्पयकजायपाय
 कम्ममे सुच वा भासंतो बसबामोसं वा भासं भासमाणो जो जाराहते विराहते ।' सुगमं नवरम्, जाउचं
 भासमाणे इति—सुम्भङ्गप्रपन्नयाकिम्प्यादिरश्मपरतया यापयाजस्वयारि प्रदबनोद्गारकयादिनिमित्तं गुरुकायवदबर्मासोक्-
 नेन वृत्ताग्निं यापयावा साधुगुणरू एवेति । तेव वरित्त्याग्निं—वृत्तं ज्ञापुकयापयान् परोऽप्यगो मनोराकायसुबमविक्रमो
 अचिरतो विरमति स्वं शिलो न शिलोऽचिरतः सारवण्यापातदनिश्चियना इत्यर्थः । अत एवाऽवतिष्ठतं विप्लवागुच्छददान
 प्रापयिष्यप्रतिस्पर्दिना न नादितयदीतं तथा न प्रत्याकम्पार्थं भूयोऽकरवतया न निषिद्धमन्तगर्तं पापकर्म येनासायप्रत्या-
 बोधं पाठसिद्धम्, अत्र यदसत्यास्तरयासृगामावयोएपि माणपत्वं प्रोक्तं तदपत्रादपिदेषया भिरव । उत्सर्गवस्तु स्वपरदिता वरा
 प्रीतिक्रवाक्यविपरिदा कृतसुगुणरूभमवर्धयसायाधमाभ्युत्पन्नमानवसेवरावगुणावपिरापना सत्याअसत्यासृपा न मापयीपा ।
 यतः सत्याग्निं यापा पाजकम्प्या वा वाऽऽवाभ्यैरनापीर्णा वा न क्रमोरवयवा वा व भीषदिरापनानिदानं सा न
 वकम्प्या । यदुक्तं भीरवदेककिञ्च माताभ्यवदे 'जा य सचा अषत्तव्या सचामोसा य जा सुसा । जा य बुद्धिं
 नाइजा ध तं आसिद्ध पक्कम् ॥ १ ॥ तथा 'तदेव पक्कसा मासा, शुक्कम्भोवणाणी । सचा वि सा न
 वटम्प्या, जज्जो पावस्स जागमो ॥ २ ॥' अत्र न माताविपारे भीरवदेककिञ्चयत माताव्यवर्धं सुयप्रमपि वाप्यम्, अत्र
 न मातासमिद्धी संवत्तयिस्मारत्वं यथा, वज्जुक्खे नगरे वदिनिर्मयं स ते । सेम्यपकावसादिशकां सन् वटं एवेव कचेदि ॥ १ ॥

भाषासमितिर्न खंडिता ।

इत्याद्येव वदन् पाठग्रहिलोऽयमित्युदीर्य मुक्तः । एवं यथा तेन संगतेन मुनिना वैरिसंक्रटेऽपि भाषासमितिर्न खंडिता ॥ २ ॥

एवमन्यैरपि मुनिसत्तमैः सा न खडनीया । इत्युक्तं किंचिद् भाषासमितिस्वरूपम् ॥ २ ॥
अथ एषणासमितेः स्वरूपं किंचित् प्रपंच्यते । तथाहि-पिंडोपाश्रयसतिपात्ररूपं चतुष्कमेषणाशुद्धमेव ग्राह्यम् ।
तत्र गवैषणैषणा ग्रहणैषणा परिभोगैषणा लक्षणास्तिस्रोऽल्पेष्णा विशेष्येन्निर्दोषिताविधानेन, पिण्डवसतिवस्त्रपात्रविषये तत्र गवैषणैषणायां षोडशोद्गमदोषान् षोडशोत्पादनादोषान् विशेष्येत्, ग्रहणैषणायां तु दशैषणादोषान्, परिभोगैषणायां तु संयोगवैषणैषणायां षोडशोद्गमदोषान् षोडशोत्पादनादोषान् विशेष्येत् । तथाहि आघातकर्मो १ देशिक २ पूतिकर्म ३ जनादिदोषपचकम् । एतेषु प्रथमपिंडविषयाः षोडशोद्गमदोषाः प्रादुर्भाव्यन्ते । तथाहि आघातकर्मो १ देशिक २ पूतिकर्म ३ मिश्रजात ४ स्थापना ५ प्राश्रुतिका ६ प्रादुर्कार ७ क्रीत ८ प्राश्रुतिका ९ परिवर्तिता १० ऽभ्याहृतो ११ द्विज १२ मालोपहृता १३ छेद्या १४ ऽनिसृष्टा १५ ऽव्यवपूर १६ स्वरूपाः षोडशोद्गमदोषाः प्ररूपिताः श्रीमदाहृतसमये । एतेषु प्रथममाघातकर्मस्वरूपं किमप्युच्यते । तत्राधानमाघादायकाध्यवसायरूपो विकल्पस्तया धिया विकल्पेन यतिनिमित्तमश्नादीनां पट्टजीवनिकायोपमर्हनेन यत् कर्म करणं तदाधाकर्म । अथ चैतस्यादिमदोषस्याघातकर्मसम्वनत्तमकर्मरूपं नामांतरत्रितयमुच्यते । तत्रैतदोषदुष्टाऽश्नादिभोजिनमनगरं संयमादघः करोति, असंयमे पातयति, अथवाऽधो नरके नयत्येतत् कर्मेत्यघातकर्ममिति कीर्त्यते । अथात्मघननाम्नोऽर्थो निगद्यते, तथाहि यत्कर्मैतद्वन्ति विनाशयति चरित्रिणश्चरणात्मानमित्यात्मघातमित्युच्यते । अथात्मकर्मार्थः किंचिद् भाष्यते, तथाहि यत् कार्मिकमोजी मिशुरष्टावपि कर्मण्यधो नरके बध्नाति, प्रकृतिस्पृष्टतया प्रकरोति च स्थितिबद्धरूपतया विनोति चानुमागनिबद्धरूपतया उपविनोति च प्रदेशनिकाचनारूपतया । प्रकृत्यादिस्वरूपं च

[illegible]

तमिति तृतीयो भंगः ३, अन्यार्थं कृतमन्यार्थं च निष्ठितमिति तुरीयो भंगः ४ । एतेषु द्वितीयतुरीयौ भंगौ शुद्धौ, इतरो त्वशुद्धौ । अथ कृतनिष्ठितयोः स्वरूपं प्ररूप्यते । यत्तदुलादिप्रासुकीकृतं यच्च राद्धं सुह्रमापादि तन्निष्ठितं तद्विपरीतं तु सर्वं कृतम् । अयमेवार्थः स्पष्टीक्रियते, तथाहि यतिनिमित्तमेव शाल्याद्यारोपणं तल्लवनमेवं तावद् वाच्यं यावद् वारद्धयं तत् खडनम्, एतत् सर्वं कृतमित्युच्यते, तृतीयवारं तु खडने तु एव शाल्यादयस्तदुलीभूता निष्ठिताः स्युः । इदमशनमाश्रित्य प्रोक्तम्, एवं पानाकाद्याहारेष्वपि वाच्यं तथाहि साधुनिमित्तं कूपादिखननं १ चिर्मिटिकादि २ हरीतक्याद्यारोपणादि ३ भावैः कृतत्वं विज्ञेयं पानकादीनां तैषामेव च निष्ठितत्वं प्रासुकीभवने विज्ञेयम् । अत्र निदर्शनं कस्मिंश्चिद् ग्रामे प्रायः कदशनमेवाश्नाति जनसूत्रं च गुरुप्रायोग्यमक्तलाभाभावतो यतयः स्वरिं नानयन्ति । अथ च तत्रैकः श्रावकस्तद्वद्वनोत्कंठितचित्तः समभूत् । अन्यदा केषांचित्साधूनां वर्षाकल्पयोग्यक्षेत्रदिदक्षया तन्नागतानां तत् क्षेत्रं निरीक्ष्यानिच्छया गच्छता तन्मध्यत्वेन श्राद्धेन ऋजुप्रकृतिर्यतिरेकः पृष्टः ' किमिति क्षेत्रमेतन्न रोचते भवताम् ? ' स ऋजुतया प्राह ' गुरुयोग्यशाल्याद्यभावतः । ' ततस्तेन काले शालिरुप्तो निष्पन्नश्च स प्रभूतः । अन्यदा मुनिषु समागतेषु स्वजनादयस्तेन तद्वितरणपुरस्सरं मणिताः । यदयं शालिर्युष्माभिर्मोक्तव्यो यतिभ्यश्च देयस्तैश्च तथा क्रियमाणे तदाधाकर्मदोषदुष्टं बाह्यलिङ्गैर्विज्ञाय ते यतयो न जगृहुः । एवं पानकाद्याहारेष्वपि श्रीमदार्हतसमयानुसारेण दृष्टांता भावनीयाः । इत्युक्तं किमाधाकर्ममिति प्रथमद्वारम् ।

अथ कस्य कृते कृतं तत् स्यादिति द्वितीयद्वारं प्ररूप्यते । तथाहि—समानधर्मेण चरतीति साधर्मिकः, स च प्रवचन-लिङ्गाभ्यां यः स्यात्तस्य कृते कृतं भवत्याधाकर्म । तत्र प्रवचनं द्वादशांगीरूपं तदाधारभूतः संघोऽपि प्रवचनम् । लिङ्गं तु

एतोरप्यसुखसिद्धयश्च । ताभ्यां संपत्त्वर्थी यतिश्चन एकादशप्रतिमास्यः भगवोपासक्यो वा साधर्मिकोऽज्यसेवः । सु व
 चतुर्धा, प्रपन्नतः साधर्मिक्ये न हिमया १, तिष्ठतो न प्रपन्नतः २, प्रपन्नतो हिमय ३, न प्रपन्नतो न हिमयः ४ ।
 तत्र प्रपन्नयमेव भगवोपासक्य १, द्वितीयमेव तु संपत्पादा कृता निष्पत्तिः २, तृतीयमेव तु संपत्त्वर्थिनः सुखेऽपि यत्तया
 भगवोपासक्योदेकादशप्रतिमास्यः ३, तृतीयमेव तु तीर्थकृतः प्रत्येकशुभाय विद्येवाः ४ । एतेषु मध्ये तु तृतीयमत्र न कल्पते,
 येषामत्रये तु कल्पते इत्यस्यात् । मन्त्रस्तु तीर्थकृतः प्रपन्नमहिमातीतत्वं प्रत्येकशुभानां तु विशेषयति तस्यानां तद् कथमिति
 चेदुच्यते ? यदि प्रत्येकशुभाः एव समकामाचार्यद्विपार्थे हिमयश्च प्रपन्नप्रतिपत्तिर्ना कुर्वति, नापि न प्रपन्नोपासक्यनां
 द्विपार्थो विष्ठां विष्ठां कल्पयितुं संपीये, किं एतादीन्पुनरुच्यते त्वयमेव विद्याय यतिब्रह्मोचितमनुष्ठानमनुविदुमिति । हिम
 तु तेषां देवता ददाति, यता संवे न तेषां क्रियादानात् संपत्त्वर्थित्वामापाद्य प्रपन्नमहिमातीतत्वं तेषामत्रसेवम् । यत् एव
 न तीर्थकृतः प्रपन्नमहिमानीतास्तत्र एव तत्र देवैरिति तत्र समस्तसुखिर्ब्रह्मनाष्टपमोक्तं कल्पते । तत्र देवैः कृतमनुनायसि न
 देवमतिकृते न कृतं तीर्थकृत्यं कल्पते, प्रपन्नमहिमोपीर्ब्रह्माद्येवम् । तीर्थकरातिकृते तु कृतं तीर्थकरादीनामकल्पनीयम् ।
 ननु यदि तीर्थमतिकृते कृतं तस्य न कल्पते तर्हि तत्र देवैरिति तत्र समस्तसुखं कथं तेनोपदृश्यते ? उच्यते तीर्थकरनाम
 कर्मण एव देवैर विराफेन वेद्यमायत्यात् । कर्मकारश्च यतिमाधरः आश्रयः प्रपन्नमहिमान् साधर्मिक्यं संयच्छति तर्हि तत्र दे
 वतायामपि कथमिदं कल्पते यतिप्रपन्नानात् । उच्यते पुरस्त्वानात् पापद्वीपिकहिमपास्तित्वात् सुखस्य । प्रपन्नमहिमीय
 मयपोस्तु भगवत्प्रति । सा वैत एकादशप्रतिमास्यतया त्वोपासक्यार्थमाश्रये कृतं त्वयमादिकल्पं पुरस्त्वानादिक्रियाभाषात् ।

तस्करादिषुपितल्लिगसाधुकृते कृतं तु न कल्पते मात्रतो यतित्वात् । द्वितीये त्वेवं यदि लोके निह्नुवा विदिता मवेयुस्तदा तदर्थं कृत कल्पते संघाद्यकृतत्वात् । यदि न ज्ञातास्तदा न कल्पव्यवहारेण संघातमिति त्वात् । अहं विच-
नल्याद्यर्थमपि कृत कल्पतेऽनशिष्टम् । ननु यद्यहं कृतं कल्पते तर्हि तदुभवे निवासः किं न विधीयते ? सत्यं
महाशतनादिदोषोपसंभवात् । तीर्थकरास्तु श्रामण्यावसरे देवदूष्यमेकं गृह्णन्ति, तदनु पुनस्तदपगमे वनननिरहिताः ।
प्रत्येकमुद्धास्तु देवतापितल्लिगा अलिगा वा अवसेयाः । श्रुतमाश्रित्य तु जगन्मत एकादशंगिन उत्कर्षतस्तु भिन्नदश-
पूर्विणः । इत्युक्तं कस्य कृते कृतं तत् स्यादिति द्वितीयद्वार २ ।

अथ कथं तत् स्यादिति तृतीयद्वारप्ररूपणा । तथाहि प्रतिसेवना १ प्रतिश्रवणा २ संवासा ३ अनुमोदनाभिस्तद् ४
नोभवीति । तत्र प्रतिसेवनाऽऽधाकर्मिकस्य परिमोगः । प्रतिश्रवणा तु तदुभोक्तरनुज्ञा वितरणम् २ । संवासस्तु तद्भोजिभिः
सह वासः ३ । अनुमोदना तु तदुभोक्त्वप्रशंसारूपा ४ । एभिश्चतुर्भिः प्रकारैस्तज्जनितः कर्मवधः संमवेदयं समासार्थः ।
विस्तरार्थस्त्वयं स्वयं विहृत्यानीतमन्येन वा मुनिना त्रितीर्णमाधाकर्मिकमशनादि यद् यतिर्निश्चक्रनयाऽश्नाति सा
प्रतिसेवा । अत्र स्तेननिर्देशनम् । तथाहि केचन स्तेनाः कुतोऽपि गोधनमपहृत्य निजग्राममपीये समाजगमस्तत्र च
निराशंकतया स्वयंमारितगोर्मासाशनपरायणानां तेषां केचित् पथिका मिलितास्ते च तैर्मोक्तं निमंत्रितास्तेषां
मन्ये कैश्चिच्च सुक्तं, कैश्चित्तु गोमांसश्रुकया नास्नादितं परं परिवेषणादिसाहाय्यमकारि, अत्राचरे तस्करगृहीत-
गोबालनार्थं वाचितनरैस्ते स्तेना मार्गेगामिनो वयमिति वदंतश्च पांथाः प्रापिताः प्रेतपतिनिर्केतनम् । अत्र

पायद्वयनयः-शरीरप्रतिरूपाः स्वयमाचार्यप्रतिरोधकाः । पवित्रतुल्यास्तु तन्मिषत्रिवाचाकार्यमोक्षिनः । परिशेषकस्यास्तु
 तत्प्रसादाप्यभिवाचिनः । यदातस्वाप्तसंभिरं तु मनुष्यजन्य । तस्करपरीतमोषात्मनार्यं वापितरीरसमानि तु कर्माणि । वृत्तिभूमं
 तु दुर्मतिमममिति । अथ प्रतिप्रवृत्ता प्रोच्यते । दादित्वस्यैवयस्नेहमवादिना उपयोषकरवक्राळे 'साम' इति मन्मथो गुरोः
 संयचति सा । अयं यापः योषरपर्याचये प्रवेष्टो हि यतयः सद्यपात्ताचापुनययो शुभं प्रति वदंति 'संविद्यते' इति मन्मथो गुरोः
 त्वन्तु तदादेवेन तदर्थमोष्यरासयार्थं तत्सत्यं निर्माय तदंते पंचयमस्मरौचार्त्तं पूर्वं ते 'संविद्यते' इति मन्मथि तदा व श्रीगु
 रवो वदंति 'समे'ति, त्वन्तु व नमोयास्तेऽपि सर्वंति 'अयं विद्या' इति गुरवोऽपि व तदा वदति ' अहं गरिभं पुनमाहुहि '
 इति तेरप्युच्यते ' जापस्त्रिपाद वस्तु व बोधो ' इति । अस्मिन्मोषयोगे कर्मिकमोक्षिना साधुना विधीयमाने गुरोर्कर्म
 इति मन्मथा संवेष्टे प्रतिफलये कैऽप्यद्वयमकाशमेन तुमरति यवतो गुरोस्त्वामाहुः । अथ व तत् तुमरंति मन्मथमन्तु-
 योएनामप्य यदावर्माभिनमिति न विरोधाः । अत्रोवाहार्थं परेष्टे वृषतिष्ठतः धाम्नाभ्योस्तुस्त्रियेतोइति हीनवृद्धयितुषवो यदा
 स्वामिभार्यं प्रच्छन्नतया बोधानत् । तदा व हेः कैविलियदित ' तव सदाया वयस्मिन् कार्ये ' कैविलि ' इत्यने 'ति
 केचित्तु यौनमेव स्वययि । केचित्तु मृगस्य निवेदितम् । नृपतिना तु प्रचये तया सुमे इत्यारेव यारिताः । तुरीयास्तु
 वस्तुतः । अथ बोधना इमारप्रतिरूपा भाषाकर्मिकनिर्मयकाः । यातवचतुस्त्वस्तु तत्परिचोयः । प्रथमयदत्रिपतुस्त्वस्तु
 तत्प्रतिप्रवृत्तादिवाचिनः । तुरीययोषद्वयस्तु तन्मिषोपेक्षाः । अथ संवातो विद्याव्यते । तयादि-संवातः । कर्मिक
 मोक्षिभिः उपमेक्य विवातः । अथ मिर्मर्जनम् । एकस्मात् पर्यतावर्गमिष्यो तस्कराधिष्ठितायो पत्न्या प्रजुरा वभिष्ट-

विप्रप्रभृतयो वसन्ति । अन्यदा तत्तत्स्फुरोपप्लवादेकेन नृपेण पृथ्वीं गृहीत्वा केचिच्चोरा केचिच्च तदा नष्टाः ।
 निरपराधा वयमिति वदतश्च तदा वणिक्प्रभृतयोऽपि निगृहीताः । अत्र दृष्टांतदाष्टांतिकमीलनम् । नृपनिमानि कर्माणि ।
 पृथ्वीतुल्या तु वसतिः । चौरप्रतिरूपास्तु कार्मिकाशिनः । वणिगादिकल्पास्तु तद्भोजिसंवासिनः । निग्रहनिमं तु दुर्गति-
 गमनमिति । अथाऽनुमोदना व्याख्यायते, तथाहि-कार्मिकभोजिनां प्रशंसाऽनुमोदना कीर्त्यते । सा च धन्याः सुदरभोजिनो
 भवंत इत्यादिकाऽवसेया । अत्र कथानकम् । एको वणिक्कुमारः स्वरूपो युगलिलपटो नृपांतःपुरीभिरीक्षाचक्रे । ततश्च
 परस्परानुरागयोगतो व्यवहृतिमिषेण स ताः सिषेवे । एवं गच्छति समये दुःखपर्ययसानतया दुष्कर्मणामन्यदा कदाचिद-
 वगतः स नृपतिना तत्तादृशदुःकर्मनिर्मितकर्मठः विज्ञाय महाव्यथोत्पादनपुरस्सरं मारयित्वा स नृपतिना निजभटेः क्षेप्तो
 राजमार्गे । तदनु च स कैश्चिद्वन्यः कृतपुण्यश्चायं यदसावन्येषां दृग्भ्यामप्यदृश्यान् मागतोभाग्यमेवविभूतान्नरपतिदारा-
 क्षिपेव्यावश्यं माप्रिनां दीर्घनिद्रामवापेत्यादिवचनप्रकारैः प्रशंसितः । कैश्चित्तु पापीयानयं यतः सार्थिधान्ययोषितोऽनभि-
 लपणीयाः, किं पुनर्निजनुपत्यतःपुर्यः । अनेन च दुरात्मना जनापचादं लोकद्वयमप्यवगणय्य ता अपि विगोपिता इत्यादि-
 वचोपुक्तिमिनिहितः । अथ च नृपतिप्राग्निर्द्युक्तचरस्तत् प्रशंमका पिनाशितास्तन्निद्राशय पूजिता इति । अत्र चोपनयः ।
 अतःपुरप्रतिरूपमाधाकर्म वणिक्कृतनयतुल्यास्तु तद्भोजिनस्तत् प्रशंसकमदृशस्तु कार्मिकभोजिभ्रमणपाशानुमोदकाः नृपनि-
 मानि तु कर्माणि । रणसमं संसृतिपरिभ्रमणम् । इत्युक्तं प्रतिसेवनादिमेदचतुष्केनाधाकर्मस्वरूपम् ।

अथ तद्व्योगे विधेयमुच्यते । यतो हेतोश्चतुर्विधमप्याधार्मिकमर्थवर्धनं ततो हेतोः कार्मिकभोजिनो मुनीन् कर्म च

नाममुपपन्नयः—शैरप्रसिद्धया। स्वययापाकर्म्मप्रतिशेवकाः। वधिकृतव्यास्तु वधिमत्रितापाकर्म्मभोधिनाः। परिषेपकृन्तास्तु
 कृतसाहाय्यविधायिनाः। यथात्मस्थानसंविमे तु ममुष्यजन्य। वस्तुगुहीतमोषाकनार्य धाविवशीरसमानि तु कर्माणि। मृदिसुमं
 तु दुर्गतिवयनमिति। अथ प्रतिप्रपणा प्रोच्यते। वधिव्यसंर्षयस्नेहययादिना उपयोगकरवकाहे 'काम' इति मन्त्रो गुरोः
 संवचति सा। अयं यावः योपरपचार्यं प्रमेतो हि यवयाः समुपासप्राप्तुपयवो गुरुं प्रति वदति 'संदिष्टतोपयोमं कुमा'।
 त्वत्तु तदादेवेन त्वर्षयहोष्यतावयमाथं तनुसर्गं निर्याय तदंति रंजनयस्मृतोचारे पूर्व ते 'संदिष्टते'ति मन्त्रेति तदा च भीगु
 रवो वदंति'कामे'ति, त्वत्तु च नम्रावास्तेऽपि मन्त्रेति 'संदिष्टाह'पि गुरवोऽपि च तदा वदंति 'अह वदित्वं पुनमाहुति'
 इति तैरप्युच्यते 'आवस्तिषाए वास्तु य वोगो' इति। अस्मियोपयोगे वदित्वयोधिना साधुना विधीयमाने गुरोर्कामं
 इति मन्त्रेण संतर्कस्त् प्रतिस्तरणे केऽप्यष्टदयकास्त्रायेन वृत्तंति मन्त्रो गुरोस्वायाहुः। अत्र च वदत् वृत्तंति मन्त्रमनु
 मोदनामभ्य एषांतर्माविमिति न विरोधाः। अत्रोपाहार्यं वयेक्ये वृत्तिवृताः सामान्योस्तुस्त्रियेतेषोऽति। सौषरुद्राविहृषयोपराः
 स्वाधिमार्थं प्रकृच्छता योदानाह। तदा च हेः केधिमिमदिचं '॥ अह वदता वयमस्मिन् कार्ये' केधिवृत्तं 'कृत्वाये'ति
 केधिवृत्तं यौनमेव व्यवाधि। केधिवृत्तं नृपस्य निवेदितम्। वृत्तिना तु प्रथमे त्रयः समं कुमारेण वारिताः। तुरीयास्तु
 वस्तुताः। अत्र योचनं कृपाप्रतिकृपा वापाकर्म्मिकनिर्धयकाः। तावत्तत्तुस्त्रस्तु तत्परिभोयः। प्रथमवदतिप्रतुल्यास्तु
 तत्प्रतिप्रपणादिविधायिनः। तुरीयोपयोगव्यास्तु वधिवेपकाः। अथ तृणालो विभाज्यते। तथाहि—तृणाहः। कामिक
 योधियाः समयेक्य निषाहः। अत्र निर्वर्तनम्। एकस्मिन् पर्वतावर्षेभ्यो वस्तुताविच्छिन्नायो वस्तुता प्रचुरा वधिग-

विप्रभृतयो वसन्ति । अन्यदा तत्तत्करोपप्लवादेकेन नृपेण पृष्ठीं गृहीत्वा केचिच्चोरा केचिच्च तदा नष्टाः ।
 निरपराधा वयमिति वदन्तश्च तदा वणिक्प्रभृतयोऽपि निगृहीताः । अत्र दृष्टांतदार्ष्टान्तिकमीलनम् । नृपनिभानि कर्माणि ।
 पृष्ठीतुल्या तु वसतिः । चौरप्रतिरूपास्तु कार्मिकाग्निनः । वणिगादिकल्पास्तु तद्भोजिसंवासिनः । निग्रहनिभं तु दुर्गति-
 गमनमिति । अथाऽनुमोदना व्याख्यायते, तथाहि-कार्मिकमोजिनां प्रशंसाऽनुमोदना कीर्त्यते । सा च धन्याः सुंदरभोजिनो
 भवंत इत्यादिकाऽवसेया । अत्र कथानकम् । एको वणिक्कुमारः स्वरूपो युवतिलंपटो नृपांतःपुरीभिरीक्षांचक्रे । ततश्च
 परस्परानुरागयोगतो व्यवहृतिमिषेण स ताः सिषेवे । एवं गच्छति समये दुःखपर्यवसानतया दुष्कर्मणामन्यदा कदाचिद-
 वगतः स नृपतिना तत्तादृशदुःकर्मनिमित्तकर्मठः विज्ञाय महाव्यथोत्पादनपुरस्सरं मारयित्वा स नृपतिना निजभटैः क्षेप्तो
 राजमार्गे । तदनु च स कैश्चिद्वन्यः कृतपुण्यश्चायं यदसावन्येषां दृग्गम्यामप्यदृश्यान् भागसौभाग्यसेवधिभूतान्नरपतिदारा-
 न्नियेव्यावश्यं भाविनां दीर्घनिद्रामवापेत्यादिवचनप्रकारैः प्रशंसितः । कैश्चित्तु पापीयानयं यतः सर्वथैवान्ययोपितोऽनभि-
 लपणीयाः, किं पुनर्निजनृपत्यंतःपुर्यः । अनेन च दुरात्मना जनापवादं लोकद्वयमप्यवगणय्य ता अपि विगोपिता इत्यादि-
 वचोयुक्तिभिर्निर्दिष्टः । अथ च नृपतिप्रागुन्निर्धुक्तचरैस्तत् प्रशंसका विनाशितास्तन्निदकाश्च पूजिता इति । अत्र चोपनयः ।
 अंतःपुरप्रतिरूपमाधाकर्म वणिक्कृतनयतुल्यास्तु तद्भोजिनस्तत् प्रशंसकसदृशास्तु कार्मिकमोजिश्रमणपाशानुमोदकाः नृपनि-
 भानि तु कर्माणि । रणसमं संसृतिपरिभ्रमणम् । इत्युक्तं प्रतिसेवनादिभेदचतुष्केनाधाकर्मस्वरूपम् ।

अथ तद्व्योगे विधेयमुच्यते । यतो हेतोश्चतुर्विधमप्याधाकर्म कर्मबंधनिबंधनं ततो हेतोः कार्मिकभोजिनो मुनीन् कर्म च

बायसुवनः-चौरप्रतिरुद्धः स्वभाषाकार्थप्रतिषेधः । पञ्चदश्यास्तु तच्चित्रिताचार्यभोजिनः । वरिषेयकन्यास्तु
 तत्साधारण्यविचारितः । वरापस्यासंभ्रमं तु मनुष्यजन्य । तस्करपृथीतगोषासनायं वारितरीरसमानि तु कर्मणि । मृत्सुमं
 तु दूर्भतिगदनमिति । अथ प्रतिफलना प्रोच्यते । दाक्षिण्यसंबन्धस्तेरमयादिना उपयोगकरकाले 'काम' इति मन्त्रो गुरोः
 संबन्धेति सा । अथ मातः भोजनपर्यायं प्रवेतो हि यतः समुपात्तप्राप्तुपपयो गुहं प्रति वदति 'संविद्यतोषयोर्गुरुः'
 तद्वत् तदादेवेन तदर्थमहोच्छ्वासप्रयात् तनुसर्धे निर्माय तदते वंथनयस्मरौचारं पूर्व ते 'संविद्यते'ति मन्त्रेति तदा न श्रीगु
 रसौ वरति'कामे'ति, त्वत्तु न नम्रमास्तेऽपि यन्वेति 'कर्म विष्वाह'पि गुरोऽपि न तदा वदति 'अहं नरिचं पुनसाहुहि'
 इति तेरप्युच्यते 'आवसिबाए कस्तु न बोधो' इति । अस्मिन्मोषयोर्गुरुः अस्मिन्मोषिना साधुना विधीयमाने गुरोर्काम
 इति मन्त्राः संतोषे प्रविश्यते केऽप्यहमसाधुमेन तुल्यं वि यवसो गुरोस्तायाहुः । अथ न तत् सुखदति मन्त्रमनु-
 योदमामस्व एतावतादिममिति न विरोधाः । अत्रोदाहरणं परेच्छे नृपसिंहः साम्राज्योस्तुम्बिरचेतोदृतिः सौषपृथविषयवोद्यतः
 स्वामिप्राचं प्रच्छन्नता योजनात् । तदा न तो कैश्चिद्विदितं 'तव साक्षात्तयमस्मिन् कार्ये' कैश्चिदृच्छं 'कुरुवे'ति
 कैश्चिपु मौनमेव व्यप्यायि । कैश्चिपु तपस्य निवेदितम् । नृपतिना तु प्रथमे त्रयः सुमे कुमारैश्च वारिताः । तुरीयास्तु
 सुकृताः । अत्र योजना कृपाप्रदिकृपा आचार्यमिदंनिर्भक्ष्यः । तालपथस्यस्तु तत्परिचोदः । प्रथमवटवितयतुस्यास्तु
 तदप्रतिपत्तिरिषाधिनः । तुरीययोपतुस्यास्तु तच्चिरेषकाः । अथ संतातो विमाच्यते । तत्रादि-संतातः अर्थिक-
 मोक्षिभिः सुयमेक्य निरासः । अथ विदंमन् । एकस्यां पर्यंतोर्ध्विण्यां तस्करप्रतिष्ठितायो वस्त्वो मन्त्रा वभिग-

विप्रप्रभृतयो वसति । अन्यदा तत्तस्करोपल्लावादेकेन नृपेण पृष्टीं गृहीत्वा केचिद्वोरा विनाशिताः केचिच्च तदा नष्टाः ।
 निरपराधा वयमिति वदतश्च तदा वणिक्प्रभृतयोऽपि निगृहीताः । अत्र दृष्टांतदार्ष्टांतिकमीलनम् । नृपनिभानि कर्माणि ।
 पृष्टीतुल्या तु वसतिः । चौरप्रतिरूपास्तु कार्मिकशिनः । वणिगादिकल्पास्तु तद्भोजिसंवासिनः । निग्रहनिभं तु दुर्गति-
 गमनमिति । अथाऽनुमोदना व्याख्यायते, तथाहि-कार्मिकभोजिनां प्रशंसाऽनुमोदना कीर्त्यते । सा च धन्याः सुंदरभोजिनो
 भवंत इत्यादिकाऽवसेया । अत्र कथानकम् । एको वणिक्कुमारः स्वरूपो युवतिलंपटो नृपांतःपुरीभिरीक्षांचक्रे । ततश्च
 परस्परानुरागयोगतो व्यवहृतमियेण स ताः सिपेवे । एवं गच्छति समये दुःखपर्यवसानतया दुष्कर्मणामन्यदा कदाचिद-
 वगतः स नृपतिना तत्तादृशदुःकर्मनिर्मितकर्मठः विज्ञाय महाव्यथोत्पादनपुरस्सरं मारयित्वा स नृपतिना निजभटैः क्षेप्तो
 राजमार्गे । तदनु च स कैश्चिद्वन्यः कृतपुण्यश्चायं यदसावन्येषां दुर्गम्यामप्यदृश्यान् भागसौभाग्यसेवधिभूतान्नरपतिदारा-
 न्नियेन्यावक्यं भाविनां दीर्घनिद्रामवापेत्यादिवचनप्रकारैः प्रशंसितः । कैश्चित्तु पापीयानयं यतः सर्वथैवान्ययोपितोऽनभि-
 लपणीयाः, किं पुनर्निजनृपत्यंतःपुर्यः । अनेन च दुरात्मना जनापवादं लोकद्वयमप्यवगणय्य ता अपि विगोपिता इत्यादि-
 वचोयुक्तिभिर्निर्दिताः । अथ च नृपतिप्रागुक्तचरैस्तत् प्रशंसका विनाशितास्तन्निदकाश्च पूजिता इति । अत्र चोपनयः ।
 अंतःपुरप्रतिरूपमाधाकर्म वणिक्तनयतुल्यास्तु तद्भोजिनस्तत् प्रशंसकसदृशास्तु कार्मिकभोजिश्रमणपाशानुमोदकाः नृपनि-
 भानि तु कर्माणि । रणसमं संसृतिपरिश्रमणम् । इत्युक्तं प्रतिसेवनादिभेदचतुष्केनाधाकर्मस्वरूपम् ।

अथ तद्व्योमे विधेयमुच्यते । यतो हेतोश्चतुर्विधमप्याधाकर्म कर्मबंधनिबंधनं ततो हेतोः कार्मिकभोजिनो मुनीन् कर्म च

पापराजनः-भौराशिरुपाः स्वयमापाकर्म्मप्रतिसेवकाः । पथिकतुस्यास्तु वप्रियप्रियापाकर्म्मयोश्चिनः । वरिषेणकञ्जरास्तु
 वत्साहास्यविपायिनः । वषावस्वानसंभिर्यं तु मनुष्यजन्य । तस्मत्परीतमोषासमार्यं वारितपीरसमानि तु कर्मोपि । वृत्तिसुर्गं
 तु दुर्भितियमनयिदिति । अथ प्रतिशरणा प्रोच्यते । वारिष्यसंघत्नेरसयादिना सपयोगकरबन्धले 'काम' इति मन्त्रो गुरोः
 संभवति स्त । अयं मातः गोपनपार्थिवं प्रथितो हि पतयाः समुपासपात्रापुपचयो गुरुं प्रति वदति ' संविद्यतोपयोगं कर्मा '
 तदनु त्वारादेवेन तदर्थमोप्सुतासप्रमार्थं तन्मस्यै निर्माय तदंते पंथनयस्सरोवारे दूरं ते 'संविद्यते'ति मन्त्रेति तदा न भीतु
 तपो वदंति'कामे'ति, तदनु न मन्त्रायास्तेऽपि मन्त्राणि 'कर्मं विद्याह'पि गुरोऽपि न तदा वदति ' अहं मरिचं पुष्टमाहुहि '
 इति तैरप्युच्यते ' आगस्तिप्याह वस्तु न जोषो ' इति । अस्मिन्मोपयोगे कर्मिण्योश्चिना साधुना पिपीयमाने गुरोर्काम
 इति मन्त्रतः संग्रहेत् प्रतिममेये केज्ज्यह्नयकाकामेन सुखंति मन्त्रो गुरोस्तामाहुः । अथ न तत् सुखंति मन्त्रमनु-
 मोदनामस्य दशतिर्मासिनयिति न विरोधाः । अत्रोदाहरणं वयेको वृत्तिसुतः साम्राज्योस्तुस्त्रिभेत्तोहृतिः सौवददपितुपचोयतः
 स्वाभिप्रायं प्रच्छन्नतया वीवानाह । तदा न तैः कैश्चिन्मदित ' त्वं साराणा वयमस्मिन् कार्ये ' कैश्चित्कुलं ' इत्यने 'ति
 कैश्चित्पु वीनमेष न्ययापि । कैश्चित्पु वृत्तस्य निवेदितम् । वृत्तिना तु प्रथमे त्रयाः त्रये क्यारेण मारिताः । तुरीयास्तु
 सास्तुताः । अथ योबना क्यारप्रतिकृता माषाकर्मिण्येप्रकाः । तावत्पतुस्त्वस्तु तत्परिमोयः । प्रथममटत्रितयतुस्यास्तु
 तत्प्रतिशरणादिविपायिना । तुरीयमोषतुस्यास्तु वप्रियेपकाः । अथ संवातो विषाभ्यते । तत्रादि-संवातः कर्मिक
 योश्चिनः सममेक्य निपातः । अथ मिर्येवम् । एकस्यां पर्यतावर्षिण्यां तस्मत्पथिष्ठिआपो नत्स्यां प्रजुप नभिय-

विप्रप्रभृतयो वसन्ति । अन्यदा तत्तत्स्फरोपप्लवादेकेन नृपेण पृच्छीं गृहीत्वा केचिच्चोरा केचिच्चोरा विनाशिताः केचिच्च तदा नष्टाः ।
 निरपराधा वयमिति वदतश्च तदा वणिक्प्रभृतयोऽपि निगृहीताः । अत्र दृष्टांतदार्ष्टान्तिकमीलनम् । नृपनिमानि कर्माणि ।
 पृच्छीतुल्या तु वसतिः । चौरप्रतिरूपास्तु कार्मिकेशिनः । वणिगादिकल्यास्तु तद्भोजिसंवासिनः । निग्रहनिमं तु दुर्गति-
 गमनमिति । अथाऽनुमोदना व्याख्यायते, तथाहि-कार्मिकभोजिनां प्रशसाऽनुमोदना कीर्त्यते । सा च धन्याः सुंदरभोजिनो
 भवंत इत्यादिकाऽवसेया । अत्र कथानकम् । एको वणिक्कुमारः स्वरूपो युवतिलंपटो नृपांतःपुरीभिरीक्षां चक्रे । ततश्च
 परस्परानुरागयोगतो व्यवहृतिमिषेण स ताः सिषेवे । एवं गच्छति समये दुःखपर्यवसानतया दुष्कर्मणामन्यदा कदाचिद-
 वगतः स नृपतिना तच्चादृशदुःकर्मनिमित्तकर्मठः विज्ञाय महाव्यथोत्पादनपुरस्सरं मारयित्वा स नृपतिना निजमटैः क्षेप्तो
 राजमार्गे । तदनु च स कैश्चिद्भ्रान्त्यः कृतपुण्यश्चायं यदसावन्येषां दृग्भ्यामप्यदृश्यान् भागसौभाग्यसेवधिभूतान्नरपतिदारा-
 न्नपेव्यावश्यं भाविनां दीर्घनिद्रामवापेत्यादिवचनप्रकारैः प्रशंसितः । कैश्चित्तु पापीयानयं यतः सर्वथैवान्ययोपितोऽनभि-
 लषणीयाः, किं पुनर्निजनृपत्यतःपुर्यः । अनेन च दुरात्मना जनापवादं लोकद्वयमप्यवगणय्य ता अपि विगोपिता इत्यादि-
 वचोयुक्तिभिर्निर्दिष्टः । अथ च नृपतिप्रागुक्तचरैस्तत् प्रशसका विनाशितास्तन्निदकाश्च पूजिता इति । अत्र चोपनयः ।
 अंतःपुरप्रतिरूपमाधाकर्म वणिक्कृतनयतुल्यास्तु तद्भोजिनस्तत् प्रशंसकसदृशास्तु कार्मिकभोजिश्रमणपाशानुमोदकाः नृपनि-
 मानि तु कर्माणि । रणसमं संसृतिपरिश्रमणम् । इत्युक्तं प्रतिसेवनादिमेदचतुष्केनाधाकर्मस्वरूपम् ।

अथ तद्व्योगे विधेयमुच्यते । यतो हेतोश्चतुर्विधमप्याधाकर्म कर्मबंधनिबंधनं ततो हेतोः कार्मिकभोजिनो मुनीन् कर्म च

विविचित्रिपिपेन विपरीयेत । एतच्छब्दं कथमितिप्रारम्भः ३ । अथ तृतीयं कीदृशं तदिति प्रारंभ्याकथापत्तेः । तथाहि-चतुर्थोऽप्यारंभः
 यदिरासीत्तदुपपत्तेर्येनायोर्कर्मस्मिन्पि पात्रे पूर्वसृष्ट्यमोक्षमेवोन्मुक्तं तदनु शास्त्रयं पौरोषं सत् कथ्यते नान्यथा । अत्र मुराप्रारंभे
 विष्टापेक्षया अन्यथा पौरोहीरगपि यद्यप्याधीनां यदप्यादिस्तुलो वातादिरत्नं मरवेवेवं वर्जनीयं पवित्रिभिः । अत्रार्थे निरर्थकं-
 नचा कश्चिद् वदितो मिथनावावशोऽहोऽहो निवर्गनिवाया कर्ममर्षयाप्राप्तः । तत्र एतदप्यापारम्याष्टायास्त्वष्टा माभरिष
 यदिरत्नः । त्वनायेन च स्वपञ्चमधीना सारमेयवान्तं मृगकर्मसं सवीर्यं तदेव संस्कृत्य तयोः परिकेपयामास, तौ च
 मंवारिना तद्द पौरो विद्याव तौ च निर्मलस्यं नवीने त्वानीयं दृक्कथनौ । केपनादुः सा केनाप्यवीसारेण व्युत्सुहं मांसं
 संस्कृत्यती । तत्र शास्त्रेण शिवकर्मं यदेव योज्यदेवयायाकर्मसि । एतच्छब्दं तृतीयं कीदृशमिति प्रारम्भः ४ । अथ के च दोषास्तत्
 परिसोमे इति पथं प्रारम्भ्यते । तथाहि वायाकर्मिच्छायेऽतिक्रमः १ व्यतिक्रमा रजनीयारा रजनीयारा ४ कृपायत्वारो
 दोषा मरवेदुस्त्वप्राधान्यादवमत्साराः । तत्रावाकर्मयंत्रयेऽनिपिष्यमाने सत्यतिक्रमो मनादुच्चारितोऽसंयतकसो मयेत् १ तदा
 दानकृते कस्मान्नो विधीयमाने पूर्वसादधिकपणपथमो व्यतिक्रमा एवात् २ विहिते च तस्मिन् व्यतिक्रमादधिक्येऽतिपाराः
 संभवते ३ । मरिते च तस्मिंस्तुवीरादप्यप्रिष्टोऽनाचाररूपस्तुरीयो दोषः संजायते ४ । आद्यामाहार्यस्त्रिमे दोषा
 आद्याययोऽप्यस्त्वाऽपि विध्यस्तं २ विगणना ४ । तत्राद्यायमाः मीतुर्वद्वपमाप्रतिष्ठायात् १ । अनवरथा त्वेकेन गृहीते तद्
 एतदप्योऽपि क्व घमादये तं निरीत्य पुनान्य एवं संजायते, यथा येनैकवस्तु घमादये स एवसापयद्यात् पुनः पुनस्तत्
 समस्तये इति २ । तथा विध्यस्तं च यथोक्ताऽकारणता, उक्तं च ' लो जइवाये न कुणह मिकणपरिहि लज्जे तु

को अन्नो । दुहृह अ मिच्छतं, परस्स संकं जणेमाणो ॥ ५०४ ॥' ३ । विराधना स्वात्मसंयमप्रवचनविराधनाभेदेन
 त्रिधा । तत्र गौरवात् प्रायः संभवत्यावाकर्म तच्च प्रायः स्निग्धमधुरं भवेत्, स्निग्धमधुरं च प्रभूते भक्षिते उवरविशुचिकादयो
 रोगाः संभवेद्युरित्यात्मविराधना । ज्वरादौ च समुत्पन्ने सूत्रार्थपौरुष्यकरणतः सूत्रार्थहानेर्ज्ञानाशः स्यात्, आमये च
 समुत्पन्ने देहनिहलतया चारित्रादिश्रद्धाननुदोर्देशेनस्य विनाशः । प्रत्युपेक्षाद्यकरणे चिकित्सायां वा क्रियमाणायां पृथिव्यादि-
 पदकायविराधनासंभवाच्च चारित्रस्य नाशः स्यात् । एवं रत्नत्रयरूपस्य सर्वसंयमस्य विराधना संभवेदाधार्मिकाहाराभ्यवहारे ।
 आधाकर्मके च प्रभूते भक्षिते जठरादिव्यथायां समुत्पन्नायां विलापादिविधाने जनैस्तदाकर्णनाद् बहुमक्षमानयन्निजजठरमा-
 नमव्येतैर्न विज्ञायते इति जने निंदासमुत्पत्तेः प्रवचनविराधना स्यात् ४ । अथ कथंचिदेतद् भुक्त्वा यो नालोचयति तस्य
 को दोषः ? उच्यते यो द्रव्ययतिरश्नाति जिननिषिद्धं कार्मिकमशनादि भुक्त्वा च तदतिक्रमेऽघमोचनपुरस्सरं प्रायश्चित्तमप्रति-
 पत्त्या सकलत्रिकालविदाङ्गामंगविधायिनस्तस्य भवत्यनंतसंसारकांतारपरिभ्रमणरूपो महादंडः । यतो ग्रामाधिपतेरप्याङ्गामंगे
 प्राप्यन्ते बंधवघादीन्यनेकविधानि दुःखानि किं पुनः त्रिभुवनपतेराज्ञातिक्रमे । इत्युक्तं तदशने के दोषा इति पंचमद्वारं ५ ।
 अथ के च दोषास्तद्दाने इति षष्ठं द्वारमुच्यते । तथाहि—आधार्मिकाशनादिदाने यतेश्चरितविधातः संजायते । ततः
 कारणाद् विवेकिभिरेतदुस्तुसर्गतो न देयम् । अपवादपदे तु क्वाप्यनिर्वाहादौ पात्रविशेषे वा तद्वितरणं भवेन्नैतरथा । यतः
 शुद्धाबादिलामनिर्वाहे सति द्वयोरपि दायकग्राहकयोस्तदहितं संसृतिहेतुत्वात्, तदेव च दुर्भिक्षग्लानाद्यवस्थास्वनिर्वाहे सति
 हितमातुरनिदर्शनेन । यथा हि रोगिणोऽरस्याविशेषतः पथ्यमपथ्यं च स्यादन्नादि । एवमेतदपि । अथ पात्रविशेष-

त्रिविधमिच्छिपन विर्ययेत् । एत्थुक्तं क्वमिति शारम्भे ३ । अथ तुरीय कीदृशं तदिति द्वारे व्याख्यायते । तथाहि—पातोच्चार
 मरिचमाससदृशमेतत्तेनायोक्तमिति शारम्भे ३ । अथ तुरीय कीदृशं तदिति द्वारे व्याख्यायते । तथाहि—पातोच्चार
 दिष्टायेकया अन्यथा नांतादीन्यपि मधुमादीनां यस्यातिष्ठुरतो नांतादिषु सर्वदेहेषु वर्जनीय परिशिष्टः । अत्राये निरर्थन—
 यथा क्वचित् क्वचित् मित्त्रायादयोदरकठे निश्चरन्ति ताया योमदर्शयामासु । तत्र युरभ्यासाभ्यापृतायास्त्वष्टा माभ्यरेज
 यंवादिना तद् नां विद्याय तां च निर्मास्व मरीन तरानीय दृष्टव्यौ । केष्वनाहुः सा केनाप्युगीशारेण कृत्युत्तुं मांसे
 रनिमोगे इति वचनं द्वापृज्यते । तथाहि कायाकर्मिस्त्वारेप्रतिश्रय १ व्यतिक्रमा २ अतीपाया ३ ज्ञापार ४ क्पायत्कारो
 दोषा मरेदुस्तथाश्रायंमदयस्त्वारा । तत्रापाकर्माम्रयेप्रतिश्रयाने सत्यविश्रयो मनाहृषारिभ्रोष्ठपनरूपो मयेत् १ तदा
 दामकठे वसनासौ विधीयमादे पूर्वकायविधारणयस्यो व्यतिक्रमा स्वात् २ विरिते च तस्मिन् व्यतिक्रमादधिभ्रमेप्रतिश्रयः
 संपद्यते ३ । मङ्गिते च तस्मिन्स्वदीयादप्यगविहृतोऽवाचारकरस्वतुरीयो दोषा संजायते ४ । आश्रामादायस्त्वमे दोषा
 बाह्यामयोऽन्यस्याऽपि चिरायना ४ । तत्राहामयाः भीषार्थं वारचनाप्रतिक्रमात् १ । अनवरथा त्वेक्य गुरीतं तद्
 एतज्ज्योऽपि तद् सुमादये तं मिरीक्य पुनरन्य एव संजायते, अथवा केनैक्यस्तत् सुमादये च एवार्थापत्त्यात् पुनः पुनस्तत्
 तयादये इति २ । तथा विष्णवत् च यथोक्ताऽऽपणता, कथं च ' ज्ञो क्वचित् न कुल इ मिच्छिपिहि नक्तो व

कथनावयय । शाक्षततचन्द्राजबालका समागत सात स्वसदन तास्मन् क्षपक सधृतगुड समुत्पाद्य क्षारशूरापमानमस्पक-
परिवेषणच्छन्नना समुत्थिता । अथ च तेषु शिशुषु प्राग्दत्तशिक्षावशात्तदगृह्णन्तु तथा स यतिर्जल्पितो ' भो महात्मन् !
यद्येवदीदृशं तव रोचते तदा त्वं गृहाणे 'ति तयोक्ते स समयोक्तपरीक्षया शुद्धमवधार्य तदशुद्धमपि शुद्धयिया विहृत्य
भुञ्जानोऽमूर्च्छितया शुद्धतयाध्यवसायतस्तद्भोजनाते पंचमावबोधमवाप । एवमशुद्धाशनपरोऽपि शुद्धगवेषणपरोऽध्यवसाय
विशुद्धितः शुद्ध्यति यतिरित्युक्तं शुद्धारूपं नवमद्वारं ॥ ९ ॥

अथ चालना ननु मुनिना यन्न कृतं न च कारितं न चानुमोदितं किंतु स्वयमेव यतिभक्त्या गृहस्थेन विहितं तच्चाधा-
कर्मदोषदुष्टमशनादि भुञ्जानस्य मनोवचनतनुशुद्धस्य साधोः को दोषः ? उच्यते चेदेवं तथापि ह्यात्वाऽऽधाकर्मदोषदुष्टमाहारं
गृह्णन् वर्द्धयति नित्याधाकर्मकरणलक्षणं प्रसंगं तस्य गृहस्थस्य, स्वयं च तदनु निःशुक्लतया न भुञ्जत्यप्राशुकमिति तस्माच्च-

देवास्मै किं वा नेति तेनादिष्टा सति प्रत्यनोचत् 'यत् संघाय कृतं तत्तु सर्वं दत्तं, यत्तु शुष्मदर्थं कृतं तद्विद्यते' इति तयोक्ते
 तत्पतिः कथयान्भूव 'तर्हि मदीयमक्तादपि देही'त्युक्ते तथा प्रतिलाभितयथेप्सितमिष्टान्नः स द्रव्ययतिः संधमक्तधिया
 भुंजानस्त्वजनितकर्मणाऽशुद्धपरिणामतो बद्धः । एव शुद्धमप्यशुद्धधिया भुंजानः श्लिष्यते दुष्कर्मणा । शुद्धगवेपणप्रवणस्तु
 शुद्धत्याघाकर्मोऽपि भुंजानः क्षपकवत् । तत्कथा चैवं, यथा कस्मिंश्चिद्रच्छेत् साधुरेको निरीहस्तपस्वी मासक्षमणप्रातिऽनेषणीय-
 परिहरणानिमित्तं पारणकुरुते गतवान् ग्रामांतरम् । अथ च तत्रैका श्राविकाऽवगततत्पारणका वितरणभ्रष्टया सद्यः
 सपादितपरमान्ना सजीकृतघृतगुडा तदोषाछादनकृते बहिःक्षिप्तपायसोपलिप्तपत्रपुटका प्रतिदिनमेतदेव न रोचतेऽस्माकमिति
 कथनविषये शिक्षिततत्तद्भोजिबालका समागते सति स्वसदने तस्मिन् क्षपके सद्युतगुहं समुत्पाद्य क्षीरपूरितमाजनमस्तक-
 परिवेपणच्छन्नाना समुत्थिता । अथ च तेषु शिशुषु प्राग्दत्तशिक्षावशात्तदगृह्णन्तु तथा स यतिर्जल्पितो 'भो महात्मन् !
 यद्येतदीदृशं तव रोचते तदा त्वं गृहाणे'ति तयोक्ते स समयोक्तपरीक्षया शुद्धमवधार्य तदशुद्धमपि शुद्धधिया विहृत्य
 भुंजानोऽमूर्च्छितया शुद्धतयाप्यवसायतस्तद्भोजनान्ते पंचमावबोधमवाप । एवमशुद्धाशनपरोऽपि शुद्धगवेपणपरोऽध्यवसाय
 विशुद्धितः शुद्ध्यति यतिरित्युक्तं शुद्धारण्यं नवमद्वारं ॥ ९ ॥

अथ चालना ननु मुनिना यन्न कृतं न च कारितं न चानुमोदितं किंतु स्वयमेव यतिमक्त्या गृहस्थेन विहितं तच्चाधा-
 कर्मदोषदुष्टमशनानि भुंजानस्य मनोवचनतु शुद्धस्य साधोः को दोषः ? उच्यते चेदेवं तथापि ह्यात्वाऽऽधाकर्मदोषदुष्टमाहारं
 गृह्णन् वद्धयति नित्याघाकर्मकरणलक्षणं प्रसंगं तस्य गृहस्थस्य, स्वयं च तदनु निःशुक्तया न भुञ्चत्यप्राशुकमिति तस्माच्च-

रिवाची भतिः परितर्जयेद्येच त्रिविधिविशिष्टेनापाकर्मदोषम् दायुक्तं किञ्चिदप्यभिधितिरापाकर्मस्वरूपम् ॥ १ ॥
दायुचिच्छ्रयः । स च स्वार्थयेच पाकाधारमे सति क्वचिदात्री मक्कादिविभायान् कस्यप्यति यदेतावदस्यत्कृत्वमुच्यते, यदायव
मातारित्तत्वादुपरि दृढमित्सुखमोषोरोदिच्छ ॥ २ ॥

अथ रिमायवस्तु प्रोच्यते तथाहि-यादयदिवं विमामोरोदिच्छदिरिह १ कृत २ कर्म ३ सवयस्य मेदत्रयस्योरोच २
सदरेद्या २ इत्य ३ सुबादेव ४ मेदः प्रत्येकं चतुष्प्रकाशत्वात् । मधोरेवारीनां व्याख्या विधीयते । तथाहि-यावता
केचन ममेप्येत्यनस्तद्वृत्ते कस्मिन् मक्कायुरेयाक्यया प्रोच्यते १ । पराकादिपास्तच्छिच्छते तु कस्मिन् सवरेयाक्य
पाच्छक्यापते २ । निर्मेषदाक्यदापमोरिकादिममममममे तु कस्मिन्तयादेवाक्य त्वात् ३ । निर्मेषानां केमसायुक्ताणां तु कृते
कस्मिन् सवारेयाक्य मरेत् ४ । मधोदिह १ कृत २ कर्म ३ प्रितयं विप्रियते । तथाहि निवाहादि प्रकरये स्वबनाविधि-
रयनादिने इत्ये सत्सुदरितमोदनीमनदधियोरकादि प्रकरजनिनाह द्वितीयादिदिने प्रपूतगरे विरीक्य मत्रादिः ककत्रादेः
संपूर्तं वक्ति यथा वर्माप्य देशीदं चतुर्णां कावद्विज्ञानां यस्यादेकस्येयिदित्येतदुपरिशोरेयिकं कीर्यते । अत्र च पाणि-
नरत्वादप्रकाशप्रदं प्रायः संज्ञायायेव भवति एत प्रपूततत्त्वविधिरेतोः । अस्याद्वयविते तु प्रायः कृत्स्न्यापुपयोपि स्वादिपि
प्रपूतप्रत्ययरूपम् । एवं पाचद्विच्छरीयां चतुर्णां कृते मनोपचयाख्यादिरिह पातयेदवदितोरेधिकं त्वात् ४ । तदेव योद्वारिमे

प्रागुक्तानां चतुर्णां कृते दद्यादिव्यजनेन मिश्रितं सच्चतुर्विधं कृताख्यं कीर्त्यते ८ । तदेव पुनरग्नितप्तं मत् प्राग्व-
च्चतुर्द्वी कर्माख्यया समाख्यायते १२ । एवमोघत एकविध विमागतस्तु द्वादशविधमिति त्रयोदशमेदमौद्देशिकं स्यात् । इति
किञ्चिन्निगदितमौद्देशिकस्वरूपम् ॥ २ ॥

अथ तृतीयपूतिकर्मदोषस्वरूपं किञ्चित् प्ररूप्यते । तथाहि आधाकर्माः १ देशिकांत्यत्रितय ४ मिश्रादध्यवपूरकांत्यद्वितया
८ हारपूति ९ बादरप्राभृत्तिका १० रूपाविशोधिकोटशुद्धगदोपदशकाऽवयवमात्रेणापि युतं शुद्धमपि भक्तप्रभृति पूति भवेत्
सधृतसितं परमान्नमिवाऽशु विषलेशेन । तच्च द्विविधं सूक्ष्म १ बादरं च २ । तत्र सूक्ष्मं कार्मिकगंधाऽग्निधूमवाण्यैः स्यात् ।
इहोत्तरत्र च कार्मिकग्रहणेन सर्वेषामविशुद्धिकोटिदोषाणां ग्रहाद् दृश्यः । अत्राग्निग्रहणात्तदवयवास्तापादिरूपा अंशा ग्राह्याः ।
अयं भावः कार्मिकभक्तप्रभृति गंधाद्यैः संमिलितं शुद्धमप्यशनादि सूक्ष्मपूति भवेत् । ननु यद्येवं तर्हि पूतिदोषरहितं किमपि
विद्यते, यतो बह्वेस्तापादिरूपा अंशा धूमः कार्मिकाशनादिगंधवाच्यौ चेत्येते चत्वारोऽपि विशीर्यमाणाः सर्वमपि विश्वं
व्याप्नुवंति, ततस्तैः स्पृष्ट शुद्धमप्यशनादि जगत् मध्यस्थितं सर्वमपि सूक्ष्मपूति भवेत् ? सत्यं परमेतददुष्टमार्चिर्णत्वादशक्य-
परिहारत्वाच्च । ननु यद्येतददुष्टं तर्हि किमर्थमेतदुपन्यासः कृतः ? उच्यते मेदमात्रप्ररूपणार्थमेव । यथा सूक्ष्मबादरपत्योपम-

विचारे बादरस्य तस्य प्ररूपणमित्युक्तं सूक्ष्मपूति ॥ १ ॥
अथ तद् बादरं प्ररूप्यते तथाहि बादरं पूति द्विविधमुपकरणविषयं भक्तपानविषयं च । तत्राधाकार्मिकं कुष्ठोस्थालीदव्या-
धुपकरणस्थितं शुद्धमप्यशनाद्युपकरणपूति भवेत् । गृहस्थैः स्वार्थमेव ततोऽन्यत्र स्थापितं तु शुद्धम् । अथ भक्तपानविषयं

रिजायी यतिः परिरक्षदेव त्रिविधिविशिष्टेनापाकर्मरूपेण शयुक्त विविधप्रमिद्वारिरापाकर्मस्वरूपम् ॥ १ ॥
 अथ द्वितीयोद्दिष्टोपस्वरूप विधित् प्रकल्प्यते, तथाहि खीरेधिकं द्विषा भोजतो विमापतय, तत्र भोजा सामान्यतो
 यः क्वचित्स्वयेष्यति यात्रायै तस्मै शानदेवोत्तिरेकरूपस्वस्मात् सायान्ततो रात्रिकम्पकरूपादोषादुत्तिरेकभोजोरिष्ट कल्पितमिहा
 नागरितारक्यदुपरि तुहमिस्तुस्तमापोरेधिकम् ॥ १ ॥

अथ विमागलस्य प्रोष्यते तथाहि-द्वारवर्धिवं विमायोरेधिक्युरिष्ट १ कुत २ कर्म ३ कृच्छकस्य मेरुत्रयस्योरेष्ठ १
 स्मरेत्वा २ देव ३ समादेव ४ मेदेः प्रत्येकं षट्षप्रज्ञास्वप्नम् । भयोदेवादीनां व्याख्या विधीयते । तथाहि-वायटा
 केचन भयेर्ष्यवर्धितस्मन्कुते क्वचित् मरुगापुरेवास्वया प्रोष्यते २ । बरक्यादिपाल्लविकुते तु क्वचित् सृष्टेयाकय
 पाञ्चम्यापते २ । निर्ध्वजशय्यापमौरिकादिभयमण्डले तु क्वचित् समारेष्ठाकय स्यात् ३ । निर्ध्वजानां वेनसायुरुक्तानां तु कुते
 क्वचित् समारेष्ठाक्यं यदेत् ४ । भयोदिष्ट १ कुत २ कर्म ३ विठव विधियते । तथाहि विषाहादि प्रकरये स्वयनादिमि-
 रयनादिकं हस्ते वायुवृत्तिमोदनमीमनवधिमोदक्यादि प्रकरवादिनाम् शिरीषादिविधे प्रपृत्तवर्ं विरीक्य मर्मादिः कस्तत्रादेः
 संवर्णं बन्धि यथा यमोप देवीयं षट्पुर्णा पारवर्धितानां मरुपादेकस्मैविधित्वेप्रपृत्तिरिष्टोरेधिकं कीर्यते । अत्र च पान्ति-
 त्रमादित्रयत्रयप्राया संमप्यामेव मयमि तु प्रपृत्तवर्धिविधिरितोः । अत्रसुवर्धितं तु प्रायः बहुम्वानुक्तयोमि स्यादिति
 प्रपृत्तमत्रादयम् । एवं बारवर्धितरीनां जलार्णा कर्म प्रोष्यते ॥ १ ॥

परंपर २ मेदात् । चिरे १ त्वर २ मेदात् वा । तत्र तुल्युपादिस्वस्थानम् १ । परस्थानं तु ततः संहृत्यान्यत्र यत्र कुत्र-
चित् स्थाप्यते तदवसेयम् २ । अनंतरं तु घृतादि १ । परपरं तु क्षीरादिकमवसेयम् २ । यातं समयं द्रव्यमवतिष्ठति
तावत् समयं यत्निमित्तं तत्स्थापने चिरस्थापना १ । अथाचिरस्थापना प्रोच्यते । यत् पक्तिस्थितेण नष्टुपु गुहेष्वेकस्मिन्
सदने सम्यगुपयोगेन शिक्षा परिभाष्यत्येको यतिरपरस्तु द्वयोः पार्श्वस्थयोस्त्वयोर्दापिकहस्तगतेः भिक्षे परिभाषयति । एवं ग्रह-
त्रयात् परतो गृहांतरे साधुनिमित्ता या दातृहस्तगता भिक्षा सा इत्वरस्थापना प्रोच्यते, तत्रोपयोगामावात् । अत्र निदर्शने
यथा केनचित् श्रमणेन कस्याश्चिदगाध्याः सविधे दुग्ध प्रार्थितं तदा तयोक्तं 'क्षणांतरे दास्ये' । अथ च गोचरचर्यगितेन
तेन तदन्यत्र सदने प्राप्तम् । क्षणांतरे च तथा स प्रोक्तो 'भो यते ! गृहणैतद्दुग्धम्' तदा च स प्रोचिन् 'अद्य तत् मया-
ऽन्यत्रासादितम् । तेन प्रयोजने समुत्पन्ने तवापि तदादास्ये' इति तेनोक्ते तथा ऋणभीतया तद्वधि विभाय स्यापितम् । ओ
दास्ये इति बुद्ध्या । तस्याप्यनादाने तथा तात्त्वात् स्यापितं यागद्व घृतं जातम् । एवं प्रभूतमपि समयं यावत् स्थापनादोषः

संभवेत् । इत्युक्तं किंचित् स्थापनादोषस्वरूपम् ॥ ५ ॥

अथ प्राभृतिकादोषस्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि प्राभृतिका द्विषा स्रक्षमयादरमेदात् । तत्र गुर्वाद्यागमनं विज्ञाय
कोऽप्युपासको विवाहादिमहस्योपसर्पणमपसर्पणं यावत् करोति सा नादरा प्राभृतिका १ । यत् सुतादौ भोजनं याचमाने
सति 'यदा यतयः समायास्यन्ति तदा तद्दाननिमित्तमुत्थिता सती तवापि तदास्यामी'ति दात्री वृत्ते मा स्रक्षमा प्राभृतिका
२ । इत्युक्ता प्राभृतिका ॥ ६ ॥

तदुच्यते तथापि क्षमिकदोषमुनेन तदुपगतमिच्छादिदोषरूपेण प्रमितं सत् पृति स्वाद्यमादि । अथवा क्षमिकदिगुसुखार्थादीनां
 सुखमच्छादौ संस्पर्शार्थं प्रदोषदस्वरूपेण दिगुसुखस्य पतिनिमित्तं सुखियोदकेन इवीकरयता वसिष्ठेयमापाक्षमिकस्यं सद्य
 स्य तु पूर्वीकरयान्निवापमादिप्रकारैः क्षमिकता यावन्तीया । तथा क्षमिकदोषसिमुस्वासादिषु रात्र स्वापितं वा प्रकृष्टानं
 पृति मयेत् । तथा क्षमिकदोषस्मिरस्वादिस्पृष्टव्यप्ययनादि पृति स्वात् । इत्युक्तं पृति शानपिषयप् । अत्रैव विदोषः प्रोच्यते
 तथापि यत्र क्षमिकदयमादि कृतं तद् गुरं प्रथमदिने तदोषदुष्टस्वात् र्वनीयं तदपु तत् सुदनं दिनत्रयं यावत् पृति प्रोच्यते
 मकृष्टानमाभिजन । यदा तु क्षमिद् गुरी क्षतिभिरिनातिक्रमे संसृष्टी करिष्यामि संये वा मोक्षयिष्यामीति बुद्ध्या मोक्षद्वीना-
 माक्षमिकान् विषय स्वानवति तथा वारंति दिवानि ते मोक्षस्मिहृति शर्पति दिनानि तद् गुरं पृति प्रोच्यते । तेषु
 दोषेषु वृत्तेष्वपि यथादिनप्रवापपि तदुष्टस्व सुखयपि मच्छादि त्वत्सर्वमापात् पृति स्वादेयं तु बहून्यपि दिनानि पृतिदोषः
 संमयेत् । यत्र तु मानेने क्षमिकं यस्तदि कृतं स्वापतु यावन्मकृष्टप्रिकस्य स्वाये वात्रयं मच्छादिरेयेनेन हृदयति ।
 कल्पप्रयङ्गौ तु प्रथयेदेव हृदयति । यत्र तु पात्रे क्षमिकमयनादि गुरीतं स्वापतु पात्रं प्रथयंङ्गुलीप्रोष्ठनकन्तिपोहर्षनादि
 क्रिनां विषय त्वत्तु कल्पप्रयङ्गुतिना सुखं विषयेयत् । इत्युक्तं पृतिकर्म ॥ ३ ॥

अथ गुरीयमिषमाताक्यदोषस्वकर्मं किञ्चित् प्रकल्प्यते, तथापि यत् प्रथमत एव पापदधिक १ सुयस्वपार्पति २ निर्मेच
 ३ मिषिषयास्य ४ कृते च कृतं यचनादिना समिषयभातं विषिषयतया कीर्यति । इत्युक्तं मिषमात्रम् ॥ ४ ॥

अथ स्वापयदोषस्वकर्मं किञ्चिदुच्यते । तथापि स्वापना क्रिया स्वस्वान १ परस्वान २ वेदात् ३ यत्रयामनेतर १

तत् परद्रव्यक्रीतम् ३ । तथा परेण निजविज्ञानदर्शनादिना कंचनजनमावर्ज्यं तेन साधोर्यदन्नादि दाप्यते तत् परमावक्रीतम् तत् परद्रव्यक्रीतम् २ । तत्र यदुद्धारकेण गृहीत्वाऽशनादि साधुभ्यो वर्जनीयम् । तथाहि कयाचिद् यतिम-
४ । इत्युक्तं चतुर्द्धा क्रीतम् ॥ ८ ॥

अथ ग्रामित्यमुच्यते । एतच्च साधुमगिन्युद्धारकगृह्यतया तस्य विप्राणिगतम् । अथ यथा
ददाति तल्लौकिकप्रामित्यम् । एतच्च तत्सत्यापनाय द्रुस्थतया तैलपुद्धारकेण गृहीत्वा समाकर्णित ममाकर्ण्य च तस्मिन्
गिन्या स्वसोदरेनगारे प्राप्ते सति तत्सत्यापनाय जाता । एतच्च जनोदतेन मुनिना समाकर्णित ममाकर्ण्य च तस्मिन्
दुर्विधतया तद्वर्द्धमान दातुमक्षमा सा तद्गृहे दासी जाता । तत्र स्थितेन च तेन स सागारिकः कुडुचः प्रतिबोधितः श्रीमदार्हत-
ग्रामे समेत्य तत्सदनसमीपे स यतिस्तस्थौ वर्षाकल्पम् । तत्र स्थितेन च तेन स सागारिकः कुडुचः प्रतिबोधितः श्रीमदार्हत-
सुकुतदेशनया प्रतिबोध्य च तस्य सम्यग्दर्शनव्रतारोपण विधायेमं नियमं प्राहितो यद् व्रतार्थी न कश्चिन्निषेध्य इति । अथ
च गृहीतनियमस्य तस्य सुतो व्रतं जग्राह । साऽपि यतिस्वमा व्रतार्थिनी दासत्वात् मुक्ता प्रव्रजिता । इत्युक्तं लौकिकप्रामि-
त्यम् १ । लोकोत्तरं तु यदा साधुरेव साधनतरपाश्चात् किमप्युद्धारकेण गृह्णात्यशनादि तदा विज्ञेयम् २ । इत्युक्तं प्रामित्यम् ॥९॥

अथ परावर्त्तेत कास्यत । पञ्चमः । यतिनिमित्तं स्वायिदुराभगाय । दृष्टान्तरूपं ददाति-तत् परद्रव्याविषयम् । अन्यद्रव्यविषयं च २ । तत्र यद् गुही । यत्तु कीद्रव्यकुरादि द्रव्यं आलिङ्ग्यादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति-तत् परद्रव्याविषयम् । परावर्त्य ददाति तत्तद्रव्यविषयम् १ । यत्तु कीद्रव्यकुरादि द्रव्यं आलिङ्ग्यादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति-तत् परद्रव्याविषयम् । एतत्तु वणिगूढयभगिनीनिदर्शनेन द्रष्टव्यम् । तच्चैदं वसंतपुरे द्वौ व्यवहारिणौ देवदत्तचघनदत्तनामानौ ।

अथ परावर्त्तित कोशयत् । पञ्चमः । यतिनिमित्तं स्वायदुराभायः । ददाति तत् परद्रव्याविषयम् । अन्यद्रव्यविषयं च २ । तत्र यद् गृहीतं तत्तद्द्रव्यविषयम् । यत्तु कोद्रवकुरादि द्रव्यं आलिङ्ग्यादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति तत् परद्रव्याविषयम् । परावर्त्य ददाति तत्तद्द्रव्यविषयम् । तच्चैदं वसंतपुरे द्वौ व्यवहारिणौ । एतत्तु वणिग्द्रव्यभगिनीनिदर्शनेन दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् ।

अथ परावर्त्तित कोशयत् । पञ्चमः । यतिनिमित्तं स्वायदुराभायः । ददाति तत् परद्रव्याविषयम् । अन्यद्रव्यविषयं च २ । तत्र यद् गृहीतं तत्तद्द्रव्यविषयम् । यत्तु कोद्रवकुरादि द्रव्यं आलिङ्ग्यादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति तत् परद्रव्याविषयम् । परावर्त्य ददाति तत्तद्द्रव्यविषयम् । तच्चैदं वसंतपुरे द्वौ व्यवहारिणौ । एतत्तु वणिग्द्रव्यभगिनीनिदर्शनेन दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् ।

अथ प्रादुर्भूतवदुच्यते । तथाहि प्रादुर्भूतं द्विषिष्य प्रकटकरत्वं १ प्रकटाप्रकरत्वं २ ५ । तत्र प्रथमं साधकारे मयिरे
 रेपस्य वस्तुनो यद्विनिमित्तं बहिः सप्रकटो प्रदेष्टे स्फापनम् १ । प्रकटाप्रकरत्वं तु सतमसि सृष्टे मन्त्रिपरीपगदासङ्कटस्य
 छिन्नादिकल्पैः साधुच्यते प्रकटाप्रकरम् १ । यतः साधकारस्वान्वितमयनादि न कल्पते यतीनां विरुद्धम् । तदुक्तं
 भीरुयैर्यद्विच्छिन्ने यौ सद्युद्धारं तमसं, कुट्टनं परिचयम् । अथप्यसुखिसम्भो व्यस्य, पाणा तुल्यपदिच्छेदना ॥ १ ॥
 अत्र निवर्तने यथा कोऽपि ममबहिरोक्तविस्तपनकृत्तुः सर्वतोऽपि मरुदिग्वागो पुन्यमात्रमहीमयेद्वनिहितनवनन्यापार
 त्वारापापस्वविरहितमहिः कृपायिष्युद्वाद्या दृष्टये स्वगृहनिर्गुणमायच्छपामः । तथा च सुग्राह्यदा सा भावी विपुल
 मन्दमद्वनादीति त्वेषेच्छि निमित्तम् गतस्वपनासाध । नष्ट च तस्मिन्नेव निमित्तने यदा च तस्मिन्नेव निमित्तने यदा च तस्मिन्नेव निमित्तने
 तेन च यथा दत्तं तदस्मादि गृहीत, गृहीते च तस्मिन्नेव तत् प्रोक्तः ' दि कल्पते यतीनां नीचदारे साधकारेऽद्वनादि
 सुखमाप्तुम् ? ' स्या च स प्रोपिपाम् ' न कल्पते यतीनां नीचदारे साधकारेऽद्वनादि
 तेन नम हिम कल्पमकल्पं वा । ' इत्युक्तं प्रादुर्भूतम् ॥ ७ ॥

अथ कीदृशमुच्यते । तथाहि कील यदुद्धौ स्वप्रप्यकील १ स्वमापकीलं २ स्वमापकीलं ३ ५ । तत्र
 पूर्वाजनादिस्वप्रप्यप्रदानेन परमादर्थं यद् गृहतेऽद्वनादि तद् स्वप्रप्यकीलम् १ । यत्र यद्वक्याकृत्तनादीनामायसमिष्य
 यत्पत्तमिस्त्वकोनेन परं रेकपित्वा समशीपतेऽद्वनयद्वनयि तद् स्वमापकीलम् २ । यथा यद्विनिमित्तं यद् वरेण इत्येव कीले

तत् परद्रव्यक्रीतम् ३ । तथा परेण निजविज्ञानदर्शनादिना कंचनजनभाववर्त्य तेन साधोर्थद्वन्नादि दाप्यते तत् परभावक्रीतम् ४ । इत्युक्तं चतुर्द्धा क्रीतम् ॥ ८ ॥

अथ प्रामित्यमुच्यते । तथाहि प्रामित्यं द्विधा लौकिकं १ लोकोत्तरं च २ । तत्र यदुद्धारकेण गृहीत्वाऽशनादि साधुभ्यो ददाति तल्लौकिकप्रामित्यम् । एतच्च साधुभगिन्युद्धारकगृहीततैलवद् दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् । तथाहि कयाचिद् यतिमगिन्या स्वसौदरेऽनगारे प्राप्ते सति तत्सत्यापनाय दुःस्थतया तैलमुद्धारकेण गृहीत्वा तस्य विश्राणितम् । अथ चातीव दुर्विधतया तद्वर्द्धमान दातुमक्षमा सा तद्गृहे दासी जाता । एतच्च जनोदंतेन मुनिना समाकर्णितं समाकर्ण्य च तस्मिन् ग्रामे समेत्य तत्सदनसमीपे स यतिस्तस्थौ वर्षाकल्पम् । तत्र स्थितेन च तेन स सागारिकः कुटुंबः प्रतिबोधितः श्रीमदारहत-सुकृतदेशनया प्रतिबोध्य च तस्य सम्यग्दर्शनव्रतारोपणं विधायेमं नियमं ग्राहितो यद् व्रतार्थी न रुञ्चिन्निषेध्य इति । अथ च गृहीतनियमस्य तस्य सुतो व्रतं जग्राह । साऽपि यतिस्वसा व्रतार्थिनी दासत्वात् युक्ता प्रपन्नजिता । इत्युक्तं लौकिकप्रामित्यम् १ । लोकोत्तर तु यदा साधुरेव साधनतरपाश्चात् किमप्युद्धारकेण गृह्णात्यशनादि तदा विज्ञेयम् २ । इत्युक्तं प्रामित्यम् ॥ ९ ॥

अथ परावर्तित कीर्त्यते । तथाहि परावर्तितं द्विधा लौकिकं १ लोकोत्तरं च । एकैरु च द्वित्रिवं तद्द्रव्यविषयम् १, अन्यद्रव्यविषयं च २ । तत्र यद् गृही यतिनिमित्तं स्वीयदुरभिगमि घृतादिद्रव्यमन्यस्यचित् पार्श्वे सुगंधिघृतादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति तत्तद्द्रव्यविषयम् १ । यत्तु कोद्रवकुरादि द्रव्यं शालिकुरादिद्रव्येण परावर्त्य ददाति तत् परद्रव्यविषयम् २ । एतत्तु वणिग्द्रव्यभगिनीनिदर्शनेन दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् । तच्चैदं वसंतपुरे द्वौ व्यवहारिणौ देवदत्तघनदत्तनामानौ ।

तत्र प्रथमस्य स्वस्य कस्मीनाम्नी द्वितीयेन परिणीता । द्वितीयस्य मयिषी तु त्र्युमस्याकथाऽऽप्येन । अथ च प्रथमस्य भ्राता वैतसपरियसः समाच्छन्नो विहारम् कस्मीयानं प्रविष्टः । सा च विरसुपयसमायासतोदरगौरवार्थं हरगुरादक्षोद्वरकूरं त्र्युमस्या वितीर्य हरगुरात् छासिकुसमान्तीय तस्मै ददौ । अथ च देवदत्तो सुब्रानः क्षोद्वरकूरदन्तात् कुपितः ' पापे ! द्विष्टिं राव' भिति त्र्युमतीयतादवशात्तु यावत्तयोस्तं ' त्वयेव स्वमा द्वाकिकूरं गृहीत्वा घते'ति घनदत्तोऽपि विदितवृत्तान्तो कस्मी प्रपि कृष्टिः । ' माः पापे ! हरगुरादन्वयानीय मायेर्यं कपूकरोषी'ति तां तादितपानिति जनारययतकृत्तरोरग्यानो हृमिस्त्वात् प्रविरोज्य द्रव्यमायद्वाहचिदि । ओच्छेदरे तु तत् इज्यविषया १ अन्यद्रव्यविषय २ परावर्तिते यदा यतिरेव यत्वंतसुमीये परावर्तं दृष्टाति तदा विद्येरे । इत्युक्तं परावर्तितम् ॥ १० ॥

अथाम्यप्रवृत्त्यन्ते तत्रामि सम्भूतं स्वस्थानम् साधुमयीये क्षानायाहवम्याहर्तं तत्पु द्विष्टिं स्वप्नामाम्याहर्तं १ राजाद्यान्याहर्तं २ । तत्र वाच्यार्ये द्विष्टिम् १ । समस्यपायपरत्रायाध्याहर्तम् २ अत्यपायपरत्रायाध्याहर्तं ३ ४ । तत्र द्रत्यपायपद्यन्तेन चार्मस्त्वित्तेनमर्वाभिरित्रीयम्यवानसम्भानसम्भानाद्रिरुपितं विद्येयम् । अथवा द्रव्यद्रव्यादिभिर्मैस्त्वदमेक विषयमसेयम् । वापीर्यं पुनरेतत् यत्स्वरयतमितममामता समानीतं मेहस १ यत् यदानीतं तत्रैकस्मिन् घटने मिथ्यावादी भिषास्तुपयोमं द्वितीयस्तु द्रयोस्तयोः, इत्युक्तमम्याहर्तम् ॥ ११ ॥

अथोन्निष्ठमृत्त्यन्ते । तथाहि उन्निष्ठं विषया स्मिन्नोन्निष्ठं १ दूरतोन्निष्ठं २ क्वाटोन्निष्ठं ३ । तत्र अतुल्यमयारिनोपकितं पुनस्त्यादिराहं साधुदन्तन्ते उन्निष्ठं परिप्ले पृतादि तन्निष्ठोन्निष्ठम् । दूरस्तु क्वाटोन्निष्ठं १ दूरस्तु क्वाटोन्निष्ठं २ दूरस्तु क्वाटोन्निष्ठं ३ । तत्र अतुल्यमयारिनोपकितं

यते तद्वर्द्धरोद्भिन्नम् २ । यत्तु पिहितं कपाटमुद्भिद्य दीयते तत् पिहितोद्भिन्नम् ३ । एतेषु जटुलिप्ते उद्भिद्यमाने पुनर्लिप्यमाने च तेजस्काय विराघनादयो दोषा भवेयुर्यच्छगणमृत्तिकादिलिप्ते तद्भिद्यमाने पुनर्लिप्यमाने च पृथ्व्यण्काय विराघनादयो दोषाः समवेयुस्तथा व्यापारेण क्रयविक्रयप्रभृतयोऽपि तथोद्भिन्ने सति घटकोष्ठिकादिमुखे ये मूषकादयो जीवास्तत्र निपतन्ति तद्विराघनादयोऽपि दोषा अत्र विज्ञेयाः । एव दर्वरोद्भिन्नेऽपि यथासंभवं दोषा वाच्याः । अव्यापार्यमाणकपाटोद्भिन्ने तूर्ययो वा कृताऽवस्थितीनां लृतापुटग्रहगोघातदंडकादित्रसजतना विराघनाऽन्येऽपि च पूर्वोक्ता दोषाः संभवेयुः । यश्च दर्वर उन्मुद्रितग्रंथिः परिभुज्यमानो भवति यच्च कपाट नित्यं परिचरति तत्र त्रसादिनीव विराघनाऽसंभवे गृह्यतेऽदुष्टत्वादित्युक्तं किंचिदुद्भिन्नम् ॥ १२ ॥

अथ मालाऽपहृतमुच्यते तथाहि मालापहतं जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदाश्रिविधम् । तत्र क्षितिनिहितचरणग्राभ्यामुत्पादित-
पाणिभ्यां वरणाभ्यामत्यूर्ध्वसिक्कादिस्थं चक्षुरगोचरं दात्र्या यद् वितीर्यते तज्जघन्यमालापहतम् १ । मंचकादिकं वाऽऽरुह्य यदीयते तन् मध्यमम् । निक्षेण्यादिकं त्वारुह्य यदीयते तदुत्कृष्टम् ३ । अथवा तच्चतुर्विधं तथाहि सिक्कसदनोपरितन-
भूभागस्थितमूर्ध्वस्थितम् १ । भूमिगृहादिस्थमधःस्थितम् २ । कोष्ठिकादिगतं तूमयस्थितं पाण्डुर्युत्पाटनादघो उत्क्षेपाच्च
३ । वरण्यामेव स्थितं तु यत्करादुपादेयं तत्तिर्यक्स्थितम् ४ । एतच्च त्रिविधं चतुर्विधं वा मालोपहतं दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् ।
अत्र निदर्शनं यथा कोऽपि यतिः कस्यचिद् गृहे विहर्तुमागत्, तदा च तद्गृहवनिता चक्षुरगोचरसिक्कस्थितमोदकवित-
रणाय समुत्थिता, ता च तथाविधां वीक्ष्य स साधुस्तदनादाय निर्गतः । अथ च कोऽपि पार्श्वस्थस्तस्मिन्निर्गते तत्र
समागात्, तदा च तद्गृहपतिना स पृष्टः ' किमिति प्राक् समागतसाधुना न गृहीता मोदका ? ' इत्युक्ते स प्रोक्तवान्

‘ प्रामदचदाना इमे मोदका मोक्षं क्व सयने ’ इति वचनानतरं तद्व्यापदिना प्रपुष्पा हरयिता तस्मै मोदकदानकृते
तस्मिन् सिद्धके करययिषत् तदा च तस्योदकसौरभसमाकृतेन तत्रापतेन दीर्घपदेन सा वृष्टा पाषी, मंत्रापुरायेव सा पुनर-
जीरिता । अन्यथा च सावौ समायते तद्व्यापनिकेनोक्तं ‘ वरा युष्माभिर्मोदका च गुरीठास्तदा किं सिद्धके सुब्रह्मो
नमस्विदीक्षितः ! वीक्षितयेष्टदा किं मोक्षः ’ इतिनोक्तं ‘ मया वचनो नेदितः, परस्माच्छ्रम्य सर्ववित्प्रपीतोऽयनादि
प्राजमिदिर्यजपनसिक्तवित्तमवचादि न ब्राह्मं तेन तन् मोदकाग्रहच ’ भित्पुच्छे सति स प्रविष्टुदः संवातमदा
भीमवर्तव्यवसिषे । तस्मिन्नेव ब्रह्मन्माकापदे वृष्टः । इवयम्यथाञ्जि हेतु ते समदानुसारेण भारनीयाः । एतत्
पुनर्वाचापहृतं च मयि नत् स्विहर्षलोचानादिनाऽर्धमाभ्यमानपरस्विकेतुपिपापयेन मय्येव समानपत्ययनादि दात्री
याकादियतम् । यदुक्तं भीषिद्विर्दुक्षौ ‘ वरसेतसोपायो, पुष्पाकृते वपुषतश्चित्ते ॥ साखोरव न दोर्ह, सेसे
माखोरव होर ॥ १ ॥ तिरिक्तापतमुज्जगपण गिणहृदं करेण पासंतो । पञ्चमपुष्पुकिञ्चत्त उच्यते
किञ्चतं मये सेसं ॥ २ ॥ तस्युक्तं आकापहृतं ॥ १३ ॥

अथाष्टोत्तरशतं तत्रादि बन्नेभ्यो मृत्पादिभ्यः सकाशाच्छिद्योदास्य यदाति स्वाधिवद्वस्तेनस्वदाष्टोत्तरशतं स्वाध्या-
दिभेदाधिबिम्बम् । तत्र स्वामी ब्रामादिनापकाः । असुरगोदादीनां पतिः । सेनास्तस्कराः । एतच्च योपधरिण इहत्वाह
वर्त्तनीयम् । स बाह्वं कस्यापि योपस्य इग्वं ब्रामपदिना मृत्पिबिमे वकादुरास्य वत् कस्यपि पतिर्हिगपारिषा । अथ
च स गोपः पयोपाबन भूमं सपाषाण मतः स्वष्टो वरा च हरयिता तद्व्यापार्थं नूनं मिरीक्ष्य तमाकुलवती । वरा च

तेन सद्भावे प्रोक्तेऽपि सा कलहान्न व्युपरमति । तदा च दुग्धाप्राप्त्या तद्धिम्भान्यपि रोदयावभूवुः । एवं चाऽसमंजसे संजाते सति निजगृहस्वरूपे समुत्पन्नमन्युः स गोपः साधु गवेषयामास वधकृते । अथ च साधुना स गोपो दृष्टो लक्षितश्च तद्भावः विज्ञाय च तद्भावं तेन साधुना स गोपः प्रोक्त- 'स्तदा मया ग्रामेशनिर्बन्धाद् दुग्धं गृहीतं तदनु तत्प्रत्यर्प्यणकृते त्वदन्वे-
पणं विदधता मया त्वं दृष्टोऽसि । तेन त्वमेतद् ग्रहाण मुक्त्वा मयि कोप' मिति मुनिनोक्ते शांतमन्युना गोपेन स प्रोक्तो-
'ऽद्य त्वं मुक्तोऽसि, मैवं पुनः कार्षी-'रिति एवमन्ययोरप्याच्छेद्योर्दृष्टांतभावना विधेया इत्युक्तमाच्छेद्यम् ॥ १४ ॥

अथानिसुष्टमुच्यते । तथाहि अनिसुष्टशब्देनादत्तमुच्यते । तावद् बहूनां सत्कं तैरदत्तमननुमतं वा यदेकः कश्चिद्वदति तद् विज्ञेयम् । तच्च त्रिधा साधारण १ चोल्लक २ जड्हा ३ अनिसुष्टमेदात् । तत्र साधारणतयाराद्धं तैः सर्वैरननुज्ञात-
मेकस्य कस्यचिद्वदतः साधारणाऽनिसुष्टं स्यात् १ । चोल्लकानिसुष्टं चैवं विज्ञेयं यत्स्वामिना कुत्रापि स्वसेवकानां भोजननिमित्तमशनादिकारितं भवति । तत्र च तैरननुमतमेव यदा रूपकृद्ददाति यतये तदा तद् भवति २ । जड्हाशब्देन तु समयमापया हस्ती प्रोच्यते तन्निश्रया कृतमशनादि नृपेन द्विपेन वाऽननुमतमेव यद्ददाति हस्तिपकप्रभृतिकस्तजड्हानि-
सुष्टमुच्यते । एतेषु च गृह्यमाणेष्वदत्तादानाप्रीतिर्नृपतिर्पिडप्रभृतयो दोषा भवेयुः । तथाहि कस्मिंश्चिद् ग्रामे मोदकादि-
द्रव्यमादाय द्वात्रिंशत् पुरुषा उद्यानिकार्थमुद्याने गताः । ते च कस्मिंश्चिज्जलाशये स्नानकृते प्राप्ताः, कचन नरं मोदकंचितन-
कृते स्थापयित्वा । अथ च तत्रास्थाने समायातः कोऽपि यत्तिलिगधारी । तेन च स मोदकंचितकः प्रोक्तः 'भो देहि मह्यमेकं मोदक'मिति तेनोक्ते सति स नरः कथयामास 'परकीया एते मोदकाः, कथं मया दातुं शक्यंते ?' इति तेनोदिते स

वदितुं प्रति प्रोक्तवान् ' योः परस्त्रीयेवापि इत्येव पुण्ययात्रीयं हि नोपान्वरति ? इत्येषा इति प्रश्नमात्रेण मोक्षकामो
पितरौ तदेव दृष्टवान् । एवं च ज्ञेयः स्तोत्रेणैव कथयन् भूयान् वीक्ष्यते ' इत्याहुस्त्रिभिस्तं नरं विप्रतार्य तेन इत्यपि विद्या
वत्प्राप्तदिको मोक्षः समारब्धः । तं च समादाय पश्चात् वदन् स वीक्षापेक्षे तैः स्नानप्रत्यागतेभ्यः । एता एव स ते
एता ' मोः किमपि प्राप्तं यदता ? ' स प्रोक्षितः ' चे 'ति तदनु तेभ्यः ' तर्हि दर्शय, विद्वद्भ्यामो यथा ' स वाञ्छार्थयन्
वदन् विद्वद्भ्यामैः । विद्वद्भ्यो न तस्मिन् एतस्तेष्वप्यर्थे योदकः । तं च विद्वद्भ्यः स तैः दृष्टः ' कुवस्तेष्वं मोक्षकः ?
तेनोक्तं ' यत् योदकविद्वद्भ्यः दत्ता ' स च तैः दृष्टः प्रोक्तवान् ' ना विप्रवर्णाञ्जिन योदको दृष्टस्तेन स्वेनोक्ता ' विधि
तेनोक्ते स इत्यपि विद्वद्भ्यामैः दत्ता । यत्र यत्रोक्तानि सप्तपञ्चदश न्यायकानि स च विद्वद्भ्यामैः दृष्टः । एवं
नाम्योपनिषद्भ्योऽपि दत्ता सप्तपञ्चदश विद्वद्भ्यामैः । इत्युक्तमिति सुदृष्टम् ॥ १५ ॥

अथाऽप्यनपुङ्गुः स्त्रीस्यते सु न त्रिषा बावदधिक १ पतदिक २ पतस्य ३ मेरात् । तत्र प्रथमं स्वार्थमेव वदित्वा
तदनस्वास्तीप्रत्ययप्रयोगप्रामृष्टिकं आरमे इते सति एवापू बावदधिकइते वदुकादीनामपिकृताणां प्रवेपकार् बावदधिकबावो
ऽप्यनपुङ्ग । एवं त्रैस्योरपि तयोर्बावना विधेया । अत्र न बावदधिकइते बावदधिकं प्रथितं भवति तावन्मितं वेदानाव
तथा वृषग्व् विहितं दणं वा अवेपरा कस्यते । वदुक्त भीषिदनिर्मुक्तौ जावंतिव् चिसोदी, संखपपासंरुमीसप
रती । छिते वि सोदितम्भि कस्यति न कस्यती सेसं ॥ १ ॥ इत्युक्त्वा गोपबोद्धमेषोपाः ॥ १४ ॥

नन्देव्येषादिपिप्पेटिकसोषितस्वरूपं कीर्त्तयते । तत्रापि आपाकर्म ? कर्मैरिष्टमन्त्रधियुक्तं च मिमांसपरिहृतम् ॥

आहारपूति ७ बादरप्राभृतिकाऽध्यवपूरांत्याद्वितय १० मित्येते दशोद्गमदोषा अविशोधिः कोटितया कीर्त्यन्ते । अनया चाऽवि-
 शोधिकोऽद्या स्पष्टमशनाद्यशुचिलवेन स्पष्टमिवानास्वाद्यं भवति । अतस्तया युतं पात्रमपि पूर्वं करीषनिश्शोधितं तदनु कृत-
 त्रिकल्पं कल्पते नान्यथा यतस्तदस्वयवोऽपि विपलव इव मक्तादिसहस्राणि विनाशयति । शेषा उद्धरितोद्गमदोषा उत्पादनादि
 दोषाश्च विशोधिकोऽटितया कीर्त्यन्ते । तदवयवश्च यो यत्र यदा पतितः स तस्मात्तद्वोद्गमणीयः । अत्र चतुर्भंगी शुष्के शुष्कं
 पतितम् १, शुष्के आर्द्रं पतितम् २, आर्द्रं शुष्कं पतितम् ३, आर्द्रं शुष्कं पतितम् ४ । एतेषु प्रथमभंगे सुखमुद्धतुं, द्वितीयभंगे तु
 पात्राग्रतः कर दत्त्वाऽन्यदुद्गमं क्षिप्त्वा तद् शुद्धं द्रवं गालयेत्, तृतीयभंगे त्वशुद्धद्रवमध्यपतितमोदनादि हस्तं क्षिप्त्वा वहिः
 कर्षयेत् शुद्धद्रवे त्वशुद्धद्रवे पतिते तावन्मात्रं त्यजनीयम् । निर्वहि तु सर्वमपि वर्जनीयम् । अनिर्वहि त्वयं चतुर्भंगी विज्ञेया,
 अस्यां त्वशठः शुद्ध्यति शठस्तु बद्ध्यते तत्कर्मणा । उक्तं च श्रीपिंडनिर्युक्तौ 'सुष्के सुष्कं पडिअं, विगिचिउं होइ
 तं सुहं पढमो । बीयम्मि दवं छोडुं, गालेति दवं करं दाउं ॥ १ ॥ तइअम्मि कर छोडुं, उल्लिचइ ओयणाइ
 जं तरइ । दुल्लहदव्वं चरिमे, तत्तिअमित्तं विगिचंति ॥ २ ॥ सथरे सव्वसुज्झंति, चउभंगो असंथरे ।
 असव्वो सुज्झई जेसुं, मायावी जेसु बज्झती ॥ ३ ॥' इत्युक्ताः षोडशोद्गमदोषाः ।

अथ षोडशोत्पादना दोषा निगद्यन्ते तथाहि, धात्री १ दूतीकर्म २ निमित्ता ३ जीव ४ वनीपक ५ चिकित्सा ६ क्रोध
 ७ मान ८ माया ९ लोभ १० पूर्वपश्चात्संस्तव ११ विद्या १२ मंत्र १३ चूर्ण १४ योगपिंड १५ मूलकर्म १६ वामानः
 षोडशोत्पादना दोषा भवति ।

ठेपु वाठविषये धीर १ यच्छन २ मंदन ३ श्रीदापना ४ अक ५ रूपं पंचप्रकारं पात्रीत्वं विधाय वरदनादि सुभाषणे
 इत्यपत्तिः स पात्रीपिंडो विद्येयाः । अत्र निरर्थकं यथा-ओष्ठारमाग्निं नगरे वीजवैपायसाः भीर्मुमनामानः एरयो
 इषिणे इरयच्छस्यत्र निरायं यवमापीकृतवेद्यमपस्तस्विर्वायाः । अन्यथा च तेषां द्विग्वो द्वाप्रियाणाः भीगुरुद्वि
 वदेयमाकृते समाजम्यास तत्र हवन्ते । स च तथायतः भीगुरुं तमेव च सति यागे स्थितं निरीक्ष्य गुणैर्भद्राचारत्वात्मा-
 यंस्य तत्सौ परिष्माद्यत । अथ च स यगणोदु गुण्या सुय विरतुं यतोऽग्रातोऽगदेव्ये च संछेद्यमाह समपत् ।
 तथा च विद्यायद्विचारप्रवायेः भीगुरुमिहः कर्मचिन्मोहस्य सुदने व्युत्पन्नत्वं द्रिष्टुं च द्रुष्टिभ्रमदानेन सुखीकृत्य
 तदुपात्रपिद्वयदेवित्तमोदकैस्तदुपाधये प्रेम्ण स्वयमरसरिराहारं सित्त्य विरिणा देहपारजा । अथ च प्रतिममम
 काष्ठे तं' पात्रीपिंडमात्रेयये 'ति भीगुण्या प्रोक्ताः स प्रत्युस्तवान् ' पश्यपक्षिरेव वरासोचन विषेय, यदा स अपक्षिरेव
 पिंडो न तु यदा 'इति तेनोक्ते सति देवतया तद्विद्याकृते पोतयद्वरं वात्सा कर्मवृत्त्यादित्युत्तमं कृतं, यदा च स
 भीतिभीताः दम्पयामास भीगुरुम् । तथा च भीगुरुमिहपूतेन किंता प्ररीपणं पोतयमाना निमागुसींष्वलनिकरिपवर
 बांगुल्ली तस्य प्ररकिता । तां च समासोक्त्य स नेतसि पितयामासु यतो ! गुरुवर्षीये दीवोऽपि विद्यते । इति छेन विरिणे
 सति ते स देवतया दिवितः । भीगुरुपरये निष्पत्य सौभाग्यार्थं व्यापितवान् । यथाज्मेस पात्रीपिंडो पुरीवस्तथाग्नेनद्रियः ।
 इत्युक्तं पात्रीपिंडस्वरूपम् ॥ १७ ॥

यद्य एलीपिंडस्वरूपं प्ररूप्यते, तथाहि-एली संस्तिगार्धप्रविष्टा, एतर्क्यता समासादिताः पिंडो एलीपिंड इति स्वीक्यते ।

तच्च दूतीत्वं स्वग्रामपरग्रामप्रच्छन्नप्रकटत्वमेदाच्चतुर्विधम् । एतच्च चतुर्विधमपि दूतीत्वं सावद्यन्यापारप्रवृत्तिनिमित्तत्वेन दुष्टत्वाद् वर्जनीयम् । अत्र निदर्शनं यथा-द्वयोग्रामयोर्वैरे सत्येकस्मिन् ग्रामे कोऽपि कस्याश्चिद्देहिन्या गृहे स्थितः साधुलिंगधारी । अन्यदा च स तस्मिन् विरुद्धग्रामे व्रजन् शय्यातर्या प्रोक्तो 'यन्मम तत्र ग्रामे दुहिता समस्ति, तस्याश्चैवं वाक्यं यदस्मत् प्रभुर्युष्मद्व्यामोपरि समागच्छन्नस्ति तेन भवद्भिः सावधानतया स्थेयम्' । तेनापि स संदेशकस्तस्याः प्रोक्तस्तस्या च पतेः, तेन च ग्रामजनस्य । तदनु च तत्पतिप्रभृतिकः सकलोऽपि ग्रामलोकः सज्जीभूतः कलये । अथ च शय्यातर्याः पतिपुत्रौ समेतौ ग्रामजनेन सम तत्र युद्धाय । एवं चोभयोर्ग्रामलोकयोर्भिथः कलहे बहुजनक्षये जायमाने सति शय्यातर्याः पतिपुत्रजामातरः परासुतां प्रापुः विदिततद्दृष्टान्तया च शोकातुरया तथा शय्यातर्या स सौवोपाश्रयाबिष्कासितः उड्डाहश्च जने समभूत् । इत्युक्तं किंचिद्दूतीपिंडस्वरूपम् ॥ १८ ॥

अथ निमित्तपिंडस्वरूपं किंचित् प्रोच्यते । तथाहि-यत् त्रिकालविषयलाभालामसुखदुःखजीवितमरणादिरूपं निमित्तं जनपुरतः प्रकाश्य पिंडो गृह्यते स निमित्तपिंडः । अयमपि महादोषनिवृत्तं, तथाहि-कस्मिन्नपि ग्रामे कापि शुवती स्पपतो ग्रामांतरं गते सति तद्विरहादिता पप्रच्छ कंचन यतिं लिंगधारिणं 'यन्मम दयितः कदा समेभ्येति ग्रामे ?' इति तथा पृष्टे सति स प्रोक्तवान् 'प्रातरेष्यति' इति तेनोदिते सति स तथा प्रोक्तः 'किमत्राभिज्ञानं ?' तेनोक्तं 'येनात्राभिज्ञानेन भवत्या गुह्यप्रदेशे मशकः प्रवर्तते । तेनाभिज्ञानेनैतन्मदुक्तं पतिममागमनं श्रद्धेयं भवत्या' इति तेनोक्ते संजातप्रत्यया समानंदितचित्ता सा त मिष्टाब्जेन मोदकादिना प्रत्यलाभयत् । अथ च प्रातःसमये सा परिजनं संमील्य गता पतिसंमुखम् ।

यत्र च सोऽपि स्वगृहपरित्याग्येवमकुतो एकस्मिन् समायच्छेत्स्वं निवृत्तपरिजनं संसृताध्यापणं निरीक्ष्य प्रोत्थिताम् ' कथमवमत
 प्रपन्निर्यमभागपन्नम् ? ' इति तेन प्रश्ने कुत्रे सति तत्प्रभाष्यप्रिया प्रोक्तवती यत् ' यतिकल्पनाम् । ' तदा च तथा वक्ष्ये सर्वः
 स्वाधिसानकवदादिदृष्टादा कश्चिदा, तमाकर्ण्य च स षड्विंशत्सं सुधियाकर्ण्य पुरषाम् ' यत् त्वया कथमेतदवमतम् ? '
 तेनोक्तं ' शास्त्रप्रकटेन ' चेदेवं तदा कथम् ' क्रियेतत्त्वा ददयाया गर्भे ' तदा तेनोक्तं ' वंनपुङ्गवः क्रिदोरकोऽस्ति ' इति
 दृष्टिनोक्तो तेन तत्त्ववाच्यं तस्या ददयाया उपरि विद्यारिणं निर्गतम् ददंतास्वितस्तादृशो गर्भः । तं च निरीक्ष्य संवाक-
 प्रत्ययेय तेनोक्तं ' चेदेतदेवं मादयसिष्यच्छा यत् ददयाया कुत्रे तदवाऽपि कृतवमसिष्यत् । संप्रति दृक्त्वोऽसि यत्र सता-
 म्बिता ' एवं निमित्तपिदो महादोक्तोपनिषदमवयापि । एतुस्त्वं किञ्चिन्निमित्तपिदस्वरूपम् ॥ १९ ॥

यथाजीव्यापिदस्वरूपं किमपि प्रकल्पते तथारि-वाचीरनार्पिदा वंनपुङ्गवो वाति १ कुठ २ पन्न ३ कर्म ४ दिश्य ५
 मेदतः । तत्र वातपुषोमूत्रा वासिर्भिष्यद्विषादिकृता वा १ कुठं च विष्टपुषोमूत्रपुष्ययोपादिकं वाऽजवेयं २ मयस्तु मकुत्ता
 रस्त्वयसिदृशरूपा ३ कश्चिन्निमित्तपिदं च कर्म ४ विषाज्मसीवनादिकं च दिश्यम् ५ । एयिर्वास्वादिमिः एवमिः प्रकृतेस्त
 दुस्यदाकनननिष्पित्तोत्कर्षार्थां पुरास्तदुस्यभारमानं निषेधं यदपनारिसमादाय स वाचीरनार्पिदो वात्यादिमेवतः वंन
 प्रकृतेऽपि वरिरार्पणः । एतुस्त्वं किञ्चिन्निमित्तपिदस्वरूपम् ॥ २ ॥

यत्र वनीयकर्षिदस्वरूपं किमप्युच्यते । तथारि वनीयको विषाजस्तद्वत् यमपनास्तत्र कृपवाविष्यानादिमकुतानामा-
 त्पार्थं पुरास्त्वं ददंयित्वा यदप्यमादि समाधानं स वनीयकर्षिदः । तत्र ममयाः वंनप्रकृता विषेचदाकपतापसुयैरिकाभीवि

कमेदतः । ब्राह्मणास्तु प्रसिद्धाः । कृपणास्तु दारिद्र्यावच्छिन्नागादयः । श्वानादीत्यत्रादिशब्दात् काकशुकगवादयोऽपि विज्ञेयाः ।
 अत्र च श्रमणादिभक्तताप्रकटनं श्रीपिंडनिर्घुक्तिगथाभिर्मावनीयं तथाहि—‘मुंजंति चित्तकम्भं ठिया व कारुणिअ-
 दाणकहणो वा । अवि कामगवहेसु वि नस्सई किं पुण जईसु ॥ १ ॥ लोघाणुग्गहकारिसु भूमीदेवेसु
 बहुफलं दाणं । अवि णाम वंभवंधुसु किं पुण छक्कम्मनिरएसु ॥ २ ॥ किवणेसु दुम्मणेसु अ अबंधवायं-
 कजुंणिअंगेसु । पूयाहिज्जे लोए दाणपड्डागं हरइ दितो ॥ ३ ॥ पाएण देइ लोओ उवगारिसु परिच्चिएसु
 ऽज्झुसिए वा । जो पुण अद्धाखिन्नं अतिहि पूएह तं दाणं ॥ ४ ॥ अवि णाम हुल्ल सुलहो, गोणाहणं तणाह-
 आहारो । छिच्छिक्कारहयाणं न हु सुलहो होइ सुणगाणं ॥ ५ ॥ केलासंभवणा एए, आगया गुज्झगा महि ।
 चरंति जक्खरूवेणं, पूयाऽपूया हिआऽहिआ ॥ ६ ॥ इति एवं च श्रमणब्राह्मणादीनां गुणोत्सर्पणाकरणे मिथ्यात्व-
 स्थिरीकरणादयो दोषा भवेयुः । यदुक्तं श्रीपिंडनिर्घुक्तौ ‘मिच्छत्तथिरीकरणं उग्गमदोसा य तेसु वा गच्छे । चडु-
 कारदिन्नदाणा पच्चत्थिण मा पुणो इंतु ॥ १ ॥’ तस्मात् श्रमणेन भक्तादिनिमित्तं नैव विधेया तेषां प्रशंसा इत्युक्तं
 वनीपकपिंडस्वरूपं ॥ २१ ॥

अथ चिकित्साऽपि प्रोच्यते । तथाहि—चिकित्सा द्विविधा सूक्ष्मा १ बादरा २ । तत्रौषधवैद्ययोः सूचने सूक्ष्मा चिकित्सा १ ।
 बादरा तु वैद्यवदौषधादिकारापणेन पिताद्युपशामनवमनविरेचनादिक्रियाकारापणतोऽवसेया २ । आभ्यां सूक्ष्मवादराभ्यां
 चिकित्साभ्यां यदशनादिग्रहणं सा चिकित्सापिंडः । अथमपि व्याघ्रनिदर्शनेन महादोषपोषनिबंधनत्वाद् वर्जनीयः । तच्चेदं

यथा केनापि मितस्फुरेण खननयन्त्ये मण्डला मुखायामहविरीक्षाभावे व्याघ्रोऽयः । त य त्तादृशेषि वीर्य्य सुखातन्मरुपा
 शिष्येन तेन हत्मीकृतः स केनपिदोषेन । तदपु तेन पुढाकातेय मसिवाः प्रबसतया स एव वैषयः । यथाच स प्रमूढ
 प्राप्तिप्राप्तोत्तरी विषयार हनोते । नयेये व्याघ्रपिच्छिन्ना कर्तुरररेतां य प्राप्तिना परिणामसुंदरा न समञ्चनि तथा
 सुततारिस्त्रिगुणसंबसत्वां पुरस्वानायाधि चिच्छिन्ना न कस्मेपिन् मुखाय सुखापते सुवसत्स्य । तस्माच्चिच्छिन्नापिच्छः सुर्वेदेव
 रत्ननीपा सर्पतापुमि । इत्युक्त चिच्छिन्नापिच्छस्वरूप ॥ १२ ॥

अथ कोषपरिच्छेदस्वरूपं प्रकथ्यते । तथाहि-विद्यामन्त्रादिप्रमाणपुष्पाढयपारणादिकं तपःप्रमाणं तु व्यापदानादिकं तथा
 दूपादिप्रिस्त्यं तदीयेदेवरेष्ठं वा कोषकृतं वा निरीत्य परराति दानाद्यनादिकं स कोषपरिच्छेदो निगम्यते । अथ य पुरपुरस्यपक
 निरर्चनम् । तथाहि-रत्नसिक्तये नयरे एको मासद्वयवति मुलज्वकमोरे दिवस्यपाप्मि निरर्चुं मतेऽस्मत् । तथा य देवमर्चयेदु
 वषेष्ठं पुरपुरेणु हंमनेषु विरादप्यसंश्रापुतएतु कोपटोषारन्यस्मिन् पुनर्दीप्त्यतीशुलपा स निर्ययो । अथ य देवपदा
 ष्मसुदने द्वितीयोऽपि मनुष्यः यामुसुसुद । साधुरपि तदैव तन्मासिष्ठे प्रमाण तथा य तदैव तांस्तददनपराभिरीत्य
 विरेकाप्यनासादिगुणरुतदिधियाः तृपा प्रागुक्तयेव प्रोक्तया तदैव यथावृ वळिता । पुनरपि तदीयमरिरे वृत्तीयोऽपि मण्यो
 मुता । तन्मासिष्ठेऽपि मुनिस्वदेवोक्तया यथावृ वळमानो दारयाणेन विरीधितस्तेन य तदक्षिप्तं तदुपराधिपतेनिवेदितम् ।
 तेनापि साहस्ररूपस्युमेन निदारासायं वमयित्वा स साधुः प्रविष्ठाकितो पुरपुरैर्वयेयम् । यथाऽनेन साधुना कोषकृतं
 रर्चयित्वा विद्वारणकृतं तथाऽन्येन कर्तव्यम् । इत्युक्तं कोषपरिच्छेदस्वरूपम् ॥ १३ ॥

अथ मानपिंडस्वरूपं प्रोच्यते । तथाहि लब्धिप्रशंसाभ्यां गर्वितो यदा परेण साध्वादिना त्वमेवास्य कार्यस्य क्षम इत्यादि-
 वचनैरुत्साहं नीतो यद्वा त्वया न किञ्चित् सिद्ध्यतीत्यादिवचनैः केनापि यतिनापमानितो यद्वा गृहिणोऽभिमानवर्द्धनं कुर्वन् यद्
 गवेषयति यतिः पिंडं स मानपिंडो निगद्यते । अत्र च सेवतिकाशुद्धो निदर्शनम् । तथाहि-कोशलादेशे गिरिपुष्पिते नगरे सेव-
 तिकापर्वाणि तरुणश्रमणानां परस्परमुल्लापे सत्येकेनोक्तम् 'अद्य भूयस्योऽपि सेवतिका लभ्यंते, परं यः श्वोऽप्येताः समानयति स
 लब्धिमाम्' एवमेकेनोक्तोऽपरेणोक्तं 'किमेताभिर्घृतगुडरहिताभिः स्तोकाभि 'श्रुत्येवमालापे प्रवर्तमाने समुत्पन्नाभिमानेनैकेन
 शुल्लकेनोक्तं सप्रतिज्ञं 'यदहमीदृशः श्वः समानयिष्यामि' । अथ च द्वितीयदिने स तदर्थं पर्यटन् कस्यापि महेभ्यस्य सदनं
 तास्तादृशः समालोक्य तद्देहिनीं ता विविधोक्तिभिः प्रार्थितवान् । तथापि यदा सा न ददाति तदा तेन प्रतिज्ञा कृता यद् यथा
 तथैता मया समादातव्यास्तदा तथापि संजाताभिमानया तया प्रोक्तं यद्येवं तर्हि मम नासा धर्पणीया । अथ च शुल्लकस्तदादान-
 कृते तत्पतिः पर्यत्समासीन कुतोऽपि ज्ञात्वा तत्सविधे गत्वा प्रोचिवान् 'को भवत्सु देवदत्तः?' इति तेन पृष्टे सति ते पार्यद्याः
 प्रोचुः 'किं तेन कार्यं' स प्राह 'किञ्चित् प्रार्थयिष्ये' इति तेनोक्तास्ते पार्यद्याः प्रोचुः 'मो महात्मन्नेतत् शून्यागारे
 स्वकुमारिकामार्गणम्' एवं च स देवदत्तस्तद्विहित स्वोपहासं समाकर्ण्य संजातामर्यः सन् शुल्लकं प्रति प्रोक्तवान् 'मो वद
 यत् कार्यं तव, सोऽहं देवदत्तोऽस्मि' इति तदुक्तिरसमनतरं शुल्लकेनोक्तं 'कथयामि कार्यं यदि यण्णां सप्तमस्त्वं न भवसि'
 इति तेनोक्ते सति संजातकुलास्ते सदस्यास्तं प्रति प्रोचुः 'के ते पट?' तेनोक्तं 'शृणुत सावधानाः, श्वेतांगुलि-
 र्भकोद्गाथी, तीर्थस्नाता च किंकरः । हृदनो गृधावरिली च, षष्ठेते गृहिणीवशाः ॥ १ ॥ एषां चैतत् स्वरूपम् ।

कोऽपि इत्युपपन्नः प्राचद्विषादेदवर्धयता प्रयाते मोहन प्राचिदर्थोऽस्तस्याः समीपे । तथा च तथा छपनीयस्वया सा प्रोषे
 'नरि सुसुधितोऽस्ति तदुपुच्छायस्यापनय चानीयेपनादि च समानय, यथा वीथयेष मणैः योजयामि' इति तयोक्तः प्रसिद्धिर्न
 तत्रैव इतोचो मस्मीपनयनासुंवातयेतोऽगुमिन्तोके। येतोऽगुमिरिस्तुकाः १ । अथ द्वितीयस्वरूपं प्रोच्यते, तथाहि—कथित्
 कोणावद्वदधीं तथा प्रोक्तस्त्वयेद सर्वदा सुरोचरात् नारि समानेवर्धय, सु च तं प्रियादेष्टं गुणरिद्यमिव बहुमन्यमाना प्रत्यहं
 तत्रैव पिपये । अथ च दिने जनकवर्धयकारे सु नारि कासारं, तथा च वस्त्रास्त्रिच्छन्निवासिनः सङ्गृहीयते । एतच्च
 बन्दीदिवाय तस्य बन्दीवापीति नामांतरं विरचितम् २ ॥ अथ तीर्थस्नातुः कथ्यते स्वरूपम् । तथाहि—कोऽपि प्राचमिवावस
 प्राचा प्राचिदर्थोऽस्तस्याः सुविधे स्नाने तथा च तपोष्ठं 'नारि स्नानसाधनी सुपादाय वसादये तत्रैव च स्नानं विधाय
 वीथे सुवामण्डोऽस्वपू' स च तथा विरचानो बनेस्वीर्यस्नानेस्तुकाः ३ । अथ किंकरस्वरूपं प्रकथ्यते, तथाहि—कथिर
 पितृत्वर्यरता प्रत्युपसमरे सुहृत्वाय तां प्रति वक्ति 'कथय प्रिये किं करोमि ?' तथा च सा वक्ति ' प्रथमं पानीयमानय'
 तद्वानपित्वा च सु दृष्टमपि 'पुनः किं करोमि' सा वक्ति ' पूर्वं प्रथमार्थम् ' एवं कथयवापनयनदृष्टनादिनिस्सिद्धादेदानो
 प्रागे किं करोमीति कथयामने। सु किंकर इत्युपरीतिः ४ । अथ इदमस्वरूपम् । कोऽपि प्रियादेद्यादयस्यानां वीर्यापन
 सुप्रपुतीपादिचापनं क्लृप्तरिटितवसमवास्तनादिना सुभातपुमेवाम्बरो घर्मीरित्य इति नाम्ना नियमितः ५ । अथ गुप्तापरे
 पिरुका, तथाहि—कथिर योक्तुदुर्लभिकाः प्रियासुधीये क्वजनवधितकादि वाचमानस्तथा एव कर्मभ्यासतथा सापिद्येवं प्रोक्तो
 चप्रप्रता समानस्य पुराण । सु च तदारेयात् पुनः इत्येव एव रिक्तवधियन्ते वापीति बनेर्गुणात्परिस्तीत्युक्ताः ६ ।' इत्ये

च तेषां पण्णां गृहिणीवशवर्तिनां स्वरूप समाकर्ण्य पार्षदैरुक्तं एतैः पद्भिरप्येक एवाऽय देवदत्तः । ' एवं च स देवदत्तः स्वोपहासमसहमानः क्षुल्लक प्रति प्रोक्तवान् 'किममीषां वचोभिर्याचय यते ! मनोऽभिमतम् ।' तदा च क्षुल्लकेनोक्तं ' यद्येव तर्हि त्वदीयसदनोद्देहि मद्य साज्यगुडाः प्रभूताः सेवतिकाः ' । अथ चोत्थाय तद्दानार्थमसौ सौवसदनं व्रजत् क्षुल्लेन ज्ञापितो यथाभूतं तत्प्रियावृत्तातम् । सोऽपि तं विज्ञाय क्षुल्लं द्वारे स्थापयित्वा गतोऽतर्निकेतनं, गत्वा च कस्यचित् कार्यस्य भिषेण प्रियां सौधोपयारोहयित्वा तेन निश्रेणी दूरीकृता क्षुल्लश्च मध्ये समाक्रासितः । दत्ताश्च सद्युतगुडास्तस्य यथेष्टं सेवतिकाः क्षुल्लेनापि च पूर्वकृतनासावर्षणसंकेतस्मारणकृते स्वनक्रोपर्यङ्गुलीं चालयता गृहीतास्ताः । यथाऽनेन क्षुल्लेन मानपिंडो गृहीतस्तथाऽन्यैः श्रमणसत्तमैर्न ग्राह्य इत्युक्तं मानपिंडस्वरूपम् ॥ २४ ॥

अथ मायापिंडस्वरूप प्ररूप्यते । तथाहि मायया परवचनाकया विविधप्रकारं स्वकीयरूपं विधाय यत्समादत्ते यतिः पिंडं स मायापिंडः । अत्र चापाढभूतेरुदाहरणम् । तथाहि-राजगृहनगरे सिंहस्थो नृपतिः पालयति नीतिमार्गेण साम्राज्यम् । अन्यदा च तत्र धर्मरुचिनामानः समाजगुः सपरिकराः । तेषां च विनेयो विविधलब्धिनिधानमापाढभूतिनामा विहरन् नटगेहे जगाम । तत्र च तेनैको मोदकः समासादितस्तदनु स चित्तयामास अयमाचार्याणां मविष्यति । तदनु काणरूपं कृत्वा द्वितीयवार गतः तदाऽप्येको मोदकः प्राप्तः, अयमुपाध्यायानाम् । तदनु कुञ्जरूपेण तृतीयवारमपि तं जग्राह, अयं च सांघाटिकयतेः । अथ च कुष्ठिरूपेण तुरीयवारमपि स तं जग्राह । एतच्च वातायनस्थितेन नटेन निरीक्ष्य चित्तितं यदयं तिष्ठत्यस्मदावासे तदा नाट्येन बहुद्रव्यमुपार्जयतीति । तमाकार्यं यथेष्टं मोदकान् वित्तीयं स तेन भणितो यन्त्रया सर्वदैव समागन्त-

स्वयम्भाराद्वारणदेवसे । अथ च तेन मटेन एवमुक्त्वा मयिता यदयं कलानिधित्तयोपवर्णीयो यथा स्वयम्भानुरक्ता प्रति
 दिनं मयेत्वाग्नीयमोषे । इति तेन द्विधितया तदा स नित्यं स्वयाम्निं समागच्छन् सौभाग्योद्गमाग्नां तथा स्नेहितो यथा-
 ऽज्यंभुज इतीमोमित्यदुर्लभपिराजमावादिभिर्मित्रे गुरुजनमप्यव्य एषस्तत्रतो यद्यमास्तादि नासेवनीयमिति प्रतिपद्य तद्व्याजो
 कृत्य तद्विषयोस्तत्रैवापाते । अन्वया च नाट्येयैकपरिहृता न नृपयाम जयाम । तदा च तुरघैर्मूर्तैरवनम्याद्विस्तृतया स
 यथाह रतितः । अथ च तद्वस्तुमाग्नां स्वस्तुमस्य काष्ठयेवं तत्र प्रयुतयवर्षार्थं सुतापानधिरपितं तद्विषिंस्त्युक्त्वादेहात्
 त्वाट्ये समाजोपय न विद्यमास्त विषयशिरको विग्नं यां यदेकंतरितभीगुरुचरणसुमाराफनमवायेर्षविचस्नमावयोरस्ये
 तपोरुतायं विषाच इवैव इतिरुदानवर्षमनिर्गमनं भीषर्तप्यसुवारापनं, तद्व्यापि करोमि स्वकर्मचनदहनं तद्व्यतिपदि
 पुरस्सरं तद्वारापनेन । इति विधित्वं सुयनाधिर्गच्छमटयेरितान्मां ताभ्यां वाधितभीवनोपायाः पात्रीकृतपंचदशमिहतराजसुता
 सुहृदिनेः भीमरत्नमार्गमौमनाट्यं तावदाष्टययामास पावदार्दयूरं प्रविष्टस्वत्र वांगुली वद्धस्तपाताह मरुतपच्छरीरास्तरादि
 व्यरपन् समवाय ईषमापयोधम् । तदनु स समापयति किमो वृषतिधसुतीन् प्रक्रियोप्य रात्रागजपक्षरावाधारिद्य वितीर्य
 अन्वजनयोपनस्रो विम्रदार वसुंधरावस्ये । यथाभ्येन महारथना पूर्वं माषापिबो वगुदे तथाभ्येः सापुभ्रष्टुर्न समादेयाः ।
 इत्युक्तं भाष्यसिद्धस्वरूपम् ॥ २५ ॥

अथ सोमपिष्टस्वर्कं क्षिपितृप्येते । तथाहि-रदयेव स्निग्धमपूरं मोदकादि गृहीत्ये इत्याद्यवयान् पक्वति प्रभूतसमयं
 न लोपयितुं १ । अथ च निर्यदयमिहकेमरकपका । तथाहि चंपाकां यमिरेकस्तपस्वी तारव्यज्जिने तिरकेमरामोपकषिर

रणेच्छुः कस्मिंश्चिदुत्सवदिने विहरणार्थं गतस्तदलाभात्संजाततदभिलाषातिरेकस्तानेव मनसि धारयन् धर्मलामस्थाने सिंहकेसरा इत्येव भणन् वज्रास्रं यामद्वयं यामिन्याः । अथ चार्द्धरात्रेऽपि स तथैव पर्यटन् विज्ञाततदाशयेनविज्ञशिरोमणिना केनचित् श्रमणोपासकेन सिंहकेसरमोदकैः स्थाल परिपूर्णं तैः प्रतिलाभितः । तदनु स्वस्थीभूतं तं स श्राद्धः प्रक्षयामास ' भगवन् ! पूर्वार्द्धप्रत्याख्यानं किं पूर्णं न वै ? 'ति तदनु दत्तोपयोगेन यतिना ऊर्ध्वमालोकने निशाकरं प्रस्फुरत्करं निरीक्ष्यार्द्धरात्रवेलां विज्ञाय त प्रति प्रोक्त ' महानुभागे ! मय्यं कृतं भवता, यदनाचारप्रवृत्तोऽहं युक्त्या प्रतिबोधितोऽस्मी 'ति तत्पुरतः प्रजल्पन् नगराद् बहिः स निर्जगाम । तत्र च प्रासुकस्यंडिले विधिना तत्परिष्ठापनं कुर्वन् विशुद्धतमाध्यवसायतः पंचमाव-
बोधमवाप । यथाऽनेन मृनिसत्त्वमेन लोमपिंडो विहृतस्तथाऽन्यैर्यतिभिर्न विहार्यः । इत्युक्तं लोमपिंडस्वरूपम् ॥ २६ ॥

अथ पूर्वपश्चात्संस्तवदोषस्वरूपं उच्यते । तथाहि संस्तवो द्विविधो दायकगुणस्तवरूपः स्वाजन्यप्रकटनरूपश्च । प्रत्येक-
मेकैकोऽपि द्विप्रमेदः पूर्वसंस्तवपश्चात्संस्तवमेदतः । तत्र च दातुर्दानात् प्रथमं गुणस्तवने पूर्वसंस्तवः । स चैवं ' एसो सो जस्स गुणा वियरंति अवारिया दस्स दिसासु । इहरा कहासु सुणिमो पच्चक्खं अज्ज दिट्ठोसि ॥ १ ॥ ' दानानंतरं तु गुणोत्कीर्तने पश्चात्संस्तवः । स चायं विमलीकयम्ह चक्खू जहत्यया वियरिआ गुणा तुब्भं । आसि पुरा मे संका संपय निस्संकिंयं जायं ॥ १ ॥ ' संबंधप्रकटनरूपसंस्तवोऽपि द्विविधः पूर्वपश्चाद्विप्रमेदतः । तत्रात्मीयं परकीयं च वयःस्वरूपं विज्ञाय यादृशी भवती तादृग्विधैव मम माता स्वसा पुत्री वा सममन्नदित्यादिभणने पूर्वसंस्तवः । पश्चात्-
संस्तवस्तु दायकश्चश्रूश्चसुरादिप्रतिरूपता भणने विज्ञेयः । इत्युक्तं किंचित् पूर्वपश्चात्संस्तवदोषस्वरूपम् ॥ २७ ॥

अथ विद्याभेदादिपिदानां स्वरूपं प्रकृत्यते । तत्र व्यापरोभादिसाम्यसौदेयतापिश्रुतिता वाधार्थंस्तिविद्या । एतद्विपर्यये
 तु संशयो विद्येयः । पूर्ववत्त्वेन दुर्नस्तिरोधानवशीकरणादिकर्षसाधका नेत्राञ्जनमासविकाराद्योऽवशेषाः । योगास्तु सोभाग्य
 दोर्भाज्यकरणा नीर्यदनृपादिद्रव्यविशेषकरणाः; अथवा अक्षरसंयनयोगप्रतारिसापकापरणप्रशेषप्रसूतयाः । एते च विद्याचर्ये
 द्युक्तव्याना मारादोरपोधमिरपनम् । अथ विद्यासिद्धे स्मिर्दयम् । तथाहि—अस्मिन्मित्रवरे द्रव्यसिद्धिनीनां परस्परपुष्ट्याये
 तन्मज्जारेकेन तेनेत्युक्तं केन दयतामनुज्ञा मयति तदाऽस्तुस्मृताएवपामि मयर्थां पृथगुदयसुनानि । अथ च तैजुक्तातः सु
 बवस्तत्सदने । तद्वत् तद्विषया वाचिरासिद्धेन तेन एविका प्रोक्तं ' किं विद्योक्तये मयताम् ? ' तेनोक्त ' पृथगुद
 यत्तादि मयं देवि ' इति तेनोक्ताः स पृथी तस्मै तद्वदौ बवेष्टिक्तम् । तदनु पथाचिद्वेन तेन तस्यां विद्यायापयपुतत्वां
 स पृथी एवम्भर केनास्मि एवेन दृष्टो दृताऽस्मीति । अस्मिन् विद्यासिद्धे एवमाये अनापर्ववादप्राप्तनापभ्रातनारमसंयम
 निणप्त्नादया प्रसूता दोषाः संयदेयः । एवं मंत्रादिसिद्धेण्यपि दोषभावनानां विषेया ॥ २८ ॥

अथ अत्रसिद्धे वादविश्रुत्यास्योत्पादणम् । तेन हि मंत्रज्ञानपुरस्तरं स्वभाषणपरि प्रदेष्टे प्रदेष्टिनी आनयता सुदंढनृपतेः
 शिरोऽर्चिक्वदर्थं नीता, तद्वत् तेन तत्सपनमायदनादि समस्तानिर्ध । पदुक्तं भीषिदनिर्दुक्तो ' अहं अहं पयसिणी
 कापुगमि पाकिष्ठानो ममादेह । तत्र तत्र सीते विषया पणस्तस्य सुवंदरापस्त ॥ २९ ॥

अथ पूर्वसिद्धे दृष्टव्यकरणा । तथाहि—वाटसीपुरजमरे केचिदाचार्याः वीणवापापका इयिदे स्वमन्त्रयम्यत्र विद्यार्थं तस्मि
 पाता । दृष्टव्यं च विद्यार्थंवाच्यमपि तेषां पादं स्मिन् । अथ च इयिदे अन्त्यजादाराप्रास्ता तन्मन्त्रनारणवेर्धमगुप्तस्य भोजना

वसरे स्थालपाश्चर्योरुपविश्य तन्मुख्यतः प्रतिदिनमाहारग्रहणं कुर्वतस्तौ चूर्णजनाजितनयनयाऽदृश्यरूपौ । अतश्च चंद्रगुप्ते-
 र्नरपतेरवमौदयेण देहदौर्बल्य समालोक्य निरामयकायतायामपि चतुर्बुद्धिनिधिश्चणकात्मजश्चितयामास । नूनं कोऽपि
 भोजनावसरेऽजनसिद्धः क्षमापालस्थालगता रसवतीं श्रुजन्नास्ति, तेनावमौदयेतो महीपतितनुकृशता जायमानाऽस्तीति विचिंत्य;
 तत्परिज्ञानकृते नृपतिजेमनसमये सौधद्वारं पिधाय धूमस्तेन कारितः । ततश्च तौ क्षुब्धौ नयनाऽजनगलनात् साक्षान्निरीक्षितौ
 तेन सचिवपुंगवेन । निरीक्ष्य च तयोर्विधाय रोप तदनु तेन श्रीगुरव उपालब्धाः । एव चूर्णपिंडो महादोषपोपहेतुः ॥ ३० ॥

अथ योगपिंडे दृष्टान्तस्तथाहि-नद्युपकंठे ब्रह्मद्वीपे पचशती तापसानां परिवसति स्म । ते च तापसाः पाशकदिने कुलपति-
 कारितपादलेपाः स्रोतस्विना समुचीर्य सलिलोपरि चलनेन समायान्ति । तदा जने एवं प्रघोषोऽभूत् यदेते तपसो माहात्म्येन
 जलोपरि चलंतोऽपि न निमज्जति एवं जने तेषां प्रशंसा, जनेषु च न कोऽपि तपोलब्धिविशेष इत्याहृतमतनिदा च समभूत् ।
 एतच्च श्रद्धैः श्रीआर्यसमिताचार्याणां निवेदितम् । गुरुभिरुक्तं यदेते युष्माभिश्चलनधानपूर्वं भोजनीया यथेषां पादलेपोऽपैति,
 तदनु चलनक्षालनपुरस्सर भोजयित्वा नागरिकजनैः सममनिच्छंतोऽपि तटीकुल यावत्ते संप्रेषिताः । तदनु ते चितातुरा जात-
 स्य यद्भवत्विति विचिंत्य सरिद्वारिणि प्रविष्टास्तत्र निमज्जंतो नद्यां योगचूर्णं निक्षिप्य रक्षिताः भीआर्यसमिताचार्यैस्तदनु
 गुरुमाहात्म्य निरीक्ष्य प्रतिबुद्धाः प्रव्रजितास्तद्गुरुणां समीपे जने जिनमतप्रभावना च समभूत् । यथा एभिस्तापसैः पादलेपं
 विधाय जने स्वप्रभावनां कृत्वा पिंडो गृहीतस्तथा साधुभिर्न ब्राह्मः । अहृतमतप्रभावना कृते तु एते विद्यामंत्रादयो यतनया
 श्रीआर्यस्रुटाचार्यादिभिरिव प्रयोक्तव्या दशनोद्दीपकत्वात् ॥ ३१ ॥ इत्युक्तं विद्यापिंडादिस्वरूपम् ।

अथ मूलकर्मस्वरूपं प्रकथ्यते । तथाहि-सौभाग्यार्थं यजनरक्षार्थं च रूपनारिद्विधानं तथा कर्मस्य करणसंयमनपाठनादि
तथा पाप्मिन्नरक्षणस्य क्षारापचनादि यजनप्रत्यय मूलस्थात् मूलकर्म्यतया प्रोच्यते । एतच्च यदादुरितनिषयनं पशुश्रीपनिष्ठावप-
मेषुन्यस्तत्परायादिदोषलोपेष्टेष्टत्वात् । अत्रापि पद्यावमात्रमा भीषिकनिर्गुणसमुपारेण विधेया ॥ १२ ॥ इत्युक्तं दोषप्रविषो
त्वात्तनादोषस्वरूपं तदुच्यते न प्रत्येकितं किञ्चित् आश्रित्यद्वयमेवमास्वरूपम् ।

एवमादोषद्वयस्वरूपं प्रकथ्यते, तथाहि-संश्लिष्ट-प्रविवर-निविवर-सिंहित-संश्लिष्ट-राप-संश्लिष्ट-मिमांसा-परिबत-सिंहित-
कारितः नामान्तो एवेषवासेना यदेष्टुः । तत्र कर्मिकारिदोषप्रत्यया संकिञ्चिन्त्वावनयमृतिहस्य प्रत्यये मध्यमे न यत्तुर्ममा
निर्गन्धस्त्वित्यतया प्रत्यये संकिञ्चिन्त्वा योया १ । संकिञ्चिन्त्वा प्रत्यये न कवचित्प्रत्ययमाकिञ्चिन्त्वा योया २ ।
युञ्जि(४)प्रमितेष्टु स्मेष्टु द्वितीयादौ योया ३ । निष्पञ्चिन्त्वा योया ४ । निष्पञ्चिन्त्वा योया ५ । एतेषु
तमापयते यत्तिष्ठोद्योद्यन्तदोषद्वेषणादोषावाप्त्यन्तरं इत्युक्ता संकिञ्चिन्त्वा ॥ १३ ॥

अथ अक्षितदोषस्वरूपं किञ्चित्प्रकथ्यते, तथाहि-अक्षित द्विधा सथिषाक्षितमेवता, तत्र प्रथमं पृथ्वीवारिषमस्तत्प्रविव-
मेवाक्षिरिषम् । तत्र सथित्वस्यक्षिपीरबो-अक्षितं सारजसम्प्रविवताम्यते । सेटि-अस्युपि-का-अक्षितोपरि-ता-अक्षित-अक्षित-
अक्षित-अक्षितं प्रविषीकायप्रक्षितं, मिषं कर्मप्रक्षितं क्षिप्यते, एते सर्वेप्रवि मेवा । पृथ्वी-अक्षित-अक्षित-अक्षित-अक्षित-
अक्षितं तु एतेकर्मप्रत्यय-कर्मस्तिष्ठोद्योद्यन्तदोषावाप्त्यन्तरं इत्युक्ता संकिञ्चिन्त्वा ॥ १४ ॥

तयोः क्षालने पश्चात्कर्म, ईषलक्ष्यमाणजलस्नेहं तु स्निग्धं, स्पष्टं प्रतीयमाननीराद्रं तूदकाद्रम् । वनस्पतिकायप्रक्षितं तु प्रत्ये-
कान्तवनस्पतिप्रक्षितमेदाद् द्विविधम् । अचित्तप्रक्षितं तु गार्हितेतरसंस्काचित्तप्रक्षितरूप, तत्र संसर्जति लगति सलेपत्वा-
त्कीटिकामक्षिकादयः प्राणिनो येषु तानि संस्क्तानि द्रुतगुडतैलप्रमृतिकानि । अथवा संसर्जति उत्पद्यंते जंतवो येषु तानि
संस्क्तानि दिनद्वयातीतदधिप्रमृतीनि । उक्तं च श्रीपिंडनिर्युक्तौ संसर्जिमेहि वज्रं, अगरहिण्हि पि गोरसदवेहि ।
मधुघयतेल्लगुडोहि य, मा मच्छिपिपीलियाघाओ ॥ १ ॥ एव त्रिविधसचित्तगर्हितेतरसंस्काचित्तप्रक्षितहस्तमाजनाभ्यां
दीयमानमशनादि वर्जनीय यतिसत्तमैः । इत्युक्तं प्रक्षितदोषस्वरूपम् ॥ ३४ ॥

अथ निक्षिप्तदोषस्वरूपं किंचित् प्रपच्यते । तथाहि निक्षिप्तं पृथिवीदक्षपावकपवनप्रत्येकान्तवनस्पतिकायेषु सचित्तेषु
मिश्रेषु वा तथा द्वीद्रियादिषु त्रसेन्नतरतया परम्परतयाऽवस्थापितमित्यनंतरपरंपरामेदाद् द्विप्रकारमपि निक्षिप्तं रिहार्यम् ।
इत्युक्तं निक्षिप्तस्वरूपम् ॥ ३५ ॥

अथ पिहितस्वरूपं किमप्युच्यते तथाहि-पिहितशब्देन देयमशनादि केनाप्यपरवस्तुनां छादितमुच्यते । अत्र च चतु-
र्भंगी सचित्तेन सचित्तम् १ अचित्तेन सचित्त्वं २ सचित्तेनाचित्तम् ३ अचित्तेनाऽचित्तम् ४ । एतेषु चतुर्षु भंगेषु प्रथमभग्नयम-
शुद्धम्, अंत्यभंगस्तु शुद्धः । तत्रापि गुरुलघुपदाभ्यां प्राग् चतुर्भंगी भवति । तेषु द्वितीयतुरीयभंगौ शुद्धौ निरपायत्वात् ।
शेषौ द्वौ पुनरशुद्धौ सापायत्वात् । इत्युक्तः पिहितदोषः ॥ ३६ ॥

अथ संहतदोषस्वरूपं प्ररूप्यते । तथाहि-येन हस्तेन भाजने वा कृत्वा दात्री यतेरशनादि विश्राणितुं बांछति तत्रा-

परं द्विपत्यन्वदेयमस्ति सविचयमपिचं विधं वा तदग्न्यत्र शुचिष्वाहौ माचनार्हौ वा सविचेऽपिचे विधे वा विद्या तेन इत्येन
 मात्रेनेन वा कृत्वा नदा इचे दासी तदा संदुतदोषो भवेत् । अत्र सविचाऽपिचविधमेवेय विज्ञायतुर्मेयो भवति । तथाहि-
 १ विधे सविचं २ सविचे विध ३ विधे मिथ ४ वेति प्रथमा । अविचे सविचं १ सविचे सविच २ सविचे सविचं संदुतं
 अविचे अविच ३ मिति द्वितीया । तथा विधे मिथम् १ अविचे विधं २ विधे अविचम् ३ अविचे अविचमिति ४ तृतीया ।
 अत्र प्रथमचतुर्थ्यां सर्वेष्वपि संज्ञेऽं न कस्यते । इत्योस्तु प्रथयेऽं त्रिषु योगेषु प्रविषेचकारये पुनर्मथना । अत्र च पहवीर
 सविचमिजसंरदुनदोषस्तत्र न कस्यते । अत्रैतरेव पारंपरेव च बह्वि मयद्यतानि भवति । एतेषां च मयानां मध्ये यद्
 गृहं गृहम् ४ । एवं स्तोत्रगुरुसाम्यां चतुर्थी भवति । तथापि स्तोत्रं स्तोत्रं १ स्तोत्रं गुरुं २ गुरुं स्तोत्रं ३
 वेदस्यपारं माचनद्वित्वं विवदति तदा ब्राह्म नेतरणा माचनमयस्त्रकापचचारिदोषसंभवात् । अत्रापि
 ' अतएव ठ पोथे पोथं, सुखे ठलं च सुदृष्टं तं गच्छ (वेत्सर्ह) । अहं तं ॥ समुपप्लेठ, योबाहारं दखइ अत्र ॥ १ ॥
 त्रिपुक्ताः संदुतदोषाः ३० ।

अथ दापप्लेठस्तत्त्वं किंप्रदुष्यते । तथाहि-स्वविपात्रद्वयं ठकदेपनाभज्जविणीचाप्यज्जमत्तोम्यपचक्रियकरपरागकृत्कृत्-
 नियमत्तोदुष्टिगतागुरुकाऽपिधिराचैर्यथायस्य क्षयादामे दापप्लेठोपा स्याचम स्वविपा वृद्धिप्लेठोपरिचरी तदस्तेय वि

गृह्यमाणो आहारे माजनहारनिपतनषड्जीवनिकायविराघनादयो दोषाः संभवेयुः । स्थविरोऽपि चेद्वृद्धसंहननोऽहीनपंचेन्द्रि-
 यश्च स्यात्तदा तत्करविहरणेऽपि न दोषः १ । तथाऽप्रशुर्वितीयमाणानादेरस्वामी भृतकादिस्तेन दीयमाने प्रमोरप्रीतिः स्यात्
 २ । तथा पडको नपुंसकस्तेन हि वितीयमाणे जनापवादशंकादयो दोषा भवेयुः ३ । तथा वेपमानः कंपमानस्तेन दीयमाने
 माजनबहिरशनादिपतनपरिशाटनमाजनभगादयो दोषाः ४ । तथा ज्वस्तिो ज्वरोगपीडितस्तत्पाणिना विहरणे हि ज्वर-
 सक्रमणजनापवादप्रभृतयो दोषाः ५ । तथाऽधेन दीयमाने षड्जीवनिकायवधसंचलनपतनमाजनबहिरशनादिप्रक्षेपणजन-
 गर्हादयो दोषाः ६ । तथाऽव्यक्तो बालो जन्मतो वर्षाऽष्टकांतर्वर्ती, तदन्नभाजनं हस्तात् पातयति देयं वा पात्राद् बहिः
 क्षिपति अधिकं वा विश्राणयति, ततश्च तज्जननीप्रद्वेषपट्टकायवधादयो दोषाः ७ । तथा मत्तः मदिरापानोत्थमदविकलस्तेन
 दीयमाने आलिङ्गनाहनपात्रमङ्गगालीप्रदानप्रवचनविमाधा दोषाः ८ । तथोन्मत्तस्त्वत्र पीतमत्तचहोपा वाच्याः ९ । तथा
 छिन्नकरचरणमकाशाद् भिक्षादाने हि जनापवादादयो दोषाः १० । गलत्कुष्ठसकाशाद् भिक्षाग्रहणे हि तद्रोगसंक्रमादयो
 दोषाः ११ । तथा निगडितो लोहमयवधनेन बद्धः, अंदुकितश्च दारुमयहस्तबंधनेन बद्धः । एताभ्यां सकाशे भिक्षासमादाने
 तद्वाधासंभवादयो दोषाः १२ । १३ । तथा पादुकारूढः काष्ठमयोपानत्समारूढः, तत्सकाशादाहारग्रहणे हि जीवविरा-
 घनादयो दोषाः । पादुकारूढादिभिरित्यत्रादिशब्दात् कंडयंत्यादयो दायकमेदाः संगृहीताः । तत्र मुखलघातैरुदूखलप्रक्षि-
 प्तानि शाक्यादिवीजानि श्लक्ष्णयंती कडयती प्रोच्यते । तथा च दीयमानेऽशनादिके बीजसंवद्वादयो दोषाः १५ ॥ तथा
 या स्त्री जीरकलवणादि शिलाया पिनष्टि मृदूनाति तथाऽपि दीयमाने पूर्वोक्त एव दोषः १६ । तथा या भुञ्जति स्फोटयति

[illegible]

शिशोर्मक्षिरादिभ्यो विनाशसंभवः । निक्षिप्यमाणस्योत्क्षिप्यमाणस्य च शिशोरत्तिसौकुमार्येण परितापनादयो दोषाः ३० ।
 तथा षट्कायान् हस्ते गृह्णन्त्या अथवा तानेवाऽनतरं परम्परं वा घट्टयन्त्याः षट्कायारम्भं कुर्वन्त्या वा तथा श्रमणमागतं निरीक्ष्य
 षट्कायान् भूमौ निक्षिपन्त्या वा हस्तेन गृह्णमाणे षट्कायविराघनादयो दोषाः ३१ । ३२ । ३३ । ३४ । तथा या साधारणं
 बह्वायत्त दत्ते तत्राऽनिसृष्टवद्दोषा वाच्याः ३५ । तथा या चौष्ट्यं कृत्वा दत्ते तत्र तु दोषाः प्रतीता एव ३६ । तथा या
 परकीयमिदमित्युक्त्वा वितरति तत्र स्वामिनाऽननुज्ञातेऽदत्तादानादयो दोषाः ३७ । तथा या पदार्थं परनिमित्तं कार्पटिकादि-
 दाननिमित्तं कल्पितं दत्ते तत्रातरायकरणादयो दोषाः ३८ । अत्र च कंडयंतीत्यादिषु प्रायः स्त्रीणामेव मुख्यत्वात्तद्-
 विशेषणकरणम्, एभिः स्थविरादिभिर्दार्पिकैर्दीयमानमुत्सर्गतो वर्जनीयम् । अपवादपदे तु पूर्वोक्तथाविधदोषासंभवे विहार्य-
 मपि इत्युक्तं किंचिद्वायकदोषस्वरूपम् ॥ ३८ ॥

अथोन्मिश्रदोषस्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि अनामोगादौस्तुक्यात् स्तो कृत्वात् प्रत्यनीकत्वाद् वा साधूनां दानविषये
 योग्यमयोग्यं च द्रव्यमेकीकृत्य यद्दीयते तदुन्मिश्रमुच्यते । अत्र च मिश्रसचित्ताचित्तपदैः सहैववच्चतुर्भंग्यो वाच्याः । तत्र
 च मिश्रसचित्तमिश्रितमकल्प्यम्, अचित्तमिश्रिते तु स्तोकावहुपदार्थां सहैववच्चतुर्भंगी भवति । तत्र प्रथमवृत्तीयभंगौ शुद्धौ
 द्वौ त्वशुद्धौ । इत्युक्तं किंचिदुन्मिश्रदोषस्वरूपम् ॥ ३९ ॥

अथाऽपस्मिन्तदोषस्वरूपं प्ररूप्यते । तथाहि अपस्मिन्तं द्विविधं द्रव्यापरिणतं भावापरिणतं च । तत्र यद्वातव्यमेवाप्राप्तुकं
 स्याच्चद् द्रव्यापरिणतम् । भावस्त्वनव्यवसायः, स च देयवस्तुस्वामिनोर्द्वयोर्मध्यादेकस्य परिणतो दानविषये इतरस्य तु

न, अथवा विराजार्चपतपतिद्वयभ्यादीपमानमङ्गसादि यद्वत्स मनसि दृढरुपा परिषद द्वितीयस्तु न, तद् माया
परिकल्पम् २ । इत्युच्छोज्ज्वलितदोषः ॥ ४० ॥

अथ क्षिप्रदोषस्वरूपं किमप्युच्यते । तथाहि यस्मिन् दधिदृग्गतकटीमनारिद्रव्ये शीयमाने नः स्वात्करभावाभावाद् दोषा
तच्छेषपुच्छं द्रव्यं क्षिप्रमुच्यते । तत्र पिच्छेनक्षरणं विना न प्रादुर, पशुकं चेतव्यमकेष्वक्षरं लेखकते मा तु पञ्चककस्मार्ह ।
न प रसुगोद्विपसंगो इव पुच्छे बोधगो भणम् ॥ २ ॥ ननु यदि छेपवद् द्रव्यप्राये पञ्चककर्मादिवो दोषा मधेयुस्तेन
तत्र पृच्छते । एवं वेदरं मा क्वापि इतिर्हृत्काय, एवं च सुदोषां दोषाणां पूर्वमेवोच्छिन्नं भवेत् । अत्रोदरं सकलकच्छं क्षयव
मेव विदयतः साधोविरसमयमपिनां निरस्यतपःसंभवादीनां हानिर्बोध्यतीति । तस्मात् प्रात्रन्याप्रतिपत्तिप्रमनंवरमेव
पाशवीषानघनं कर्तुमनुचितं वसिष्ठिरानां हि तु प्रोक्तञ्च एव तद् इच्छम् । पशुकं भीमदुरीषाभ्यपने खरे पयाई परिसं
कमाप्यो, तं द्विदिपि पासं इव मज्जमाणो । कामतरे जीवियदृशता पञ्चा परिधाय मलाभयंसी ॥ २ ॥ एवं
वेदनघनं कर्तुमनुचितं तर्हि कल्पैः वाष्मासिद्धं तयो निर्मात्रं वसिष्ठ करोतु पाशकमकेष्वङ्गा, तस्यते एवं च कुर्वतः साधो
वेदरापयसिदेवानां संयदयोमानां हानिर्न स्वाच्छा खरे निवारयिता । पुनराह विनेयः एवं वेदरापयकर्मव्यानां हानिः
स्वाचयेकेन विनेन नूनं वाष्मासिद्धं तत्रा कृत्वा पाशकमकेष्वङ्गा एवयेदैक्यदिनराभ्या वतिस्त्वापदारम्यानं तोलयेत्
पाशवतुर्धं विद्याप पाशकपाशाम्केन पाशवीधं कर्तव्यं । एवमप्यपञ्चाकमकेष्वङ्ग इत्येष पाशवीधं विदयात्पाशाम्कम्,
अत्रोदरं करोत्येव वेत् प्रत्युपेयवेर्पोषकप्रमुतीनां संवययोग्यानां न भवति हीनता । परं सुप्रति दोषार्चसहनिनां सुदोषां

तादृग्विधानं शक्तिः, किंतु कस्यचिदेव भवेत्तेन तथा नोपदिष्टं श्रीमदार्हतसमये । पुनराह विनेयः ननु महाराष्ट्राः सदैव
 सौवीरकुरमात्रभोजिनस्तेऽपि च सेवार्त्तसंहनिनः, एवं च तेऽपि चेद् यापयति यावज्जीवं तेन भोजनेन तर्हि यतयस्तु
 मोक्षार्थिनस्तेन तेषां विशेषत एव युक्त पूर्वोक्तयुक्त्या यापयितुं यावज्जीवम्, अत्रोत्तर साधूनां हि ग्रीष्मसमयेऽप्याहार उपधिः
 शय्या च एतन्नितय शीत स्यात् । तत्राहारस्य शीतता गोचरचर्यायां गतस्य यतेः स्तोकस्तोकाहारग्रहणेन प्रभृतस्य वेला-
 विलंबस्य संभवात् । उपधेस्तु प्राष्ठकालप्रारंभ एव प्रक्षालनेन मलिनतया । शय्यायास्तु बह्विप्रत्यासन्नताऽभावादिहेतुभिः
 तेन शीतन्नितययोगाद् बहिरतश्च शीततया जठरग्नैरुपघातः स्यात्ततश्च क्षुन्मंदताऽजीर्णतादयो दोषाः संभवैर्युक्तेन तक्रादि-
 समादानमनुज्ञातं भगवद्भिर्यतीनां यतस्तक्रादिनापि जठरपिठरस्थितोऽग्निः प्रदीप्तः स्यात्तक्रादेरपि तथा स्वभाववत्त्वात् ।
 वटिकोन्मिश्रतीमनसर्षिः प्रमृतीनां तु भजना । ग्लानत्वादिप्रयोजनोत्पत्तावेव तदादानस्य समनुज्ञातत्वात् । यतस्तानि प्रभृत-
 लेपानि रसगृद्धिजनकानि च । गृहस्थाना पुनराहारोपधिशय्यारूपत्रितय शीतत्तौवप्युष्णं भवेत्तेन तेषां तक्रादिसमादानं विनापि
 बाह्याऽभ्यंतरतापयोगादाहारो जीर्यते । तत्र बाह्यः शय्योपधियोगात्ताप आभ्यंतरस्त्वाहारयोगात्, त्रिय सीयं समणानां
 त्रिय उण्ह गिहीण तेणुन्नायं । तक्काईणं गहणं कट्टरमार्हसु भइयव्वं ॥ १ ॥ इति श्रीपिंडनिर्युक्तिवचनात् । इति
 प्रासंगिकमुक्त्वा प्रस्तुतं प्रस्तूयते । तथाहि अत्र च लिप्तदोषे संसृष्टासंसृष्टहस्तभाजनसावशेषनिरवशेषद्रव्यैः कृत्वाऽष्टौ भंगा
 भवेयुः । तथाहि संसृष्टः पाणिः संसृष्टं भाजनं सावशेषं द्रव्यम् ॥ १ ॥ हस्तभाजने संसृष्टे द्रव्यं तु निरवशेषम् ॥ २ ॥ संसृष्टः
 करो भाजनं त्वऽसंसृष्टं द्रव्यं च सावशेषम् ॥ ३ ॥ संसृष्टः पाणिरसंसृष्टं भाजनं द्रव्यं तु निरवशेषम् ॥ ४ ॥ असंसृष्टो हस्तः

संसृष्ट मायान इष्य तु साधयेत् ॥ ५ ॥ अंससृष्टः कदा संसृष्ट मायानं इष्ये तु निरवशेषम् ॥ ६ ॥ अंससृष्टः नाभिरसंसृष्टं
मायान इष्य तु साधयेत् ॥ ७ ॥ इत्यमायाने अंससृष्टे इष्य तु निरवशेषम् ॥ ८ ॥ एतेषां मायानां मध्ये प्रथमसृष्टीपंपंथम
सप्तम्यंशेषु कल्पते साधयेत् इष्ये सति पमारङ्गमौलसंभवात् । सममेषु तु न कल्पते इत्यस्य निरवशेषतया पञ्चातुल्यमिति
दोषसंभवात् । इत्युक्तं सिद्धदोषस्वरूपम् ॥ ४१ ॥

अथ छिदितदोषस्वरूपं किमपि कल्पते । तुषारि परमनादि दीपयानं किंचिद् मूयौ निपतति तच्छिदितमिति छिदर्यते ।
तत्रोष्यस्य कर्तने दायको दहने दृष्टीकथादयो वा दहते कथाः । क्षीतस्त्वेऽपि च तेषां विराचना । तर्हं च भीतिद
निर्मुक्तौ उत्तिगस्तु एतुजे वेतजो च, दग्धमेकस्य कायदाहो वा । सीयपदजम्भि काया, पक्षिप मनुचिदुक्ता
हरणं ॥ १ ॥ अत्र च मधुषिदुना निर्दहनं त्वारि-र्यपार्था गुरि र्मयेतेनानामाज्मात्यः । तस्य च त्रियगुनाग्नी प्रायप्रिया ।
स बाज्यदा निपचिरिक्तो दृष्टीवचारिका । कालेन क्षीगुणतदनस्तिन्मूढमयीतेकादवादिमुत एकाकिविदाप्रतिमां
प्रपद्यो विदन् दारपदपुरेभ्यमपेदेनृमत्रिसदने निवर्तते मठाः । तत्र च दीपमानसुतममुवापसुतान्यपुषिदुमयनौ निपतन्तं
निरीक्ष्य मिथामनादायेन न निर्मलः । अथ धानाजमिजे मियौ तस्मिन्मिर्षते मयादस्यो मत्री तस्मिन्नापमिवत्वात् कपितः
सन् पातत् किंचिद्वितपति तावच्च मधुषिदो मक्षिका सप्तपिडा, तां च सयासोक्तं तत्र दृढसोपा दयेवा, तां प्रति सारस्त
प्रति माधोस्तं प्रस्थास्रमामममाभदराजपुत्रमारमेयस्तं प्रति वास्तव्या आ तयोच मियो युदे तत् स्वामिनोरपि पुढमयनि ।
एतच्च सर्वं तयादस्यो मत्री निरीक्ष्य तत् सतीर्य निवारणामास भारयेपमम् पुञ्जयानौ, पितवाधाय च वेतधि पदवेनेद

निमित्तेन मुनिना भिक्षा न जगृहे । तदयं घन्य इत्यादि भावयन् स समुत्पन्नजातिस्मरणः प्रव्रज्यामादाय क्रमेण विहरन् सुसुमारपुरे प्राप्तवान् । तत्र च स तस्थौ प्रतिमया देवकुले । तत्र च धुंगुमारनामा नृपतिस्तत्तनया चाप्रतिरूपरूपाङ्गारवती नामधेया । ता च याचितव्यं चंद्रप्रद्योतः । स च न दत्तव्यं स्ताम्, तन्निमित्तं च चंद्रप्रद्योतेन तत्पुरं परितो वेष्टितं कियत्यपि समये व्यतीते नृपपुत्रो नैमित्तिक उपश्रुतिं विलोकयन् यामिन्यां मापयामास डिमान् । तदा च ते भीताः प्रतिमास्थितं वारत्तकमुनिं शरण प्रपन्नाः । मुनिनाऽपि सहसा ते न मेतव्यं भवद्विस्तियुक्ताः, तदा च तन्मुनिवचनं निशम्य प्रमुदितमनो नैमित्तिको नृपतिं विज्ञपयामास 'स्वामिंस्त्व मुन्युक्तशकुनबलाद् विजयो भावी' इति तेनोक्ते तेन नृपेण युद्धं विधाय चंड-प्रद्योतनृपतिर्वद्धः । पुनः कियताऽपि कालेन तं विमुच्य सत्कारपुरस्तर सौवांगोद्भवां स विवाहितः । कियति च दिनानि स पुरे स्थापितः । अन्यदा च चंद्रप्रद्योतेन सा प्रष्टा 'तव पित्रा स्वल्पचलेनाप्यहं कथं बद्धः ?' तयोक्तं 'वारत्तकयत्युक्त-शकुनबला'दिति तयोक्ते तेन स मुनिर्नैमित्तिकयते ! तुभ्यं नमो भवत्विति हसितः । तदा च स यतिः प्रव्रज्यादिवसादारभ्य तमतीचारमपश्यंस्तं शिशुव्यतिकरं सस्मार । स्मृत्वा च तमतीचारं प्रतिक्रम्य केवलश्रियमवाप्य स ययौ महोदयम् ॥ ४२ ॥ इत्युक्ता यतिगृहस्थोभयसंभवा देशग्रहणैषणादोषाः ।

अथ परिमौगैषणादोषपंचकस्वरूपं किञ्चित्प्रपंच्यते । तथाहि संयोजनाऽप्रमाणाङ्कारधूमकारणस्वरूपाः पंचपरिमौगैषणा-दोषा भवति । तत्र रसगृह्याऽन्योन्यद्रव्यसंयोजन संयोजना । सा च द्विधा द्रव्यतो भावतश्च । तत्र द्रव्यतो द्विविधा उपा-श्रयाद् बहिरंतश्च भिक्षामादत्ते च यद् रसनिमित्तं क्षीरखंडादि द्रव्याणां संयोगं जनयति सा बहिः संयोजना । वसतेरंतस्तु

संसृष्टं याचयन् द्रव्यं तु सापक्षेणम् ॥ ५ ॥ असंसृष्टाः क्तर संसृष्टा याचनं द्रव्यं तु निरक्षेपम् ॥ ६ ॥ असंसृष्टाः वाधिरसंसृष्टं
याचनं द्रव्यं तु सापक्षेणम् ॥ ७ ॥ इत्ययाचने असंसृष्टे द्रव्यं तु निरक्षेपम् ॥ ८ ॥ एतेषां मयानां मध्ये प्रथमवृत्तीयपञ्चम
सप्तम्यमगोषु क्त्वये सापक्षेणे द्रव्ये सति पञ्चास्त्वर्मापसंभवात् । समस्येणु तु न क्त्वये इत्यस्य निरक्षेपतया पञ्चात्त्वर्मादि
दोषसंभवात् । इत्युच्यं विमोक्षस्य रूपम् ॥ ४१ ॥

[illegible]

धीरा जायामायं च उमं च ॥ १ ॥ तथा साधुना तथाऽऽहारो ग्राह्यो यथोदरस्य पंचभागाः पूर्यन्ते भक्तपानाभ्यां पष्ठ-
 स्तु रिक्तोऽवतिष्ठति । तत्रापि साधारणकाले त्रयः सव्यजनस्याशनस्य द्वौ च पानस्य । शीतकाले पुनरेको द्वौ वा पानस्य
 शेषा भक्तस्य । उष्णकाले तु द्वौ त्रयो वा भागाः पानस्य शेषा भक्तस्य समादेयाः । उक्तं च तत्रैव अद्धमसणस्स सन्वं-
 जणस्स कुल्ला दवस्स दो भागे । वाऊपवियारणट्ठा छब्भायं ऊणयं कुल्ला ॥ १ ॥ सीओ उस्सिणो साहारणो अ-
 कालो तिहा सुणेयव्वो । साहारणम्मि काले तत्थाहारे इमा मत्ता ॥ २ ॥ सीए दवस्स एगो भत्ते चत्तारि
 अहव दो पाणे । उस्सिणे दवस्स दोणिण अ तिणिण व सेसा उ भत्तस्स ॥ ३ ॥ एवमुक्तप्रमाणमाहारं गृह्णन् साधुर्न
 लिप्यते । यदुक्तं श्रीपिंडनिर्मुक्तौ पगामं च निगामं च पनीयं भत्तपाणमाहारे । अहवहुयं अहवहुसो पमाण
 दोसो सुणेयव्वो ॥ १ ॥ बत्तीसाह परेणं पगम जिचं तमेव उ निकांमं । जं पुण गलंतनेहं पणीयमिति तं
 बुहा भंति ॥ २ ॥ अहवहुअं अहवहुसो अहप्पमाणेण भोयणं भोत्तुं । हाएज्ज व वामिज्ज व मारिज्ज व तं
 अजीरंतं ॥ ३ ॥ बहुयातीयमइयहुं अहवहुसो तिन्नि तिन्नि व परेणं । तं चिअ अहप्पमाणं मुज्झं जं वा
 अतिप्पंतो ॥ ४ ॥ प्रमाणातिक्रमदोषदुष्टाहारग्रहणे च वमनविरेचनमरणकामोदीपनादयः प्रभृताः प्रादुर्भवन्ति दोषाः ।
 प्रमाणोपेताहाराभ्यवहारे च ते न संभवेयुः । यदुक्तं अप्पाहारस्स न इंदियाइं विसएसु संपयदंति । नेव
 किलम्मइ तवसा रसेसु न वि मुज्झए आवि ॥ १ ॥ तथाहि आहारानि आहारा ॥ १ ॥ तस्मात् प्रमाणोपेत
 एवाहारो ग्राह्यः । इत्युक्तप्रमाणदोषस्वरूपं ॥ २ ॥

वेया पात्रे करुते पदने च । तत्र चतुर्द्रव्यं यस्य द्रव्यस्य रसविशेषाणि तस्य तेन सह पात्रे संयोजने पात्रविषया
 संयोजना, यथा घृतसंसारोः पात्राणां संयोजनम् १ । यदा तु कण्ठतपोस्ताटितं पुरिकादि गुढारिमिथिल करोति तथा
 कण्ठविषया संयोजना २ । यदा च घृते कण्ठं प्रविष्य तरतु घाईं घृते प्रविषति यद्वा तत्र मंडकादि पूर्वं प्रविष्य
 तदनु गुढादिषुं प्रविषति तदा हृत्तरिषया संयोजना ३ । एतां तु द्विविधां द्रव्यतः संयोजनां कर्तुं रसगुढाः सन् यदा
 एतान् संयोजयति शान्तस्वर्चीवापचकर्मणि सम स्या यावतः संयोजना । उक्तं च बीजिनिर्मुक्तौ संयोजयणा ठ भावे,
 संयोजयक्य ताजि वस्वार्ह । संयोजयद् कर्ममेव कर्मणेन यत्र तत्रो तुफलम् ॥ १ ॥ विविधितवर्द्धिषुपुतादि
 निर्गमनार्थं तनुबाता ना यत्रमिन्द्रियं तस्त्वं परिहासे दि कीटिकादिषु मयोपगतसंयोजनेन मदद् प्रायश्चित्तं सुमेति । उक्तं च
 तत्रैव पठेत्तत्र पत्ररक्षणे, सुतुल्यरिप अ सेसगमणद्धा । विद्धो संयोजो जलु, वरकमो तस्मिन्मो होइ ॥ १ ॥ यतो
 रसोदक एव संयोजो निरिदस्ततो स्मामाणं कल्पते । उक्तं च तत्रैव रसदेवं परिसिद्धो, संयोजो कल्पय निष्ठाणद्धा ।
 जस्तं च जन्मपठंघो, सुहोषिबोऽभाविमो ज्ञो य ॥ १ ॥ इत्युक्ता संयोजनारोपः १ ।

अत्र प्रयत्नादिप्रमदोपसर्गं प्रकल्पते । तत्राश्विष्ठवदनप्रयत्ना द्वात्रिंशद् कवसाः साधूनामादारमानहृष्यते साधूनीनां
 च श्रेयार्थिप्रति । पदुस्तं बीजिनिर्मुक्तौ चलीस किर कवसा, आहारो कुष्णिपूरको मणिजो । पुरिसस्त
 मदिशिपाय, जहावीसं मये कवसा ॥ १ ॥ द्वात्रिंशत्कवसानां मध्ये एकेनापि कलेन म्यूनमाहारं गुह्यं मापुर्वात्रा-
 नात्रायोरुपचमोदकं च प्रोष्यते । पदुक्तं तत्रैव एतो किण्णाइ दीपं, जयं जयदगं च आहारं । साहस्यमिति
 चिन्ति

धीरा जायामायं च उमं च ॥ १ ॥ तथा साधुना तथाऽऽहारो ग्राह्यो यथोदरस्य पंचमागाः पूर्यन्ते भक्तपानाभ्यां पष्ठ-
 स्तु रिक्तोज्वतिष्ठति । तत्रापि साधारणकाले त्रयः सव्यजनस्थाशनस्य द्वौ च पानस्य । शीतकाले पुनरेको द्वौ वा पानस्य
 शेषा भक्तस्य । उष्णकाले तु द्वौ त्रयो वा भागाः पानस्य शेषा भक्तस्य समादेयाः । उक्तं च तत्रैव अद्रुमसणस्स सत्त्वं-
 जणस्स कुज्जा दवस्स दो भागे । वाऊपवियारणट्टा छब्भायं ऊणयं कुज्जा ॥ १ ॥ सीओ उसिणो साहारणो अ-
 कालो तिहा मुणेयव्वो । साहारणम्मि काले तत्थाहारे इमा मत्ता ॥ २ ॥ सीए दवस्स एगो भत्ते चत्तारि
 अहव दो पाणे । उसिणे दवस्स दोणिण अ तिणिण व सेसा उ भत्तस्स ॥ ३ ॥ एवमुक्तप्रमाणमाहार गृह्णन् साधुनं
 लिप्यते । यदुक्तं श्रीपिंडनिर्युक्तौ पगामं च निगामं च पनीयं भक्तपाणमाहारे । अहवहुयं अहवहुसो पमाण
 दोसो मुणेयव्वो ॥ १ ॥ बत्तीसाइ परेणं पगम जिचं तमेव उ निकामं । जं पुण गलंतनेहं पणीयमिति तं
 बुहा वेति ॥ २ ॥ अहवहुअं अहवहुसो अहप्पमाणेण भोयणं भोत्तुं । हाएज्ज व वामिज्ज व मारिज्ज व तं
 अजीरंतं ॥ ३ ॥ बहुयातीयमइबहुं अहवहुसो तिन्नि तिन्नि व परेणं । तं चिअ अहप्पमाणं मुंजइ जं वा
 अतिप्पंतो ॥ ४ ॥ प्रमाणातिक्रमदोषदुष्टाहारप्रहणे च वमनविरेचनमरणकामोदीपनादयः प्रभूताः प्रादुर्भवन्ति दोषाः ।
 प्रमाणोपेताहाराभ्यवहारे च ते न संभवेयुः । यदुक्तं अप्पाहारस्स न इंदियाहं विसएसु संपयंदति । नेव
 किलम्मइ तवसा रसेसु न वि मुज्झए आवि ॥ १ ॥ तथाहि आहारानि आहारा ॥ १ ॥ तस्मात् प्रमाणोपेत
 एवाहारो ग्राह्यः । इत्युक्तप्रमाणदोषस्वरूपं ॥ २ ॥

अथोपासनेपस्वरूपं विधिपुरुष्यते । तथाहि तर्थांगारस्येन विमतपुमयमिनना रण्यममास्वप्राह्मिपनरुप्यते । यदुक्तं श्रीपिरनिर्गुणो धंगाररति पपुचा त पिप यदं गप पूमे ॥ तस्यैव चरित्रं चरित्रं प्रोति प्रासुचमप्यारं प्रदस्वर्गभरं रायपुच्छिता सन् रुवाना । यदुक्तं तत्रैव रागमिगसंप्रतिष्ठो, सुजेतो फासुयंपि आहारं । निरुगगालनिभ, करोह चरित्रियं विर्यं ॥ १ ॥ इत्युक्तंमारासोपस्वरूपम् ।

अथ एतदेतस्वरूपं विनयपुरुष्यते । तर्थांगारस्यमर्तप्राह्म अकमायमिधवं सपुमयिसुष्यते । यदुक्तं तत्रैव अंगाररुचम पसं अकमायं ईयण सपुम त तस्यैव चरित्रं विर्यति चरित्रिकपयस्यारं मनसा चरित्रा कायेन वा द्वेयपेपं प्रसुमीयन् । तत्र मनसाद्यो वीर्यमपकं विर्यं इयं वेति विरयन्, चरित्रा तु चरित्रं विरयाना, कायेन तु हस्त येदनादि कर्माणि । तस्मात् सारस्यारसाहारयो रागद्वेषरिरारं कर्मा वागिष्ठयमेन व्यानाप्ययनादिनिमित्तमाहारो प्राप्ता । इत्थं च तत्रैव आहारंति तचस्सी, विगहगाल च विगयपुमं च । प्राणजकयणनिमित्तं, पसुवयसो पवयणस्य ॥ १ ॥ इत्थं एतदेतस्वरूपं ॥ ३ ॥

अथ आराधनेपस्वरूपं विधिपुरुष्यते । तत्र काये आहारमपुहन् कारणायां वाहारं गुहन् इतिः संपुन्यते कारण दोषमनियकर्मणा । तत्र साध्मा येदनाग्रमरेणाएयविशामेयोदोषनसुंयमप्यारापन प्राचचार्यचर्यभ्यानानुसंधानकथनानि पदाराधनचकारनानि मर्पति । तत्र 'युवा सभा विषणा मत्पि' इति चरित्राद् युवासाया वेदना मास्ति, तत्रप्रयमार्य चरित्रेहीति १ । तथा युवाहीतो वेयाह्मं कर्तुं न चरित्रेहीति तदर्थं च २ । तथा युवाहीतो कोचनहमकचरेर्वा घोषयितु न

शक्नुयादिति तन्निमित्तं च ३ । तथा समयः प्रत्युपेक्षाप्रमार्जनदिलक्षणस्तदर्थं च ४ । तथा प्राणधारणार्थं च ५ । तथा
 सूत्रार्थानुस्मरणादिनिमित्तं च ६ । एतदर्थसंवादिनी च श्रीपिंडनिर्युक्तिगाथा तथाहि वेअण वेआवच्चे, हरिअट्टाए अ
 संजमट्टाए । तह पाणवत्तिआए, छट्ठं पुण धम्मचिंताए ॥ १ ॥ तथा पड्भिः कारणैः साधुनां श्रीयत् । तथाहि-
 आतंको १ पसर्ग २ ब्रह्मगुप्तितितिक्षा ३ प्राणिदया ४ तपः ५ शरीरव्युत्सर्ग ६ लक्षणानि पड् निमित्तानि भवत्यभोजने । तत्रांतंको
 ज्वरादिरूपस्तदुपशमार्थं मुनिर्नाश्रित १ । तथा नृपस्वजनाद्युपसर्गनिवारणार्थं च २ । तथा ब्रह्मगुप्तयोऽन्यथा सोढुं न
 शक्यं ते तेन तदर्थं च ३ । तथा जलद्वष्टिमहिकानिपातादौ प्राणिदयार्थं च ४ । तथा चतुर्थीदिपणमासोपवासांततपो-
 निमित्तं च ५ । तथा विनेयव्युत्पादनादिसकलकृत्यकरणानंतरं पात्रात्ये वयसि संलेखनां विधाय कायव्यवच्छेदार्थं च
 ६ । अत्र च पिंडनिर्युक्तिगाथे तथाहि आयंको जरमाई, रायासन्नायगाह उवसग्गो । बंभवयपालणट्टा, पाणिदया
 वासमहिंयाई ॥ १ ॥ तवहेउ चउत्थाई, जाव उ छम्मासिओ तवो होह । छट्ठं सरीरवोच्छे-यणट्टया होअणा-
 हारो ॥ २ ॥ एव पड्भिः कारणैराहारं गृह्णन् पड्भिश्च कारणैराहारमगृह्णन् लिप्यते कारणदोषोत्यकर्मणा ५ । इत्युक्ताः
 पचपरिभोग्येण दोषाः । एव सप्तचत्वारिंशदोषविरहितमाहारमाददानो मुनिरेयणाममित उच्यते अन्यथा त्वाजीवीति ।
 उक्तं च श्रीउपदेशमालायां बायालमेसणाओ, भोअणदोसे अ पंच सोहेह सो । एसणाहसमिओ, आजीवी
 अघाहा होह ॥ १ ॥ तस्मादाहारविषयमूच्छारहितेन यतिमत्तमेनैते सप्तचत्वारिंशदोषाः सर्वप्रयत्नेन वर्जनीयाः ।

अथैतेषु क्वचिद् गुरुलघुविशेषो भान्यते तथाहि-सर्वगुरु मूलकर्म, तस्माद् यथाक्रममाधाकर्मकर्मौद्देशिकचरमत्रिकं

विधीतिमद्विहं वादराप्राप्तुविहं सप्रत्यपापपप्राप्त्याहृतं क्षोभविहानंतकाप्याप्यपरितनिविहतिविहंतहंतो विभापरिबतच्छ-
 रितानि संचोचना वंगारादोषो वर्धमानभविष्यभिधिते चेति कपवा पण्यसिद्धपणो पचाक्य वतुर्वयपोषत् । एते
 ग्यव कर्मरिदिकापामेदो विद्यापमेदो धात्रीत्वं वृगीत्वमहीतनिमित्तपायीवित्वं वनीपकस्यं वादरापिदित्वा क्षोभमान
 विहो वृर्धपिर्हस्तवकरणं विद्यामंत्रयोगमूर्धनिविहः प्रकृतकृत्यं स्वपराधमस्वयावहीते क्षोभिकाप्याप्यपरापिदिते निष्पत्य
 पायपरवाप्याम्याहृतं विरितोद्विज कपाटोद्विजधृत्कृतयात्तापहृतं सर्वमाप्येवं सर्वयमित्थं पुराकर्म वचातुकर्म वारितव्रवितं
 संसृष्टप्रवितं प्रत्येकाप्यपरितनिविहतिविहंतहंतमिमापरिबतानि प्रमाचोष्टुवनं सुपूयमकरवमोवनं चेति कपवचतुर्वा
 दापामाम्भविष । एवमोऽप्यऽस्वरपूरकविममेरौहृतं कृतोरेदिकवेदश्रुतं वचपानपति मापापिदोऽनतकाप्यपरितनिविह-
 तिरितादीनि चेति कपव वापाम्भारेकमकविष । एवमोऽप्योषोरेदिक्वारिमेरपश्रुतपक्यपति विरत्वापति प्रकृतकृत्य
 क्षोभेचरपरराकचितं प्रामित्यं परमापौ व्रीहं सप्रवरायनिष्प्रत्यपापस्वप्राप्त्याहृतं दारोद्विजं वदम्यमाकाशतुलमभ्यरूरक-
 प्रवममेदः वृत्तचिदित्वा गुणवृत्तवकरणं विषयवृत्तेशेदिक्वारित्वा अकितं क्षिपिरापक्यं प्रत्येकरं परनिविहतादीनि विमान
 वरनिविहानि चेति कपव एकग्रनात् एवर्धित् । एतेम्योज्जीत्वारत्वापना वृत्तमाधुतिका वृत्तमयसरवस्तक्यप्रवित
 प्रत्येकविमरं परत्वापितादीनि चेति कपवा एवर्धित्प्रत्येकविहतिरवागप्रत्याप्त्याहृतं । इति माविवा द्विषि
 दोषेऽमुक्तपुरिदेवः प्राकृतग्रनाकापुसारेव ।

वरंतापदएवचविपुलएव विहत्वाऽप्राप्ती पतिः कि कर्षणं ? उच्यते विद्वद्विहकृते एवान् दोषान् विद्योक्तयन् पुरा-

लंबनसद्भावाभावविदुः द्रव्यक्षेत्रकालभावानपेक्ष्य मनागशुद्धमपि पिंडमाददानो यतेत पंचकृद्धान्याम् । अथ पंचकृद्धानि-
त्यस्य वाक्यस्य कोऽर्थः ? उच्यते पंचकशब्देन सूत्रोक्तस्त्वपोऽग्निशेपस्तेन या हानिः स्वतपमो व्ययः । कोऽर्थः मदीपाद्वार-
प्रहणाच्चदपराधशुद्धये यथा पंचकेन पंचकेन प्रायश्चित्तेन नृपापराधदीयमानदंडद्रव्ययत् स्वतपसो व्ययः स्यात्तथा तेन यतेत
इत्थमशुठतया सूत्रोक्तयुक्त्या यतना कुर्वतो यतेर्या काचित् स्वानुष्ठानखडनरूपा विराघना स्यात् मा निर्जराकारणमेव ।
यदुक्तं श्रीपिंडनिर्युक्तौ जा जयमाणरस भवे, विराहणा सुतविहिंसमगगस्म । मा होह निज्जरफला, अज्जस्त्य
चिसोहिजुत्तरस् ॥ ११ ॥ इत्युक्तं गवेषणैषणाप्रहणैषणापरिमोक्षणैषणादोषम्बरूपम् ।

एव च यथैषणात्रयमाश्रित्य मत्तचत्तारिशुद्धोपाः परिहरणीयाः श्रमणैस्तथा श्रम्यातरपिंडराजपिंडात्रापि । तत्र प्रथमं
श्रम्यातरपिंडस्वरूपं पूर्वाचार्यकृतगाथाभ्यामेवोच्यते । तथाहि सागारिओत्ति १ को पुण २ काहेत्ति ३ कडविहो वा
सपिंडो ४ । अस्तिज्जायरो व काहे परिहरिअन्वो अ मो कस्म ६ ॥ १ ॥ दोसा या के तरस् उ ७, कारणजाए
व कप्पए कम्म ८ । जयणाए वा काण ९ सगमणेगेसु चित्तन्वो १० ॥ २ ॥ (व्याख्या) मागार एव मागारिकः
श्रम्यातरः श्रम्या तद्गतयतीन् वामरक्षयतद्वितरणेन वा संसारं तरतीति श्रम्यातरः ॥ १ ॥ कोऽयमुपाश्रम्य प्रभुस्त-
त्सदिष्टो वा तेषु पुनः प्रभूतेषूत्सर्गतः सर्वेऽपि वर्जनीयाः । अनिर्वाहे तु क्रमादेर्लोकः । यदातुपाश्रम्यसंकीर्णतया पृथक्-
पृथगुपाश्रयेषु तिष्ठन्ति यतस्तदा निर्वहि सर्वेऽपि परिहाराः । अनिर्वाहे त्वाचार्योपाश्रम्यश्रम्यातरो वर्जनीय एव ॥ २ ॥
काहेत्ति-कदा कुतः कालात् प्रभृति भवेत् श्रम्यातरः ? उच्यते प्रागराश्रयके त्रिदिने म्यापे ना रुने, यदुक्तं जह जगंगति

सुचिरिष्वा, करसि भावस्सय न आसत्प । सिद्धापरो न होई, सुखे न कए न सो होइ ॥ ११ ॥ इतिविधो
 वा तस्य पिढः । तस्यते दाददविषोऽयनादिपुच्छ ४ वादपुञ्ज ५ पञ्च ६ पात्र ७ कञ्ज ८ सुषी ९ दुर १० कञ्जोपन
 ११ नसमेदिनीया १२ । यदुक्तं असुष्याईया नठरो, पाठेण-यस्य-पत्त-कञ्जप । सुइ-सुर-कञ्जसोइण,
 नहरमिष्वा सागरिष्यपिढो ॥ १ ॥ इयादीनि तु दध्यातर्पिततया मोष्यते । यदुक्तं तणाङ्गलणारमङ्गुगसिद्धा
 संपारपीदछेवार् । सिद्धापपरपिढो सो, न होइ सेवो न सोचदिमो ॥ १४ ॥ बसुष्यातारम कदा स्यादित्था,
 रिचनिर्मनघकारिनेक गर्भपति, तलोऽयम्यातरा स्यात् । यदुक्तं बुत्थे बसं अहोरत्तं, (आवेद्यांतरेप्य तु) तुरस्यमने
 विष्यनिगपाण सुरोदये असुगारिष्यो । अत्यमिष्यनिगपाणं, वारसजामाठ सागरिष्यो ॥ १५ ॥ परिर्वस्यम
 स कस्य । तस्यते स्तारवपट्टदिन सकलस्याधि किययारिबः । कस्य ५ सिंगत्पस्स उवज्जो तं परिहरठवमुजज्जो
 वा वि । पुच्छस्व यदुच्छस्व वा असवगुणो गदिगेति वेपा । सायवपट्टावस्त्व ५ यारारत्त्वे कन्वपाठापये दुरा यवतु मा वा
 तवाप्ति पताञ्च वस्वते । तां न निरीस्व सर्वेअपि मिद्धावरमसुवपस्त्वं इह परिहरस्वयोस्मयस्त्वमिति हेतोरेषमिराप्ति
 यस्त वर्मन्मदो बीस्वते स यत्र सिष्ठति त्वपुणरपिढः दध्यातर्पितत्वात् गर्वनीय वव । के ५ दोषास्तत्पिढे वृक्षयावे ?
 उष्यते तीर्वकरमिद्धत्वाद्दो यूपोक्षो दोषाः । यदुक्तं तित्थपरप्यचिच्छो ? अद्याप २ उगगमो वि न न सुम्मे
 ३ । अविमुत्ति ४ अलापवपा ५ पुच्छरसिद्धा य ६ पुच्छेज्जो ॥ १ ॥ (व्याख्या) सर्वेभिः साधूनां वप्यावरपिढो
 निष्ठः । यदुक्तं पुरपण्णमपयेदि न वि कम्म विणपरेदि छेसेणं । सुखं विदेदिपदि न, न प सागरिस्स

पिण्डो उ ॥ १ ॥ यस्यैव कृतकर्म तस्यैकस्य न कल्पते शेषाणां तु कल्पते । इत्येवं लेशतो मध्यमद्वयविशतितीर्थपति-
 भिरमहाविदेहजिनवरैश्च कार्मिकमप्यशनाद्यनुज्ञात स्वयतीनां न तु शय्यातरपिंडग्रहणम् १ । कुतो हेतोरित्याह अज्ञातस्य
 नृपादिप्रव्रजितत्वेनाविदितस्य यद् भैक्षं तदज्ञातमित्युच्यते साधुना च प्रायस्तदेवादेयं अन्नये उच्छं चरई विसुद्धमिति वचनात्,
 तच्चासन्ननिवासादिपरिचयेन ज्ञातस्वरूपस्य यतः शय्यातरगृहे पिंडमादानस्य स्यादिति २ । तथा उद्गमः कल्पनीयमक्ता-
 दिभवनमपि चेति समुच्चये सोऽपि न शुद्ध्यति । कथं बाहुल्ला गच्छस्स उ पढमालिअपाणगाइक्कस्सु । सऽभाय-
 करणआउट्टिआइ करेइ उग्गमेगयरं ॥ १ ॥ तथाऽविमुक्तिर्लोलुपतया तत्कुलामोचन यदुक्तं भावे उक्कोसपणीय-
 गेहिओ तं कुलेन वड्डेइ । नाणाई कज्जेसु अ गओवि दूरं पुणो एइ ॥ १ ॥ तथा न लाघवं लघुता यस्य तद्
 भावोऽलाघवता । तत्र विशिष्टाहारलामेनोपचितत्वादेहस्य तेन समं संस्त्वेन प्रभृतोपधिलाभाच्च गुरुत्वम् । अत्र दृष्टांतः
 कस्यचिन्मुनेः शय्यातरेण कबलादि वितीर्णं तत्प्रणयाच्च तत्तनयादिभिरपि तदनु स तद्भारेण विहारं न करोति । अन्यदा
 च दुर्भिक्षे शय्यातरेण चित्तिं यद् बुद्धयुया वय मरिष्यामः, अस्माभिश्च समयमपि मरिष्यतीति तदेनं सुभिक्षे प्रेषयामीति
 विचिंत्य तस्मिन् बहिर्भूमौ गते तत्संवधि सर्वगुपकरणं बहिर्निष्कास्य संगोप्य चोपाश्रयो ज्वालितः । सगागते च तस्मिन्
 शेष दग्धमित्युक्त्वा पात्राणि समर्पितानि, सुभिक्षे पुनरागम्यमित्युक्त्वा विहारं च कारितः । अथ च सुभिक्षे तस्मिन् पुनरागते
 सद्भावमुक्त्वा सर्वं समर्पितमित्यलाघवता भवेत् ५ । तथा दुर्लभा च शय्या कृता स्यात्, येन शय्या देया तेनाऽशनाद्यपीति
 गृहिणां भीतेः । अत्र निदर्शनं कस्यापि गृहिणो गृहे पंचशतमितयतिष्ठताः सूरयस्तस्थिचांसः । तन्मभ्यादेकः संघाटकः

प्रथमे तत्सदनाधिर्सेष्यन्तु क्वरयेन यिथा गृह्णाति क्वरुतेन स निर्द्वन्द्वं यथा । अथवा च तस्मिन् एके ततोऽप्यत्र विद्यते
सति समापगा अन्ये दृढवः । तत्र तदधिके दृष्ट्याचां याचिदाचो स प्रोक्तवान् 'उपाधयो वर्यते वरं निःस्वतया विठरयो
स्मिन् द्विपि अस्ति तेय सं न दास्ये,' इति तेनोक्ते पठया प्रोषु 'तस्मात् क्वस्यावरविदो न क्वस्यतेऽगस्त्यं विठर,' इति तेनोक्ते
स प्राह 'यत्सदनाह रिक्तपात्रा यवलो निर्बोतोऽप्यमृत 'मिति तदनु कर्त्तुं क्वरयपि सं प्रह्लाप्य तेस्मान्नयो पुरीष इति दुर्लभा
च नैवेत्तु दृष्ट्या ६ । तथा विठरजसयाह व्यपञ्चेनो विनाशव दृष्ट्याया विधीयते गुरस्तेय तदभावे मच्छपानविनेयारीनां
च व्यपञ्चेनः ७ । अथैते दोषाः प्रायाः विहातप्रादरेऽपि संवर्षतीति किन्निमित्तमेतद्विदुष्यद्विररब्धम् ! सत्यते पकि-
नचनिराकरय केई एते निरीपगदगस्त्य । तस्मात्तद्व्यमानं इयरे चिति यावत् ॥ १ ॥ (व्याख्या) दृष्ट्यावर
विदपिदारे साधुचम्यात्सयोर्बोऽस्त्वदोपक्षयोपकारकभावेन स्वेरस्तस्मिन्कारणं केविदाचार्याः क्वरयति कारयम् । अन्ये
दुनरगुरीवकवन्त साधुमिरसौक्यमकाविदातमस्य दृष्ट्यावरस्वार्त्तद्वनमार्यनमरो निरीता एते इति नमस्यादिदानतः
दृढनीचा इति यावेत्यादयतम् । एता केचित् क्वरयन्ति विदोः

१ ॥ ८ ॥

निमंतणे दन्वदुल्लहे असिन्वे । ओमोअरि अ पउसे भए अ गहणं अणुत्रायं ॥ १ ॥ ८ ॥

कया च यतनया ग्राह्यः ? उच्यते त्रिःकृत्यथतुर्पु दिक्षु गवेपयित्वा गीतार्थो द्रव्यदुर्लभतया श्रय्यातरपिंडमादत्ते कारणे समुत्पन्ने । यदुक्तं त्रिकखुत्तो सरिकत्ते चउदिसिं मग्गिऊण गीयत्थो । दन्वम्मि दुल्लहम्मि सिज्जायरसंतिए गहणं ॥ १ ॥ एवमेकमाश्रित्य प्रोक्तं, यत्रापि नैकेऽपि तु पुत्रादयः श्रय्यातराः स्युस्तत्रापि यावन्तस्तत्स्वामिनस्तत्संदिष्टा वा ते सर्वेणानुज्ञाप्य तेषां मध्ये च योऽनुल्लंघनीयत्राकपस्तस्यैव पिंडः परिहार्यः मद्रकप्रांतादिविशेषमाश्रित्य शेषाणामपि ९ ।

इत्युक्तो लेखतः श्रय्यातरपिंडः ।

अथ राजपिंडस्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि यो मूर्द्धाभिपिक्तो नृपतिस्तस्याशनादिचतुष्कवस्त्रपात्रकंवलपादपुंछनरूपोऽष्टविधः पिंडः परिवर्जनीयो व्याघातादिनिमित्तैः । तत्रैश्वर्यतलवरादिभिः प्रवेशनिर्गमपरैः साधोः प्रवेशनिर्गमत्रिपयस्वलनारूपो व्याघातो भवेत् । अत एव भिक्षास्वाध्यायादेरपि अमंगलबुद्ध्या हननरूपो वा अतिसम्मर्दात् पात्रमंगरूपो वा आदिशब्दात् प्रचुरान्नादिप्राप्तौ लोभः स्यात्ततश्चैषणाप्रेरणम् । तथा उदारदेहाना करितुरगराजदारादीनां दर्शनेनाभिर्बुधो भवेत् ततश्च संयमात्मविषाधनादयो दोषा निदानादिविधानाचारिकचौरादिशक्या नृपप्रभृतिभिस्तस्य विनाशनात् । तथा नृपादिकोपात् कुलगणसंघाद्युपघातोऽपि, तथाऽहो निधमपि राजप्रतिग्रहमेते गृह्णीतीति जने गर्हां च स्यात् । अतो हेतोः प्रथमचरमजिनपतितीर्थवर्त्तिभिर्यतिभिः सर्वथैव वर्जनीयो राजपिंडः ।

नन्वेते दोषा मध्यजिनमुनीनामपि समाना एव, तत् किं ते तं न वर्जयंति ? उच्यते अप्रमादितया ऋजुप्रज्ञतया च

ते तपोपपिप्रासमर्षां भवो न वर्धयन्ति । उक्तं च द्युक्त्वो मृदभिसिक्तो द्युक्त्वो ऽहो जोगिसुदो ऽह । ध्वमि
 सिक्तो इयरेर्दि सय च मरदो जहा राया ॥ १ ॥ अङ्गुयाङ्गुणो राया अह्विहो तस्स होह प्विहोसि । पुरिमे
 प राणपसोषापायार्धर्दि प्विहुद्धो ॥ २ ॥ असजाङ्गया नठरो वर्य पाय च कवल नेव । पाठछणर्गं च
 तहा अह्विहो रायर्दिहो य ॥ ३ ॥ ईसरपभिर्धर्दि तर्दि वापाव्योअह्वलोहुवाराणं । वंसणसंगो गरिहा
 इयरेसि न अप्पमायाव्यो ॥ ४ ॥ इति याविणो किप्पिस्सवयाद्युसारेव दग्ग्यावरिदिरावर्दिहो । सद्दुस्सो च प्रपंचितं
 किप्पित् पिदपिपुदवास्सरुप् ॥ १ ॥

अथ दग्ग्याविपुद्विस्सरुं किप्पिप्प माग्यते तथाहि दग्ग्यात्रपि पिदवत् प्राप आपाकर्मार्दिदोपरहितेव हेम्या मूळगुर्बैठचर
 गुर्बैर्मूखेणगुर्बैठचरोपगुर्बैव विदुदा । पणुत्तं मूळुत्तरगुणसुद्धं धीपसुपंडगविबन्धिमं । वसर्दि सेविप्प सव्वकाल
 विवत्तप इति होसाव्यो ॥ १ ॥ तत्र प्रथमं मूळगुर्बैठदा वसति सिद्धांतमावैरोप्पते । तथाहि पिद्वीवंसो वो पारि
 बीजो वसति मूळवैछाव्यो । मूळगुणे तु ववेम्यो, एसा ठ अद्दगदा वसही ॥ २ ॥ (व्याख्या) इतिवंसो मप्पवत्त-
 क्कमा हे पारिण्णी वाररेस्सो वत् प्रविहं मूर्धं वत्तसो मूळवेस्सो वायवर्धु मेरपास्सेणु विपीयते एमिः सप्तधर्म्युत्तपूर्वैरितिनिधित्वं
 कवेर्धुक्का वसतिपपाच्चर्मिका । एतेरेव सप्तधर्म्युत्तपूर्वैरुत्तरेका त्थार्धं कवेर्धुक्का वसतिर्मूळगुणविदुदा । अथ मूळोत्तरगुणा
 विदुदा वसतिः प्रोक्कते आक्कनव्वरिक्कतमावैरेव । तथाहि वंसगा १ कळणु २ कळप्प ३ पापण ४ छेवण ५ पुबार
 ६ मूमी अ ७ । सप्पयरिक्कम्मा वसही एसा मूळुत्तरगुणे तु ॥ २ ॥ (इदम्याकपा) वत्तका वंरकाः कत्तवं कत्तव्वदिमिः

कुद्धाकरणं २ उक्कवणं दंडकोपरि ओलवणं ३ थापणं दर्मादिना छादनं ४ लेवणं चिक्कवणं कुब्बल्लिपनं ५ दुवारत्ति
 द्वारबाहुल्यस्यान्यस्य वा द्वारस्य करणं ६ भूमीयत्ति भूमेर्विषमायाः समीकरणं ७ एभिः सप्तभिः साधुमाधाय विनिर्मितैर-
 न्विता वसतिर्मूलोत्तरगुणाविशुद्धा । तद्विपरीता तु तैर्विशुद्धा । एते चतुर्दशाप्यऽविशोधिकोऽतिभूताः पृष्ठिवशादयः । अथोत्तरो-
 त्तरगुणा विशुद्धा वसतिः कथ्यते । तथाहि दूमिअ १ धूमिअ २ वासिअ ३ उज्जोविअ ४ बलिकडा ५ अवत्ता ६ य ।
 सित्ता ७ सम्मट्टा ८ वि अ विसोहिकोड्डिगया वसही ॥ १ ॥ दूमिअत्ति सेटिकादिभिर्धवलता १ धूमिअत्ति-
 अगर्वादिभिर्दुर्गंधा सती सुगंधा कृता २ वासिअत्ति पटवासादिभिरपनीतदुर्गंधमावा ३ उद्योतिता मणिदीपादिभिः प्रकाशिता
 ४ बलिकृता कृतकूरादिबलिविधाना ५ अवत्ता छगणमृज्जलैरुपलिसंक्षितवला ६ सिक्ता केवलसलिलाद्र्दीकृता ७ संमृष्टा
 प्रमाजिता यतिनिमित्तमिति सर्वत्र विज्ञेय ८ । एते उत्तरोत्तरा विशोधिकोऽतिभूता वसत्युपवातकाः एतैरशुद्धा उत्तरोत्तर-
 गुणाविशुद्धा । तद्विपरीता तु तैः शुद्धा । एवं चतुःशालाद्युपाश्रयेषु मूलोत्तरगुणमावना विधेया । उक्तं च चउसालाईए-
 वि ङु वन्निओ एवमेव चउविभागो । इह मूलाहगुणाणं संक्खा पुण सुण न जं भणिओ ॥ १ ॥ विहरंताणं
 पायं समत्तं कज्जाण ज्जेण गामेसु । वासो तेसु अ वसही पयह जुआ तओ तासि, ॥ २ ॥ यतो विहारं कुर्वता
 यतीना प्रायो ग्रामेवस्थितिर्भवेत् तेषु च प्रायः पृष्ठिवंशादिधृता एव वसतयस्ततस्तासा मणनं साक्षादकारितं तु चतुःशाला-
 दिवसतीनामिति । तथा वसतिर्नवधा प्रोच्यते । तन्मध्यादष्टविधा सा वर्जनीया । नममी तु वसतिर्विविक्ता स्वीकार्या । तत्र
 प्रथमा कालात्क्राता १ द्वितीया उपस्थाना २ तृतीयाऽभिक्रांता ३ तुर्याऽभिक्रांता ४ पंचमी वज्र्या ५ षष्ठी महावज्र्या ६

सहस्री साधया ७ अष्टमी महाराधया ८ नवमी अक्षय्याया ९ उत्तरं १० काछाह्णसु १ वठान्ना २ अम्भिकल ३ अण
मिकलता प ४ । वज्रा ५ प महावज्रा ६ सावज ७ माह ८ प्यकिरिया ९ प ॥ १ ॥ (व्याख्या) अष्टपदे मासोपरि
वर्गसु १० वटुर्मसोपरि विठ्ठलं कम्पादिप्रोवा ॥ १ ॥ अष्टपदमासमास्थानानन्दे द्विमास्यं वर्षासु १० बहुर्वासावस्थामानन्दे
प्रादौ मासान् नसिद्वयं यदि तथापि विठ्ठलस्योपस्थाना ॥ १ ॥ उत्तर १० वठमासा समर्पणा काछाह्ण्या ७ सा भवे
सिद्धा । संपेव ठवठाणा तुगुण्या तुगुण्या ॥ १ ॥ अत्र वर्षाकाले स्थितास्व यदि वर्षाद्वयमन्वत्र विषाव
समापयति वरोपगती वस्या न स्मारिदि कल्पपूर्वो पावर्षिकार्थं कृता या सा वयन्येवरकल्पसुविधिनो निवेदिता स्वाह
द्वे स्वर्नन्दे वेद वठस्वस्वां वयापयति तदा साप्रथिमांवा ॥ १ ॥ सेवाभ्येराहृता सती इतिभिः सेव्यमानाऽन्यभिः
॥ १ ॥ स्वार्थे निहितं वसति वसिन्वो वितीर्य स्वार्थमपत्तं इत्यर्थं गुरी वेचदा वस्यो ॥ ५ ॥ वमनपार्श्वेदिआहृतापार्श्वे
कृता महावज्यां ॥ १ ॥ वमनपार्श्वे कृता सावया ॥ ७ ॥ वैवद्विद्वे कृता महावज्या ॥ ८ ॥ उत्तर १० अष्टाह-
कृता वाह जायं कंदे वज्यायो । वमना तु तुम्बकं वसेह तयो भवे वज्या ॥ १ ॥ पार्श्वेकारणा वल्लु
आरम्भो अहिमयो महावज्या । वमनाहा सावजा महासावजा य साहृणं ॥ १ ॥ या पुनः प्रोक्त कालाणि
कांतापदोपरिपथिना स्वार्थमिष्टिद्वये वा कृतिता वरतनापुत्रयोपरिदिता साप्रथिदिता । यदुक्तं वा वल्लु
अष्टपदोपेदि वज्याया स्तरिया सपथ । वरिदम्भविष्यमुखा सा वसुधी अप्यकिरिया ॥ १९ ॥ एवमपि
वीणदुपदम्भविष्येन सेवनीया । यदुक्तं वीवज्यां विपाणद इत्येवं अष्ट ठाणकजाभिः । स्वरा प न सुष्यंती

ता वि अ तेसि न पिच्छंति ॥ १ ॥ तत्र प्रथमं स्थानमुच्यते । तथाहि ठाणं चिट्ठंति जहिं, मिहो कहाईहिं नवर-
 मित्थीओ । ठाणे नियमा रूवं, सिय सद्धो तेण तो वज्जं ॥ १ ॥ स्यात् कदाचित् अवर्जने च ब्रह्मवतागुप्तिलज्जानाश-
 प्रीतिवृद्धिप्रभृतयो दोषा भवेयुः । यदुक्तं चंभन्वयस्स अगुत्ती, लज्जानासो अ पीइवुद्धी अ । साहुतवोवणवासो,
 निवारणं तित्थहाणी अ ॥ १ ॥ ब्रह्मव्रतापुत्तिः स्त्रीसंस्मृतवसतिनिवासात् पुनःपुनर्दर्शनेन च लज्जानाशप्रीतिवृद्धी साधु-
 रतपोवननिवसनमिति भजने गर्हा तथा वसतेरन्यद्रव्याणां वा निवारणं निषेधः तथा तीर्थहानिश्च साधुषु जनाऽनादरात्
 तथा स्त्रीरूपे तु यत्तेरियं दोषोत्पत्तिस्तथाहि चनिताना चंक्रमणोर्ध्वस्थानरमितमविलासाऽचलोकननानाविधगुंगारादीन्निरीक्ष्य
 भुक्तभोगस्यानगारस्य पूर्वभुक्तस्मृतिरभुक्तभोगस्य तु भोगविषयविस्मयोत्पत्तिश्च भावः ॥ ३ ॥ उक्तं च चंक्रमियं विय
 मोदियं च, विप्पेरिकयं च सविलासं । सिंगारे य बहुविहे, दहुं सुत्तेयरे दोसा ॥ १ ॥ मोदियकिलिकिचितं रमि-
 तमिस्त्वर्थः भुक्तभोगाऽभुक्तभोगयोः स्मृतिक्षुब्धलोत्पत्तिप्रभृतयो दोषाः । स्त्रीणां पुनर्मुनिजनरूपविषयविस्मयेन कामोत्प-
 न्यादयो दोषाः । यदुक्तं जल्लमलपंक्रियाण यि, लावत्तसिरीउ जहसि देहाणं । सामन्ने वि सुरुवा, सयगुणिआ
 आसि गिहवासे ॥ १ ॥ तथा स्त्रीशब्दे त्वमी गायानि य पढियाणि व, हसियाणि य मंजुळे । अउछावे भूसण-
 सहे, राहस्सिए अ सोउण जे दोसा ॥ १ ॥ तथा यथा स्त्रीससक्ता वमत्तिस्त्याज्या तथा पशुपंडकसंस्मृताऽपि ।
 पशुपंडगेसु वि इहं, मोहानलदीविआण जं होइ । पायमसुहा पवित्ती, पुव्वभवब्भासओ तह य ॥ १ ॥
 तस्मादल्पक्रियाऽपि वसतिः स्त्रीपशुपंडकरहितैव सेवनीया इति भावितं किंचिद् वसतिविशुद्धिस्वरूपं ॥ २ ॥

अथ ब्रह्मविष्णुद्विरात्मक इति चेत् । तत्रादि ब्रह्मण्यसि विद्वददापाकर्मोपि दोषादितमेव प्राप्नुते । विद्वेषस्तु कल्पते,
 इह एवं त्रिषा एकाद्वारिष्ठाध्वर्याधावयवनिष्पत्तिभेदात् । तत्रैकैरियावयवनिष्पत्त्यर्थं काव्यातिहादि, विष्णोर्त्रियावयवसंभव
 कोदेवच्छादि, ईश्वरिषावयवनिष्पत्त्यर्थं तु कंसखादि । अत्र कोद्वेषप्रारब्ध कारण एव । एतद्विद्वयमसि अथन्यमप्यमोस्तद्वदभेदेन
 त्रिषिष्य । तत्र अपत्यं वरनत्वन १ यत्पत्यं तु योक्तव्यमवृत्ति २ उत्कर्षं तु कर्मशक्ति ३ । इदमपि च त्रिकं प्रत्येकं यथा
 कृतस्त्वपरिकर्मवदुपरिकर्ममेवेदादिरियत्, एतेषु च प्रत्ययं यथाकृतं स्वीकृत्यं कर्षयकारेर्निष्ठत्वात्, तद्वक्तानेज्वरपरिकर्म
 स्वत्ययोस्त्वत्, तद्व्याप्तौ तु बहुपरिकर्षाणि । तत्र ब्रह्मवयवसिरे एतथावतुष्यं प्रोक्तं श्रीमदार्वाक्ये । तत्रादि-
 उत्पिष्ठ १ वेह २ अंतर ३ तन्मिन्नयवममो ४ इति तत्रोपरिष्टा एव पुनराधिक स्वय स्वीकृत्य वयसा वयनं वयन्यादि
 कमेकवयवयवनिष्पत्त्यसिक्त वा तदेव गुरुत्वेभ्यो मार्गचतो यदेव १ । प्रेक्षा तु मानोपेव वक्षनमवलोक्त्य वतिष्ठति यथा
 ' योः अमयोपामक ! वारद्यभिदं इत्येते तार्यं मे वयनं चितरे ' ति २ । अंतरेषा तु तदा शेषा यथा परिचानमसुन
 इवपीयं वा यस्या वा वाभ्यस्तनूपरिगर्भं वा ब्रह्म त्युक्तुमिच्छति दाताभ्यस्तु मोस्तुक्षमा, अत्रांतरे याचमानस्तु हननेवेदरादि
 ३ । तन्मिन्नयवार्थो तु स्वदेय बहुवचनं वा देवं ब्रह्मता कार्यद्विष्टा वयवमिति वस्तु यदे वा देवे यत्पत्यं तस्य हेतुं याचितम
 यापितं वाभ्युत्थानीभ्य यदवप्रार इति कृत्वा युद्धतो यतोः स्यात् । काक्षां वतुलमिषयानां मध्ये त्रिनक्षत्रिनोऽप्रदैवया-
 ददेनेव रत्नय युद्धति च पुनरापेक्षाम्भ्याम् । अथापि वक्ष्यमाणे योक्तव्यगुणविष्णुदिः सिद्धावयवा विधेया, तत्रादि
 तत्त्वविषयसंज्ञपद्धा, मूलगुणा उत्तरा षट् पञ्चजया एतच्छब्दिः तानि वानि चेति इमे एव संवत्सारे कृतास्तान् मूलगुणा-

दे	आ	दे
मा	रा	मा
दे	आ	दे

विशुद्धं तद्विपरीतं तु मूलगुणविशुद्धम् । ये तु निष्पन्ने पञ्जनं सोऽयं उष्णभणं धाननादयश्च विधाय ते यतिकृते तैरुत्तरगुणाविशुद्धं विपर्यये तु तैर्विशुद्धमवसेयं वस्त्रम् । यदा च नामः ममादीयते गृहस्थान्तिके तदा तस्य नव भागाः करणीयास्तत्र चत्वारो देवभागाः, द्वौ च मानुषौ, द्वौ पुनरासुरौ, मध्यमभागश्च रक्षःसंधी । एतेषु चांजनखंजनकर्मलिप्तमूपकमक्षितादिकं विलोक्यम् । तत्र देवतभागेषु वस्त्रस्यैवं-विषत्वे उत्तमो लाभो, मानुषयोस्तु मागयोर्मध्यमः, आसुरयोस्तु ग्लानता, रक्षोभागे तु मरणम् । उक्तं च नवभाग-कप्पणाए, पढमं वत्थं करित्तु जेयंति । नाञ्ज फलविसेसं, गिण्हंति अहव वज्जंति ॥ १ ॥ चत्तारिदेवया भागा, दुवे भागा य माणुसा । आसुरा य दुवे भागा, मज्झे वत्थस्स रक्खसो ॥ २ ॥ अंजण खंजण कद्दमलित्ते, मूसगमक्खिय अग्गिविद्धे । बुण्णियकुट्टिय कुट्टिय, पज्जवलीढे होह विवागु सुहो ॥ ३ ॥ असुहो वा हमो लाभो, माणुसेसु अ मज्झमो । आसुरेसु अ गिलन्नं, मज्झे मरणमाहसे ॥ ४ ॥ इत्युक्तं किञ्चित् सिचयविशुद्धिस्वरूपम् ॥ ३ ॥

अथ पात्रशुद्धिस्वरूप किञ्चिदुच्यते । तथाहि-पात्रमपि पिंडवदाधाकर्मादिदोषरहितमेव ग्राह्यम् । विशेषः पुनरेष एक-द्रियविकर्लेन्द्रियपंचेन्द्रियावयवत्वमेवादात् पात्रमपि त्रेधा । तत्रैककरणशरीरनिष्पन्नं तु चक्रादि १ । द्विकरणांगनिष्पन्नं तु संख-शुक्र्यादिमयम् २ । पंचाक्षांगनिष्पन्नं तु कुतुषुंगपात्रादि ३ । एतेष्वायत आद्यमेव ग्राह्यम्, तदप्यलानुदारुमुन्मयत्व-

मेवाग्निदिपम्, एतदपि प्रत्येकं वापन्यमप्यथा तद्वदभाराणेषा । तत्र वापन्ययोस्तद्वद्वारि १ । मध्यमयावकम् २ । उत्कृष्टं तु
 पतद्वरा ३ । इदमपि प्रत्येकं त्रिप्रकारं यथाकृतं १ यत्नपरिष्कार्य २ यत्नपरिष्कार्य ३ । पूर्वपूर्वमात्रे योऽपरादेपम् । एतदपि
 तद्विदुः १ देह २ संयय ३ तस्मिन् ४ यम्यसि समयोत्तेपना यत्नकृतयोऽप प्राद्वम् । तत्रैवमात्रं पूर्वपत्र व्याकरोयम् ।
 तृतीया त्वेवं संग्राह्यं वा देवग्रहं वा (एतद् व्याख्या) इत्यादि पुरस्त्वत्वात्तदेवं योऽप, तु वैकस्मिन् दिने एकेकं
 वारं व्यापारयति । तत्र यद् वादयति तद् स्वाधिक्यम्, एतु विच्छिन्ति तद् रैयधिकम् । ईदं च कोऽप्यग्निज्वालिभ्योऽपरात्
 इतिर्वाच्यत इति । वाग्निपदे स्तोत्रगुणविद्विस्तु सुवचरत्वं मूलगुणा, पापनिवृत्तोरत्वं च इत्येतदपि प्रोक्त
 विधिना विधेया । इत्युक्तं हिंस्त्रं वाग्निद्विस्वरूपम् ॥ ४ ॥

अत्र वैक्यासमितौ विद्वदपदे नैरिषेणमुनिस्वर्येनं पथा । तेन साधकपथपारमर्शेऽपि सुरमायासाधुदेवाइत्युक्ते
 तद्वद्वचनं न एहीत त्वान्यैरपि इतिस्मिन्नेतद्वद्वारा, परिशर्यः तद्विदुः । एवं च निदर्थनं विद्वदपिदं दक्षिणम्, एवं वक्षविषसन्-
 पात्रस्त्रिपदेऽपि एतदेवोक्तम् विधेया समयानुसारेण । इत्युक्तं हिंस्त्रेपनासमितिस्वरूपम् ३ ।

यथाऽऽदाननिधेयवासमितिस्वरूपं हिंस्त्रिदुष्यते । एताऽऽदानेन सा त्रिधेयवाऽऽदाननिधेयवा, तद्विषयवा क्षमितिः
 दाननिधेयवासमितिः । सा च एकोरपसुलपत्तादिकस्योपकरणस्य देवक्यामुपिकरस्य तद्वद्विधेयकरणस्य प्रथमं यत्तु
 प्राप्नुयेद्यत् तदनु एकोरपारिप्रयार्थना च विषय प्राप्तानिधेयवे इत्येता वक्षिरेव समाराधिता भवति । अस्तां च क्षमिती
 एकोरप सुपौत्रि प्रतिष्ठेक्ष्नापिधिरुर्गमति । सा च प्रतिष्ठेक्ष्ना विधिना तद्वत्सुसुपंथिनी केनचित्सुलक्ष्म ४ । इयं विधिवापि

द्रव्यभावाभ्यां द्विविधा । तत्र संसक्तोपधिविषया प्रतिलेखना केवलिनं संसक्ताऽसंसक्तविषया च छद्मस्थानाम् । तत्राप्रत्यु-
 पेक्षित एव प्राणिभिः संसज्यते तेन पूर्वमेव तं प्रत्युपेक्षयति पंचभावबोधिनः । अथ प्रत्युपेक्षितोऽप्युपधिरूपभोगकाले चेत्
 संसज्यते तदा संसक्तमेव केवलिनः प्रत्युपेक्षते । इत्युक्ता केवलिनं द्रव्यप्रतिलेखना । अथ तेषामेव भावप्रतिलेखना प्रोच्यते
 तथाहि-वेदनीयं कर्मातिबहु ज्ञात्वा निजायुःकर्म चाल्पतरं विज्ञाय कर्मप्रतिलेखनाकृते कुर्वति केवलिनः समुद्घातम् । अत्र
 च भावः कर्मोदयरूपोऽवसेयः । इत्युक्ता केवलिनं भावप्रतिलेखना । अथ छद्मस्थानां द्रव्यप्रतिलेखना निगद्यते तथाहि-
 संसक्ताऽसंसक्तद्रव्यविषया च प्रतिलेखना छद्मस्थानाम् । यथा कस्मिन्नगरे निशि तस्करगवेषणार्थं हिंडने प्रमत्ता आरक्षका
 विनाशिता नृपतिना तद्विपरीतास्तु सन्मानिताः । एवमुपकरणादि संसक्तं भवतु मा वा तथापि ये प्रतिलेखना-प्रमार्जना-
 विधौ प्रमाद्यंति यतयस्तेषां भवभ्रमणलक्षणे दंडः समापतति । ये तु तत्र न प्रमाद्यंति तेषां तु न । अत्र दृष्टांतदाष्टौतिक-
 योजना त्वेवं नृपतिस्थानीया तीर्थपतयः । आरक्षकास्तु साधवः । मांडकं च पुरम् । स्तेनस्थानीयास्तु प्राणाः । तस्करापहर-
 णाय रत्नस्थानीयं तु ज्ञानादिक्रमम् । दंडस्थानीयं तु संसारारण्यपरिभ्रमणम् । भावप्रतिलेखना तु किं कृतं किं च कृतशेषं
 किं च बाह्याभ्यंतररूपं तपः कर्तुं शक्यमपि कुर्वन्नाऽस्मि एवं पूर्वरात्रेऽपरात्रे च यच्चितनं तद्रूपाऽवसेया । उक्तार्थ-संवादिन्य-
 श्रेमाः श्रीमदोषनिर्धुक्तिगाथास्तथाहि-दुविहा खलु पडिलेहा, छुडमत्थाणं च केवलीणं च । अहिंभतरबाहिरिया,
 दुविहा दन्वे य भावे य ॥ १ ॥ पाणेहि उ संसत्ता, पडिलेहो होइ केवलीणं तु । संसत्तमसंसत्ता, छुडमत्थाणं
 तु पडिलेहा ॥ २ ॥ संसज्जइ धुवमेयं, अपेहियं तेण पुव्वपडिलेहे । पडिलेहियं पि संसज्ज-इत्ति संसत्तमेव

जिष्वा ॥ ३ ॥ नाऊज वपणिमं, अश्वपुत्र आठथं व बोधार्णं । इम्मं पचिउेरेंठं, ववति जिष्वा समुग्घाय
 ॥ ४ ॥ संसत्तमसंसत्ता, छउअत्थार्णं तु दोए पचिउेहा । बोधणं अइ भारवन्धी, रिउंतादिदिप्पिा नेव
 ॥ ५ ॥ तित्थपरा राधागो, साह्वा कारणिमं भवणं व पुं । तेणं छरिसा य पाप्पा, तिणं व रयणा मवो वंओ
 ॥ ६ ॥ किं इय हि वा सेउं, किं करणिमं तव व म करोमि । पुग्घावरत्तकासे, जागरणो मावणचिउेहा
 ॥ ७ ॥ प्रसिउेसना व स्वावो १ वररथा २ अरंम ३ त्वंदिउ ४ वार्म ५ प्रसिउेवनामेवात् वंचणिवा मवति । उअ
 त्वंदिउ प्रसिउेसना वारिअपनिअसयित्थविउरे वप्पवे । वार्मवसिउेसना । तु इय्वांसमिअविउरे ओका । तेन स्वात्तादि-
 विउप्रसिउेसनास्वरकपय वप्पवे । उअ स्वात्तपूर्वस्वानविउरेवत्तपूर्ववर्णं विविपर । एअ स्वात्तपूर्वस्वानकपय उअ
 कपोत्तुपार्दिउवे निर्मयप्रवेवस्वानादि वंओमिस्वा प्रत्युपेस्व वहुता मूर्धि ववववा व प्रमान्यं विवेपर, एवं निर्मोदवमपि
 संवेदकअमार्बन्धुरस्मरमासनं प्रत्युपेस्व प्रयाज्यं व कर्म्मम् । त्वग्गर्णं तु रिसे न विवेवयुत्तुर्म्मवा, अयवादपरे तु वार्मवा
 त्त्वाननइदा एते प्रपोअ्याचार्यमनुवाप्य प्रत्युपेवभाविरेवं संस्वारओपरपट्टावास्तीरं वर्ययित्ताओकं इमेति । उच्छं व मी-
 ओवनिपुंछी अदाप्यपरिस्संतो, गिकाणपुट्ठा अनुण्यवेत्ताणं । संवाकत्तरपहे, अत्थरण मियववणाऽऽओग ॥ १ ॥
 निधि तु वोस्मी वायत् स्वाध्यावं विपाप नेत्त्ववंदनहुववसिअप्रसिउेसनापुरास्सरं उंवा क्खपिक्खोअ्यवेदं विपाप प्रत्युपेवव
 एवे संस्वारओपरपट्टान्पोस्सपेअसंमीय्य वावो यत्तस्तो मूर्धि प्रसूज्य वनेः वनेः । संस्वारअमात्त्वओति । अत्तु उओक
 विविदिना संस्वारअवेदि वउति संस्वारअवेपयिपिय वउतिमेरत्तपसेवस्सअ वउतिविष्वा, विस्वीरणं कप्पी प्रयाज्येवेत्त व ।

तत्रोत्सर्गतः प्रमाणोपेतैव ग्राह्या, यतो विस्तीर्णार्थां तस्यां भौतकार्पटिकादयः शयनाय समार्यान्ति । तैः सह संवासे च संयमात्
विराघनादयो दोषाः । सकटाया तु वसतो प्रवेशनिर्गमयोः प्रखलनपतनप्रभृतयो दोषाः । अपवादपदे तु त्रिविधाऽपि ग्राह्या ।
तत्र सूरैः संस्तारककृते भूमित्रय विलोकनीय निर्वाता प्रवाता निर्वातप्रवाता च । शेषसाधूनां पुनरेकैका, तत्र विस्तीर्णार्थां
वसतो पुष्पप्रकरवद् विकीर्णाः संस्तारकाः क्षेपणीयाः यथा सागारिकावकाशो न भवेत् । लङ्घ्यां तु पात्रकाणि मध्ये विधाय
मंडल्याः पार्श्वतः संस्तारकाः कार्यः । प्रमाणोपेतायां तु तस्यामेकैकस्य साधोः संस्तारककृते हस्तत्रयमिता भूमिर्भवति ।
मा चैवमूर्णामये संस्तारके साधुः स्वापं विधत्ते स च हस्तप्रमाणा क्षोणीं रुणद्धि । संस्तारकाच्च विशत्यंगुलानि विहाय
हस्तमिते पादपुच्छने पात्राणि स्थाप्यन्ते । तत्र पात्रमर्षांगुलानि रुणद्धि पात्राच्च विशत्यंगुलानि मुक्त्वा परतोऽपरोऽनगारः
स्वपिति स्थापना २४ । २० । ८ । २० । एवं च कृते साधोः साधोश्च द्वौ द्वौ हस्तावन्तरं भवेत् । एवं च कृते भुक्त-
भोगाऽभुक्तभोगयतिकृता दोषाः परिहृता भवेयुः । तत्र भुक्तभोगस्यासन्नतया स्वपतोऽन्ययतिकायसंस्पर्शतः पूर्वक्रीडित-
स्मृतिरूपो दोषः । अभुक्तभोगस्य पुनरन्यमुनिसुकुमारशरीरसंस्पर्शतो वनितविषयं कुतुक भवेत्, तथा परस्परं पादादि-
स्पर्शजनितः कलहश्च । तथा स्वपद्भिः शिरो यत्र कुञ्चं ततो हस्तमितां भूमिं मुक्त्वा विधेयम् । पदांतोऽपि गमनमार्गे
च तावती भूमिरुपत्याज्या । एवं च सूत्रोक्तविधिना शयनं विधाय कायिकपादिकृते यदोत्तिष्ठति तदा द्रव्याद्युपयोगं
विधत्ते । तत्र द्रव्यतः कोऽहं यतिर्गृही वा । क्षेत्रतः किमुपरितलेऽन्यत्र वा । कालतः किं रात्रिर्दिवसो वा । भावतः किं
कायिक्यादिना पीडितो न वेति । अथ चेन्निद्रासुद्वितनेत्रः स्यात्तदा निस्वासं रुणद्धि । तथा द्वारं च पश्यति तद्वत्त्वाऽ-

सञ्जेति मन्त्रं द्वारे वापद् प्रविष्टेनपन् पाति । स्वेनयमे तु द्वौ धाप् निर्गच्छतस्तत्रैको द्वारे विद्यति द्वितीयस्तु म्युत्सुमति ।
धापदयमे तु द्वौ निर्गच्छति तत्रैको म्युत्सुमति द्वितीयस्तु र्वां कृते द्वतीयस्तु द्वारे विद्यति । अथ वेद् म्युत्सुमतः
प्रपठसमवातिक्रमः स्वाध्या द्वारेऽपरममार्गं संस्वाच्य द्वारस्वस्त्युप्रतिष्ठापयन् कुर्वति । कापिच्छीम्युत्सुमर्निर्गतं त्वीनां
रचिका प्रष्टिद्वम्बोत्कर्षो वायव्यीतं द्वादशमनुष्यवीर्यं पतिना वपन्यतोऽपि गावात्रयम् । यदि च गावात्रयमपि गुप्तिर्तु
न व्रज्ज्जोति तदा स्वमित्सुसर्द्धोऽप्यारब्धः । चेत्तदा न व्रज्ज्जोति कर्तुं तदा प्राणोत्सेक इत्यम् । त्वान्वयस्तो हे श्रीन्
वा । त्वयापि यदि क्षीरेन वाप्यते ततोऽप्यत एव वदिः अयोत्सर्वं कृष्णवत्तवापयतं क्षीणामिदोऽम्यतरे प्रविष्टति तत्र
च निपातयिसि मम्यते । तववेकं द्वौ श्रीन् वा कल्पान् प्राणवोति । त्वय समाधानं वापते । अत्र मर्त्यमिदं न वा
ति तदा समारोपितमदुरुपं मारं क्वा वोढुं नेच्छति तदा तस्मिंस्तत्परिचिह्नरमागरोपय विदधे त्वयं च समारोहति ।
त्वानागारच्छेन किण्वद्भूमिं मते तद्वसिस्तस्मादुचति । तवम वद्वचरितो मे मार इति कल्पमानः तदा क्षीघ्रं याति ।
अदु दुनस्वस्मिन् किण्वद्भूमिं मतेऽपि क्कमारेऽम्यते च क्षीघ्रतरं याति । एवं साधोरापि क्षीतिविषया मादना विधेया ।
तत्कार्य-संवादिन्यत्र श्रीमदोषमिर्गुणियावास्ववादि पोरिसिवापुच्छजया, सामाशय उमपकाहयद्विछेदा ।
साहगिष्य दुये पदे, पमज्ज भूमिं कज्जो पाप ॥ १ ॥ संचारणभूमितिर्गं, वापरियाणं तु सेसमायेगा । ईराए
पुच्छज्जा, मंजलिपा वापक्षी इपरे ॥ २ ॥ तम्या पमाणलुजा, इच्छिक्कस्स तज्जे तिहक्कं संचारो । मायेष्य
संचारतरं, जइ वीसं अंलुजा भुंति ॥ ३ ॥ मज्जारसुसुगार्हप, वाए न वि प जाजुपपरया । दो इत्ये न

अगाहा, नियमा साहुस्स साहू अ ॥ ४ ॥ सुत्तासुत्तसमुत्था, भंडणदोसा य वल्लिया एवं । सीसंतेण च कुडं तु, हत्थं सुत्तूण ठायंति ॥ ५ ॥ संकोए संडासं, उव्वतंते य कायपडिलेहा । दव्वाहउव्वओंगं, णिस्सासनिहंभणालोयं ॥ ६ ॥ दारं जा पडिलेहे, तेणभए दोणिण सावए तिणिण । जइ य चिरंतो दारे, अण्णं ठावेत्तु पडिअरह ॥ ७ ॥ आगम्मपडिक्कंतो, अणुपेहे जाव चोद्धस वि पुव्वे । परिहाणि जा तिगाहा, निहपमाओ जढो एवं ॥ ८ ॥ अतरंतो च निवज्जे, असंथरंतो च पाउणे एक्कं । गइभदिट्ठंतेणं, दो तिणिण बहू जहसमाही ॥ ९ ॥ इत्थुक्ता स्थानत्रिकप्रतिलेखना ।

अथोपकरणप्रतिलेखनास्वरूप किंचिदुच्यते । तथाहि उपकरणप्रतिलेखना द्विविधा वल्लविपया पात्रविपया च । तत्र प्रथमं वल्लविपया प्रोच्यते । तथाहि ऊर्ध्वं स्थिरमत्ववितं पूर्वं प्राक् सर्वं वल्लं पूर्वापरभागयोश्चक्षुषा निरीक्षेत । तत्रोर्ध्वं द्विधा, वल्लोर्ध्वं कायोर्ध्वं च । अत्राह परश्चेदुभयथाप्यूर्ध्वमित्युक्तं तर्हि ऊर्ध्वोभूय दशति वल्लमादाय करोतु यतिः प्रत्युपेक्षणा; उच्यते नैतदेव, किंतूत्कुटकस्थितस्तिर्यग् वल्लं प्रसार्य दृढं च गृहीत्वा चंदनलिप्त इवाऽन्योन्यमंगान्यऽलगंयस्त्रिभागवुद्ध्या यद् यतिः प्रत्युपेक्षणा करोति तदुभयथाप्यूर्ध्वं प्रोच्यते । प्रतिलेखनां कुर्वता च मुनिना वल्लं वपुश्च न नर्तयितव्ये, तथा शरीरं वल्लं च न चलितं कर्त्तव्यम् । तथा न निरतर प्रस्फोटनादि विधेयम् । तथा मुशलवदूर्ध्वमधस्तिर्यक् च वल्लं न लगयितव्यम् । दृक्प्रति-लेखनानतरं च तिर्यक्कृतं वल्लं पूर्वापरभागयोस्त्रिभिः प्रस्फोटनीयम् । तथा नव खोटकाः सिद्धान्तप्रसिद्धप्रस्फोटनात्मकाः पाणेरुपरि कर्त्तव्याः । तथा हस्ते प्राणिनां कुंथूप्रभृतीनां प्रस्फोटनत्रिकविक्रान्तरितं च प्रमार्जनेन त्रिस्त्रिविंशोधनं विधेयम् ।

इमौ च प्रविशेत्तनां कुण्डा पठिरेषारमदा १ सुमरौ २ मोक्षसा ३ प्रस्फोटना ४ विविधा ५ वेदिका ६ रुपाः ७ रोगाः
 परिररपीयाः । तत्र पितृवकरच स्वरित ना बहन्वाम्यवस्तुप्रदप तदारयट्य कीर्त्तति । १ सुमर्येनं सुमरौ करित्वात् कीर्त्तियता ।
 सा च रक्षतिः शेषसंवलने तपयेदौपरि निपीदने भवेत् २ । मोक्षसा तु तिर्यगूर्ध्वमयो वा बल्लभयने स्वात् ३ । रेणुगुहिल-
 स्य बल्लस्य प्रकर्षेण पुनर्न प्रस्फोटने पस्यां प्रविशेत्तनायां क्रियते सा प्रस्फोटना ४ । विविधा तु प्रत्युपेक्षितस्य वस्तुस्या
 प्रत्युपेक्षिते क्षेत्रे प्रत्युरेस्पमम्यरक्षापक्षानां बोधये भवति ५ । वेदिका तु रंभप्रकरा कूर्चवेदिकादिक्का । तत्रोर्ध्ववेदिका
 बान्धनोक्तरि करवोर्विधाने १, बयोवेदिका तु बान्धनोरवाःकरकरये २, तिर्यग्देविका तु संदृष्ट्यंताःकरयोः क्षेत्रे ३, तमप
 वेदिका तु बाह्वेत्तरे बाहुद्वयनिर्मितौ ४, एकावेदिका वैक्याद्वतरे द्वाभ्यामुपिधाने ५-६ । तथा इमेऽपि वक्ष्यमाणा रोगाः
 प्रविशेत्तनायां रवनीयास्ते च भीमोपनिर्मुक्तिपाषाणिर्लिख्यते । तथाहि-पसिदिल पञ्चपञ्चोक्ता पगामोक्ता भवेगस्त
 वपुष्यां कुण्ड पमाणापमार्य, संक्षियगण्योषण कुञ्जा ॥ १ ॥ पसिदिलमपणं व्यतिरा-इयं च विसमगद्वयं च
 क्षेत्रं वा । नूमीकरकोलजया, कटुपणहभेक्यामोसरा ॥ २ ॥ पुणणा तिण्ड परेणं, बह्वणि वा वेत्तु पयार्ई
 पुष्प ॥ जोडणपमम्ययास्तु वा, संक्षियगण्यं करि पयार्ई ॥ ३ ॥ (व्याकषा) प्रक्षिपिष्ठं इदं न गृहीत प्रक्षयमानं
 पक्षं रक्षते गृहीतं तदा प्रसंयतो पूवौ कोकले इत्ये वा पुनर्लोकावति । एया- मध्ये गृहीत्वा बर्धं पमम् इत्याम्ना प्रिमाया
 पक्षेपं करोति यथा मंमुक्षिभिर्बन्धं गृहीतव्यं तदेष्टगुस्या गृह्णाति । येनाभ्योमपि बाटे तु प्रनेकाभयो जनेके स्पद्यो । भवेगस्तुर्न
 पुष्पि यनेकपक्षं कंरपति । बहवाऽनेकानि वक्ष्यायेक्य इत्या पुनाति । तथा प्रभाये प्रपायं करोति पुरिसारीन्पुनाति

वर्धि प्रविस्तेस्यसि, एषात् गुह्यस्मानासीनामर्थं दुष्प्रविषयार्थास्तु यथोक्तकर्मणि क्रमेणोपधिप्रविष्टेऽस्ते । अथवा
पात्रप्रविष्टेऽसन्परेष्ठाणां पद्मप्रविष्टेऽसनाया अपरिचय पात्रप्रविष्टेऽस्ते क्लृप्तं तु विषयार्थावधि क्लृप्तास्तु, यथा स्तेनादिमये प्रथमं
पात्राणि प्रत्युपेक्ष्यन्ते पद्मावस्थित्यर्थं वक्ष्यति वक्ष्यामीति । इयं च वसुनप्रविष्टेऽस्मा प्रविषादिता ।

अथ पात्रप्रतिष्ठेऽसनास्वरूपं निरूपितुम्यते । तथाहि वस्त्रप्रतिष्ठेऽसनानंतरं पादोनपौष्णी पादोनपौष्ण्यां षोडशीद्विचोपपुच्छस्तुल्येभ्यः पात्रादथ प्रत्युपेवेत । यतः प्रतिष्ठेऽसनासमये प्रतिपाद्यते । षोडशीद्विचोपपुच्छा येन षोडश संवत्सरादिमुवाचयानयास्वरूपमिति, वाहुता मूलभेदेनादिरत्नाः समास्त्रोक्तमिति, नासिक्कायामादित्यदीपादियथं, मंत्रपुद्गलैरपरे म्याह्ने रचनया एवं वानाति, स्वर्गद्वय तु यज्यग्रविष्टपूषकादिनिःशासनात् वेति । एवं रंशमिरिद्विर्धेर्द्विचोपवोमस्तान् संवत्सीनपवीप पात्रप्रतिष्ठेऽसनां कथयत् । तत्र प्रथमं तुलांशुकं प्रत्युपेस्य तदनु दृढपसने रत्नोदरवाम्नां ऋज्वेकपदं मोच्छकं प्रमार्जयति । तं च प्रत्युपेस्यांगुलीमिर्परीत्वा रत्नानि प्रमार्जयति । तानि च प्रत्युपेस्य पात्रकेंद्वारिच्छं प्रत्युपेवेत । तथा च पात्रादयं यथासंप्रदायं तदनु रक्ताब्जद्वारं तदनु पात्रबंधने तदनु पात्रस्थापनम् । इयं च पात्ररिपवा प्रतिष्ठेऽसना वाद्योक्तने उपविश्य विधेया । अत्राह विदेयः एते वस्त्रप्रतिष्ठेऽसनास्तदुच्चायनेन विधेयतया प्रतिपादिता तेन तां तथा निर्माय तदनुपाद्योक्तमे उपविश्यात्र प्रत्युपेकया कर्तुं हपिता नैवम्, एवं हि कृतं तः घृष्टार्चयोः पश्चिमयो मयेव वेसाप्तिर्भवेन इयं दृष्टाप्रतिष्ठेऽसना मोक्षा ।

अजायणह्मविठेसनासहस्रं क्षिप्रदुष्यते तथादि-प्राप्तयेवका क्षिप्रया सकासिह्य नवछासिह्य । अमपोर्योरसि

श्रेष्ठादीनां चोपधि प्रत्युपेक्ष्य पुनर्मुखांशुकं प्रतिलेखयित्वा गुर्वदिशपूर्वं पात्रमात्रक्रादिसकलोपधि प्रत्युपेक्ष्य प्राति चोलपट्ट
 प्रतिलेखयति । ये तु भुक्तवंतस्ते प्रथम चोलपट्टं प्रतिलेखयंति, तदनु पात्रमात्ररुसंबंधिनमुपधि, ततो गुर्वदिशपूर्वं गुर्वादीना-
 मुपधि, तदनु शेषाणि गच्छे साधारणानि पात्राणि वस्त्राणि चापरं मोग्यानि प्रतिलेखयंति । तदनु वदनवसनप्रतिलेखनपूर्वं
 गुर्वदिशमादाय सौवोपधि रजोहरणं च प्रतिलेखयंति । यस्य च साधोर्यदा प्रतिलेखना संपूर्णा भवति तदा स साधुर्नवीन
 पठति पूर्वपठितं वा परावर्त्तयति । अन्यथा वैयाघ्र्यादिव्यापार करोति, एष सूत्रोक्तो विधिः । यदुक्तं श्रीओषनिर्गुक्तो
 पडिलेहगा उ दुविहा, भत्तट्टिय एयरा य नायन्वा । दोणहवि अ आइपडिलेहणा उ सुहणंतगसकायं
 ॥ १ ॥ ततो गुरु परिन्ना गिलाणसेहाति जे अभत्तट्टी । संदिसह पायमत्ते, अप्पणो पट्ठगं चरिमं ॥ २ ॥
 पट्ठगमत्तयसयमोग्गहो य गुरुमाइयामणुन्नवणा । तो सेसपायवत्थे, पाउंछणयं च भत्तट्टी ॥ ३ ॥ जस्स जहा
 पडिलेहा, होइ कया सो तहा पढइ साह । परियइह व पयओ, करेइ वा अन्नवावारं ॥ ४ ॥ गुरुसंप्रदायस्त्वेवं
 यदुपधिमुखपोतिकां प्रत्युपेक्ष्य तदनु स्वाध्यायं विधाय गुर्वदिशपूर्वमुपधिः प्रत्युपेक्षते इति । इमां च प्रतिलेखनां कुर्वता
 यतिवरेण चतुर्विधाऽपि कथा वर्जनीया । तथा वाचनादिक-पंचविधस्वाध्याय-सूत्राध्ययनाध्यापन-प्रत्याख्यानविधायनाद्य-
 नवधमपि न कर्त्तव्यम् । यतः प्रतिलेखना त्यक्तान्यनिखिलकृत्येन मुनिसत्तमेनाप्रमत्ततया विधेया । प्रतिलेखनाप्रमत्तस्तु
 यतिः षट्कायविराधको भवेत् । तथाहि कुमकारादियसतिस्थः प्रतिलेखनाप्रमादी जलकलशादि प्रलोठयेत्, जलेन च
 पृथिव्यग्निबीजकुशुप्रभृतीनां विराधना, यत्र च वह्निस्तत्र वातः, एवं षट्कायविराधना । अथवाऽभःकुंभे प्रलोठिते

तद्गणान्नसा विराज्यते नमस्त्यगिच्छयश्च, रक्षातिन पुनरस्मत्ते संपद्दिने जातु प्रदीपनमपि संभवेत्, एवं पट्टच्छापविरापना ।
 आत्मसंभोषपातावपि संयत्तः । एव द्रव्यताः नदृच्छयानपि विरापयेत् । यावत्तस्तु तद्विरापनाया अमुंमयेऽपि तेषां
 विरापकः । अद्ययत्तु पठिविरापनासंभवेऽप्यविरापकः । तस्य च भीमोपनिर्मुक्तौ पठिच्छेदणं करोतो, मिहो कह
 कुप्यह जजपपकई वा । दोह च पयक्कानां, वापह सूर्यं पठिच्छह वा ॥ १ ॥ पुनर्वीधाठक्काए, लेक्कवाक
 वणस्सहत्तसार्व । पठिच्छेदणापमत्तो, छण्हपि विराहज्जो होह ॥ २ ॥ पवगाहपछोहणया, मदि छगणीं छ
 पीछकुंयार्ह । तवगगया च तसेपर, ओमुय संवह झावणया ॥ ३ ॥ इत्थ वक्कज्जो उ छण्हं विराहज्जो भावज्जो
 इहरावि । तवठत्तो पुण साह, संपत्तीप अवहोभो ॥ ४ ॥ इति । अह म्ममनिवेधे जातु मूयैक्कस्सर तत्कीर्णः स्या
 चेन च पात्र गुंडित स्यात् त्वा जातु स्निग्धायां इति इरतनुविदुः पात्रस्वापनकं मित्वा लग्नो भवेत् । अद्यापिदुप्यौ पात्रे
 वा अमरीण्णं तदंक्कदि वा अयं भवेत् । एतेषां तु वतना भीमोपनिर्मुक्किमायाभिठिरुण्णे । वचादि मयस्रिबेसे दूराज्जो,
 उज्जिम्भो मूसपरिं ठक्किम्भे । मिद्धमरीहरतणुमो, ठाणं मिण्ण पठिसिज्जा ॥ १ ॥ कुच्छल्लगारिंश्च परग,
 परगसाताण्णहपा च छग्गिज्जा । ठक्कैरं सठाणे, इरतणु पठिठ्ठिज्जा वा मुयज्जो ॥ २ ॥ इपरेसु पोरसि तिग, संकि-
 न्णाविणु तत्तिय ठिंवे । सव्वं वा भिग्गिच्छह, पोरानं मदिपं तादे ॥ ३ ॥ एतद्दु ज्वाक्का नूतनसंनिवेधे मूसैक्क-
 पक्कर तत्कीर्णलेन एक्का पात्रकं गुंज्जे । स्निग्धायां इति इरतणुः ससिद्धविदुः तम्मक्क सूर्यंति पात्रस्वापनकं मित्वा प्रविद्येत्
 संतन्वो भवेत्, यस्याये ठक्कक्कनं इविपीवन्तुतानयोस्तुस्यवतवाक्कापनार्थं १ कोच्छं अमरीण्णरु, वासिक्क्यांक्कदि, एतां

यतनेयं मूयकोत्कैरः स्वस्थानमुच्यते २ अमरीगृहादिषु ग्रहरश्रयं यावत् संचि० प्रतिपाल्य यदि तावत्यापि वेलया नापैति ततः प्रस्थापनादेस्तावत् मात्रं छित्वा परित्यज्यते, अन्यसद्भावे सर्वमेव त्यज्यते, अत्र यदि तत् पुराणमृतिकया-कृत ततः ताहेति तस्मिन् प्रतिलेखनाकालेऽपनीयते यदि तत्र कृमिका न तया प्रवेशिता ३ इत्युक्तमुपकरणप्रतिलेखनास्वरूपम् २ ।

अथाऽवष्टमप्रतिलेखनास्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि प्रत्युपेक्षिते प्रमार्जितेऽपि कुड्यादिप्रदेशे कुंथुपिपीलिकामत्कुणल्लता-प्रभृतयः संचरिष्णवस्त्रसाः प्राणाश्चतुर्षु दिक्षु समार्याति निरंतरं तेन प्रतिलेखना न शुद्ध्यत्यवष्टमविषया अतो हेतोर्निरामयस्य तरुणस्यावष्टमो न कल्पते यतस्तस्मिन् विधीयमाने तेषां त्रसजंतूनां विराधना संभवति । तथा जातु कुड्यादिराजिकायां स्थितोऽवष्टमे विधीयमाने सरीसृपवृश्चिकादिर्भक्षयति । तथोपरिस्थितगृहकोलिकादिस्त्रे दृशि निपतिते तदुपघातोऽपि भवेत् । तथाजातूद्देहिकादिभक्षितमूले स्तम्भादाववष्टमं कुर्वतस्तस्य पतनमपि भवेत्तथा च संयमात्मविराधना । एवं बहुदोषसंभवाद-वष्टम उत्सर्गतो वर्जनीयः । अपवादपदे तु यस्य बुद्धग्लानादेः पार्श्वानि गाढं दुष्यन्ति सोपवेष्टुमशक्नुवन्नवष्टमं गृह्णाति संयतपृष्ठौ पाषाणस्तमे सुधालिप्तकुड्यादौ उपधिवेष्टिकायां वा प्रत्युपेक्षणप्रमार्जनपूर्वं कियत्कालम् । इत्युक्ताऽवष्टम-प्रतिलेखना ३ । इत्युक्तं स्थानोऽपकरण२वष्टम३प्रतिलेखनात्रिकम् । एतद्विषये च प्रमादाऽप्रमादावाश्रित्य सोमिल-मुनिनिर्दर्शनम् । तथाहि कैश्चिद्गुरुभिः कस्मिंश्चिद् ग्रामे गंतुकामैर्मनुज उक्ता यदद्याऽसंपूर्णेऽपि प्रतिलेखनां पात्रविषयां कुरुतेति तदनु तैः श्रीगुरुवचनेन सा निर्मिता । अथ च केनचिन्निमित्तेन गुरवः स्थितास्तदनु पुनः श्रीगुरुवचसा तैः सा विहिता सोमिलस्तु न कुरुते गुरुभिरुक्तस्तु प्रतिवक्ति किं वृश्चिकाः कीटाः सर्पा वा प्रविष्टाः पात्रेषु यत्कुटाऽपि तत्

प्रतिसेसना पुनः क्रियते । अथ च द्वितीयदिने पारोन्नतौ कृत्वा पात्रप्रतिसेसनं कृत्वा तेन पथमो निरीक्षितः, एष्ट ५ स
 मीनो गुह्यदर्शनं यतो रेषतया चयेतां दत्त्वा यापितः । क्त्वा च गुह्यमिच्छता सुविष्यो मोक्षं याच्यते एताः प्रतिसेसनया
 यूपही कर्मनिर्देशा येष्विदमवश्येन । स द्वि चारित्र्यमस्यापामिषापूर्वं साधूनां प्रतिष्ठित्य ईदृशप्रजननिक्षेपये कर्मप्रदुर्कर्म-
 निर्वृत्तनार्थमनुनर्मयता । एतदादर्भं सोयिष्ठस्यापुनरपि प्रतिसेटनायापयमयाः सम्युत् । एवं च यथाज्जेन प्रतिसेखनायां
 प्रथमं प्रसादः कृतस्तथाज्जेनं कार्यः । यथा च स पथात् प्रतिसेसनायापयमयाः सम्युत्तयाज्यैरपि पठिरैरप्रमर्त्यैर्विव
 न्यम् । एतच्छ्रुत्वा किञ्चिन्नादानदिदेशमभिशिस्तकम् ४ ।

अथ पारिष्ठापनिकासमिति स्वरूपं विप्रिरूप्यते । त्वचारि त्वारं प्रथमं दुस्तनिर्गतसेप्परूपं खेळ नम्रनिर्मयमठकं
 विषयं ईदृशकयपिच्छाहारमस्मिन्नेषधि बीजविप्रदुर्दरेयदुदाहायोगेपपी अन्यथा क्त्वायेन पुरीत पारिष्ठापनार्थमनापाता-
 संकोक्षेऽनुपयाति के रसने ऽनुपिरे ऽप्रिच्छाकठवे भिस्तीर्षे ऽरुमयगादेऽन्नासुखेऽपि कथिर्विति ९ इत्यप्रायबीजादिस्वावर
 णं त्विरिति न्युत्तुर्देत् पारिष्ठापनिकासमिति । तत्राज्यापाताऽर्धसोक्षदिएषान् । प्यारक्या, तत्रापात कायमो यस्मिन्नस्ति
 मनुप्रप्रसृतीनां तत्रापातमपि यमान आपातो यत्र तदनापातम्, नपियमानः संकोक्षे यस्मिन्तदसंकोक्षम्, त्रनापात च
 त्वसंकोक्षे च आज्यापाताऽर्धसोक्षम्, अयं प्रथमो मयः १ । त्रनापातसंकोक्षमिति द्वितीयः २ । अयाकासंकोक्षमिति तृतीयः
 ३ । त्रनापातसंकोक्षमिति तृतीयः ४ । एतेषु अमिरुत्सर्जताः प्रथममय एव प्राप्ताः । तत्रापाता स्वपक्षरपद्यापामिष्य द्विपिचः ।
 स्वपक्षोऽपि संयतसंयती आपित्य द्विपयेव । संयता अपि द्विपिचः । संयता अपि द्विपिचः ।

समनोज्ञाऽमनोज्ञाश्च । असंविद्या अपि द्विमेदा असंविद्यपाक्षिकाः संविद्यपाक्षिकाश्च । परपक्षोऽपि द्विविधो मानुपतिर्यग्मेदात् ।
अनयोश्च प्रत्येकं त्रैविध्यं पुरुषस्त्रीनपुंसकमेदतः । पुरुषा अपि दंडिककोटुविकप्राकृतिकमेदात् त्रिप्रकाराः । तत्र दंडिको
राजा, कौटुंबिकः श्रेष्ठिप्रभृतिकः, प्राकृतिकः प्रकृतिमध्ये यः प्रधानः । एते च शौचवाद्यशौचवाद्यादिमेदात् द्विविधाः ।
पुरुषवद् वनितानपुमकमेदा अपि वाच्याः । एते च मनुष्यमेदा यथा सामान्येनोक्तास्तथा परतीर्थकानप्याश्रित्य वाच्याः ।
तिर्यचोऽपि द्विविधा ह्यप्ताऽहसमेदात् । एते च प्रत्येकं जघन्यमध्यमोत्कृष्टमेदेन त्रिविधाः । तत्र जघन्या एलकादयः,
मध्यमा गवादयः, उत्कृष्टाः करटिप्रभृतयः । एते सर्वेऽपि स्त्रीपुंनपुंसकमेदेन त्रिविधाः । एतेऽपि जुगुप्सितजुगुप्सितमेदेन
द्विविधाः । एतेषां मध्ये मनोज्ञसंयतानामापाते गतुं कल्पते अमनोज्ञसंयतानामापाते तु तेषामन्यसमाचारी निरीक्ष्य विनेयानां
स्वसमाचारीपक्षपातजः कलहो भवति । असंविग्नापाते तु प्रचुरघावनशौचकरणं दृष्ट्वा शैक्षकाणामन्यथामावो भवति; यदेते
शुचयो न त्वस्मन्मुनय इत्यतो हेतोस्तन्मध्ये ते याति । संयत्यापाते तु शंकादिबहुदोषसंभवः । नरनार्यापाते तु नराणामेव
शंका संभवति यत्र वयं याम् आत्मानुचिताहेतवे यत्र चाऽस्मद् योषिद्वर्गो याति तदर्थं तत्रैव यदेते याति तन्नूनमेतेऽ-
स्मद्वनिताः कामयन्ते ताभिः सह विहितसंकेता वा । तथा जातु जलस्याऽल्पताया कालुष्येऽभावे वा प्रवचनाऽवर्णवादो वा
भवेत् । अमात्यादिर्वा जातु तत्तथाविधं स्वरूपं निरीक्ष्य जनगृहे मिश्रार्थं प्रवेशमपि निषेधयति । अभिनवश्रावकस्य वा मनो
विपरिणामः स्यात् । योषिन्नपुंसकापाते तु जनानां शंका स्यात् । जातु वनितानपुंसकाभ्यां च बलाद् गृहीतस्य यतेराकर्षणो-
न्नाहादयो दोषाः संभवेयुः, एते मनुष्यापाते दोषा उक्ताः । हसतिर्यग्मापाते तु आहननादयो दोषाः । गार्हितगर्दभ्याद्यापाते

तु छंकादयो दोषाः । एवं यथाऽऽप्याते दोषा सक्कास्वया संस्केकेऽपि बाध्या नवरं मनुष्याणां न तु शिरसां संस्कोके । एवं द्वितीय
 स्वंदिष्ठे संस्कोकदोषः, तृतीयस्वंदिष्ठे इत्यापातदोषः, तृतीयं स्वदिष्ठे त्यापातसंस्कोकदोषः । प्रथमस्यदिष्ठं तु निर्दोषम् । तत्र न
 मच्छतां पटीनामिदं मर्यादा तथाहि एका काष्ठे संघा द्वितीया बाऽऽकाष्ठे । तत्र प्रथमा तृतीययौक्त्यां तृतीययौक्त्यर्थमेव
 काष्ठे न द्वितीया सा चेत् प्रथमयौक्त्यां स्वातन्त्र्या एवका क्रियते वास्यसि कश्चिद् पतिर्षिर्द्विगमिति तदनु तदनुक्तं पानीय
 मानीयते द्विचत्वारिंशदोषोपरिरहितम् । तत्वेस्वचिन्मनुष्यिकं तदा तद् विद्वत्यान्वया विद्या परिद्वयं यम्यते, यथा
 पुरश्चर्येवं विद्यायते परेतच्च दौषक्ये दृष्टित पतिमिः । किन्त्यस्मिन् कार्यं इति वामक वाविरिच्छ गृह्यते कदाचिदन्त्यगृह्यतेरपि
 त्त्वर्यं स्वात् । सामर्पिकं न परयति तच्छोक्तना वा विदिता किमेत्यते । तत्र पानीये मीनुरोः दुरव बाळोप्य त्दृष्टका
 एवं परिद्वयं गम्यते । इयमकास्वर्द्धापिदिः । कससर्द्धां तु हस्वोपरकाष्ठं मयेत् । तस्याद्यायं विदिता यद्दोषाननन्दरं पात्र
 कानि कस्तयित्वा त्रिसाधुयोग्य सक्तमादाय द्वाभ्यां २ गंतव्यं न त्वेकमेव । वच्छतां पात्रं विदिता असुमन्नेभिस्वरत्वारितिरिक्त्वा
 विरहितैरीषाद्योपनपैरनमारेर्धन्तव्य परिर्मुनि । तस्यां न वच्छद्विः प्रथमं निधीयित्वाभ्यामनुष्ठानार्थं दयसक्तानि प्राञ्चानि ।
 कीटश्चरिषसंस्तुपातनार्थं न तेषां प्रस्फोटनं विधेयं स्रग्ं कठिनं पोषारं विद्याय तदनुक्तपानि तानि सवादेयानि । तदन्व
 नापातासंस्कोके स्वंदिष्ठे गंतव्यम् । इत्यनापातासंस्कोकमिति नरं सप्तसंगं व्याकृतात् ॥ १ ॥

यथाऽनुपयाधिकपद व्याकृत्यायते । तत्रोपपात आसत्प्रथमनरुपयोऽपपातमेवाधिविद्यः । तथाप्यादायं प्लुस्तर्द्धनि
 आसोपपातस्तर्द्धनिकैः सिद्धमात् १ । बाह्वृतीयपदेष्टे न गृह्यतेनिष्ठुपयोऽमी हृणन इति न किञ्चिदेतां पातनमिति

प्रवचननिदया प्रवचनोपधातः २ । अंगारदहनभूम्यादौ तु व्युत्सर्जने संयमोपधातः, अंगारदहनादिकार्याणां जनैरन्यमुवि विधानात् ३ । अथ च त्रिविधोपधातो यत्र न भवेत्तदनुपधातिकम् २ ।

अथ सममितिपदं विव्रियते । तथाहि-समस्थंडिलं तद् विज्ञेय यत्र भूमिर्विपमा न भवेत्, विपमभूमौ तु जातु यतेछुट-नादात्मविराधना पुरीपप्रश्रवणयोस्तु छुटने षट्कार्योपमर्दनात् संयमविराधना ३ ।

अथ शुषिरपदव्याख्या । वृणपर्णादिच्छन्नो भूभागः शुषिरमुच्यते । तत्र च जातु वृश्चिकादिना भक्षणे आत्मविराधना ।

मूत्रोच्चाराभ्या तद्गवत्रसादिजंतुजातोपधातेन संयमविराधना ४ ।
अथाचिरकृतपदविवरणम् । यत् स्थंडिल यस्मिन् ऋतौ हुतवहादिभिरचितीकृतं तस्मिन्नेवापरस्मिन् ऋतौ चिरकृत-मित्युच्यतेऽयोग्यत्वात्तद्विपरीतं त्वचिरकृतम् । यत्र वर्षाकालग्राम उपितस्तत् स्थंडिलं द्वादशवत्सरान् यावदचित्तत्वाद-

चिरकृतम् ५ ।
अथ विस्तीर्णपदव्याख्या । जघन्यतोऽपि यत् स्थंडिलमेकहस्तविस्तारमुत्कर्षतस्तु द्वादशयोजनव्याप्तं तद् विस्तीर्ण-

मुच्यते ६ ।

अथ दूरमवगाढं व्याख्यायते । यत् स्थंडिलं चत्वार्यंगुलान्यधस्तादचितीभूतं तज्जघन्यतो दूरमवगाढ मध्यमोत्कृष्टे तु ते चतुर्णामंगुलानामधस्तादवसेये ७ ।

अथाऽनासन्नपदव्याख्या । आसन्नं द्विविधं द्रव्यभावमेदतः । तद्विपरीतं त्वनासन्नम् । तत्र द्रव्यतश्चेत्यारामगेहानामा-

सुखम् । तत्र च ध्युद्युग्रतः कर्मकरादिभिस्त्वहनिर्देनोच्चारयति स्यादने सुविशेषेन वाभिप्रायान्नं सुपयविराधना । तदनिर्देनेष्टः तादयति तदात्मविराधना । आद्यप्रपञ्चपुरीषवेगस्तु भाषासुखम् । तत्र आत्मसुपमप्रपञ्चनविराधनाः एवमेव व्याख्येयाः ८ ।

अथ विस्तरवित्तस्वरूप्यारुपा । अत्र ईतिष्ठानमरादि न स्वापार विस्तरवित्तम् । विक्षेपरित्युस्तुर्बने दि सुव्याप्य विराधने ९ । दृष्टमपदद्वयानारं तदापि सुपयात्मविराधने १ । एतेषां तदानायेकविश्यादिसंयोगमेदाद्यतुर्विजितसहस्रावि मयंति । हेतु प्रत्येकपदोक्तोक्तोक्तः सुविशेषता दोषानां वाच्या । एवं सुवदोषविषयिते पयोक्ते स्वचित्ते गत्वाञ्जल मनुष्याप्य प्रत्युपेक्षार्थं वि । प्रसूत्य एवोरत्वापुपकल्पं वामे तद्वि पानीयार्थं तु प्रविचयपार्थो स्वापयित्वा इयत्त इति तु तत्रान्वय ता स्वापयित्वा म्बुदुसुमेरुवारादि । तदवसरे योचरार्थोविद्योः समीरस्य प्रायस्य सहस्राद्योच पृष्ठं दर्शनीयम् । नद् तचार्यै रूज्यवता विभुते । पवनस्य पृष्ठदाने तु छायाद्योसि मयेयुः । प्रायसहस्रपान्नोस्तु पृष्ठदाने बने इयंभारः । यस्य तु गुपीपं कथिसंभक्तं स प्छायायां सुक्ता । तदभावे योचर्षुदृष्टं सिद्धिरेषां स्वपशुषा छायां कुर्वन् । पथा ते स्वपमेव परिबभूवे । एव न्बुल्लगं विद्याभारप्रदेव एवापमयन्नुद्याप्य त्रिथिम्बुल्लदेराचमने इयोत् । तदनु वगलकसंज्ञादि ध्युद्युदमिति वि । पठेत् । एवमनापाठासंक्षेपस्परिहृत्य समनोवसंविगमापाठकस्वेदिसस्य च सर्वपात्रमायेऽमनोवसंविद्या तादस्यंदिष्ठे यंतव्यम् । तस्याप्यभावे संविगमाधिद्यानामसंविगमाभाषते । तदप्यप्यसंज्ञासंविगनपादिद्यानां सेषामभाषते । तस्याप्यभावे एतस्यालोके । तस्याप्यभावेऽप्योचपादिपुष्पाभाषापावे । तदभावे स्त्रीनर्तुसद्यस्तेके धंतव्यम् । नभर एतस्यालोके

प्रत्येकं प्रत्येक पानीयपात्राणि विलोक्यन्ते प्रचुरवारिणा च कुरुक्थाचरणक्षालनादिका कार्या । स्त्रीनपुंसकालोके तु सा पराङ्मुखतया विधेया । स्त्रीनपुंसकालोकस्य स्थलिलस्य त्वभावे तिरश्चा पुरुषाणामपाते गम्यते । तस्याप्यऽभावे तिर्यङ्मनपुंसकवनितानामापाते । नवर जुगुप्सितहसतिर्यगापातं तु वर्जयेत् । तिर्यग्नपुंसकवनितापातस्थंडिलाभावे त्वशौचवादिदंडिककौटुंबिकप्राकृतिकस्त्रीनपुंसकापातेऽपि गम्यते । अत्राह विनेयः, ननु शंकादयः प्रागुक्तदोषास्तदवस्था एवैतेषु स्थंडिलेषु गच्छताम् । सत्य पर यदि निर्दूषणस्थंडिलाप्राप्त्या गच्छत्येतेषु तदा शंकानिष्ठचित्ते काशनादि कुर्वति, अन्योन्यं जल्पंतः संभूय च गच्छति कुरुक्वां च पादप्रक्षालनादिकां कुर्वति । उक्तं च श्रीओषनिर्द्युक्तौ पदमासह अमणुजे, पराणगि-हिआण वाचि । आलोए पत्ते य सत्तकुरुक्कुअ, दवं च पउरं गिहत्येसु ॥ १ ॥ तेण परं पुरिसाणं, असोअ-वाईण वच्च आवाय । इत्थिनपुंसालोए, परम्मुहो कुरुक्कुआसाओ ॥ २ ॥ तेण परं आवायं, पुरिसे अरह-त्थिआण तिरिआणं । तत्थविअ परिहरिज्जा, दुगुंछिए दित्तचित्ते अ ॥ ३ ॥ तत्तो इत्थिनपुंसा तिविहा, तत्थ वि असोअवाईसु । तहिअं तु सहकरण-आउलगमणं कुरुक्कुआओ ॥ ४ ॥ एवं यथोच्चारस्य परिष्ठापन-विधिः प्रोक्तस्तथा प्रश्रवणादीनामपि स परिज्ञेयः । इति सामान्यतः पारिष्ठापनिकास्वरूपं किञ्चिदुक्तम् ।

अथ विशेषतो जाताजातपारिष्ठापनिकास्वरूपं किञ्चित् कथ्यते । तत्र मूलगुणैरुत्तरगुणैश्चाशुद्धा लोभातिरेकगृहीताऽभि-योगकृता विषकृता च जाता, तद् विपरीता त्वजाता । तत्र मूलगुणाः प्राणातिपातादयः । उत्तरगुणा आधाकर्मप्रभृतयः । अभियोगो विद्यामंत्रयोगादिभिर्वशीकरणम् । अत्र विद्यायां निदर्शनं यथा काचिदगारी मर्तुरनिष्टा तद्वशीकरणोपायं

प्रमथामास क्वचिद् परित्राबिद्याम् । तथा चाधियत्रितुं वृषस्तस्याः समर्पितकवृद्धते । तदनु साजगारी स्वपतिसृष्टिर्लक्ष्म्यया स
 त्यक्षरस्मरकरे । तदा च तं यद्वयित्वा तस्यामधुरक्तः स सरक्तस्या द्वारं कृत्वासास । तदा च पतिपृष्टया तथा यथास्विते
 क्वचिते प्रातस्त्येन ईदवापिना सा परित्राबिद्या । एवमययियत्रिते सिंहे मृशीते यतेरपि तामादिदोषोत्पत्तिर्जायते । तेन स स्पष्टयते ।

अथ योवपिते पृष्टाः क्वचिद्विरिक्तिका क्वस्मिन्निवस्यन्ते मिथाननुक्ता । स च तां नेच्छति । तदनु तथा तस्य
 योवपितो वृषः । तस्मिन् मृशीते तस्य यवस्तस्या अभिवृत्तमयम् । तदा च स क्वचितो योवराक्षितो मुतेरमे तं पिष्टुष्व
 क्वचिच्छं मृत्स्रबर्वांमास । अथ च तस्मिन् योवपिने पानौ मृशीते गुतेरप्यष्टययावः । अथ च द्विष्येव तस्मिन्मष्टययावे
 वान्मोषिते गुल्बोर्ध्वं ममाप्यष्टय-मापस्तन्तूनं तथा योवपितो वृषः । तदप्य पठिप्रपनार्हः । इति गुल्मिक्ते स पिष्टः
 द्विष्येव योवपिते स्वर्दिष्ठे वरिष्ठापिना । एवं योवपिने मृशीते नीरागस्यापि रोमोत्पत्त्यादिदृश्यं संमयेचस्मात् स विचिना
 वरिष्ठापनीयाः एवं विपपिदोर्ध्वं यवादिना वरिष्ठाः वरिष्ठाप्यते विचिना । विचिषायं दक्षद्विज्जनापातेऽपिचे गुरुपदिष्टे
 स्वर्दिष्ठे मृत्वा विधीकृत्य तथा वरिष्ठापनीयो मिषापोमविपपितो यवारप्यद्वारिर्बन्तुना मोपपातादिदोषः संमयेव ।
 वरिष्ठापवर्द्धिश्च वरिष्ठापनीयस्यं भावद्वं कर्त्तव्यं केन दोषेन स पिष्टो वृष्टो मयति पक्षः । एवं मृतेरप्युक्ताष्टदे क्षेमागिरेक-
 मृशीते च पिष्टो मिः भावद्वं कर्त्तव्यम् । यवर् मृत्स्रुषाष्टदे वरुष्टुबाः कर्त्तव्यः । तस्यपुनाष्टदे क्षेमागिरेकमृशीते च पिष्टे
 पूर्ववत् कर्त्तव्यम् । एवमेतान् पिष्टां वरिष्ठाप्य मृत्स्रुषमिति वाच्यम् । एवमष्टुदाहारापठिप्रपना बाता प्रोक्ता वरुषिपरीता
 स्वबाता । नन्वयाता वरिष्ठापना कर्त्तव्यं संयपति । यदा वृद्धाहारोऽपि प्रमाज्येते एव पुनर्ते प्रमाज्येते च मृशीते कर्त्तव्यं

परिष्ठापना । उच्यते आचार्यग्लानप्राघूर्णकदुर्लभद्रव्यसहसादानैरजाताऽपि परिष्ठापनिका संभवति । तथाहि कुत्रचित् क्षेत्रे
आचार्यादिप्रायोग्यद्रव्यं दुर्लभं भवेत्तत् च सर्वेऽपि संघाटका आचार्यादियोग्य द्रव्यं गृह्णति ततश्च शुद्धाहारेऽधिके गृहिते
परिष्ठापनं संभवति । तथा सहसा प्रचुराहारे दत्तेऽधिकतया परिष्ठापनं संभवति । अत्र च केचिदाहुः—यद्यसावाचार्यस्तरुणो
निरुपहर्तेद्रियश्च तदाऽसौ मंडलयामेव सर्वैः समं सममेव भुक्ते । अथाऽसहस्तदैतस्य कृते पृथक् तद्भोग्यद्रव्यग्रहणम् । एवं
प्राघूर्णकेऽपि । केचिच्चैवं वदन्ति यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य कृते तद्भोग्यं द्रव्यं पृथगग्राह्यम् । यत एते गुणाः आचार्यस्य
मनोज्ञाहारेण सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणं विनयगुरुपूजे च कृते भवतः शिष्यस्य गुरुं प्रति बहुमानो दर्शितो भवति दातुश्च
श्रद्धावृद्धिः कृता स्यात् गुरोर्बुद्धिबलयोर्वर्द्धनं च कृतं भवति । एवं च गुरुभक्तौ कृतायां गच्छस्य तीर्थस्य च भक्तिः कृता
स्यात्तस्माच्छ्रमे सति द्रव्यक्षेत्रकालभावैरुत्कृष्टमेव वस्तु समावेयमाचार्यस्य कृते । तत्र पयसा सह कलमशालयोर्दानं द्रव्यो-
त्कृष्टम् । तदप्राप्तौ हान्या तावद् वाच्यं यावज्जलेन सह राद्धं कोद्रवौदनं तदपि च मृदुचक्षुस्नेहमहितं च क्षेत्रकालावाश्रित्य
तु यद् यस्मिन् क्षेत्रकाले चोत्कृष्टं तदेव सुरैः समुचितम् । भावे तु यद् यस्य सुरैरनुकूलं तत्तस्य समानेयम् । एतच्च द्रव्या-
द्युत्कृष्टं सति लामे एक एव संघाटको गुह्णाति । अन्यथा तु सर्वेऽपि गुरुभोग्यं गृह्णति । एवं च सर्वैः संघाटकैर्जातु गुरोरा-
त्मनश्च पर्याप्त्या ग्रहणेऽधिकतया भवेदशनादिना परिष्ठापने । तथा ग्लानस्य कृते नियमेन योग्यं ग्राह्यम् । नवरं तत्कृते
प्रार्थितमपि तद् ग्राह्यम् । तत्र यत् प्रार्थितं तच्चेदधिकं तदा परिष्ठापनाहम् । अप्रार्थितं तु शेषं यतिभिर्भोक्तव्यम्, तथा दुर्लभ-
द्रव्ये च घृतादिके भुक्ते शेषं परिष्ठापनाहं स्यात् । तथा परिमितमेव दास्यामि लास्यामीति चिन्तयतोर्गृह्णतिनोः सहसैव

गत्वे दृष्टे परिष्ठापनार्थं भवेत् । एवमेतैरुपायैर्दिग्विनिमित्तसूत्रेर्वाट्टं दृष्ट्वाकारेऽप्यधिके गुरीलेऽप्राप्ता पारिष्ठापनिका संभवति ।
 एवमेभिः कारणैः दृष्ट्वाकारोऽप्यधिकृतया सोमे पुंजप्रयं कृत्वा परिष्ठापनीयाः । एवं आताम्रातपारिष्ठापनिकाकृते निर्यतस्य
 वापितवेत् प्रथमं स्वंदिष्ठे संष्टं न ह्यन्येति न विस्तृता द्वितीयेऽप्यप्यातर्तुसोक्तस्वंदिष्ठे गच्छेत् । तदवकां वृत्तीये आपाता
 संकोके । तदवकां तुर्गे आपातसंकोकेऽपि । तदवकां ग्रामद्वारे । तदवकां रज्यायात् । तदवकां दूरपंक्तेऽप्रवस्तुदृष्टका
 निपद्वारे परावृत्तां प्राप्तेऽप्येवैवकां तदवकां नृपो भवति 'अपीलं तया क्षिपिष्वैवका' 'क्षिति दृष्टे हा प्रार' 'अपीठ'
 विधि । एवं न तस्या वदंत्वा अकस्मात् वातप्रक्षिप्युचदा वापयेयिर्वांस्ते कृते हा वेत्ता तस्य कथयामास राजद्वीति
 द्रस्यान्यस्मिन् देहे प्रविष्टितानि वातसूत्रोपायकस्थानि । तात्रि न वेपमाप्तात्रि नैव पारयेत् । एतत्तु हेः सर्वेऽपि जानितम् ।
 चतुर्थे, गामे वारे न रत्न्यात् ॥ १ ॥ साप्ती पुरोदरे वा उपस्सुप सतगम्भि वा गिसिरे । अण्डुकवम्भि वेगे,
 सवत्तियासम्भि वेशिरात् ॥ २ ॥ राया विरजम्भि मप, विरजसुपं मणा किं न ते अदीयं । अदियति वायकम्भे,
 भिज्जे इसजा ए परिकरणा ॥ ३ ॥ तिजिज साह्वा महाराय, भरिस्त वेहे परदिष्टा । वागसुत्तपुरीसाजं, पत्तवेनं
 न पारय ॥ ४ ॥ एवं यथा जाताऽप्राप्ता न परिष्ठापनिकाऽप्युपायिका प्रोक्ता । तथा वस्तुवायविकाऽपि वाच्या । एकेद्विपन्नो

एकैन्द्रियपरिष्ठापनविधिस्तु श्रीमदावक्यकनिर्णयुक्तेरवसेयः, बहुविस्तरत्वाच्च नात्र प्रतन्यते । तत्रैकैन्द्रियाः पृथिव्यादयो नो-
 एकैन्द्रियास्त्रयादयः । स्थण्डिले उच्चारदि व्युत्सृजति यतिस्तत्र प्रतिलेखनाप्रमार्जने कर्तव्ये । अत्र चतुर्भङ्गी प्रतिलेखयति दृष्ट्या
 प्रमार्जयति च रजोहरणादिना तदा स्थावरास्त्रयाश्च रक्षिताः १ । प्रतिलेखयति न तु प्रमार्जयति तथा स्थावरा रक्षिता न तु
 त्रयाः २ । न प्रतिलेखयति किंतु प्रमार्जयति तदा त्रया रक्षिता न तु स्थावराः ३ । उभयमपि न विधत्ते तदा द्वयेऽपि न
 रक्षिताः ४ । एवं ढगलकग्रहणेऽपि चतुर्भङ्गी वाच्या । अत्र च पारिष्ठापनिकाममितौ सुव्रताचार्यशुल्लनिदर्शनम् । स हि
 सध्यासमये मुनिभिरुक्तो 'मोः ! शुल्ल ! स्थण्डिलानि प्रतिलेखय' इति तदा च स प्रतिवक्ति 'किं करम उपविश्य स्थितोऽस्ति,
 यत् प्रतिदिनं स्थण्डिलशोधनं विधीयते ?' अथ च स यामिनीसमये कायिकीपरिष्ठापनकृते समुत्थितो देवतया दीर्घग्रीव-
 रूप विधाय मापितः । तदा च गुरुभिरुक्तो 'मोः ! शिष्य ! अप्रतिलेखिते स्थण्डिले नोच्चारप्रश्रवणादिव्युत्सर्गो विधीयते,
 यतोऽप्रतिलेखिते स्थण्डिले यः कायिकयादिपरिष्ठापनं न करोति तस्य मुनिचंद्रस्येव देवता सान्निध्यं कृत ?' इति
 गुरुभिरुक्तं स प्रश्नयामास 'भगवन् ! कोऽसौ मुनिचंद्रः ? किं च तस्य देवतया साहाय्यं कृत ?' इति तेन पृष्टे गुरुरूपे
 'अस्मिन्नेव गच्छे पुरा मुनिचंद्रनामा मुनिरभूदग्रमत्तो यतिक्रियायाम् । तस्य चान्यदा साधुसमुचितक्रियाव्यग्रस्य विस्मृति-
 मगमत् स्थण्डिलनिरीक्षणम् । अथ च निशि स कायिकया बाधितोऽपि स्थण्डिलाशोधनाचां न चकार । तदा च देवतया बाढं
 त तदपीडितं विज्ञायोद्धोतः कृतः । कृते च तस्मिन् स तां स्थण्डिले परिष्ठापयामास । परिष्ठापितायां च तस्यां पुनरंधकारे
 जाते तमुद्धोत देवताविहित विज्ञाय पश्चात्तापपुरस्सरं तमपराधमालोच्य सम्यक् चरिताराधन निर्माय निखिलकर्मनिर्मूलन-

एषपुनर्यदं यतः । ' एष भीमुरुच्छं एष्टवयाकर्म्यं सुष्ठोऽपि पारिष्ठापनिष्ठासमिवाहुपुच्छः समभूत् । यथाऽनेन सुष्ठेन प्रथम
पंचपसमिगौ प्रयासः कृतस्तथाऽभ्येनं विषेयः । यथा च एवाऽनेन पंचमस्यपिदिः सम्यगाराधिता तथान्येरेषि हनिपुमरेः
सा सम्ययारापनीया । इत्युक्तं किंकित् पारिष्ठापनिष्ठासमितिस्वरूपम् । तदुक्तौ च प्रपंचिताः किंचित् पंचममित्यतः ॥ ५ ॥

अथ गुह्यिश्चित्तपस्यरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि येनोपचनतमुगुह्यिस्तथास्तिस्रो पुस्तयो मंत्राणि तत्र सत्याऽऽसुरया २
सत्यासुराऽऽस्वासुरा ४ मेरेन चतुर्धा मनोयुतिः । तत्र भीव भीरयित्वादि पितृवतः सत्यपनोयोगस्तद्विविधा गुह्यिरपि
सत्या । अतीव भीरयित्वादि पितृपतस्तत्सत्यपनोयोगस्तद्विविधा गुह्यिरप्यसत्या । एवं सत्यासुराऽसत्यादये अपि मनो
युष्टी सत्यास्ताऽमत्यासुराऽमनोयोमन्त्रिणे विद्येते । सत्यासत्यामिररूपं तु प्राक् प्रवृत्तिरादितम् । अयं च बहुविधोऽपि मनो-
योधो मनोहृष्यविविधा । तत्र मनोहृष्यं संरेयसमारमारमेतु प्रवर्धमानं निर्वर्धयति मनोयुष्टिदिवानाम् । तत्र संरेयः संकरयः ।
स च तत्राहं स्वास्यामि यथाऽहो मरिष्यतीत्येवं कृत्वा । सवारंजस्तु पार्ष्णीदोषाटनारिकुम्भ्यन्तिम् । भारेमस्तु परयाजापहा
रक्षारक्षमद्वरभ्यानम् । एतेषु त्रिष्वपि न प्रवर्धनीयं तर्हिरेव निर्धं यतः । यतोऽङ्गद्वयकमनसो निरोधः कृतकमनसयोरीत्यं
तर्हिरेव मनोयुष्टिरुच्यते । चतुर्धं भीषुष्यमाक्षयां अङ्गुसुलमजो निरोधो, कुवाक्षरसु तर्हिरण तर्होगतं । इह
भिविधमजपसुरा, यनगुर्ति पिति महारिसिजो ॥ २ ॥ यतो गुह्यिश्चित्तपेऽपि मनोयुष्टिरेव दुरक्षा । उक्तं च
असत्याप्य रसना ॥ २ ॥ तथा अपि अकरी वि भिर्दयद्, पचजो वि अलिख्य चचापण । मन्त्रे च निम्निम्यो
वि च, कोपि तथाजो मजपिरोहे ॥ २ ॥ कितम् अर्चितपिच्छं, यत्तद् नृरं वि लयद् दुरं वि । पुत्रभाण वि लेण

मणो, भसइ दुराधारमहिलव्व ॥ २ ॥ मुक्तिश्च मनःशुद्धिं विना नैव जातु भवेत् । यदुक्तं श्रीयोगशास्त्रे चतुर्थप्रकाशे,
‘मनः क्षपाचरो आम्यन्नपशङ्कं निरदुःशः । प्रपातयति संसारा-वर्तगते जगत्त्रयम् ॥ ३५ ॥ तप्यमानो-
स्तपो मुक्तौ, गन्तुकामान् शरीरिणः । वात्येव तरलं चेतः, क्षिपत्यन्यत्र कुत्रचित् ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धमनस्कः
सन्, योगश्रद्धां दधाति यः । पट्म्यां जिगमिषुग्रामं, स पङ्कुरिव हस्यते ॥ ३७ ॥ मनोरोधे निरुद्ध्यन्ते,
कर्माण्यपि समन्ततः ॥ अनिरुद्धमनस्कस्य, प्रसरन्ति हितान्यपि ॥ ३८ ॥ मनःकपिरयं विश्व-परिभ्रमण-
लम्पटः । नियन्त्रणीयो यत्नेन, मुक्तिमिच्छुभिरात्मनः ॥ ३९ ॥ दीपिका खल्वनिर्वाणा, निर्वाणपथदर्शिनी ।
एकैव मनसः शुद्धिः, समानीता मनीषिभिः ॥ ४० ॥ सत्यां हि मनसः शुद्धौ, सन्त्यसन्तोऽपि यदुणाः ।
सन्तोऽप्यसत्यां नो सन्ति, सैव कार्या बुधैस्ततः ॥ ४१ ॥ मनःशुद्धिमविभ्राणा, ये तपस्यन्ति सुक्तये ।
त्यक्त्वा नावं भुजाभ्यां ते, तितीर्षन्ति महार्णवम् ॥ ४२ ॥ तपस्विनो मनःशुद्धि-विना भूतस्य सर्वथा ।
ह्यानं खलु सुधा चक्षु-र्विकलस्येव दर्पणः ॥ ४३ ॥ तदवश्यं मनःशुद्धिः, कर्तव्या शुद्धिमिच्छता । तपः-
श्रुतयमप्रायैः, किमन्यैः कायदण्डनैः ? ॥ ४४ ॥’ इत्यादिर्भावनाभिरविश्रांतमित्यादिश्लोकां वोऽधिकारो वाच्यः ।
तथाऽत्र भवभावना कथान्विता वाच्या । तस्माद्बुधैश्शुक्लह्यानं विधानसावधानेन मुनिप्रधानेनार्तरोद्रह्यानविषये प्रवर्तमानं
मनः सर्वथैव निवारणीय यत आर्चह्यानं तिर्यगतिदानं रौद्रह्यानं तु निरयगतिहेतुः । उक्तं च अष्टेण य तिरिअगई,
रुद्धज्झाणेण गम्मए नरए । अस्यां च मनोगुप्तौ विषययेऽविषयये च कौकणश्रमणो निदर्शनम् । तथाहि कौकणप्राप्त्यो

कोग्रहि धम्मिरररा समसूत् । स च प्रणिर्णं कपिर्कर्म निर्माणं पावान् भोद्ययन् अनपन्नान्नीय विभुतः ममपूत् कीरुज्ज
 इति । स चान्नदा वत्संदिदे समारुण्यं धर्मे इतुरयोदं विहाय वारुके व्रत ब्रह्माह कर्मदाहोतये । अन्येषुः प्राहसमये स
 क्वापिदी व्युत्सुख्येर्वापिक्काप्रतिक्कपयसमये तस्यौ तन्मसुमेव । अथ च प्रयुतममपातिकमे तेन तन्मसुगे पारिते गुठमिरुच्छं
 ' यो वते ! स्वया किं स्यात्तमिपंत सुचयस् ? ' तेनोक्तं ' कृपा स्याता ' गुठमिरुच्छं ' कथं ? ' स प्राह ' यदा वयमवसाम
 सदमे, तदा वीप्यास्ये सर्वात्र केने सुमासुन्नुस्य दवामस प्रज्जाकपायो कृताव मप्रपायमस्वतय वारिदे वपति चान्यवापे
 कर्मस्त्वन्नु प्रयुतादि वात्मानि निव्यवते स्म । सर्वात्र च मयि मायस्य प्रणिपमे मत्तुप्राः कपिर्कर्मपप्रवीणा निर्धिततयोप
 विम्य स्थिता मविष्यति । हेअसि केदेवं विरपति तदा वरप् । अन्यथा ते वराअः कुत्तवामस्तुअयो भरिप्यंतीरयेवं मया
 वीवरवा स्याता ' इति तेनोक्ते वीगुका प्राह ' मद्र ! त्वयेवं वुधितितर । वतो वंतुवातसंहारं विना नेवं मयेत् कपिर्कर्म ।
 तत्वादेवदुधुधितितरिपये मिप्या ये द्रुगुत्तं वीवराम् ' इति गुठमिरुच्छीरिते वीगुस्ममस्य तदुरितनिदानं निर्माणं तद्व-
 कर्मसुदरे स पुनस्वस्यौ क्वापोत्सर्गे । तत्र च स्थितः स तसुधितितनिदनरा वरकमेविं समास्यः केवठावपोवमवाप ।
 यथा बानेन महारमना प्रथमं मनो न निक्कत्त तवाअयेनं विषेयम् । यथा वाअनेन पपाणपियोपः कुत्तस्ववाअयेरप्यनमारैः
 क्वाप्येः । इति निमरित विविन्यनोगुधितस्वरूपम् ॥ ६ ॥

अथ वागुधितस्वरूपं किंपिदुण्यते । त्वारि-सत्पाअसत्वारिमेरेयतुर्दा वचनगुधितस्व सत्पपचनविपया सत्वावचन-
 युधिरअसत्त्ववारविपवाअमत्ता सत्वाभुपावागुविपया सत्पाभुपाअसत्पावागुविपयाअसत्पावागु । इमे च चतुस्पाअसि

वाग्गुप्तिर्वचनविषया । तच्च वचनं संभसमारंभारभेषु न प्रवर्त्तनीयमनणीयः पुण्यार्थिना । तत्र संभः परप्राणव्यपरोपण-
 क्षमधुद्रविद्यामन्त्रादिपरावर्त्तनासंकल्पसूचको ध्वनिरेवं संकल्पशब्दाच्यः सन् समारंभस्तु परपरितापकरमन्त्रादिपरावर्त्तनम् ।
 आरभस्तु परप्राणप्रयाणकारिमन्त्रादिजपनम् । एतेषु त्रिष्वपि निजवचो नैव प्रवर्त्तितव्यं यतिपुंगवेन । यतोऽकुशलवचन-
 निरोधः कुशलवचसस्तूरीरणमेकत्वं च वचनगुप्तिरुच्यते । यदुक्तं अकुशलवचयणनिरोहो, कुशलस्स उईरणं तहेगतं ।
 इअ निविअवयपसरा, वयगुत्ति विंति महरिसिणो ॥ १ ॥ किं चाऽसंभृतात्मनां वाग्गुप्तिर्दुष्करा यदुक्तं दम्भमिति
 तुरंगा वि हु, कुसलेहिं गया वि संजमिद्धंति । वयवार्धि संजमिद्धं, निउणाण वि दुक्करं मन्ने ॥ १ ॥ इयं
 वचनगुप्तिः सूत्रार्थकोविदैः कैश्चिदेव सम्यक् समाराध्यते गुणदत्तयतिवत् । तत्कथा चेयं-श्रीपुरनगरे घनदेवनामा इभ्यः
 समभूत् । तस्य घनवती दयिता तयोस्तनूजन्मा गुणदत्तनामा । स च गुरुसमीपे घर्मे समारुण्य प्रव्रज्यां जग्राह वद्धाग्रहः
 कर्मनिर्मथने । स च विधिवद् गुरुसविधेऽधीतसूत्रार्थो गीतार्थः सन् सांसारिकवर्गवदापनीयः श्रीगुर्वीदेशं समादाय श्रीपुरं
 प्रति प्रस्थित एककः । स च तत्र गच्छन्नन्तरा परमोषिभिर्घृत्वा समानीतः पल्लीपतिसमीपे । अथ च कियत्समयातिक्रमे
 पल्लीशं प्रति प्रोचाच वाचंयमः ' अकिंचनोऽहं केन हेतुना भवद्भिरत्र स्थापितः, चेन्मम सिचयैः किंचिद् शुष्माकं प्रयोजनं
 तदा तान्यपि समादाय मोचनीयोऽहं यतोऽरण्येऽस्माकं प्रासुकाहारस्य प्राप्तिर्न स्यात् । आहारं विना च तनुः कथं धत्तुं
 शक्यते ' इति यतिनोदिते पल्लीपतिः प्राह ' न भवता भवद्भवस्त्रैर्वा किंचिदस्माकं प्रयोजनम् । परमनेन वर्त्तमाना जन्य-
 यात्रा समेष्यति, तल्लुटनकृतेऽस्माभिमार्गो विद्धोऽस्ति यदि च त्वां गुंचामस्तदैतदस्मच्चिन्तितं न स्यात् यतोऽध्वानं वद्धं

पित्राय साध्यमार्गेण याति ' इति गृहीपत्तिनोक्ते हुनि प्राण ' तर्हि हे गृहीय ! यां सुप बहोऽपमस्माकमाचारः शुमाऽद्भु-
 याचार्या न विधीयते । किंतु शुष्कत्वमपि यदेतौनयेष क्रियते ' इति पत्तिनोक्तेऽर्थार्थे तत्र बहोऽस्तीरयुदीर्यं स पत्तिनेन सुक्तो
 ब्रह्मय धीरुत्तमदरे । तत्र च यतः स स्वयदैर्बहिस्ता मयिता यद् प्रस्तायेय्य स्यापाताः तेनाऽस्माभिः समयेष समेतस्य
 शुभमस्तुशोकमन्ययाधारां पुण्याभिः । एष तेरलीष निर्दिष्टे कृते केः समयेष स यथास्त तेनैवाऽऽपनेन, एवं च स
 साधो ब्रह्मन् वाच्योरत्मानमात्मनः ताव ' इति रंत युदीम एदीते 'ति ब्रह्मणस्ते तस्करा दवापिरे तस्तुंटनाय । एवं दिवो
 दिव नरकस्तु बनेषु कुंडाकेषु च कुटस्तु स हुनिर्निगच्छा विगिनिर्गिरावृक्त एकांते वरसौ तनूस्सर्मेज । अय च स
 हुनिस्तेम गृहीयेन वनं प्रमता निरीक्षिता, निरीक्ष्य च ब्रह्मा पुना पुनस्तं नमस्कृत्य स गृहीपतिः स्वसेवकानाकारणा
 माह, ब्राह्मर्यं च ब्रह्मिषतवान् सोऽयं सत्यवादी ब्राह्मनि । तेऽपि च तं सम्यगुपकृत्य मलयविश्रयात् पुनः पुनः प्रयेसु ।
 अथ च हुनिमाता वास् विमितात् बीज्य विषे पितृवामाह ब्रह्मवमीभिः संसृप हुनिः क्वत्स्व्यमानोऽस्ति तदर्थं गत्वा
 निवारवान्येवान् ब्रह्मिस्तेरनतत्परात् । इति विषित्य सुतमोदमोरिता सा पावचत्रागता तावतान् हुनिबदनस्तवनपरायदा-
 विरीक्ष्य सा सावित्रेपमेवदृच्छती ' हि यो ! यवतां यवतापापिकृद्भयेतन्नुनिर्पदनस्तवनपरायदा-
 परियोषिपतिः प्रोक्तवान् ' ब्रह्मनि ! किमिति त्वं मूरे ! यत एतद्वरिषस्यानमस्यादिविरस्माकमाद्यम्यसमिद्धिं इति वृत्तो
 पाति । बहो यदारापनां सेषा सर्वदृष्ट्यातन्मरिषी । महात्म्या त्वमयेव यत एतस्मिन् सारं समस्यं वरपते । ' एवं तं
 गृहीपतिं वदितुमिष्टिपरं निरीक्ष्य ब्राह्मणेभ्यः ' कथं वृष्णाधिरेतस्मिन् सत्यवादित्वमयवतय ! ' इति तयोक्ते स प्रोक्तवान्

'ह्यस्तने दिने ब्रचः समादाय मोचनात्' इति तेनोक्ते सा प्रोक्तवती 'यधनेन यूयं ह्यात्वाऽपि न कथितास्तदर्पणेनां शस्त्रीं
 यद्धारयासि स्वीयकुक्षि यत्रायं पापात्मा तस्थौ । यतोऽनेन जानताऽपि निजकुटुम्बमीदृग्विधे संकटे पातितं तर्हि किमस्य
 सत्योक्त्या मौनेन वा ?' इत्यादिवादिनीं खेदपरा तां निरीक्ष्य तस्करपतिः प्रोक्तवान् 'मातः किमयं तव तनयः ?'
 इति तेनोक्ते मुनिमाताऽब्रुवत् 'अयं मम ज्येष्ठस्तनूजन्मा । यः परिणयनार्थं गच्छन्नस्ति स कनिष्ठः' इति तथा निगदिते
 पत्नीनाथः कथितवान् 'चेदेव तर्हि वनितासु त्वमेव धन्या यत्कुक्षौ मूर्त्तिमान् सत्यधर्म इवायं तनयः समवततार । तदनेन
 कुल पवित्रीकृतम् । अनेन च मेदिनी क्रपिवती । अतोऽयं देवानामपि पथुपासनीयः । अन्यच्च चेत्तत्रभवती भवती यतेरेतस्य
 जननी तर्हि ममापि जनन्येवे 'त्याद्युदित्वा स तत्पदोरनमत् । नत्वा च यद् येन लुटितमभूत् तत्सर्वमपि पश्चादर्पयामास ।
 अर्पयित्वा च प्रोक्तवान् 'यदत्र युष्माभिः सर्वदा निर्भयैर्गतव्यमागतव्य च ।' अस्मिंश्च समये स मुनिः कायोत्सर्गं
 पारयामास । पारयित्वा च तेषां सर्वेषां पुरतः सुकृतमार्गं प्ररूपयामास । तं च निश्चय्य तैर्यथायोगं स आदृतः, ते च मुनि-
 स्वजना निष्प्रत्यूहं पाणिग्रहणमहं निर्माय जग्गुर्यथागतम् । मुनिरपि च श्रीगुरुसमीपे गत्वा सम्यक्चारित्रमाराधयामास ।
 यथा चाऽनेन गुणदत्तेन महात्मना तादृग्विधप्रस्तावेऽपि वचनगुप्तिर्न खंडिता तथाऽन्यैरपि न खंडनीया । इत्युक्तं
 किंचिद् वचनगुप्तिस्वरूपम् ॥ ७ ॥

अथ कायगुप्तिस्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि ऊर्ध्वस्थाननिपीदनशयनं तथाविधप्रयोजनगत्तद्युल्लंघनगमनेन्द्रियव्यापारा-
 दिके काययोगे प्रवर्त्तमाने संरभममारमारंमत्रिक वर्जनीयम् तत्र संरभोऽभिधाताय मुख्याद्युत्पादनेमेवाभिधातसंरूपसूत्रक-

गुणपाशम् संकल्पगुण्यरास्पयम् । सन् सयारमस्तु परपरितापकसुखाद्यभिपाठा । आरमस्तु सुखादिना वाञ्छेय वा पर
 प्राप्ताभ्युपगमम् । यदेतद् त्रिष्वपि तनुयोयं न प्रवर्धयेद् यतिः कायगुहा । यतोऽयं कायो मत्तमवंगम इराज्जुषितकर्ममि
 प्रवर्धते, तं न वा सुव्याग्राज्ञानांकुटेन वध प्रवर्धयानं निवारयति स तनुगुहियामुच्यते । यदुक्तं ज्ञो बुद्धग्राह्यो इव, देशो
 स्वसमजसेसु बहूनां । मायकृतेष्वपि यमाह, यद्यहं स कायगुह्योऽस्ति ॥ १ ॥ अत एव सायको निष्प्रयोजनं
 इत्यपादायपि न वाच्यंति । यदापि प्रयोजने सगुह्ये वाच्यमिति तदापि प्रत्युपेक्ष्यप्रमार्जनपूर्वमेव । तथा कुमरत् सर्वरा
 सायको गुह्येति वा यद सिद्धंति । यदुक्तं इत्ये पाप न स्थिते, काय वाचिज्जतपि कर्मसंज्ञं । कुम्भुव सप जंगो, अगो
 रंगायमि गोचिज्जा ॥ १ ॥ गुह्येति कर्म न मोचादिद्वारानां द्वाभ्यामिस्वस्वविषयेभ्यो व्याप्यया प्राप्तेष्वपि तेषु गुमेतरेषु
 तामोदपयोरकरवतो वा विज्ञेयम् । एतस्यां न कायगुह्ये विषयेऽपि पर्यये वारिरजस्रुनिनिवर्द्धनं तथाहि, कस्यपि दा
 वार्थस्वारिरजस्रनाया विनेया समर्थम् । स बान्यदा स्वगुह्या स्रमं मायै गच्छन् यदात् पतिता । अस्मिन् समये नाति
 विवतो वाहक्य समायवौ । तं वैकं वरज वासिभि विधाय गीतावां ब्रह्मपयम् । अरिरन्तकस्तु वारिरिपायना मविष्यतीति
 विद्या वेमेनोत्पत्त्य तं संपयितुह्यपयक्रमे । अस्मिन्वपमरे न काचित् मिथ्यायद् देवता एवमरमठिमपदेव वाअरा काचित्
 सम्यग्गृह्यिहती समीपत्ता तं संदसौ । प्रादुर्यैव न प्रोक्तवती सा सासनसुरी 'दे' ! सायो ! इत्य मोत्पत्त्य गम्यते ।
 यत्तच्छब्दमिति कस्यमेषिभ्यो विध्याददिदेवताः । तव पासो मिथ्यागरेवतया छिन्नोऽप्यया न संरोदितस्तेन पुनरेव
 माकापी 'स्तिष्ठत्वा सा स्तिष्ठेत्पू' । एतत् एतद्गुहादुपपत्ता स समर्थ् श्रीगुह्यमीये एतप्रयादराढोचनपुरस्कारम् ।

यथाऽनेन साधुना प्रथम तनुगुप्तिः खडिता तथाऽन्यैर्न खडनीया । यथा चाऽनेन सा पश्चात् सम्यगाराधिता तथाऽपर-
प्याराधनीया । इत्युक्तं किञ्चित् कायगुप्तिस्वरूपम् ॥ ८ ॥

एतास्वष्टप्रचनजननीषु पचसमितयश्चरितक्रियायाः प्रवर्त्तने विज्ञेयाः । गुप्तयस्तु सर्वेभ्योऽप्यशुभमनोयोगादिभ्यो निवर्त्तने
द्रष्टव्याः, शुभयोगानां च प्रवर्त्तने शैलेक्ष्यवस्थायां तु तेभ्योऽपि निवर्त्तनेऽवसेयाः । अयमेव च भेदः समितीनां गुप्तीनां
च । यत् समितयः प्रवीचारात्मिका गुप्तयस्तु प्रवीचाराऽप्रवीचारात्मिकाः ॥ उक्तं च समिओ निअमा गुप्तो, गुत्तो
समिअत्तणम्मि भइअब्बो । कुसलवयमुदीरन्तो, जं य गुत्तो वि समिओ वि ॥ १ ॥ एता अष्टावपि प्रवचन-
जनन्यः साधुना श्रमण्यप्रतिपत्तिसमन्तरं चरमसमयं यावदखडिततया पालनीयाः । आद्धेनापि आद्धधर्मप्रतिपत्त्यनंतरमह-
र्निशं यथाशक्ति तत्पालने प्रयत्नो विधेयः । यतो यान्येव प्राणातिपातविरमणादीनि यतीनां महाव्रतानि तान्येव अमणोपा-
सकानाममहाव्रतानि देशतः प्राणातिपातविरमणादिरूपाणि । ततः आद्धानामपि सर्वशक्त्या देशतो वसु(८)मितप्रवचनजन-
न्याराधने यत्नः कृतो विलोक्यत एव । कृतसामायिकपौषधव्रतेन तु आद्धेन मुनिवदेता अष्टावपि प्रवचनमातरः सम्यगा-
राधनीयाः । यत सामायिके कृते अमणोपासकोऽपि अमणप्रतिम एव प्रोच्यते । यदुक्तं सामाहअम्मि उ कए, समणो
इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं, बहुसो सामाहअं कुज्जा ॥ १ ॥ येन च अमणेन अमणोपासकेन
चा एता अष्टप्रवचनमातरः सम्यगाराधितास्तेन सर्वमपि समाराधितं श्रीमदर्हद्भाषितम् । यत एतासु मातं समस्तमपि
प्रवचनम् । तथाहि ईर्यायां प्रथमव्रतं समवतरति, तद्दृष्टिक्लृपानि च शेषव्रतानि तत्रैवांतर्भवन्ति । तेषु च तत्रास्ति वस्तु

धमति पञ्च सुमण्डलादि । बहुल पदमस्मि सपञ्जीषा, वीप चरमे च मण्डपद्वारा । सेसा मरुद्वया मालु,
 तदेगदेसेव नापच्या ॥ १ ॥ एवमर्थतः सर्वमपि प्रवचनवीर्यसिधितार्थवर्णनम् । एवं भाषाम्भित्यापास्यवि मानना
 विषेया समपानुसारेण । अथवाभ्युपयेताध्याप्याकारुण्यारिचं सम्यग्ज्ञानदर्शने विना न भवति । न चैतच्चित्तपुत्रमधिकं
 विस्मिदर्थतो द्वावर्थावमित्यत एतास्त्वक्षेपमपि प्रवचनं मालव्यते । एतो हेतोरेतास्त्वक्षेपमपि प्रवचनमनुः कारणात् सापूर्वा
 भावेन च निस्सरिष्यतावापिकल्पैतपत्रमेतैस्तारापने सर्वश्रुत्या प्रयत्नतः कार्यः । एत एतत्-वाचन विना दुष्प्रसमपि
 तथाकथावृत्ताचारिक निरर्थकम् । एत एता एव चारिषम् । चारित्र्यं विना तदाभ्यानुष्ठानं निरर्थकमुच्यते । बहुलं
 भागे चरित्तदीर्घं, किङ्गागद्वयं च वसजविदीर्घं । सुंयमदीर्घं न तच्च, लो नराह निरस्यय तस्स ॥ १ ॥ तथा
 ज्ञानदर्शने अपि चास्ति विना न विरक्तदं । अतचारित्र्येष विदिष्यते । इत्थं च जम्हा वसणमाणा, सपुत्रकृत् न
 विंति पचेथं । चारित्तशुभा विंति न, यिसिस्सय तेन चारित्त ॥ १ ॥ तस्माद् ज्ञानदर्शनतपसां फल विर-
 क्तवदिष्यन्ता सर्वदस्त्वा ववित्तणमद्वयवचनमालुचारित्राचारप्रचारापने ॥

॥ इति श्रीमत्तजानप्लासंकारदारमहाराद्वयद्वेटीर-श्रीसोमज्जयसुरिचिप्पदितोपविभीरुव्रजवित्तरिगन्धरिमेवावु
 सिद्धांतसारसंक्षिप्ते श्रीरूपानरमरस्माकरमये श्रीमयनुमयापरपवि भीक्षुपमेदनाविषामाशो
 वृत्तीयकरप्यामद्वयवचनमालुचर्यमनामो वृत्तीयस्वरेणः संर्षः ॥

अथ चतुर्थः तरङ्गः ।

अथैतस्यामेव ऋषभदेशनाभिधानाया तृतीयलहर्यां तुरीयतरंगः प्रारभ्यते । तत्र तृतीयतरंगे सामान्येनाष्टप्रवचनमातृ-
रूपचारिभ्राचारवर्णनं कृतम् । तच्च चारित्रं द्विविधं सर्वतो देशतस्तु गृहिणाम् । तत्र साधु-
भिरैकविधासयमप्रभृतित्रयस्त्रिंशदाशातनापर्यैतानि प्रमादानि परिहाय्यण्यहाय्यसुखकामैकैः । तत्राऽसंयमोऽविरतिरूप एक-
विधोऽविरतिर्यतोऽविरतिरनंतसंसारकातारपरिश्रमणकारणम्, सम्यग्गृहेरप्यविरतिः संसारदीर्घताकारिणी किं पुनः सा
मिथ्यात्वसंयुता । तस्मादविरतिर्वर्जनीया ॥ १ ॥

तथा बध्यते जंतुर्वसु(८)मितकर्मभिर्येन हेतुना तद्वन्धनम् । तच्च द्विविधं रागद्वेपरूपम् । तत्र दृष्टिरागस्नेहरागविषयरग-
भेदतो रागस्त्रिविधः । तेषु कुमतविषयो रागो दृष्टिरागः । पितृमातृभ्रातृपुत्रादिविषयस्तु स्नेहरागः । मनोज्ञशब्दरूपरसगंधस्पर्श-
विषयस्तु विषयरगः, एवं द्वेपस्यापि त्रैविध्यं भावनीयम् । तथाहि स्वाभिप्रेतकुमतेषु यो द्वेषः, द्वितीयस्त्वस्वजनैर्विरविषयः,
तृतीयस्त्वमनोज्ञशब्दरूपरसगंधस्पर्शविषयः । एतौ च प्रत्येकं त्रिभिर्भेदौ रागद्वेपावेन जीवस्य कर्मबन्धनिबन्धनभूतौ । यदुक्तं
'स्नेहाभ्यक्तशरीरस्य, रेणुना श्लिष्यते यथा गात्रम् । रागद्वेषक्लिन्नस्य, कर्मबन्धो भवत्येवं ॥ १ ॥ तथा यच्च
जंतुः सम्यग्दर्शनं नामोति तत्प्राप्तावपि यत् संवेगरेण नापूर्यते यच्च विषयैराग्य नागीकुरुते तत्र रागद्वेपावेन कारणम् ।
उक्तं च (उपदेशमालायां) जं न लहह सम्मत्तं, लङ्घूण वि जं न एह संवेगं । विसयसुहेसु य रज्जह, सो

दोस्रो रागवोसायं ॥ १२४ ॥ तस्यारेतत्प्रबंधैर्न मधिवर्णं यदुक्तं तो षड् गुणनासाण, सम्मत्तचरित्तगुण-
 विणासायं । न तु वसमागत्यन्ते, रागवोसाण पाचार्ण ॥ १२५ ॥ तथा तदभिन्नमपि न विज्ञेयं यद् रागवोसायं
 विधीयते । यदुक्तं न वि त कुप्या अभिस्तो, सद्रुपि वसुधिरादिभ्यो समस्त्यो वि । अं दोडचि वगिगगारिया,
 करति रागो अ दोसो अ ॥ १२६ ॥ तथा इह लोए मायासं, अक्षसं च करोति गुणविणास च । पसवंति अ
 परलोए, छारीरमणोगए दुक्खे ॥ १२७ ॥ चिच्छी अदो अक्षं, अं आणतोअपि रागवोसेहिं । फलमउत्त कडु
 अरसं, त वेच विसेवए लीपो ॥ १२८ ॥ को दुक्खं पारिखा, कस्स च सुक्खेहिं विम्मइअो हुखा । को व न
 छगिअ सुक्खं, रागदोसा अइ न हुखा ॥ १२९ ॥ तथा आयप्पस्य सारं समेत्त, यदुक्तं न वि मुंखिएण समणो,
 न औकारेय वमयो । न सुप्पी रण्यवासेणं, कुसवीरेण न तावसो ॥ १ ॥ समयाए समयो होइ, वमभेरेण
 वंसो । मायेज अ सुणी होइ, तवेणं होई तावसो ॥ २ ॥ तथा अरिअ च सायायिअं तव समवेव मवेत्त यदुक्तं
 जो ससो सम्बन्धसु तसेसु चावरेसु अ । तस्स सामाअर्थं होइ, पअ केवलिआसिअं ॥ ३ ॥ समठा च
 राघोएरपरिहारेण, उम्मासो निराअवीसो । तथा राघोएराअिवेपोइअंनमपि य प्रयाअम् । उक्तं च तत्तज्ज्ञानमेव
 न अचति, पस्मिन्ननुविते विमाति रागणयः । तमसः कुतोअवकाओ, विजवरदिरप्याप्रता स्यात्तुम् ॥ १ ॥
 ज्ञानार्थयवोय साएवर्वावस्य विनाये वर्यनस्यापि विनाचः । तथा राघोएरराएवस्यावइचेओमरि च सार्वकम् ।
 यदुक्तं रागद्वेयो यदि स्यातां, तपसा हि प्रयोअजम् १ । ताथेव यदि न स्यातां तपसा हि प्रयोअजम् १ ॥ २ ॥

एव ज्ञानदर्शनचारित्र्यतर्पांसि रागद्वेषद्विषदभिभूतस्य न सार्थकानि भवेयुः । तस्माद् ज्ञानदर्शनचारित्र्यतपसां कैवल्यलक्षणं फलमभिलषता सर्वथा रागद्वेषौ वर्जनीयावेव ॥ २ ॥

तथा दंढयते जंतुरेभिः चारित्र्यैश्वर्यपिहारत इति दडास्ते च दुष्प्रयुक्तचेतोवचनतनुलक्षणास्ते च नियंत्रणीया अनणीयः शमार्थिना । यतस्तद् वैरिणापि कमुच्छेदिना कर्तुं न शक्यते यदेभिस्त्रिभिर्दुष्प्रयुक्तेरात्मन एवात्मा विधत्ते । यदुक्तं श्रीउचराध्ययनेन, तं अरिं कं न छित्ता करेह, ज से करे अप्पणिआ दुरप्पया । से नाहिई मच्चुमुहं तु पत्ते, पच्छाणुतावेण दयाविहुणा ॥ १ ॥ तस्मादात्महितमिच्छता यतिपुगवेन दंडत्रयमिदं निराकरणीयम् ।

तथा गुप्तित्रयं सम्यक् पालनीयम् । यतो मनोगुह्या सुकृतकतानचित्तता भवेत्तया च सम्यक्संयमाराधना । वचनगुप्त-
तया च विकथाद्यात्मकवाग्बिकाराऽभाव जनयति सर्वथानिरुद्धवाक्प्रसरथ निचैकाग्रं मज्जे । नहि विशिष्टवाग्गुप्तिरहितस्य चिचैकाग्रं स्यादिति । कायगुह्या च सवर जनयत्यशुभकाययोगनिरोधरूपम् । संवरेण चाभ्यस्यमानेन सर्वथा निरुद्धतनु-
व्यापारः सन् पापाश्रवनिरोधं करोति । एतदर्थसत्तादकं च श्रीमम्यक्तपराक्रमाध्ययनालापकत्रयं तथाहि मणगुत्तयाए णं भंते जीवे किं जणयह ? मणगुत्तयाए णं एगगं जणयह एगगचित्तेणं जीवे मणगुत्ते संजमाराहए भवह ।
वयगुत्तयाए णं भंते जीवे किं जणयह ? वयगुत्तयाए णं निज्जिकारं जणयह निज्जिकारेण जीवे वयगुत्ते अज्झप्पजोगसाहणजुत्ते आवि भवह (अज्झप्पेत्यादि यद्-व्याख्या-अध्यात्मं मनस्तस्य योगा व्यापारा धर्मस्याना-
दयस्तेषां साधनान्येकाग्रतादीनि तैर्युक्तो भवति) कायगुत्तयाए णं भंते ! जीवे किं जणयह ? कायगुत्तयाए णं

संघटं जणयार संयरेण कायगुणे पुणो पावासणा निरोद करेइ । तस्मात् गुह्यमित्यं निरविघातया पाकनीयम् ।

तथा वरयप्रव द्वाविताकलीयम् । तत्र प्रथम मापाद्यस्य षट्-गुरोः पुस्ताः सम्बगविचारानाहोचनम् । एतच्च परिहृ-
र्यमेव पठो सत्तामापन्नदुभुवताधिमानादिभिः सम्पन् वे नाहोचर्यसि निग्रदुमसि धीगुरोः पुरतस्ते नेषारापका भवन्ति ।
यदुक्तं लज्जार् गारयेण य, पटुस्तुअमएण वाचि तुवरिअं । जे न करेति गुरुणं, न तु ते आरादगा ह्रुति ॥ १ ॥
तथा अप्प पि सावसाह, अशुद्धरिअं रायवणिअतणपदि । आप कज्जविचाय, किं पुण पटुआइ पावाइ ?
॥ २ ॥ विमयइम्याक्या, अस्वसि-एरंयप्रव-यानेअं त्वायासाधीसादुरायाषअेकनमात्रत्वेन स्त्रोकमपि, राववन्निद-
तनयान्वा! पचाक्रममाईअ्वारेपेकापुणेव व, कालं कज्जविपाकं दास्यापठिकं तयोरेव सम्पन्नसंपमासधीकवसोदयोरापि
वर्मरिप्पुविनीचकाममनादिना । एवं सति नत्त विवेव तत्त गावाइयेनोप्पते, तथाहि सा सइसछाणेज व, मियण
व पिद्धिपण व । परेअं पसप्पेण पमाएण य, मूरेअ व रागवोसेअं ॥ १ ॥ अ किंचि कअं न तु त, लज्जा पुणो
समायरिओ । त तइपठिअमिअज्ज, न तु त दिअपण वोदअ्वं ॥ २ ॥ न इ नेव सइकस्य लज्जामयारिभिइरेन
वोदअ्व किं तु वरअअमेवासेकनीयमिति । एवं व को पुवा ? इदुप्पते-कपपावो वि मयुस्सो, आओइअनिविओ
गुस्समासे । दोइ अइरेगसटुओ, ओइरिअमअज्ज भारवो ॥ ३ ॥ अतः सवोण्यपि पापानि विमयितया
अज्जेवनीयानि दुस्सपिना । बतो मावापिना कगाअपि इदिनं यलीसुअ्येते कदेहि सअ्वं ओ पुत्तो, ज्ञाणमाणो
नियएइ । न तसस किंति पच्छिअं, विंति जअत्त सओइ य ॥ ४ ॥ अथ योअसुत्ता धाओचपति तस्य विमियज्जुअ्वे

न संभरेह जे दोसे, सुवभावा न य मायओ । पचक्खी सहि य तेओ, भाहणो उ न साहए ॥ ५ ॥ प्रत्यक्षी
 प्रत्यक्षज्ञानां अतिशयज्ञानी । अथ मायाविनो दोषविशेषः प्रोच्यते पावं काऊण सयं, अप्पाणं सुद्धमेव वाहरइ ।
 दुगुणं करेह पावं, बीअं बालस्स मंदत्तं ॥ ६ ॥ ततः किं कुट्यादुच्यते मायाह दोसरहिओ, यई समयं वट्टमा-
 णसंवेगो । आलोइज्ज अकज्जं, न पुणो काहंति निच्छइओ ॥ ७ ॥ अथ यो मायां विमुच्य सम्यगालोचयति तस्य
 फलमुच्यते निट्टविअ पावकम्ममा, सम्मं आलोइओ गुरुसमासे । पत्ता अणंतसत्ता, सासयसुक्खं अणावाहं
 ॥ ८ ॥ तस्मात् मायाशून्यं विहाय सम्यक् सकलातिचारजालमालोचनीयम् १ । तथा निदानशून्यमपि परिहार्यमहार्यसुखे-
 च्छुमिः । यतो निदानविधानतो दुर्लभबोधिता भवेत्तया च संसारकांतारपरिभ्रमणम् । तच्च निदानं नवविधं सूत्रालापकैरेव
 भाव्यते तथाहि निगंगथो वा निगंगथी वा निआणं करेह जहा सक्खं न मे देवा देवलोगा वा दिट्ठा तो इमे
 चेव महिद्धिआ रायाणो देवा तो जह इमस्स तवनिअमवंभेचेस्स फलमिच्छता अहमवि आगमिस्साए
 राया हुज्जा तओ जुअस्स निआणाणुरुवलद्धाणस्स धम्मं सुणमाणस्स दुल्लहा बोही ॥ १ ॥ केह
 अणगारे परीसहपराहए चित्तेह राया बहुचिंते बहु वारंभह तो जे इमे उग्गाइपुत्ता विभवसंपन्ना ते
 पासित्ता तयहं निवारणं करेह ॥ २ ॥ केह अण० पुमं बहुवावारो संगामाहदुक्करकारी अलं मे पुरिस-
 भावेण अन्नभवे इत्थिआ भविज्जा तओ० ॥ ३ ॥ केह० इच्छीणं असमत्था सव्वपरिभूता सव्वकालं
 परिहीणा य अओहं अन्नजम्मे उग्गाइपुत्तेन विज्जा तओ० ॥ ४ ॥ केह० इमे माणुस्सग्गा कामभोगा

सुवृत्तपुरीसगा साहुरेषभोगा तो अहमधि तेसु भवामि तब्यो ॥ १ ॥ केष्ट ० निबिद्धविष्वमपुअकामभोगो
 निभाणं करेइ जइ हमस्स तव ० तो जत्थ नोपरिआरणा तत्थाइं अविद्यामि तब्यो ० मो वेसुधिरइ परि
 वज्जइ सुखइपोदिए इइइ ॥ ७ ॥ केष्ट ० अण्णगारे निबिद्ध विंतेइ इमे उग्गाइपुत्ता अण्णयपुग्गाअयट्ठिआ
 साइयो पडिआभाणा बिहरंति एवं साहु तब्यो ० आगारयम्म पडिअइ नो अणगारयम्म ॥ ८ ॥ केष्ट ०
 निबिद्ध ० जइ हमस्स तवमि ० अस ० तोइ वळिरइउठे उचवळिआमि एवं मे अण्णा सुमीइएए मअइ तब्यो
 यम्म सुवा पम्भज्जए नो सिअइ एवं मया अनिआयेण अविअव्यंसि । तथा विप्प्यावर्धनअस्यमपि परिहरवीयस् ।
 पवस्तम उवावुवो वि इस्साइआदियिदिंकीन्ते एत्त विप्प्यत्तेव विपीयते वगोरीए पवुछं म वि तं करेइ अग्गी, मेव
 विसं मेव क्खिणइसण्यो म । जं कुण्णइ मआपोसं, तिअ जीवस्स मिअउत्तं ॥ १ ॥ तथा कउं केरसि अण्यं,
 इमेसि अस्य जएसि यम्मत्थ । इअं न वपसि मिअउत्तं, तिसअवं तेण पुइइसि ॥ २ ॥ तस्मादंनंतसंसारनिवचनं
 विप्प्यावर्धनं वरुनीयमेव केरउदुःखनिंकेनइ । एवं मायानिदानविप्प्यावर्धनअस्यामि यो वरुंयति उ वारायक इवस्स
 विराअक अरिअमति संसारअन्ने । पवुछं मरिठ ससअमरणं, संसारम्मि मआकविअम्मि । सुहरं अमति जीवा,
 अणोरपारम्मि संसार ॥ १ ॥ तथा उवोअपि अण्णरहितसेव सअं मेवस्स पवुछं ससअउ जइ वि कइग्गा,
 पोरे वीरं तव वरे । विअ वससइस्स हु, तब्यो वि तं तस्स मिअउत्त ॥ २ ॥ तथाअनुत्तं यस्य पइअर्धबालं तमेति
 एत्त विअयस्सविमियति न कउं अण्णये पवुछं म वि तं सत्थं य विसं य, पुण्णतएअ कणाइ वेआलो । अं तं य

दुष्पुत्तं, सपुन्वए माहणो कुन्वो ॥ ३ ॥ जं कुणह भावसहं, अणुद्धिरअं इत्थ सन्वदुहमूलं । दुल्लहवोही-
अत्तं, अणंतसंसारिअत्तं च ॥ ४ ॥ अतः कारणाद् गौरवत्रयं विहाय शल्यत्रितयमृद्धरणीयमेव विवेकिभिरनतभवसंतति-
निदानम् । उक्तं च तो उद्धरंति गारव-रहिआ मूलयाणं च । मिच्छादंसणसहं, मायासहं निआणं च ॥ ५ ॥

तथा गौरवत्रिकं हेय यतिना । तत्रात्मनोऽशुभभावेन गुरुता गौरवं तच्च ऋद्धिरससातागौरवमेदात्रिविधम् । तत्र
ऋद्धिगौरव नृपतेन्द्रतास्वरिताद्यमिलारूपम् । प्राप्तायां वा तदुद्धावहकारविकारः । रसगौरवं तु सरसाहारेच्छाऽरसविरसा-
हाराभिच्छास्वरूपम् । सातागौरवं तु यथा तनुसुखविहरण एतद्गौरवत्रयं यथा विधीयते यतिभिः प्रमादयंकनिमग्नैस्तथा
श्रीउपदेशमालागाथाभिलिख्यते तथाहि जह जह बहुस्सुओ स-म्मओ अ सीसगणसंपरिबुडो अ । अविणि-
च्छिओ अ समए, तह तह सिद्धंतपडिणीओ ॥ ३२३ ॥ पवराहं वत्थपाया-सणोवगरणाई एस विभवो मे ।
अविय महाजणनेया, अहंति अहं हड्डिगारविओ ॥ ३२४ ॥ अरसं विसं लूहं, जहोववन्नं च निच्छए सुत्तुं ।
निद्धाणि पेसलाणि य, मग्गह रसगारवे गिद्धो ॥ ३२५ ॥ सुस्सुसई सरीरं, सयणासणवाहणापसंगपरो ।
सायागारवगुरुओ, दुक्खस्स न देह अप्पाणं ॥ ३२६ ॥ तथा तिहिं गारवेहिं मज्झं तं जाणाही अहाछंदं
इति वचनाद् गौरवत्रयं कुर्वाणो यतिर्यथाछंदत्वमवामोति । ततो हेतोस्तद्वर्जनीयमेव भवांतमिच्छुभिर्मृशुभिः ।

तथा विराधनात्रयं त्यजनीयम् । तत्र प्रथमा ज्ञानविराधना, 'सा च प्रत्यनीकतागुरुनिह्वतद्भक्तपानाद्यतरायविधान-
तत्प्रद्वेषकालस्वाध्यायकरणादिज्ञानातिचारसमाचरणादिभिरवसेया । द्वितीया दर्शनविराधना सा च शायिकसम्यग्-

रह्योऽपि भेषिकादयो नरकं गता इत्यादिनिर्नादिविधिः । दृढीया चारित्र्यविरापना ता ए महाव्रतारिसादनतः । एतास्त्रि
 क्षोऽपि विरापना वर्जनीया एव । यतो रत्नत्रयविरापणभेदोऽन्तर्गतसंसारो स्पृष्टवित्तिः ।

तथा कृतापाघटागोऽपि क्रोचमानभायान्तोमलवणाः क्षातिमार्दवार्थवद्भुक्तिमिरमिषनीयाः । यतः क्रोचाश्चोदगतिः,
 मानेन चापसा गतिः, मापसा च मत्तेः प्रतिपातः, तोमलव्य ओदग्रममयम् । तच्च च भीतचराध्ययने आदे ययश्च कोदेष्य,
 माणेर्ण अहमागर्ह । मापागश्चपरिगृह्याजो, सोमाजो दुहको भयं ॥ १ ॥ तथा कृतायवद्वहो बंधुः प्रमूखसमयो
 वार्धितमपि तपःसंबन्धसदृश्यं वरति । पशुर्लं छाह वणवधो बर्ध, वरस्स अस्त्रिओ व्यनेष्य निरदह । एव
 कृतापपरिष्यजो, जीवां तवसंजम वदह ॥ १२२ ॥ तथास्तोऽस्त्र्यापि कृतायस्य विद्यासो न विषेयाः । यतः
 कृतायाः प्रथमं स्तोत्रं अपि एवाह वर्जमाना मर्नतमयसंतुतिनिरानं संपनीययंते । पशुर्लं अणयोव वणयोर्लं, कृताययोर्लं
 च अग्निगयोर्लं च । न ह्र मे बीससिअच्च, बोयपि मे वटुं दोह ॥ १ ॥ हासलं वेह रिण० ॥ २ ॥ दस्मापह वस्तु
 रपिदार्थं यतः कृतायमिर्दोहि मन्त्रे, तथा सुमार्देयं यतः कृतायोऽप्योक्तिः स्यात् । तर्लं च ते वस्तु सुत्तच्च, जं पद
 उज्जच्चप कृतायगरी । त परंयुं पित्तच्च, अत्थोवसमो कृतायाण ॥ २ ॥

यथा संज्ञाप्यदृश्यं वर्जनीयम् । एत प्रथमाऽध्यातृया । सा च चतुर्विधेति प्रक्यतेः संयवेचवादि व्यवयकोदुत्तया ।
 दुररेदनीयक्योऽयेन वा २ आहारदंडनमगवादिमा वा २ तर्लितयेन वा २ । तर्लं च क्रोमकोदुत्तया २ दुरायेअग्नि
 अस्स कम्मस्स उपएणा २ मर्दप २ तपद्वोचओगेर्लं २ । शिरीया मयर्लंका । साऽपि चतुर्विधः स्वान्नेः सधत्तच्यत्ते । तच्चादि

हीनसत्त्वतया १ भयमोहनीयकर्मोदयेन वा २ भयहेतुदर्शनश्रवणादिना वा ३ सततं भयचित्तया वा ४ । उक्तं च हीण-
सत्त्वतया १ भयमोहनिज्जोदणं २ मईए ३ तदद्वैतवओगेणं ४ । तृतीया मैथुनसंज्ञा । साऽपि चतुर्भिः प्रकारैः
संजायते । तथाहि वित्तमासशोणिततया १ वेदोदयेन वा २ मैथुनदर्शनश्रवणादिना वा ३ सततं मैथुनचित्तनेन वा ४ ।
उक्तं च विअमंससोणिअयाए १ वेअमोहनिज्जोदणं २ मईए ३ तदद्वैतवओगेणं ४ । तृतीया परिग्रहसंज्ञा । साऽपि
चतुर्भिः स्थानैर्बोमवीति । तथाहि अविशुक्ततया १ लोभमोहनीयोदयेन २ परिग्रहदर्शनश्रवणादिना ३ सततं परिग्रहचित्तम
वा ४ । उक्तं च अविशुक्तयाए १ वारित्तमोहनिज्जोदणं २ मईए ३ तदद्वैतवओगेणं ४ । एताश्चतस्रोऽपि संज्ञा

असातवेदनीयमोहनीयकर्मोदयजन्यचैतन्यविशेषरूपाः परिहरणीया एव तत्तत्कर्मसमूचयनिमित्ततया ।
तथा प्रागुक्तस्वरूपाश्चतस्रोऽपि विक्रया विवर्जनीया एव कर्तुः श्रोतॄणां वाऽनतमयसंततिनिदानदुष्कर्मवंधनिवंधनत्वात् ।
तथा ध्यानचतुष्कमव्यातिर्यग्निरयगतिनिदानभूते आर्चरौद्रध्याने न विधेये स्वर्गापवर्गहेतुभूते धर्मशुक्लध्याने वाऽहर्निशं
ध्येये । यतः शुभाशुभकर्मवधनिबन्धनभूत ध्यानमेव । तत्र प्रथमे दुष्कर्मभंगस्य हेतुभूते, अपरे तु शुभकर्मवचस्य ।

अथ ध्यानस्वरूपमुच्यते । यत् स्थिरमध्यवमानं तद्ध्यानम् । यत्तु चलं तच्चित्तम् । तत्त्वमात्रनारूपमनुपेक्षारूपं
चित्तरूपं वा भवेत् । तत्र भावना ध्यानाभ्यासक्रिया । अनुप्रेक्षा त्वनु पश्चाद् भावे प्रेक्षणं प्रेक्षा, सा च स्मृतिध्यानाद्
अष्टस्य चित्तचेष्टेत्यर्थः । एतदुक्तप्रकारद्वयरहिता चित्रा मनश्चेष्टा या सा चिन्ता । इति ध्यानलक्षणं प्रतिपाद्य तत् काल-
स्वामिस्वरूपमुच्यते । तथाहि छद्मस्थानामेकस्मिन् वस्तुनि चित्तावस्थानलक्षणं ध्यानमंतर्मुहूर्तं यावद् भवति, ततः परं

विता । ध्यानांतरे वा यदेव । बहुवस्तुसंक्रमे तु ध्यानसंतानः प्रयुतसमयमपि संयोजेत् । अयं माधो बहूनि वस्तुन्यासम
भूतानि ममऽप्रयुजीनि परमहानि ब्रह्मादीनि तेषु संक्रमेण विरेकापि ध्यानप्रवाहाः स्यादिति । बोधनिरोध एव केवळिन्या
ध्याने न तु विचारस्थानं तदध्यापारस्याभावात् ।

इत्थं साधन्येन ध्यानसंलग्नमभिप्राय तद्विद्वेषस्वरूपं प्रदियावहे । तथाहि तत्रार्चध्यानं चतुर्विधम् । तत्र प्रथममेवो
विद्यावधे । तथाहि अयमेवा ये इंद्रियविषयास्तदाधारभूतानि च यानि वस्तुनि रासमादीनि तेषां प्राज्ञानां सुतामत्पथं
वियोग्यचित्तनं कथं तु बध्नेविवियोगाः स्यादिति वर्धमानकृच्छ्रविषयं द्वेषोपलभो वियोग्यचित्तनम् । वियोगे च सति संपयोगा
माशानुस्मरणं कथं यमैमि । सर्वं सर्वैव संप्रयोगो न भवेदित्यनामतकृच्छ्रविषय द्वेषाद् वियोग्यचित्तनम् । तथा पूर्वकाले ममा
जुहः संकुल्य विमुक्त आदित एव वा न संकुल्यस्वद् वरययूमिति विमुक्ताऽर्जुनकृत्विषयाऽजीवामुमोदनया द्वेषविद्येपत्स्वीत
कृच्छ्रविषयवार्चध्यानम् । एवं वद्वेषाग्निकृच्छ्रविषयवार्चध्यानं तु प्रथमो मेरः प्रथमध्यानस्य १ । नयेतस्व द्वितीयमेवो
विद्यावधे । तथाहि दृढमपिरोमादिदेवतायाः आत्मनं वद्वियोग्यविषयवदध्यापसापस्तृतीकाराकृतितथेतन्नो वर्धमान
समपविषयः । कथविषयदमादे सति कथं ममानयावत्स्यां संयोगो न भवेदिति तदसंप्रयोग्यचित्तनमनामतसमपविषयम् ।
तथावर्तयिषान् समया समष्टिर्ब्रह्म पाशास्यो यथेभमेवंविधा देवता न प्रादुरासीदित्यपत्तीकृच्छ्रविषयरोमादिदेवतामापादु
मोदनविषयवार्चध्यानमपयवार्चध्यायस्य द्वितीयो मेरः २ । नयेतस्व तृतीयमेवो वर्यते । तथाहि एतावत् कथ्यारि
विषयान्तो तदध्यापयुक्तानां च गापयवविद्यादीनामपिषोध्यचित्तम एताकृच्छ्रियेतेतोद्वेदेर्देवस्यकृच्छ्रविषयः । तत्राज्ज्ञापय

कालविषयमुत्तरकालेऽत्यर्थं तत्संयोगवर्चितनम् । अतीतकालविषयं तु 'श्राद्धप्रवृत्तवत्संगोगानुमोदनतः । अयमार्त्तव्यानस्य
 तृतीयो भेदः ३ । अथैतस्य तुरीयभेदः प्रदर्श्यते । तथाहि देवतामार्त्तगौमादिपदवीप्रार्थनारूपमत्यंतमशानानुगत निदान-
 चिंतनमार्त्तव्यानस्य तुर्यो भेदः । न शब्दानिर्णं विहायान्यः कोऽपि शिरसुखसाधक तपःकृष्टानुष्ठानादि सांगारिकसौख्यकृते
 विफलीकरोति । एतच्चतुर्विधमप्यार्त्तव्याने रागद्वेषमोहमलिनीकृतस्य जंतोः समुत्तिवर्द्धनमोघतो विशेषतस्तु त्रिविग्गातिमूलम् ।
 ननु मुनेरपि शूलादिरोगाभिभूतस्त्वासगाथो तत्प्रतीकारकरणे च तद्विप्रयोगप्रणिष्यानापेक्षस्तथा तपःसंयमरमासेने च
 भवसम्बद्धः स्ववियोगप्रणिधानादार्त्तव्याने संभवेत् ? अत्रोच्यते रागद्वेषवशवर्त्तिनः स्यादेव न पुनस्तस्य, तथाहि स्वकर्मपरि-
 णामजनितमेतच्छूलादीति स्वजीवानुशासनपूर्वं सम्यक्महमानस्य पुष्टालंघने चाऽनवधमन्यमायत्नं वा तत् प्रतीकार-
 कुर्वतोऽपि तथा निदानरहिततपःसंयमरूपसांसारिकदुःखप्रतीकारं कुर्याणस्य किंतु प्रत्युर्देतद्वर्गव्यानमेताऽप्येयम् । अयार्त्त-
 व्यानस्य सप्ताष्टद्विहेतुता भाव्यते । तथाहि रागद्वेषमोहाः संसृतिहेतवः क्लेशर्यते यत्र । ते च त्रयोऽप्यार्त्तव्याने रौद्रव्याना-
 संसारशिखरिमूलम् । अयार्त्तव्यायिनो लेख्यास्वरूपं भाव्यते । कृष्णनीलरूपोताह्यास्त्रिस्तमो लेख्याः स्युसार्त्तव्यायिनो रौद्रव्याना-
 पेक्षया नाऽतिसंक्लिष्टपरिणामास्ताश्च कर्मपरिणामजनिता विज्ञेयाः । अथैतदुप्यायिनो लिङ्गानि क्लीर्यते नचाहि आहंदन १
 शोचन २ परिदेवन ३ ताडन ४ स्वरूपाणि चत्वारि लिङ्गानि भवेयुस्त्रिभिर्गोगाऽनिष्टसंयोगवेदनाजनितानि । तत्राऽऽहंदनं
 महता शब्देन रोदनम्, शोचन त्वश्रुपूर्णनयनस्य दीनता, परिदेवनं तु ह्रिष्टगाणम्, ताडनं उरःधिरः कृष्टनकेवलं चनादि ।
 तथार्त्तव्यायी निजजनितान्यन्यफलानि विफलानि च शिल्पकलागाणिज्यादीनि निवृत्ति । तथा मर्कौतुकः प्रशमति

वारिष्यग्यवनिताः । तत्र धृतज्ञाने कृतान्म्यासाः करोति मनोधारणम् । तथा एतार्थयोः सुविनिर्भवनिर्देशः च । तथा ज्ञाने
 तत्त्वे निमित्तमतिष्यवित्त पर्यध्यानम् । इति प्रथमा ज्ञानमात्रमा १ । अथ द्वितीया दर्शनमात्रमा । संस्कारादिरूपवपपक्करिकलः
 प्रथमधैर्यादिगुणधारणमरिद्रुस्वप्नान्तरेऽभ्युद्योतयिषो रथेनसुविद्यावतया वारिषो व्यायेत सुष्ठुध्यानम् २ । अथ तृतीया
 वारिषमात्रमा । सर्वसारवयोयनिहृषिकपक्रियाभ्यासुतः प्राकृतमकर्मनिर्वाये नवीनवापकर्मोऽनादानेन च वारिषमात्रनया
 वारिषा प्राप्नोति सुष्ठुध्यानम् ३ । अथ तृतीया वैराग्यमात्रमा सुविशितवक्त्स्वयावो निस्संयो निर्मप एरिकाद्युत्रि
 काद्यमात्रियहृक्तस्तथातिरकोचतदिक्रान्त्यविरहितो वैराग्यमात्रनयावारिषो व्यायेत पर्यध्यानम् ४ । अथ चर्मध्यानवेद्यस्वरूपं
 विविह भाम्यते । तथाहि निम्नयेन युगतिपद्युपवच्छ्रुतकारादिकृषीतवर्जितं पिबनं स्थानमुक्तं वतिजनस्य । त्रिवेपस्तु
 पर्यध्यानसमये तु संहननवृत्तिभ्यां वसवर्णोऽभ्यस्तथावनादिव्यापायस्तेषां प्राये वयाद्विधे धूत्नेऽभ्ये वा न विद्येयः । ततः
 कारणाद् पत्र मनोदचनमूनां सुवाक्यान स्यास्तु देवो पर्यध्यानवत् । एतन्तनुसमाधानयत्र कोपशुभ्यते ? उच्यते तत्सुमा
 पानं मनोयोगोपकारकमतस्तत्सुमाधानमपि ध्यानमुच्यते । यशुक्त एवविद्या गिरा मी, वत्तप्या परिसा न वत्तप्या,
 इव देव्यासिन्नवक्त्स्व आसन्नो वाद्यमं धारणं ॥ १ ॥ सुसमादिव्यक्तारपायस्तु व्यक्तको कारणमिन्न जयणाए ।
 किरियाकार्यं यं तं, काहवसाध्यं मये जह्यो ॥ २ ॥ काहस्तु स एव एतौचययोगसुमापां समते, न तु
 दिनमिशारेसनिवयो चर्मध्यानविषये । आस्यवपि तदेव पत्र स्थितस्व चर्मध्यानं चर्मध्यानं यदेत् । तद्यौर्ध्वस्थितस्य कायो-
 र्मयैर्कर्म निपन्नस्य पर्यध्यानजारीयवित्तस्य वसुधायिनीप्रिकं किं वदन्ता वा कश्चिदेरवेरा चर्मध्यानोपरोधिनी स्यात्तथा

स्थेयम् । न तु धर्मध्याने देशकालासनानां नियमः, कुतो हेतोः ? उच्यते यतः सर्वेऽपि देशकालासनविशेषेषु वर्तमाना-
 अनंताः प्राणिनः प्राप्ता अपुनर्भवं केवलश्रिय समासाद्य । अतो हेतोस्तेषामनियमः । अथालंबनान्युच्यन्ते । तथाहि-वाचना-
 प्रच्छन्नापरावर्त्तनानुपेक्षारूपाणि श्रुतधर्मानुगतान्यालंबनानि । चारित्रधर्मानुगतानि तु सामायिकप्रत्युपेक्षणाद्यवश्यकणीय-
 रूपाणि । यथा गृहीतदृढद्रव्यालंबनः पुमान् विषमस्थाने समारोहति, एवं कृतवाचनाद्यालंबनो धर्मध्यानेऽपि । ध्यानप्रति-
 पत्तिक्रमस्तु यथा मनःस्वस्थता भवेत्तथा मनोवचनतनुनियत्रणरूपोऽवसेयः । अथ ध्यातव्यगुरुच्यते तथाहि-आज्ञाऽप्यायविपाक-
 संस्थानविचयमेदाद्ध्यातव्य चतुर्द्धा । तत्र सूक्ष्मद्रव्याद्युपदर्शकत्वात् सुनिपुणां, द्रव्यार्थनयादेशादनादिनिघनां, 'सर्वे जीवा
 न हृत्तद्धे' त्यादिवचनैः सर्वभूतहितां, भूतं सत्यं भाव्यतेऽनेयेति भूतभावनामनेकांतपरिच्छेदात्मिकांमिति यावत्तथाऽनर्ह्यम-
 परिमितार्थां, शेषकुप्रावचनिकैरजितां, पूर्वापराविरोधित्वादनुयोगद्वारात्मकत्वाच्चार्थभत्त्वाच्च महार्थमचिंत्यशक्तिसमेतत्वाच्च
 महानुमावां, सर्वद्रव्यादिविषयत्वाच्च महाविषयां, निरवधामनिपुणजनदुर्ज्ञेयां, नयभगप्रमाणगमगहनां, श्रीजिनाज्ञां भाव-
 येत् । तत्र च मतिदुर्बलतया तद्विषयकचाचार्यवियोगेन धर्मास्तिकायादिज्ञेयगहनतया ज्ञानावरणरुमोदयेन च कस्मिंश्चित्
 पदार्थे हेतुदृष्टांतासमवेऽपि सम्यगवबोधश्चेन्न स्यात्तथापि श्रीसर्वज्ञमतमवितथमेवेति विचिंतयेत् मतिमान् । यतोऽनुपकृतेऽपि
 परानुग्रहपरा जगत्प्रवरास्तीर्थकरा निर्जितरागद्वेषमोहा नान्यथावादिनो भवेद्युरित्युक्तं प्रथमं ध्यातव्यम् १ । अथ द्वितीयमु
 च्यते । तथाहि-रागद्वेषकपायाश्रवाविक्रियासु वर्त्तमानानां प्राणिनामैहिकाश्रुत्रिकापायान् विचिंतयेदप्रमत्ततया सावद्यपरिवर्जकः
 २ । अथ तृतीयमुच्यते तथाहि-मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगजनितं शुभमशुभं च प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशमेदतश्चतुर्विधं कर्म-

विपाद व्यापेदुर्मध्यानं प्यागा ३ । अथ हरीषदृश्यते तथाहि श्रीभिनप्रज्ञानि धर्मास्तिद्यायादिद्रव्याणां गगनस्वभाषारीनि
तत्त्वानि, तथातोद्येद्यापेक्षया धर्मपर्ययोऽसंख्यानानि, दुर्लभापेक्षयापेक्षया उपरिमंदकादीनि, श्रीबहरीरायेवया तु सम
चतुरस्रादीनि, तथा तेषामेव द्रव्यायाभाधारभूतानि लोकाद्वयादीनि, तथा 'धर्मास्तिद्याए धर्मास्तिद्यायस्स देहे धम्मस्तिद्या-
वस्स पदेहे' इत्यादीनि देवायेव विधानादि, तथा तेषामेवास्मीवान्वहरीयानि प्रमाणादि, ध्यायेदुर्मध्यानविधेयापवा तेषा-
मेवोत्पत्तिरिषिस्मिन्स्वद्विपर्यायाद्य, अथ धर्मास्तिद्यास्यो विरचितमजसुर्गपि रूपापेक्षयोत्पद्यते, तद्वर्तवरातीसमुपसुंघधिकृपाये
धया तु विनश्यति, द्रव्यात्मना तु नित्या, एवमधर्मास्तिद्यायादिष्वपि यावता विधेया, तथा तथास्तिद्यापममनाय अनंत
विनोदितं नामे ठवणा वविय, भित्ते काष्ठे मये वा माये वा । एवमलोप वा तथा, अद्वयितो योगनिष्केशो
॥ १ ॥ इति मायोक्तनामादिमेदधिमं, संश्लोकापेक्षया स्वोक्तोकारिमेवदधिमं लोका विनयेत्, तथा क्षेत्रक्षेत्र एव धर्माया
ईशुशागमागंठा वसु(८)मिता धूमिचितयेत्, तथा धनोरधिपनयातनुषातक्याभि सुसुधुधिरिरीपरिधेयकपीवि स्थितान्नेकसिद्धि-
वक्तव्यानि, तथाअसंख्येयान् द्वीपोद्वीपस्तथा सीमवक्ष्मीनप्रसिद्धानांताधिरयाषामास्यैस्त्वयान्वोक्तिरूपेभानि कसुंघपीनि विमानानि,
तथा वदनवधिसंख्यीनि मयनादि, तथा व्यंजनगणभि एतथां च सितनं संस्वानमतसुंघकादिस्थितनतोऽपसेप, तथाअङ्काद्या
रिच्छतिष्ठिताचतलो इरिषतिस्वरूप विनयेत्, तथापेक्षयोगकषणमनादिनिपनं खरीरात् एवमपूर्तं द्रुमाद्युपकर्मकषांति, एव
लोकारमपूर्तं च श्रीं व्यापेदुर्मध्यानविधाता । तस्य च अतोऽएवकर्मवर्जितं अनमद्य एनिचनमीरपरिद्वै, क्वापरातलक-
कद्वयसंघर्ष, एवमद्वयतापद्वयमासीत्ये, मोरपरातलव्यकानपचनयेतिष्ठे, संयोगविशेषमयोमिमासात्मयमाकृते, मरानीमक्यापाप-

वारसंसारपारावार, विचितयेचस्य च संसारसागरस्य तारणे समर्थे, सम्यग्दर्शनं, सुबंधनमनघं, ज्ञानमयनिर्यामकं, संवरकृत-
 निच्छिद्रभाव, तपःपवमानविहितवेगं, वैराग्यमार्गे समापतितमपध्यानोर्भिमालाऽधोभ्य, चार्त्रिमयमहायानं विचितयेत्, यं
 चानर्घ्यपृथिवीकायारभपरित्यागादिशीलांगरत्ननिकरपरिपूर्णे समारुह्य सुश्रमणवणिजो यथा निर्वाणनगरं निरपायं त्वरयैव
 ब्रजति, यथा-तत्र गतानां रत्नत्रयोपाजितेन तमप्रतिममेकांतमाविसौख्यं भवेत्तया ध्यायेत् । किं बहुना ? सर्वमेव जीवादि-
 पदार्थविस्तरोपेतसर्वनयसमूहात्मकसमयसद्भाव, ध्यायेद्धर्मध्यानध्याता । अथ धर्मध्यानध्यातृस्वरूपमुच्यते । तथाहि अप्रमादिन
 उपशांतमोहाः क्षीणमोहाश्च धर्मध्यानस्य ध्यातारः । अथाऽनुप्रेक्षास्वरूपं किंचित् प्ररूप्यते । तथाहि-यः पूर्वं धर्मध्यानेन भावि-
 तचित्तः स्यात् स धर्मध्यानोपरमेऽप्यनित्यताऽशरणैकतासंसारसात्ताचित्तरूपप्राप्तस्तोऽनुप्रेक्षा भावयेत् । अथ लेख्या उच्यते ।
 तथाहि आगमोपदेशाज्ञानिसर्गतो यज्जिनप्रणीतभावानां सम्यक्श्रद्धानं तद्धर्मध्यानस्य लिङ्गं, तथा यो जिनमृनिगुणोत्कीर्त्तन
 दानविनयसंपन्नः श्रुतशीलसंयमरतश्च स्यात्तोऽप्येवंविधैर्लिङ्गैर्द्धर्मध्यानवानमसेयः । अथ फलमुच्यते । तथाहि-धर्मध्यानस्य
 पुण्याश्वरूपः शुभाश्रवस्तथाऽशुभकर्मगमनिरोधरूपः संवरस्तथा कर्मक्षयरूपा निर्जरा तथा सुकुलप्रत्यागमनपुनर्बोधिलाम-
 भोगप्रव्रज्याऽप्रव्रज्याऽपवर्गानुबंधित्वाच्छुभानुबंधीनि नरामरसुखानि फलानि भवेयुरित्युक्तं द्वादशभिर्द्वैर्द्धर्मध्यानं ॥ ३ ॥

अथ शुक्लध्यानस्य स्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि-शुक्लस्यापि भावनादीनि द्वादशद्वाराणि स्युस्तेषु भावनादेशकालासन-
 विशेषेषु न विशेष इत्यालंननादीनि द्वारद्वाराण्युच्यते । तथाहि-क्षांतिमार्दवार्जवमुक्तयः श्रीमदहर्तृप्रवचनरहस्यभूता आलंब-
 नानि भवंति शुक्लध्यानस्य । यतस्तदालंबन एव पुमान् शुक्लध्यानमधिरोहति । क्रमस्तु शुक्लध्यानयोराद्ययोर्द्वयोर्धर्म-

व्यामणत् विद्येयः । पुनरेव विद्यमवृत्तिर्ये मया क्रमेण संक्षिप्य परमाधुविषये स्वापयित्वा व्यापयति मुनिप्रहंयः संश्लेषस्यः
 सुशुद्धानम् । ततोऽपि प्रवृत्त्यदिशेषान् मनोऽपनीयाग्रना भिन्नाः स्वापयमयोर्द्वयोप्यन्ता । तत्राप्यापस्यांतर्गृह्येन द्वैतद्वीम
 प्रसुप्तस्यां च द्वितीयस्य, अत एव सुशुद्धानापयेदत्राप्यप्यात्माऽतिश्रान्तस्य पपमापयोपप्राप्तिः केषली च सुशुक्लस्योऽध्यानी
 च पादत् द्वैतस्या अर्वाक्यिहार्थम् । तत्र च शस्त्राक्रियानिबृत्तिरूपं सुतीयो ज्ञानमेवः । द्वैतस्यां च व्युत्थितक्रियानिबृत्ति-
 कृतस्तुर्वो मेव । अत्रापि विनेयः कथं तत्राप्येवमोक्षपथवर्धीलं चेत्तः संक्षिप्य परमाप्यो स्वापयति ! कथं वा ततोऽप्यव्य-
 पयति पपमापयोवी । तच्च्यते यथा सर्ववृत्तिर्ययं विषं मंत्रवलेन निकृष्य यत्रवादी वृक्त एव स्वापयति, तदनुप्रयानतरमंत्र
 वलेन च ततोऽप्यपनयति, तथा विद्वानविरयं मनो विनयवचनप्रधानवलेन परमाप्यो अपारयति, तदनु चिन्तयत्रवादी विद्विष्ट
 तदप्यमयं वस्तेन ततोऽप्यपनयति । अत्रैवार्थे एतांतांतावृत्त्यते । तथापि यथा अक्षारितेष्वमराः स्तोत्रेष्वनापदेने वद्विर्बदि
 वात्रयेव स्वापतोऽप्यपनीतम् यथा वा न निर्वाति, तथा मनोदुताद्योऽपि । यथा वा नातिहारां तन्नायनोदरे वा
 सिक्तं तोरं क्रमेण हीयमानं क्षमिराशेषतयाऽप्येति तथा मनोवसमपि । एवं यथा विषादिभिर्निर्मनोयोगं निरुन्नादि वंशमाप
 योवी । तथा वास्ययोगं, तथैव च क्रयान् क्रययोग्यं योगत्रये च कृतेष्वेवम् स्थिरा देहेष्वी केरली मयति । इत्युक्ता सुशु-
 द्धानस्य क्रमाः । अत्र व्यालप्यवृत्त्यते । तथापि व्यालप्यं पृथक्स्थितिकर्मवीचारादिमेदेन व्यद्विषयम् । तत्र पृथक्स्थेन
 विस्तीर्णमात्रेन, विरक्तौ विचार्य, यदियस्वद्वृत्त्यस्य स्थितिकर्म, क्षमिचारमर्थव्यवसाय-योगांतरसंक्रमणः तत्राप्योद्विष्यं व्यञ्जनं च
 वृत्त्येष्वेषोपस्तु मनोयोगादिकम् । अयं भावाः कृत्यति-स्विति-विषयवादि-पयोपाणां यदेकस्मिन् प्रत्यये परमाधुवीचादिके

द्रव्यार्थिकपर्यायिकादिनानानयैश्चितनं सर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्वविदां मरुदेव्यादीनां त्वन्यथा तत् प्रथमं व्यातव्यम् १ । अथ
 द्वितीयमुच्यते । तथाहि द्वितीयमेकत्ववितर्कमविचारम् । तत्रैकत्वेनाऽभेदेन, वितर्को व्यञ्जनरूपो वा, यत्र तत्तथा, अविचा-
 रस्त्वर्थव्यञ्जनयोगांतरसंक्रमामावतः । अयं भावो निवातनिकेतनस्थितप्रदीपवदुत्पादस्थितिविनाशादिपर्यायाणामेकस्मिन्
 पर्याये यन्निश्चलं चेतस्तद् द्वितीयम् २ । तृतीयं तु निर्वाणगमनप्रत्यासन्नसमये केवलिनो वाङ्मनोयोगद्वयेन रुद्धे सत्यर्द्धनिरुद्ध-
 तनुयोगस्य सूक्ष्मक्रियानिवृत्तिरूपमक्रियं च तदनिवृत्तिं च प्रवृद्धमानांतरपरिणामान् निवर्तयतीत्यऽनिवृत्तिं उच्छ्वासनिश्वा-
 सादिस्तोककायक्रियस्य ३ । तुरीयं तु शैलेशीगतस्य व्युच्छिन्नक्रियाऽप्रतिपातिनिरुद्धयोगत्रयस्यावसेयं ४ । एतेषु प्रथमं
 मनोयोगादावेकस्मिन् योगे सर्वेषु वा तच्चगमिकश्रुतपाठिनः द्वितीयं त्वेकस्मिन्नेव योगांतरसंक्रमामावात् । तृतीयं तु
 काययोग एव । तुरीय त्वयोगिनि शैलेशीकेवलिनि । ननु ह्यै चिन्तायामिति धातुपाठाद्ध्यानं मनःपरिणाम एव,
 शुक्लव्यानोपरितनमेदद्वयं तु निरुद्धमनोयोगे केवलिनि प्रोक्तं कथमेतत् संगतम् ? उच्यते यथा ह्यग्नयस्य मनः सुनिश्चलं
 स व्यानमुच्यते, तथा योगत्वान्वयमिवात् केवलिनः काय एव सुनिश्चलः सन् व्यानता निगद्यते । अत्र हेतवो दृश्यंते ।
 तथाहि पूर्वप्रयोगात् १ कर्मनिर्जराहेतुत्वाच्छब्दार्थबहुत्वात् २ श्रीजिनागमप्रामाण्याच्च ४ । यथा पूर्वप्रयोगात् कुलालचक्रं
 अमणकारणदडादिक्रियामावेऽपि अमति तथा केवलिनो मनःप्रभृतियोगनिरोधेऽपि जीवोपयोगसम्भावतो भावचित्तस्य
 सद्भावाद् भवस्थस्य ध्याने । एव शेषहेतवोऽपि योजनीयाः । विशेषस्तूच्यते यथा क्षपकश्रेण्या कर्मनिर्जरा तथाऽत्रापि
 भवोपग्राहिकर्मनिर्जरेति भावः । शब्दार्थबहुत्वादिति यथा एकस्यैव हरिशब्दस्यादित्यदेवपतिप्रभृतयोऽनेकेऽर्था एव

प्यानममरस्यापि न्ये पितामहौ, न्ये क्वायभोयनिरोधे, न्ये अबोधित्ये इत्यादि । यतो धिनागमस्य प्रमायमत एव धिना
यमोक्तसाम्भनोयोपनिरोधेऽपि मयस्यस्य केपक्षिनाः दृष्टप्याने । तर्कं व्यातप्यम् ।

नय स्यादस्मरुदुष्यते । तथाहि प्रथमसंदननसंपुताः सर्वप्रमादविरहिता यतया बीभोषदांतमोदायतुर्द्वार्षद्विदय
तदुपपुच्छत । मातयाः दृढस्तरितर्कसविचारैरुत्तरवितर्काविचारयोः दृढकल्पानयोष्यतिरः । इयोधातिमयोः क्रमवतः स-
योम्यभोयिकेज्जिह्वः ।

तच्छा व्यावरोज्यानुप्रेषाः प्रदस्यते । तथाहि दृष्टध्यानभाषितपिचपरितगुणगरिष्ठो यतिर्मिथ्यात्वाविरत्नाययद्वार
विदिताऽन्वदृढकल्पनापायरेवमाश्रुदुपपुच्छतानेवमप्युपिपरिभायककथाः दृढकल्पानाद्यमेददयसंगतायतसो
श्रुतेकावितवेत् । तच्छाश्रुप्रकाः ।

नय छेप्ता दस्यन्ते । तथाहि सामान्येन दृढकलेप्रपाशामाद्ये दृढकल्पाने । द्वतीयं परमदृढकलेप्रपायाद् । तृतीयं तु
छेप्तातीतद्, इत्युक्ता छेप्ताः ।

नय क्षिपाम्बुज्यस्ते । नयमाऽस्योदविषेकप्युत्तर्यकवचानि यत्नारि क्षिपामि यथेति दृढकल्पानस्य । परीपरोपसुर्गेन
विमेति ध्यानाद्य य तेमास्यत इत्यपवच्छिद्यद् २ । ऐशपाशकाऽनंतगतनेत्यपि यावेत्तु य सर्वद्वतीरपसंयोदक्षिद्यद् २ ।
देवविषिर्क परसत्त्वाऽऽस्तानं तथा सर्वानपि य सर्वोमादिदि विषेकक्षिपद् ३ । ऐरोपविष्मुत्तर्दे निःसंयः सन् सर्वका
करोतीति ष्मुत्तर्यक्षिपद् ४ । इत्युक्तामि क्षिपामि ।

अथ फलमुच्यते । तथाहि यान्येव शुभाश्रवसंवरनिर्जरादीनि निगदितानि धर्मध्यानस्य फलानि तान्येव सविशेषानि शुक्लध्यानस्यापि । अनुत्तरसुरसौख्यानि च शुक्लस्यादिमयोर्भेदयोः फलं चरमयोस्तु निर्वाणम् ।

अथ सामान्येनैव फलमुच्यते । तथाहि संवरनिर्जरे अपर्यगस्य मार्गस्तयोश्चाऽयतं तपःप्रधानं च तपोऽंगं ध्यान तस्मात्तत् मुक्तिनिदानम् । अयमेवार्थः स्पष्टीक्रियते-दृष्टार्थेया मिचयकालायसवसुमतीनां मलकलंककर्मदाः क्रमतः शोष्यंतेऽपनीयंते शोष्यंते च सलिलाऽनलद्वयैस्तथा ध्यानानुबुवह्निदरैः कर्मणामपि शोष्यादयो निधीयंते । यथा ध्यानतो वाकाययोगयोस्तापशोपमेदा भवंति तथा कर्मणोऽपि ध्यानतस्ते मवेयुः । यथा वा रोगाणां शमनं वमनविरचनोपधादिभिः प्रकारैर्भवेत्तथा कर्माभयशमनमपि ध्यानानशनादिभिः प्रकारैः स्यात् । यथा वा चिरसंचितमिधननिवहं हुतभुक्पवनसमन्वितो ध्रुवं दहति तथाऽमितमपि कर्मेन्वनसमूहं ध्यानमद्विर्देहति तत्क्षणादेव । यथा वा जलदपटल प्रचण्डप्रमजनप्रेरितं क्षणादेव विलीयते तथा ध्यानपवमानावधूत कर्मधनजालमपि ।

अथैतस्य शुभध्यानद्वयस्यैहलौकिक फलमुच्यते । तथाहि धर्मशुक्लध्यानानाधिरुदचित्तो न चाक्षयते शीतातपश्चतुर्पिपासादिभिः शारीरिकैरसतैर्नापि च पीड्यते कषायममृभूतैरीज्याविपादादिभिर्दुःखनिग्रहैः, अतः कारणादाद्ये ध्याने अपहारायांतिमे ध्याने नित्यमेव व्यये । नन्वेवं निरतर ध्यानविधाने शेषक्रियालोपः प्राप्नोति, नैव क्रियाविधानस्यापि तत्त्वतो ध्यानत्वाद् । यतः सा नास्ति काचिदपि क्रिया या भीमदागमानुमारेण विधीयमाना मुनीनां ध्यानतया न संभवेत् । इत्युक्तं ध्यानस्वरूपम् ।

तथा यतिभिः कायिकयाद्याः पंचक्रियाः परिहरणीयाः । तत्र प्रथमा कायिकी । सा च त्रेधा मिथ्यादृष्टेरविरतसम्यग्

एतेः प्रयत्नसंभवस्य । तथाऽऽद्ययोरुभयोरविरतकायिणी प्रयत्नसंभवस्य तु दुष्प्रवर्तितकायिणी । अपिचक्रियते बतुर्नरकायिनि
 येन तदधिकृत्यं तेन निर्वाणऽऽधिकरन्किनी । सा न द्विप्रमेदा बहुवपादिप्रवर्तिनी सद्भुतिनिर्वाणिनी च । प्रत्येव निर्वाणा
 प्राप्तेरिच्छी । सापि बीजरिपयाऽऽवीचरिषया वेति द्विविधा । परितत्पनं तावन्नादिदुर्लभं तेन निर्वाणा पारितत्पनिकृता । साऽपि
 द्विधा स्वपरदिवयेति । प्राणादिवानेन निर्वाणा प्राणादिवानिच्छा । साऽपि स्वर्वावर्ष वर्षतत्पननादिना स्वाभावयात क्रोचमानाना-
 दिना न पराप्रत्यक्षावं दुर्लभो बबतीति द्विप्रमेदा । यथा वचविषाऽपि क्रिया यत्संस्तुतिनिरानपूना पश्चिर्धर्मनीया नियमता ।

तथा कामाः शब्दादयः वैवर्षिपयास्त्ववृषिये राग्येवौ परितरबीची बतिसचमी । यतो मनोरमाः पचापि मोचराः
 संसारिणां प्राप्तिनां रागनिवृत्तयुगाः । ब्रमनोऽशास्तु ते वेदां देवोपोपदेष्टयुगाः । यस्तु ब्रितरागोऽप्यो महाभुनिः स तयोर्दि-
 त्विबदिवयमनुग्रहयोः सममना एव तिष्ठति स्वयमेवास्तु दीवरायतामनुग्रहो न वास्यते वारिचतृस्वतृकतृस्तृस्तृस्तृस्तृ
 म्याए, यदृच्छं भीमदृष्टराग्यवने 'सोऽबस्तु सार्दं गदृष्टं सार्दं गदृष्टं, तं रागोऽर्दं तु मयुजमाहु । त योऽर्दं तु अम
 पुत्रमाहु, समो च को तेऽतु न बीजरागो ॥ १ ॥ यत्सुस्तु सार्दं गदृष्टं ॥ २ ॥ यानस्तु गार्दं गदृष्टं ॥ ३ ॥
 विरम्भाए रसं गदृष्टं ॥ ४ ॥ कायस्तु फार्दं गदृष्टं ॥ ५ ॥' तथेते कामाः दृश्ययुगा विपयुगा सर्वयुगाः सुर्वोर्ध्व
 बलिपूना नित्यपदे । यदृच्छं तथैव सक्त कामा विरसं कामा ॥ १ ॥ जगन्मिष्टसुपन्ना बहुकासपुपन्ना ॥ २ ॥
 तथा कामाभुगिदिप्पभय तु दुर्लभं, सुख्यस्तु कोगस्तु सारेवगस्त । जं ब्राह्मं माणसिधे च किंचि, किंचि,
 तत्संस्तुं गच्छद् बीजरागो ॥ ३ ॥ यथा काएणात् यनाप्रयाचायपिच्छता पश्चिषचयेन ब्रनोद्वापनोद्वापिने एवमेव

परिहरणमेव विधेयम् । यदुक्तं तत्रैव जे इंदिआणं विसया मणुआ, न तेसु भावंनिसिरे कयाइ । न यामणुजे-
सु मणं पिक्कुआ, समाहिकामे समणे तवरसी ॥ १ ॥

तथा मृनिमतल्लिकाभिः प्राणातिपातविरमणप्रभृतीनि पचमहावतानि सम्यक्परिपालनीयानि । तत्र प्रथमं प्राणातिपात-
विरमणव्रत चतुर्विध द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो माततश्च । तत्र द्रव्यतः पड्जीवनिकाया मनोवाक्कायैः स्वयं नातिपातनीया
नाप्यन्यैरतिपातयितव्या नापि परे तान् स्वयमतिपातयन्तोऽनुज्ञाप्याः श्रमणशिरोमणिभिः । क्षेत्रतस्तु सर्वस्मिन्नपि लोके ।
कालतस्तु यावज्जीवम् । भावतस्तु रागतो द्वेपतो वा तेषामनतिपातनम् । यतः सर्वेऽपि जन्तवो जीवितुमेव वाञ्छन्ति न कोऽपि
मर्तुं नैरयिक विना । यदुक्तं श्रीदशवैकालिके 'सन्धे जीवा चि इच्छन्ति जीविउं न मरिज्जिउं । तम्हा पाणिबहं घोरं,
निगंगथा वज्जयंति णं ॥ १ ॥' एव मृपानादविरमणव्रतमपि चतुर्विधं द्रव्यादिपकारैस्सूत्रम् । द्रव्यतः सर्वद्रव्यपर्यायविषयं
मृपावाक्य न वक्तव्यम्, एव भाषणानुज्ञेऽपि तद्विषये वर्जनीये । क्षेत्रतस्तु लोकालोकविषयम् । कालतस्तु यावज्जीवं दिनसे
निशायां वा । भावतस्तु रागाद् वा द्वेपाद् वा मृपानादपरिहारः । तत्र क्रोधमानो द्वेषांतर्गतौ मायालोभौ तु रागांतर्भवौ ।
यदुक्तं 'मायालोभो रागो, कोहो माणो अ वन्निओ दोसो । निज्जिणसु उमे दुन्नि चि, जइ इच्छसि तं पयं परं
परमं ॥ १ ॥' एव चतुर्विधमप्यलीकं क्रोधादिभिरुपलक्षणाद् हास्यमयादिभिश्च त्रिविधत्रिविधेन वर्जयेद् यतिसंततशमार्थी ।
उक्तं च मुसावाओ अ लोगस्मि, सन्धवसाहृदि गरहिओ । अविस्सासो अ भूआणं, मोसं तम्हा चिवज्जण
॥ १ ॥ एवमदत्तादानविरमणप्रभृतीन्यपि चतुर्विधानि विधेयानि । तत्रादत्तादानं द्रव्यतः सचिचाचितमिश्रमस्तु विषयम् । तत्रा-

व्यस्यमृत्यं ननुमृत्यं च । प्रमाथनोऽनु मारु वा विविचित्रिपिपेन वरीयेत् अयजधियोयधिः । क्षेत्रतस्तु प्राये नमरेऽप्ये क्षेत्रे
 स्मरे वा । काठवस्तु पादवीच दिवा रात्रौ वा । माषतस्तु रात्रौपादिभिरपवा स्थाम्यवचवीपावचटीर्बकरावणगुर्यवचमेदावतुष्य
 कारम् । तत्र स्नाभ्यन्त वदकस्यापि सत्कमविष्ठाविव तुजायपि, वीवादर्च तु वृष वृष परभाजभ्यपरोपवृष, वीर्बकरादपे तु
 वृष यवीर्बकरानिपिडाशेवन्म्, गुर्यवच तु वृष वृष गुरुभिरननुगतस्याधनादेर्बक्षपात्रादेर्वा ब्राह्मम् । मैघुनविरयज तु इभ्यवो
 इपेऽनु इवसारणेतु वा । तत्र इषाधि निर्बीजप्रक्षियारूपाधि, इस्सारयतानि तु सवीरपुल्ल स्त्रीकस्याधि । जवना मृषवपिकृकानि
 कृपाधि मृषवसरितानि तु कस्सारगतानि । क्षेत्रतस्तु येरवनवृकिष्ठासक्तोऽद्यदिकपे कर्ष्यसोके, अघोठौकिष्ठासक्त्यस्तनमर-
 यनपदिमवनकपेऽयोसोके वा, इपिसद्यद्वादिकपे तिर्यग्कोके वा । काठवस्तु दिपवे सिद्धावा वा । माषतस्तु रामवो द्वेवो
 वा मैघुनेऽप्यारचनम् । एतच्च नदुर्षिषमपि मैघुन महाप्रपादकृत्स्नारचनमृष्टराष वर्यनीययेव वैकृतिहतेन । यथा क्षेत्रे
 सर्वत्राप्युत्सर्गापवादौ प्रोक्तौ न तु ग्राम्यपर्ये, यथा स एवोऽपौ विना नैव संयरेत्तावुधिरपि । यदुक्तम् इत्सर्मापवावसेवविपृते
 वीनिहीचमात्ये ' कर्म सन्धपरेस्तु, वि तस्सगाववापयवम्मता जुता । धुपु मेष्टुण भावे, न त विजा रागवोसेदि
 ॥ १ ॥ एतत्त्व च मैघुनस्य महाप्रपादकृत्स्नाऽर्चनमृष्टम् वा वीरवरेऽद्यकिंश्चिदुक्ता, तथापि अर्चनमपरिभं घोर, यमाय
 पुररिदिञ्च । मापरति मुणी छोप, मेपापयजवखिणो ॥ १ ॥ मूखमेजमरुम्मस्तु, महावोससधुस्सयं ।
 तमरा मेष्टुणसंसर्गिण, निरगंथा वजयंति च ॥ १ ॥ एवाऽतिदुष्करापि कर्ष्य कर्ष्यप्रवृत्तायेप प्रवस्यते इत्थं वा
 भीतपरेऽपमाकायां चर दात्ता चर मोषी ॥ १ ॥ पुण्यपाकायामप्युक्ते चरत वर्यं चरत तत्र चरत हुरं वसत

वणनिकुंजेसु । चंभव्ययमवरतो, चंभारि दुःखे महेष्टमं ॥ १ ॥ तथा जं किमि दुःखं लोप, इह परलो-
 उन्मवं च अहदुस्मह । तं सत्वर विअ जीयो, अणुसुज्ज मेष्टणासतो ॥ २ ॥ शीलं तु महाभरणं रूपभूतं
 पांडित्यभूतं निरुपमवर्षभूतम् । यदुक्तं सीलं कूलआहरणं, सीलं स्वरं च उत्तमं जेद । सीलं विअ पंथिं सीलं
 चिअ निरुचम नममं ॥ १ ॥ यस्मिअ ज्ञप्पये भवने मांडपि तप शीलनियमप्रमृतिगुणमूढो गतो भवेत्, यस्मिअगारिने
 सोंडपि शीलनियमप्रमृत्तयो गुणाः मगाराधिता भवति । उक्तं च भीमश्रवणारण्ये जम्मि अ भग्गस्मि योड,
 सहसा सव्यमं भगमदिअमत्तिअयुतिअकुसल्लिअपलुट्टयट्ठिअणं टिअपमिअट्ठिअणिणमिअणिणयमीलनर-
 निअमगुणसमूहजम्मिअआराधिअम्मि अराधिल नपमिण मन्नं सीलं ततो विजओ अ मंजमो अ पंसी
 सुत्ती गुत्ती तदेव इहलोइअगारलोहअजमो अकित्ती अ पयओ नग्गा निगुण पंभवेणं वरिअण्यं
 सव्वओ विसुद्धं जावजीवाण जाय मे अट्ठिमजउत्ति पं यं भणिअं भगयया नं च दमं पंममहजग-
 सुव्वयमूलं समणमणाइलसाहुसुणिणं चेरभिरमगगत्तासाणं सग्गसमुत्तपडोवत्तिनिअं ॥ २ ॥ वेर-
 नरिंदनमंसिअण्णं, सज्जजगुत्तममगलवग्ग ॥ दुद्धरिमं गुणनागमेणं गुणगगल्लम यद्धिसगयुअं ॥ ३ ॥
 लेणं सुद्धनरिण भवड सुयभणो गु ममणो सुत्ताह म इमीय मुणीस संतए स पर मिग्गए जे
 सुद्धं परइ पंभयेर तद्गारावत्तथा परिभिः पाननीयमेवेदं तथीयं वडापाय । परिगद्विगाराणं गु द्दग्गओ लोम-
 मय-अयुतिगर्हियणं यतः पंथिपि दुग्गेय ममोकारल्लः परिपइया नोप, यदइ गच्छिइयवर्णनं हारः माम-

परगणादगु मधीकारणायो आगासपञ्चपरिगगहो यक्रमणपणगु ममीकार० यम्ममद्वपरिगगहो ठाण
 निमीअनुअरणपणगु ममी अगममद्वपरिगगहो ममागसु ममी० वीयद्वपरिगगहो विरप्रसुवमाहसु
 तसु नामोअराशित्वं दस्यमपु वावत्रीपरिपण मावतसु रायदेणम्मां परिपे विषयम्, एवं पटुविमवि परिप्र
 विरवज्जानिगणिराववाअल्लिह विपण मापुपुवदे० । पटु सापुवाभीमायोकोषेरोषवहिकेपयेव वारवं तन् मूच्छां
 रमित्तात्मन संवववात्राये वटुल भीवअव्वाइरवागे जपि अ ममण्यस्त सुविदिअसमओ पडिगगाइगरिरस मवई
 मागणमंकापरिउवगइण पडिगगहो पायर्षणण पागकेसरिया पागठयणं न पडसाइं तिति न एयसाण
 न गुच्छओ तिति न पडछायणा रउइरण गोलणइण सुइणंलगमाइअ पळंणि अ मंणमस्त उपयपूणणइयाए
 वागगणमंमममगीअपरिमज्जणइयाए उवगरणं रागयोमरदिअं गरिइरिअएव भीइयदेकाठिउप्युतं वंमि
 वत्थं न पाणं वा० १ न सो परिगगहो मुत्तो० २ मज्जरपुवदिजापुत्ता० ३ ।
 अथोपोषादिओसविस्वरुवं किंपित्थीयदोपमिपुणवमुपारीण प्रकम्पये । तथाहि—वस्तु मिरवमेव गृहणे न ओपोषधिर्गम्य
 दास्ये न औपत्रिच्छेपिनि । अत्र प्रथमे विमज्जिअमागहोपविज्जवत्वं कम्पये । तथाहि पात्रे वाचयेपनं पात्रमिमेत्त्वमे
 इमत्तोमिदा वरकम्पमि एअरत्राव गूच्छइयेनामि माओपच्छरणांमि वाचपरिउवगणमि वटु वीदिअये वी न अथर्षमिकाविमि

इमत्तोमिदा वरकम्पमि एअरत्राव गूच्छइयेनामि माओपच्छरणांमि वाचपरिउवगणमि वटु वीदिअये वी न अथर्षमिकाविमि

विना नवोपकरणानि, एकस्मिन् कल्पे दश, कल्पद्वये पुनरेकादश, कल्पत्रये तु द्वादश एवं चत्वारो मेदा भवन्ति । पतद्ब्रह्म-
 धारिणामुपकरणविषये । ये तु जिनकल्पिकाः पाणिपात्रास्तेषा जवन्यतो रजोहरणमुखपोतिके इत्युपकरणे द्वे, एककल्पपवरणे
 तु तानि त्रीणि, कल्पद्वयघरणे तु चत्वारि, कल्पत्रयघरणे तु पंच, एव चत्वारो मेदा भवत्युपकरणविषये पाणिभोजिनाम् ।
 उभयमीलने त्वष्टमेदा भवेयुर्जिनकल्पिकानामुपकरणविधौ । एतान्येव द्वादश मात्रकचोलपट्टमहितानि चतुर्दशोपकरणानि
 भवति स्थविरकल्पिकानाम् । एतेषा मध्ये प्रमाणापेक्षयोत्कृष्टानि चत्वार्युपकरणानि कल्पत्रयपतद्ब्रह्मरूपाणि, पटलकरजस्त्राण-
 पात्रबधनचोलपट्टुरजोहरणमात्रकरूपाणि ण्णमध्यमानि, गुच्छकपात्रप्रस्थापनमुखपोतिकाद्वयरूपाणि चत्वारि जवन्यानि हि
 आर्थिकाणा त्वोद्योषधौ पचविंशत्युपकरणानि भवन्ति साध्वीनां तानि चेमानि श्रीओषनिर्द्युक्तिगाथाभिर-
 तुच्छस्वभावतया कमठके भुंजते, अन्यानि चैकादशोपकरणानि भवन्ति साध्वीनां तानि चेमानि श्रीओषनिर्द्युक्तिगाथाभिर-
 वसेयानि, तथाहि-उग्गहणंतग १ पट्टो २ अद्भोरुज ३ चलणिआ य द्योघब्वा ४ । अन्तिमंतर ५ वाहिरियं
 सणियं ६ तह कंचुगे चैव ७ ॥ १ ॥ उक्कच्छिय ८ वेकच्छी ९, संघाडी चैव १० खंघरणी ११ य ।
 ओहोवहिम्मि एए, अज्जाणं पन्नवीसं तु ॥ २ ॥ नावानिभो उग्गहणं-तगो उ सो गुज्झदेसरक्कट्टा ।
 सो उ पमाणे णेगो, घणमसिणो देहमासज्जा ॥ ३ ॥ पट्टो वि होह एक्को, देहपमाणेण सो उ भहअब्बो ।
 छायंतोग्गहणंतं, कडिबंधो मल्लकच्छा वा ॥ ४ ॥ अद्भोरुगो उ ते दो वि, गिण्हंतं छायए कडिविभागं ।
 जाणुपमाणा चलणी, असीविया लंखियाइ व्व ॥ ५ ॥ अंतो नियंसणी पुण, लीणतरा जाव अद्धजंघाओ ।

वादिरत्नालुपमाया, कही ए वोरेण वदियदा ॥ ६ ॥ छापर जणुज्जमा, उरोसरे कणुमो प खसीठियओ ।
 एमेव प ओककिण्य सा मवरं वादिणे पासे ॥ ७ ॥ वेद्विण्णा उ पओ कणुपसुसिण्य व छापर ।
 संयाहीणो बढरो तत्थ बुइत्था ठवसुयस्सि ॥ ८ ॥ वेदिण तिइत्था यासा, मियल्लुटा एग गग ठवचार ।
 मोसरणा बढइत्था, जिसल्लपकछायगिमयिणा ॥ ९ ॥ बंधकरणी प बउइत्थ-पितपडा वापकिण्णपर
 सम्बदा ! सुत्थकरणी उ कीरइ स्वकर्णेण कुडवहेठ ॥ १० ॥ बधाना पाधानी विमपपरम्माक्या तवादि-वन भावे
 पीयरबाधे, बसुवा कर्म्मदस्येत्स्यायार्कम् १ पठवत्तुण्डपुः क्कीयानेनापदा, एणुक्क्या भावदा, कुडक्क्यास्तुत्तुरित्त्येयं,
 बव उक्कधे मवत इत्थएत्तकाः सु व कण्ठपकथाकुरिः पम्पुवोत्तर कडवहेठ क्क्यावदा, उडिक्का बंधोपरि नरंकी
 ल्पपरिपादन्तु ४-५, तपरि क्कीयायाद् इदिनिबन्ती गुल्हो वापरित्थका वदियपुपकरवम् १, बणु सत्ते कणुकाठपररे
 तसंवाण्डुरोक्को छावत्ति कंडुकाः तामेत्रिबल्लपुः एवेरयानदिभ्यो वा पार्थेद्वेअसि व क्क्यावदा, एवमेव कंडुकर
 रविमपमे एवात्तमीयाप्फारिओपक्कियं सार्दइल्लयिता बढत्ता ५ ७ व क्कियं वापयाये संवादिक्काः प्रक्कादिक्काः
 देव्येव तामेत्रिबल्ल वढत्तंसा वा ८ । अथार्थिक्काणां प्रयाणापेवपोत्तुवप-पमभ्यमोवधिरक्के प्रक्क्यहे । तवादि-वानं
 वढत्तिवो वप्पमोपयि । देवसु वपोवयमिवो नप्पयः । गुल्हक्कावदवसापनल्लोत्तु वप्पयः ।
 वापोवयमिवो वप्पयः ।

४। उपचार-युक्त पालन विनियमिकांन। एषिराष्टिकां न रिती

मात्रकरूपपात्रम् एतद् गणनाप्रमाणम् । अथ प्रमाणमानमुच्यते । तथाहि-समचतुरस्रं द्रुतं पतद्ग्रहरूपं पात्रं दवरकेण तिर्यगूर्ध्वम-
 धश्च मीयते स चेद् दवरको विहस्तित्रयं चत्वारि चागुलानि भवति तदा तत्पात्रं प्रमाणतो मध्यममत उक्तप्रमाणाद्धीनं जघन्य-
 मतिरिक्तं तूत्कृष्टम् । अथवा कालोदरप्रमाणसिद्धिमदन्यत् प्रमाणमुपदिष्टश्रीमदार्हतसमये, तथाहि ज्येष्ठापाढमासयोर्गोव्यूत-
 द्वायादागतो यतिः कांजिकादिद्रव्योपेतमक्तेन चतुर्गुलन्यूनतया भूतं पात्रमेकस्थानोपविष्टो यद्भुक्ते तत् मध्यमप्रमाणम्,
 अत उक्तप्रमाणान् महचर पुनरन्यमुनिभ्यः संविभागविधानहेतवे भवति नदीभाजनं तु महत्प्रमाणं गुरुसमर्पितमात्मीयं वा
 धारयति यतिर्वैयावृत्य विध्यता । तस्य च कातारदुर्भिक्षपत्तनरोधादिपूययोगो न तु सर्वकाल शेषसाधूनां तु जठरपिठर-
 प्रमाणोपेतमेव पात्रम् । तथा पात्र लक्षणोपेतमेव धार्यं, यतः सलक्षणे गुणा निर्लक्षणे तु दोषाः । लक्षणं चेदं चतुलं सर्वतः
 समचतुरस्र सुप्रतिष्ठानं चिरस्थायि स्निग्धवर्णोपेतं सलक्षणम् । कचिदुन्नततया कचिन्निम्नतया च हुंडमकालशुष्कं संकुचितं बलि-
 मृतमधोराजियुक्ततया सछिद्रतया वा भिन्नमलक्षणम् । अयं सलक्षणस्य गुणा उच्यन्ते । तथाहि-द्रुते समचतुरस्रे पात्रे लामो
 भवति । सुप्रतिष्ठिते प्रतिष्ठा मवेत् । निर्धने कीर्तिरोग्यं च स्निग्धवर्णोपिते तु ज्ञानसंपत् । अथालक्षणस्य दोषा उच्यन्ते ।
 तथाहि-हुंडे पात्रे चारित्रस्य विनाशः । शुभले तु चित्तविप्लुतिः । कीलचदीर्घसंस्थाने तु गणे चरणे वा नावस्थानम् । नामो
 तु पद्माकारेऽकुशलम् । सव्रणमंतर्बहिश्च दग्धे दीर्घनिद्रा । अथ पात्रमुखलक्षणमुच्यते । तथाहि-पात्रमुखं दृत्त चतुरस्रं विस्तीर्णं
 च विधीयते यथा मध्ये प्रविशन् कर्णे हस्तो न लगति गृही च सुखेन ददाति । अयमेव चाऽर्थः समर्थ्यते श्रीमदोद्यनियुक्ति-
 गाथाभिस्तथाहि-वटं समचउरंसं, होह थिरं धावरं च वरणं च । हुंडं वायाद्भृदं, भिन्नं च आधारणिज्जाहं ॥ १ ॥

संतिष्ठन्मि भवे साधो, पतिष्ठा सुपतिष्ठिते । निष्पद्ये क्षितिमारोग्य वसते माणसं पया ॥२॥ तुष्ट चरित्तमेवो,
सप्तसन्मि न चित्तमिदमं करो । तुष्ट्यते क्षीयसंतापो, गणे न शरणे न नो ताणं ॥ ३ ॥ पठसुष्ट्यते व्यकुंसल,
सम्पन्नो वणमादिसे । अंतो वधिं न वदुंमि, मरणं तत्थ निरिसे ॥४॥ अकारवमस्मि भाणे, इत्यो उहुं वधा न
वदुं । एय वदुंमि, वस्तु पत्था विसां तु ॥५॥ नच पात्र-व्राज-कारणाभ्युप्यंते । त्वारि-पात्र पिना वदुंकाप
पात्रपंचनयसं तु पात्रप्रयागेन विदेव वधा वदो दसे कोषो वदुंयुलो मपदा । पात्रप्रधारनगुच्छपात्रप्रतिष्ठेनिकामानं तु
वदुंयुसापिच्छवित्तिः रक्षप्रसुतिरवधानं पात्रस्वापनं भावनपराप्रयार्थनार्थं न गुच्छ इमे हे उपकारके कर्मापये, पात्र
प्रतिष्ठेस्सनिष्ठा तु पात्रप्रयार्थनार्थस्य च । पात्रे पात्रे एकेषा वेद्विधिरेकीकृतैररिक्ततान्त्रिकैस्त्वते तारव्यानि इन्द्रहीनगोत्रवादि
सुव्यानि पठकानि विषेयानि तार्कशिरस्वारानि पद्विषयं गुणवृत्तिनि तासि वेद वृत्तया वस्तुवृत्तया चोरवृत्तानि सर्वदि, एता
प्ये इति हेतुं वत्वारि वपंस्तु न संन, वेत्याज्यमात्रि तदा भीत्ये वत्वारि देवते पंच वपंस्तु वद, वेद्यपन्यानि तदा भीत्ये
पंच देवते एव वपंस्तु वद । अस्तापिते पात्रे तुल्यं वतति तदा कंठं वसतिपूर्वकः तपिचरयः पद्विपुषिप, वरा कनकावत्
पठकः पात्राणि छापेते । तदा किमसंयत्न न कंठं स्वादेभिरतः पठकवदाल एवज्ञानप्रभावं तु पात्रप्रयागेन तद्विषयां
कर्मसं मर्चिर्वगनीयते तदुपपत्त्ये न सुपुरेण वावता वत्तायेगुल्लमनि कामति तावत् प्रकाशं विपते । एतच्च पात्रे पात्रे एकेके
विषये सुपात्रवदत्तेपात्रवत्पात्रकोरकत्वात् हे कार्पण्यिकायेवस्तुर्लोकिष्ठ इति कल्पत्रये विषये तार्कशिरस्तपिरुतारं दीर्घवत्पा

चात्मप्रमाणं तृणग्रहणवन्दिसेवनश्रीतनवारणार्थं धर्मशुक्लप्यानरक्षाये ग्लानममसाधिकृतो मृतस्यगनकृते च कल्पप्रहणम् ।
 रजोहरणं तु दक्षययते निविडं दक्षिकापार्थं तु मृदुकंभलीखंडं कृतदक्षिकत्वादेरुगिरुमशुपिरमंगुष्टपरंलग्नप्रदेयिन्यायान्तिउद्रे-
 स्याच्च यथा बाह्यानिपथाद्वयरहितेन गदउकेन तेनापूर्यते तावन्मितवाक्वल्प्य चक्षिर्दररुकेण गारधयवेष्टितं हस्तप्रमाणदंडमष्टा-
 गुलदक्षिकायुतमन्यतरस्य हीनाधिकन्यायामपि द्वात्रिंशदंगुलदीर्घं विनयेमैरुमेर गणनया । अथ प्रयोजनं स्यादतिपीदन-
 शयनसंदंशकादिप्रमार्जनकृते लिङ्गकृते च रजोहरणधरणम् । उदनमननप्रमाणं तु चतुरंगुलममपिकावितस्त्रिगेषा वा
 वमतिप्रमार्जनादौ वदनं प्रछाद्य कृकाटिकापुत्रौ ग्रंथिर्दातुं अक्यते तावत्प्रमाणं विधेयम् । एतन् प्रयोजनं तु सपानिमादि-
 प्राणिरक्षा मधितरत्रःप्रमार्जनं ममतिप्रमार्जने रजःपत्रेणानिंपाच्यं नानासुखवचनं च मात्रकप्रमाणं तु 'दो अस्मर्' उ-
 पसई, दोहिं पसईहिं सेइआ होर । नउ सेइउ अ कुडओ, नउकुडओ पत्थओ होर ॥ १ ॥ ' एतन्नुगाथोक्त-
 प्रमाणमागवधकप्रभ्यात् किंनिदविरिक्ता, अनेन च चापिस्तवदंशालयोर्गुरुप्रायोग्यं द्रव्यं गुणते । अथ मात्रकस्य द्वितीयं
 प्रमाणं यद् गव्यूतद्वयादागतो यतिः एषोदनपरिण्ये मात्रकमेकथोपमिष्टो मुंके तर विनेयम् । लघुनि च मात्रके द्वे
 दोषा यदाञ्जलानमृतिधृणते तदा शुपिरेण व्रमप्राणा रचय प्रविप्रनि । तथा तस्मादीनां परिगलने च पृथिव्यादीनां त्रयः ।
 अनेनावृत्तवैतानवृ यद्गीतमिनि जने निदा च स्यात् । यय च क्षेत्रेऽनुचलंमन्मथ मात्रकं मईडपि संपाटला गुरुयोग्यं
 यत्तंति । धुगलंमे तु मात्रकं गुरुप्रायोग्यमेक एव संपाटलो गुहाति, शेषसंपाटलास्तु पनरुगदे मक्तं मात्रके तु पानं गुहंति
 समक्कादिदोषशंक्ति ॥ मक्तम् । चोलपट्टम्तु यूनां स्यूलो हस्तनतुष्कप्रमाणः स्थिरिजां तु स्यूलो दिदहप्रमाणस्य कस्यापि

मेदेन विहृत स्यात् इत्यापि वानेनोष्णं वा कोऽपि सखावान् वा यवेत्, इत्यापि स्वभावेन वा तद्वद्वद्वदेदिति तेषामनु
 वृत्तार्थं वास्तवम्, तथा वन्तितादर्शमेन हनिर्वेदोदयः स्यात्तस्या वा तद् दृष्टेति तदनुवृत्तार्थं च । इत्युक्तं भोषोपपत्तिः ।

अथोपपत्तिद्वयेपयिद्वयते सार्धमात्मभावाभिस्तथाहि 'पीडगणिसिक्तं पदय-पमखणी घटपटगलमावी । विल्ल
 लणसुरणहरयि सोपपणगदुग लहसो अ ॥ १ ॥ वासुताये पणग, चिच्छिमिणिपणग पुगं च संपारे । पदमावी
 वारप पुण, मस्मिन्मप होति अतिरिक्तो ॥ २ ॥ बम्मसिन् पदपुगं, जालप्पो मन्निमो उवपि एसो । अत्ताण
 पय्यो फल्लग, चित्तिवपदे होति अतिरिक्तो ॥ ३ ॥ अज्जन्ना संयारो पा, पणमणेगंमिमो अ ठमोसो । पोत्थग
 र्नीसम्मेन रंदासुनम्मुप्पदे, संस्तारुद्विहं तु संस्तायेषारपदक, मात्रद्विहं तु प्रथमकोषारखेसमात्रककम्प, एतानि
 पुनरस्मिन्मवानि गुणेषु न वेपस्य साधुना तथाहि-वर्धनसमेदिन्यादित्थानस्समर्थमेवमर्थंयेद्वन विप्यस्यदम्प्यं पटो
 पोषपट्टको ववन्निह च पचान्क्यपि तथासंपमसायकयोपोपेरेठिरिक्तपुटपट्टपट्टदीपवद्विहम् । ठहं च बीजोपनिर्बुक्तो जं
 चण्य एवमापी, तवसंजमसाहं अहजणस्स । ओषादेगगदिमं, ओषगगदिम वियाप्याहि ॥ १ ॥ जं पुज्जइ
 तवफरये, ठवगरणं त सि होइ ठवगरणं अथतो अज्जये परिहरंतो ॥ २ ॥ वणोऽप
 त्पयोऽवतनरा प्रविंसवमानच्च । रंदास्स इत्थपुणायथापदादिरुत्तार्थं कर्त्तव्योद्विपययुधिययने चोपपुन्यते । ठहं च
 भीइम्पमिर्बुक्को पुटपसुसाजसासाणप-विज्जलविंसुमेसु ठवपणकमेसु । कट्टी ततिररक्का, तवसंजमसाहणा

भणिआ ॥ १ ॥ दंडकस्तु नवपर्वाणि यावद् विषमपर्वानेव सलक्षणो न तु समपर्वा दशपर्वाणि तु तस्मिन् सर्वसंपदः लक्ष-
णवानेव च स ग्राह्यो न त्वन्यः । उक्तं च तस्यामेव वंकाकीडकखहआ चित्तलयापुल्लुडायदव्वयलटीओ । उज्झ-
मुक्खावज्जेअव्वा पयत्तेणं ॥ १ ॥ विसमेसु अ पव्वेसुं अनिष्पन्नासु अच्छिसु । फुडिआ परुसवन्ना य,
निस्सारा य निदिआ ॥ २ ॥ तणुई पव्वमज्झेसु, थूरापेरेसु गंठिला । अथिरा असारजरटा, साणघाया य
निदिआ ॥ ३ ॥ घणवद्धमाणपव्वा, निद्धवंद्रेण एगवन्ना य । घणमसिणवट्टपोरा, लट्ठि पसत्था जइजणस्स
॥ ४ ॥ अनिष्पन्नेवज्झिपु चीजप्रदेशस्थानेषु अवः श्वापदसदृशा वनानि मसृणानि वृत्तानि वर्तुलानि पर्वाणि यस्याः सा
इत्युक्तप्रसंगागतमोघौपग्रहिकोपकरणस्वरूपम् । एवममूर्द्धिततया यदौघौपग्रकोपधिधारणं तन्न परिग्रहस्तद्वर्जस्तु वर्जनीयः
परिग्रहः परिग्रहविरमणत्रतारावकैर्मोक्षसाधकैर्मुमुक्षुभिः ।

तथा प्रागुक्तस्वरूपाः पचसमितयः सम्यक्परिपालनीयाः यतः समितिगुप्तिपरिरक्षणैर्नैव चरणाराधनं चरणाराधने नैव
चानंतसुखनिधानं महानंदपदप्राप्तिस्ततश्चरिताराधनमिच्छता यतिपुंगवेन समितयः सम्यगाराधनीयाः ।

तथा पड्जीवनिष्काया यतिभिर्यत्नेन परिपालनीया यतः षट्कायपरिपालनेनैव श्रमणधर्मो यदुक्तं छज्जीवनिकायम-
हव्वयाण० छज्जीवनिकायदया० तस्मात् सयमसमाराधनमिच्छता मुनिपुंगवेन सर्वप्रयत्नेन परिपालनीया एव ऋतु(६)-
विषजीवनिकायाः । तथा मुनिमतल्लिकाभिर्लेख्याषट्कमध्यादाद्याः कृष्णनीलकापोताख्या दुर्गतिगतिनिमित्तभूतास्तिस्रो लेख्याः
परिहरणीयाः, अंतिमास्तु तिस्रस्तेजःपद्मशुक्लाभिधानाः सुगतिनिबन्धनभूताः स्वीकर्तव्या लेख्या अलेखयताभिच्छुभिः । अत्र

शेषपादके शुभभस्त्रेराशये, तथाहि-एवमेव भास्त्रं र्भूनामा हुयः सुषुप्तकृतकाननवद्यासामो वीर्याशये पद्विः पुष्पैः ।
 त च वीर्यं व्युत्पद्यतेऽस्मिन्नेष्टं पृथगेन ह्यन्यत्र व्युत्पद्यमानं हुर्मः । द्वितीयोक्तं वासां छिन्ना, तृतीयोक्तं प्रयासां
 छिन्ना, तृतीयेन गुच्छय, चैवमेव कमानि छिन्ना गृह्यन्ति निमित्तं कोर्ध्याः क्लृप्तेरेनापि पठितान्येव तान्यथा । एतेषु प्रथमाः
 क्लृप्तेऽशपाशं, द्वितीयस्तु वीर्याशयेन तापदूरायं वापत् गृह्यन्तेऽस्मादाय । तत्रान्ये केचन नराः परं प्रायसाशयं निर्मितास्तु
 व्याप्यारेकेन कथितं न कोर्ध्याः क्षिप्रपि मरते मातृ वा गृह्यन्तेऽस्मादियोक्त्याः सुबोधि प्राप्तिर्यो हंतव्याः । द्वितीयोक्तं
 चैवमेव तु हुर्मयाना एव । गृह्यन्ते तु निमित्तयेन तापदूरायं वापत् गृह्यन्ते न तु नाशः । तृतीयोक्तं साधुषी एव ।
 न तु करपाणि निर्मसुनश्च । एतेषु प्रथमा क्लृप्ताशं वापदूरायः गृह्यन्ताम् । एतदर्थं प्रादिका येन भाषा मूलं साहचर्यादा
 गुच्छयके छिद्रपटिद्यमकञ्जया । सख्य माणुसपुरिषा साठराहुश्चतयणाहरणा ॥ १ ॥ एतासु कृष्णा कृष्णवर्णा,
 वीर्या वीर्यवर्णा, कापोला कपोलवर्णा, तेजोस्तेष्वा तु रक्षा, पक्षा तु पीता, हुक्का तु शुक्ला । भेषरसस्वदो यपि अग्रयस्ता
 मोचयस्तथाः प्रयस्तानां तु प्रयस्ताः । पतिव्यामस्तु तासां क्लृप्ताश्चमभ्यमद्यन्त्यादिमेदेन त्रिभिरो नवभिषाः सुतद्विषतिविष
 एवमीभिषिचरित्वादिद्वयिकं द्विषतमिषो वा विषेयः । सख्यानि तु क्लृप्ताः । पक्षाश्चतुर्विधमभ्यमद्यन्त्यादिमेदेन गुहिर
 वीरद्विषादिपतिमीश्वरं मरिचापार्थम्यवसेयानि । पशून् केष्वाप्यप्ये पक्षासचप्यप्ये त्रिहि-अगुतो प्रसु ज-
 विरथो ज । तिष्ठारं मपरिष्वजो सुतो साहसिष्वजो नरो ॥ १ ॥ मित्यं च सपरिष्वजो, निस्संयतो जमिर्भिरिष्वजो ।

एअजोअसमाउत्तो किण्हलेसं तु परिणमे ॥ २ ॥ नीलेइयायास्वीष्यामिपादीनि लक्षणानि, उक्तं च तत्रैव ईसा
 अमरिस अतवो अविज्जमायां अहीरिआ । गिद्धिपओसे अ सढे, पमत्ते रसलोलुए ॥ १ ॥ सायगवेसए य
 आरंभ अवरओ खुदो० एअ० नीलेसं० ॥ २ ॥ कपोतलेइयालक्षणानि तु वक्रता वक्रसमाचारादीनि उक्तं च वंके
 वंसमायारे निअडिल्ले अणुज्जुए । पलिउंवगओवहिए मिच्छच्चिद्दी अणारिए ॥ १ ॥ उप्फासगदुहवाई अ
 तेणे यावि अ मच्छरी एअ जोग० काजलेसं० ॥ २ ॥ प्रति-अंचकः स्वदोपप्रच्छादकः उपधिच्छद्य तेन चरतीत्यौ-
 पधिकः, उत्प्रासकं च यथा पर उत्प्रास्यते दुष्टं च रागादिदोषवद् यथास्यादने वदनशील उत्प्रायः । तेजोलेइयालक्षणानि तु
 नीचैर्वृष्यचपलताज्जायितादीनि उक्तं च निआविती अचवले अमाई अ कुतूहले । विणीअविणए दंते, जोगवं
 उवहाणवं ॥ १ ॥, पिअधम्ममेडदधम्ममे वज्जभीरु हिएसए । एअजोग० तेउलेसं० ॥ २ ॥ पधलेइयालक्षणानि तु
 प्रतनुक्रोधमानमायालोभतादीनि यदुक्तं पयणुकोहमाणे अ मायालोमे अ पयणुए । पसंतचित्ते दंतप्पाजोगवं उव-
 हाणयं ॥ १ ॥ तथा पयणुवाई अ उवसंते जिईदिए । एअजोग० पमहलेसं तु० ॥ २ ॥ शुक्कलेइयालक्षणानि त्वाच-
 रौद्रपरिहारेण धर्मशुक्लध्यानादीनि ज्ञेयानि उक्तं च अट्ठकषणि वज्जित्ता धम्मसुक्काह कायए । पसंतचित्ते दंतप्पा
 समिए गुत्ते अ गुत्तिस्सु ॥ १ ॥ सरागे वीयरगे वा उवसंते जिईदिए । एअ० सुक्कलेसं० ॥ २ ॥ प्रकर्यापकध-
 कृतानि स्थानानि तु लेइयानामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि । तत्राशुमानां संक्लिष्टानि शुमानां तु विशुद्धानि । सर्वास्वपि
 लेइयासु प्रथमसमयपरिणतासु परलोकेन कस्यापि स्यादुपपातो नापि च चरमसमयपरिणतासु अंतर्मुहूर्ते गतेऽंतर्मुहूर्ते च शेपे

मयेदृपपातः परमये । एव तेस्वास्वरूपमयकस्याप्राद्यास्तलेस्वापरिहारपुरस्मरं प्रयत्नस्तेष्वना अभिहितेष्टु पठिः पंचमगतिमिच्छुः ।
 तवेहोक्तमयपरकोकमयादियव सुतकं परिहरणीयं जयमेव पीरतामाभित्य । तवेहोक्तमयं मयागीयमनुपपारेः
 २ । अकस्यात् पाम्बनिमिषदिरयेव तन्मादौ मयमकस्यात्मयम् ४ । माग्रीविकामय तु निर्देनस्य इमिच्छादौ ५ । मरस्यमयं
 तु ग्रीतयेव ६ । सुतमं त्वपचोम्यम् ७ । एतानि सुतानि मयानि सुतयपरकस्य निराकरणीयानि । यतः क्रियासिद्धिः मय
 कस्य एव न त्वितरस्य । तथा वैयंवरतस्तु त्वेवं न केनापि विराजते प्रकये । यदुक्तं कर्त्तव्यितरयादि हि वैयंवृत्ते-नै
 सक्त्यते शुद्धयुषा प्रमाणुंम् । अयोमुखस्यापि कृतस्य बहे-नोपा शिक्ता पालि कर्त्तव्येदव ॥ १ ॥ तस्माद्
 ययवयदिवक्ता पीरतामवनीया ।

तथा दृष्टव्यमिषा वसुधाऽसुद्यवाः सुतपिदियवाः सुत व पानेपवाः सुम्यगेपनीयाः । तत्स्वरूप व श्रीप्रवचन-
 तरेप्यायावादिरेवं सिक्तये, तथाहि-संसुत १ मसंसुती २ तदव ३ तद् अल्पतेविद्या ४ येव । उगगरिवा
 ५ पगारिवा ६ उगिममयम्मा ७ व सप्तमिषा ॥ १ ॥ तस्मा संसुतादस्यमक्तयहि इमा पदममियक्ता १ ।
 तप्यिबरीया बीया मियक्ता २ । गिणर्तयस्त मये ३ निमजोपणा भोजनजापतदरिषमुदमाभियक्ता ३ ।
 सा अल्पतेविद्या जातिमेवा वसुधयमाई ४ ॥ १ ॥ भोजनजाके निरिवा सारापपुष्टेसु दोर उगगरिवा ५ ।
 पगारिवा न चार्कं सुतं व करेण असण्याई ६ ॥ २ ॥ भोजनजापार्कंउज्जारिह मेदयेति सुपपाई अयज्यसे

य सा उभिभअघम्मा भवे भिक्खु ५ पाणेसणावि एवं नवरि चउत्थीइ होइ नाणत्तं सोवीरायामाईजमले-
वाडंति सम उत्ता ६ ।

तथा मुनिसत्तमैजीति १ कुल २ रूप ३ बल ४ श्रुत ५ तपो ६ लाभै ७ श्रयमद ८ रूपाण्यधौ मदस्थानानि सत्यपि
जात्याद्युत्तमत्वे वर्जनीयानि । यदुक्त श्रीदशवैकालिके 'न बाहिरं परिभवे अत्ताणं न समुक्कसे । सुअलामे न
गन्विज्झा, जन्वा तवसि बुद्धिए ॥ तथा न जाइमत्ते न य रुवमत्ते न लाभमत्ते न सुएण मत्ते मयाणि
सन्वाणि विवज्जयंतो धम्मज्झाणए अ जे स भिक्खू ॥ २ ॥'

तथा साधुसिंहैः पापहेतुभूतानि नवनिदानानि त्याज्यानि । तत्स्वरूपं च प्राक् प्रतिपादितम् । तथा निर्ग्रथैः पृथिव्य १ इप्
२ तेजो ३ वात ४ वनस्पति ५ दि ६ त्रि ७ चतु ८ ष्वेचेन्द्रियरूप ९ नवविषजीवरक्षणं सम्यग्विधेयम् । यतो जीववहो
अप्पवहो जीवदया अप्पएगे दया केव । ता सन्वजीवहिंसा, परिचत्ता अत्तकामेहि ॥

तथा निर्ग्रथैर्नवब्रह्मगुप्तयः सम्यक्पालनीयास्ताश्चेमाः—स्त्रीपशुपण्डकंसक्ता वसतिर्न सेवनीया । तथा वनिताभिः केवलाभिः
समं कथा न विधेया तथा प्रागुक्तस्वरूपा जाति १ कुल २ रूप ३ नेपथ्य ४ मेदेन चतुष्प्रकाराऽपि स्त्रीकथा न कर्त्तव्या २ ।
तथा योषिन्निषद्या न सेवनीया, उत्थितायामपि तस्यां तत्र नोपवेष्टव्यम् ३ । तथा वनितानां नयनवदनादीन्यंगोपांगानि
नालोकनीयानि ४ । तथा कुड्यातरितसुरतसमयसमविश्रुजितादिष्वनिर्नकर्णनीयः ५ । तथा पूर्वभुक्तभोगा न सरणीयाः ६ ।
तथा प्रणीताहाराभ्यवहाराः परिहार्याः ७ । तथा रूक्षस्याप्यतिमात्रस्याहारास्य ग्रहणं न विधेयम् ८ । तथा वपुःपात्रवस्त्र-

विपत्ता विपत्ता न करणीया ९ । अत्र च श्रीगुरुतरावपनगाथास्तथाहि ॐ वि विस्तमणाहन्ता रुद्विषा धीखणेन प ।
 बमपेरस्त रक्कददा, बाळय तु मिसेव ॥ १ ॥ मणपस्दायवणणी, कामरागविषवृणी । बमपेररम्भो
 मिक्खु, पीकहं तु विषव ॥ २ ॥ सुमं च संपव धीहि, सकह च धमिपवणं । बंमपेररम्भो मिक्खु,
 मिक्खो परिक्ख ॥ ३ ॥ अंगुष्णगसुठार्णं, बाळुविषयेदिक्खं । बंमपेररम्भो मिक्खु बळसुगिउस विषव
 ॥ ४ ॥ करवें सवें गीजं, इसिक्खं पमिजं कंदिक्खं । बंमपेररम्भो मिक्खु, सोळगिज्जं विषव ॥ ५ ॥ हास
 किट्टं एह बल्लं, सइसा पिळासियायि व । बंमपेररम्भो धीयं, नापुडिते कयाइदि ॥ ६ ॥ पमीप मठपाणं
 तु, जिज्जं मयविबवृणं । बंमपेररम्भो मिक्खु, निवसो परिक्ख ॥ ७ ॥ बम्मसठवं मिक्खं क्खोळे, जउत्तप
 पामिहाजवं । नाइमठं तु सुजिज्जसा, बमपेररम्भो सुया ॥ ८ ॥ विमूखं परिक्खिळा, सुरीरपरिमवणं ।
 बमपेररम्भो मिक्खु, सिगारत्वं न चार ॥ ९ ॥

वक्ता मयवकिरोजविना कील्पादिदृष्टविषयापुत्रप्रापने कावधानेन मार्ग्यम् । तत्र धर्माः क्रोपवैयः १ । मार्ग्यं मान-
 परिहात २ । मार्ग्यं नावाक्यः ३ । दुस्तिथ्यं सोमाध्ययनः ४ । तत्र दुरोत्तरपाथद्वारदमेवम् ५ । सुपमं काश्चिदपि
 त्याग्य ६ । सुत्यं तु वक्ष्यस्त्वस्म्यनस्तथादिभ्यम् ७ । धीचतुर्वयं प्रतिनिष्कल्पिता ८ । काश्चिदन्यमहिचर्यता ९ । प्रह्वपर्व
 वीर्यपाठने १० । अत्र क्वपाथा कंती च मादवज्जपटुणीतावसंक्रमे च बोधये । सुवं सोळं व्याकिरणं च वेमं
 च अइवम्मे ॥ ११ ॥ बल्लं सइसा पिळासियायि एव पठति कंतीसुत्तीज्जकवमएव तेष कौण्डे । तथे केव धुळंमविज्जंमकिरणं

बोधव्ये बंधवेरे अ ॥ १ ॥ अत्र लाघवमप्रतिबद्धता त्यागस्तु साधूनामशनवसनादिवितरणरूपः । अयमेव दशविधो धर्मो भुक्तिनिदानमयमेव च धर्मो मोक्षार्थिभिः सम्यगुपासनीयः । उक्तं च योगशास्त्रे व्याख्यातः खलु धर्मोऽयं, भगवद्विजिनोत्तमैः । यं समालंब्यमानो हि, न मज्जेद् भवसागरे ॥ १ ॥ समयः स्मृत शौचमित्यादिकाः श्लोका अत्र वाच्याः, आरण्यकैऽप्ययमेव दशविधो धर्मो भुक्तिशर्मनिर्धनतया निगदितस्तथाहि सत्यं तपश्च संतोषः, क्षमा चारित्र्यमार्जवम् । अद्धा धृतिरहिता च, संवरश्च तथा परः ॥ १ ॥ ब्रह्मांडपुराणेऽप्युक्तं इक्ष्वाकुकुलवंशोद्भवेन नाभिसुतेन मरुदेवानदनेन महादेवेन ऋषमेन दशप्रकारो धर्मः स्वयमेवाचीर्णः, केवलज्ञानलंभाच्च ये परमेष्ठिनो वीतरागाः स्नातका नैर्ग्राथा नैष्ठिकास्तेषां प्रवर्तेत व्याख्यातः प्रणीतस्त्रेतायामादावित्यादि ।

तथा यतिभिरेकादशोपासकप्रतिमाः सम्यक् श्रद्धयाः प्ररूपणीयाश्च । तत्र प्रथमप्रतिमायां मासं यावदुपशमादिपंचगुणगरिष्ठं शंकादिपंचदूषणकुग्रहादिरहितं सम्यग्दर्शनं पलनीयम् । अयं भावः कुग्रहशंकादिशून्यविकलस्य ब्रतादिगुणरहितस्यापि सम्यग्दर्शनस्य मासं यावद् वा प्रतिपत्तिः सा प्रथमा सम्यग्दर्शनप्रतिमा । प्रतिमाप्रतिपत्तेः पूर्वमपि सम्यक्त्वमभूत् परमिह शंकादिपचातिचारजाभियोगाद्याकारपट्टकरहितत्वेन यथोक्तसमस्तदर्शनाचारविशेषप्रतिपालनाभ्युपगमेन च प्रतिमात्वं समाव्यते । अत्र गाथा पसमाद्गुणविसिद्धं, कुग्रहसंकाहसल्लपरिहीणं । सम्महंसणमणहं, दंसणपडिमा दृवइ पढमा ॥ १ ॥ द्वितीयाया यथोक्तसम्यक्त्वसहितानि द्वादशब्रतानि निरतिचारानि पालनीयानि मामद्वयं यावत् । प्रतिमाप्रतिपत्तिपूर्वमपि ब्रतपालनमासीद्, पर तेषां ब्रतमंगीकृतौ निरतिचारतया पालनं विधेयम् २ । तृतीयायां निरतिचार-

रथेन व्रतपरीपान्नपुस्तकम् पतिरितनृपवर्त्मस्वमामाधिक विधेयम् । मातायिकं प्राप्स्यि क्रियमाणमभूत्, वरमत्र निरतिशारतया
 तत्र स्मर्यम् ३ । तुरीयायां चतुर्दशष्टम्भवाद्यास्याचूर्णिमासु प्रविष्टः पौषयः पालनीयः प्राक् प्रतिपद्योक्ताञ्जुष्ठानपरेष्वाद्यो
 रात्र निर्गतिशारतया । अत्र गाथा वीक्षणुस्त्वग्यथारी मामहज्जहो अ होइ ताइआए । होइ चउरुथी चउरुथी
 चउरुसिमिअद्धिमिमाईमुदिअजेसु ॥ ४ ॥ पञ्चम्यां प्रतिमायां तु चतुष्पत्त्यां पतुलचारो निष्ठि तनृसुगो तिष्ठति । वट्टक
 स्थितोऽरिचलनगो वतोऽस्यां प्रतिमायां रज्ज्यां चतुष्पत्तारो कायोत्सुर्गो क्रियते तत्र चोपसुग्यां । संवर्धति । पानी प्रविषा
 हाद्वरेणा । अहमोचतुर्दशषोडशकचत्वायमायास्वाप्तियारपोर्येकरात्रिः परियाचमस्या ह्येकरात्रिस्त्री सर्वरात्रिकी प्रतिमा
 स्यवोश्रमये चानूनाबनेकार्यत्वाविष्टाति करोतीत्यर्थः । प्रतिपार्श्वदिनयु असिजाणदिअइ मोई माठसिअहो विवसुचम
 यारी अ । रत्ति परिमाणरुअओ परिमायजेसु विवसेसु ॥ ५ ॥ अस्नानः—स्नानवर्द्धकः । विहते वज्जे वज्जे
 रिता न एवप्रतिपत्ता, दिवापि वज्जद्वरेद्य वज्जमायग्यपरतीति विहट्टयोधी । एवं हि निद्रामोचन निययो नास्तीत्यर्थं
 विवसुक्कम् । माठकिअहोपि वज्जद्वरियाचरता । तथा विवसे वज्जवारी एओ तु ग्रीवां तद्वयोमानां वा परिमाणं कृतं येन
 न परिमाणह्यः सर्ववज्जदिनेसु ६ । कायोत्सवे परितपति तदुत्सवे प्राणाय परिमाइदिओ, तिस्रोअपुअ जिये अज्जा
 कमाए । मिअयोमपयणीअं, अर्थं वाचं च एवा मात्ता ॥ ७ ॥ स्वस्तीयक्कामकोचादिरोपशस्वनीकं प्रतिकल्पयते काम
 निरावाभिप्रमुत्तिक्कम् ८ । एवमां तु प्रतिपार्श्वचोक्तक्रियाणः पुञ्जास्त्वपिपुसोरकर्त्तव्यीकचादि चर्म्मद्विरा दिने भिक्कायां च

ब्रह्म पालनीयम् । अत्र गाथा सिंगारकहविम्रसुकरिसं, इत्थीकहं च वज्रंतो । वज्रं अयं भमेगं, तओ अ छटीह
 छम्मासे ॥ १ ॥ ६ । सप्तम्या तु षट्प्रतिमोक्तक्रियां कुर्वन् सचित्त चतुर्विधमप्याहार परिहरति सप्तमामान् यावत् । अत्र
 गाथा सत्तमी सत्त उ मासे, न वि आहारइ सचित्तमाहारं । जं जं हिट्टिल्लाणं, तं तं चरिमाणसब्बंपि ॥ १ ॥
 ७ । अष्टम्यां तु पृथिव्यादिषट्कार्यारं स्वय वर्जयति । तथाविषतीत्रपरिणामरहिततया परैः पृथिव्याधारंभकारापणे तु न
 नियमः । ननु स्वयमारभमकुर्वतः कर्मकरादींश्च तत्र व्यापारयतः प्राणिप्राणव्यपरोपणं तदवस्थमेव । उच्यते स्वयमारंभस्य
 करण परैश्च तत्कारापणमिति या उभयजन्या हिंसा समभवत्तन्मन्यात् स्वयं तदकरणे एका हिंसा परिहृता भवेदेव, यथा
 प्रवर्द्धमानो व्याधिः स्तोक्स्त्वोक्ततया हीयमानो हितायैव एवमारंभोऽपि । नवम्या तु नवमासान् यावत् स्वयमारंभम-
 कुर्वन्नन्यैरपि कर्मकरादिभिर्न कारयत्यारंभं पुत्रादिन्यस्तगृहव्यापारः । आरंभसयंकरणं, अट्मिआ अट्टमास वज्जेह ।
 नवमी नवमासे, पुण पेसारंभं विवज्जेह ॥ १ ॥ ९ । दशम्यां तु दशमासान् यावद्विष्टकृतमप्यशनादि नैवाऽभ्राति ।
 कश्चित्तु क्षुरभुंङ्खितशीर्षः, कश्चित्तु शिरसि शिलां धारयति, भून्यस्तधनं च सुतादीन् पृच्छतः कथयति चेज्जानाति, एतावद्
 विहाय नान्यत् किमपि गृहिकृत्यं करोति । उक्तं च दसमासदसमासे पुण, उद्धिट्ठकयं तु भत्तं नवि मुंजे । सो
 होइ अछुरमुडो, सिंहलिं वा धारए कोइ ॥ २ ॥ जं निहिअमच्छजायं, पुच्छंत सुआण नवरि सो । तत्थ जद
 जाणइ तो साहइ, अह न वि तो वेह न विआणे ॥ २ ॥ १० । एकादश्या त्वेकादशमासान् क्षुरेण लोचनेन वा
 लुचितकचो रजोहरणपटव्ग्रहादिसकलसाधूपकरणान्यादाय सदनाश्रित्यं समितिगुप्त्यादिसकलसाधुसामाचारीसमाचरणचतुरो

मिथ्याये गृहिगदप्रदेशे भययोचामद्याय प्रतिमाप्रपञ्चाय विर्ता रयेति ब्रह्मन् ब्रह्ममिति केनापि पृष्टे प्रतिमाप्रपञ्चः भयलो
 रामश्चेदहमिति भुशणो ग्रामनगरादिषु भयम् इव न ब्रह्मवदितारपरायणो विपरेत् । एतद्व्यतिरिक्तमात्रमात्रं न प्रतिमासंख्या एव
 याता एवा प्रत्येकमात्रमात्राः बाह्यदृश्येकादृशमात्रमात्राः । एतच्च प्रयागसुहरष्टं भयन्यं तु प्रातःकालादित्यमयेऽर्घ्यार्हणं
 कथ्यस्वस्वभवेकादृशमिति नामास्यति । अस्यां स्वेकादृश्यां प्रतिमायां भयन्येऽन्यगले नेव स्वजनार्दनार्चं तत्स्थाने गच्छति
 तदा तत्रापि पत्तिरिव प्रवर्तते न स्वजनोपरोयेन कश्चिद् एवविर्ता भिद्यते । यद्यपि स्वयमाः स्नेहबद्धं वदस्वमनेष्वपीय
 रमाद्वाहयति तदापि न नच्छति । छिन्नेष्वपीयमेव गृह्णाति । उक्तं च दुरमुक्तो खोपणं च, त्यद्वरणपश्चिमाहं च
 भिषिहृष्टा । समजो ब्रूवो विहरा मासा पक्षारमुद्योसं ॥ १ ॥ भयकारे युष्मिण्ये, गच्छन् सन्नापयपश्चिदुजे ।
 तस्य चि मातुष्य अदा, निष्पद्वा कासु तु आहारं ॥ २ ॥ बाह्यस्य कर्णौ तु प्रतिमाविषारे क्विचित् प्रकाशं तरमवि
 रस्ते । तथाहि गार्मरवरिष्ठापि वषमी, क्षत्रिणाहासपरिष्ठापि वष्टी, दिवा ब्रह्मचारी रात्रपरिमात्रकन्देचि सप्तमी, दिवादि
 नयनपूरुषि एकादशी । एता एकादश्यानि भयनोपायकप्रतिमाः भयनैः सुम्पद्वा प्रकल्पनीयाः भवेयाव ।
 तथा निर्द्वेषरोडादयश्चिद्विषयानिमा गोशब्दा नयनपूरुषीयस्तुष्टुश्रयारिणि । यत एतावत्प्रकाशमयं विना न भवेत्प्रपञ्च
 मोदयि चित्रमिवासीदिति । नतो अयमश्वेऽपि नयनपूरुषीयस्तुष्टुश्रयारी तत्कथमस्तु रेडोनदयर्षकारी यच्छ एव कृतपरि
 र्घ्यां यतामरणो हनिनेयमप्युद्धादी प्रत्ययप्रतिमायां मार्गं बाह्यप्रकाशमयोरेकेकायेव इति प्रतिपृच्छति १ । एवं हिमादिपञ्च

तयोद्धे दत्ती २ । त्रिमासिक्यां तिस्रो दत्तीः ३ । एवं तावद् वाज्यं यावत् सप्तमाभिक्यां मास दत्तीः ७ । अष्टम्यां तु सप्तमाभिक्यां चतुर्थमस्तेनापानकेन ग्रामाद् बहिरुद्यानादिस्थानस्थितो दिव्याद्युपमर्गान् सहते ८ । एवं नम्यामपि सप्तमाभिक्यां ग्रामाद् बहिरुक्तिको दहायतो वा तिष्ठेत् ९ । एवमेव दशम्यामपि सप्तमाभिक्यां गोदोहिकागीरामनादिविनायी म्यात् १० । एकादश्यामहोरात्रिकायां षष्ठमस्तेनापानकेन ग्रामाद् बहिस्तन्तुमर्गं कुर्यात् ११ । द्वादश्यामेकरात्रिक्यामष्टमस्तेनेतत्तमाग्नं भारावनतो निर्निमेषनयन एकदृष्टित्वेष्टकायोत्तमर्गे १२ । सांप्रत पुनर्मुनिभिरिमाः प्रतिमाः सम्यक् प्ररूपणीयाः श्रद्धेयाश्च । आसां विशेषार्थस्तु दशम्योऽवसेयः ।

आसां विशेषार्थस्तु दशाम्योऽवसयः ।
तथा यतिभिस्त्रयोदशक्रियास्यानानि मम्यक् परिहरणीयानि च यथाग्रन्थित । तत्र प्रथमाऽर्थाय क्रियाऽर्थक्रिया १ ।
अनर्थाय क्रियाऽनर्थक्रिया २ । हिमायै क्रिया हिमाक्रिया ३ । अन्यस्मै वाणादि मुनति अन्यं च हति नाऽकस्मात्-
क्रिया ४ । मित्रमप्यभिन्नमित्यस्तेनमपि स्तेनमित्यादिश्रुत्या यदननं मा इष्टिचिष्यामि क्रिया ५ । पृष्टी मृगाक्रिया ६ ।
अदत्तग्रहणादिनाऽदत्तादानक्रिया ७ । गुरुया मनस्तापादिकरणे आख्यान्मिमी क्रिया ८ । मानेन परहीलनादिना मानक्रिया ९ ।
स्वल्पेऽप्यपराधे तीव्रदंडकरणमभिन्नक्रिया १० । कौटिल्यादिना मायाक्रिया ११ । कामादिगृह्या आत्मानं रथन् परेषां
यद् वधवधादि विधत्ते सा लोमक्रिया १२ । चयोदशी इयांपयिमी क्रिया ईरणमीर्गणमनं सैत पथा मार्गी यस्य तदीयांपयं
गमनादिश्राक् कर्म तस्य वक्ष्यमानस्य वेद्यमानस्य च निमित्तभूता क्रिया सा निमित्तनिमित्तनोरमेदादीर्षापयिमी क्रिया
सयोगिकैवल्यना शैलेऽप्यमम्याया अर्थाकृत्तृणीणोपज्ञातमोहानां छप्रस्यगीतरागानां च । उक्तं च-इरियायदिआ किरिआ,

जो केवलजोगपथ्यधो । नयो मो न सजोगिस्त्रिणाण, उठमत्पजिणेण पा हुम्मा ॥ १ ॥ ११ । यथास्यो
दशपि क्रिया सम्मप्येदेवा पसिमि ।

तथा इहहृन्मियतुर्दधत्तत्रामा सम्पद्वन्देवा प्रक्यपीवाच । ते येमे एकेत्रियाः सस्या वादराच, शिञ्जितुगिरियाः
उधिनोभ्यंघ्रिनच, एकेत्रिया एते च वर्याशा नपयंघ्रायेवि पतुर्दधत्तत्रामा । अथवा चतुर्दधत्तत्रामाविञ्जीपसमूदेचतुर्द
सूतत्रामा अरसेया । अत्र प्रथमं विष्ण्वार्धनगुणस्वान निश्चितमिष्ण्वस्विनाम् १ । द्वितीयं सास्वादमनतानुबधिकपा
योदेव सम्पद्वर्धनसुयामे वडावच्छिद्यप्रमाणम् २ । तृतीयं मिधगुणस्वान यत्र वर्तमानस्य ब्रह्मोर्धिनयर्मविषयेन रामो
य च त्रेयो नातिरेद्वरीपनिवासिनरस्य एवाऽवधिपदे ३ । तृतीयवधिरतसम्पद्वर्धगुणस्वानमविरतसम्पद्वर्धेः ४ । पथमे
देवधिरदिगुणस्वायं देवधिरतस्य ५ । षष्ठं प्रमचगुणस्वानं प्रमचर्धवतस्य ६ । सप्तमप्रमचगुणस्वानमप्रमचर्धवतस्य ७ ।
अष्टमं युजमेधि १ गुणसंक्रय २ स्थविवात ३ तस्यवात ४ स्थविर्धवानां वंशानामर्षानां करमादिपूर्कराय निहृत्विवादेरेवि
द्वितीयनामकम् ८ । नवममविष्ण्विवादेर्दोमवर्धवेदनां वापम् ९ । द्वादशवर्धपरावगुणस्वानं सोमावृत्तं देववतः १० । एकादश
द्वारजावयोहमद्याविष्ण्विषयेतनीचध्मोपकये ११ । द्वादश कीचयोहनीचध्मस्यदे १२ । त्रयोदश सयोगिगुणस्वान केरत-
सीपदे सप्तत्ये १३ । चतुर्दशमयोगिगुणस्वान केवसिन एव योगत्रयनिरोधे १४ । एतेषु प्रथमं विष्ण्वस्वगुणस्वानममम्या
नामनाचर्धनं मम्यानां त्वनारिस्त्राय, सास्वादने तु वडावच्छिद्यमानम् । सुयविष्ण्वयश्चिद्वर्दराप्रमाणं तु तृतीयम् । ऐसोन
एरेस्येदिप्रमाणं तु रेचनं त्रयोवर्धे च । सप्तवर्धपावरायां तु चतुर्दशम् । क्षेत्रादगुणस्वायाग्यवर्धवर्धपानाभि । पदस्यमममप

तृष्टं जघन्यतस्त्वयोगिवर्जानि सर्वाण्यपि गुणस्थानान्यंतर्गृह्णाति । मिश्रे स्त्रीणमोहे सयोगिगुणस्थानके च न म्रियते शेषेभ्ये-
कादशगुणस्थानकेषु च म्रियते । तत्रापि मिथ्यात्वे सास्वादने सम्यक्त्वे वा गृहीते म्रियते न शेषैकादशगुणस्थानकेषु गृही-
तेषु । एतदुक्तार्थसंवादिन्यश्च पूर्वाचार्यकृता गाथास्तथाहि-छावलिअं सासाणं, समहिअतित्तीससायरं चउत्तं ।
देसूणपुण्वकोडी, पंचमं तेरस च पुढो ॥ १ ॥ लहुपंचक्खरचरिमं, तहअं छट्टाउवारसंसा । वहआ अट्ठगुण-
ठाणी अंतमुहुत्ताह पत्तेअं ॥ २ ॥ मीसे स्त्रीणसजोगे, न मरंतेगारसेसु अ मरंति । तेसु वि तिसु गहिणसुं,
परलोगमो न सेसेसु ॥ ३ ॥ मिच्छे य सासणे वा, अविरयसम्ममिअ अहवा गहिअमिअ जंति जिआ,
परलोअं सेसिक्खारसगुणे मुत्तुं ॥ ४ ॥ एव द्वेष्वापि चतुर्दशभूतग्रामाः सम्यग् ज्ञेयाः श्रद्धेयाः पालनीयाश्च ।

तथा मुनिसिंहैः पंचदशविधाः परमाधार्मिकाः सम्यक् श्रद्धेयाः प्ररूपणीयाश्च । तत्स्वरूपं च श्रीभवभावनागाथाभिरेव
लिख्यते । तथाहि अंबे १ अंबरिसी २ चेव, सामे आ ३ सबळे इअ ४ । रुहो ५ वरुह ६ काळे ७ अ, महाकाळे-
त्ति आवरे ८ ॥ १ ॥ असि ९ पत्तघणू १० कुंमे ११, चालू १२ वेअरिणी १३ त्ति अ । खरस्सरे १४ महाघोपे
१५, पनरसपरमाहमिअ ॥ २॥ एए उ नरयपाला, धावंति समंतओ कलयंता । रे रे तुरिअं मारह छिदह,
भिदह इमं पावं ॥ ३ ॥ इअ जंपती वा वल्लभल्लि-सिल्लेहि खगकुंतेहि । नीहरमाणं विंधंति, तह य छिदंति
निकरुणा ॥ ४ ॥ निवडंतो वि हु कोइ वि, पढमं खिण्णइ महंतसुलाइं । अप्फलिज्जइ अनो, वज्जसिलाकंदय-
समूहे ॥ ५ ॥ अलो वज्जगिआसु, खिण्णइ विरसमारसंतो वि । अंबाईण सुराणं, इत्तो साहेमि वावारं ॥ ६ ॥

आराहपरि विचरति, सुगमार्थं तद् भिद्यतेति । यावति अन्तरपथे, सुचति अनारय बंधा ॥ ७ ॥ निदय म
 तद् भिद्यते, नोदयपिने विविचरति । कल्पति कल्पणीरि न, अन्तरिती तत्त्व मेरहय ॥ ८ ॥ सावणपावण
 तोत्तय-विषय तद् रजतकपहारेरि । सामा मेरहवाय कुंगति, तिष्ठावो विम्वान्मो ॥ ९ ॥ सवला नेरह आण,
 उअरावो तद् य रिपयम्वान्मो । कल्पति अंतपसमंस-फिफिसे छिदिबो बहुसो ॥ १० ॥ छिदिबति
 असीरि तिब सुअसुरसपिपुतनुमेरसु । पोवति विआसु बरति, निदय वारय कदा ॥ ११ ॥ सुअति
 अमुवगापि कल्पगहसिराय वरपथे । कल्पति अंतबंद-उअरदा निरयवासीण ॥ १२ ॥ मीरासु सुठपसु अ,
 कुंरसु अ यययोगेसु कुंमीसु । छोरीसु अयववत, यंति काळा उ नेरहय ॥ १३ ॥ छिद्यूनसीर पुत्ता-निर्दिणि
 तद् अगिगिप्यमाणाणि । यावति मंसकगणि, वारय तत्त्व मरहवा ॥ १४ ॥ इत्ये पाय करे, याहु सिरा तद्
 य अंगुवगापि । छिदति बसी असिमाहपरि, विचयि निरयाण ॥ १५ ॥ पत्तपपुभिरयपाळा, असिपत्तवणं
 विठव्यव काठं । वंसति तत्त्व छायाहि-आसिगो अंति मेरहया ॥ १६ ॥ तो पवणचत्तिरतद-निचरिपरि
 असिमाहपरि चिर । तेसि कन्नुकुवास-करवणकम्पार्थि छिदति ॥ १७ ॥ कुंमीसु यययोगेसु अ सुंरेसु
 अ कुंयुगेरि कुंमीसु । कुंभी उ नारय ठकलत-मिड्ढाहसु तलति ॥ १८ ॥ तवयवककुइते, वणयवककुंयवा
 ठुवा । निदय सुंअति वारय तद्, वाहुवनामा निरयपाळा ॥ १९ ॥ वसुपवपरिरेकसुठि-वादिमि कळपलं-
 ततठसुठ वेवररि । मासमपवहकाफसिण विठव्येवो ॥ २० ॥ वेवरविनिरयपाळा, तत्त्व पदावति वारय

दुहिण । आरोवंति तहं पि हु, रत्ताए लोहनावाए ॥ २१ ॥ नेरइए चेव परप्परं पि, परसुहिं तच्छयंति दहं ।
 करवत्तेहिं अ फाडंति, निदयं मज्झमज्झेणं ॥ २२ ॥ विअरालवज्जकंटय-भीममहासिधलीसु अ खिवंति । पलवंते
 खरसहं, खरस्सरा निरयपालत्ति ॥ २३ ॥ पसुणुव्व नारए वह-भएण भीए पलायमाणे अ । महघोसं कुण
 माणे, रुंभंति तहिं महाघोसा ॥ २४ ॥ एवमेतेषां पंचदशपरमाधार्मिका नानाविधविडवनाविधान निशम्य तन्न विधेय-
 मेव येन निरये समुत्पद्यते । अथासा गायानां विषमपदव्याख्या । तथाहि-धाडंति सारमेयानि व क्रिडया तानुव्वासयंति
 ७ । खल्लमुद्रादिना निहवोस्तथा निपण्णोस्तदूपातमूर्छया निपतितात्रिश्वेतनीभूतान् विवित्रैः स्थूलमध्यमसूक्ष्मखंडैः ८ ।
 तोत्रेण वज्रमयदंडेन वेधनम् ९ । मीरासु वज्राग्निभृतदीर्घचुछासु, स्थठेषु वज्रमयतीक्ष्णकीलकेषु, कंठेषु तीव्रतापेपूपकरण-
 विशेषेषु, पवनकेषु मडकादिपाकहेतुषु लोहीष्वतिप्रतप्तायसकविल्लिषु प्रलापान् कुर्वतो नारकान् जीवन्मत्स्यानिव कालाः १३ ।
 छित्त्वा पृथ्वादिप्रदेशान् सिंहपुच्छाकृतीनि काकिणी कपर्दिका तत्प्रमाणानि मांसखंडानि १४ ।

अयमर्थः सकलोऽपि सूत्रकृतांगे प्राक्तोऽस्ति तथा यतिभिः समयादीनि गायान्ययनपर्यंतानि सूत्रकृदंगयोडशाव्ययनानि
 त्रिधिनऽध्येयान्याराधनीयानि च शुद्धरूपणया तदुक्तानुष्ठानानुष्ठितेन ।

तथा सप्तदशधा समयः सम्यग् मुमुक्षुभिः पालनीयः । स च पंचाश्रयविरमणपंचैद्रियनिग्रहकपायजयदंडत्रयविरतिरूपः ।
 अथवा पुढविदगअगणिमाकअवणत्सइवितिचउपणिंदिअजीवे । पेहोपेहपमज्जण परिठवणमणोवईकाए ॥ १ ॥
 इति गाथोक्तमेदैः सप्तदशविधः । एतद्व्याख्या, तथाहि-पृथिव्य १ ५ २ तेजो ३ वात ४ वनस्पति ५ द्वि ६ त्रि ७ चतु

८ ध्वंशेद्विबाधा ९ मनोपचनवशुमि कणकाणानुमतिमेवतः संवदुपरितापोद्वाभां परिहरणतो नवपा भीषसंयमाः । इदम
 स्तवभीषसंयमा, स ७ पुस्तकाऽयमिहोक्तं संप्रतिस्तेष्वप्यव्यवर्धनं च विष्टिरणवादीनामसंज्ञारूपः । तत्र पुस्तकपत्रक मरी १
 कच्छपी २ दृष्टि ३ संपुटस्तक ४ निषादिमेवतः । एतत् व्याख्या-वाचकपुस्तकेति, गच्छी पोत्यो ठपुद्गो वीहो । कच्छ-
 चि जंते तपुगो, मरुष्टो पिद्रुक्षो मुनेमच्यो ॥१॥ चटरंतुलसीहो वा, चलागितिसुदिपोत्यधो व्याख्या । चतुरंतुल-
 सीहोचि स, चटरस्तो वा चि पिमेमो ॥२॥ संपुद्रगो दुगमासीकृतापोच्छं विबाधिमिस्ताहो । तथुपन्यसिख
 कचो, होह विबाधीपुपायेति ॥३॥ वीथो वा वस्तो वा, जो पितुलो होह व्यपवाहको । त मुनिमसमयसारा,
 छिवाचिपोत्यं अर्जनीह वा ॥४॥ प्रतिकेवत्यपंचक तु वृकिचो १ तथानक २ गंडोपचानक ३ आत्मिभि ४ वस्रमयम
 वस्त ५ इव वस्रमयमवस्तस्तु परिवाधिरूपम् । एवमित्तेवत्यपंचकं तु वटुवि १ कोचवि २ प्राधार ३ नवत ४ दादि
 पात्मिकरूप ५ । तत्र वटुविः प्रस्तादिका इत्यास्तत्त्वं बोधीरूपम् १ । कृत्रियाच्छादने इवको क्यपुरितपदोसावक्ष्येवि
 प्रधीताः २ । प्राधारोद्वा कंचको नेपाक्षयिः ३ । कचतं वचनी ४ । मिहितं तुद्रव्यपूता पर्वदादिमाहिः ५ । वचपंचक तु
 वाहि १ ग्रीवि २ कोद्रव ३ दाककाश्चरव्यव्यवकरणम् ५ । चर्वचकं त्वदे १ वचपंचो १ मदिपी ४ मृषा ५ चिनकरूपम् ।
 वचिमा १ स्रक्म २ वर्यं ३ कोट ४ कृषि ५ कपं वा । वाद्यां विधारे वधीरेण चोपचैर्पचनार्थं कोटस्तु नलमेदिन्याघा-
 वाररूपः । आह किमेपात्राव इव संयया इत प्रायेदपि तथ्यो तामर्गपदेऽत्राव एव, अपचापदे तु तद्वप्रायेदपि । यदुक्तं
 पुन्यचिकेदिचवृत्त, अद्याणां विचिप्तमिणंति । चिप्पद पुत्थपपणनं, काश्चिच्चमिणुतिष्ठोसद्वा ॥१॥ विचिक्तं

यथा सागारिकातपशांतिविविक्तामृषिता वा । ननु ज्ञानसाधनत्वात् कथं पुस्तकपंचकस्य नोत्सर्गतो ग्रहणम् ? उच्यते सन्वी-
 पघातनिमित्तत्वात् । यदुक्तं जह तेसि जीवाणं, तत्थ गयाणं तु सोणिअं । हुज्जा पीलिज्जते घणिअं, गलिज्जते
 अक्खारफुसिओ ॥ १ ॥ तत्र पुस्तके गतानाम् १० । एकादशस्तु प्रेक्षासयमः । स च स्थाननिष्पादनशयनादिकृत्येषु
 प्रत्युपेक्षणप्रमार्जनविधानेन समाराधितः स्यात् ११ । द्वादशस्तूपेक्षा संयमः । स च व्यापारेऽव्यापारे च उपेक्षाशब्दस्य जने
 तथा प्रवृत्तिदर्शनत्वात् । तथा च वक्तारो भवन्ति उपेक्षकोऽयमस्य ग्रामस्य चित्तक इति तात्पर्यम् । तथा किमिदं वस्तु विनश्य-
 दुपेक्षसे ? न चिंतयतीत्यर्थः । तत्र व्यापारोपेक्षा यत् सांभोगिकसाधूनां संयमे सीदतां प्रेरणम्, इतरेषां च तेषां प्रवचनकार्य-
 सीदतां प्रेरणम् । अव्यापारोपेक्षा तु यत्सावद्यकर्मणि सीदतां गृहिणामप्रेरणम् १२ । प्रमार्जनसंयमस्तु यत् सागारिके
 सत्यप्रमार्जनं यतनया प्रमार्जनं तदभावे तु प्रमार्जनमेव १३ । परिष्ठापनासयमस्तु यदशुद्धस्याधिकस्य क्षेत्रकालातिक्रांतस्य
 वा भक्तपानादेर्विधिना परिष्ठापनम् १४ । मनःसंयमस्तत्कुशलस्य तस्य नियंत्रणं कुशलस्य च तस्योदीरणम् १५ । एवं
 वचनसंयमोऽपि १६ । कायसंयमस्तु संलीनतया 'जयं चरे जयं चिद्धे' इत्यादिगाथोक्तयतनया वा कायव्यापारतः परिक्षेयः
 १७ । एवं द्वेधापि सप्तदशभेदसंयमसमाराधनविधौ यतनीयं निर्बुत्तिपद प्राप्तुकामैः ।

तथा निर्गन्धैरष्टादशविधब्रह्मणि निरतिचरैर्भवितव्यम् । तस्य च दिव्यौदारिककामानां मनोवचनतनुभिः करणकारणा-
 नुमतीनां परिहरणतोऽष्टादशभेदत्वं विज्ञेयम् । यदुक्तं 'दिव्यौदारिककामानां, कृतानुमतिकारितैः । मनोवाक्काय-
 तस्यागो, ब्रह्माष्टावशाधा मतम्' ॥ १ ॥

तथा पश्चिमिदिक्कपनए संपाठे इत्यादि माओकप्रातपर्यं कर्माप्रपमसुवस्वपठंभीम्येकोनविंशस्यभ्ययनानि विधिना
जप्येयानि चट्टेयानि तदुक्ताचारप्रवृत्तः समाराध्यानि च ।

तथा पश्चिमिदिक्कपनयापिस्थानानि त्वाग्यानि । एवं समाराधनं समाधिधिरस्वस्वता मुक्तिमार्गपश्चिधिरिदि
पावत् न समाधिरसुयापिस्वस्य स्थानान्याभ्यास्तानि येनानि । तथादि प्रथमं हुतवृत्तयास्ति, एवं पठनस्तत्तनारिना
ऽऽश्रयनोऽपरप्राणिनां शास्त्रमाचिच्छन्नासुयापिस्थानम् १ । द्वितीयप्रमादितप्रदेशे स्थाननिरीयनस्वगुर्वर्चनादिविधानम् २ ।
तृतीयं तु इच्छमादितदेष तद्वक्तव्यम् ३ । तृतीयपश्चिमिदिक्कपनयापिस्थानम् ४ । अतिविद्यानां दि वस्तुतो वरेऽपि कार्पटिकस्यः
समाचारो नैः एव संपासेऽधिकरणासुत्तरेऽसुमाधिः ५ । अतिरिक्तासुनपीठफलकधारितम् ५ । तन्माचिच्छः ह्यरिसरो वा
मुत्तरर्वाचारिर्मिर्द्वस्तस्व वरियवक्तव्यम् ६ । स्वकिता गुरस्तेनां ज्ञानादिरिक्तासुपाठकारितम् ७ । निरर्पक्रमेकोन्त्रियादि
मृगोपपाठकारितम् ८ । पुनः पुनः कोपनस्तम् ९ । उच्छ्रब्धेपविधानेऽप्यसंलग्नद्वस्तम् १० । पराङ्मुखेऽज्यर्पवादिस्वम्
विधायित्वम् ११ । अतिच्छादकस्य कच्छादेरुदीत्वं वक्ष्या यत्रावधिच्छादेरीरणम् १२ । मच्छाठस्याध्यापकारित्वम् १३ ।
अस्यंदितात् स्वंदिक्तसंक्षेपे क्रमाक्रमार्थं सारमरुकाधिम्यां विवाहमादानेन केवलकृष्टिष्यो वा भिषीदनेन ससरजस्तम् १४ ।
१५ । विच्छाठेऽपि यत्रा जप्येन मासं दृढस्वभावाभाषणं वा १६ । कच्छो नैः येषस्यैव विधानम् १७ । ईंतापन
मेदस्तद्विधायित्वम् १८ । अष्टमाचमोक्तिं एवोद्वाधारम्यास्तस्यैव पावत् भोक्तव्यम् १९ । अनेपचीवाज्यधिरने

साधुभिस्त्वत् परिहारप्रेरणाकरणे च तैः सम कलहकारित्वम् २० । एतानि त्रिशतिमितान्यप्यसमाधिस्थानानि मुक्तिनिबन्धन-
चित्तैकाग्रत्वारूपसमाधिमिच्छुभिः सर्वथैव विवर्जनीयानि ।

तथा साधुभिः श्रामण्यस्य शवलताहेतुभूततया करकर्मादयः शवलाः क्रियाविशेषा एकविंशतिवर्जनीया एव । तत्र
करकर्मणः स्वयकरणेन परैर्वा कारणेन शवलचारित्री स्यादिति प्रथमः शवलः १ । अतिक्रमन्यतिक्रमातिचारैर्मैशुन मालंबनं
सेवमानो द्वितीयः शवलः २ । दिवागृहीतदिवाभुक्तादिचतुर्मेग्या अतिक्रमादिभिः मालयनं निशामोजन विधानस्वतीयः
शवलः ३ । एवमाधाकर्म ४ राजपिंड ५ क्रीत ६ प्रामित्या ७ ऽभ्याहृता ८ छेद्यानि ९ भुंजानः । अभीक्ष्णं प्रत्याख्याय
भुजानः १० । पण्मासातर्गणाद्गणावरसक्रम कुर्वाणः ११ । मासातस्त्रीनुदकलेपान् विदधानः १२ । अयवा त्रीणि
मातृस्थानानि प्रच्छादनादीनि कुर्वन् उपेत्य पृथिव्यादिप्राणातिपात कुर्वन् १३ । मृगवातं च वदन् १४ । अदत्तं च गृह्णन् १५ ।
केवलायां पृथिव्यां शयननिपीदनादि विदधानः १६ । सस्निग्धसरजरस्मचित्तपृथिवीशिलाघुणक्षतपीठफलकादिपुस्थान-
निपीदनादि कुर्वाणः १७ । सांडसभूतमप्राणसजीजादिप्रदेशे स्थानादीनि विदधानः १८ । आकुट्या मूलफलपुष्पादि भुंजानः
१९ । वर्षातर्दशकलेपान् दशमावस्थानानि वा कुर्वाणः २० । गलत्वमचित्तोदकक्लिन्नकरदव्यादिदीयमानाशनादि भुंजानः
१२ । एवमेकविंशतिश्चित्तशतताविधायिनः क्रियाविशेषाः परिहार्या एव मुमुक्षुभिर्मोक्षक्राधिभिः ।

तथा निर्मथैः क्षुत् १ पिपामा २ शीतो ३ष्ण ४ दशमशका ५ऽचेला ६ऽरति ७ वनिता ८ नवकल्पनिहारत्पचर्या ९
स्त्रीपशुपंडगादिरहितस्वाभ्यायभूमिरूपनिषिद्धो १० चावचगुह्या ११ क्रोश १२ वध १३ याच्ञा १४ ऽलाम १५ रोग १६

तृप्तसर्प १७ मठ १८ सत्कार-पुरस्कार १९ प्रज्ञा २ उद्धान २१ दर्शनपरिषद् २२ कृताय द्वाविंशतिः परिषदाः परादेवाः
सुखमरुत्तम्य । अत्र च रत्निहासिच्छरे रत्निहास्ययन वाच्यं समग्रमपि ।

तथा पुंढरीधकिरिखटाणे आहारपरिस्तपपण्याधकिरिआप-खणगारसद्वर्णनं-दसोससार न लेयीसं
॥ १ ॥ इति बाबोफानि छत्रछन्दगुहपीनि त्रयोविंशत्सम्पन्नानि विधिनाउपेयानि ध्येयानि सम्पत्प्रकरणादिभिः
समस्तपन्नीयानि च वाच्ययेत ।

तथा हनिनिर्देशविषयवमसासिखसु(८)विषयस्यैकप्रकारेणानिर्णयपरिषदोक्तिरुक्तप्राप्ततुर्विधमिषा देवा पयान-
रिषतप्रकरणादिभिर्नाशालनीयाधतुर्विद्यकिर्येमानपतुर्विधकिरः तीर्थपतयो वा अयम्यदप्यमोरुहाद्व तनार्मिर्नवाद्यातनीयाः ।
अत्र माया भयणावज्वोहयेमा-मिमा य वसुवहृण पणपिवा । इत्य नतवीसं देवा, केरं पुण्य विंति अरिहता ॥ १ ॥

तथाज्जमरोः मामस्यसारयूताः पंचमहावतसुंविम्बः पंचदिशसिर्मावना यावनीयाः । महाम्रतसंस्वयाय माम्यंत इति
वाचनास्त्रांभेमाः प्रथममहावते पंच । तथादि-ईर्पासिस्त्रेव संतप्यवित्पाया याचना १ । द्विमत्वारिद्यदोपविरहिते अन्न-
शाने अन्नकोस्य नोदनीये इति द्वितीया २ । मांभमात्रादन्नमित्रोपणादि प्रत्युपेयमप्रधानैर्नर्देये च विधेयमिति तृतीया ३ ।
अन्नप्रतमनोनिरोधेन हस्तकयनसु एव अर्घर्पेन विधेयमिति तृतीया ४ । पंचमी स्फुट्यकरागुमिरोधेन हस्तकवास्त्यहपि ५ ।
द्वितीयमहाव्रतस्य तु रत्नोकोस्य यात्रां मावेदिति प्रथमा याचना १ । प्रोप २ कोम ३ मय ४ हास्य ५ परिहास्युरस्सुमेव वदेदिति
द्वितीयायाः ६-१-४-५ । स्वपत्रद्वयवहृत्संरिहाअधिकृताज्जवाभ्यानां रत्नोकोस्य प्रथमवीचमिति तृतीयपत्रमस्याया

भावना १ । तत्रैवोपाश्रये तृण-काष्ठ-पीठ-फलकाद्यनुज्ञाप्यैव व्यापार्यमिति द्वितीया २ । सर्वदा स्पष्ट मर्यादया पुनः पुनरव-
 ग्रहप्रार्थनं विधेयमिति तृतीया ३ । गुर्वनुज्ञापूर्वकमेवाशनाद्यभ्यवहार्यमिति तुरीया ४ । साधर्मिकावग्रहयाज्यापूर्वमेव स्थानादि-
 विधेयमिति पंचमी ५ । तुरीययमस्य तु स्त्रीपशुपडकविरहिता विविक्तैव वसतिः सेवनीयेत्याद्या १ । वनिताभिः सम-
 वनिताकर्था वा चतुर्विधां न कुर्यान्नाकर्णयेन्न चितयेदिति द्वितीया २ । तृतीया तु युवतीना हसितभणितचेष्टितसविलासे-
 क्षितगतिक्रीडितनृत्यगीतवादित्रवादनचपुर्वणसंस्थानकरचरणनयनयदनस्तनजघनमडनादीनि, तपःसंयमब्रह्मोपधातहेतु-
 भूतानि न चक्षुषा निरीक्षणीयानि न च चेतसा चिंतनीयानि नापि वचसा वाच्यानि । उक्तं च श्रीउत्तराध्ययने अदंसणं चैव
 अपत्थणं च, अचित्तणं चैव अकित्तणं च । इत्थीजणस्सापरियमाणजुगं, हिअं सया बंभचरे रयाणं ॥ १ ॥
 तथा स्वतनुसंस्कारश्च परिहार्यः ३ । तुरीया तु पूर्वैश्चुक्तमोगास्मृतिः ४ । पंचमी तु प्रणीताऽतिमात्रमोजनपरित्यजनरूपा ५ ।
 पंचममहाव्रतस्य तु शब्द १ रूप २ रस ३ गंध ४ स्पर्शश्च ५ मनोज्ञेषु रागविवर्जनममनोज्ञेषु च द्वेषविवर्जनमिति भवति
 पंचभावनाः । एवं पंच पंचगुणिताः पंचमहाव्रतसत्काः पंचविंशतिर्भावना भावनीयानि श्रेयसार्थिना ।

तथा निर्ग्रथैर्दशाकल्पव्यवहाराणां षड्विंशतिरुद्देशनकालाः श्रुतोपचाररूपा न विराघनीया वितथकरणादिना ।

तथा साधुभिः सप्तविंशतिगुणाः सम्यग्गृधारणीयास्ते चेमे-व्रतपटक्पालनीयम् ६ । कायपटुं च सम्यक् संरक्षणीयम्
 १२ । पंचकरणनियंत्रण च विधेयम् १७ । निर्लोभता १८ क्षांती १९ चाश्रयणीये । भावविशुद्धिश्च विधेया २० । प्रत्युपे-
 क्षणादिनाशक्रियां सम्यकार्या २१ । संयमयोगयुक्ता च २२ । अकुशलमनो २३ वचन २४ तनूनां २५ निरोधश्च विधेयः

उत्तेदीकरषमने तु हृदयसानामपि । स्तीतादिवेदनाय सम्यक् सोदक्याः १९ । कस्याप्यभिषयुक्ता धारणाधिभोपसमस्राने च
 अर्पय २० । एवं सहाविद्यदित्येकगुणाः भगवद्विरोधमिमिर्योद्धीरमभिततया दास्यीयाः ।

तथा निर्मेरसर्विषद्विराजस्यकस्या आचारप्रमेदाः सत्तपरिहास्यः सम्यगवसोयाः । ते च सत्यपरिभेस्वादिप्रति-
 ष्ठमवन्निर्मुक्तिवतयाचात्रयेण श्रेयाः ।

तथा नार्पयमोक्षमेवेद्वेदविद्यन्त्रितेयु पापोपादानमुत्तेयु प्रसंगो न विधेयः । हानि च मायादेवेनोच्यते तथाहि—
 ब्रह्मनिर्मितंगाह विष्णुप्यापंहरिक्लं मोक्षं च । धर्मं सूरं कल्पार्थं, बंजार्थं च तिविहं दुर्गिच्छिकं ॥ १ ॥ सुतं विष्ठी
 तह वत्तिजं च, पावसुजं मठयतीसचिहं । गद्यक्यमपुवरतुं, भाठ यजुषेयसंतुतं ॥ २ ॥ एतद्व्याख्या, अष्ट
 निमिषाद्यामि मरंदि । तत्र दिक्कं व्यंतराघय्यासादिविषय १ । कस्तलं तु सारबोन्निवृज्जादिविषय २ । अंतरिख
 तु प्रहमेरसदिविषय ३ । यौय तु भूमिकंपादिविषय ४ । अंगमयस्तुर्णागस्तर्धनादिविषय ५ । स्तरं स्तरविषय
 ६ । क्यव अन्तराखरेसादि दहविषय ७ । व्यवहनं कसीदिकहादि तद्विषय ८ । एकेकं पुनश्चिषि सूरं २ इति २ बर्-
 तिकं ३ च । एतेषां चेतुप्रयागं दिव्यादीनां ससूरं, अयविषयाण दोह सतणदं । सुतं सारस्त क्यक्लो ज, विस्ति
 तह कोटि यक्कलार्ण ॥ १ ॥ अंगस्त सयसहस्तं, सुतं विष्ठीय कोटि विधेया । यक्कलार्णं अपरिमितं, हणमेव
 पवस्तिमं जाला ॥ २ ॥ बहो दिव्यादिपूठमेदाः अत्रादिमेदेविगुभितावतुर्विद्यतिर्मयति २३ । मार्यय २५ । पाठय २६ ।
 वास्तुपिणा २७ । मायुस्वः २८ । वजुर्वेदय २९ । एवमेवेनत्रिययुधिने पापोपादानमुत्ते यविसचमेर्न भियेन यव प्रसुयः ।

तथा मुनिभिस्त्रिंशत्मोहनीयस्थानानि त्याज्यान्येव । तत्र मोहनीयं तुरीयकर्मप्रकृतित्तस्याः स्थानानि निमित्तानि ।
तानि चेमानि जलमग्न्येज्वगाक्ष तीव्रौद्राध्यवसायेन पद्मथामाक्रम्य त्रसजंतून् वनितादीन् व्यापादयति, स चैवं तेषां महाव्यथा-
मुत्पादयन् भवशतसहस्रादिवेदनीय महामोहनीयं कर्म समुपार्जयति । एवं सर्वत्र क्रिया योज्या । उक्तं च श्रीआवश्यकचूर्णा-
पाणीयमज्ज्ञे वगाहिता तिब्बेणमणसा पाएण अक्कमित्ता तसे पाणे इत्थिमादीचि हिंसइ से तस्स महामोह-
मुप्पाएमाणे भवसयदुह्वेअणिज्जं महामोहं पकुञ्चइ ॥ १ ॥ द्वितीय तु सुखश्रोत्रादीन्याच्छाद्य कंठमग्न्य
एवाव्यक्तमारुतनरादिकं विनाशयति २ । तृतीयं त्वार्द्रचर्मदिना शिरो वेष्टयित्वा तीव्राशुभपरिणामेन मारयति ३ । तुरीयं तु
सुद्धरादिना शीर्षे आहत्य कुमारेण मारयति ४ । बहुजनस्य नेतारं हन्ति ५ । संसारमागरे मज्जतां जंतूनां द्वीपमिव शरणभूतं
ज्ञानदातार नर विशंसति ६ । सर्वसामान्ये ग्लाने समर्थोऽपि महावोरपरिणामतया तत्कृत्यमौषधपथ्यादिसंपादनं न विधत्ते ७ ।
मुक्तिमार्गभूतश्रीमदार्हतधर्मे उद्यमं कुर्वाण श्रमण बलात्तत्तथावयति ८ । जिनानामवर्णं वदति ९ । जात्यादिभिराचार्योपाध्या-
याभिन्दति १० । आचार्योपाध्यायानां ज्ञानादिगुणगरिष्ठाना विश्रमणान्नपानसंपादनादि वैयाघ्रस्यं न कुरुते ११ । ज्योतिः-
शास्त्राद्यधिकरणं जनपुरतः प्रकाशयति १२ । तीर्थमेदं ज्ञानादिमार्गविराघनरूपं विधत्ते १३ । जानन्नप्यधर्मनिबन्धनभूतान्
वशीकरणादियोगान् पुनः पुनः प्रयुक्ते १४ । कामान् वमित्वा श्रामण्यमादाय प्रार्थयते तानेवैहिकानामुत्रिकांथ १५ । अनङ्गु-
श्रुतोऽप्यन्येन पृष्टः सन् बहुश्रुतोऽहमिति वक्ति तूर्णी वा तिष्ठति साधव एव बहुश्रुता इति वा वदति, एवमतपस्व्यपि तपस्वी
अहमित्यादि वदति १६ । बहुजनं गुहादौ प्रक्षिप्यातर्धुमेन हुतवहेन दहति १७ । अकृत्यं प्राणातिपाताद्यात्मना विधाय

विरिचमेनेनेति यापते १८ । निष्ठुत्पुणपिम्बो वंचनदीकाः तत्र निष्ठुतिरग्नवाक्यरूपा माया उपपिस्तन्यवाकृत येन प्रछा-
 यते १९ । अद्भुतमयनोयोमदुक्ताः सर्वे विठवं वत्स्यंतासुधम् २० । सर्वदाग्नीषणकस्तत्त्वम् २१ । वधि मीला पिशास्य पनादि
 समाश्च देहिनाम् २२ । विद्यस्तोपायेनाश्रुतप्रीतिं विद्याय तस्मै च दारेषु तुम्भसि २३ । अग्नीस्वमङ्गुमारः सन् हुमारेभ्य
 भिति वक्ति २४ । अद्भुतवानपि प्रहृष्टदानवमिति वदति २५ । केनेयये नीतस्तस्येव पिशादो सुम्यति २६ । केनापि प्रहारेण
 स्वस्वाम्यंतरा ये प्रवर्तते २७ । सेनापतिं राजानं स्वस्वामिनं वेदितुं वा इति २८ । अपश्यन् यावया वस्त्राभीति मापते
 देवोभ्यमिति वा २९ । देवानाद्यस्वर्गवारं वक्ति किमेयिः इत्ययमर्थैर्मेरस्पाहं कोऽपि नोपकारः क्रियत इति ३० । एतानि
 त्रिषन्निवृत्तानि मोहस्वानानि संसारच्छोणारपरिभ्रमन्वोत्पल्लमोहनीयकर्मवचनितपनतया त्याग्यान्नेव देवस्वयवमाप्नुक्यमैः ।

तथा वसिमिरेकमिदंस्तिददिगुणाः सम्यग्गोपाः सम्यक्प्रकृत्यधीनाम् । अदौ गुणा आदिगुणा युगपद्भूमिनिनो न तु
 कथयप्रतिमः सिदानायादिगुणाः सिदामिगुणास्ते वेमे रचयितव्यंस्वान ५ पञ्चमेदवर्ग १० द्विविधमप्य १२ पञ्चमप्रकारस्ता
 १० अमेरस्वर्ग २५ त्रिविधये २८ विदुक्ता । अष्टरीतत्त्व २९ । निर्वर्णतत्त्व ३० । अन्तरितत्त्व ३१ मित्येक-
 त्रिदमिदंस्तिददिगुणाः । अथवा वीचरपञ्चकारदानादएतत् ५ वीचमवदित्यस्वर्गनादएतत् १४ वीचसादा १५ अनादिदिवि-
 रैरनीपता १६ वीचदर्शन १७ वरितमोहता १८ वीणाशुष्यतुक्ता २२ वीचद्वया २३ अष्टयनामता २४ वीचोच २५
 वीचैर्योशता २६ वीचोतयवंपञ्चदशेति ३१ ।

तथा भववर्धेष्टोपातो प्रहस्तमनोपचक्रवदुभ्यापारूपानां प्राद्विद्यवृत्तिपानां संवरा कार्यतः, ते वेमे योषसंवरास्वचारि—

अंतेवासिना श्रीगुरोः पुरतो निर्मायतया निखिलमतिचारजालं सम्यगालोचनीयं एवमालोचनयोगसंग्रहः कार्यः । एवमग्रेऽपि
 भावना विधेया १ । आचार्येण चालोचितातिचारजालेशतोऽपि न कस्याप्यग्रे प्रकाशनीयम् २ । द्रव्यादिचतुर्भेदापत्सु दृढ-
 धर्मत्वमेव विधेयम् ३ । अनिश्रितोपधाने च यत्नः कार्यः ४ । ग्रहणासेवनारूपा द्विविधशिक्षा शिक्षणीया, तत्र ग्रहणशिक्षा
 सूत्रार्थग्रहणरूपा, आसेवनाशिक्षा तु समाचारीशिक्षणरूपा ५ । निष्प्रतिकर्मतनुता विधेया, न पुनर्मोर्गदत्तवद् विपर्ययः कार्यः
 ६ । तपस्यज्ञातता विधेया ७ । अलोमश्च कार्यः ८ । तितिक्षा परीपहादिजयरूपा कार्या ९ । आर्जवं च कर्त्तव्यम् १० ।
 संयमवता च मवितव्यम् ११ । सम्यग्दर्शनशुद्धिश्च विधेया १२ । चेतःस्वस्थतारूपः समाधिश्च कर्त्तव्यः १३ । आचारो-
 पमस्स्यान्न मायां विदध्यात् १४ । विनयोपमश्च भवेन्न मानं कुर्यात् १५ । धृतिप्रधाना मतिर्धृतिमतिः सत्त्वकर्त्तव्या १६ ।
 संवेगश्च कार्यः, अन्यथा कृता येन प्रच्छाद्यते ईदृग्विधमायारूपः प्रणिधिः परिहरणीयः १८ । सुविधिश्च विधेयः १९ ।
 संवरश्च कर्त्तव्यो न त्वसंवरः २० । आत्मदूषणपरिहरणं च करणीयम् २१ । सर्वकामविरक्तता च चित्ते मावनीया २२ ।
 मूलगुणोत्तरगुणविषये प्रत्याख्यानं च विधेये २३ । २४ । व्युत्सर्गश्च द्रव्यमावभेदभिन्नः कर्त्तव्यः २५ । अप्रमत्तता च
 कर्त्तव्या २६ । क्षणे क्षणे च साधुसामाचार्यनुष्ठेया २७ । धर्मशुक्लव्यानसंवरयोगश्च विधेयः २८ । मरणांतकेऽपि वेदनोदये
 न क्षुभितव्यम् २९ । संगश्च सर्वे ह्यपरिज्ञेया ज्ञेयाः, प्रत्याख्यानपरिज्ञेया च प्रत्याख्यातव्याः ३० । प्रायश्चित्तं च सम्यग्-
 विधेयं ३१ । आराधना च मरणांतं कर्त्तव्या ३२ । एवं साधुभिर्द्वित्रिशद्विधयोगसंग्रहाः कार्याः ।

अत्र प्रथमयोगसंग्रहे निदर्शनम् । तथाहि-विशालानगर्यां जितशत्रुर्नृपतिस्तस्यादृणनामा महामल्लो बलवान् । अथ च

सोपारकपत्ने मण्डप्रियः शिद्वयिरिनाया महीयः । अङ्गुष्ठाग्रस्तु प्रतिपत्तं तत्र गत्वा तन्मेदिनीपश्चिमैः सम द्रुवं विषाय
 वपरावाच्चं सम्यक् । अथ येन स्वराज्यम्मादि विद्यायाभ्यरा न वसां चिर्बतं वलयं यास्मिन्मन्त्रे निरीक्ष्य स चिदि
 रतिना वीरितः । सोपयित्वा न स नृपेनाङ्गुष्ठाग्रं सयं मण्डपुटं कथितः । अङ्गुष्ठाग्रं धितस्तेन अङ्गुष्ठाग्रं स्वस्य मानम्मादि मत्वा
 प्रतिमण्डपेपत्तं दारकाहारयल्लोचारेण केन वाचिना हलभार्धतयपरेण न कर्णमिषनस्वगीकृत्वाद्यतयेकस्मिन् द्रामे
 महापस्येकं हाकिं निरीक्षितवान् । निरीक्ष्य न सोपितो मण्डपुटं न धितस्तेन । अथ न त मायै सुमादाय सोपारके
 पचाकृत्वाः नृपवदति । यास्मिन्मन्त्रे हाकिं योर्ध्वमपत्तं । हापव्यपयति स्वराने मतो हाकिं यस्तस्वद्वयेन दृष्ट्वा
 मत्प्रहारस्वानेन सम्मर्दनादिभिः सुतीकृता, यास्मिन्मन्त्रेन तु मानमप्यवापिकृत्वा नृपप्रेषितसमर्दकम्पः प्रहारस्वानानि
 सम्यक् नोक्तानि । एवं द्वितीयवाक्येऽपि तौ सयं द्रुवौ । वरीयदिने तु हाकिं यन्त्रेन यास्मिन्मन्त्रे दिनद्वयप्रहारमर्त्तरितरेदो
 यन्त्रेन स्मियानस्तथा प्रहारैर्बर्त्तरितरेदीकृत्य पुरितो यथा युक्तः । एषा तु सत्कारितो हाकिं यन्त्रः । अथोपनयः अङ्गुष्ठा
 ग्रं । इत्यं, अष्टावास्तु प्रहारसमागः, हाकिं यन्त्रेन मपत्तु सम्यमाशोषकः, यस्तु तानाशोषयति स कर्मयुद्धयपराकाशमन्त्रे,
 यस्तु वाचमोषयति स यास्मिन्मन्त्रे यन्त्रमन्त्रे च वपरावाच्चं १ ।

अथ द्वितीयोपसर्गः दशः । दशपुरे दशपत्रे एषा सत्यवती न तस्य देवी । तस्याबान्यदा दंतप्रासादप्रियः
 सम्यक् देवोदरः । सुपत्तिना वपरावाः सम्यक् दशवादिता दंतप्रासादप्रियः नमरे वपरावितं यस्य कस्यचित्तो यवति स मय देवाः
 सुदृष्टिः पुरमेन । चस्तु न वास्तुति सं विभाषयिष्यति । अथ न तस्यैव यवरे यन्मिषनाया वपरावती । तस्य न

घनश्री-पद्मश्रीनाम्न्ये द्वे बल्लभे । तयोश्चान्यदा कलहे प्रवृत्ते घनश्रीः प्राह-किमेव भवत्यभिमानमत्तमंतंगजमारूढा सत्यवत्या इव तत्र किं दंतमयावासो निष्पद्यमानोऽस्ति । पद्मश्रिया च सैव प्रतिज्ञा कृता तां च दत्तावासविधायनविषयां पद्मश्रीविहितां प्रतिज्ञां विज्ञाय घनमित्रो दुःखी दृढमित्रेण मित्रेण पृष्ठो दुःखनिदानम् । तेन च प्रियाप्रतिज्ञाव्यतिकरे यथास्थिते प्रोक्ते दृढमित्रो मिह्रग्रायोग्य मणिकालक्तकादि समादाय गतवानरण्यम् । तत्र च वनचरयोग्यं वस्तु वनचरेभ्यो वितीर्य दंतान् दृढमित्रो तृणपूलकांतः क्षिप्त्वा शुकैटरानयामास दृढमित्रः । अथ च नगरप्रवेशे गोसमाकुट्टवृणपूलकपाते दंतान्विरीक्ष्य समादाय तृणपूलकांतः क्षिप्त्वा शुकैटरानयामास दृढमित्रः । तावता घनमित्रः समागत्य नृपपदो- रक्षकनरैर्दृढमित्रो धृतः । धृत्वा च नृपस्याग्रे समानीतः । नृपेण च बध्य इत्यादिष्टः । तावता घनमित्रः समागत्य नृपपदो- र्निपत्य प्रोक्तवान्, 'स्वामिन् ! मुंच दृढमित्रं, मयैते आनायितास्तेन ममैव दंडं विधेहि' इति तेनोक्ते नृपतिना दृढमित्रः प्रोक्तः 'किमेतत् सत्यं न वे ?' इति नृपपृष्ठो दृढमित्रः प्राह 'नाहमेनं जानामि' विस्मयापन्नेन च राज्ञा द्वयोरमये दत्ते सत्यमुक्तवान् यथा जानताऽपि दृढमित्रेण मित्रस्वरूपं नोक्तम्, एवं गुरुणोऽपि निरपलापेन भवितव्यम् २ ।

अथापत्सु दृढधर्मताया निदर्शनम्, तत्र प्रथमं द्रव्यापदि, तथाहि उज्जयिन्यां घनवसुनामा सार्थपतिः ससार्थश्चाल चम्पापुरीं प्रति, तत्सार्थं धर्मधोपमुनिरपि । अथ च पथि सार्थे तत्स्करैर्विलुप्यमाने नश्यञ्जनेन समं मुनिरपि महारण्ये प्रविष्टः । तत्र च जने कंदमूलाद्यदनपरे जनदीयमानमपि तदनादानो मुनिश्चतुर्विधमप्याहारं यावज्जीवं प्रत्याख्याय केवलश्रियमासाद्य ययावपुनर्मवमनंतशर्मविभवम् । अथ द्रव्यभावापदोर्निदर्शनं, तथाहि-मथुरायां यमुनामिद्वानो नृपः, स च यमुनावक्रोधाने आतापनामाददानं दंडनामानमनगारं फलेनाहतवान् । एतन्विरीक्ष्य तद्भृत्यैः स मुनिः प्रस्तरपुंजीकृतः पंचमावबोधमवाप्य

किम् ? विद्वानाविष्टम् समाप्तौ तत्र यथा । यथेष्टं च प्रोक्तो नृपतिर्यदि दीवामादरासि तथा हुंयामि । प्रवृत्तिर्लो नृपः ।
 अपिरत्वास्मृतिं पापञ्च मोक्षम्यमित्यभिप्रायं च कृतवान्, बनेन च महारथना यापयतीत्यपि न हस्तम् । तस्य प्रत्याकम्पात्
 ईदृश्यं तु यावत् ३ ।

अथादिधितोपधाने रतावच्छादौ धीरदृढमद्रभिनेयो धीमदागिरिमुखस्तिनौ । धीमदागिरिमुखस्तु धीरस्तिद्वारे गच्छ-
 क्तितां धिरीयं व्यपच्छिमे दिनकल्पे धिनकल्पतुलनां गच्छप्रतिपक्षतया कुर्वति स्म । अन्यदा द्वावपि पाटलीपुरं गतौ, तत्र च
 रतुपतिः मेष्टौ धीरदृढस्तिरुत्था प्रतियोगिताः । अथ च तदद्वन्द्वप्रतियोगकृते तद्वपरे सुकृतां देवनां कुरुति सति श्रीनार्य
 दुरस्त्याचार्ये धीमदागिरिगुरवः सुसाधगुर्विहरणार्थम् । तथा च धीरदृढस्तिरुत्थाञ्जमुत्थाने कृते मेष्टिनां वृष्टं ' किं पुन्या
 कल्पे गुरवः ! ' तथा च धीरदृढस्तिरुत्था कथास्मिन्ने देवां गुणस्तदे निरिते द्वितीयरिने तद्वपरे बहुमानतोऽनेपक्षीये कृते
 धीमदागिरिना दुरदृढस्तिरुत्थाकम्पः । ततो द्वावपि अन्य पित्रो तत्र भीमशिवप्रतिष्ठां नयस्कृत्य धीमदागिरिर्गन्वात्रपते
 पंतुयदा मतपानेच्छावपरे तन्तु प्राण् दधान्यपुणकप्या विकृतातममूढ । धीमदागिरिमुखस्तु मन्वात्रपरे यत्कं प्रत्याकम्पाय
 स्वर्गम्भुः । दुरदृढस्तिरुत्थायिभ्यो चेत्यर्पदनाये पिबतु । तत्र च मन्वात्रपरेर्विदुःकृपाकृतेर्दीपितस्त्वच्चिद्वि विना-
 कृतोपसर्गो यतो मस्मिन्गुरमविमाने यथा धीमदागिरिर्भिर्भिन्नलोपथानस्यं कृतं तथाऽन्वैरपि द्वनिधिरियम् ४ ।

अथ शिकानां निरुद्धं, तथाहि—असीतकाले किञ्चित्प्रतिष्ठितपणं शिवशङ्खमुपतिः श्रीकपालद्वयं विद्याय शस्तुवाठैस्तन्यजयते
निषातस्वानं पिभेक्येननस्त्रेयं पुष्पिष्ठं शिरीषम् तत्स्थाने वनकटुरं पाषाणमासु । कालेय कस्मिन्नपि श्रीकपालास्तुके पतेने

शुभप्रमन्यारण्यकजीवगणालेख्य तत्र क्रयमपुरं निवेशयामास । कालेन तस्मिन्नपि क्षीणवास्तुके कुशस्तंभवने विशिष्टरं
 वीक्ष्य कुशाग्रपुरं निवेशितवान् । तस्मिन् पुनः पुनः कुशानुना दृष्टमाने सति प्रसेनजिह्वेण राजशृङ्गनगरं निवासितम् ।
 प्रसेनजितस्तु तनयः श्रेणिकनरपतिः । तस्मिन् परासुता प्राप्ते तत्सन्ताना कोणिकेन शोकनिर्गमार्थं चंपा राजधानी कृता ।
 तस्मिन्नपि कथाशेषे उदायिनृपेन तत्तनुजन्मना पाटलीतुरुस्थाने पाटलीपुरं वासितम् । तत्रोदायिनृपे यशःशेषे संजाते सति
 नदराज्यमभूत् । नवमे च नदे राज्यं पालयति कल्पकसचिववंशसंभूतः शकटालनामा मंत्री समजनि, तस्य च द्वौ तनयौ
 स्थूलमद्रः सिरीयकश्च । यक्षाद्याश्च सप्तपुत्र्यः । वरुचिविप्रकपटेन शकटाले मृते नदे दीयमानाममात्यमृद्रां श्रीस्थूलमद्रो
 नांगीचकार । सा तु सिरीयकेन स्वीकृता । स्थूलमद्रस्तु श्रीसंभूतगुरुपांश्वै प्रव्रजितः । प्रव्रज्य च तेन तथा शिक्षाद्वयं
 शिक्षितं यथा द्वादशवत्सरपरिचितायापि कोशायां न मनागपि क्षोभितः । स साधुसिंहः । एवमन्यैरपि मुनिभिः शिक्षाद्वयं
 शिक्षणीयम् ५ ।

अथ निष्प्रतिकर्मतनुतायां विपर्यये नागदत्तदृष्टांतस्तथाहि प्रतिष्ठानपुरे नागवसुः श्रेष्ठो । नागश्रीश्च तत्प्रणयिनी ।
 तयोस्तनुजन्मा नागदत्तः । स च भवविरक्तः प्रव्रज्यां समादाय जिनकल्पप्रतिमापन्नानां पूजातिशयं निरीक्ष्य गुरुभिर्वार्य-
 माणोऽपि जिनकल्पं प्रपद्य व्यंतरायतने प्रतिमया तस्यौ । तदा च कयाचित् सम्यग्दृष्टिदेवतया मा विनक्ष्यत्वयमिति
 विचिंत्य वनितारूपेण व्यंतरोपायनन्याजेन मोदकाः समानीय वितीर्णाः । स च तानास्माद्य प्रतिमया तस्यौ । निशि
 अतिसारोऽभूद्देवतया गुरुणां निवेदितं यत्सैक्षो व्यतरायतने वर्तते । गुरुभिः सावचः प्रेषिताः स समानीत उपाश्रये ।

देवतोक्त्या त्वित्यर्थं इत्येवमापि यावत् समग्रं । शिवा च इहा यदेवं न पुनरपि च भिति यथा नाम इत्येव तनुग्रहि
 कर्म कारिण तेषाञ्चैर्निवर्तनं कार्यम् ६ ।

अथ तत्सम्बन्धोपाह्वारार्थं तच्चादि—औष्ठाप्याप्रभित्वेननाम्ना नृपस्य चारिणीदेवी । तत्र च पर्ययसुगुरोर्विनेयो
 पर्ययोनयर्मयवस्तौ विवदयथा च महत्तरा विनयवती च तस्याः द्विष्यती । तया वानयनं प्रपन्नं सुवेन च महान् सरकारभक्ते ।
 हा च भीतापेर्निर्भविता दिव यथा । तौ द्वावपि च विनेयो यस्तयस्यास्मान्नीपपरिकर्मं कुरुता स्म । अथ चोद्ययित्वा
 पंढराजोभस्य सुतो वासुकर्मोपाकसक्यौ । तयोर्गोपकस्य प्रकन्यां यथा । वासुकस्य तु हौ सुतो अर्धविदर्शनो राष्ट्रार्दनस्य ।
 तयोश्च राज्यं दोषराज्यं च विहीर्यं वासुकोऽपि दिष्कातः । राष्ट्रार्दनस्य तु प्रायेद्या चारिणी । तस्याश्च सुदुरर्धविसेना ।
 बन्वदार्धविदर्शनो चारिणी निरीस्य सप्तसप्तविपयाधिकृतो ह्रीसुतेन स्वयनोमार्गं प्रापितवान् । तथा च प्रोक्त—किं भवोसपि
 न अथा ! त्वदु तेन विषययिष्य निदर्शय राष्ट्रार्दनः केनाप्युपादेव इत्यस्तदनु वरयिता चारिणी निबन्धीसरदवठवे सार्येन
 समं प्राप्तवती औद्यापीर । तत्र च सप्तसप्तैराग्या धर्मयनाक्याय दीवाह्वारदे महत्तरादि । समवे च प्रवृत्ता दृष्टं, स च
 नाथसुदारायकौ समं मोक्षितो वृषामये । अधिकतेनेन च त्वदुरीरसिरेन स हरीतो यथिप्रम इति च तस्य नाम प्रवृत्तम् ।
 कस्ते च सुये वरावृत्तां प्राप्तं तस्य राज्यमयम् । अर्धविदर्शनस्तु सार्यपुत्रस्य पित्रर्वाञ्छित्यामनाश्नादिरेतुभिः यथातापमापन्नो
 चारिणीतनवस्यावसिसेनस्य राज्यं विहीर्यं प्रवृत्तम् । अर्धविसेनस्तु औद्यापीरसिपथिप्रयत्नपीये दंडं प्राप्तते । तद्वशाने तु
 सर्ववशेमाञ्चविसेनः औद्यापीरं प्रति पापितः । अस्मिन् समये गरिकर्मतमन्तो तयोर्द्विनिपुणपयोर्मप्यस्तु यथा दिनवक्तव्याः

सत्कारोऽभूत्तथा ममाप्यस्त्विति विचिन्त्य धर्मघोषेन नगरमध्ये प्रपन्नमनशनं धर्मयशसा त्वेकांतसुकृतार्थिना जनकृतसत्कार-
मनिच्छता कौशांब्या उज्जयिन्यश्वातराले वत्सकासरिचिरे गिरिकंदरे प्रपदे चतुर्विधाहारपरिहारप्रत्याख्यानम् । अवन्तिसेनेन
च कौशांब्यां सर्वतो रुद्धयो भयव्याकुलचित्तेन श्रीसंघजनेन न कोऽपि सत्कारश्चक्रे धर्मघोषस्य । स च स्वमनोऽभिमतं श्रीसंघ
कृतं ऋद्धिसत्कारमलममानः कालधर्ममुपेयिवान् । धारिण्या तु साध्व्या सम्यक्स्वरूपं निवेद्य तौ बंधू युद्धान्निवारितौ द्वावपि
मिलितौ । कियंतं च समयं तत्र स्थित्वा उज्जयिनां प्रति चलितौ । धारिण्यपि तयोः सवित्री समहतरा तत्सार्थे संप्राप्ता ।
मार्गे च गिरिकंदरे तुं भक्तप्रत्याख्यानिन विज्ञाय तत्र स्थित्वा दिने दिने तत्पूजां चक्रतुः । स समाधिना दिवं ययौ ।

यथाऽनेन धर्मयशसा सत्कारमनिच्छता तपस्यज्ञातता कृता तथान्यैरपि सा विधेया ७ ।
अथ लोभत्यग्रे निर्दर्शन, तथाहि—साकेतनगरे पुंडरीको राजा । कडरीकस्तु युवराजा । तस्य च यशोभद्रा देवी । तां च
निरीक्ष्य पुंडरीकनृपः प्रार्थयामास । तयापि बंधोर्न लक्ष्मसे इत्युक्ते कडरीको हतः । सा च क्षीलत्राणकृते सार्थेन समं श्रावस्त्यां
गता । तत्र च श्रीअजितसेनसूरयः । कीर्त्तिमती च महतरा । तस्याश्चांतिके सा गर्भमनाख्याय प्रव्रजितवती । काले च सा
सुतं सुषुवे । तस्य च शुल्लककुमार इति नामस्थापनं कृतम् । शय्यातरीभिः स वद्धितोऽष्टवार्यिको दीक्षितः । यौवने च स
उन्निष्क्रमितुकामो मातृमहतराचार्योपाध्यायवचनैरष्टचत्वारिंशत्संवत्सरौस्तस्थौ । पश्चाद् विसृष्टो रत्नकंबलनामशुद्रादि समा
दाय गतः पुंडरीकांतिके साम्राज्यसुखार्थी । तदा च तत्र निशि नृत्यं विधाय विभातप्रायायां यामिन्यां किंचिन्निद्रापरां
नर्त्तकीं निरीक्ष्य तामुद्दिश्य वृद्धया नाद्याधिकारिण्या गाथा पठिता, सा चेयं 'सुहृद् गाह्यं सुहृद् वाह्यं, सुहृद् नचिञ्जं

सामसुंदरि ! अपुपास्त्रिजं बीदराहर्जं त, सुमिज्जेते मा पमापए ॥ १४१ ॥ एतां च पाथां नियग्य प्रणिपुदेन
 सुउच्छमारेण रत्नकंठे विधायितं । भीक्षीतया च सार्वभारथकुमभा हारः प्रदत्तः । पक्षोमरुनामा बुधराशः तु कुटुम्बं प्रय-
 संधिसधिवस्तु कटुकं हरो कर्मपाठनामा मिठस्थं कुट्टए । निधितान्यपि कष्टमूल्यानि । नृपेण तु विस्मितेन प्रत्युपसमये
 ते सर्वे सपाहुय पुरास्वपादप्रदाननिशामम् । सुउच्छमारेण तु सामन्तपाठनसिचिठीक्षारररूप कार्त्तं प्रोक्तम् । सार्वभार-
 त्रिपा तु शिरसमभिव्रिपरिप्रयोषपीक्षिताऽनृपेण तथा भूतनक्षयितं कर्तुं कामया मायाययवे मय धृपान् समयाः समविकर्तितोऽप्य-
 किं वयं नरीमपूरकरणेनहि मनास्त्रिचरीक्षारकर्म कार्त्तं न्ययामि । पुरातनामास्यकिट्टास्तु इदंनृप इदुक्त्रमा मयुगन् तेस्तु
 मायाकुलो नृपवर्णपरिपुसतास्वरूपं कारणं नियमिषम् । एवं यथास्वितोस्या तुरतिः प्रीतः सर्वैरपि सुउच्छमारेण समं
 नायम्यं प्रतिपद्यम् । यथा युक्तिं सर्वैर्लोमस्तवच्छास्त्रवाग्यैरपि त्वान्ता ८ ।

अथ रतीपदमिदमरुपविशिवाचो रशोतस्तथादि रंगपुरे रंहरयो नृपविस्तस्य राज्ञयदेवीनां द्वाविज्यतिः सुताः । एका
 नामात्यसुता नृपस्य रत्नी । सा नृपेण पाणिप्रयथावसर यत्र यथा, मन्त्रया ताम् ऋतुस्नातां वीस्य नृपेण वृष्टः केच ? तदोच्छं तेः
 सार्वभरिभिर्विर्षत् पुण्याहं देवी । सुरस्तथा समयमेकां निष्ठां स्थितो ययोजपूत्र तस्याः । न च प्रच्छभतो गर्हितो मन्त्रिणा योया
 स्यात्पतमीये द्वासहस्रिः कस्म प्रादितस्वरमिषान तु सुरेन्द्रराजः । तद्विषमप्रसूतान यत्पारा वासाः मन्त्रिण्य र्परितको बाहुसिद्धः
 सामरकम् । इतश्च यपुराणो विरतप्रभुनृपस्तनूजा निर्गुणिनाम्नी राजन्यप्रदायिनी । तदर्थं त्वर्धरर्यदये इन्द्रराजा सुतेः सम
 बभाम । तेन ज्येष्ठवनुजाम्ना भीमासी । ज्येष्ठमृतवत्स्य परेवीसुता द्वाविज्यतिरपि राधादेवेऽवसर्वास्वरा च सुवे रत्नामहते

जाते सति सचिवेन सुरेन्द्रदत्तः समानीतः। कथितं च यदयं युष्मत्तनयः साधयिष्यति राधावेधम्। नृपेणोक्तं कथमयं मत्सुनु-
स्तदा मन्त्रिणा तद्गर्मदिनं भोगसमये च यदुक्तं तत्सर्वं कथितम्। तदनु जातप्रत्ययेन नृपेणोक्तः मः, 'पुत्र ! साधय-
राधावेधम्।' तदनु स नृपमुपाध्यायं च प्रणम्य द्वाविंशतिकुमारेषु चतुर्षु दासेषु च प्रत्यूहं विदधत्सु अन्यस्मिंश्च कृपाण-
पाणिपुरुषद्वैते भीतिं कुर्वति वसु(८)मितचक्राणां छिद्राण्यवसीयान्यत्र कुत्रचिन्मनोनिवेशमकुर्वता सुरेन्द्रदत्तेन राधावामन-
यनवेधो विदधे। एषा द्रव्यतिथिः। अथ भावतिथिषायामुपनयः। यथा सुरेन्द्रदत्तस्तथा यतिः, यथा दासास्तथा चत्वारः
कृपायाः। यथा कुमारस्तथा द्वाविंशतिः परीपहाः। यथा पुरुषौ द्वौ तथा राधावेधस्तथा रत्नत्रयाराधना।
यथा निर्बृत्तिकन्यावरणं तथा सिद्धिवधूपाणिग्रहणम् ९।

अथार्जवे उदाहरणं, तथाहि-चंपायां कोशिकार्य उपाध्यायस्तस्य द्वौ पाठकौ, अंगो रुद्रकश्च, अंगस्य तु ऋजुतया अंग-
ऋषिरिति नामकृतं रुद्रकस्य तु ग्रथिच्छेदक इति। अन्यदा चोपाध्यायेन तौ दारुभारार्थं प्रेषितौ। तदांगकोऽरण्ये गत्वा दारुभार-
मानीय संख्यासमये पश्चान्निष्ठुतः। रुद्रकस्तु दिने यत्र तत्र स्थित्वा विकाले नगराद्वह्निर्गतिर्गङ्गां दारुभारमानीय नगराभि-
मुखमागच्छन्तं निरीक्ष्य चिंतयामास यन्मामुपाध्यायस्ताडयिता, अस्मिंश्च समये ज्योतिर्यशा वत्सपालिका स्वनोः पंथकस्य मत्तं
वित्तीयं दारुभारं शिरसि विधाय समायंती समभूत्। रुद्रकेण सा गर्त्तायां क्षिप्ता, मारयित्वा दारुभारं च तस्याः समादाय
स समाययावन्यायनेन उपाध्यायस्य पुरतश्चोचिवान् 'यत्तव सुंदरपाठकेन ज्योतिर्यशा विनाशिता' तदाकर्ण्य समुत्पन्न-
मन्युनोपाध्यायेन स निष्काशितो वने गतः शुभाध्यवसायेन जातजातस्मृतिः प्राप पंचमावबोधम्। तदा देवैरुक्तं यदेतस्य

अनेनाभ्यासवान् एवम् । एतदाकृत्यं जनेन हीनवयानो अत्रकथितवसि स्य ' आरामन् ! मा क्षोपं कुरु अनाः सस्यमेव
रक्षि ' स एव चिन्तयन्तारान् नित्यम् प्रयेकपुत्रः सपयति । तपारण्याय । सप्रियोऽपि सुवेमनायकाः प्रमदितः । सर्वेऽपि
केरनाशियमाप्य सिद्धिं वताः । जयेमिः सर्वेपार्थपालस्वार्थसाधनकृतं तपारम्येरापि विधेयम् १० ।

अथ ह्यपिना संयमवता माध्यमित्तेकादयो योगसंबद्धस्तत्र प्रथमं देवसुवर्षमिर्दर्शनं, तथारि-सौर्यपुरे सुतोवरनामा
परास्त्रा यमंययः वेष्टी । यार्थं सुमन्ना । सुतोवर्षे सुतोवरपथाय ताभ्यां मरिचकं मानितम् । अथ च देवयोमात् सुताः सम
जनि । यत्रावरे तत्र श्रीहीरस्वामी समस्तसुतोवर्षेनां च नियम्य नेष्टिनाऽनुव्रतानि स्वीकृतानि । यद्येव श्रेष्ठिसुधीये मरिचि-
वर्षे शान्तिवत् । स अथर्षयमापाच अदृष्टपाप्, किं प्रोक्तपाप् ' कन्यारिपस्थाने नियमपुः दृष्टस्तद्वानि विषाय दास्ये ' । अथ
कल्पियेत् तदुत्तरेऽपि विरिहेत् अतिपुत्रो यवस्तमकततु निर्गोच यका स्वस्थाने । अथ सर्वसंयमक्ये श्रीवे द्यावदस्वचारि-
सौर्यपुरे स्मृतिविवो नृपतिर्यथा सममृचरा यत्रपथास्त्राणका शोयमिन्ना । तयोः सुतो पददवः । सोमयद्याय
वृषभस्या तस्यदुर्नारदः । श्री दध्मस्तोपवातवारणके ईंठपत्ता योयर्न कुकाः स्म । अन्यथा नारदमदोक्त्यादिमूले व्यय
साप्य श्री यतापुलक्ये । तथा च पैताम्जनमार् गच्छमिर्नृमकसुरेस्तयमपिमा स्वकीयमूर्तं विद्यापानुक्रमयादोक्त्याया स्तं
यिना यमाभिरपेय तेः स युरीसा ज्ञातयादिषिपाः पाठितः । एव स सिद्धयिषो यमिपादुकाभ्यां कनककुरिदया च सुमं
सुंयमसि विपति । अन्यथा च स आरकवी आद्यो वासुदेवेन वृष्टः ' किं श्रीवमिष्टि ? ' स एवं वृष्ट तपरे दातुमयवकाः मातृत्वाय
सूर्यपिरेरे यवस्त्वत्र पुष्पादुवासुदेवेन श्रीवीर्यपरावीर्यकरः वृष्टः किं श्रीवमिष्टि ? किं श्रीवमिष्टि ? स एवं

निश्चय पुनः पश्चिमविदेहेऽगाचत्र च युगंवरस्वामी महानाहुवासुदेवेन पृष्टस्तदेवोचरं प्राप्तः । एवं प्राप्तोचरः स नारदो द्वारिकायां गत्वा कृष्णाग्रतः प्रोक्तवान् सत्यं शौचमिति । पुनः पृष्टः स हरिणा ' किं सत्यमिति ' तदसंविदानश्चेतसि तदर्थं विचारयन् जातजातस्मृतिः प्रत्येकबुद्धः समभूदध्ययनं च कृतवान् । एवं यथा शौचेन नारदऋषिणा योगसंग्रहः

कृतस्तथान्यैरपि विधेयः ११ ।

अथ सम्यग्दर्शनशुद्धौ निदर्शनं, तथाहि-साकेतपुरे महाबलो नृपतिरन्यदा स्थानसमासीनो द्रुतं पृष्टवान् ' किं नास्ति मम यदन्यनृपतीनां राज्ये वर्तते ' तेनोक्तं ' चित्रसमा नास्ति ' इति तेनोक्ते नृपतिना नियोगिनस्तदर्थमादिष्टाः । तैस्तां विधाप्य विमलप्रभाकरनाम्नोश्चित्रकृतोश्चित्रयितुमर्पिता द्वीकृत्य जवनिका चांतरे बद्धा । तयोर्मध्यादेकेन पण्मास्यां तस्या अर्द्धं चित्रितम् । एकेन तु भूमिरेव निर्मला कृता । अत्रांतरे राजा चित्रसमानिरीक्षणाय समाययौ । तदा च जवनिकाऽपनयने कुड्ये तच्चित्रं निखिलमपि प्रतिबिंबितं निरीक्ष्य ' हे ! कीदृग् विज्ञानं कृतं ' मस्तीति तुष्टचित्तेन नृपेण तस्य प्रसादः कृतः । सा भूमिश्च तथैव स्थापिता । अथोपनयो यथा विमलायां कृताया भूमौ चित्रमरचितमपि प्रतिबिंबितम्, एवं दर्शने सुविशुद्धे क्रियाऽपि प्रतिबिंबिता १२ ।

अथ समाधौ दृष्टांतस्तथाहि-सुदर्शनपुरे शिशुनागनामा गृहपतिस्तद्वपिता सुयशानाम्नी । तामुभौ श्रमणोपासकौ तत्तदनु सुव्रतो गर्भवासेऽपि सवेगवान् शौवने पितरावापृच्छथ प्रव्रज्यां जग्राह गीतार्थः सत्वेकाक्रिविहारप्रतिमां प्रपन्नः शक्रप्रशंसया सुमराम्या परीक्षितस्तत्रैकेन कुमारब्रह्मचारीति प्रशंसितोऽपरेण तु वंशच्छेदकृदिति निन्दितस्तथापि सममनास्तदनु विषयप्रसक्त-

मातापितृदहनं वत्सालम् सदाश्रयः सर्वशत्रुचिह्नरक्षानि दिव्यवनितासुधिमेष्वथवदालिष्यनदाने एवं नानोपमयैषास्यमानोऽपि न सुष्याः । किं तु विधेः साधनारूपतयापिमापद्याः पञ्चमाश्वोषध्याप्य यत्रो निमेषसम् १३ ।

आपाशेषयः स्यात् यत्रो दुष्याश्चन्द्रोदाहरण-शाट्ठीपुर दुस्सावनो प्रासन्नः अथभोपासकस्तदुपलम्भा असन्नद्विज्ञा । असुतो-रक्तनररनौ । इते पत्नारोऽपि संवेगयापद्याः प्रमाद्विज्ञास्तु जलनः प्रकृत्वा अतुर्दहनस्तु मायाप्रदुलः, इत्यपि परासुतो प्राप्नो सौर्वेम्नुस्वाम्मतरसुयायो पञ्चस्योषयाद्युःस्थिती इत्ये ज्ञातो । अथदा तौ मङ्कयामलम्ब्यायामप्रद्वालकवने श्रीरुद्रमानयिनपुरो नृत्यं प्रकटुः । तत्र जलनतुरः इत्येति अतुर्कुर्यापि वहनरेषस्य तु रूपैरपीत्यमभूचदा धीगौतमगण्य वृत्ता इहः स्वामी रूपैरपीत्यकार्यं प्रादुर्गमयिदिनमायादोतकपयाकम् १४ ।

अथ विनये निरर्पणं तथाहि, लक्ष्मिन्वा यमयमिषकप्रविर्गदः मापूपासकस्तद्विधा मासुष्यः । वयोनिम्बसुता त्रिपाया य मृतायां निवेन सम स निष्कांठाः । सुवस्तु बुद्धिनीततया विदुषोऽपिन्वा पञ्चप्रायश्चित्तेषु नीता किं तु न केनापि स्वान् पिता, इदं तु तदुद्देशेन पिता तारं करोत, तथा सुतेन पृष्ठो रोदनध्यायं बुद्धिनीततया कश्चिदस्वायममापयवे । तदा सुतेमोर्लक्ष्मि रोदो रोदो मयतेर निर इत्यधियानं दधम् । पुनर्बुद्धिनीततयामापद्यानां तेषु तेषुपानयेतु स मापूभिर्बुद्ध्यानिताः । तस्मात् विधेयेतेन विधेया १५ ।

अथ बुद्धिर्मानासत्त्वता तदुपध्याना यस्मिर्दृष्टिपितृस्वयोदाहरणं तथाहि, पांडुपुत्रायां पञ्चपादयाः ममपुत्रन् । पृथ्वी पान्ताः यस्मिन् चरा ममपुत्रजनये यस्मिन्पृथी भीमिन्तार कैरवर्षराजाप सुतश्चतु सतायांलोर्ध्वसयाये रोते भिक्षिणे । जगदीश्वरे

उत्पातेन पोते भिन्ने जने स्वस्वेष्टदैवतस्मृतिपरे ते दृष्टिमती संयमयोगमारूढे शुक्लध्यानैकताने सिद्धे केवलवबोधमवाप्स्य ।
सुस्थितलवणाधिपतिदेवेन च तन्निर्वाणमहिमा निर्मितस्तत्र स्थाने देवोद्योतेन च तत्प्रभासतीर्थं समजनि १६ ।

अथ सवेगदृष्टांतस्तथाहि, चपाया मित्रप्रभो नृपतिस्तत्पट्टदेवी च चारिणी । घनमित्रश्च तत्र पुरे सार्थवाहस्तत्प्रिया च
घनश्रीस्तयोः सुतः सुजातोऽस्मिन् कुले इति जनश्लाघया सुजाताभिधानो रूपनिधिः । सर्वेऽपि ते सुश्रावकाः, तत्रैव च पुरे
घर्मघोषनामाऽमात्पस्तत्प्रिया प्रियंगुनाम्नी सा निरीक्ष्य सुजातं तद्वल्लितानि विधत्ते । तन्निरीक्ष्य सचिवेन चितितं नूनं
विनष्टमतः पुरमिति कूटलेखप्रयोगो विदध उपायेन मारणाय । स चैवं भूपतिविपक्षनृपप्रहितलेखहस्ता नरा नृपाग्रतः समानीता
लेखश्च सुजातनामां कितस्तन्मध्ये लिखितमस्ति तमार्द्धराज्यं चेत् मित्रप्रभं मारयसे । लेखं वाचयित्वा कुपितेन नृपेण ते नरा
वक्ष्या आदिष्टाः सचिवेन ते छत्रं स्थापिताः । जनापवादं रक्षणार्थमुपायेन मारणाय नृपतिना सोऽंरकखुरीपुर्यां चंद्रध्वजसमीपे
प्रेषितः । नृपेण तु तस्य लेखो दर्शितः सुजातेन निगदितं यजानासि तद् विधेहि । तेन प्रच्छन्नं संस्थाप्य चंद्रयशामग्निनी
प्रदत्ता सा त्वग्दोषिणी सुजातेन प्रतिबोधिता श्रीमदार्हतधर्ममाख्याय । सा भक्तं प्रत्याख्याय सुरः समभूत् । अवधिसंवेदनेन
च स्वरूपं विज्ञाय नृप पुरोपरि पर्वतविकुर्णया भाषयित्वा सुरः सुजातं स्वस्थाने स्मृमोच । सुजातस्तु भूपतिमापृच्छय
पितृसुतः श्रामण्यमादाय सिद्धिमगात् । मंत्री तु भूपतिना निर्विषयः कृतो भ्रमन् राजगृहे स्थविरममीपे प्रव्रज्यामादाय
गीतार्थीभूय, विहरन् वारचकपुरे गतः । इतोऽप्रेतनः संबधः प्रागुक्तोऽपि प्रस्तावागतत्वात् पुनरप्युच्यते । तत्र रत्नकपुरेऽभ-
यसेनो नृपस्तत्सचिवो वारचकः, तद्गृहे विहरणार्थं गतः । स धर्मघोषमुनिराज्यादिसंयुतपायसमध्याद् बिंदुमेकमालोक्य

पठितमनाचमिष इव निर्वयो लघिकेयनात् । वारणकाम्यस्तस्य दातापनमत्तस्वत्र निरीक्ष्य मधिक्यगुण्यकचद्रुमाप्यपमा
 मता मासिका । तदुपरि स्मृतिरेषतादचस्मिन्मा प्राजावीत् । स च पिहान् सुमुपारपुरे मताः । तत्र पुंषुमारनामा नृपस्तस्याऽप्यारवती
 एवमेवमेव सा मासिका तद्विदुमसीये, तेन तस्या अभिभावनं ब्रह्मप्रयोतेन सर्पवृत्तेन तदुपरि रेखितम् । नृपतिना तु पृष्ठे
 नेमिस्थिते निमि विपूर नापयामास । ते तु यथाप्रापयूरिषत् वारणकचपिपार्थे यथास्तेन च मा विमीतेत्युक्ते नैमिषि
 केन लघिमिषवकापुषस्य बने श्रेष्ठे ब्रह्मप्रयोतेन सर्वं संग्रामयच्छपीत् । पुरे ब्रह्मप्रयोतं वप्सा एवमेवमेव समानीय बंधनान्
 एषां विदुम्यविक्रं स्मृत्वा तत्स्मस्मिन्प्रतिष्ठापि । एव ब्रह्मप्रयोतपर्ययोपवारकचत् सर्वेणेन योयसंब्रह्मो विधेयः १७ ।

तत्र प्रविष्टिस्तस्यास्य इत्यथोपहारं तच्चारि-सुगुणकचनयरे भयोपहारं क्वदि । नयोपहारस्तु कोयवकचवया
 केरिदितः सयामविन्दो द्रव्यकच वितरति । एवं प्रवृत्ति मयदेज्यवरा धतवारममपिनो निमिषी कृत्योर्ध्वं नृपतिनेति कथं
 इत्या गुम्फुमारपाराय ममापातो मुगुणकचे देवकृते स्थितो गुगुणमयवकायारमिति एवं क्म्यापयन् नृपतिना तु स
 मस्तस्य सपिपः कृताः । तेन च सन्निधेन शन्यं मुकता साध्यायिनि कथना देवकृतेकृपवटाप्यरितु विद्यास्य सर्वपनप्यय
 कासितः । तदनु धारणार्थेन सुखेयेर विमिताः । यथाज्जेनायारयेम प्रविष्टि विषाव नृपसंभने कृतं तथा मायेविदेव एतद्
 द्रव्यप्रविषी निरर्थकम् । नव मापप्रविषी तत्तच्चारि-युगुणकचे भीतिनरेवपथिधियर्नेदंविषकचकाभिसापी मासरी एतज्ज

मतमावितौ विजितौ राजसमक्षम् । तदनु तौ चेदेतेषां सिद्धांतः पठ्यते तदैते जैना जेतुं शक्यन्ते । तद्व्युक्ति-प्रतियुक्ति-
विद्वत्तयेति विचिन्त्य श्रीमदहंतागमपठनार्थं प्रणिधिना प्रव्रजितौ तत्स्वरिसमीपे । तदनुतौ त पठंतौ निकृतिं विहाय भाव-
यतित्वं प्रपन्नौ यथैताभ्यां प्रणिधिरुपयुक्तस्तथान्यैः सुकृतार्थिभिस्त्याज्यः १८ ।

अथ सुविधौ दृष्टातस्तथाहि-द्वारवत्या कृष्णस्य द्वौ वैधौ धन्वंतरिवैतरणीनामानौ । आद्योऽभव्यो द्वितीयस्तु भव्यः ।
स च ग्लानसाधून् प्रियवाक्येण वक्ति यद् यस्य वक्तव्यम्, औषधमपि प्रासुक चेत्तत्तस्य स्यात्तदा साधूनां स तद्वत्ते ।
द्वितीयस्तु यत्सावद्यं तदेव वक्ति यतीनां, न कल्पते अस्माकमेतदिति तैरुक्ते स प्रतिवक्ति न मया मुनीनां कृते वैद्यक-
मधीतम् । एवं तौ द्वावपि महारंभमहापरिग्रहस्तौ द्वारवत्यां चिकित्सां कुरुतः स्म । अन्यदा वासुदेवेन श्रीनेमिजिनः पृष्टो
भगवा'नेतौ बहुजीवघात विधाय क गमिष्यतो' भगवतोक्त ' धन्वतरिवैद्यः सप्तमनिरयेऽप्रतिष्ठाने निरयावासे नैरयिको
भविष्यति, वैतरणीवैद्यो विंध्यगंगापगयोरतराऽटव्यां गूथपतिर्वानरो भविष्यति ।' अथ चायुःपूर्णतायां तौ जिनोक्तस्थानयोः
समुत्पन्नौ, अथ चान्यदा साधवः सार्थेन समं तस्यामटव्यां गच्छन्ति स्म । एवं तेषां गच्छतामेकस्य मुनेः पादे कंटको भग्नः ।
स च न निस्सरति । तदा तैः साधुभिरुक्तं 'वयमत्र तिष्ठामस्त्वत्पार्श्वे ।' तदा तेनोक्तं 'मा सर्वेषां मृतिर्भवेत्, यूयं यात
अहमनशं विधास्यामि' इति तेनोक्ते साधवः सार्थेन समं गताः । स चानशतकृते जगाम स्थंडिलेऽनवद्ये । अथ च यूथेन
समं, वानरपतिस्तत्र समाजगाम । तदा चाग्रेतनैर्वानरैस्तं यतिं निरीक्ष्य किलिकिलायितम् । तं च किलिकिलायितं निशम्य
यूथपती रुष्टः पुरतो विलोकयन् यतिमीक्षां चक्रे । तं च निरीक्ष्येहापोहादिकं विदधानस्य तस्य जातिस्मृतिः समुत्पन्ना शुभ-

परिभागेन । तदा च तु पूर्वमर्षं स्मरन्त्यस्य पार्श्वपक्षात् ध्वनयोदरिष्णोपपन्ना ध्वन्यं कर्तयित्वा संतोदरिष्णोपपन्ना सतीचकार
 उच्यते । तदन्वयवर्णनं स्मिन्मन्त्रात् पूर्वमर्षस्वरूपं सुनेमिदेवामास । तेनापि संयुतोऽपूत । तदनु हुनिना तस्य ध्वने
 य विरीक्ष्य तत्राक्तो देवर्षिर्दृष्टयित्वा कवयामाय 'युष्मन् प्रमादेनेयं मया क्रद्धा प्राप्ता, यद् युष्मद् प्रियं तत् करोमी'
 त्वरीषं पत्र तेज्ज्मे पत्ररस्यत्र तु सुमोष । साधुमिकर्तुं 'कव त्वमिदानीं' स्वदा तु सर्वं स्वस्वरूपं प्रोक्तवान् । स च सुरस्त
 लम्बुनो वास्यन्त्यनि वारिजयामास सुकिंठ मयिष्यति । यदा जनेन देवमरे हुनीनां प्रस्तुकोपकवनादिसुविधिः कृत
 स्वराध्वैविधिया १९ ।

अत्र संवत्सरादयो न तत्संवर इत्यत्र ध्वनिरेकोदाहरणं ददर्शिते, तथाहि-अन्यथा पञ्चनदराशिनी पञ्चादेरी राजपुदे
 भीरदमानस्यामिनोम्ने नृत्तराद्या विद्याय पातवती स्तत्त्वानम् । तदा च केचिन्मृगः श्रीवीरमपृच्छत् 'ममवन् ! केवं देवी ?'
 ममवन्तुदे तद्वचनमा प्रष्टुदा वेरागधरमतः प्रमथाम । सा च योगादिकाभारणते पूर्वस्तुप्रविद्यारेण विदित्य यमादवस
 यती यदा कवयामादिप्रवाक्यं विदयाना वारिता मारुतामिः । स्मारवापारवादिषोढुपयवमनुपती प्रवग्वसतो रिचता
 ग्रातमययेऽपि तदनालोप्य कासधर्मं यतानधनेन विमरति वर्तते पञ्चदर लक्ष्मीदेवता समनवरेदवेवशा । यवेवशा सुपरो
 न विरितस्ववाध्वैर्न विदेवम् २० ।

अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अन्यदा जिनदेवस्य विषमतमामये समुत्पन्ने भिषग्वरै ' रामिणं भक्षये 'त्युक्ते स्वजननिर्बन्धे
 सर्वाण्यपि श्रमणोपासकानि । अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।

अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।
 अथात्मदोषोपसंहारं निदर्शनं, तथाहि-द्वारिकापुर्यामहन्मित्रः श्रेष्ठी तत्प्राणप्रिया चाऽनुद्धरी । तयोश्च तनयो जिनदेवः ।

कामान् कदुतमविपाकानवधार्य सर्वकामविरक्तिः कृता तथाऽपरैरपि शिवश्चमार्थिभिः सा विधेया २२ ।

चैकः सलक्षणः सौरमेयः पोषितः पयोभिः । स च यौवनं गतः समभूदु पुद्गेऽन्ययुग्माज्जेगः । अथ च स महाकायः
 स्थविरत्वे पङ्कैः परिधृत्यमाणस्तेन दृष्टः । दृष्ट्वा च स चित्तयामाम यस्य शुन्दमाधेणापि सुतीक्ष्णगुंगा पलिष्ठा दीप्ता अपि
 दृष्ट्वा भयाः प्राक्, स एव मांप्रतं गतदोषो गलन्नेत्रथलहृत्तनरदन्तुदः पङ्कुरपरिघर्षणं क्षमते । तद्विगस्तु संगारासारतां
 यन्नेदृशी त्रिपदशा तादृग्विधशुक्तायुक्तस्यापि समायातं त्यादि चित्तयन् प्रत्येकबुद्धो विजहार पङ्कुरागले ये गङ्गीनवतः ।
 अथ द्विमुखसंघस्तथादि-पाचालेषु द्विमुखनामा नृपः । स चान्यदाऽनेकपताकापरिमदितजननिग्रहपुत्रितं महोदृष्वजमपश्यत् ।
 अथ च तमेव कियदिनातिक्रमे समायाममेव्योपरि निपतितं गन्तुदागन्तुजनेनोपाननुपदादिभिश्च यथामानं निरीक्ष्य
 प्रतिबुद्धः प्रत्येकबुद्धः समभूत् । अय नमिकया । मिथिलायां युगबाहुमदनरेत्वाप्रनुर्नमिनामा नृपस्त्वस्य चान्यदा
 वैद्यराभायः पण्णामावधिमहादाहज्वरः समभूत् । तस्य किंचिदुपयातिक्रते विलेपनार्थं दृढयश्चन्तवर्षणं कुरुति । तदा च
 वलयव्यवनिना मन्त्रमापूर्यते नृपो भजति मम कर्णविदत्तदन्तु देवीभिः मन्त्राणि वलयान्यपनीय मां मानवकुने एकेकं नलय
 स्थापितम् । तदा वैक्त्वान्नोत्पद्यते व्यतिः । नृपेण पृष्टं ' किं न श्रूयते नलयरसः ' परिचारकैरुक्त ' मेकन्यातेगाम् ।'
 एतदाकर्ण्य नृपश्चित्तयामाम बहूना दुःख न त्वेकस्य तद्व यद्यय भोगः श्रान्त्यति तदा प्रव्रज्यां स्वीकरोमि । तदा न क्षान्ति-
 पूर्णिमा वर्त्तते । स वैव चित्तयामाम प्रसुप्तः प्रयातप्रायागां यामित्यामात्मानं मेरुगिरि श्वेतकुंजराभिस्तुं पश्यति स्म । अथ च
 तूर्यरेणेन प्रतिबुद्धो निरामयो दृष्ट-तुष्ट-चित्तयामाम स उत्तमतमः सान्नो मया दृष्टो । पुनश्चित्तयामाम एवंविधगुणः परितः
 कदापि मया दृष्टपूर्वोऽस्ति तस्य वैव चित्तयतो जातिस्मृतिरुत्पेदं । य- पृथे मनुजत्र-द्वि आपभयमनुपान्य पुष्पोत्तरनिमानं

देवस्य तत्तज्जत्र च त्रिनप्रसमस्य मेरुमहीपराः ममयूह एतर्हः । म न प्रत्येकपुत्रः उषीपतिना वरीयितः स्मामंदले
 विवराग । अथ नमयमिच्छा । गथाजनपद भिदरचनाया नृपः । य चोपगनये कनकमासास्वपुत्रामामीये रंयमरंयमदिने
 विद्यापनन यच्छर्मात्रि जनकजनगतिनाम्ना विमुक्तः । अथवा वसंतर्षो वदिर्यच्छता तेन वीचापके घृता कुमुभिता । त न
 निरीत्य स्मावनिना मय्येका गृहीता । तदनु ववादागच्छस्तेन्येन पत्रपुष्पफलपलासादिगृह्णता काष्ठेणः न कृताः । अथ
 ववापिपुन नृपच घृताऽप्यात्यः वर म सरकारकः । मैत्रिणा वदितः, रावाच ' क्वयपमेवंविधा ममयूह ?' सुविवेनोषे
 वदा मवद्विनम्यस्य मयरी गृहीता तदा ववादागच्छन्परिपारेव पत्रपुष्पादिगृह्णता वारुष्ठेणः कृतोऽम्भो ' एवं तच्छृत्
 मरुत निरीत्य म येनवि चित्तवामाम, नून वापस्तसृदिस्तापदेव द्रोमा ममृदयस्त्वेवंविधरंयस्तस्या, इत्यादि विवचन
 म ममवनि प्रत्येकपुहलाननु विवत्र वसुधायाम् । एवं ते यत्वासो विदरता प्राप्ताः चित्तमिष्टितपचने । तत्र च वतुर्हसरेव
 इत प्राप्ताः वदितः कारकाः द्विरुलस्तु दक्षिणतल्लया अंतरेव चित्तं क्वयमरेवंविधस्य माधोरनमिमूलतया विष्णामीति
 मत् । इत वदने अमिस्तु वक्षिमलस्तत्रादि कृतं वृत्तं मयगतिस्तुवरे तत्रापि व्यस्याननम् । अथ च वारुहसरेनः द्वेववायपि
 वहा ममस्मि । तेन कंठपनक्यादाय मसुत्र कर्षः कइयितः । तदेकत्र सुवोषितं । तभिरीत्य द्विमुद्राः प्राद ' यदा राम्य रायू
 पुरवदपुते च विदाप द्विषाप पटसं तदा सर्गसिपन् वरिषदे त्यक्ते कोऽर्थः सुंयपकरयेन ' एवं द्विरुष्टेनोक्ते पावत् कारकं
 वनिपचने न विरागि नावयमिताह ' यदा मवता रागं पातपताम्नेके मियोमिनो निर्विनास्तरेव कृत्स्नकरत्वं कर्तुमुचितं
 तेन तु कृत्वं वरित्यग्य द्विमिति वचन् वरयोपचित्तये वताः ' एवं तेनोक्ते नयगतिः प्राद ' यदा मये वरित्यन्य मोवाच

स्वतन्त्रया न भीषणीर्धन्याद्या तदिरासि त विरपाभीति विनित्य स्वार्थानाथार्यं यकार, तत्पुत्रस्य स्रक्प्रपतिरिद्धिषा अनुष्ठित
वान् द्वि मे कन्दे द्वि बयमित्यष्टाष्टपयोगयाम् । यथाऽनेन हवे तवे पतिसामाचार्याष्टपयोगः कुतस्तथान्यैर्विधेयः २७ ।

अथ ध्यानं संहरयोमे निदर्शनं तथाहि—धातुवर्धनपुरे तृदधिको यूपतिः । स य पुष्यभूतिरिनिः । अमभोवासुहृदयस्य ।
केषां य विनयः पुष्यविभो बहुभुक्ता । न वासयसाध्यत्र प्रायं वर्त्तते, समीपस्वितास्तु विनेषा अगीतार्थाः । अथ य गुरुमिः
याम्यध्यानकर्तुंछन्दैः पुष्यमित्रः सयाहूतो बहुभुतिस्वात् सं य द्वारे म्वास्याप्यारक्ष्यतस्तदासम्भ वेः । स य द्वारस्था कस्या
प्यंशाप्रवेष्ट कर्तुं न इष्टे । अन्वदा वेदेनातथासिदा प्रच्छुचं भीगुरणाऽप्रसोक्षिणा दद्या निवेदास्तदस्तु तेन सर्वेषां पुरता प्रोक्तं
युवा इति, वृषः समागात् पुष्यमित्रेण माम्यगुच्छेऽपि न प्रत्ययः कस्याभिरपि विष्टे । एक कथयति 'सप्तम्येन भीगुरुकषीरे
बाष्ठी वेताकं साययचास्ति' तदस्तु नृपेण भीगुर्ज्वरदाहार्थं धिक्किता कृता तदा य पुष्यमित्रेण पूर्वसंस्कृताः सृष्टोऽंगुष्ठाः
भीगुस्सस्तः तदा य प्रदुदाः प्राहुः भीक्षयः 'किञ्चित् ये ज्ञानभ्यासाः कृताः' । तेनोक्त 'यमीवायैर्दुष्यवृत्तिनयैरिरह्य
म्यद्यधि' बाहगू ध्यानं भीगुर्मन्त्रिः कृतम्, एव तदन्यैरपि विधेयम् २८ ।

अथ मरणांतरेदनोदयेऽपि न क्षुमितश्चयत्रोदाहरणं, रोहीरकपुरे कसिता योष्टी । तदर्थे रोहिणीगदिक्य मय्यं
निष्कारयति । अन्वदा य तेन तुंष्टं संस्कृतम् । तस्य कृत्यं विद्याय मासवस्यवसारणके पर्यवेष्टेर्वितीर्णम् । तेन य क्षीय
दिनाभियाकोष्य प्रतिकम्ब स्वययेव यद्विहम् । तद्वयवजसमुत्तां तीवरेदनामधिमस्य त सिद्धः । यथाऽनेन मरणांतरेदया
मोदा तथाऽन्यैरपि मा नदनीया २९ ।

अथ संगपरिज्ञायां दृष्टान्तस्तथाहि-चंपायां जिनदेवनामा साथपतिः अमणोपासकः । स चोद्धोषणापूर्वं ससार्थोऽहि-
च्छत्रां प्रति चचाल । मार्गे च पाटखैरैः सार्थे लुटितेऽरण्यं प्रविष्टस्तत्र च पुरतो वह्निमीतिः पृष्टतस्तु व्याघ्रमयम् ।
उभयतस्तु प्रपातभयं स भीतोऽश्चरणं ह्यात्वा भावलिंगं प्रपद्य स्वीकृतसामायिकः प्रतिमया स्थितः श्वापदैर्मक्षितो गतो
निर्वृतिम् । यथानेन संगे ज्ञपरिज्ञया ज्ञाताः प्रत्याख्यानपरिज्ञया च प्रत्याख्यातास्तथा ज्ञेयाः प्रत्याख्येयाश्च ३० ।

अथ प्रायश्चित्तकरणे उदाहरणं, श्रीघनगुप्तधुरयच्छास्था अपि तथेगिताकारादिभिश्चेतोऽव्यवसायं विज्ञाय प्रायश्चित्तं
ददति, यथाऽतिचारशुद्धिरधिकतरा निर्जरा च भवेत् ३१ । इति भाविता योग-

मरणांतराघने तु मरुदेवीनिदर्शनं, यथा तथा मरणांते आराधना कृता तथाऽन्यैर्विधेया ३२ । इति भाविता योग-
संग्रहेषु दृष्टान्ताः ।
तथा त्रयस्त्रिंशदाशातना वर्जनीयास्तत्रायो लाभः सम्यग्दर्शनाद्यत्रापिरूपस्तस्य शातनाः खंडना आशातनास्ताश्च
श्रीगुरुर्विनयसंभवा इमाः-श्रीगुरोः पुरतो गमने १ तथोभयोः पार्श्वयोर्गमने २ पृष्टतोऽप्यामन्नगमने ३ एवं त्रिधा कायो-
त्सर्गणादिरूपे ऊर्ध्वस्थाने ६ निपदने च ९ तथा गुरोः पूर्वमाचमने १० गमनालोचने च ११ निशि विकाले वा श्रीगुरु-
वचनाऽप्रतिश्रवणे १२ आलाप्यस्य गुरोः पूर्वमालापने १३ अज्ञादेः पूर्वं शैक्षस्यालोचने १४ एवमुपदर्शने १५ निमंत्रणे
१६ श्रीगुरुमनापृच्छ्य स्वेच्छयाऽन्यस्मै स्निग्धमधुराद्यादिदाने १७ श्रीगुरुणा सार्थे भोजने स्निग्धमधुराद्या स्वादने १८
श्रीगुरौ व्याहरति तद्वचनानाऽप्रतिश्रवणे १९ श्रीगुरुं प्रति कर्कशोक्तौ २० अन्दिदस्य स्यानस्थिततयैवोच्छापवितरणे २१ भीगुरोः

। द्वितीयं मास्ये २२ त्वमिति मारये ५ २२ तम्बाठ हर मनेन गुतोः प्रविहन्तं तर्पे माया । किं ग्मानस्य परिषर्पां न
 ज्योति तदा प्रविषक्ति त्व किं न जायोस्यादि २४ मीगुरौ कर्षो क्यवति तत्र मानसस्वादिनेद्यने २५ मीगुरोर्न स्वरसि
 कषने २६ मीगुङ्गज्यास्तारकादः २७ तर्पेयो मेरे २८ मनुस्मिताकां तर्पदि मीगुङ्गजितकषाया एष विदेवतः
 सिदिषादे मायावना मयेतु २९ । प्रबता प्रपक्षिषदाघातना कृपमावसरका र्धनीयास्तयादि, र्धनीयामातना न सन्त्यर्ध
 इत्यादि कषनका तद्वर्षकत्तत्तनका वा पदितायो १ एवं सिद्धा १५ यो ३ पास्याप ४ साधु ५ साग्नी ६ मादक ७
 मादिता ८ देव ९ रेपीना १० मयि संत्याग्या । तथेहमाकस्य मनुष्यलोकायस्याघातना पितृवप्रकृपयादिना र्धनीया ११ ।
 एष पालोकस्य सुरदिरातिर्वैवस्वकस्य १२ । केवलियकस्य सुतकारिककपवर्षस्य १३ । सुदेवमनुजामुरस्य लोकस्य न
 १४ । सर्वप्राणपूतमीवसुक्तानां पाघातना किलप्रकरकभ्यासादनादिना वा स्यात्पा । प्राकारिककपवर्षस्य माया द्वित्रिचतुः
 प्रोक्ता, सूतास्तु तरका स्मृताः । जीवाः पचेत्रिया केपा, ज्योपाः सत्त्वा हतीरिताः ॥२॥ १५ । काकस्य पाघातना
 विरचित इत्यादिरदनका १६ । सुतस्य त्वाघातना प्राकृतमायानिषदोऽयं सिद्धातः किं केवसिप्रकीतं तन्मनेन केनचित्
 रपाघातना गुरुकषवदिद्यमूर्धनीया १७ । सुदेवपताघातना तु नासपडमावकिंचित्करी नेत्यादिमापनका १८ । पापनाचार्यस्य
 विपर्वपस्वत्तद्वाभोतरानकाकापद् तम्भारस्तयका १ । एतमेवेष्टि कस्याप्रेदितमन्यवाक्यतुरमीकनेन कश्चिदप्युपपत्त

कृतं २१ । हीनाक्षरता २२ । अधिकाक्षरता २३ । पदहीनता २४ । विनयहीनता २५ । उदात्तादिघोषहीनता २६ । सम्यगभि-
हितयोगोपचारता २७ । अल्पश्रुतार्हपात्रस्य गुरुणा बहुशान्नदानं २८ । कलुषितातरात्मना विनयेन दुष्टप्रतीच्छितता २९ ।
अकालस्वाध्यायकरणम् ३० । कालस्वाध्यायाकरणम् ३१ । अस्वाध्यायिके स्वाध्यायकरणम् ३२ । स्वाध्यायिके स्वाध्याया-
करणम् ३३ । एवमेकविंशसंयमादित्रयस्त्रिंशदाशातना पर्यन्तानि प्रमादपदानि त्याज्यान्येन सर्वदा सर्वविरतैः ॥

इति श्रीमत्पद्मगच्छालङ्कारमङ्गारकघटाको ग्रीरहीर-श्रीसोमजयसूरीश-शिव्यशिरोमणि-श्रीहंजनंदि-
स्वरिराज-विनेयाणु सिद्धांतसारसकलिते श्रीमद्दर्शनरत्नरत्नाकरग्रंथे श्रीमदनुगमापरपययि
श्रीकृष्णभदेशनाभिधानाया दृतीयलहृदय्यां सर्वविरतिवर्णननामा तुर्यस्तरगः संपूर्णः ॥

द्वितीयो विभागः ।

